

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2562
ISSN 1906-506X

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานและทฤษฎะทางวิชาการสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และนิติศาสตร์ ตลอดจนสาขาที่เกี่ยวข้อง
2. เป็นแหล่งข้อมูลในการเสนอผลงาน บทความ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย และข้อมูลท้องถิ่น ภาคตะวันออก รวมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าประกอบการศึกษาในระดับต่างๆ

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย เป็นวารสารวิชาการด้านการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ตลอดจนสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม และกันยายน-ธันวาคม)

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ยินดีรับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ รายงานการสัมมนาด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และนิติศาสตร์ และสาขา ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยส่งต้นฉบับมาที่กองบรรณาธิการ (โปรดดูรายละเอียดการเสนอบทความท้ายเล่ม) เพื่อให้คณะกรรมการกลั่นกรองหรือผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review-Double-blind) จำนวน 2 ท่าน ในสาขาที่เกี่ยวข้องพิจารณา

เจ้าของ
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข

อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

โทรศัพท์ 038-102369 ต่อ 105 หรือ 038-390243

Homepage : <http://polsci-law.buu.ac.th/journal/>

ThaiJo : https://www.tci-thaijo.org/index.php/polscilaw_journal

E-mail : polscilawjournal@gmail.com

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีระ กุลสวัสดิ์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อนุสรณ์ ลิ้มมณี
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ยาวะประภา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ วัฒนา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. จิรประภา อัครบวร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. อีระวัฒน์ จันทิก
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตรี ดร. ณัฐกริช เปาอินทร์
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีระ กุลสวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร. โชติศา ขาวสนิท

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร. อรรัมภา ไวยมุข

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ภารดี ปลื้มโกศล

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์เอกพล ทรงประโคน

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Prof.Dr.Macro Brunazzo

Jean Monet Chair in European Studies University of Trento

ผู้ประสานงานกองบรรณาธิการ

นางสาวธารทิพย์ ภาวะวิภาต

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Journal of Politics, Administration and Law
Faculty of Political Science and Law,
Burapha University

Objectives

1. To promote and disseminate academic works and viewpoints relating to political science. Public administration, law and related fields.
2. To be a source of scholarly discussion, research publication, and practical Viewpoints from local issues in Thailand and worldwide
3. To be a repository of research literature and information for every education level.

Journal of Politics, Administration and Law has a particular interest in the link between political science, public administration theory and practice, law and a wide range of relevant themes. The journal also provides a professional forum for reporting on new experiences, new thinking and new ways of working among students, scholars, practitioners, policy shapers and socio-political activists. The journal is published three issues a year

(January-April, May-August and September-December)

The Editorial Board welcomes the submission of research articles, review and seminar reports from the field of political science, public administration, law and related fields for publication from both academic and professional authors. Manuscript in English is also welcome. The manuscript must be sent to the Editorial Board and the author should consult notes for contributors appeared at the back cover of each issue. All manuscripts submitted will be subject to rigorous double-blind reviewing.

Editorial Advisor

Asst.Prof.Dr.Samrit Yossomsakdi

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Editorial in Chief

Assoc.Prof.Acting Sub Lt.Dr.Ekkawit Maneethorn

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Executive Editor

Asst.Prof.Dr. Teera Kulsawat

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Editorial Board

Prof.Emeritus Dr.Anusorn Limmanee

Faculty of Political Science, ChulalongKorn University

Prof.Dr.Supachai Yavapapas

Faculty of Political Science, ChulalongKorn University

Prof.Dr.Kriengkrai Charoenthanavat

Faculty of Law, ChulalongKorn University

Assoc.Prof.Dr.Damrong Wathana

Faculty of Political Science, Chaula LongKorn University

Assoc.Prof.Dr. Jiraprapha Akaraborworn

National Institute of Development Administration

Assoc.Prof.Dr. Attakrit Patchimnan

Faculty of Political Science, Thammasat University

Assoc.Prof.Dr. Thirawat Chuntuk

Faculty of Management Science, Silpakorn University

Asst.Prof.Second Lt.Dr.Nuttakrit Powintara

Graduate School of Public Administration, National Institute of
Development Administration (NIDA)

Asst.Prof.Dr.Teera Kulsawat

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Dr.Shotisa Cousnit

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Dr.Awnrumpa Waiyamuk

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Miss Paradee Plumkason

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Mr. Ekapon Songprakhon

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Prof.Dr.Macro Brunazzo

Jean Monet Chair in European Studies University of Trento

Coordinator

Miss Tharntip Pawavipat

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กำหนดเวลา	ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม และกันยายน-ธันวาคม)
การติดต่อ	รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131 โทรศัพท์ 038-393475 , 038-102369 ต่อ 105 , 115 โทรสาร ต่อ 102 Homepage : http://polsci-law.buu.ac.th/journal/ E-mail : polscilawjournal@gmail.com
ราคา	350 บาท
อัตราค่าสมาชิก	โปรดดูใบสมัครหน้าสุดท้าย

อนึ่ง บทความทุกเรื่องที่ดีพิมพ์ในวารสารฯ จะได้รับการอ่านและการประเมินโดยผู้ทาง
คุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ กองบรรณาธิการขอสงวนลิขสิทธิ์ ในการบรรณาธิการ และลำดับการ
ตีพิมพ์ก่อน-หลัง ทั้งนี้ ถ้อยคำ ข้อเขียน ข้อคิดเห็นและข้อสรุปในบทความย่อและบทความทุกเรื่อง
ถือเป็นผลงานวิชาการของผู้เขียน โดยกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

กรรมการกลั่นกรอง (Peer Review)

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยากร หวังมหาพร
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ชีระวัฒน์ จันทิก
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร. สุเมธ เตียววิศเรศ
ศาลปกครอง
4. รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. ประทีป ทับอรรถนันท
ศาลแพ่ง
5. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ โพธิสว่าง
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี รามัญ
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชยา ภักดีจิตต์
มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิวัช ศรีโกคางกุล
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ระพีร์ วรวิณะปริญญา
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลชญา แว่นแก้ว
คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยแม่โจ้
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลวดี ลิ้มอุสันโน
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีระ กุลสวัสดิ์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เขมมาрі รักษ์ชูชีพ
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร. ไหวพจน์ กุลาชัย
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนูรัตน์ อนันทนาธร
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
14. ดร. ธงชัย ทองมา
มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา
15. ดร. เสริมสิทธิ์ สร้อยสอดศรี
คณะวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

16. ดร. อมรทิพย์ อมราภิบาล

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

17. ดร. รัชนี แดงอ่อน

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

18. ดร. จิตภา พรยิ่ง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

19. ดร. พิมพ์กมล กองโกล

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

20. ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

21. ดร. สกฤติ อีสริยานนท์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

22. ดร. มาลัย สีสงสิทธิ์ลาสัย

นักวิชาการอิสระ

23.ดร. ศิริกุล ชัยโรจน์วงศ์

บริษัท โพสโค-ไทยน็อคซ์ จำกัด (มหาชน), นักวิชาการอิสระ

24. ดร.กัญญา โพธิ์พันธุ์

บริษัท วอลเลเนียส วิลเฮล์มเซ่น โลจิสติกส์ (ประเทศไทย) จำกัด, นักวิชาการอิสระ

25. ดร.อาภรณ์ คุระเอียด

นักวิชาการอิสระ

26. ดร.ดุสิต โพธิ์พันธุ์

คณะพาณิชยศาสตร์บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

บรรณาธิการแถลง

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน พ.ศ. 2562) ได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิต รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ตลอดจนสาขาที่เกี่ยวข้อง มาเป็นปีที่ 11 แล้ว ผลงานวิชาการในฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวน 27 เรื่อง ที่มีความหลากหลายในองค์ความรู้ ฉบับนี้ขอแนะนำ **บทความแรก เรื่อง สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางสังคม โดย รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล** มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อความมั่นคงและปลอดภัย สอดคล้องกับสัญญาตถาณ การเป็นสัตว์สังคม ในการมาอยู่ร่วมกันมนุษย์จำเป็นต้องสละสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่กำเนิด บางประการให้กับผู้ปกครองเพื่อให้สังคมสงบสุขเป็นระเบียบ เป็นที่มาของภารกิจของผู้ปกครองที่ต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติที่เหลือยู่ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์เบื้องต้นของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางสังคม แม้จะถูกเรียกชื่อแยกจากกันและต่างมีความหมายตัวเองอย่างสมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สิทธิทั้งสามเกี่ยวข้องและมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน คือ สิทธิตามธรรมชาติ ความต้องการหลีกเลี่ยงจากความกลัว และการสร้างความมั่นคงให้กับมนุษย์ พัฒนาการของสิทธิทั้งสามมีมาเป็นเวลานานจนได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ โดยปราศจากการตั้งคำถามถึงหลักการพื้นฐาน สิทธิเหล่านี้ทางหนึ่งเป็นสิทธิของพลเมืองที่พึงได้รับจากสถานะความเป็นพลเมืองแห่งรัฐและพลเมืองโลก อีกทางหนึ่งเป็นเครื่องวัดความสามารถของรัฐบาลในการดำเนินภารกิจสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสียอย่างมั่นคงและมีคุณภาพตามมาตรฐานสังคมของประเทศและของโลก

บทความที่สอง เรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น โดย รองศาสตราจารย์ ดร.ดารณี พิมพ์ช่างทอง และ รองศาสตราจารย์ อภิตา สุทธิสานนท์ การขยายตัวของธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุเริ่มต้นมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ธุรกิจบริการทางสุขภาพทั้งการดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพ แต่ธุรกิจบริการทางสังคมก็มีความสำคัญสม่ำเสมอ เพราะธุรกิจบริการทางสุขภาพนั้นเป็นการดูแลทางร่างกาย แต่ธุรกิจบริการทางสังคมเป็นการดูแลทางจิตใจ ซึ่งยังมีอยู่จำกัด โดยทั่วไปแล้วธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุต้องเป็นธุรกิจบริการที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขที่ดี มีลักษณะและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่กับครอบครัวได้ และที่สำคัญคือต้องมีมาตรฐาน นโยบายเศรษฐกิจใหม่ ไทยแลนด์ 4.0 ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทุกภาคส่วน การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น การศึกษาของบทความนี้จะช่วยให้ทราบเกี่ยวกับการใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุวัยต้น เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนแนวทางการดำเนินธุรกิจบริการทางสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการเตรียมความพร้อมของธุรกิจบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2566

บทความที่สาม เรื่อง การจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม คงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นส่วนสำคัญของระบบเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยบทความนี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (community-based tourism – CBT) ที่มีชุมชนเป็นผู้แสดงหลักในการจัดการการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับในประเทศไทย CBT ได้เกิดขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 มีโฮมสเตย์เกิดขึ้นหลายแห่งในปี 2543 – 2544 ซึ่งเปิดให้แขกผู้มาเยือนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ CBT จึงเกิดขึ้นได้ทั้งในหมู่บ้านชาวประมง ชุมชนริมคลอง ชุมชนชาวสวน ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ หมู่บ้านที่อยู่ติดเชิงเขา และตลาดโบราณใจกลางเมืองใหญ่ เป็นต้น การส่งเสริม CBT เป็นนโยบายที่สำคัญ แต่ CBT จำนวนมากยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวคิดคลัสเตอร์ ของ Michael E. Porter น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของ CBT แต่แนวคิดดังกล่าวมีปัญหาที่เน้นมิติทางเศรษฐกิจด้านเดียว ดังนั้น จึงเห็นว่าควรนำแนวคิดตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) มาใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการ CBT ควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้

บทความที่สี่ เรื่อง คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้สมการเชิงโครงสร้าง โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี รามัญ และ นางสาวสุภัทรา วันตะ จังหวัดสมุทรสาครถือเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่มีการประกอบธุรกิจที่หลากหลายและมีจำนวนมากอันดับต้นๆ ของประเทศ ส่งผลให้ธุรกิจสำนักงานบัญชีเกิดการขยายตัวมากขึ้น ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการมากที่สุด ข้อมูลทางบัญชีการเงินจะช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงผลกำไรขาดทุน สภาพคล่อง ต้นทุนที่แท้จริง และต้นทุนทางการเงิน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบธุรกิจ ผู้ที่ทำบัญชีจึงต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในงานด้านบัญชีการเงินเป็นอย่างดี บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา

คุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 2) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรต้นกลางที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการสู่การตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

บทความที่ห้า เรื่อง การศึกษาองค์ประกอบการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคนพิการ
โดย **ดร.ศุภชัย เหมือนโพธิ์** ประเทศไทยมีนโยบายด้านคนพิการเป็นรูปธรรม คือ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 แสดงถึงการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพด้วยมาตรการและกลไกต่างๆ ทั้งด้านกฎหมายและมาตรการทางสังคม ส่วนมากคนพิการมีการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย แต่ยังไม่มียี่ห้อที่เป็นหลักแหล่ง ทำให้คนพิการมีรายได้ไม่สม่ำเสมอ อีกทั้งคนพิการไม่สามารถหาสถานที่จำหน่ายสินค้าได้ กรมส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ร่วมมือจัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์คนพิการ และร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของคนพิการ ที่สมาคม หรือหน่วยงานต่างๆ รวมกัน เพื่อให้คนพิการวางจำหน่ายสินค้า มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ผู้เขียนได้มีส่วนในการทำโครงการพัฒนาวิชาการ โครงการประเมินผลการดำเนินงาน 20 ปี กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาองค์ประกอบการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคนพิการ เพื่อนำไปปรับปรุงผลิตภัณฑ์ หรือสถานที่จัดจำหน่าย ตั้งแต่ส่วนประสมทางการตลาด การจัดวางผลิตภัณฑ์ การตกแต่งสถานที่ในศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ทำให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจซื้อเพิ่มขึ้น และยังประโยชน์หลักแก่คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

บทความที่หก เรื่อง การพัฒนาธรรมนุญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษา ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ ประทีป และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิศเรศ คันสนิย์วิทยกุล เนื้อหาของบทความได้กล่าวถึงจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนุญหมู่บ้านหรือธรรมนุญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนุญหมู่บ้านหรือธรรมนุญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการจัดทำธรรมนุญพลเมืองหรือธรรมนุญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย จากที่กล่าวมาข้างต้นการจัดทำธรรมนุญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ ถือเป็นการสะท้อนการปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตยในระดับชุมชน และแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าสามารถพัฒนาเป็นตัวแบบการปกครองในระดับรากฐานของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้ความสำคัญในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำธรรมนูญพลเมือง รวมถึงถอดบทเรียนของการจัดทำธรรมนูญพลเมือง เพื่อได้ข้อมูลและองค์ความรู้นำไปสู่การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองที่เข้มแข็งของชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

บทความที่เจ็ด เรื่อง การพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน: ศึกษากรณีเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี โดย นายธานี ขามชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรตน์ อนันทนาธร บทความวิจัยเรื่องการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน: ศึกษากรณีเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ ศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ และเสนอแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน โดยในปัจจุบันรัฐบาลสมัณายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ยังคงให้ความสำคัญต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคม จึงกำหนดนโยบายมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการบริการสุขภาพของประชาชน ผลการพัฒนาระบบบริการสุขภาพในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมาพบว่า คนไทยมีสุขภาพดีและมีอายุยืนยาวขึ้น แต่กำลังนำไปสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชาชนดำเนินชีวิตแบบสังคมเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เศรษฐกิจชายทะเลภาคตะวันออก ซึ่งจังหวัดชลบุรีในฐานะที่เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจตามโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ก็กำลังประสบกับปัญหาโรคระบาด โรคเรื้อรังและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะหาคำตอบและนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

บทความที่แปด เรื่อง การประยุกต์ใช้รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการให้บริการภาครัฐ โดย นางสาวอาภรณ์ กระเอียด และ รองศาสตราจารย์ ดร.รวิภา ธรรมโชติ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ในการบริหารงานของภาครัฐนั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้านที่เห็นได้ชัดเจน คือ การบริการของภาครัฐจะรวดเร็วขึ้นเพราะไม่จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรในการดำเนินการ สามารถลดขั้นตอนการทำงาน ผู้ใช้บริการภาครัฐสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเองโดยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สามารถดำเนินการเมื่อไรก็ได้ เวลาใดก็ได้ โดยไม่ต้องรอรเวลาราชการ นอกจากความรวดเร็วแล้ว ต้นทุนในการดำเนินการยังถูกลงกว่าเดิม เพราะไม่จำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่จำนวนมากมาดำเนินการด้านเอกสารเหมือนในอดีต กระบวนการทำงานของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ คือ การที่ภาครัฐนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร

จัดการและพัฒนาหน่วยงานของภาครัฐ โดยการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน หรือที่เรียกว่า เป็นการให้บริการของภาครัฐด้วยระบบออนไลน์ผ่านระบบเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ตนั่นเอง สื่ออิเล็กทรอนิกส์จึงถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงบริการภาครัฐ ความสำเร็จของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์จึงต้องเกิดจากความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและประชาชน

บทความที่เก้า เรื่อง การบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจชายแดน: เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว โดย นางสาวอาภาพร น่วมถนอม ปรากฏการณ์การกลายเป็นเมือง (Urbanization) ได้แพร่ขยายไปทั่วทุกมุมโลก แต่ละประเทศในโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศที่จัดอยู่ในกลุ่มที่พัฒนาแล้ว หรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาล้วนมีลักษณะการขยายตัวของเมืองในเชิงพื้นที่ และมีผลให้ประชากรในโลกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ เมืองแต่ละเมืองมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ ทำให้กิจกรรมและบทบาทหน้าที่ของเมืองนั้นๆ มีความแตกต่างกันออกไป เมืองชายแดน (Border Town) เป็นเมืองประเภทหนึ่งที่มีมิติทางภูมิศาสตร์พิเศษ เนื่องจากเป็นรอยต่อระหว่างประเทศและมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเมืองที่อยู่ตอนในเขตแดนของประเทศกับเมืองที่อยู่ในประเทศเพื่อนบ้านตลอดจนขยายไปสู่การเชื่อมโยงสู่ภูมิภาคโดยผ่านกิจกรรมในด้านต่างๆ เมืองชายแดนแต่ละแห่งทั่วโลกจะทำหน้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งอาจจะเป็นประตูการค้า ประตูการคมนาคม หรือประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยว จากนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่เกิดขึ้นทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนในพื้นที่เมืองชายแดนเพื่อเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่พร้อมต่อการลงทุนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอและวิเคราะห์ถึงโอกาสและข้อจำกัดในการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองชายแดน ในกรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

บทความที่สิบ เรื่อง เกาะกก ต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม โดย นางสาวพรธิดา เทพประสิทธิ์ และ ดร.สวรยา ธรรมอภิพล ชุมชนเกาะกก เป็นต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นการศึกษาแนวคิดการจัดการในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ คู่อุตสาหกรรม เพื่อพัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับชุมชน ตามหลักการประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency) ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) บทความนี้จึงเป็นการรวบรวมข้อมูลและแนวทางการดำเนินงานชุมชนเชิงนิเวศ (Eco-Community) ของชุมชนเกาะกก รวมทั้งเป็นการทบทวนวรรณกรรมและนำมาอธิบายสรุปถึงแนวคิดพื้นฐานของการจัดการชุมชนเชิงนิเวศโดยใช้หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ

บทความที่สิบเอ็ด เรื่อง การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: ศึกษาบทบาทของ บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดย นางสาวผกาดี เมืองมูล การพยายามข้ามพรมแดนของคนสัญชาติหนึ่งในเขตอำนาจรัฐหนึ่ง ไปสู่เขตแดนของอีกรัฐหนึ่งย่อมเกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นในด้านการบริหารจัดการ อาชญากรรม หรือระบบสาธารณสุข ดังนั้น ปัญหาการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวในมุมมองของรัฐไทยจึงถือเป็น “ภัย” รูปแบบหนึ่งต่อการปกครองประเทศ รัฐจะมีวิธีการจัดการสถานการณ์แรงงานต่างด้าวในประเทศไทยอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวถือเป็นภัยรูปแบบหนึ่งในการปกครองประเทศ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าแรงงานต่างด้าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเป็นกลุ่มแรงงานที่อยู่ในกระแสความต้องการของผู้ว่าจ้างแรงงานชาวไทยไม่ว่าจะในระดับครัวเรือน หรือในระดับอุตสาหกรรม จากการสำรวจผลงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ยังไม่งานวิจัยชิ้นใดที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในฐานะที่มีบทบาทในการนำนโยบายไปปฏิบัติ บทความนี้จึงได้อธิบายถึงบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว และนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลว ในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จ

บทความที่สิบสอง เรื่อง การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชน จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย รองศาสตราจารย์กรกฎ ทองชะโชค, อาจารย์เอกราช สุวรรณรัตน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ สมานธิ รูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ทำให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ๆ โดยอาสาสมัครคุมประพฤติ ซึ่งบางคนก็เป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน รูปแบบดำเนินการทั้งเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาในวัด มัสยิด และมีการทำงานบริการสังคม โดยเมื่อผู้กระทำความผิดสมัครใจในการเข้าทำงานบริการสังคม ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ การอุทิศเวลา ทำให้ลดภาระงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติได้เป็นจำนวนมาก โดยจะให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายคุมประพฤติกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด วิธีการศึกษาใช้วิธีเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนทนากลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้ได้รับการฟื้นฟูโดยอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ ผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์หลังปล่อย และผู้ที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและสังเกตกระบวนการฟื้นฟูในอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

บทความที่สืบสาม เรื่อง แนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งในการระงับข้อพิพาท สัญญาทางปกครองศึกษาเฉพาะกรณี : การกำหนดให้นำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาใช้ในสัญญาทางปกครอง โดย อาจารย์ศิริเพ็ญ จันทน์นิยม คำว่า “สัญญา” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ การที่คู่สัญญาเอกชนทั้งสองฝ่ายได้ตกลงเข้าร่วมทำสัญญา โดยอีกฝ่ายเป็นผู้ทำคำเสนอและอีกฝ่ายเป็นผู้ทำคำสนองและเมื่อคำเสนอและคำสนอง สอดคล้องต้องกันเกิดเป็นสัญญา ซึ่งการทำสัญญาระหว่างเอกชนด้วยกันต้องอยู่ภายใต้หลักเสรีภาพ ในการทำสัญญาแต่ปัจจุบันมิได้มีเฉพาะสัญญาที่เอกชนเป็นคู่สัญญาเท่านั้นแต่ยังมีสัญญาที่รัฐหรือ ฝ่ายปกครองเข้าเป็นคู่สัญญาด้วยฝ่ายหนึ่ง หรือ ระหว่างองค์กรของรัฐหรือนิติบุคคลมหาชนด้วยกัน ตกลงทำสัญญากัน เรียกว่า “สัญญาทางปกครอง” ซึ่งเป็นรูปแบบของการจัดทำบริการสาธารณะ ของรัฐ โดยสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการทำสัญญาเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญของสัญญาทั้งสองประเภท ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือสัญญาทาง แพ่งก็คือการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเต็มประสิทธิภาพ แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมจึงเป็นสาเหตุของการแก่งแย่งชิงอำนาจ ที่มาจากประโยชน์หรือ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความขัดแย้งในด้าน นโยบายสาธารณะ การเรียกร้อง หรือการรักษาสิทธิต่างๆ ของบุคคลตามกฎหมาย การสร้าง ทางเลือกในการระงับข้อพิพาทจึงถูกสร้างมาเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาททางแพ่งแต่ในทาง สัญญาทางปกครอง ยังไม่มีการระงับข้อพิพาทที่เป็นมาตรการทางกฎหมายเป็นทางเลือกให้คู่ความ ได้ใช้ระงับข้อพิพาทมีแต่เพียงการชี้ขาดของศาลอนุญาโตตุลาการ แต่ก็ไม่อาจระงับข้อพิพาทได้ เนื่องจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต่อการวินิจฉัยก็ยังมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณาอยู่ดี และสัญญาทาง ปกครองกับสัญญาทางแพ่งมีความใกล้เคียงกันมากจึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาจึง อาจไม่ใช่การแก้ไขปัญหาก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาวแก่คู่กรณีที่เกิดขึ้น ดังนั้นคดีสัญญา ปกครองของไทยบางประเภทสามารถใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมา จัดการความขัดแย้งได้ ถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาโดยคนกลางเป็นผู้ช่วยในการเจรจา ยุติหรือระงับข้อพิพาทแต่ไม่ใช่เป็นผู้ชี้ขาดและให้ความช่วยเหลือเสนอแนวทางและหาทางออกใน การยุติหรือระงับข้อพิพาทเท่านั้นส่วนการตัดสินใจเป็นอำนาจของคู่สัญญา อย่างไรก็ตามคดี ปกครองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีปกครองต้อง อยู่ภายใต้หลักนิติธรรมและการดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับการรักษาสิทธิของ เอกชนหรือประชาชนเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม เพียงแต่การระงับข้อพิพาท ทางเลือกเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความยืดหยุ่นกันโดยการนำแนวทางใหม่ของการจัดการ

ความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาช่วยลดภาระคดีในระบบศาล ลดงบประมาณที่จะต้องใช้ในคดี

บทความที่สิบสี่ เรื่อง ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส โดย นางสาว ชลชญา วงศ์ชญาอังกุล และ ดร.อรรัมภา ไวยมุข การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา(ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดให้แก่สามีที่ข่มขืนกระทำชำเราภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและเพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่ถูกกระทำให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเพื่อแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศและจัดความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง ผลการศึกษาพบว่ากฎหมายดังกล่าวยังมีความบกพร่องบางประการซึ่งสมควรได้รับการแก้ไข ดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ควรบัญญัตินิยาม “ความยินยอม” ที่จะทำให้ขาดองค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 ให้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ประการที่สอง ควรบัญญัติให้ขอบเขตคำว่า “คู่สมรส” ตามมาตรา 276 วรรคสี่ หมายความว่า ความรวมถึงคู่สมรสที่มีได้จดทะเบียนสมรสด้วยในลักษณะเดียวกันกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นกลไกคุ้มครองบุคคลที่ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวเช่นเดียวกันและประการที่สาม ในกรณีคู่สมรสเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 277 เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมาตรา 276 วรรคสี่

บทความที่สิบห้า เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน โดย นายณภัทร โกศล งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน ในประเด็นปัญหาการก่อตั้งบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายจากพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 เนื่องจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม การศึกษาพบว่า การก่อตั้งบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยต้องเป็นไปตามกฎหมายสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และข้อบัญญัติเทศบาล กล่าวคือ การก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยของเอกชนภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นเท่านั้นพบว่าไม่มีหน่วยงานหรือบุคลากรที่มีความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาควบคุมตรวจสอบในเรื่องการออกใบอนุญาตซึ่งแตกต่างกับสาธารณสุขแผนกที่หน่วยงานกระทรวงสิ่งแวดล้อมเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอยอีกทั้งในกฎหมายยังบัญญัติให้รัฐบาลกลาง จังหวัดและเทศบาลมีหน้าที่ในการจัดการป้องกันการกำจัดขยะมูลฝอยอีกด้วย ส่วนการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องบทลงโทษยังหย่อนสมรรถภาพในเรื่องบทลงโทษที่ต่ำ (และสามารถเปรียบเทียบปรับได้)

เนื่องจากไม่มีการกำหนดโทษขั้นต่ำสำหรับการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมไว้และในส่วนของความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมการพระราชบัญญัติโรงงานไม่ได้มีการบัญญัติในเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม จากการศึกษาข้อเสนอแนะว่า ร่างกฎกระทรวงในการออกใบอนุญาตในการตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยของเอกชนการต้องมีบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการออกใบอนุญาต อีกทั้งเสนอเพิ่มโทษจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมในมาตรา 45 โดยให้มีโทษขั้นต่ำและแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของความรับผิดชอบทางแพ่งเกี่ยวข้องกับผู้แทนนิติบุคคลให้มีการเพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ด้วย

บทความที่สิบหก เรื่อง การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของคู่รักผู้ชาย: การวิพากษ์กรณีศึกษา “The Black Widow” โดย อาจารย์ปฎิพล หอมยามเย็น, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร.ไวพจน์ กุลาชัย, ดร.ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน, ดร.จุฬาลักษณ์ พันธัง โดยทั่วไปแล้ว เมื่อกล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัว คนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้หญิง เด็ก หรือผู้สูงอายุเป็นผู้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ส่งผลให้ผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการกระทำของคู่รักผู้หญิงถูกซ่อนเร้นไว้ ดังนั้น บทความนี้จึงต้องการตีแผ่การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของคู่รักผู้ชายในมุมมองทางด้านอาชญาวิทยา ด้วยการยกกรณีของ “The Black Widow” มาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรงต่อคู่รักเพศชายในปัจจุบันจะมีความรุนแรงแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ยังไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร เพราะผู้ชายไม่กล้าแจ้งหรือรายงานต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าถูกกระทำรุนแรง ในกรณีของ “The Black Widow” ชี้ให้เห็นถึงการที่ผู้ชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงผ่านมุมมองของทฤษฎีอาชญาวิทยา เช่น ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิกิริยาต่อสังคม ทฤษฎีกลไกการควบคุม ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป และแนวคิดไอคิวโมเดล พบว่า ผู้ที่กระทำรุนแรงต่อคู่รักผู้ชายเป็นบุคคลที่มีบุคลิกเป็นปฏิกิริยาต่อสังคม ขาดการเคารพผู้อื่น ชอบละเมิดสิทธิของผู้อื่นมาตั้งแต่เด็ก ขาดจิตสำนึกในการไตร่ตรอง ขาดการควบคุมตนเอง นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยเสริมอื่นที่เกิดจากตัวของเหยื่อเองที่ยั่วแหย่และส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถควบคุมตนเองได้และก่ออาชญากรรมในที่สุด จากกรณีดังกล่าวนี้ สังคมจึงควรหันมาให้ความสำคัญกับการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้ชายให้มากขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมที่ถูกซ่อนเร้นของประเทศสืบไป

บทความที่สิบเจ็ด เรื่อง มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่อุคสงครามเย็น
โดย พลโท ดร.สนธิ นวกุล และ ดร.สุภาณี นวกุล “มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่อุคสงครามเย็น” ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นศิลป์ในการปกครองประเทศระดับสูงสุด ครอบคลุมทั้งด้านการทหาร การทูต การเมือง เศรษฐกิจ และพลังอำนาจอื่นๆ ที่จะบรรลุผลประโยชน์ของชาติ เป็นแนวคิดที่ครอบคลุมถึงในยามสงบ บทความนี้ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างของมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย โดยจักรวรรดิโรมัน จะเน้นยุทธศาสตร์ทางการทหาร เพื่อความมั่นคงของอาณาจักรเป็นหลัก ต่อมามหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิออตโตมันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะบูรณาการ โดยใช้ทั้งยุทธศาสตร์ทางการทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ และการสร้างความเข้มแข็งให้กับพลังอำนาจภายใน ส่วนมหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการแสวงหาวิธีการใหม่ ที่จะไม่ทำสงครามแบบดั้งเดิม เช่น การใช้ระเบิดนิวเคลียร์ ทำให้นานาประเทศเกิดความหวาดกลัว ซึ่งส่งผลให้มหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามเย็น มีความพยายามที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง และเน้นที่การปฏิบัติการจิตวิทยาและการใช้จ่ายงบประมาณในการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศที่เป็นพันธมิตรของสองมหาอำนาจ

บทความที่สิบแปด เรื่อง การศึกษานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ
เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ประเทศสิงคโปร์ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.รวิภา ธรรมโชติ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์ 2) เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของประเทศสิงคโปร์ต่อการเกิดนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน 3) เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันให้กับประเทศต่างๆในกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารงานวิจัยของหน่วยงาน และข้อมูลจากเว็บไซต์ ของหน่วยงานและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างของ หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ตัวแทนเจ้าหน้าที่จากวิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (Civil Service College: CSC) และ The Public Service Division (PSD) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ประกอบไปด้วย การวางแผนทางการพัฒนา การศึกษา และการฝึกอบรม 2) บริบทและเงื่อนไขสำคัญของประเทศสิงคโปร์ที่มีต่อการเกิดนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักด้วยกันกล่าวคือ นโยบายของภาครัฐ ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร และ 3) ตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน “HIPPS” ซึ่งประกอบด้วย การสะสม

ทุนมนุษย์ การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการบริการ
สาธารณะพัฒนาให้เกิดองค์กรชุมชนวิชาชีพ และการวางแผนองค์กรชุมชนวิชาชีพเชิงกลยุทธ์

**บทความที่สิบเก้า เรื่อง การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ** โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชมมารี รักษาชีพ, รองศาสตราจารย์
ว่าที่เรอตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร, รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ สุรงค์พิพพรรณ, รองศาสตราจารย์
ดร.ศิริสสรณ์ วงศ์ทองดี, รองศาสตราจารย์ พูนศักดิ์ แสงสันต์ งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ
1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ นโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ของประเทศเกี่ยวกับการ
การเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ด้านการศึกษาและ
วิจัยความต้องการแรงงานและพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติเพื่อโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือ
แรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ ลักษณะการค้าการ
ลงทุนของผู้ประกอบการไทย ประเภทองค์กร หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ในกลุ่มประเทศ CLMVT 3) เพื่อรวบรวมศึกษาข้อมูลด้านแรงงาน ความต้องการแรงงานและการ
พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน ทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและส่งเสริมการค้าการลงทุนของ
ผู้ประกอบการไทยในประเทศ CLMVT 4) เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม
ที่เหมาะสมให้แก่แรงงานในกลุ่มประเทศ CLMVT และประกอบการพิจารณาความเป็นไปได้ และ
ความคุ้มค่าในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อสนับสนุน
นโยบายรัฐบาลต่างประเทศ 5) เพื่อศึกษาความพร้อมของหน่วยงาน และองค์กรในพื้นที่
ประเทศ CLMVT เพื่อประกอบการพิจารณาการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือในมิติความคุ้มค่าและยั่งยืน ผลการศึกษา พบว่า 1) ด้านนโยบายหรือกลยุทธ์
ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคด้านแรงงาน
ด้านการศึกษา และการทำวิจัย รัฐบาลส่งเสริมเต็มที่โดยสร้างความร่วมมือผ่านทางมหาวิทยาลัย
ผ่านทางกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงแรงงาน และอื่นๆ และการจัด
งานแสดงการค้าเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับแรงงานในประเทศอื่นๆ ส่งเสริมงานวิจัยของมหาวิทยาลัย
ของรัฐและเอกชนให้เข้ามาช่วยเหลือ 2) ลักษณะการค้าการลงทุนของผู้ประกอบการไทย ประเภท
องค์กร หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในกลุ่มประเทศ CLMVT ส่วนมาก
เป็นธุรกิจประเภทอุตสาหกรรมการค้าและบริการ ซึ่งมีความสนใจพนักงานที่มีขีดความสามารถใน
ภาคบริการ โดยแรงงานต้องปรับตัวให้ทันเทคโนโลยี โดยเฉพาะพวก automation ระบบ
electronic ต้องเป็นแรงงานที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมนอกจากที่เรียนในมหาวิทยาลัย มีความสามารถในการ
เพิ่มมูลค่า มีการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่ง ระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาบุคลากรในการ
ทำธุรกิจให้สามารถแข่งขันได้ เพื่อรองรับและเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนและ

เขตเศรษฐกิจพิเศษ และให้มีการเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในกลุ่มประเทศ CLMVT ส่วนใหญ่เป็น หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร และถ้าต้องการหน่วยงานมาฝึกอบรมให้ต้องมีการติดต่อนัด หมาย ซึ่งไม่มีสถานที่ฝึกอบรมของตนเอง หน่วยงานที่ทำการฝึกอบรมให้กับผู้ประสงค์ที่จะฝึกอบรม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานคร 3) แรงงานส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุอยู่ในช่วง 35 – 44 ปี มี สถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนน้อย กว่า 10,000 บาท ส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย โดยแรงงานมีวัตถุประสงค์ในการเข้าฝึกอบรมเพื่อเพิ่ม รายได้ โดยมีรายวิชาในสาขาภาคอุตสาหกรรมและสาขาภาคการเกษตรใกล้เคียงกัน แรงงานมีความ สนใจเข้ารับการฝึกอบรม 2 รายวิชาต่อปี โดยคาดหวังว่าจะได้รับความรู้มากขึ้น และสามารถนำ ความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและคาดหวังรายได้เพิ่มมากขึ้น เฉลี่ย 14,240.19 บาทต่อเดือน หรือกล่าวได้ว่ามีความคุ้มค่า 14,240.19 บาทต่อเดือน โดยอัตรา ผลตอบแทนจากการลงทุนเป็น 1.27 เท่า ผลตอบแทนมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็น 5,491,845 บาท อัตราผลตอบแทนภายในจากการลงทุนเป็น 16.58% โดยคุณสมบัติของแรงงานทั้ง 10 ด้านไม่ม ีความแตกต่างกันเมื่อจำแนกตามความคิดเห็นของผู้ประกอบการและกำลัง แรงงานที่ระดับนัยสำคัญ ทางสถิติ 0.05 สำหรับผลการศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของกำลังแรงงานกับทักษะในการ ขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคต พบว่า คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความ สัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตทั้งด้าน อุตสาหกรรมต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) อุตสาหกรรมอนาคต (New S- Curve) และอุตสาหกรรมที่ต้องปฏิรูปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คุณสมบัติแรงงานที่ ผู้ประกอบการมีความต้องการสูงที่สุด ได้แก่ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ (รวมทั้งการ ตีความ การเข้าใจถึงความหมายของคำภาษาต่างประเทศ) รองลงมา คือ ความสามารถในการ ทำงานเป็นทีมกับกำลังแรงงานที่มาจากหลากหลายประเทศ และความสามารถในการจัดการ ความสัมพันธ์กับผู้อื่นเมื่อเข้าสู่องค์กรระดับนานาชาติ ลักษณะเด่นของแรงงานอีกข้อคือ พนักงาน ควรมีความเหมาะสมให้เหมาะสมกับงาน ต้องมีเครือข่ายช่วยเหลือกัน มีความกลมเกลียวกัน ต้องพัฒนา ตนเองให้ทันยุคสมัย แรงงานที่ต้องการควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าเสนอความคิดเห็นต่อ หัวหน้างาน หรือนายจ้างแรงงานควรมีความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ให้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลง แรงงานควรมีระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีประวัติดี และ สามารถพูด อ่าน เขียน ภาษาของผู้จ้างงานได้ การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานระดับนานาชาติ จะต้อง พัฒนาให้แรงงานมีความเข้าใจในเรื่องของนวัตกรรม (Innovation) คิดค้นคำใหม่ ทำให้องค์การ สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า ช่วยเพิ่มความสามารถทำกำไรให้กับองค์กรและช่วยทำ

ให้พฤติกรรมขององค์กรเป็นทิศทางเดียวกัน 4) หลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้แก่แรงงานในกลุ่มประเทศ CLMVT ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เสนอแนะให้ฝึกอบรมแก่แรงงานมีทั้งสิ้น 18 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเตรียมความพร้อมและการสร้างเสริมพัฒนาอาชีพ หลักสูตร Logistics and supply chain หลักสูตรเทคโนโลยีต่างๆ หลักสูตรการท่องเที่ยว หลักสูตรช่างฝีมือ เช่นช่างเชื่อม ช่างไฟฟ้า หลักสูตรการบริหาร เช่น การบริหารงานคลังสินค้า (ส่วนหนึ่งของ Logistics) หลักสูตรงานบริการต่างๆ หลักสูตรภาษา หลักสูตร E-commerce หลักสูตรการซ่อมเครื่องปรับอากาศขนาดเล็ก หลักสูตรพัฒนาเทคโนโลยี หลักสูตรสร้างศักยภาพแรงงานให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ หลักสูตรจิตสำนึก หลักสูตรระเบียบวินัยในการทำงาน หลักสูตรวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ สำหรับการดำเนินงานหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรม หลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน และหลักสูตรเกษตรอุตสาหกรรม 5) การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมากจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุม แต่ให้เห็นในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติที่จังหวัดนครพนมด้วยเหตุผล คือ 1) ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านตะวันออกและด้านเหนือ มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และด้านใต้ติดต่อราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การค้าการลงทุน 2) ความสวยงามของทิวทัศน์ และมีความหลากหลายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่ยาวนานจึงเหมาะแก่การท่องเที่ยวทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดการจ้างงานทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากมายเกิดขึ้น 3) จังหวัดนครพนมเป็นที่ราบลุ่มก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรมากมาย 4) นครพนมเป็นจังหวัดชายแดนตั้งเลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของประเทศลาว 5) เป็นอาณาจักรที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาเก่าก่อน ประกอบกับแม่น้ำโขงเป็นแหล่งวัฒนธรรมของมนุษยชาติจากหลายชนเผ่า ดังนั้น จังหวัดนครพนมจึงมีโบราณสถานจำนวนมาก และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสำหรับการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด 6) มีสนามบินรองรับการเดินทาง ทำให้อำนวยความสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง 7) มีอุตสาหกรรมรองรับแรงงานมากมาย 8) จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 9) เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจจากเดิมที่ขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตภาคอุตสาหกรรมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม 10) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้ปรับเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี 11) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแบบเดิม 12) เปลี่ยนจากการให้บริการ

แบบเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง (High Value Services) 13) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง 14) เพื่อรองรับการสร้างความสามารถในการแข่งขันทั้งทางด้านการค้าการลงทุน พัฒนาวិสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสู่สากล พัฒนาวិสาหกิจชุมชน และสถาบันเกษตรกร พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษและเมือง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 15) เพื่อเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจ ส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนและการดำเนินธุรกิจของนักลงทุนและผู้ประกอบการในต่างประเทศ 16) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตให้หลากหลายและมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และขยายฐานการผลิตโดยร่วมมือกับประเทศ เพื่อนบ้าน 17) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ (Logistics) ทั้งด้านข้อมูลและโครงสร้าง 18) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงาน ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับการพัฒนาต่อยอด ทั้งในเชิงพาณิชย์และใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อดำเนินชีวิตที่สงบสุขอย่างมีคุณค่าตามวิถีไทย 19) นอกจากนี้สถาบันควรเน้นทางด้านการขับเคลื่อนความมั่งคั่ง (Engines of Growth) ทางด้านต่างๆ คือ ทางด้านนวัตกรรม (Innovation) ทางด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และ ทางด้านเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Environment)

บทความที่ยี่สิบ เรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 โดยรองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พันตำรวจเอก ดร.ปรกรณ์ มณีปกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา การแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และเป็นการประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ของเมืองพัทยาในทางที่ดีให้นักท่องเที่ยวรับรู้โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลและการวิจัยเชิงปริมาณใช้การสำรวจโดยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า 1. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจทำให้รู้สึกว่าจะตนเองมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากกว่าเดิม สามารถใช้ชีวิตท่องเที่ยวได้อย่างอุ่นใจและมีความสุขเพราะได้เห็นถึงวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีการดูแลเอาใจใส่ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อทำให้เมืองพัทยาลดจากอาชญากรรมก็อยากจะกลับมาท่องเที่ยวอีกและบอกต่อเพื่อนหรือญาติให้มาเที่ยวประเทศไทยด้วย 2. ผู้ประกอบ

กิจการ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยา ของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในเมืองพัทยา เจริญเติบโตขึ้นกว่าเดิม ผู้ประกอบกิจการมีความพึงพอใจในผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมมากขึ้น และทางผู้ประกอบกิจการก็ยังมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแลและควบคุมปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวอีกด้วย เห็นได้จากการที่ผู้ประกอบกิจการมีการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และคอยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้น

3. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นว่าปัญหาอาชญากรรมลดลง สถิติการเกิดอาชญากรรมลดลง ผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของของผู้บังคับบัญชา ซึ่งส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่เมืองพัทยา ให้เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวแล้วมีความปลอดภัยและรู้สึกอุ่นใจมากขึ้น ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า 1. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวรู้สึกพึงพอใจ มีความเชื่อมั่นในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยและมีความมั่นใจตลอดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ในรายด้านพบว่า ความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 2. ผู้ประกอบกิจการมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบกิจการเห็นด้วย และมีความพึงพอใจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะทำให้เศรษฐกิจการท่องเที่ยว การประกอบธุรกิจต่างๆ ภายในเมืองพัทยาดีขึ้น เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบกิจการเป็นอย่างมาก ในรายด้านพบว่า หากจะสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแล และควบคุมปัญหาอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3. ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการระดมกวาดล้างอาชญากรรมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของผู้บังคับบัญชา ผลสถิติการเกิดอาชญากรรมลดลง ทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

ตำรวจเป็นอย่างมาก ในรายด้านพบว่า ผลสัมฤทธิ์ ที่ได้จากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวเชื่อมั่นว่าปัญหาอาชญากรรมลดลง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

บทความที่ยี่สิบเอ็ด เรื่อง การจัดเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา โดย **ดร.ศิริกัญญา วิรุณราช** มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ 2) เพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา 3) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการเก็บข้อมูลกับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2559 โดยใช้โปรแกรม G*power กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สถิติเชิงพรรณนา , $\bar{X}$, ร้อยละ, และพิสูจน์สมมติฐานโดยใช้ ANOVA F-test โดยมีตัวแปรอิสระคือ ประเภทของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีระดับของตัวแปรแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กำหนดค่า effect size เท่ากับ 0.25 (อิทธิพลระดับปานกลาง) ค่าความคลาดเคลื่อน (alpha เท่ากับ 0.05) และค่าอำนาจการทดสอบ power เท่ากับ 0.80 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 159 คน (Faul, Erdfelder, Lang & Buchner, 2007) จากผลการวิจัย พบว่า 1. การจัดกิจกรรมพิเศษ กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการเปิดให้เยี่ยมหน่วยงานสถาบันการศึกษามากที่สุด 2. ในการจัดกิจกรรมเปิดให้เยี่ยมหน่วยงานสถาบันการศึกษา ควรมีกิจกรรมบรรยายหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการสอน และมีสถิติการเรียนรู้ให้ดูด้วยของนักศึกษา และ 3. ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ความสนใจต่อการเรียนต่อระดับบัณฑิตศึกษาในเรื่องของอายุและประเภทของมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน

บทความที่ยี่สิบสอง เรื่อง โปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตร ปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตร โดย **นายยิ่งศักดิ์ ไกรพินิจ, รองศาสตราจารย์ ดร. ธีระวัฒน์ จันทิกและรองศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์** การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องและศึกษารูปแบบการสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตร ปราดเปรื่องจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการตรวจสอบความเหมาะสมของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องโดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยแบบอนาคตภาพ (EDFR) โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 19 คน และขั้นตอนที่ 2 การจัดทำรายละเอียดโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตร โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับ

ครูผู้เชี่ยวชาญในการสอนอาชีวเกษตรและธุรกิจเกษตร ผลการวิจัยพบว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องประกอบด้วย 10 ทักษะ (R WIT TEAM 2C) ได้แก่ ทักษะการจัดการ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการประสานงาน ทักษะความไว้วางใจ ทักษะผู้นำความคิด ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านสุขภาวะ ทักษะความรับผิดชอบ การเสริมสร้างพลังอำนาจและความกล้าเสี่ยง โดยทักษะของผู้ประกอบเกษตรปราดเปรื่องที่มีเพิ่มเติมจากผู้ประกอบการเกษตรทั่วไปคือ ทักษะผู้นำความคิด และการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องพัฒนามาจากแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) 2) การแปลงสัญญาณ (Transduction) 3) การรับรู้ (Perception) และ 4) การเรียนรู้จำ (Recognition)

บทความที่ยี่สิบสาม เรื่อง ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย โดย นางสาวอรรณณ เลี้ยงสุขสันต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย และเพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย ในการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่าง คือ บุคลากรสังกัดกองทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองจำนวน 384 คน จากการคำนวณด้วยสูตรของเครซีและมอร์แกน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุปัจจัย (Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีช่วงอายุระหว่าง 25-34 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ กลุ่มอำนาจการจราจรและจัดเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทางที่มีอายุราชการต่ำกว่า 5 ปี 2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย จำนวน 6 ด้าน พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การนำองค์กร รองลงมา คือ การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ตามลำดับ 3) ปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของ ประเทศไทย พบว่า การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการนำองค์กร ส่งผล

ต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้านสามารถอธิบายผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยได้ร้อยละ 73.5 และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีอำนาจในการทำนายผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยได้ดีที่สุดคือการมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ ($\beta=0.393$) รองลงมาคือ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ($\beta=0.204$) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\beta=0.204$) และการนำองค์กร ($\beta=0.0134$) การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง ปัจจัยการบริหารจัดการ ค้นพบว่า การบริหารด้านการนำองค์กร ยังมีข้อจำกัดทางด้านความพร้อม ด้านกฎระเบียบ ด้านบุคลากร ส่วนการด้านการวางแผนกลยุทธ์ มีการกำหนดนโยบายและแผนที่ชัดเจนในระยะยาวถึง 20 ปี ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการเปิดช่องทางรับเรื่องร้องเรียน เช่น สายด่วนกรมทางหลวง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงาน ส่วนด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีความพยายามพัฒนารูปแบบองค์ความรู้ที่ได้จากผู้เสนอแนะอย่างต่อเนื่อง ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การพัฒนาทักษะ การปฏิบัติงานของบุคคล ยังต้องพัฒนาเพิ่มขึ้น ด้านการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ ยังต้องพัฒนาในเป็นไปตามมาตรฐานสากล ส่วนเรื่องผลสัมฤทธิ์ด้านประสิทธิภาพยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก ด้านคุณภาพมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ด้านประสิทธิภาพมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ด้านพัฒนาองค์กรมีการร่วมทุนกับเอกชนเน้นการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพคำนึงถึงความพึงพอใจของประชาชน ผู้รับบริการเป็นสำคัญ

บทความที่ยี่สิบสี่ เรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการ โดย นายพลพจน์ เชาววิวัฒน์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน) และรองศาสตราจารย์ ดร. เรียมศรีทอง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการ 2) เปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานที่เข้าอบรมด้วยชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาระหว่างก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรม 3) เปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการใช้ชุดฝึกอบรม 4) ศึกษาความคงทนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองหลังการทดลอง 30 วัน และ 5) ศึกษาความคิดเห็นของพนักงานกลุ่มทดลองที่มีต่อชุดฝึกอบรม ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ

ที่เกี่ยวข้องในการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาชุดฝึกอบรมฯ จำนวน 19 คน ประชากรในการวิจัยทั้งหมดเป็นพนักงานจำนวน 80 คน สุ่มอย่างง่าย 40 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแล้วสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ ประเด็นคำถามในการประชุมสนทนากลุ่ม ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะได้ค่าความเชื่อมั่นโดย Cronbach's Alpha เท่ากับ .93 และแบบสอบถามความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการทดลองใช้ค่าสถิติค่าที (t-test) และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้หลักการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่บูรณาการไตรสิกขากับหลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วมทางกาย ทางอารมณ์ ทางความคิดและทางสังคม ภายใต้กระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ 5 ขั้นตอน และใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างจิตสาธารณะที่สำคัญ ประกอบด้วย บรรยายภาค แห่ลงเรียนรู้ ตัวแบบของผู้มีจิตสาธารณะ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดสาระสำคัญในการออกแบบกิจกรรม ชุดฝึกอบรมนี้ ประกอบด้วย 10 กิจกรรม ใช้เวลาการฝึกอบรม 49 ชั่วโมง รวม 5 วัน 2) พนักงานที่ได้รับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) พนักงานกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสูงกว่าพนักงานกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) พนักงานกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่วัดทันที และวัดหลังการทดลอง 30 วัน ไม่แตกต่างกัน 5) พนักงานมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมทั้งด้านเนื้อหาการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรม ระยะเวลาและการบริการ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

บทความที่ย่ยิบหำ เรื่อง การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน โดย นางลดาวัลน์ บุญสุข และรองศาสตราจารย์ ดร.บรรพต วิรุณราช การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการทันตกรรมในประเทศไทย และ 3) ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 22 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรมจริงในโรงพยาบาลจำนวน 5 คน และผู้บริหารโรงพยาบาล ทันตแพทย์ นักธุรกิจ นักลงทุนจำนวน 6 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเก็บ

แบบสอบถามนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่มารับบริการทันตกรรมในโรงพยาบาล หรือคลินิกทันตกรรม จำนวน 480 คน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนที่บวก-ลบ ร้อยละ 5 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ได้แก่ 1) นโยบายรัฐบาล 2) การสื่อสารทางการตลาด 3) กลยุทธ์การตลาด 4) กลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ แบ่งออกเป็น ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการจัดการ 5) มาตรฐานทันตกรรม ประกอบด้วย ด้านทันตแพทย์ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยี ด้านสถานที่ให้บริการ ด้านทักษะด้านภาษา ด้านราคา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการแสดงออกถึงน้ำใจไมตรี 6) การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พบว่า มาตรฐานด้านทันตกรรม อยู่ในระดับดี คุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ อยู่ในระดับดี และการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย พบว่า จุดได้เปรียบในการแข่งขัน ส่งผลต่อมุมมองภาพรวมทันตกรรมประเทศไทย การรับรู้จุดได้เปรียบในการแข่งขันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรับรู้มาตรฐานทันตกรรม และการรับรู้การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ MBNQA มีความสัมพันธ์เชิงลบ

บทความที่ย่ยิบหัก เรื่อง พฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
 โดย นางสาวพัศรา ทองกลาง, ดร.อมรทิพย์ อมราภิบาล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดร.อนรรตน์ อนันทนาธรและรองศาสตราจารย์ ดร.จิระ ประทีป การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และสถิติอ้างอิง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ภาพรวม ระดับมาก ($\bar{X}$ = 2.73) โดยพฤติกรรมที่พบมากคือ มีพฤติกรรมต้องเพิ่มเงินเดิมพันพนันชนไก่เพื่อเพิ่มความตื่นเต้น มีพฤติกรรมเคยหยิบยืมเงินคนอื่นหรือจำนำจำนองของมีค่าของตนเพื่อให้ได้เงินไปเล่นพนันชนไก่ และต้องหวนกลับไปเล่นพนันแก้มือเสมอ ($\bar{X}$ = 2.82, 2.73, 2.37) ตามลำดับ พบว่า มีพฤติกรรมการเล่นพนันในอดีต เฉลี่ย 2.61 วัน/เดือน มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพนันชนไก่ ระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.25) มีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมตนเองระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.42) มีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.38) และมีความปรารถนาหรือแรงขับภายในตนเองให้เกิดความต้องการเล่นพนันระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.15) ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (MRA) พบว่า มี 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถควบคุมขนาดอิทธิพล 0.247 รองลงมาคือ

ความปรารถนา การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และทัศนคติต่อพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ขนาดอิทธิพล 0.245, 0.223 และ 0.143 ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยอายุและพฤติกรรมการเล่นพนันในอดีตไม่มีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเล่นพนัน ผลการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเล่นพนัน จากปัจจัยส่วนบุคคลทั้งหมด 5 ปัจจัย ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า ปัจจัยรายได้เพียงปัจจัยเดียวเท่านั้นมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมโดยกลุ่มผู้มีการมีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท และกลุ่มรายได้ 5,001-10,000 บาท มีพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ไม่น้อยกว่ากลุ่มผู้มียาได้สูงกว่า

บทความที่ยี่สิบเจ็ด เรื่อง ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดย ดร.ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ทั้งหน่วยงานส่วนภูมิภาคและหน่วยงานท้องถิ่น 2) ศึกษาแบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการ และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การที่เกิดขึ้น โดยเป็นการวิจัยรูปแบบผสมผสาน ที่นำวิธีการวิจัยเชิงสำรวจมาใช้ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม จำนวน 330 ชุด ทำการเก็บจากกลุ่มตัวอย่างใน 8 หน่วยงาน แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1) หน่วยงานราชการที่ศึกษามีรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นภายนอกมากที่สุด ได้แก่ การแสดงถึงพฤติกรรมด้านการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ และการเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์หน่วยงาน รองลงมาคือ พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน เนื่องจากผู้บริหารจะมีการวางแผนและติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ 2) แบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการที่ศึกษาเป็นแบบเน้นบทบาทมากที่สุด โดยมีลักษณะการยึดหลักความถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับเป็นแนวทางการปฏิบัติงานและสำหรับการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การ พบว่า การที่หน่วยงานราชการมีผู้บริหารที่แสดงพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกมีส่วนสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ เนื่องจากผู้บริหารต้องพยายามประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามาช่วยให้โครงการหรือกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จ ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ขณะที่พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงานมีส่วนในการเกิดวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทเนื่องจากบุคลากรต่างยึดถือบทบาทตามตำแหน่งงาน อำนาจหน้าที่ และขอบเขตของงานตามระเบียบ โดยมีผู้บริหารดำรงสถานะเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตำแหน่ง ภารกิจจึงเป็นไปตามกิจวัตรหรือตามที่กำหนดในแผนงาน ทั้งนี้ ผู้บริหารมีบทบาทในฐานะกลไกการฝังตรึงวัฒนธรรมผ่านบุคลิ

ลักษณะส่วนตัว การมอบหมายงาน วิธีการจูงใจและให้รางวัล ทำให้บุคลากรรับรู้และเรียนรู้จน
ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและค่านิยม

ขอบคุณครับ

รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร
บรรณาธิการวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

สารบัญ

Chapter 1

สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางสังคม

Human Rights, Civil Rights and Social Welfare Rights

โดย พงษ์เทพ สันติกุล

Pongthep Suntigul

49

Chapter 2

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

The Influences of Information Technology Usage on Social Service

Business for Early Elders

โดย ดารณี พิมพ์ช่วงทอง

Daranee Pimchangthong

อภिरดา สุทธิสานนท์

Apirada Suthisanont

73

Chapter 3

การจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Community - based Tourism Cluster Management According to the

Philosophy of Sufficiency Economy

โดย สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

Somsak Samukkhethum

95

Chapter 4

คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้สมการเชิงโครงสร้าง

Service Quality and Customer Satisfaction Effecting to Decision Making Behavior to Selection Accounting Outsourcing Firms for Company Limited in Muang District Samutsakorn Province by Structural Equation Model

โดย สุมาลี รามานุฎ

Sumalee Ramanust

สุภัตตรา วันดี

Supatthara wanta

115

Chapter 5

การศึกษาองค์ประกอบการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคนพิการ
Study on Purchase Decision of Customers on Goods of People with Disabilities (PWDs)

โดย ศุภชัย เหมือนโพธิ์

Suppachai Murnpho

135

Chapter 6

การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ธรรมนูญหมู่บ้าน
สันติสุข 9 ดี จังหวัดบุรีรัมย์

*Development of The Rural Constitution for Sustainable Strength
Community: A Case Study of The Rural Constitution 9D of Buriram Province*

โดย กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย

Kittipong Keatwatcharachai

จีระ ประทีป

Chira Prateep

อิสเรศ คັນสนีย์วิทยกุล

Isares Sansaneewittayakul

151

Chapter 7

การพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของ
ประชาชน: ศึกษากรณีเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี

*The Development of Government Hospital Health Service System for
People's Health Security: A Case Study of Chonburi Provincial Health Service
Network*

โดย ธาณี ขามชัย

Thanee Khamchai

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์

Samrit Yossomsakdi

อนรรตน์ อนันทนาธร

Anurat Anantanatom

175

Chapter 8

การประยุกต์ใช้รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการให้บริการภาครัฐ

The Application of E-government in Public service Delivery

โดย อาภรณ์ คุระเอียด

Arphorn Kuraeiad

รวิภา ธรรมโชติ

Rawipa Thammachot

203

Chapter 9

การบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจชายแดน: เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

The Management of Economic Border Town: Special Economic Zone in

Sa-keaw Province

โดย อาภาพร น่วมถนอม

Apaporn Noumtanom

221

Chapter 10

เกาะกอก ต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษาสิงแวดล้อม

Eco - Community Model

โดย พรธิดา เทพประสิทธิ์

Bhorntida Thepprasit

สวรรยา ธรรมอภิพล

Sawanya Thamma-apipon

243

Chapter 11

การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: ศึกษาบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว
จังหวัดเชียงใหม่

*The Implementation of Foreign Labour Policy: A Study of the Role of
Employment Arrangement Service Agency in Chiangmai*

โดย ผกาวดี เมืองมูล

Pakawadee Muangmoon

265

Chapter 12

การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้

*The Rehabilitation of Offenders on Probation of the Community in the
Southern Border Provinces*

โดย กรกฎ ทองชะโชค

Korakod Tongkachok

เอกราช สุวรรณรัตน์

Eakrach Suwannarat

อภิวัดน์ สมาธิ

Apiwat Samathi

283

Chapter 13

แนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งในการระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองศึกษา
เฉพาะกรณี : การกำหนดให้นำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางใกล้เคียงมาใช้ในสัญญา
ทางปกครอง

*New Approaches to Conflict Management in Suspension Contract Dispute
Administrative Education Case only: Determining How to Apply Dispute Resolution
Alternative by Mediator Used in Administrative Contract*

โดย ศิริเพ็ญ จันทรนิยม

Siripen Junniyom

301

Chapter 14

ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส

Criminal Liability for Spousal Rape

โดย ชลชญา วงศ์ชญาอังกุล

Chonchaya Wongchayaangkun

อรรัมภา ไวยมุข

Awnrumpa Waiyamuk

323

Chapter 15

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน

LEGAL PROBLEMS AND OBSTACLES OF ENVIRONMENTAL QUALITY

MANAGEMENT OF PRIVATE COMPANY

โดย ณภัทร โกศล

Napat Kosol

343

Chapter 16

การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของคู่รักผู้ชาย: การวิพากษ์กรณีศึกษา “The Black Widow”

Victimization of Intimate Partner Violence Against Male: Critique of a case study "The Black Widow"

โดย ปวิพล หอมยามเย็น

Patipol Homyamyen

ไวพจน์ กุลาชัย

Waiphot Kulachai

ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน

Passanan Phuangthuean

จุฬาลักษณ์ พันธัง

Julaluck Punthung

359

Chapter 17

มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น

Grand Strategy: from Roman Empire to Cold War

โดย สนธิ นวกุล

Sonthi Navakul

สุภานี นวกุล

Suphanee Navakul

385

Chapter 18

การศึกษานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อการแข่งขัน

ในประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ประเทศสิงคโปร์

Innovation and Human Resource Management in the Public Sector for

Improved Competition in AEC: A Case Study of Singapore

โดย รวิภา ธรรมโชติ

Ravipa Thummachote

403

Chapter 19

การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

A Study of Establishment of International Skill Development Institution In

Northeast Region in Thailand

โดย เขมมาลี รักชชุชีพ

Khemaree Rugchoochip

เอกวิทย์ มณีธวัช

Ekkawit Maneethorn

จิรศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์

Jirasak Surungkapiprat

ศิริวัชรศักดิ์ วงศ์ทองดี

Sirapatsorn Wongthongdee

พูนศักดิ์ แสงสันต์

Poonsak Sangsunt

421

Chapter 20

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวใน
พื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2

*The Tourist Satisfaction toward Police Mobilization to Purge Crimes in
Tourist Attractions in Pattaya City within the Area of Provincial Police Regions 2*

โดย ปกรณ์ มณีปกรณ์

Pakorn Maneepakorn

447

Chapter 21

การจัดเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์การศึกษาต่อในระดับ
บัณฑิตศึกษา

*Organizing new special events in public relations for Continuing in Graduate
study*

โดย ศิริัญญา วิรุณราช

Sirinya Wiroonrath

467

Chapter 22

โปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์ของนักศึกษา
อาชีวเกษตร

*PROGRAM DEVELOPMENT FOR SMART AGRIPRENEUSHIP OF STUDENT
AGRIBUSINESS*

โดย ยิ่งศักดิ์ ไกรพิณิจ

Yingsak Kraipinit

ธีระวัฒน์ จันทัก

Thirawat Chantuk

พิทักษ์ ศิริวงศ์

Phitak Siriwong

483

Chapter 23

ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

The Result Based Management Inter-City Motorways Administration in Thailand

โดย อรวรรณ เลี้ยงสุขสันต์

Orawan Liengsukson

507

Chapter 24

การพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการ

A Development of an Integrated Training Package Based on Buddhist Psychology for Reinforcing Moral Behavior on Public Mind (MBPM) for Employees of Small and Medium Enterprises (SMEs) In Samut Prakan Province.

โดย พลพจน์ เชาวีร์วัฒน์

Polpojna Chaowiwat

พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน)

Phramaha Phuen Kittisobhano (Chalermchan)

เรียม ศรีทอง

Riam Srithong

525

Chapter 25

การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์
ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน

*THE STUDY OF MAIN FACTORS DRIVING STRATEGIES FOR THAILAND AS
DENTAL HUB IN THE ASEAN, REGION*

โดย ลดาร์ตน์ บุญสุข

Ladarat boonsook

บรรพต วิรุณราช

Banpot Wiroonrath

551

Chapter 26

พฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

Cockfight Gambling Behavior among people in Chonburi Province

โดย หัสรา ทองกลาง

Hassara Thongklang

อมรทิพย์ อมราภิบาล

Amornthip Amaraphibal

อนูรัตน์ อนันทนาธร

Anurat Anantanatorn

จีระ ประทีป

Chira Prateep

573

Chapter 27

ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

*Leadership and Organizational Culture of Thai Government Agencies in
the Eastern Seaboard Region*

โดย ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน

Passanan Phuangthuean

593

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

การเมือง
POLITICS

การบริหาร
ADMINISTRATION

กฎหมาย
LAW

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2562
ISSN 1906-506X

ผ่านการรับรองคุณภาพของศูนย์ดัชนีอ้างอิงวารสารไทย
TCI (Thai-Journal Citation Index Centre) กลุ่มที่ 1

สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางสังคม Human Rights, Civil Rights and Social Welfare Rights

พงษ์เทพ สันติกุล (Pongthep Suntigul)

รองศาสตราจารย์ ดร., ประจําคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Assoc. Prof. Dr., Faculty of Social Administration, Thammasat University

บทคัดย่อ

สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางสังคม แม้จะถูกเรียกชื่อแยกจากกันและต่างมีความหมายตัวเองอย่างสมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สิทธิทั้งสามเกี่ยวข้องและมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน คือ สิทธิตามธรรมชาติ ความต้องการหลีกเลี่ยงจากความกลัว และการสร้างความมั่นคงให้กับมนุษย์ พัฒนาการของสิทธิทั้งสามมีมาเป็นเวลานานจนได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ โดยปราศจากการตั้งคำถามถึงหลักการพื้นฐาน สิทธิเหล่านี้ทางหนึ่งเป็นสิทธิของพลเมืองที่พึงได้รับจากสถานะความเป็นพลเมืองแห่งรัฐและพลเมืองโลก อีกทางหนึ่งเป็นเครื่องวัดความสามารถของรัฐบาลในการดำเนินการกิจสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเสียอย่างมั่นคงและมีคุณภาพตามมาตรฐานสังคมของประเทศและของโลก

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, สิทธิพลเมือง, สิทธิทางสังคม

Abstract

Human rights, civil rights and social welfare rights, even though they are called separate and different, have their own meaning. But in fact. The three rights involved and are derived from the same source. There are natural rights, the need to escape from fear, and security for humans. The development of the three rights has long been accepted internationally without questioning the basic principles One dimension of these rights is the right of citizens to obtain status as a citizen of

the state and a citizen of the world. Another dimension is to measure the ability of the government to carry out its mission of creating and fostering people to live in a stable and quality society that meets the social standards of the country and of the world.

Keywords: Human rights, Civil rights, Social welfare rights

บทนำ

มนุษย์มีความกลัวตลอดเวลาไม่ว่าสมัยที่ยังไม่เข้าใจธรรมชาติ ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้หรือในสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความกลัวของมนุษย์มีทุกระดับตั้งแต่กลัวตาย กลัวการสูญเสียสิ่งที่รัก หวงแหน และเป็นเจ้าของ กลัวการถูกรุกราน กลัวถูกตอบโต้เมื่อเป็นผู้รุกราน เพราะมนุษย์มีความกลัว มนุษย์จำต้องแสวงหาความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งเป็นหลักประกันขั้นต่ำ ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต การดำรงชีพ ประกอบอาชีพ และทรัพย์สินทั้งที่เป็นความมั่นคงปลอดภัยภายในสังคมและจากการรุกรานของพลังภายนอกสังคม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2530)

ความต้องการของมนุษย์ในการแสวงหาความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และความต้องการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องความชอบธรรมขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการกำเนิดของมนุษย์

มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อความมั่นคงและปลอดภัย สอดคล้องกับสัญญาประชาคม การเป็นสัตว์สังคม ในการมาอยู่ร่วมกันมนุษย์จำเป็นต้องสละสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดบางประการให้กับผู้ปกครองเพื่อให้สังคมสงบสุขเป็นระเบียบ เป็นที่มาของภารกิจของผู้ปกครองที่ต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติที่เหลืออยู่ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์เบื้องต้นของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์

สิทธิ

ความชอบธรรมขั้นพื้นฐานหรือสิทธิธรรมชาติเป็นสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค เป็นสิทธิเฉพาะตัวไม่สามารถถ่ายโอนแก่กันได้ และผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ สิทธิธรรมชาติมีที่มาหลายทาง เช่น **หลักของเหตุและผล (Rationalism)** มาจากแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ โดยคิดจากหลักเหตุผลทั่วไปว่ามนุษย์ควรมีสสิทธิตั้งพื้นฐานใดบ้าง

เช่น การได้รับความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ฯลฯ **หลักความชอบธรรม (Legitimism)** เป็นหลักการรักษาสีตึขึ้นพื้นฐานที่กล่าวว่า ประชาชนยอมมีสีตึโดยชอบธรรมที่จะเปลี่ยนแปลงหรือล้มเลิกรัฐบาลนั้นและสถาปนารัฐใหม่ขึ้นมาได้ **หลักปัจเจกชนนิยม (Individualism)** ที่กล่าวว่า สีตึธรรมชาติเกิดขึ้นพร้อมการมีสภาพบุคคล ไม่สามารถเพิกถอนหรือถ่ายโอนแก่ผู้ใดได้ รัฐไม่สามารถออกกฎหมายที่ขัดแย้งกับสีตึธรรมชาติได้ (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2561)

มีการให้ความหมายของ “สีตึ” ไว้หลากหลายความหมาย เช่น สีตึหมายถึงอำนาจอันชอบธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) สีตึ คือ อำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ (สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน พ.ศ. 2536)

สีตึสามารถจำแนกออกได้ 2 ประเภท คือ

1) สีตึตามกฎหมาย (Legal Rights) หมายถึง สีตึที่กฎหมายให้การรับรองคุ้มครองสามารถพิสูจน์โต้แย้ง และบังคับให้เป็นไปตามสีตึได้จริง เช่น สีตึในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ฯลฯ

2) สีตึทางจริยธรรม (Moral Rights) เป็นสีตึในอุดมคติเกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นมนุษย์ สีตึทางจริยธรรมขาดสภาพบังคับตามกฎหมาย แต่ถ้าสีตึทางจริยธรรมใดกฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองสีตึนั้นจะกลายเป็นสีตึตามกฎหมาย เช่น สีตึการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สีตึในการเลือกตั้ง สีตึได้รับการศึกษา ฯลฯ

สีตึมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสีตึมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) จำแนกสีตึมนุษยชน ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สีตึทางแพ่งและการเมือง (Political and Civil Rights) เป็นสีตึธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม ปรากฏในข้อบัญญัติข้อ 1-21 ประกอบด้วย สีตึและเสรีภาพในการเคลื่อนไหว สีตึในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สีตึได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม สีตึความเป็นส่วนตัว สีตึเลือกนับถือศาสนา สีตึในการแสดงออกอย่างเสรี สีตึในการลี้ภัย สีตึของผู้ถูกระทำทารุณกรรม ฯลฯ

2) สีตึมนุษยชน หมายถึง สีตึขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสีตึดังกล่าวย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย

สีตึมนุษยชนในสมัยโบราณถูกกำหนดขึ้นเพื่อกำกัสีตึการใช้อำนาจรัฐแทรกแซงสีตึของบุคคลอันเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องปัจเจกชนนิยม (Individualism) โดยให้คำอธิบายว่า

กฎหมายธรรมชาติที่รับรองสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ที่พระเจ้าประทานให้มนุษย์ และเป็นกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุด รัฐจะตรากฎหมายที่ขัดแย้งกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ แม้ว่าต่อมาสังคมให้ความสำคัญกับหลักเหตุผลมากกว่าความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์และพระเจ้า กฎหมายธรรมชาติยังได้รับการยอมรับในฐานะกฎของเหตุผลในทางโลกที่มีขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของบุคคล

Thomas Hobbs (1651 cited in Springborg, 2007) กล่าวในหนังสือ *Leviathan* ไว้ว่า “ในสภาวะที่ยังไม่มีสังคม มนุษย์มีชีวิตอยู่ในธรรมชาติด้วยความหวาดกลัว เห็นแก่ตัว และชอบใช้ความรุนแรง เป็นสภาวะของอนาธิปไตย ด้วยความจำเป็นเพื่อหลีกเลี่ยงจากสภาวะอันเลวร้าย มนุษย์จึงรวมตัวกันขึ้นเป็นสังคม และทำความตกลงมอบสิทธิตามธรรมชาติของตนบางส่วนให้กับรัฐควบคุมดูแล เพื่อไม่ให้เกิดสภาวะที่เป็นอนาธิปไตยได้อีก” เช่นเดียวกับ John Locke (1690 cited in Davidson, 1982) กล่าวไว้ในหนังสือ *The Second Treaties of Government* ไว้ว่า “มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะแห่งสันติสุข ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคและเป็นอิสระ มีสิทธิที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิในชีวิต สิทธิภาพ และทรัพย์สิน ภายใต้การควบคุมของกฎแห่งธรรมชาติ การล่วงละเมิดสิทธิที่มนุษย์มีอยู่ตามธรรมชาติจะถูกลงโทษโดยการแก้แค้นทดแทน จากผู้เสียหายหรือญาติมิตรของผู้เสียหาย” ซึ่ง Locke เรียกว่า “ความยุติธรรมส่วนตัว” (Private Justice) เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมและยินยอมอยู่ใต้อำนาจรัฐซึ่งรับมอบหมายให้ปกป้องคุ้มครองสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน มนุษย์จำต้องสละสิทธิตามธรรมชาติบางส่วนของตนเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและคงสิทธิธรรมชาติอื่นไว้ได้ หากรัฐใช้อำนาจละเมิดสิทธิประชาชน เกินกว่าสิทธิที่ได้รับมอบหมายแล้ว ประชาชนก็มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะล้มล้างรัฐบาลและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ได้

Jean Jacques Rousseau (Wright, 2008) กล่าวไว้ในหนังสือ *The Social Contract* ว่า “สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสภาวะที่มีความสุขอย่างเหลือล้น มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี แต่เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ได้แก่ ความแตกต่างในทรัพย์สิน สถานะทางสังคมและการศึกษา ทำให้มนุษย์กลายเป็นคนไม่ดี มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการคัดเลือกรัฐบาลที่ดีและมีสิทธิล้มล้างได้หากรัฐบาลทำให้ประชาชนขาดความสุข ซึ่งถือเป็นสิทธิที่เขามีอยู่เดิมตามธรรมชาติ”

ในทัศนะของนักปรัชญาทั้งสามแม้ว่าจะมีความเห็นแตกต่างกันในสภาวะแรกเริ่มของมนุษย์ ซึ่ง Thomas Hobbs เชื่อว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเห็นแก่ตัวและชอบใช้ความรุนแรง ในขณะที่ John Locke และ Jean Jacques Rousseau เชื่อว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเป็นคนดี แต่มีสิ่งที่เหมือนกันคือ การให้ความสำคัญกับสิทธิของมนุษย์ที่มีมาตามกฎธรรมชาติเหนือสิทธิอื่นๆ แม้กระทั่งสิทธิของรัฐก็ไม่สามารถละเมิดและแทรกแซงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ได้ ในทาง

กลับกันรัฐมีหน้าที่ทำให้สังคมสงบเรียบร้อยและประชาชนมีความสุข โดยประชาชนมีสิทธิจะถอดถอนลัทธิรัฐบาลที่ทำให้ประชาชนขาดความสุขและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาใหม่ได้

ภารกิจของรัฐในการเสริมสร้างความสงบสุขเรียบร้อยแก่สังคม ทำให้รัฐมีอำนาจและเป็นผู้ผูกขาดการตรากฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ในรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยการตรากฎหมายนั้นจะละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์มิได้ ประชาชนมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดมิเช่นนั้นจะถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายเช่นกัน กฎหมายที่รัฐตราขึ้นเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมในระยะเริ่มต้นเป็นกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นข้อห้ามและให้ละเว้นการกระทำบางประการของมนุษย์ที่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อื่นเพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของสังคม ต่อมาเมื่อสังคมมีพัฒนาการและความมั่นคงแล้ว กฎหมายจึงขยายขอบเขตไปสู่การส่งเสริมการมีและใช้สิทธิขั้นพื้นฐานที่ซับซ้อนขึ้น เช่น สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางการเมือง และสิทธิทางสังคม

แนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยมแพร่หลายและได้รับการยอมรับกลายเป็นแนวคิดพื้นฐานสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมๆ กับเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษและยุโรปในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ทำให้แรงงานมนุษย์กลายเป็นหนึ่งในปัจจัยการผลิต นำไปสู่การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การเอาเปรียบแรงงาน การใช้แรงงานเด็กและสตรี การใช้แรงงานสตรีแบบเลือกปฏิบัติ แรงงานต้องทนทำงานในสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย ขาดความปลอดภัยและสุขภาพที่เหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในช่วงเวลานี้เองที่ Karl Marx (1848 อ้างถึงในอุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2561, หน้า 46) นำเสนอ “คำประกาศลัทธิคอมมิวนิสต์” (The Communist Manifesto) ซึ่งปฏิเสธและต่อต้านลัทธิเสรีนิยม โดยให้ความสำคัญกับสังคมส่วนรวมมากกว่าปัจเจกชน เพราะปัจเจกชนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคม ปัจเจกชนมีสิทธิได้โดยผ่านการประสานประโยชน์ของชุมชนในสังคม สังคมรับประกันความเสมอภาคของสมาชิกชุมชน มนุษย์ในสังคมคอมมิวนิสต์มีสิทธิและความเป็นอยู่ที่เหมาะสมเท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในการตัดสินใจของส่วนรวมร่วมกันอย่างแท้จริง

ประเทศอังกฤษประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (Bill of Rights) ในปี ค.ศ. 1689 ภายหลังจากประชาชนร่วมกันเรียกร้องให้พระมหากษัตริย์ในขณะนั้นคือ พระเจ้าเจมส์ที่ 2 ลดพระราชอำนาจลง และให้การคุ้มครองและรับรองสิทธิของประชาชนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากไม่พอใจที่พระเจ้าเจมส์ที่ 2 ใช้พระราชอำนาจแทรกแซงอำนาจตุลาการ รัฐสภา และศาสนา พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิฉบับเป็นกฎหมายจำกัดการใช้อำนาจของกษัตริย์ฉบับแรกของโลกที่ได้มาด้วยความเรียบร้อยปราศจากความรุนแรง ข้อบัญญัติในกฎหมายจำกัดการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ในด้านต่างๆ ได้แก่ อำนาจการยับยั้งหรือยกเว้นกฎหมาย อำนาจการเก็บภาษี

พงษ์เทพ สันติกุล

อำนาจการจัดตั้งศาลพิเศษ การแทรกแซงการคัดเลือกลูกขุนในกระบวนการพิจารณาคดี และการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา รวมทั้งให้สิทธิแก่ประชาชนในการถวายฎีการ้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์และให้สิทธิป้องกันตนเองของผู้นับถือนิกายโปรเตสแตนต์

ประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศแยกตัวออกจากการเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษในปี ค.ศ. 1776 และมอบหมายให้ Thomas Jefferson จัดทำคำประกาศอิสรภาพ (The Declaration of Independent) ยึดหลักการแห่งสิทธิตามกฎธรรมชาติ และประกาศเอกสารดังกล่าวในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 มีข้อความสำคัญคือ “เราถือข้อเท็จจริงอันที่ประจักษ์ในตัวเองแล้วว่า มนุษย์ทุกคนถูกสร้างสรรค์โดยพระผู้เป็นเจ้าอย่างเท่าเทียมกัน พระองค์ได้ประทานสิทธิบางประการที่มีอาจถูกพรากไปได้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุข เพื่อที่จะปกป้องและคุ้มครองสิทธิเหล่านั้น จึงจัดตั้งรัฐบาลที่ชอบธรรมโดยความยินยอมของผู้ถูกปกครอง เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลเป็นผู้ทำลายจุดมุ่งหมายเหล่านี้ ประชาชนย่อมมีสิทธิโดยชอบที่จะเปลี่ยนแปลงหรือล้มเลิกรัฐบาลนั้นเสียได้และสถาปนารัฐบาลขึ้นใหม่ เพื่อให้ดำเนินตามหลักการและมีอำนาจสร้างสรรค์ความปลอดภัยและความผาสุกให้เกิดขึ้นได้”สาระสำคัญของคำประกาศนี้คือ การรับรองและคุ้มครองสิทธิของประชาชนอเมริกันในการก่อตั้งและนับถือศาสนา การป้องกันตนเองและการได้รับการคุ้มครองป้องกันการคุกคามจากภายนอกโดยกองกำลังทหาร สิทธิในร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน สิทธิในกระบวนการพิจารณาคดี สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และสีผิว และการห้ามการมีทาสไม่ว่าโดยบังคับหรือสมัครใจ

ประเทศฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เกิดปัญหาทางสังคมและความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมที่แบ่งแยกเป็นชนชั้นพระมหากษัตริย์ ขุนนาง พระ และชนชั้นสามัญชน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจตกต่ำที่ส่งสมมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทำให้เกิดการปฏิวัติล้มล้างสถาบันกษัตริย์โดยสามัญชนในวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 และจัดทำปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (The Declaration of the Rights of Man and Citizen) ในปีเดียวกัน รวมทั้งสิ้น 17 มาตรา โดยให้คำจำกัดความกฎหมายฉบับนี้ว่าเป็นเครื่องมือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจปกครองกับเสรีภาพของพลเมืองมีใจความสำคัญคือ การรับรองและคุ้มครองสิทธิของพลเมืองในด้านต่างๆ ได้แก่ สิทธิในเสรีภาพ ทรัพย์สิน และความปลอดภัยจากการใช้สิทธิของฝ่ายปกครอง รวมทั้งสิทธิต่อต้านการใช้สิทธิเกินขอบเขตของฝ่ายปกครอง การรับรองความเสมอภาคทางกฎหมายของพลเมือง (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2561)

กฎหมายทั้ง 3 ฉบับที่จัดทำขึ้นใน 3 ประเทศ ถือเป็นหลักฐานแสดงวิวัฒนาการของการรับและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่อ้างอิงกับกฎธรรมชาติในช่วงศตวรรษที่ 18 ของประเทศในแถบยุโรปที่

พัฒนาแล้ว ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ที่ยังไม่มีกำหนดกฎหมายขึ้นมารับรองสิทธิประชาชนและจำกัดอำนาจรัฐ ยังคงพบเห็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยรัฐ ด้วยการใช้อำนาจทางนิติบัญญัติในการตรากฎหมาย หรือใช้อำนาจในการบริหาร และตุลาการ รวมไปถึงการทำสงครามระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ที่มีเป้าหมายกำจัดอีกฝ่ายหนึ่งให้สูญสิ้นไป

สิทธิมนุษยชนจึงเป็นประเด็นที่สหประชาชาติ (United Nations) ให้ความสำคัญ พิจารณาได้จากการกำหนดเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติเพื่อแสดงความมุ่งมั่นในการส่งเสริมสนับสนุนให้รัฐสมาชิกตระหนักและเคารพต่อสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิอันเท่าเทียมกันของพลเมืองโลก แต่ด้วยความเป็นกฎบัตรที่ไม่ก่อผลผูกพันต่อรัฐสมาชิกและไม่มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับกฎหมาย การดำเนินการบังคับต่อรัฐสมาชิกเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อพลเมืองจึงกระทำไม่ได้ จึงได้จัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 แม้ว่าปฏิญญานี้ไม่เกิดความผูกพันตามกฎหมายแต่เป็นเสมือนมาตรฐานการปฏิบัติของนานาประเทศที่ลงนามรับรองเพื่อการจัดระบบภายในรัฐของตนให้สอดคล้องกับแนวทางสากลสำหรับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่กำหนดไว้ในปฏิญญา

ลักษณะสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน 3 ประการ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ใช่สนธิสัญญาแต่เป็นมาตรฐานร่วมกันของรัฐสมาชิก 2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่มีพันธผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศ 3) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนคือ เครื่องมือแปลความหมายกฎบัตรสหประชาชาติในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน (วิชัย ศรีรัตน์, 2551 อ้างถึงใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2556)

เพื่อให้เกิดสภาพบังคับตามกฎหมายระหว่างประเทศ สหประชาชาติได้จัดทำกติการะหว่างประเทศในรูปสนธิสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศระบุถึงสิทธิและวิธีการคุ้มครองสิทธิพร้อมมาตรการที่ก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายต่อรัฐสมาชิกที่สำคัญ 3 ฉบับ ได้แก่ 1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights) และ 3) พิธีสารเลือกรับแห่งกติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิทางแพ่งและการเมือง (Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political RIGHTS) ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงฉบับที่ 2 ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิสวัสดิการ ดังนี้

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเรื่องสิทธิที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตมนุษย์ ผ่านการรับรองจากสมัชชาสหประชาชาติเมื่อ

พงษ์เทพ สันติกุล

วันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 ได้รับการให้สัตยาบันและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1976 ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 บทบัญญัติในมาตรา 1 กำหนดให้นานาประเทศให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกัน ในด้านเศรษฐกิจและวิทยาการเท่าที่ทรัพยากรของตนจะเอื้ออำนวยให้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยเสรี

ส่วนที่ 2 มาตรา 2-5 ให้หลักประกันว่าสิทธิต่างๆ ที่ระบุไว้ในกติการะหว่างประเทศนี้ จะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคปราศจากการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว เพศ ภาษา อุดมการณ์ทางการเมือง สัญชาติ พื้นฐานทางสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือ สถานะอื่นใด

ส่วนที่ 3 มาตรา 6-15 ให้ความคุ้มครองสิทธิในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการเลือก ประกอบอาชีพ สิทธิในการมีสภาพการทำงานที่ดีและได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในการก่อตั้งและ เข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในการนัดหยุดงานตามที่กฎหมายแต่ละประเทศอนุญาต สิทธิใน ความมั่นคงทางสังคมและการประกันสังคม การให้ความคุ้มครองและช่วยเหลืออย่างกว้างขวางที่สุด แก่ครอบครัว การดูแลและให้การศึกษาแก่เด็ก สิทธิอันเท่าเทียมในมาตรฐานการครองชีพและ สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง สิทธิที่จะบรรลุมาตรฐาน สูงสุด ซึ่งสุขภาพทางกายและจิตใจ สิทธิในการศึกษา สิทธิการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและการใช้ ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เสรีภาพในการสมรสที่เกิดจากความยินยอมทั้งสอง ฝ่าย สิทธิได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษแก่มารดาในระยะเวลาอันสมควรก่อนคลอดและหลังคลอด

ส่วนที่ 4 มาตรา 16-25 กำหนดวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิ โดยกำหนดหน้าที่ของรัฐภาคี ในการจัดทำรายงานมาตรการๆ ที่ใช้ในการคุ้มครองสิทธิตามกติการะหว่างประเทศ และภาระหน้าที่ ของเลขาธิการสหประชาชาติ และคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมในการทำรายงานหรือคำวินิจฉัย คำแนะนำ เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิตามกติการะหว่างประเทศนี้

ส่วนที่ 5 มาตรา 26-39 เป็นส่วนของพิธีการลงนาม การให้สัตยาบัน และการมีผลบังคับใช้ ของกติการะหว่างประเทศฉบับนี้

สิทธิพลเมือง

T.H. Marshall (Marshall, 1950) นำเสนอเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) ใน ปี ค.ศ. 1950 ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งในแวดวงวิชาการและการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ประเทศ อังกฤษนำมาเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมหลังสงครามโลก รวมทั้งเป็นแนว ทางการกำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมของประเทศในยุโรปอีกหลายๆ ประเทศ ผลงานของ

Marshall นับเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้แก่แนวคิดพหุนิยม เสรีนิยม และเสรีนิยมประชาธิปไตย (Moses, 2017)

อิทธิพลของแนวคิดความเป็นพลเมืองต่อมาส่งผลให้สวัสดิการสังคมไม่เป็นเพียงแต่การกระจายซ้ำทรัพยากร (Redistribution) จากคนกลุ่มหนึ่งที่มีสถานะทางสังคมที่ดีกว่ามาสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งที่ด้อยกว่า เพื่อลดความยากจนเท่านั้น แต่กลายมาเป็นภารกิจของรัฐในการสร้างสิทธิทางสังคม (Social Rights) เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคมแก่พลเมืองอย่างเท่าเทียม (Stephens, 2010) นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการตอบสนองสิทธิทางสังคมของพลเมืองยังปฏิเสธวิธีการทดสอบสถิติ (Mean-test) เนื่องจากไปลดสถานะความเป็นพลเมืองของผู้รับสิทธิสวัสดิการให้ด้อยลง หรือกล่าวได้แบบกว้างว่า สวัสดิการสังคมที่ไม่ใช่สวัสดิการสังคมแบบทั่วถึง (Universal Social welfare) โดยไม่ผูกติดกับความสามารถในการจ่ายของผู้รับ ไม่ถือเป็นสิทธิทางสังคม รวมถึงปฏิเสธการจัดสวัสดิการสังคมที่อาศัยกลไกตลาด

การจัดสวัสดิการสังคมตามแนวคิดสิทธิทางสังคมของ Marshall ขยายขอบเขตไปถึงโอกาสประกอบอาชีพตามที่บุคคลต้องการ การจัดการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาเสริมสร้างทุนมนุษย์ภายใต้การดำเนินการหรือสนับสนุนจากรัฐในทุกระดับ การดำเนินนโยบายการจ้างและสร้างที่เป็นธรรม การได้รับการดูแลด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง และการได้รับเงินยังชีพเมื่อเป็นผู้สูงอายุ

ความเป็นพลเมืองกำหนดสถานะของบุคคลในรัฐสมัยใหม่ (Modern Nation-state) Marshall (1950) จำแนกองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ความเป็นพลเมือง (Civil) การเมือง (Political) และสังคม (Social)

องค์ประกอบด้านความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย สิทธิที่จำเป็นแก่การใช้เสรีภาพของบุคคล ได้แก่ เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในความเชื่อ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมแตกต่างจากสิทธิอื่นๆ คือ เป็นสิทธิสำหรับการต่อสู้คดีและยืนยันสิทธิของตนเองในฐานะพลเมืองอย่างเสมอภาคกับบุคคลอื่น สถาบันที่ทำหน้าที่รักษาสหสิทธิพลเมือง คือ สถาบันศาลยุติธรรม Marshall เรียกสิทธินี้ว่า “สิทธิพลเมือง” (Civil Rights)

องค์ประกอบด้านการเมือง หมายถึง สิทธิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง สิทธิการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วยความสมัครใจ สถาบันที่ทำหน้าที่ด้านนี้คือ รัฐสภา และสภาท้องถิ่น Marshall เรียกสิทธินี้ว่า “สิทธิทางการเมือง” (Political Rights)

องค์ประกอบด้านสังคม หมายถึง สิทธิในการได้รับสวัสดิการด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม การมีส่วนร่วมในมรดกและความเจริญทางสังคม มีมาตรฐานการดำรงชีวิตในระดับมาตรฐานของสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ด้านนี้ คือ สถาบันการศึกษา และสวัสดิการสังคม Marshall เรียกสิทธินี้ว่า “สิทธิทางสังคม” (Social Rights)

สิทธิ (Rights) ของ Marshall มีลักษณะสำคัญคือ 1) ไม่ขึ้นกับสถานะกำเนิดหรือชนชั้น แต่ถูกสร้างขึ้นด้วยหลักของเหตุผล 2) เป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มที่เป็นสมาชิก 3) โดยทั่วไปเป็นสิทธิที่ทุกคนได้รับอย่างเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติ ยกเว้นสิทธิบางประเภท เช่น สิทธิจากการเป็นเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ฯลฯ 4) เป็นสิทธิระดับรัฐ บุคคลได้รับสิทธิจากรัฐในฐานะพลเมือง (Davy, 2014)

ในอดีตสถาบันทางสังคมเหล่านี้ยังคงอยู่ร่วมกันโดยไม่ได้แยกส่วน ทำหน้าที่ผสมผสานกัน ภายใต้การใช้พระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้สิทธิที่เป็นองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองยังไม่ปรากฏชัดเจน ต่อมาเมื่อสถาบันหลักของสังคมทั้งสามของรัฐ (นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ) ถูกแยกออกจากกันเพื่อถ่วงดุลการใช้อำนาจและการตรวจสอบการใช้อำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สิทธิและสถาบันที่รองรับความเป็นพลเมืองถูกแยกออกจากกันและมีพัฒนาการที่ปรากฏชัดเจนขึ้นตามลำดับ

ผลจากการแยกบทบาทและหน้าที่ของสถาบันทางสังคมที่รองรับสิทธิทั้งสามของพลเมือง ส่งผลให้แต่ละส่วนมีพัฒนาการขึ้นอย่างรวดเร็วตามทิศทางของตน แม้ว่าการจัดตั้งสถาบันทางสังคมและการตรากฎหมายระดับประเทศทำให้เกิดระยะห่างระหว่างสถาบันทางสังคมที่รองรับสิทธิกับพลเมือง แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนรูปและรับรองสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมืองที่เคยขึ้นอยู่กับสถานะของพลเมืองถูกกระจายสู่พลเมืองทั่วไปโดยไม่ยึดติดกับสถานะส่วนบุคคล ในขณะที่สิทธิทางสังคมได้รับการรับรองจากศาลยุติธรรม กล่าวได้ว่าพัฒนาการของสิทธิไม่เพียงแต่เกิดความตระหนักและยอมรับในสิทธิพลเมืองเท่านั้น แต่ทำให้รัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้ประชาชนมีและใช้สิทธิเหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า Marshall ไม่เห็นด้วยกับกฎหมาย Elizabethan Poor Law ที่ตราขึ้นในรัชสมัยของพระราชินีอลิซาเบธ เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ส่งผลด้านลบต่อประชาชน เช่น บทบัญญัติการทดสอบคุณสมบัติ (Mean-test) นอกจากจะทำให้เกิดชนชั้นในสังคมแล้วยังเป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงอีกด้วย รวมทั้งมาตรการฝึกอาชีพโดยใช้สถานะทางสังคมของประชาชนมาเป็นเกณฑ์กำหนดอาชีพ ถือเป็นการลงโทษและจำกัดการใช้สิทธิเลือกประกอบอาชีพของประชาชน ซึ่ง Marshall เห็นว่าละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

สังคมศักดินา (Feudal Society) ในอดีต สถานะของบุคคลเป็นปัจจัยกำหนดรูปแบบและแหล่งของความยุติธรรมที่ได้รับรวมทั้งกำหนดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจกรรมของสังคม ที่ตนเป็นสมาชิก กล่าวได้ว่าไม่มีหลักการแสดงถึงความเป็นธรรมที่เท่าเทียมระหว่างประชาชนที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน

พัฒนาการของสิทธิพลเมืองเริ่มต้นในศตวรรษที่ 12 เกิดการพัฒนาสองลักษณะควบคู่กันไป คือ การมารวมกันในเชิงภูมิศาสตร์ และการแยกออกจากกันในด้านหน้าที่ ในช่วงเวลานั้นอำนาจทางศาลอันเป็นแหล่งที่มาของสิทธิพลเมืองถูกใช้โดยพระมหากษัตริย์ การพัฒนาสถาบันศาลยุติธรรมให้เป็นสถาบันที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีการตรากฎหมายระดับประเทศมาใช้แทนการใช้อำนาจโดยรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ทำให้สิทธิพลเมืองได้รับการรับรองเพิ่มขึ้น

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เกิดปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าสิทธิพลเมืองได้รับการพัฒนามากขึ้น ได้แก่ การพิจารณาคดีด้วยกระบวนการศาลยุติธรรม การให้สิทธิแก่ประชาชนเลือกนับถือศาสนาตามความเชื่อและความศรัทธา การยกเลิกการควบคุมการนำเสนอข่าวสารของสื่อสารมวลชน การยกสถานะของคนรับใช้ที่ไม่มีค่าจ้างแรงงานให้เป็นแรงงานรับจ้าง ฯลฯ ในช่วงเวลานี้เอง ศาลยุติธรรมเข้ามามีบทบาทต่อประชาชนทั้งในการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และพิจารณาคดีที่เป็นการเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล

ในด้านเศรษฐกิจประชาชนมีสิทธิเลือกประกอบอาชีพตามความสนใจของตน การฝึกอาชีพตามกฎหมาย Elizabethan Statute of Artificers ที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1819 กลับกลายเป็นภัยคุกคามสิทธิและสร้างชนชั้นทางสังคม เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้สถานะและแหล่งที่อยู่อาศัยของประชาชนเป็นเกณฑ์กำหนดการได้รับการฝึกอาชีพและชนิดของอาชีพ รวมทั้งกำหนดระบบการควบคุมค่าจ้างแรงงานให้เป็นภารกิจของรัฐบาลส่วนท้องถิ่น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสิทธิพลเมืองที่สำคัญ 2 ประการ คือ วัฒนธรรมดั้งเดิม และกฎหมายที่คุกคามหรือละเมิดสิทธิ ดังเช่น กฎหมาย Elizabethan Statute of Artificers ที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสิทธิพลเมือง เพราะมีลักษณะเป็นการลงโทษและจำกัดการใช้สิทธิของประชาชน ทำให้กฎหมายฉบับนี้ถูกยกเลิกไปในที่สุด (Marshall, 1950) พัฒนาการของสิทธิพลเมืองได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จสูงสุดเมื่อสตรีมีและใช้สิทธิได้เช่นเดียวกับบุรุษ

การพัฒนาสิทธิทางการเมืองเริ่มต้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในขณะที่สิทธิพลเมืองได้พัฒนามาถึงจุดที่ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เป็นการพัฒนาโดยการกระจายสิทธิที่มีอยู่เดิม ซึ่งก่อนหน้านี้จำกัดอยู่เพียงอภิสิทธิ์ชนบางกลุ่มให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป (Marshall, 1950)

ประเทศอังกฤษตราพระราชบัญญัติการปฏิรูป 1832 (The Reform Act 1832) ขึ้นมาเพื่อปฏิรูปสิทธิทางการเมืองของประชาชน แม้ว่าการใช้สิทธิทางการเมืองยังคงจำกัดอยู่กับประชาชนบางกลุ่ม แต่พระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงเขตเลือกตั้งและเพิ่มคุณสมบัติและจำนวนประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง อันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจของอังกฤษไปสู่ระบบทุนนิยม ทำให้อภิสิทธิ์ชน

พงษ์เทพ สันติกุล

เจ้าของที่ดินเดิมนำที่ดินออกมาให้บุคคลอื่นเช่าเพื่อประกอบอาชีพ เกิดชนชั้นใหม่เป็นกลไกสร้างความเจริญแก่ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลอังกฤษอนุญาตให้ชนชั้นที่เกิดขึ้นใหม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้

พระราชบัญญัติการปฏิรูป 1832 ทำให้พระราชอำนาจของกษัตริย์ลดน้อยลงจากการขยายสิทธิการเลือกตั้งให้ประชาชนกลุ่มใหม่ ผลักดันให้กลุ่มการเมืองรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง ส่งผลให้สภาสามัญกลายเป็นสถาบันหลักที่มีอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2548 อ้างถึงใน อรณิข รุ่งธิพานนท์, 2553) แต่กฎหมายปฏิรูปฉบับนี้กลับไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอังกฤษในขณะนั้นมากนัก และถูกมองว่าเป็นเรื่องน่ารังเกียจ ต่อมาภายหลังจึงได้รับการยอมรับและนำมาใช้มากขึ้นในศตวรรษที่ 20

การพัฒนาสิทธิทางการเมืองในศตวรรษที่ 19 ถือเป็นจุดเริ่มต้นการรับรองสิทธิของประชาชนในการประกอบอาชีพ การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้จำกัดอยู่เพียงอภิสิทธิ์ชนผู้มีสถานะทางสังคมโดยกำเนิดสูงเท่านั้น หรือกล่าวได้ว่า “สิทธิพลเมืองก่อให้เกิดสิทธิทางการเมือง”

สิทธิทางสังคม

พัฒนาการของสิทธิทางสังคม (Social Rights) เกิดในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ภายหลังสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีพัฒนาการมาในระดับหนึ่งแล้ว สิทธิทางสังคม (Social Rights) มีจุดกำเนิดจากการเป็นสมาชิกชุมชนท้องถิ่นและการเป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพ ต่อมาถูกแทนที่ด้วยกฎหมายความยากจน (Poor Law) และกฎหมายควบคุมค่าจ้างแรงงานซึ่งเป็นกฎหมายระดับประเทศที่มอบหมายให้รัฐบาลท้องถิ่นปฏิบัติ (Marshall, 1950)

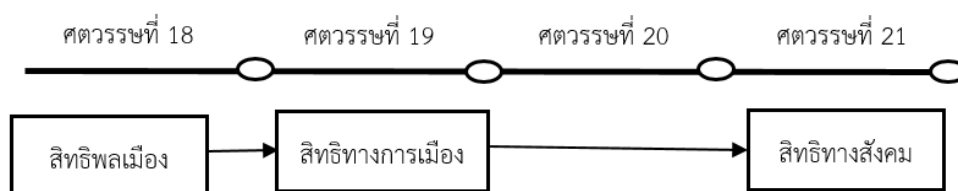
กฎหมายควบคุมค่าจ้างแรงงานซึ่งถูกมองว่าจำกัดสิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ ต่อมาได้ถูกยกเลิก เนื่องจากไปละเมิดและไม่สอดคล้องกับสิทธิพลเมืองทางเศรษฐกิจที่อนุญาตให้บุคคลมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจได้ ส่วนกฎหมายความยากจนนั้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างอภิสิทธิ์ชนเดิมกับคนรุ่นใหม่ที่สร้างตัวจากการประกอบอาชีพ เนื่องจากรับรองสิทธิและเสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพและการยกเลิกสถานะลูกจ้างและเปลี่ยนเป็นสถานะแรงงานที่ได้รับค่าจ้างแรงงานจากนายจ้าง และถือเป็นจุดกำเนิดของระบบความคุ้มครองทางสังคมและการแทรกแซงระบบตลาดผ่านระบบค่าจ้างแรงงาน

กฎหมายความยากจนถูกตราขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน 2 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุและคนด้อยโอกาสหรือคนในสังคม ทำให้ถูกมองว่าไม่ได้เป็นกฎหมายเสริมสร้างสิทธิทาง

สังคมของคนทั่วไป เป็นเพียงกฎหมายสร้างความคุ้มครองทางสังคมให้แก่ประชาชนบางกลุ่มเท่านั้น และทำให้ผู้รับความคุ้มครองทางสังคมตามกฎหมายความยากจนถูกตีตราจากสังคม

สิทธิได้รับการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของสิทธิทางสังคม เนื่องจาก การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประชาชนให้มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการพัฒนา ประเทศในระบบประชาธิปไตย ดังนั้น จึงเป็นภารกิจของรัฐบาลที่ต้องจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ เด็กและเยาวชน ซึ่งขัดแย้งกับหลักการของระบบตลาดที่ห้ามรัฐเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและสังคม สิทธิได้รับการศึกษาภาคบังคับจึงกลายเป็นสิทธิทางสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของ สิทธิพลเมือง

จากทศนะเรื่องสิทธิพลเมืองของ Marshall สามารถสรุปพัฒนาการได้ดังนี้

ภาพที่ 1 พัฒนาการของสิทธิที่แสดงถึงความเป็นพลเมือง

สิทธิพลเมือง (Civil Rights) เป็นสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นแก่การใช้เสรีภาพของบุคคล ได้แก่ เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในความเชื่อ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และสิทธิในกระบวนการ ยุติธรรม เมื่อประชาชนได้รับรองสิทธิพลเมืองโดยกฎหมายที่สำคัญ คือ กฎหมายการปฏิรูป ค.ศ. 1832 ทำให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตามความเชื่อและศรัทธา รวมทั้งการมี กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินภายใต้ระบบทุนนิยม เป็นพื้นฐานการเกิดสิทธิทางการเมือง (Political Rights) ซึ่งเป็นเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งก่อนหน้านั้นถูกจำกัดอยู่กับอภิสิทธิ์ชนบางกลุ่มเท่านั้น กล่าวได้ว่าสิทธิทางการเมืองมีพื้นฐานที่มาจากสิทธิ พลเมืองและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมจากสังคมศักดินามาเป็นเสรีนิยมและทุนนิยม

ทั้งสิทธิพลเมืองและสิทธิต่างเป็นที่มาของสิทธิทางสังคมที่เริ่มมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิต ของประชาชนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเมื่อประชาชนทั่วไปได้สิทธิทางการเมืองซึ่งก่อนหน้านี้เคยถูก จำกัดอยู่เฉพาะอภิสิทธิ์ชนแล้ว ความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมในด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียมด้วย การตรากฎหมายรับรองให้สิทธิทางสังคมเป็นภารกิจส่วนหนึ่งของรัฐบาล ประกอบกับสวัสดิการ สังคมบางอย่างมีความจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมประชาธิปไตย ได้แก่ การศึกษาเพื่อ

พงษ์เทพ สันติกุล

พัฒนาคุณลักษณะของประชาชนให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมอารยะ ทำให้รัฐบาลรับภารกิจจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิทางสังคมที่รัฐบาลจัดให้กับพลเมืองของตน

พัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพจำแนกเป็น 4 ระยะ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558) ได้แก่

ระยะที่ 1 พัฒนาการของเสรีภาพทางศาสนา ซึ่งเริ่มต้นในศตวรรษที่ 16 เป็นเสรีภาพของประชาชนในการเลือกนับถือศาสนา

ระยะที่ 2 พัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพทางเศรษฐกิจ เริ่มต้นในศตวรรษที่ 17 สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรอง ได้แก่ กรรมสิทธิ์ เสรีภาพทำสัญญา เสรีภาพการประกอบอาชีพ

ระยะที่ 3 พัฒนาการของเสรีภาพในทางประชาธิปไตย เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพของสื่อมวลชน เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการสมาคม ฯลฯ เป็นเสรีภาพที่เกิดขึ้นในยุครุ่งโรจน์ทางปัญญา (Age of Enlightenment) มีเป้าหมายเพื่อใช้ความคิดแบบเหตุผล แทนการใช้ความคิดและความเชื่อแบบจารีตประเพณี เรียกว่า “แนวคิดแบบเสรีนิยม” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับแนวคิดของศาสนาคริสต์ และเพื่อให้ประชาชนเรียนรู้แนวคิดใหม่ มีการพัฒนาโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาลกลางเพื่อจัดการศึกษาและอบรมเด็ก และบังคับให้เด็กต้องเรียนหนังสือ เรียกว่า “การศึกษาภาคบังคับ” โดยมีเป้าหมายเพื่อขจัดแนวความคิดของศาสนาคริสต์ที่ครอบงำอยู่ให้ออกไปจากสังคม

ผลจากการพัฒนาเสรีภาพทางประชาธิปไตยทำให้ชนชั้นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาแนวใหม่และเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครอง และมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยมากขึ้น

ระยะที่ 4 พัฒนาการของสิทธิสวัสดิการสังคม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม เช่น การมีงานทำ การได้รับการศึกษา การมีที่อยู่อาศัย การได้รับการดูแลด้านสุขภาพ ฯลฯ โดยตรากฎหมายเป็นเครื่องมือบังคับ สิทธิสวัสดิการสังคมเริ่มมีการพัฒนาอย่างชัดเจนในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อสังคมนำรูปแบบการจ้างแรงงานมาทดแทนลูกจ้างที่ไม่ได้ค่าแรงซึ่งถูกยกเลิกไป สิทธิสวัสดิการสังคมในยุคเริ่มต้นจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิการแรงงาน เช่น การจ่ายค่าจ้างแรงงานที่เป็นธรรม การกำหนดสภาพการจ้างงานเพื่อบรรเทาคุณภาพชีวิตแรงงาน การห้ามใช้แรงงานเด็ก การรวมตัวจัดตั้งสหภาพแรงงาน ฯลฯ ต่อมาสิทธิสวัสดิการสังคมได้ขยายขอบเขตออกไปสู่สิทธิในการศึกษาและสิทธิได้รับการดูแลสุขภาพ ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพประชาชนที่จะไปเป็นพลังพัฒนาสังคมส่วนรวมต่อไป

ในทัศนะของ Marshall สิทธิเข้าถึงสวัสดิการสังคม (Right to Welfare) เป็นสิทธิที่เป็นผลจากกฎหมาย โดยยกตัวอย่างกฎหมายความยากจน (Elizabethan Poor Law) ของอังกฤษ ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1930 กำหนดให้สังคมทำหน้าที่ดูแลคนยากจนโดยรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการแทน

หากรัฐบาลละเลยไม่ทำหน้าที่ดังกล่าวถือว่ารัฐบาลละเลยและกระทำผิดต่อประชาชน ทำให้กระทำผิดต่อคนยากจน (Marshall, 1981, p. 84)

การมีสิทธิเข้าถึงสวัสดิการสังคมเปลี่ยนสถานะของคนยากจนหรือยากไร้ที่รับประโยชน์สวัสดิการสังคม จากการเป็นวัตถุ (Object) หรือเป้าหมายของการบริจาคทานมาเป็นเจ้าของสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กฎหมายกำหนดให้คนยากจนหรือยากไร้มีสิทธิเข้าถึงสวัสดิการ และประชาชนในสังคมมีภาระผูกพันต่อการจัดเตรียมสวัสดิการนั้นๆ แม้ว่าในกฎหมายของบางประเทศในขณะนั้น เช่น นอร์เวย์ สวีเดน ฯลฯ ไม่ได้กำหนดให้การได้รับสวัสดิการสังคมเป็นสิทธิตามกฎหมายของคนยากจนหรือยากไร้ แต่กำหนดให้คนเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานแทน มีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิ แต่เป็นสิทธิที่คนยากจนหรือยากไร้ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้รัฐบาลปฏิบัติได้ ทำได้เพียงการยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือดังกล่าวเท่านั้น (Marshall, 1981)

สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1940 กำหนดให้สิทธิเข้าถึงสวัสดิการสังคมของคนยากจนหรือยากไร้เป็น “สิทธิได้รับการบรรเทาความเดือดร้อน” (Right to relief) ซึ่งกลายเป็นปัญหาในการตีความ ศาลยุติธรรมได้ถูกร้องขอให้ตีความในแต่ละกรณีว่าใครคือคนเดือดร้อนที่ควรได้รับสิทธิความเดือดร้อนที่ควรได้รับการบรรเทา คืออะไร รัฐควรให้ความช่วยเหลือมากน้อยเพียงใด ยกตัวอย่าง กรณีข้อร้องเรียนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดที่ถูกตัดแทนปาทังก้าทำลายแปลงเพาะปลูกจนเสียหายหมดสิ้นไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เจ้าหน้าที่รัฐผู้รับผิดชอบการบรรเทาทุกข์ดังกล่าวร้องขอให้ศาลยุติธรรมตีความในกรณีนี้ว่า ใครคือคนที่ควรจะได้รับการบรรเทาความเดือดร้อน และความเดือดร้อนที่ต้องได้รับการบรรเทา คืออะไร ศาลพิจารณาว่าเกษตรกรผู้ได้รับความเสียหายคือกลุ่มผู้เดือดร้อนที่รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ โดยให้ความช่วยเหลือเพียงแค่น้ำข้าวโพดสำหรับบริโภคเป็นอาหารเท่านั้น รัฐบาลไม่มีหน้าที่ต้องให้ข้าวโพดสำหรับเป็นเมล็ดพันธุ์สำหรับเพาะปลูก ผลจากการพิจารณาดังกล่าวทำให้เกษตรกรไม่มีเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดสำหรับการเพาะปลูก ซึ่งจะส่งผลให้ปีหน้ารัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือดังกล่าวอีกเนื่องจากไม่มีผลผลิตที่จะนำไปจำหน่าย และสถานการณ์จะดำเนินไปซ้ำรอยเดิมทุกๆ ปี จนกว่าเกษตรกรจะมีเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดสำหรับการเพาะปลูก การฟ้องคดีโดยผู้มีสิทธิได้รับการบรรเทาความเดือดร้อนมักจบลงด้วยความพ่ายแพ้เสมอ (Abbott, 1940 cited in Marshall, 1981)

การพิจารณาว่าใครสมควรได้สิทธิหรือไม่ได้สิทธินั้นมองอีกมุมหนึ่งก็คือ “การทดสอบความจำเป็น” (Means Test) ของผู้สมควรได้รับสิทธินั้นเอง ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ดุลพินิจของบุคคลที่กฎหมายมอบอำนาจให้ตัดสินใจ

สิทธิที่ต้องผ่านกระบวนการใช้ดุลพินิจดังกล่าวนี้ Marshall เรียกว่า สิทธิที่ไม่สมบูรณ์ (Not fully Legal) การทดสอบความจำเป็นทำให้สิทธิสวัสดิการสังคมด้อยค่าลง สิทธิสวัสดิการสังคมที่สมบูรณ์คือ สิทธิที่ปราศจากเงื่อนไขใดๆ ในการเข้าถึงและใช้สิทธิ (Beveridge, 1942 cited in Marshall, 1981)

สิทธิสวัสดิการในทัศนะของ Marshall ไม่ใช่สิทธิมนุษยชนที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด แต่เป็นสิทธิที่เกิดจากความเห็นพ้องร่วมกันของคนในสังคมที่จะมอบให้กับคนในสังคมเดียวกัน

สิทธิสวัสดิการต้องควบคู่ไปกับหน้าที่ของผู้รับสวัสดิการด้วย กล่าวคือ เมื่อได้รับประโยชน์จากสวัสดิการสังคมแล้วผู้รับประโยชน์ต้องมีหน้าที่ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ป้องกันหรือหลีกเลี่ยงไม่ใช้สวัสดิการบางประเภท รวมทั้งไม่พึ่งพิงประโยชน์นั้นนานจนเป็นภาระแก่สังคม เช่น การใช้ประโยชน์จากสวัสดิการด้านการศึกษาให้คุ้มค่าเพื่อเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น การรักษาสุขภาพตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ประโยชน์จากสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล การกลับเข้าสู่ระบบแรงงานโดยไม่พึ่งพิงสวัสดิการสำหรับผู้ว่างงานนานเกินไป

สิทธิมนุษยชนถูกยอมรับว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน ซึ่งกฎหมายที่ตราขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดสิทธิของรัฐบาลเพื่อไม่ให้ใช้สิทธิเกินอำนาจที่ประชาชนมอบหมายหรือละเมิดสิทธิของประชาชน ต่อมาเกิดพัฒนาการสิทธิสวัสดิการสังคมขึ้นมา เช่น สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ฯลฯ สิทธิเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นสิทธิคนละประเภทกับสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากพัฒนาการทางสังคมและเป็นสิทธิภาคบังคับให้รัฐบาลมีภารกิจที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธินั้น

สิทธิสวัสดิการไม่จำเป็นต้องเป็นสิทธิที่ได้เปล่าเสมอไป สิทธิบางประเภทผู้รับอาจต้องจ่ายต้นทุนบางส่วนด้วย แต่ไม่เหมือนการจ่ายราคาในระบบตลาด

ในทัศนะของ Marshall สิทธิสวัสดิการสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางประเภท เช่น สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ ฯลฯ ไม่ได้มีเหตุผลรองรับเช่นเดียวกับสวัสดิการด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข แต่มีที่มาจากความเห็นอกเห็นใจของคนในสังคมที่มีต่อกลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นเดียวกัน (Marshall, 1981) เช่นเดียวกับผู้รับสวัสดิการประเภทอื่นๆ

สิทธิสวัสดิการต้องควบคู่ไปกับการกิจการให้สวัสดิการ จึงจะเกิดสวัสดิการที่เป็นจริงขึ้นได้ สวัสดิการสังคมได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกสังคมและในทางกลับกันสังคมก็คาดหวังว่าผู้รับสวัสดิการสังคมก็มีหน้าที่ปฏิบัติตนให้พ้นจากความเดือดร้อนโดยไม่ซัดเซ

สิทธิสวัสดิการ คือ สิทธิส่วนรวมของคนในสังคมอย่างยุติธรรม (The rights to welfare is the rights to fair share) (Marshall, 1981)

ระหว่างสิทธิที่เป็นองค์ประกอบของความเป็นพลเมือง Marshall ให้ความสำคัญกับสิทธิทางสังคมมากที่สุด สิทธิทางสังคมซึ่งรับรองสิทธิของบุคคลที่จะได้รับสิ่งของจำเป็นและเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตได้ตามความต้องการ การได้รับโอกาสการมีส่วนร่วมในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมทั้งการได้รับทรัพยากรขั้นพื้นฐานที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตและมีอิสระในการเลือกสิ่งต่างๆ ของตน ภายใต้สิ่งแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

Marshall เชื่อว่ารัฐบาลต้องเป็นกลไกสำคัญในการกระจายซ้ำทรัพยากรด้วยกระบวนการทางภาษีเพื่อสร้างโอกาสทางสังคมที่เท่าเทียมกันระหว่างพลเมือง เช่น การจัดการศึกษาภาคบังคับ ช่วยให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีโอกาสและความพร้อมในการยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองให้สูงขึ้น พร้อมๆ กับเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่

การได้รับสิทธิทางสังคมมีที่มาจากการเป็นสมาชิกของสังคม ได้แก่ การศึกษาและสวัสดิการสังคมอื่นๆ จะเป็นเครื่องมือช่วยปกป้องบุคคลให้ปลอดภัยจากความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตและเป็นเครื่องมือสร้างความคุ้มครองทางสังคมให้เมื่อบุคคลตกอยู่ในสภาวะยากลำบากไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แตกต่างจากการได้รับความช่วยเหลือจากการกุศลหรือความช่วยเหลืออื่นๆ ที่ทำให้ผู้รับถูกตีตราจากสังคม

สวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคนในสังคมบนความเท่าเทียมกัน (Moses, 2017)

ในขณะที่ Marshall กำลังคิดและเขียนเรื่องความเป็นพลเมืองนั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับการจัดทำแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในระดับสากล ในระหว่างปี ค.ศ. 1946-1948 สหประชาชาติ (United Nation) เริ่มนำแนวคิดและหลักเกณฑ์ที่จะบรรจุไว้ใน “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights) เสนอต่อรัฐสมาชิกเพื่อให้เห็นชอบ

Marshall นำเสนอสิทธิพลเมืองแตกต่างไปจากสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิระดับสากลไม่ผูกพันให้รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตาม แต่สิทธิพลเมืองเป็นสิทธิระดับรัฐที่ผูกพันให้รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธินั้นๆ

สิทธิมนุษยชนถูกมองว่าช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กับสิทธิพลเมือง และในบางครั้งช่วยปกป้องการใช้อำนาจรัฐคุกคามสิทธิพลเมือง (Davy, 2014)

สิทธิมนุษยชนแม้จะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่มีบทลงโทษที่ชัดเจน แต่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติของรัฐสมาชิกที่ให้คำรับรองหรือให้สัตยาบันไว้ สำหรับการกำหนด

แนวนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า รัฐสมาชิกที่ให้คำรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนต้องคำนึงถึงและนำแนวปฏิบัติของสิทธิมนุษยชนไปใช้สำหรับกำหนดสิทธิพลเมืองโดยไม่สามารถละเลยได้

การควบคุมตรวจสอบของสหประชาชาติในการปฏิบัติตามแนวทางสิทธิมนุษยชนกระทำผ่านคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่รัฐสมาชิกที่ให้คำรับรองต้องจัดตั้งขึ้นเพื่อตรวจสอบสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศนั้นๆ แล้วจัดทำเป็นรายงานประจำปีเสนอต่อสหประชาชาติ

รัฐที่นำสิทธิมนุษยชนที่กำหนดในปฏิญญามาปฏิบัติสามารถตีความได้หลากหลาย เนื่องจากในปฏิญญากำหนดขอบเขตสิทธิมนุษยชนไว้กว้าง ทำให้การนำมาปฏิบัติไม่มีปัญหามากนัก

สิทธิมนุษยชนนำหลักการของความเป็นพลเมืองที่เสนอโดย T.H. Marshall มาใช้เป็นพื้นฐานของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีลักษณะเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมที่กำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐที่จะช่วยให้ประชาชนมีชีวิตและมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างเท่าเทียม ยิ่งไปกว่านั้นปฏิญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1993 ยืนยันชัดเจนว่า สวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือเอาชนะความยากจนและการถูกกีดกันทางสังคม (Dean, 2007) แต่อย่างไรก็ตาม หลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักการระดับนานาชาติมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสังคม (Social Policy) น้อยกว่า หลักสิทธิพลเมืองซึ่งเป็นหลักการระดับชาติ

สิทธิพลเมืองที่มีสิทธิทางสังคมหรือสิทธิสวัสดิการสังคมเป็นองค์ประกอบหนึ่งได้ถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญการปกครองประเทศในหมวดสิทธิพลเมืองอย่างเฉพาะเจาะจงและเป็นรูปธรรม เป็นผลให้รัฐบาลต้องนำไปดำเนินการกำหนดนโยบายและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ (กฎหมายลูก) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีและใช้สิทธิได้ตามรัฐธรรมนูญ ทำให้สิทธิพลเมืองมีผลบังคับใช้ได้มากกว่าสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักการที่กำหนดไว้เพียงกว้างๆ เท่านั้น

รัฐบาลใช้กฎหมายสวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือสร้างสิทธิสวัสดิการสังคมแก่พลเมือง เนื่องจากกฎหมายสร้างภารกิจผูกพันรัฐบาลต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น กฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุ คนพิการ กฎหมายประกันสังคม กฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ฯลฯ

ลักษณะของกฎหมายที่ให้สิทธิสวัสดิการที่สำคัญ คือ 1) รับรองการใช้สิทธิด้านสวัสดิการของประชาชน 2) ประชาชนสามารถใช้สิทธิเรียกร้องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายได้ 3) กำหนดให้เป็นภารกิจของหน่วยงานรัฐบาลซึ่งต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการไว้ด้วย

กฎหมายที่ไม่เข้าลักษณะดังกล่าวมานี้ไม่ถือเป็นกฎหมายสวัสดิการ (Magnussen and Nilssen, 2011)

ในทางวิชาการ การศึกษาสิทธิขั้นพื้นฐานจัดอยู่ในการศึกษาวิชากฎหมายมหาชน โดยเฉพาะในวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ (ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์, 2561) รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันองค์กรรัฐทุกองค์กร รวมถึงฝ่ายปกครอง ด้วย

สิทธิและเสรีภาพพัฒนาจากสิทธิและเสรีภาพของชนชั้นกลางในยุโรป ซึ่งได้บังคับให้ขุนนาง และกษัตริย์ให้หลักประกันในสิทธิและเสรีภาพบางประการแก่ตน สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวมีผล บังคับใช้แต่เฉพาะชนชั้นกลางเท่านั้น ไม่บังคับใช้ถึงบุคคลโดยทั่วไป (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558)

ในอดีตเมื่อสิทธิมนุษยชนเริ่มได้รับความสนใจ สิทธิขั้นพื้นฐานของเอกชนถูกมองว่าเป็น กฎหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนจากการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งเป็นกฎหมายจำกัดขอบเขต การใช้อำนาจปกครองของรัฐ

สิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะหลักการของกฎหมายมหาชนและรัฐธรรมนูญ คือ อำนาจของ ปึงเจกบุคคลที่สามารถยกขึ้นยันอำนาจรัฐเพื่อให้รัฐงดเว้นการกระทำทั้งหลายที่ก้าวล่วงดินแดน อิสระของปัจเจกบุคคล ความเข้าใจต่อผลของสิทธิขั้นพื้นฐานของเอกชนที่มีต่อรัฐคือ รัฐมีหน้าที่แต่ เพียงงดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน รัฐไม่มีหน้าที่ ต้องกระทำการใดๆ อันเป็นการส่งเสริมการใช้สิทธิของประชาชน แต่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ในเงื่อนไขทางสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากปราศจากความคุ้มครองหรือส่งเสริม การใช้สิทธิจากรัฐแล้ว บุคคลไม่สามารถมีและใช้สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รับรองไว้ใน รัฐธรรมนูญได้ เช่น ถ้ารัฐไม่จัดการศึกษาระดับพื้นฐานที่เพียงพอให้แก่ประชาชนแล้ว ประชาชน บางกลุ่มอาจไม่ได้สามารถเข้ารับการศึกษาตามสิทธิที่มีได้ ถ้ารัฐไม่คุ้มครองลูกจ้างไม่ให้ถูกนายจ้าง จ่ายค่าจ้างแรงงานที่ไม่เป็นธรรมแล้ว ลูกจ้างอาจถูกนายจ้างเอาเปรียบ เนื่องจากนายจ้างมีอำนาจ ต่อรองที่เหนือกว่าได้

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่มีผลผูกพันการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจึงมีผลให้รัฐต้องให้ความคุ้มครอง และส่งเสริมให้ประชาชนมีและใช้สิทธินั้นๆ ได้ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติต้องตรากฎหมายลูกที่ ส่งเสริมสนับสนุนการมีและใช้สิทธิของประชาชนให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญจะตรา กฎหมายที่ขัดหรือจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานไม่ได้ ฝ่ายบริหารต้องจัดเตรียมจัดหา รวมทั้งอำนวยความสะดวก ให้ประชาชนมีและใช้สิทธิขั้นพื้นฐานได้ ฝ่ายตุลาการมีหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายลูกที่เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน

สิทธิขั้นพื้นฐานที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญไม่มีสิทธิหนึ่งสิทธิใดมีลำดับศักดิ์ที่สูงกว่ากัน ยกเว้นสิทธิขั้นพื้นฐานเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับว่ามีลำดับขั้นสูงกว่าสิทธิขั้น

พื้นฐานประเภทอื่นๆ โดยรัฐธรรมนูญจะรับรองโดยใช้คำว่า “ล่องละเมิดมิได้” (ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์, 2561)

ลักษณะสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1) เป็นสิทธิเชิงป้องกันอำนาจรัฐ ป้องกันไม่ให้รัฐใช้อำนาจล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นสิทธิธรรมชาติที่มีมาก่อนมีรัฐและมีกฎหมาย รัฐมีหน้าที่งดเว้นการกระทำที่จะล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เรียกสิทธินี้ว่า “สิทธิพลเมือง” สิทธิขั้นพื้นฐานเชิงป้องกันที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่น มาตรา 26 จำกัดการใช้อำนาจรัฐตรากฎหมายขัดต่อสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรอง กฎหมายนั้นต้องไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินกว่าเหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ ฯลฯ

2) เป็นสิทธิเชิงเรียกร้องที่ก่อให้เกิดภารกิจแก่รัฐ ทำให้รัฐมีหน้าที่ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีและใช้สิทธิขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เรียกว่า “สิทธิทางสังคม” แม้เป็นสิทธิที่กำหนดภารกิจให้รัฐต้องดำเนินการ แต่ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการได้ในระดับหนึ่ง เช่น รัฐมีข้อจำกัดด้านงบประมาณไม่สามารถจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยได้ทุกคน ผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่มีที่อยู่อาศัยมีสิทธิเพียงให้รับรับรองความเสมอภาคในการเป็นเจ้าของ ที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดหาให้เท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้รัฐต้องจัดหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยที่มีสิทธิทุกคนได้ สิทธิขั้นพื้นฐานเชิงเรียกร้องที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่น มาตรา 41 คู่ครองและรับรองสิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารสาธารณะจากหน่วยงานของรัฐและการฟ้องร้องและร้องทุกข์เนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของหน่วยงานรัฐ มาตรา 47 คู่ครองและรับรองสิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ

3) เป็นสิทธิการมีส่วนร่วม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในรัฐที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นสิทธิแสดงเจตจำนงในฐานะพลเมืองเพื่อกำหนดทิศทางการเมืองภายในรัฐ หรือเรียกว่า “สิทธิทางการเมือง” สิทธิการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่น มาตรา 44 คู่ครองและรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ มาตรา 45 คู่ครองและรับรองสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองของและหน้าที่ของพรรคการเมือง ฯลฯ

4) เป็นหลักการคุ้มครองสถาบันทางกฎหมาย เป็นการคุ้มครองสิ่งหรือสถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ สถาบันทางกฎหมายเอกชน เช่น การสมรส ครอบครัว การรับมรดก ฯลฯ และสถาบันทางกฎหมายมหาชน เช่น ระบบราชการ สื่อสารมวลชน ฯลฯ รัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่แก่ฝ่ายนิติบัญญัติให้ต้องงดเว้นหรือหลีกเลี่ยงการตรากฎหมายที่เป็นผลยกเลิกสถาบันทางกฎหมายเหล่านี้ การคุ้มครองสถาบันทางกฎหมายกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่น มาตรา 37 คຸ້ມກອງແລະຮັບຮອງສິດທິໃນທຣຸ້ຍພັນແລະ ການຮັບມຣດກ ມາຕຣາ 48 ຄຸ້ມກອງແລະຮັບຮອງສິດທິຂອງມາຣດາກ່ອນແລະຫຼັງຄອດບຸຕຣ ຯລຯ

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาหน้าที่ของสิทธิขั้นพื้นฐานในมุมมองทางทฤษฎี สิทธิขั้นพื้นฐาน ยังเป็นหลักการพัฒนาจากรัฐเสรีนิยมไปสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐเข้าไปแทรกแซงกลไกตลาดในระบบเสรีนิยม โดยการส่งเสริมหรือสนับสนุนสวัสดิการสังคมแก่ประชาชน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ได้ตามมาตรฐานของสังคม และมีความสามารถใช้สิทธิ และเสรีภาพของตนตามสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ เรียกสิทธินี้ว่า “สิทธิทางสวัสดิการสังคม” (Social Welfare Rights)

สรุป

ปัจจุบันสิทธิทางสวัสดิการสังคมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของประชาชน ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนให้สามารถดำรงอยู่และต่อสู้กับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับมาตรฐานของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่

บางประเทศจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนของตนโดยใช้ระบบรัฐสวัสดิการที่รัฐเป็นกลไกหลัก ในขณะที่บางประเทศจัดโดยใช้กลไกตลาดเพราะเชื่อว่ามีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดสรรทรัพยากรทางสังคม และหลายๆ ประเทศใช้ทั้งสองกลไกผสมผสานกัน แต่ไม่ว่าจะใช้ระบบใดก็ตาม สิ่งที่เป็นหลักการพื้นฐานเบื้องต้นที่ทุกประเทศยอมรับ คือ สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิของประชาชนและเป็นภารกิจสำคัญของรัฐบาล เป็นสิทธิที่มีพัฒนาการทางความคิดและยึดถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้างตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อม แต่สาระสำคัญของความเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนต้องได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลยังคงดำรงอยู่

สวัสดิการสังคมที่จัดโดยกลไกรัฐได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในด้านลบจากกลุ่มที่เชื่อมั่นในแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ว่าไม่สอดคล้องกับความต้องการของปัจเจกบุคคลที่มีความหลากหลายมากขึ้น การแทรกแซงของรัฐในการจัดสวัสดิการสังคมโดยใช้วิธีการกระจายซ้ำทรัพยากรทางสังคมผ่านระบบภาษีอากรเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรูปแบบหนึ่ง เพราะคนกลุ่มนี้เชื่อว่าควรให้กลไกตลาดและระบบการซื้อขายสวัสดิการสังคมเป็นผู้ตัดสินว่าใครควรได้รับสวัสดิการสังคม ได้รับในรูปแบบใด และได้รับในจำนวนเท่าไร

แต่ไม่ว่าจะเป็นการจัดสวัสดิการด้วยรูปแบบและกลไกระบบใด สิทธิพลเมืองจะถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเพื่อให้รัฐบาลต้องนำไปปฏิบัติ โดยกำหนดเป็นนโยบายและตราเป็นกฎหมายงบประมาณเพื่อให้มีสภาพบังคับ และประชาชนสามารถฟ้อง/เรียกร้องให้รัฐบาลต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายได้

T.H. Marshall นำเสนอความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองในปี ค.ศ. 1950 แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับทั้งในวงวิชาการและการนำไปปฏิบัติ ในทางวิชาการปรากฏว่าแนวคิดเรื่องความเป็นประเด็นการศึกษาทั้งในด้านสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา ฯลฯ และได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายของสิทธิสวัสดิการสังคมใหม่ ในทางปฏิบัติประเทศอังกฤษและประเทศอื่นๆ ในยุโรปนำแนวคิดความเป็นพลเมืองมาเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมของตน

สิทธิพลเมืองที่เคยได้รับการถกเถียงว่ามีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงคำกล่าวอ้างของนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่ปฏิเสธแนวคิดเสรีนิยมและกลไกตลาดเท่านั้น ปัจจุบันได้รับการยอมรับโดยคณาจารย์ว่ามีอยู่จริง โดยแทบจะไม่มีใครตั้งคำถามถึงการมีอยู่ ภายหลังผ่านการทดสอบมาเป็นเวลานานว่าเป็นสิทธิที่มีขึ้นเพื่อลดความกลัว สร้างความมั่นคงแก่มนุษย์ และสร้างความสงบเรียบร้อยแก่สังคม ซึ่งเป็นเจตจำนงสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ประการหนึ่งของการมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์

ในอดีตสิทธิพลเมืองมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดอำนาจรัฐ ป้องกันรัฐใช้อำนาจละเมิดสิทธิของประชาชน ปัจจุบันกลายมาเป็นเครื่องมือวัดความสามารถและประสิทธิภาพของรัฐบาลในการตอบสนองความต้องการและการใช้สิทธิพลเมืองในด้านต่างๆ ของประชาชน เช่น การมีและใช้สิทธิทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การมีสิทธิและโอกาสเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมในการมีอาชีพและรายได้ที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตน การมีโอกาสมิมีส่วนร่วมทางสังคมโดยไม่ถูกแบ่งแยกด้วยความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ความเชื่อ และสิทธิได้รับสวัสดิการสังคมในรูปแบบและด้วยวิธีการต่างๆ อย่างเท่าเทียม

สิทธิพลเมืองได้รับการจำแนกออกเป็นสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางสังคม ตามพัฒนาการของสิทธิแต่ละประเภท และตามความจำเป็นที่ต้องได้รับการสถาปนาสถาบันที่ทำหน้าที่คุ้มครอง รับรอง และส่งเสริมการมีและใช้สิทธิเหล่านั้นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสถาบันตุลาการเป็นสถาบันหลักของสิทธิพลเมือง รัฐสภาเป็นสถาบันหลักของสิทธิทางการเมือง และรัฐบาลและศาลยุติธรรมเป็นสถาบันหลักของสิทธิทางสังคม

สิทธิสวัสดิการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิทางสังคมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีและความมั่นคงทางสังคมให้กับประชาชน

สิทธิพลเมืองถูกนำไปกำหนดเป็นหนึ่งในบทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เพื่อให้รัฐสมาชิกที่ให้คำรับรองหรือให้สัตยาบันใช้เป็นแนวปฏิบัติ ทำให้สิทธิพลเมืองมีความสำคัญในระดับสากลนอกเหนือจากมีความสำคัญในระดับประเทศแล้ว

รายการอ้างอิง

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2556). รายงานการศึกษาเรื่องการจัดทำตัวชี้วัดสิทธิมนุษยชนเบื้องต้นตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2530). ทฤษฎีระบบการเมืองไทย กรอบการวิเคราะห์ไตรลักษณ์รัฐ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์. (2561). ทฤษฎีสิทธิขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญพัฒน์.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ พ.ศ. 2536 เล่มที่ 32 เรื่องที่ 4 สิทธิมนุษยชน. (2536). วันที่ค้นข้อมูล 20 สิงหาคม 2561, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=32&chap=4&page=chap4.htm>
- อรณิษฐ์ รุ่งธิพานนท์. (2553). รัฐสภาสหราชอาณาจักร: สภาสามัญ สภาขุนนาง หน่วยงานสนับสนุน. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2561). สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- Davidson, H. (1982). *Second Treatise of Government*. USA: Wiley & Sons.
- Davy, U. (2014). How Human Rights Shape Social Citizenship: on Citizenship and The Understanding of Economic and Social Rights. *Washington University Global Studies Law Review*, 13(2).

- Dean, H. (2007). Social Policy and Human Rights: Re-thinking the Engagement. *Social Policy & Society*, 7(1), 1–12.
- Magnussen, A. M., & Nilssen, E. (2011). Juridification and the Construction of Social Citizenship. *Journal of Law & Society*, 40(2), 228-248.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. London: Cambridge at The University Press.
- Marshall, T. H. (1981). *The Right to Welfare*. New York: The Free Press.
- Moses, J. (2017). Social Citizenship and Social Rights in an Age of Extremes: T. H. Marshall's Social Philosophy in the longue durée. *Modern Intellectual History*, 16(1), 155-184.
- Springborg, P. (2017). *The Cambridge Companion to Hobbes's Leviathan*. New York: Cambridge University Press.
- Stephenson, J. D. (2010). The Social Rights of Citizenship. In Francis G.C., Leibfried, S. Lewis, J., Obinger, H. and Pierson, C., (Ed.), *The Oxford Handbook of The Welfare State*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Wright, C. D. (2008). *Rousseau's the social contract: a reader's guide*. London: Continuum.

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคม สำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

The Influences of Information Technology Usage on Social Service Business for Early Elders

ดารณี พิมพ์ช่างทอง¹ (Daranee Pimchangthong)

อภिरดา สุทธิสานนท์² (Apirada Suthisanont)

^{1,2} รศ., อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Assoc.Prof.Dr., Faculty of Business Administration, Rajamangala University of
Technology Thanyaburi

Email: daranee_p@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจระดับความสำคัญของธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุวัยต้น ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุวัยต้นที่มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุวัยต้นที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ทั่วประเทศไทย จำนวน 400 ตัวอย่าง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งโควต้าตามภาค 5 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานประกอบด้วย Independent Samples t-test, One Way ANOVA, LSD และ Multiple Linear Regression ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีสถานภาพสมรส การศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นเจ้าของที่พักอาศัย ดำรงชีวิตโดยมีลูกหลานหรือญาติพี่น้องดูแล อาชีพก่อนเกษียณเป็นข้าราชการ แหล่งของรายได้หลังเกษียณมาจากบำเหน็จบำนาญราชการ/ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนหลังเกษียณอยู่ระหว่าง 15,001-25,000 บาท

ดารณี พิมพ์ช่างทอง/ อภिरดา สุทธิสานนท์

เทคโนโลยีสารสนเทศเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ ระบบเครือข่าย แอปพลิเคชัน และฮาร์ดแวร์ ธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุวัยต้นด้านการท่องเที่ยว การสื่อสาร และการดำรงชีวิต มีความสำคัญในระดับมาก

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ระดับการศึกษา ภูมิสำเนา และอาชีพของผู้สูงอายุวัยต้น ส่งผลต่อการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมในภาพรวม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านแอปพลิเคชัน และด้านเครือข่ายมีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในด้านความบันเทิง ด้านการท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านการดำรงชีวิต และภาพรวม โดยในภาพรวมสามารถทำนาย สมการได้ 38.50% และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.623

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศ, ผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุวัยต้น

Abstract

The objectives of this research were to study 1) level of importances of social service business for early elders, 2) personal factors of early elders that affected information technology usage, and 3) information technology usage that influenced social service business for early elders.

This research was a survey research and the sample group was 400 early elders age 60-69 years old who resided in Thailand. The questionnaires were the research tool used to collect data using Quota Sampling Method. Data were collected from five different regions in Thailand, which were central, northern, southern, eastern, northeastern regions. Statistics used to analyze data were descriptive statistics including percentages, frequencies, means, and standard deviation; and inferential statistics including Independent Samples t-test, One-way ANOVA, LSD, and Multiple Linear Regression at the statistical significance level of 0.05.

The research results found that most of the respondents were males, married, Bachelors' degree of educational level, own their home, living by taking care of descendant, government employee before retirement, source of income from the government pension fund, 15,001-25,500 Baht of monthly expense. Information technology sorted by level of importance were network system, application and

hardware. Social service business in the aspect of traveling, communication and living were in the level of high importance.

The hypothesis results demonstrated that educational level, hometown, and early elder's career effected the usage of social service business in total aspects. The usage of information technology in the aspect of application and network system influenced social service business in traveling, communication, living, and total aspect with 38.50% of ability to predict and the multiple regression coefficient value (R) was 0.623.

Keywords: Information technology, Elders, Early elders

บทนำ

การดำเนินชีวิตในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากตามสถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองและสังคม จากเดิมที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ลูกหลานแยกครอบครัวไปอยู่ตามลำพัง เพราะสภาพเศรษฐกิจ สภาพะการทำงาน การเดินทาง การย้ายถิ่นฐาน ความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ทางสังคมทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง เป็นครอบครัวเดี่ยวที่อยู่กันตามลำพัง เมื่อสภาพสังคมทางครอบครัวเป็นเช่นนี้ ผู้สูงอายุจึงต้องอยู่กันตามลำพังอย่างเงยบเหงา ประสบปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ซึ่งถ้าผู้สูงอายุยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และมีรายได้เพียงพอก็อาจจะไม่ลำบากนัก แต่ถ้าเจ็บป่วยไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ก็จะเป็นปัญหามากเพราะขาดคนดูแล การที่จะหวังให้ลูกหลานมาดูแลตามแบบสังคมและวัฒนธรรมแบบเก่าๆ ก็ไม่สามารถทำได้ จึงต้องใช้เงินซื้อบริการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาล การปรนนิบัติดูแล การนันทนาการ การท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีและความบันเทิงชนิดต่างๆ ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข สดชื่น มีขวัญและกำลังใจที่ดี มองเห็นคุณค่าของตนเอง ดังนั้น ความต้องการเกี่ยวกับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุคาดว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามอัตราการขยายตัวของสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย ซึ่งข้อมูลจากยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ (2558) ระบุว่าเมื่อสังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในปี 2566 ประเทศไทยจะมีสัดส่วนผู้สูงอายุอยู่ที่ร้อยละ 21 เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งประเทศ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 29 ในปี 2576

การขยายตัวของธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุเริ่มต้นมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ธุรกิจบริการทางสุขภาพทั้งการดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นที่ต้องการมากเป็นอันดับหนึ่งสำหรับผู้สูงอายุ แต่ธุรกิจบริการทางสังคมก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพราะธุรกิจบริการทางสุขภาพนั้นเป็นการดูแลทางร่างกาย แต่ธุรกิจบริการทางสังคมเป็นการดูแลทางจิตใจ ซึ่งยังมีอยู่จำกัด โดยทั่วไปแล้วธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุต้องเป็นธุรกิจบริการที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีมีลักษณะและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่กับครอบครัวได้ และที่สำคัญคือ ต้องมีมาตรฐาน (เอกรา ธรรมกิริติวงศ์, 2556) ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีเวลาร่างกายว่างมาก ไม่มีงานประจำแล้วมีความต้องการที่จะทำให้ชีวิตของตนเองมีความสุข มีชีวิตชีวา และมีประโยชน์มากขึ้น (วรรณนิภา บุญระยอง, 2540) การมีกิจกรรมทางสังคม เช่น การท่องเที่ยว การนัดพบเพื่อน การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ทำให้มีโอกาสเข้าร่วมกลุ่มกับคนที่มีความรู้ ทัศนคติทางอารมณ์ สุขภาพ และสังคมในระดับเดียวกัน ทำให้เกิดความสุขสดชื่น มองเห็นคุณค่าของตนเอง และเมื่อสุขภาพจิตดีก็ส่งผลดีกับสุขภาพร่างกายด้วย เพราะสุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กัน ดังคำกล่าวที่ว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว หมายความว่า คนที่มีสุขภาพจิตดีย่อมมีสุขภาพกายที่ดีตามไปด้วย เพราะจิตจะเป็นตัวกำหนดและควบคุมร่างกายเกือบทุกส่วน จึงสามารถกล่าวได้ว่า สุขภาพจิตที่ดีมักจะอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์ และกิจกรรมทางสังคมเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้สุขภาพจิตดี

ด้วยนโยบายเศรษฐกิจใหม่ ไทยแลนด์ 4.0 ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทุกภาคส่วน การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ รายงานการสำรวจการมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2559 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่ามีการใช้งานคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และ โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง โดยอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้เห็นโอกาสของการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น การสื่อสาร การดำรงชีวิต และความบันเทิง เป็นต้น ซึ่งจากข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจบริการผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อนประเทศไทย พบว่า ธุรกิจบริการที่มีแนวโน้มเติบโต เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ตทางอินเทอร์เน็ตและบริการส่งสินค้าแบบ door-to-door ซึ่งเป็นการบริการที่ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ เช่น AEON, Daiei และ Seiyu ในประเทศญี่ปุ่น รวมไปถึงซูเปอร์มาร์เก็ตท้องถิ่น เช่น Daikyo Plaza (จังหวัดฟูกูโอกะ และนางาซากิ) นอกจากนี้ การขายสินค้าระดับหรู โดยข้อมูลของเวลธ์-เอกซ์ ระบุว่า 23% ของสตรีสูงวัยในเอเชียมีกำลังใช้จ่ายมากขึ้นเพื่อซื้อรถหรู งานศิลปะ สินค้าแฟชั่นหรู และการท่องเที่ยว ซึ่งผู้สูงวัยจะสนุกกับการท่องเที่ยวที่ไม่ต้องเร่งรีบอย่างการท่องเที่ยว

ทางทะเลด้วยเรือสำราญ เป็นต้น (สคร. พุกโกะ, 2556) จากความต้องการและกำลังซื้อสูงของกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญกับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งทางด้านอุปกรณ์ แอปพลิเคชัน การสื่อสารและข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อสนับสนุนการใช้งานอย่างเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

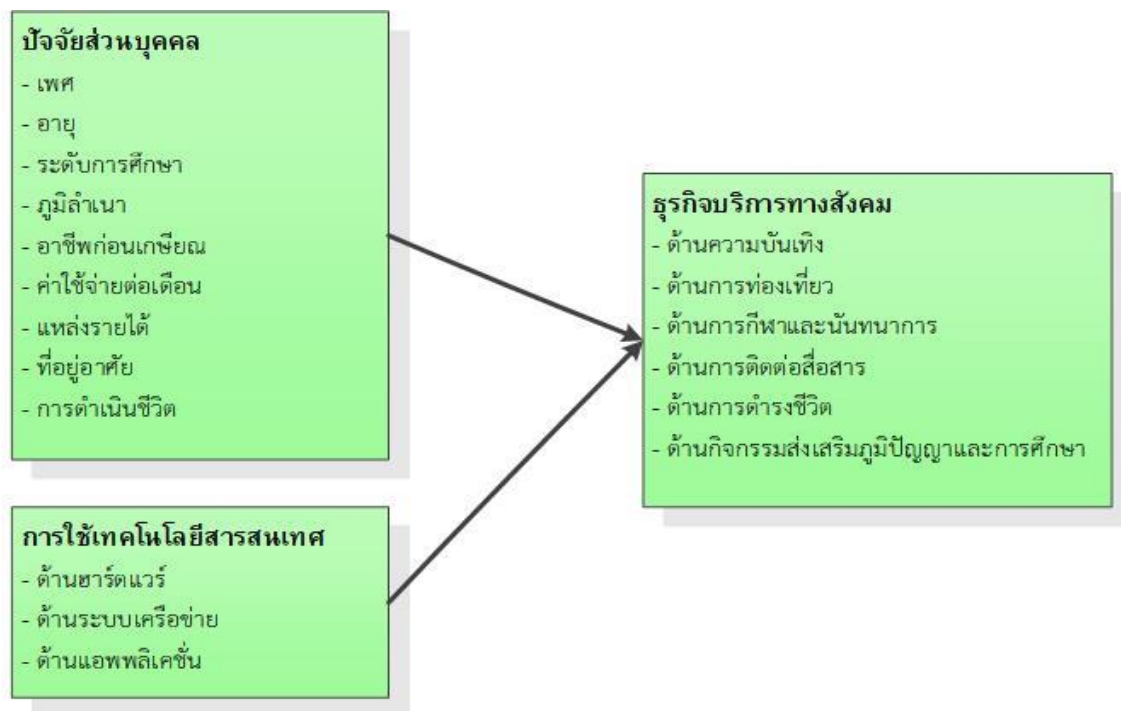
ดังนั้น การศึกษาเรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ จะช่วยให้ทราบเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุวัยต้น เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนแนวทางการดำเนินธุรกิจบริการทางสังคมให้สอดคล้องกับ ความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการเตรียมความพร้อมของธุรกิจบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2566

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจระดับความสำคัญของธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุวัยต้นที่มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
3. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงวัยมาก่อน เนื่องจากผู้สูงอายุบางส่วนอาจจะมี ความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีน้อยหรืออาจไม่มีเลย การศึกษาเรื่องนี้จึงมุ่งไปที่ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology หรือ IT) ของผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ฮาร์ดแวร์ ระบบเครือข่าย และแอปพลิเคชัน ที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมประเภทต่างๆ ดังแสดงในภาพที่ 2

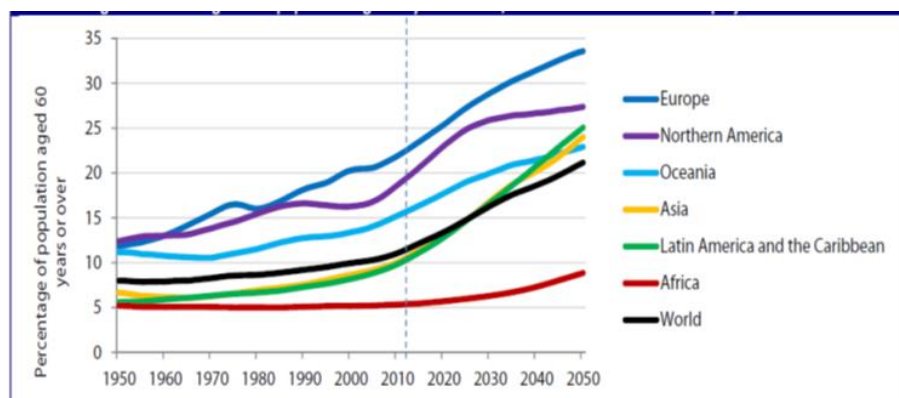
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและสังคมสูงอายุ

ผู้สูงอายุ (Elders) หมายถึง ประชากรทั้งชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (United Nations, 2013) และโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คาดการณ์ว่าในช่วงปี 2001-2100 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านการแพทย์ และการโภชนาอาหาร เป็นต้น ภาพที่ 1 แสดงสถิติจำนวนร้อยละของประชากรที่อายุเกิน 60 ปี จำแนกตามทวีปต่างๆ พบว่ายุโรปมีประชากรสูงอายุมากที่สุด รองลงมาคือ อเมริกาเหนือ ลาตินอเมริกา และเอเชีย ที่ตามมาอย่างใกล้ชิดมาก สอดคล้องกับข้อมูลจาก Population Reference Bureau (2012) ที่ระบุว่ากลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสมาชิกในยุโรป และอเมริกาเหนือ ได้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว ในขณะที่บางประเทศในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ได้เข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอดแล้วเช่นกัน ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงอายุของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับ เวทย์นุชเจริญ (2560) ซึ่งระบุว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนมีประชากรที่อายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป คิดเป็น

สัดส่วนร้อยละ 5.89 ของประชากรทั้งหมดในอาเซียน สำหรับประเทศไทยมีประชากรมากกว่า 66 ล้านคน มีจำนวนผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 65 ปี คิดเป็นร้อยละ 9.9 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมากเป็นอันดับสองของอาเซียนรองจากสิงคโปร์ ถือได้ว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) แล้ว และในปี พ.ศ. 2563 คาดว่าประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 14.4 ซึ่งจะก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์

ภาพที่ 2 ร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณการในปี 1950-2014

และพยากรณ์ในปี 2015-2050

ที่มา : United Nations (2013) World Population Prospects: The 2012 Revision

การกำหนดว่าผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันในแต่ละสังคม สำหรับสังคมไทยจากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554) นั้นกำหนดว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งนี้ ผู้สูงอายุไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันหมดแต่จะมีความแตกต่างกันไปตามช่วงอายุ โดยแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุได้ 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุวัยต้น มีอายุ 60-69 ปี เป็นช่วงที่ยังมีพลังช่วยเหลือตนเองได้ 2) ผู้สูงอายุวัยกลาง มีอายุ 70-79 ปี เริ่มขึ้นสู่วัยเสื่อม คือ เริ่มมีอาการเจ็บป่วย ร่างกายเริ่มอ่อนแอ มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง และ 3) ผู้สูงอายุวัยปลาย มีอายุ 80 ปีขึ้นไปเข้าสู่วัยเสื่อม เจ็บป่วยบ่อยขึ้น อวัยวะเสื่อมสภาพ อาจมีภาวะทุพพลภาพ

รศรินทร์ เกรย์, อุมารณ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพเก้า (2556) อธิบายว่า การรับรู้เรื่องอายุของบุคคลอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) อายุตามปฏิทินหรืออายุตามวัย (Calendar age หรือ Chronological age) หมายถึง การสูงอายุนับตามปีที่เกิด 2) อายุทางชีววิทยา (Biological age) หมายถึง อายุที่อธิบายด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงของสภาพจิตใจของบุคคล ซึ่งสะท้อนผ่านการเปลี่ยนแปลงของ

ลักษณะทางกายภาพเมื่อพิจารณาจากภายนอก สถานะสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือความสามารถในการทำบทบาทหน้าที่ของบุคคล 3) อายุทางสังคม (Sociological age) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ ความสำคัญต่อสังคมของบุคคลนั้นในสังคมอาศัยอยู่ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นของช่วงชีวิตคนในแต่ละช่วง 4) อายุตามอัตวิสัย (Subjective age) หมายถึง อายุที่วัดประเมินหรือบ่งชี้จากประสบการณ์ส่วนบุคคลของบุคคลนั้นๆ หรือ อัตวิสัยในระดับชุมชน ซึ่งหมายถึง การสูงอายุของบุคคลซึ่งตัดสินโดยการรับรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ที่บุคคลอาศัยอยู่ และ 5) อายุในมิติอื่นๆ เช่น การเสนอให้ใช้เกณฑ์จำนวนปีที่คาดว่าจะมีชีวิตรอดอยู่ต่อไปข้างหน้า เป็นเกณฑ์กำหนดอายุเริ่มต้นของความสูงอายุ แทนการใช้จำนวนปีปฏิทินที่บุคคลมีอยู่มาแล้วซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งการรับรู้เรื่องความสูงอายุ หรือการเข้าสู่วัยสูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นทางชีววิทยา สังคม อัตวิสัย หรือจำนวนปีที่คาดว่าจะมีชีวิตรอดอยู่ ต่างเกี่ยวข้องกับอายุตามปีปฏิทินทั้งสิ้น

สังคมสูงอายุ หมายถึง สังคมที่มีสัดส่วนของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations อ้างถึงใน รัชณี โตอาจ, 2557) ได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมสูงอายุ เป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุ

2) ระดับสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์

3) ระดับสังคมสูงอายุนี้อายุระดับสุดยอด (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่

สำหรับประเทศไทยตัวเลขจากการคาดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่าในปี 2566 ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่าประเทศไทยจะกลายเป็น "สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์" ในปี 2576 ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 29 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยก็จะกลายเป็น "สังคมสูงอายุนี้อายุระดับสุดยอด" (ยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2558)

พฤติกรรมกรดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุควรมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และคนทุกวัยในชุมชนเพราะมีผลต่ออารมณ์และพฤติกรรมของผู้สูงอายุ เป็นการสร้างความเพลิดเพลินและฟื้นฟูจิตใจ หากมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างสม่ำเสมอจะทำให้สุขภาพจิตดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ผู้สูงอายุควรสนใจรับรู้สิ่งใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไม่รู้จักได้ หากผู้สูงอายุไม่ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นจะทำให้เหี่ยวเฉาทุกวัน ควรออกสังคมเป็นครั้งคราว เพื่อจะได้พูดคุย สังสรรค์กับคนอื่น เช่น ไปวัดปฏิบัติธรรม ไปทัศนศึกษา เพื่อเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม หรือเข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุ และเข้าร่วมกิจกรรม เช่น กายบริหาร การประชุมวิชาการเพื่อเผยแพร่ความรู้ในการดูแลตนเอง เป็นต้น อาชญญา รัตนอุบล (2556) หรืออาจจะสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับสังคมสูงวัย เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ลดการเจ็บไข้ได้ป่วย มีการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขในบั้นปลายชีวิต

ผู้สูงอายุที่เกษียณไปแล้วส่วนหนึ่งยังคงมีความต้องการที่จะทำงานในสัดส่วนที่สูงอยู่ จากการสำรวจของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” เรื่อง “การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตามแนวทางประชารัฐ” ด้านความประสงค์ของประชาชนในการทำงานเมื่ออยู่ในวัยผู้สูงอายุ กรณีมีผู้จ้างงานเปิดโอกาสให้เข้าทำงาน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.77 ระบุว่า มีความประสงค์ที่จะทำงานเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หากมีผู้ว่าจ้างเปิดโอกาสให้เข้าทำงาน และสำหรับผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่เกือบร้อยละ 90 ประเมินความสามารถในการทำงานอาชีพของตนเองว่า ตนยังคงสามารถจะทำงานอาชีพต่อไปได้ (ศศิธร ธรรมารักษ์, 2539) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุซึ่งภาครัฐกำลังผลักดันให้เห็นเป็นรูปธรรมภายในปี 2560 นี้ ด้วยการกำหนดมาตรการสิทธิประโยชน์ด้านภาษีสำหรับบริษัทเอกชนที่จ้างผู้สูงอายุเข้าทำงาน ซึ่งเป็นมาตรการที่ได้รับการตอบรับที่ดีจากหลายฝ่าย และความจริงแล้วผู้สูงอายุก็สามารถเริ่มทำงานอย่างประสบความสำเร็จได้ เช่น บาร์บารา เบสโคนด์ สมัครงานที่ IDEO ซึ่งเป็นบริษัทด้านการออกแบบชั้นนำของโลก เมื่ออายุ 89 ปี ด้วยความเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์ คือ ยาอายุวัฒนะ และยังคงทำงานอยู่จนปัจจุบันอายุ 92 ปี ส่วน พอลลาและกอร์ดอน แม็กเนอร์เนย์ สามีภรรยาชาวออสเตรเลียวัย 60 ตัดสินใจเปิดบล็อกท่องเที่ยวที่ชื่อ Contented Traveller หลังเกษียณ และมีแฟน ๆ ติดตาม จนได้รับเชิญมาเขียนคอลัมน์ให้กับ USA Today มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นว่าการทำงานที่ชอบหลังเกษียณเป็นความคิดที่ดี เพราะนอกจากจะไม่เจียบเหงา มีรายได้ แล้วยังสามารถถ่ายทอด

ดารณี พิมพ์ช่วงทอง/ อภิรดา สุทธิสานนท์

ประสบการณ์ความรู้ให้กับรุ่นต่อๆ ไปด้วย ทำให้แนวโน้มการทำงานหลังเกษียณมาแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง ในสหราชอาณาจักร คนรุ่นเบบี้บูมเมอร์กำลังขานรับเทรนด์การประกอบธุรกิจแทนการปลดเกษียณ นอกจากนั้นยังมีความเป็นไปได้ที่ผู้ประกอบการสูงวัยมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จมากกว่าวัยรุ่น ทำให้ นักลงทุนเริ่มจับตามองกลุ่มธุรกิจสตาร์ทอัพที่มีคนอายุเยอะเป็นผู้บริหารหรือที่ปรึกษา เพราะคนมีอายุย่อมมีประสบการณ์ความรู้ การบริหารจัดการ การลงทุน และมีเครือข่าย (ปิยพร อรุณเกรียงไกร, 2560)

ในส่วนของพฤติกรรมการณ์ของผู้สูงวัยนั้น โครงการ K SME ธนาคารกสิกรไทย ได้เผยแพร่บทความวิเคราะห์พฤติกรรมของกลุ่มผู้สูงวัย ว่าเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง ไม่ยึดติดกับแบรนด์ใดแบรนด์หนึ่ง ชอบความรวดเร็วและเน้นความสะดวกสบาย และใส่ใจดูแลสุขภาพ ดังนั้นการจับกลุ่มเป้าหมายลูกค้ากลุ่มนี้จะสามารถสร้าง profit margin ขนาดใหญ่ให้กับธุรกิจได้

โอกาสของธุรกิจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

เนื่องมาจากการเป็นกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ทางการตลาดในอนาคต การวิเคราะห์โอกาสของธุรกิจเกี่ยวกับผู้สูงอายุจึงมีหลากหลาย ซึ่งในระยะแรกจะเน้นไปที่ธุรกิจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ต่อมาจึงขยายเพิ่มขึ้นไปสู่ธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิต เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ การท่องเที่ยว ธุรกิจประกัน และในส่วน of ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ก็เน้นการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น บรรจุภัณฑ์ต้องมีน้ำหนักเบา เปิดง่าย ตัวอักษร หรือตัวเลขเห็นได้ชัดเจน สินค้าทางด้านเทคโนโลยีต้องสามารถใช้งานง่ายไม่ซับซ้อน เป็นต้น ส่วนวิเคราะห์ธุรกิจธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (2557) รายงานว่าสำหรับธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ มีแนวโน้มขยายตัวดีในอนาคต ตามแนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น รวมถึงธุรกิจด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม และบริษัทนำเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ก็เป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่มีโอกาสขยายตัว เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ดีใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีอำนาจต่อรองในการซื้อ และมีกำลังซื้อสูง เนื่องจากมีเงินเก็บจากการทำงานมาทั้งชีวิต จึงมีศักยภาพสูงในการบริโภค สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสทางธุรกิจกับกลุ่มผู้สูงอายุ โอกาสทางธุรกิจสำหรับกลุ่มนี้จึงควรเน้นไปด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ดูแลสุขภาพ รับประทานอาหารเสริม เครื่องสำอางเน้นเรื่องความชุ่มชื้น ชะลอวัย เป็นต้น, (8 ธุรกิจดาวรุ่ง, 2559) สอดคล้องกับศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีเอ็มบี (2560) เกี่ยวกับเทรนด์สังคมสูงวัยและใส่ใจสุขภาพที่จะขับเคลื่อนธุรกิจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ธุรกิจขายยาและอุปกรณ์การแพทย์ และธุรกิจจำหน่ายอุปกรณ์ออกกำลังกาย

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology หรือ IT) เป็นเทคโนโลยีสำหรับการประมวลผลสารสนเทศ ซึ่งรวมไปถึงการรับและส่ง การแปลง การจัดเก็บ การประมวลผล และการสืบค้นสารสนเทศในการประยุกต์ การบริการ และพื้นฐานทางเทคโนโลยีแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร และข้อมูลแบบมัลติมีเดีย โดยทั้งหมดจะทำงานร่วมกัน ในบางครั้งจะมีการใช้ชื่อว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT)

การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทยก็แพร่ขยายอย่างรวดเร็ว ตามรายงานการสำรวจการมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2557 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า แนวโน้มการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปในช่วงระยะเวลา 5 ปี ระหว่างปี 2555-2559 พบว่า ผู้ใช้คอมพิวเตอร์มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 33.7 เป็นร้อยละ 32.2 ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 26.5 เป็นร้อยละ 47.5 ผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 70.2 เป็นร้อยละ 81.4

ในส่วนของผู้สูงอายุนั้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศก็เพิ่มขึ้นด้วย จากการวิจัยของ Kantar TNS พบว่าผู้บริโภคราย 55-64 ปี ครอบครองอุปกรณ์ดิจิทัล (Digital Device) เฉลี่ยแล้วอยู่ที่ 1.8 เครื่องต่อคน โดยร้อยละ 85 เป็นมือถือ ร้อยละ 9 เป็นแท็บเล็ต และร้อยละ 7 เป็นพีซี โดยกลุ่มนี้ใช้เวลาถึงร้อยละ 41 ในการรับสื่อดิจิทัล ซึ่งถือว่าสูงกว่าปีที่ผ่านมา (อภิมัทธ บุนนาค, 2560)

ดังนั้น กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องนี้จึงพัฒนาจากปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี 3 ด้าน คือ ฮาร์ดแวร์ ระบบเครือข่าย และแอปพลิเคชัน ส่วนธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุจัดแบ่งเป็น 6 ด้าน คือ ความบันเทิง การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ การติดต่อสื่อสาร การดำรงชีวิต และกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ทำการศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น โดยทำการเก็บข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และธุรกิจบริการทางสังคม ด้วยการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุวัยต้นที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ทั่วประเทศไทย โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling Method) ทั้งหมด 5 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ภาคละ 50 ตัวอย่าง รวมทั้งหมด 400 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับงานวิจัยนี้ คือ แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ แบบสอบถามผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา และทำการประเมินความเที่ยงตรงของแบบสอบถามด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามผ่านการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Test) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้วิธีทดสอบของ Cornbrash's Alpha ได้ค่าเท่ากับ 0.953

สมมติฐานและกรอบแนวคิดของการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุวัยต้นประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิฐานะ อาชีพก่อนเกษียณ ค่าใช้จ่ายต่อเดือน ที่มาของรายได้ ที่อยู่อาศัย และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันส่งผลต่อการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา ใช้วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และบรรยายผลการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ และจำนวนค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติเชิงอนุมาน ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ประกอบด้วย Independent Samples t-test, One-way Analysis of Variance, Post Hoc แบบวิธี Least Significant Difference (LSD) และ Multiple Linear Regression

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีสถานภาพสมรส มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีสถานะเป็นเจ้าของบ้าน ดำรงชีวิตโดยมีลูกหลานหรือญาติพี่น้องดูแล อาชีพก่อนเกษียณส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ แหล่งของรายได้หลังเกษียณจึงมาจากบำเหน็จบำนาญราชการ/ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนหลังเกษียณส่วนใหญ่ใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 15,001-25,000 บาท ส่วนระดับความสำคัญเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ดังแสดงในตารางที่ 1 พบว่า มีความสำคัญในระดับปานกลางทุกด้าน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 (SD = 0.865) ส่วนรายด้านอันดับ 1 คือ ด้านระบบเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 (SD = 0.965)

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในภาพรวม

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	ระดับความสำคัญ (ร้อยละ)					$\bar{X}$	SD	ความหมาย	อันดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด				
1. ด้านฮาร์ดแวร์ (Hardware)	3.3	14.8	31.3	43.3	7.5	3.37	0.936	ปานกลาง	(2)
2. ด้านระบบเครือข่าย (Network)	3.3	12.5	29.5	43.0	11.8	3.48	0.965	ปานกลาง	(1)
3. ด้านแอปพลิเคชัน (Application)	4.0	21.3	38.5	32.0	4.3	3.11	0.923	ปานกลาง	(3)
ภาพรวม	2.0	17.0	32.0	45.5	3.5	3.32	0.865	ปานกลาง	

ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของธุรกิจบริการทางสังคม ดังแสดงในตารางที่ 2 พบว่า โดยภาพรวมธุรกิจบริการทางสังคมมีความสำคัญในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 (SD = 0.721) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการท่องเที่ยว ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการดำรงชีวิต มีความสำคัญในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59, 3.52 และ 3.52 (SD = 0.771, 0.928 และ 0.832)

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความสำคัญของธุรกิจบริการทางสังคม

ธุรกิจบริการทางสังคม	ระดับความสำคัญ (ร้อยละ)					$\bar{X}$	SD	ความหมาย	อันดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด				
1. ด้านความบันเทิง	4.5	20.5	49.5	22.3	3.3	2.99	0.860	ปานกลาง	(5)
2. ด้านการท่องเที่ยว	0.8	5.8	37.3	46.8	9.5	3.59	0.771	มาก	(1)
3. ด้านการกีฬาและนันทนาการ	3.8	20.5	34.5	34.0	7.3	3.21	0.972	ปานกลาง	(4)
4. ด้านการติดต่อสื่อสาร	1.5	12.0	33.5	39.0	14.0	3.52	0.928	มาก	(2)
5. ด้านการดำรงชีวิต	2.8	4.8	39.8	43.8	9.0	3.52	0.832	มาก	(2)
6. ด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา	8.3	25.0	36.3	25.5	5.0	2.94	1.017	ปานกลาง	(6)
ภาพรวม	1.0	8.0	47.0	40.8	3.3	3.37	0.721	ปานกลาง	

ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการใช้บริการทางสังคม ดังแสดงในตารางที่ 3 พบว่า ระดับการศึกษา ภูมิฐานะ และอาชีพของผู้สูงอายุวัยต้นส่งผลต่อการใช้บริการทางสังคมในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

ดารณี พิมพ์ช่วงทอง/ อภิรดา สุทธิสานนท์

0.05 เมื่อทำการวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ผู้สูงอายุวัยต้นที่มีการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหรือต่ำกว่าให้ความสำคัญกับการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมในภาพรวมต่ำกว่าผู้สูงอายุวัยต้นที่มีการศึกษาระดับอื่นๆ นอกจากนั้น ผู้สูงอายุวัยต้นที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือให้ความสำคัญกับการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนผู้สูงอายุวัยต้นที่มีอาชีพก่อนเกษียณอยู่ในภาครัฐวิสาหกิจให้ความสำคัญกับธุรกิจบริการทางสังคมในภาพรวมสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาชีพก่อนเกษียณอายุอยู่ในธุรกิจส่วนตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุวัยต้นที่ส่งผลต่อการใช้ธุรกิจบริการทางสังคม

ปัจจัยส่วนบุคคล	การใช้ธุรกิจบริการทางสังคมกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น						ภาพรวม
	Ent.	Trav.	Spt.	Com.	Liv.	Edu.	
ระดับการศึกษา	-	F(3, 396) = 4.274 $p = 0.005^*$	F(3, 396) = 9.172 $p = 0.000^*$	F(3, 396) = 7.429 $p = 0.000^*$	-	-	F(3, 396) = 4.257 $p = 0.006^*$
ภูมิลำเนา	F(4, 395) = 2.838 $p = 0.024^*$	-	F(4, 395) = 7.923 $p = 0.000^*$	F(4, 395) = 5.276 $p = 0.000^*$	-	-	F(4, 395) = 3.708 $p = 0.006^*$
อาชีพก่อนเกษียณ	-	-	F(4, 395) = 4.906 $p = 0.001^*$	F(4, 395) = 5.905 $p = 0.000^*$	-	-	F(4, 395) = 2.750 $p = 0.028^*$
แหล่งรายได้	F(4, 395) = 5.023 $p = 0.001^*$	-	-	F(4, 395) = 3.989 $p = 0.003^*$	-	-	-
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	-	-	-	-	-	F(3, 396) = 3.526 $p = 0.015^*$	-

Ent. = ด้านความบันเทิง, Trav = ด้านการท่องเที่ยว, Spt = ด้านกีฬาหรือนันทนาการ, Com. = ด้านการสื่อสาร
Liv. = ด้านการดำรงชีวิต, Edu. = ด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา

- * มีผลต่อธุรกิจบริการทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05
- มีผลต่อธุรกิจบริการทางสังคมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในภาพรวม พบว่า ตัวพยากรณ์ คือ การใช้แอปพลิเคชัน และการใช้เครือข่าย แสดงผลค่า $R = 0.623$ ดังแสดงในตารางที่ 4 แปลผลได้ว่า ตัวพยากรณ์และตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงในทิศทางเดียวกัน สามารถทำนายค่าสมการของการวิเคราะห์ได้เท่ากับร้อยละ 38.50 สรุปได้ว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในภาพรวม

เมื่อพิจารณาธุรกิจบริการทางสังคมเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความบันเทิง และด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา ตัวพยากรณ์ แสดงผลค่า $R = 0.576$ และ 0.552 ดังแสดงในตารางที่ 4 แปลผลได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวพยากรณ์และตัวแปรอิสระมีระดับปานกลางในทิศทางเดียวกัน สามารถทำนายค่าสมการของการวิเคราะห์ได้เท่ากับร้อยละ 32.90 และ 30.30 ตามลำดับ สรุปได้ว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในด้านความบันเทิง และด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา

ตารางที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

ธุรกิจบริการทางสังคม	R	R Square	Adjust R Square	Std. Error of the Estimate
ด้านความบันเทิง ₁	0.576 ^b	0.332	0.329	0.704
ด้านการท่องเที่ยว ₂	0.435 ^b	0.189	0.185	0.696
ด้านการกีฬา ₃	0.510 ^c	0.260	0.254	0.840
ด้านการสื่อสาร ₄	0.538 ^b	0.290	0.286	0.784
ด้านการดำรงชีวิต ₅	0.331 ^b	0.110	0.105	0.787
ด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา ₆	0.552 ^a	0.305	0.303	0.849
ภาพรวม ₇	0.623 ^b	0.388	0.385	0.566

1, 2, 4, 5, และ 7 Predictors: (Constant), การใช้แอปพลิเคชัน, การใช้เครือข่าย

3 Predictors: (Constant), การใช้ฮาร์ดแวร์, การใช้แอปพลิเคชัน, การใช้เครือข่าย

6 Predictors: (Constant), การใช้แอปพลิเคชัน

ผลวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น ดังแสดงในตารางที่ 5 พบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านแอปพลิเคชัน และด้านเครือข่ายมีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในด้านความบันเทิง ด้านการท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านการดำรงชีวิตและภาพรวม ส่วนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้าน

ดารณี พิมพ์ช่วงทอง/ อภิรดา สุทธิสานนท์

เครือข่าย ด้านแอปพลิเคชัน และด้านฮาร์ดแวร์ มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในด้านการกีฬา และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านแอปพลิเคชันเพียงด้านเดียวเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นในด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา

ตารางที่ 5 สรุปสมการพยากรณ์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น

ธุรกิจบริการทางสังคม	สมการพยากรณ์
ด้านความบันเทิง	$\hat{Y}_1 = 1.124 + 0.397X_3 + 0.188X_2$
ด้านการท่องเที่ยว	$\hat{Y}_2 = 2.308 + 0.262X_3 + 0.133X_2$
ด้านการกีฬา	$\hat{Y}_3 = 1.215 + 0.225X_1 + 0.238X_3 + 0.142X_2$
ด้านการสื่อสาร	$\hat{Y}_4 = 1.649 + 0.426X_3 + 0.157X_2$
ด้านการดำรงชีวิต	$\hat{Y}_5 = 2.455 + 0.198X_3 + 0.128X_2$
ด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา	$\hat{Y}_6 = 1.047 + 0.608X_3$
ภาพรวม	$\hat{Y}_T = 1.677 + 0.368X_3 + 0.158X_2$

X_1 = ด้านฮาร์ดแวร์, X_2 = ด้านเครือข่าย และ X_3 = ด้านแอปพลิเคชัน

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า มีประเด็นน่าสนใจดังนี้

กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในภาพรวมระดับปานกลาง ซึ่งด้านระบบเครือข่ายมีความสำคัญอันดับหนึ่ง โดยเน้นไปที่ความเร็วในการรับส่งข้อมูลและอัตราค่าบริการในการใช้งานเป็นหลัก นอกจากนั้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ายังมีพื้นที่สำหรับธุรกิจในการปรับปรุงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านแอปพลิเคชันให้ตรงกับความต้องการใช้งานของผู้สูงอายุมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ เฉลิมพงษ์ ลินลา (2558) ที่พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ ที่พักอาศัย อาชีพก่อนเกษียณ/ ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของผู้สูงอายุส่งผลต่อการเลือกใช้อุปกรณ์ประเภทสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนอาชีพก่อนเกษียณ/ ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งผลต่อการเลือกใช้อุปกรณ์ประเภทมัลติมีเดียและบันเทิง

กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นให้ความสำคัญกับธุรกิจบริการทางสังคมในภาพรวมระดับปานกลาง เนื่องจากกลุ่มนี้ ยังเป็นวัยกระฉับกระเฉง สามารถปฏิบัติการกิจต่างๆ เกือบทุกด้านได้ด้วยตนเอง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสาร และการดำรงชีวิต มีความสำคัญในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) ซึ่งพบว่า กลุ่มคนทำงานและผู้เกษียณอายุที่มีกำลังซื้อสูง นิยมซื้อสินค้าออนไลน์ และนิยมซื้อแพ็คเกจท่องเที่ยวมากที่สุด (2558 ปีแห่งชีวิตคนไทย, 2559) ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นสามารถเป็นเป้าหมายทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่เลยทีเดียว และการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจะสามารถดึงดูดลูกค้าที่มีศักยภาพได้มากขึ้นด้วย สอดคล้องกับดนัย จันทรเจ้าฉาย (2560) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุชอบเที่ยวไปด้วยทำบุญไปด้วยหรือท่องเที่ยวแล้วฟังเรื่องของสุขภาพ เช่น มีการพาไปตรวจเช็คสุขภาพ หรือดูแลสุขภาพด้วยแพทย์ทางเลือก นึ่งวิปัสสนาล้างพิษ หรือซื้อปิ้งผลิตภัณฑ์ประเภทสุขภาพและความงามต่างๆ

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Line, Facebook และ Instagram เพื่อการสื่อสารเพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ตามลักษณะการดำรงชีวิตในปัจจุบัน Line ทำให้เกิดพื้นที่เสมือน ที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือญาติได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ และ Line กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ (วิศปัติย์ ชัยช่วย, 2560) นอกจากนั้น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมต่างๆ เช่น ชมรมดนตรี ชมรมผู้สูงอายุ และชมรมศิลปะ เป็นต้น ก็จะเริ่มมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีเวลาว่างมากขึ้น ต้องการสังคมที่เหมาะสมกับความชอบส่วนตัวเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Kantar TNS ที่พบว่า กลุ่มผู้สูงวัยยุค 4.0 เป็นกลุ่มที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่ต้องการพึ่งพาผู้อื่น รักในการเดินทาง และหาประสบการณ์ใหม่ๆ และมีความกระฉับกระเฉงมากๆ ในกิจกรรมออนไลน์ กลุ่มนี้จะมองโลกในแง่ดี ยังต้องการใช้ชีวิตอย่างเต็มที่ และมีความสุข (อาภาภัทร บุญรอด, 2560) และสำหรับกลุ่มนี้แล้วเงินไม่ใช่เป็นประเด็นสำคัญ เพราะส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายรายเดือนไม่สูงมากโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 15,001 – 25,000 บาท ซึ่งสามารถครอบคลุมจากเงินรายได้หลังเกษียณอยู่แล้ว ดังนั้น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อตอบแทนสังคม อาจจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมเพราะนอกจากจะบำเพ็ญประโยชน์แล้ว ยังคลายความเหงา ทำให้รู้สึกว่าการมีชีวิตมีคุณค่า ไม่ใช่อยู่ไปวันๆ ชิมเศร่า Tokwa (2016) แนะนำธุรกิจในลักษณะสังคมสงเคราะห์ ซึ่งบางจังหวัดก่อตั้งเครือข่ายของผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันทำธุรกิจด้านสังคมสงเคราะห์ หรืองานบุญต่างๆ เหมาะกับผู้สูงอายุที่มีฐานะทางการเงินค่อนข้างดี เพราะได้ทำงานอุทิศตนช่วยเหลือสังคม นับเป็นการทำบุญในรูปแบบหนึ่งอาศัยสิ่งที่ตนเองมีมาแผ้วแผ่ให้กับคนที่ด้อยโอกาสในสังคมต่อไป

ในส่วนของการดำรงชีวิต พบว่า การมีเพื่อนหรือผู้ช่วยไปทำภารกิจส่วนตัวต่างๆ เช่น พบแพทย์ ซื้อของ ทำบุญ ไหว้พระ เป็นต้น คาดว่าจะเพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี 2568 เนื่องจากการดำรงชีวิตครอบครัวของสังคมไทยสมัยใหม่ผู้สูงวัยจำนวนมากต้องดำรงชีวิตด้วยตนเองเพียงลำพังไม่มีลูกหลานมาดูแลใกล้ชิดเหมือนสังคมไทยในอดีต จึงมีแนวโน้มความต้องการไปในทิศทางเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว Ward (2016) นำเสนอธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในสหรัฐอเมริกา คือ ธุรกิจบริการแม่บ้าน และธุรกิจบริการเกี่ยวกับการเดินทาง ดังนั้น สำหรับสังคมสูงวัยในประเทศไทยแล้ว ธุรกิจบริการทางสังคมที่มีบริการหลากหลายเพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุจึงคาดว่าจะมีแนวโน้มความต้องการสูงขึ้นเรื่อยๆ เช่น การบริการเป็นเพื่อนพาไปพบแพทย์ ไปทำบุญ การบริการซื้ออาหาร ซื้อของใช้ประจำวัน บริการแม่บ้าน บริการตรวจเช็คความเป็นอยู่ เป็นต้น โดยลักษณะของการบริการต้องสามารถจับต้องได้ มีค่าบริการเหมาะสมที่ผู้สูงอายุสามารถจ่ายได้ ผู้ให้บริการมีจิตใจดี มีความเมตตา มีสามัญสำนึกในการบริการ สามารถเชื่อถือได้ในเรื่องของความซื่อสัตย์ ผู้ให้บริการได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับ เช่น การจดทะเบียนธุรกิจบริการผู้สูงวัยจากภาครัฐ จะสามารถสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้กับผู้สูงวัย ครอบครัวและลูกหลานได้ซึ่งคาดว่าจะประโยชน์เกี่ยวกับความเชื่อมั่น และจะช่วยสนับสนุนการดำเนินธุรกิจต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสม ทั้งจากการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุซึ่งเป็นลูกค้าเองด้วย นอกจากนั้น กลุ่มผู้สูงอายุบางส่วนที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง และต้องการทำงาน มีเพื่อนคุย ไม่เจียบเหงาก็อาจจะสามารถเป็นผู้สนับสนุนที่ดีสำหรับการบริการประเภทนี้ด้วยการสมัครเป็นสมาชิกของธุรกิจประเภทนี้ในส่วนของผู้ให้บริการได้ เพราะคนที่มียัยใกล้เคียงกันก็จะเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกันได้ดี คุยกันรู้เรื่อง สนุกสนาน และไม่เกิดความเครียด

ระดับการศึกษา ภูมิสำเนา และอาชีพก่อนเกษียณส่งผลต่อการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมของผู้สูงอายุวัยต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจบริการทางสังคมสามารถใช้ปัจจัยเหล่านี้มาจำแนกกลุ่มผู้รับบริการเพื่อให้การบริการที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุที่มีภูมิสำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ จะมีความต้องการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมแตกต่างจากผู้สูงอายุที่มีภูมิสำเนาอยู่ในจังหวัดอื่นๆ เนื่องจากมีสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และการดำรงชีวิตแตกต่างกัน นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนส่งผลต่อการใช้ธุรกิจบริการทางสังคมด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงอาจจะต้องความรู้เกี่ยวกับอาชีพเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม ทำให้เกิดความสุขภาคภูมิใจที่พึ่งตนเองได้ ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น ดังนั้น ธุรกิจบริการทางสังคมด้านนี้

ควรทำให้ครบวงจร นอกจากจะเปิดกว้างเกี่ยวกับหลักสูตรอบรมทางด้านอาชีพแล้วควรมีบริการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้ผู้สูงอายุทำขึ้นด้วย

การวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจบริการทางสังคมมีประเด็นน่าสนใจ คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นด้านความบันเทิง ด้านการท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านการดำรงชีวิต และในภาพรวม โดยการใช้แอปพลิเคชันมีอิทธิพลสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาแอปพลิเคชันที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากจะเพื่อความสะดวกในการใช้งานสำหรับผู้สูงอายุแล้ว แอปพลิเคชันยังมีประโยชน์สำหรับธุรกิจในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ กระจายข่าวสารของธุรกิจที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น ธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศควรใช้ประโยชน์จากกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายทางการตลาดขนาดใหญ่ที่จะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. สำหรับธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาแอปพลิเคชันควรเน้นเกี่ยวกับธุรกิจบริการทางสังคมด้านการท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสาร และการดำรงชีวิต เพราะมีความสำคัญในระดับมาก เช่น แอปพลิเคชันเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น BIG Launcher, แอปพลิเคชันการเรียกใช้บริการด้านต่างๆ เช่น UberEATS หรือ Health at Home, แอปพลิเคชันเครือข่ายสังคมออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น OLDSTER เป็นต้น

2. สำหรับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ควรเน้นเกี่ยวกับธุรกิจบริการด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะสามารถดึงดูดลูกค้าที่มีศักยภาพได้มาก 2) ด้านการสื่อสาร ควรเน้นที่สื่อสังคมออนไลน์ โดยเน้นแอปพลิเคชันที่เหมาะสมกับกายภาพของผู้สูงอายุ เช่น ตัวอักษรขนาดใหญ่ขึ้น พิมพ์ข้อความน้อยลง ใช้ sticker แทนข้อความ เป็นต้น 3) ด้านการดำรงชีวิต เป็นธุรกิจที่มีความต้องการอย่างสม่ำเสมอและจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อผู้สูงวัยมีอายุมากขึ้น สามารถช่วยตัวเองได้น้อยลง มีความมั่นใจน้อยลง 4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและการศึกษา เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ ทำให้ผู้สูงวัยสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้สึกว่าคุณค่า รวมถึงการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อแผ้วถางให้กับคนที่ด้อยโอกาสในสังคมด้วย

3. ภาครัฐควรกำหนดยุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานสำหรับธุรกิจบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการ

ดารณี พิมพ์ช่วงทอง/ อภิรดา สุทธิสานนท์

ดำรงชีวิต เพื่อสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้กับผู้สูงอายุ ครอบครัวและลูกหลาน นอกจากนั้น ยังเป็น การช่วยยกระดับคุณภาพการบริการให้กับธุรกิจด้วย

รายการอ้างอิง

8 ธุรกิจดาวรุ่ง...รับสังคมสูงวัย. (2559). Terrabkk. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://terrabkk.com/news/105659>

2558 ปีแห่งชีวิตคนไทย เริ่มเข้าสู่วิถีดิจิทัล. (2559). ฐานเศรษฐกิจ. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.thansettakij.com/content/24104>

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). โครงการการประเมินผลการ จ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก จำกัด.

เฉลิมพงษ์ ลินลา. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนและแท็บเล็ต ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, วิชาเอกการจัดการวิศวกรรมธุรกิจ, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ดนัย จันทร์เจ้านาย. (2560). ตลาดผู้สูงวัย เทรนด์ใหม่ที่ไม่ควรมองข้าม. Marketeer. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://marketeer.co.th/archives/95057>

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2557). สังคมสูงวัยกับโอกาสธุรกิจที่รออยู่. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/44587.pdf>

ปิยพร อรุณเกรียงไกร. (2560). Aging 4.0 สตาร์ทอัพพันธุ์ใหม่ที่ไม่ได้มีแค่เจน Y กับ Z. Creative Thailand. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.tcdc.or.th/creative-thailand/article/CreativeEntrepreneur/26780>

ยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ. (2558). ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมสูงวัย (พ.ศ. 2556-2559). วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก http://www.ird.rmutt.ac.th/?page_id=2260

ศรีรินทร์ เกรย์, อุมารณณ์ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2556). มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ. สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.

รัชณี โตอาจ. (2557). สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>

- วรรณนิภา บุญระยอง. (2540). แนวคิดในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารผู้สูงอายุ*, 16(2), 34-40.
- วิศปัติย์ ชัยช่วย. (2560). การใช้ LINE ของผู้สูงอายุ: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 905-918.
- เวทย์ นุชเจริญ. (2560) ยุคทองของคนแก่ โอกาสทองของ SMEs. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/640133>
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2558). *ประชากรสูงอายุไทย ปัจจุบันและอนาคต, เอกสารประมวลผลสถิติด้านสังคม 1/2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีเอ็มบี. (2560). *15 ธุรกิจที่ดีปี 61*. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <https://www.tmbbank.com/newsroom/news/analytics/view/press-15Business.html>
- ศศิธร ธรรมารักษ์. (2539). *คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สคร. พูโก๊ะ. (2556). *แนวโน้มธุรกิจบริการผู้สูงอายุในญี่ปุ่นมาแรง*. วันที่ค้นข้อมูล 1 ตุลาคม 2560, จาก <https://www.ryt9.com/s/expd/1615221>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *สำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2559*. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surtec5-1-3.html>
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2556). *แผนที่ชีวิที่มีสุข*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- อาภาภัทร บุญรอด. (2560). *กลุ่มโซเชียลสูงวัยในยุค 4.0*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641850>
- เอกรา ธรรมกิตติวงศ์. (2556). *ทิศทางการให้บริการของธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุ*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12. วันที่ค้นข้อมูล 6 ตุลาคม 2560, จาก http://61.19.238.229/dsdw2011/doc_pr/service-buss.pdf
- Population Reference Bureau. (2012). *World Population Data Sheet 2012*. Retrieved October 13, 2017, from https://assets.prb.org/pdf12/2012-population-data-sheet_eng.pdf

ดารณี พิมพ์ช่างทอง/ อภิรดา สุทธิสานนท์

- Tokwa. (2016). *ธุรกิจผู้สูงอายุ ทำอะไรหลังเกษียณ แรงบันดาลใจ*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2560, จาก <http://rangbundaanjai.com/ธุรกิจผู้สูงอายุ-ทำอะไรหลังเกษียณ>
- United Nations. (2013). *Pop Fact 2014/4 Population ageing and sustainable development*. Retrieved October 13, 2017, from <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/factsheets/index.shtml>
- Ward, S. (2016). *Best Business Ideas for Working with Seniors. The balance*. Retrieved October 13, 2017, from <https://www.thebalance.com/2947979>

การจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง (Community - based Tourism Cluster Management According to the Philosophy of Sufficiency Economy)

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (Somsak Samukkhethum)

รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Assoc.Prof.Dr., School of Social and Environmental Development

National Institute of Development Administration

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ ต้องการสร้างโมเดลที่เหมาะสมในการจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยว โดยชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร ประกอบด้วยการสำรวจแนวคิดทฤษฎีและรายงานผลการวิจัยเชิงประจักษ์ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดคลัสเตอร์ของ Michael E. Porter มีประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน แต่การท่องเที่ยวที่เน้นการเติบโตของนักท่องเที่ยวดังกล่าวมีจุดอ่อน เนื่องจากส่งผลกระทบต่อชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The purpose of this article is to create an appropriate model of community-based tourism (CBT) management in accordance with the sufficiency economy philosophy (SEP). The documentary research is utilized consisting of theoretical approaches and empirical research reports. The study finds that Michael E. Porter's

cluster approach is useful for managing CBT in order that its competitive advantages can be obtained. However, the mass tourism emphasizing the growth of tourists faces the problems of negative impacts on communities. As a result, it is necessary to utilize SEP for balanced and sustainable development

Keywords: Cluster Management, Community - based Tourism, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวได้กลายเป็นส่วนสำคัญของระบบเศรษฐกิจก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนถึง 5.3 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2017 หรือคิดเป็นร้อยละ 6.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมโลก (global GDP) (Rui, 2018) การท่องเที่ยวกระแสหลักยังคงเน้นขายความบันเทิงเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวมากๆ หรือเรียกกันทั่วไปว่า “การท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ” (mass tourism) ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากเมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ ปัญหาขยะ มลภาวะทางน้ำและอากาศ โสเภณี อาชญากรรม ยาเสพติด การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ วัฒนธรรมชุมชนเสื่อม โครงสร้างพื้นฐานไม่รองรับ แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรม และค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ฯลฯ

การพัฒนาที่เน้นมิติเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสูงจนกระทั่งนำไปสู่แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ขึ้นในทศวรรษ 1970 พร้อมๆ กับเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” (sustainable tourism) ตามมา (Liu, 2003, p. 460) กระนั้นก็ตาม นักท่องเที่ยวยังคงมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและผลกระทบเชิงลบก็ยังคงปรากฏให้เห็นทั่วไป (Satarat, 2010, p. 2) ในขณะที่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวก็ยังคงกระจุกอยู่ในเมืองท่องเที่ยวขนาดใหญ่เช่นเดิม

กระแสสังคมที่ห่วงใยต่อการพัฒนาเชิงลบดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (community-based tourism – CBT) ที่มีชุมชนเป็นผู้แสดงหลักในการจัดการการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรม แนวคิด CBT ปรากฏครั้งแรกในงานเขียนของ P. E. Murphy เรื่อง “Tourism: A Community Approach” (1985) เป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการบริหารจัดการที่ดำเนินการโดยชุมชนในประเทศกำลังพัฒนา (อ้างอิง Lopez-Gunzman; Borges & Castillo-Canalejo, 2011, p. 36)

แต่ความสนใจต่อ CBT ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางนับจากทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีงานวิจัยออกมาเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของ CBT สำหรับเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผ่านการส่งเสริมการมีงานทำ มีรายได้ แก้ไขความยากจน จัดระเบียบชุมชน ชุมชนสะอาด รมรื่น และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ฯลฯ) ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม (Ahebwa & Duim, 2013, p. 97)

กล่าวโดยทั่วไป CBT หมายถึง 1) การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น 2) ไม่เน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่จะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นชุมชน และวัฒนธรรม 3) เป็นเจ้าของและบริหารจัดการโดยชุมชน ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมและโปร่งใส 4) มีการกระจายผลประโยชน์ภายในชุมชนอย่างเสมอภาค และส่งเสริมการพัฒนาสังคม 5) เสริมสร้างจิตสำนึกแก่ทุกฝ่ายให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น การเสียสละเพื่อส่วนร่วม เคารพในความแตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

สำหรับในประเทศไทย CBT ได้เกิดขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และคณะ, 2550; Satarat, 2010) มีโฮมสเตย์เกิดขึ้นหลายแห่งในปี 2543 – 2544 ซึ่งเปิดให้แขกผู้มาเยือนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ CBT จึงเกิดขึ้นได้ทั้งในหมู่บ้านชาวประมง ชุมชนริมคลอง ชุมชนชาวสวน ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ หมู่บ้านที่อยู่ติดเชิงเขา และตลาดโบราณใจกลางเมืองใหญ่ เป็นต้น จากข้อมูลที่มีอยู่ พบว่าจนถึงปี 2553 ทั่วประเทศมีการจัดทำ CBT ทั้งสิ้น 299 แห่ง ตั้งอยู่ในภาคเหนือ 143 แห่ง ภาคใต้ 79 แห่ง ภาคกลาง 48 แห่ง และภาคอีสาน 29 แห่ง แต่ในขณะนั้นมีการประเมินกันว่า CBT ในประเทศไทยที่มีความพร้อมสำหรับให้บริการมีเพียง 25 แห่งเท่านั้น (Satarat, 2010, p. 6) นอกจากนี้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้ดำเนินโครงการ “ธ.ก.ส. นำเที่ยวทั่วไทย ตามรอยเท้าพ่อ” ขึ้นในปี 2557 เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบสำหรับจัดทำ CBT ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy philosophy – SEP) โดยปีแรกมีชุมชนเข้าร่วมโครงการ 27 แห่ง เพิ่มขึ้นเป็น 77 ชุมชนในปี 2559 (ธ.ก.ส., 2557) นอกจากนี้ยังมีชุมชนที่จัดทำ CBT โดยไม่ได้เข้าร่วมโครงการกับ ธ.ก.ส. ในแต่ละจังหวัดอีกหลายแห่ง ดังนั้นจึงคาดการณ์ได้ว่าพื้นที่ที่จัดทำ CBT ในปัจจุบันมีประมาณ 400 แห่งทั่วประเทศ

การส่งเสริม CBT เป็นนโยบายที่สำคัญ แต่ CBT จำนวนมากยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวคิดคลัสเตอร์ (cluster) น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของ CBT แต่แนวคิดดังกล่าวมีปัญหาที่เน้นมิติทางเศรษฐกิจด้านเดียว ดังนั้นจึงเห็นว่าควรนำแนวคิด SEP มาใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการ CBT ควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างโมเดลที่เหมาะสมในการจัดการคลัสเตอร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงเอกสาร เนื่องจากในปัจจุบันนี้มีบทความและผลงานวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับ CBT การจัดการคลัสเตอร์ด้านการท่องเที่ยว การประยุกต์แนวคิด SEP ในการประกอบการธุรกิจ และความสัมพันธ์ระหว่าง CBT กับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนใช้ผลงานเหล่านี้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยทำการวิเคราะห์และสกัดออกมาเป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดการคลัสเตอร์ด้าน CBT ที่สอดคล้องกับ SEP อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

แนวคิดว่าด้วยการจัดการคลัสเตอร์

“คลัสเตอร์” (Clusters) เป็นแนวคิดของ Michael E. Porter (1992) แนวคิดนี้มองว่าความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของประเทศใดประเทศหนึ่ง มิได้ขึ้นอยู่กับตัวแปรระดับบุคคล (ชนชั้น ภูมิปัญญา ฯลฯ) หรือระดับสถานประกอบการ (คุณภาพของพนักงาน ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ) หรือตัวแปรในระดับประเทศ (อัตราค่าจ้างต่ำ ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ฯลฯ) แม้ว่าตัวแปรเหล่านี้จะสำคัญ แต่ไม่สามารถนำมาอธิบายความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศได้ เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า ไม่มีประเทศใดที่มีความได้เปรียบในทุกๆ อุตสาหกรรม กล่าวอีกแง่หนึ่งก็คือ แต่ละประเทศต่างมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในบางอุตสาหกรรมเท่านั้น อาทิ ความเป็นหนึ่งของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศใน Silicon Valley ความมีชื่อเสียงของอุตสาหกรรมเครื่องหนังในอิตาลี ความเป็นเลิศของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ในสหรัฐอเมริกา และความสุดยอดของอุตสาหกรรมเหล็กกล้าในเยอรมนี ฯลฯ (Porter, 1992)

ลักษณะสำคัญที่ทำให้ประเทศหนึ่งมีความได้เปรียบในอุตสาหกรรมหนึ่งๆ สืบเนื่องจากอุตสาหกรรมนั้นตั้งรวมกันอยู่ในเขตหรือย่านเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า “คลัสเตอร์” สามารถนิยามได้ว่า “คลัสเตอร์” หมายถึง การรวมตัวขององค์การธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันภายในขอบเขตทางภูมิศาสตร์เดียวกัน แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ไม่มีองค์การธุรกิจใดดำรงอยู่ได้ตามลำพัง ความสำเร็จขององค์การธุรกิจหนึ่งๆ จึงเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับองค์การธุรกิจอื่นๆ จำนวนมาก

ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐาน สถาบันอบรมวิชาชีพ สมาคมการค้า องค์การตรวจสอบมาตรฐานทางอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย แหล่งน้ำ กฎหมายส่งเสริมการลงทุน สถาบันที่กำกับการแข่งขัน เป็นต้น “คลัสเตอร์” มีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมหนึ่งๆ เติบโตโดยผ่านการพัฒนาผลิตภาพ นวัตกรรม และเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน (Porter, 1998; Porter & Kramer, 2011, p. 12)

ตัวอย่างของ “คลัสเตอร์ไวน์” ในแคลิฟอร์เนีย ซึ่งประกอบด้วยผู้ผลิตไวน์ 680 แห่ง และผู้ปลูกองุ่น อีกหลายพันราย นอกจากนี้ยังมีผู้ผลิตถังบรรจุไวน์ ผู้ผลิตขวด ผู้ผลิตจุกไม้ก๊อก ผู้ผลิตฉลาก บริษัทโฆษณา นิตยสารเกี่ยวกับไวน์ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาไวน์ สถาบันฝึกอบรมพนักงาน ร้านขายส่ง และขายปลีกไวน์ รวมทั้งการเชื่อมโยงสู่คลัสเตอร์ทางการเกษตร อาทิ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาพันธุ์องุ่น ผู้ผลิตปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เทคโนโลยีชลประทาน และอุปกรณ์ในการเก็บเกี่ยวองุ่น (Porter, 1998, pp. 78 – 79; 2000, p. 17)

ตัวอย่างของ “คลัสเตอร์เครื่องหนังในอิตาลี” ซึ่งประกอบด้วยบริษัทผลิตรองเท้ายี่ห้อ Ferragamo และ Gucci ที่มีชื่อเสียงก้องโลก รวมทั้งบริษัทที่ผลิตเข็มขัดหนัง เสื้อผ้าหนัง กระเป๋าหนัง และถุงมือหนัง นอกจากนี้ยังมีบริษัทผลิตชิ้นส่วนสำหรับรองเท้า ผู้ผลิตเครื่องจักร ผลิตแท่นพิมพ์ ผู้ออกแบบเครื่องหนัง อุตสาหกรรมฟอกและย้อมหนัง ผู้ผลิตตรายี่ห้อ ผู้ผลิตกล่องบรรจุภัณฑ์ บริษัทค้าส่งและค้าปลีก สถาบันฝึกอบรมพนักงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาเครื่องหนัง และบริษัทโฆษณา เป็นต้น (Porter, 1998, pp. 79 – 80)

อาจกล่าวได้ว่า “มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลให้ประเทศหนึ่งมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ?” จึงเป็นคำถามที่ผิดและทำให้หลงทาง คำถามที่ถูกต้องคือ “มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลให้คลัสเตอร์หนึ่งๆ มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ?” อันเป็นคำถามที่ชี้แนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้าได้อย่างตรงประเด็น

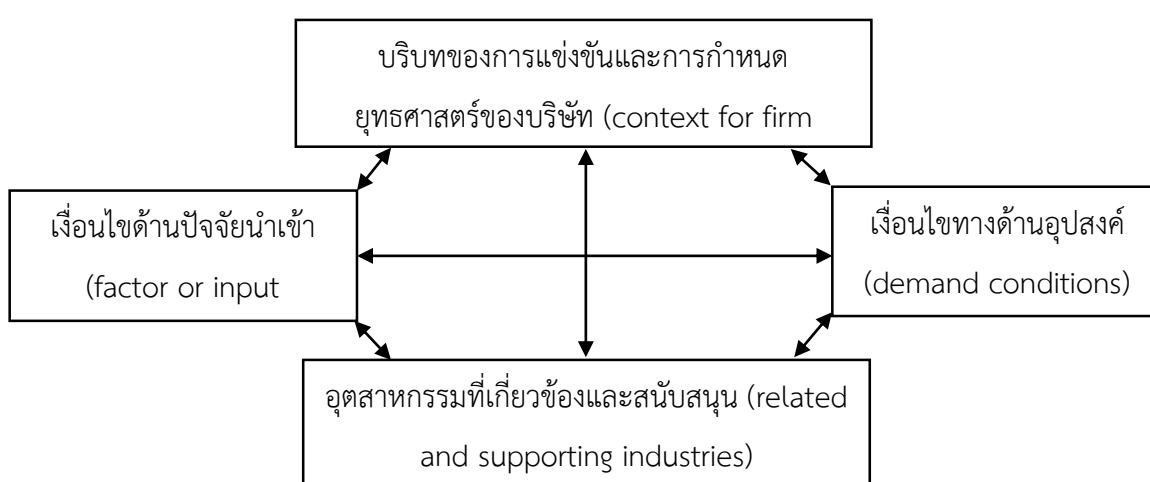
คลัสเตอร์สามารถพัฒนาให้อุตสาหกรรมหนึ่งๆ มีความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งคลัสเตอร์อาจตั้งอยู่ในเมืองหรือชนบท เกิดในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา (Porter, 2000, p. 18) เมื่อองค์การธุรกิจที่เกี่ยวข้องมาตั้งรวมกันในคลัสเตอร์หนึ่งๆ จะก่อให้เกิดพลังทั้งการแข่งขัน (competition) และการหนุนเสริมต่อกัน (complementarity) มีการเชื่อมโยงกับองค์กรส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และสถาบันการศึกษา (triple helix approach) ซึ่งภาคีต่างๆ เหล่านี้ต่างเข้าไปทำงานร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจคลัสเตอร์อย่างใกล้ชิด ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ประเด็นสำคัญที่ Porter ต้องการอธิบายก็คือ “ความได้เปรียบของภาคธุรกิจ” ที่มาจากการเพิ่มผลิตภาพ อันเป็นผลมาจากการพัฒนา “คุณภาพในระดับสูงของบริษัท” แต่ปัจจัยสำคัญที่

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพดังกล่าวนี้ มิได้เกิดจากปัจจัยภายในบริษัทแต่ละแห่งแต่เพียงอย่างเดียว Porter มองว่าปัจจัยที่สำคัญกว่าแต่มีถูกมองข้ามไปก็คือ “สภาพแวดล้อมของธุรกิจ เศรษฐกิจระดับจุลภาค” ซึ่งก็คือ “คลัสเตอร์” ที่บริษัทนั้นตั้งอยู่นั่นเอง โดย Porter ได้สร้างเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างขีดความสามารถเชิงการแข่งขันของคลัสเตอร์ที่เรียกว่า “แบบจำลองระบบเพชร” (diamond model) ซึ่งประกอบด้วยชุดของตัวแปรด้านปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้คลัสเตอร์มีความสามารถในการแข่งขัน

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองระบบเพชร (diamond model – อ้างจาก Porter, 2000, p. 20)

ประการแรก เงื่อนไขด้านปัจจัยนำเข้า (factor or input conditions) หมายถึง สินทรัพย์ที่จับต้องได้ (อาทิ โครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรมนุษย์ ทุน ทรัพยากรธรรมชาติ) และสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (ได้แก่ ข้อมูลที่สำคัญ สถาบันวิจัย กฎหมายการลงทุน) ในการเพิ่มผลิตภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนาปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ และทำให้เกิดความเฉพาะที่เอื้อต่อการดำเนินงานของธุรกิจภายในคลัสเตอร์ อาทิ กลุ่มอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลได้จัดตั้งสถาบันวิจัยพันธุ์อ้อยสำหรับทำน้ำตาลขึ้นในมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น อันจะส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มผลิตภาพ ในขณะที่ท้องถิ่นอื่นๆ ที่เป็นคู่แข่งไม่สามารถทำเช่นนั้นได้

ประการที่สอง บริบทของการแข่งขันและกำหนดยุทธศาสตร์ของบริษัท (context for firm strategy and rivalry) หมายถึง ระเบียบ แรงจูงใจ และบรรทัดฐานต่างๆ ที่ส่งผลต่อการแข่งขัน หากระบบเศรษฐกิจที่ไม่แข่งขันจะส่งผลให้ผู้ประกอบการไม่พยายามปรับปรุงประสิทธิภาพในระดับ

สูงสุด หรือในท้องถิ่นที่มีอัตราค่าจ้างต่ำก็จะส่งผลให้ผู้ประกอบการใช้มาตรการกดค่าจ้าง ลดคุณภาพของวัตถุดิบ หรือใช้กลยุทธ์การลอกเลียนแบบ อันทำให้ผลิตภาพไม่เพิ่ม ตรงข้ามกับในประเทศที่มีค่าจ้างสูงและสภาพแรงงานเข้มแข็ง ส่งผลให้ผู้ประกอบการไม่สามารถรักษาความได้เปรียบโดยการกดค่าจ้างได้ พวกเขาจึงหันมาแสวงหากกลยุทธ์ในการแข่งขันด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการ ใช้เทคโนโลยีระดับสูง การวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาฝีมือแรงงาน หรืออาจเรียกโดยรวมว่าเป็นกลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง (differentiation strategy) อันนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม และเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นลงทุนทางกายภาพไปสู่ทุนที่จับต้องไม่ได้ (ทักษะ ความรู้ และเทคโนโลยี) ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่านโยบายที่ส่งเสริมนวัตกรรมและผลิตภาพจะต้องมุ่งส่งเสริมการแข่งขัน คุ่มครองทรัพย์สินทางปัญญา ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และปราบปรามการคอร์รัปชัน

ประการที่สาม เงื่อนไขด้านอุปสงค์ (demand conditions) หมายถึง ลักษณะและขนาดของอุปสงค์ต่อสินค้าในเขตคลัสเตอร์ อุปสงค์เป็นเงื่อนไขสำคัญของการขยายตัวทางธุรกิจ หากเป็นอุปสงค์ที่มุ่งเน้นสินค้าราคาต่ำและไม่เรียกร้องการบริการที่ดีก็จะกระตุ้นให้ผู้ประกอบการหันมาผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพต่ำ ราคาต่ำ และลอกเลียนแบบ อันตรงข้ามกับคลัสเตอร์ที่ผู้บริโภคมีอำนาจซื้อและมีรสนิยมสูงก็จะต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูง อันจะกดดันให้ผู้ประกอบการแข่งขันกันด้วยกลยุทธ์ของการพัฒนาคุณภาพและความแตกต่าง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดนวัตกรรมและเพิ่มผลิตภาพในระยะยาว

ประการสุดท้าย อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (related and supporting industries) ภายในคลัสเตอร์หนึ่งๆ มีการจัดตั้งอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและพึ่งพิงต่อกัน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสถาบันสนับสนุนต่างๆ อาทิ ศูนย์ฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ สมาคมการค้า สมาคมอุตสาหกรรม ซึ่งอุตสาหกรรมที่หนุนเสริมต่อกันเหล่านี้ต่างเป็นพลังเสริมและกระตุ้นให้ผู้ประกอบการหันมาพัฒนานวัตกรรมและคุณภาพของสินค้าและบริการให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาทิ ผู้ผลิตสินค้าที่เน้นคุณภาพและสร้างความแตกต่าง จะกระตุ้นให้ซัพพลายเออร์ที่แข่งขันกันหันมาใช้กลยุทธ์ในการเอาชนะคู่แข่งด้วยการส่งมอบวัตถุดิบที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ

“คลัสเตอร์” ส่งผลต่อการเพิ่มผลิตภาพ เนื่องจากอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกันมาตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้แต่ละบริษัทสามารถจัดหาวัตถุดิบ อุปกรณ์ ชิ้นส่วน เครื่องจักร ข้อมูลข่าวสาร และแรงงานมีฝีมือเฉพาะด้านได้ง่าย ผู้ประกอบการที่อยู่ในคลัสเตอร์เดียวกันย่อมมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ต่อกัน รู้จักกันและสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยต่อกันได้ง่าย อันทำให้ผู้ประกอบการสามารถติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้ง่าย โดยเสียค่าใช้จ่ายในการแสวงหาปัจจัยนำเข้าต่างๆ ในอัตราต่ำ การโอนย้ายงานบางอย่างไปให้บริษัทรับเหมาช่วงดำเนินการก็สามารถ

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

กระทำได้ง่ายกว่า รวมทั้งภาคธุรกิจยังแสวงหาความร่วมมือระหว่างกัน อันเป็นเครื่องกระตุ้นให้มีการปรับปรุงกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา (Porter, 1998, p. 81)

นอกจากนี้ การเพิ่มผลิตภาพยังเกิดการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน (complementarities) ระหว่างสมาชิกของคลัสเตอร์ ดังที่ Porter ได้วิเคราะห์ “คลัสเตอร์การท่องเที่ยว” ที่แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาไม่เพียงแต่ต้องการสัมผัสเสน่ห์ดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเกิดจาก “ประสิทธิภาพของหน่วยธุรกิจแต่ละหน่วยในการหนุนเสริมระหว่างกัน เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า และการเดินทาง เนื่องจากสมาชิกของคลัสเตอร์ต่างพึ่งพิงต่อกันและกัน การดำเนินงานที่ดีของหน่วยธุรกิจหนึ่งก็จะส่งผลต่อความสำเร็จของหน่วยธุรกิจอื่นๆ ตามไปด้วย” (Porter, 1998, p. 81) สามารถจำแนกการหนุนเสริมระหว่างกันภายในคลัสเตอร์ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ (Porter, 1998, pp. 81 – 82; 2000, p. 22)

รูปแบบแรก การหนุนเสริมด้านผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองต่อลูกค้า (complementary products for the buyer) เนื่องจากลูกค้าต้องการบริโภคหลายๆ อย่าง ซึ่งผลิตจากหลายๆ บริษัท อาทิ นักท่องเที่ยวต้องการทั้งห้องพัก ภัตตาคาร มัคคุเทศก์ ร้านค้า รถประจำทาง ชายหาดที่สะอาด ถนนที่ปลอดภัย ฯลฯ ดังนั้น ในการพัฒนาคลัสเตอร์จะต้องดำเนินการในทุกๆ ธุรกิจไปพร้อมๆ กัน ผลิตภัณฑ์ของแต่ละธุรกิจต่างส่งผลกระทบต่อลูกค้าและกระทบต่อคลัสเตอร์โดยรวม อันส่งผลให้ผู้ประกอบการที่หนุนเสริมกันเกิดแรงกระตุ้นที่จะประสานงานและรวมตัวกันเพื่อเสริมธุรกิจและบริการระหว่างกันและกันอย่างใกล้ชิด

รูปแบบที่สอง การประสานกิจกรรมข้ามบริษัทเพื่อเพิ่มผลิตภาพโดยรวมของคลัสเตอร์ (complementarities due to a better alignment of activities among participants) หมายถึง ธุรกิจภายในคลัสเตอร์ที่พึ่งพิง/ หนุนเสริมกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อาทิ อุตสาหกรรมไวน์ ขึ้นอยู่กับผู้เพาะต้นกล้าองุ่น ผู้ปลูกองุ่น บริษัทผลิตไวน์ บริษัทผลิตถังไม้โอ๊ค ฯลฯ ไวน์คุณภาพสูงย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ด้วยองุ่น ขึ้นแล้ว ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพสามารถกระทำได้โดยการประสานระหว่างทุกๆ ห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมเพื่อการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน อาทิ การประสานระหว่างธุรกิจเพื่อพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ในทุกๆ ขั้นตอน

รูปแบบที่สาม การหนุนเสริมต่อกันทางการตลาด (marketing complementarities) เมื่อคลัสเตอร์สามารถพัฒนาจนกระทั่งมีชื่อเสียง ก็จะส่งผลให้บริษัทในคลัสเตอร์นั้นได้รับความน่าเชื่อถือตามไปด้วย เช่น ความมีชื่อเสียงของคลัสเตอร์เครื่องหนังในอิตาลี ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทผลิตรองเท้า ผลิตเข็มขัดหนัง กระเป๋าหนัง และถุงมือหนัง ต่างได้รับความนิยมตามไปด้วย นอกจากนี้สมาชิกของคลัสเตอร์ยังสามารถจัดทำการตลาดร่วมกัน อาทิ จัดงานแสดงสินค้า จัดทำนิตยสารเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าร่วมกัน ฯลฯ

สำหรับการบริหารจัดการคลัสเตอร์นั้น Porter มองว่า “ภาวะผู้นำ” ภายในคลัสเตอร์ควรเป็นของภาคเอกชน คลัสเตอร์ที่จัดตั้งโดยภาครัฐและภาครัฐเข้าไปกำกับ/ ควบคุมในการพัฒนาอย่างใกล้ชิดเกินไปมักจะนำไปสู่ความอ่อนแอและล้มเหลว เนื่องจากไม่ทำให้คลัสเตอร์นั้นพยายามสร้างความเข้มแข็งที่มาจากภายในของตัวเองได้อย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะก็คือ ควรให้ภาคเอกชนเป็นผู้นำในการพัฒนาคลัสเตอร์ส่วนภาครัฐทำหน้าที่ให้การสนับสนุนอย่างกระตือรือร้นมากกว่า

อย่างไรก็ตาม การที่นักธุรกิจมาตั้งสถานประกอบการในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นมิได้นำไปสู่ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันโดยตัวมันเอง แต่จุดแข็งของคลัสเตอร์เกิดจากการจัดการกับพลังของการแข่งขันไปพร้อมๆ กับความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ ในทางปฏิบัติจะพบว่า การจัดการกับพลังดังกล่าวปรากฏให้เห็นในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การพัฒนาคลัสเตอร์จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างช่องทางการสื่อสารแบบเปิดหลายๆ ช่องทาง เพื่อก่อให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศจากการสื่อสารแบบเปิดจะนำไปสู่การพัฒนาคลัสเตอร์และการเพิ่มผลิตภาพอย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้คลัสเตอร์ในการบริหารจัดการ CBT

แนวคิด “คลัสเตอร์” ข้างต้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศต่างๆ อาทิ อิตาลี อังกฤษ ฝรั่งเศส ไอร์แลนด์ นอร์เวย์ รัสเซีย โปแลนด์ เอสโตเนีย และยูเครน เป็นต้น (Bezkhlibna & Nykonenko, 2017, p. 7) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของการจัดการคลัสเตอร์ด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการบูรณาการทั้งแนวตั้งและแนวนอน เพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ส่วนในประเทศไทยมีการศึกษาคลัสเตอร์ด้านการท่องเที่ยวที่เกาะสมุย (Thaithong, 2016)

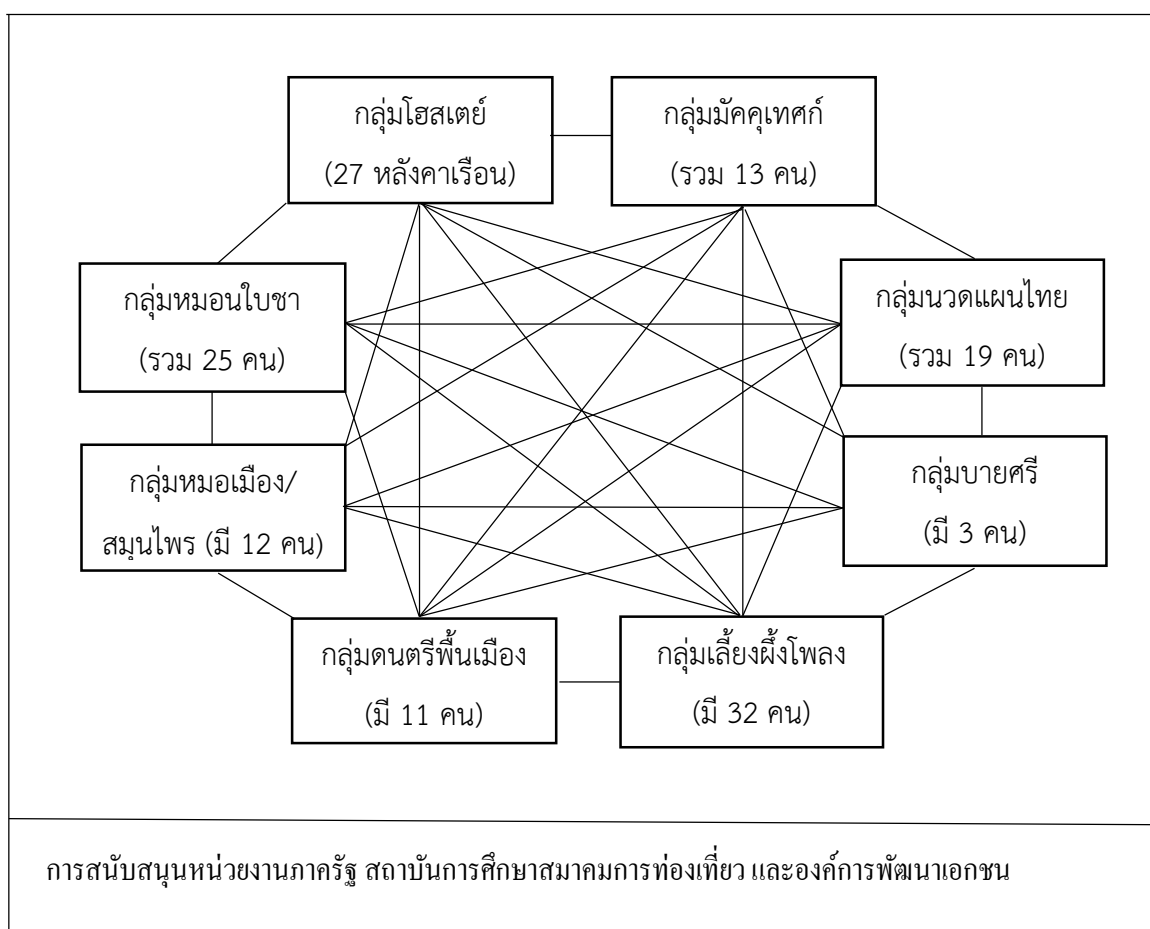
อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีการนำ “คลัสเตอร์” ไปประยุกต์ใช้กับการจัดการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เน้นปริมาณ แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถนำคลัสเตอร์ไปใช้กับ CBT ได้เช่นเดียวกัน ดังคำชี้แนะของ Porter (2000) ที่ว่า สามารถนำคลัสเตอร์ไปใช้ในชนบทและในท้องถิ่นได้ ผู้เขียนจะได้ยกตัวอย่างในกรณีของชุมชน แม่กำปอง เชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนความคิดดังกล่าวตามลำดับ

ชุมชนแม่กำปอง ตั้งอยู่บนเนินเขาที่อุดมสมบูรณ์และมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี มีผู้อาศัยทั้งสิ้น 134 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพเก็บเห็ดและทำสวนกาแฟ ชาวบ้านจัดทำ CBT ตั้งแต่ปี 2543 มีกลุ่มธุรกิจที่เชื่อมโยงต่อกัน 8 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มโฮมสเตย์ 2) กลุ่มมัคคุเทศก์ (ให้บริการนำเที่ยวเดินป่า) 3) กลุ่มนวดแผนไทย (ส่งมอบไปให้บริการในโฮมสเตย์) 4) กลุ่มหมอนใบชา (ผลิตหมอนเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวในหมู่บ้าน) 5) กลุ่มหมอนเมือง/ สมุนไพร (บริการด้านสุขภาพ) 6) กลุ่มดนตรีพื้นเมือง 7) กลุ่มบายศรี และ 8) กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรง (ผลิตน้ำผึ้ง ตัวอ่อน และ

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

รังผึ้งวางขายในชุมชน) (นันทวดี วีระพันธ์, 2558, หน้า 60-63) โดยในปี 2556 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาทั้งสิ้น 5,000 คน ก่อให้เกิดรายได้ 3,000,000 บาท มีชาวบ้านที่ได้ประโยชน์โดยตรงประมาณ 70 ครัวเรือน ส่วนชาวบ้านที่เหลือต่างได้รับประโยชน์จาก CBT ทางอ้อม

แผนภาพที่ 2 การประยุกต์ใช้แนวคิด “คลัสเตอร์” ในการศึกษา CBT ของชุมชนแม่กำปอง จ.เชียงใหม่

เพื่อให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนได้รับประโยชน์จาก CBT ชุมชนแม่กำปองจึงมีข้อตกลงร่วมกันที่จะให้หัตถรายได้จากทุกกลุ่มเพื่อนำมาจัดสรรเป็นกองทุนต่างๆ ได้แก่ กองทุนสหกรณ์ กองทุนกลางพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนสำหรับบริหารจัดการ CBT และกองทุนสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังร่วมมือกันทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ เช่น การรักษาความสะอาด ปลูกต้นไม้รอบชุมชน การรักษาระบบสาธารณสุขโรค และช่วยกันดูแลความปลอดภัยภายในชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม ในแง่ของการบูรณาการในแนวนอน ที่ได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และองค์การพัฒนาเอกชน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง แต่เนื่องจากชุมชนมีความเข้มแข็งจึงทำให้สามารถจัดการ CBT ได้ด้วยตัวเอง

ผลกระทบด้านลบของการจัดทำ CBT

อย่างไรก็ตาม โดยข้อเท็จจริงนั้นการริเริ่มจัดตั้ง CBT ในช่วงแรกๆ มักประสบปัญหาและอุปสรรคเป็นจำนวนมาก ซึ่งสาเหตุใหญ่เกิดจากช่องว่างระหว่างเจ้าบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรอยู่ในชุมชน กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนชั้นกลางในเมือง ด้วยวิถีชีวิตที่แตกต่างกันส่งผลให้การส่งมอบบริการจากเจ้าบ้านบ่อยครั้ง ไม่สอดคล้องกับความต้องการของแขกผู้มาเยือน อาทิ อาหารรสจัดเกินไป ห้องน้ำไม่สะอาด ห้องนอนขาดการถ่ายเทอากาศ แสงสว่างไม่เพียงพอ และมีกลิ่นอับ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการ CBT ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการตลาด การทำบัญชี และการบริหารจัดการสมัยใหม่ จึงพบว่าโครงการ CBT หลายแห่งประสบปัญหานักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ CBT ที่จัดตั้งใหม่ประสบกับสถานะขบเซา ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว และบางแห่งต้องปิดตัวลง

จากปัญหา CBT ที่ประสบความล้มเหลวดังกล่าว ทำให้หลายๆ ฝ่าย (อาทิ ผู้ประกอบการ CBT นักพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ) ต่างพยายามคิดค้นวิธีการบริหารจัดการ CBT ที่มีประสิทธิภาพ แนวคิดคลัสเตอร์ก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำไปใช้กับ CBT เพื่อเพิ่มรายได้เปรียบเทียบในการแข่งขัน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการพัฒนาด้านการให้บริการและการต้อนรับ เพื่อเสริมสร้างความพึงพอใจในบริการ อันจะนำไปสู่การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและการเติบโต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อ CBT ในชุมชนที่เริ่มมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ก็จะกลายเป็นที่สนใจของสื่อมวลชน และหน่วยงานของรัฐก็จะเดินทางเข้าไปให้การส่งเสริมกันเป็นจำนวนมาก อันส่งผลให้สถานที่แห่งนั้นตกเป็นข่าวในโทรทัศน์บ่อยๆ ยิ่งกลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนแห่งนั้นมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ CBT บางแห่งเปลี่ยนไปเป็น “การท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีการสร้างรีสอร์ทเพิ่มขึ้นจำนวนมาก การขยายร้านอาหาร รวมทั้งผู้ประกอบการภายนอกที่มีทุนมากก็มักเข้ามาลงทุนเพื่อสร้างรีสอร์ทขนาดใหญ่ สร้างคาราโอเกะ ร้านเหล้า ฯลฯ ผลที่ตามมาคือ ที่ดินภายในชุมชนมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นแรงดึงดูดให้ชาวบ้านไม่ปฏิเสธหากมีนายหน้าเข้ามาติดต่อขอซื้อที่ดินของตน

บ้านแม่กำปองเป็น CBT หนึ่งที่เติบโตอย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบภายในเวลา 4-5 ปี นอกจากนี้ยังมีอีกหลายกรณีที่ประสบปัญหาแบบเดียวกัน อาทิ สวนผึ้ง ตลาดน้ำอัมพวา วังน้ำเขียว คีรีวง และหลายๆ ชุมชนในแม่ฮ่องสอน ชุมชนเหล่านี้ต่างประสบปัญหาเนื่องจากนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการกันอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาล (วันปีใหม่ วัน

สงกรานต์ วันหยุดติดต่อกันหลายวัน) อันก่อให้เกิดปัญหาการติดบนถนนทางเข้าหมู่บ้านยาวถึง 5 กิโลเมตร การดื่มสุรา ร้องเพลงเสียงดัง ขยะล้นชุมชน ปัญหาน้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอ กระแสไฟฟ้าอ่อน ไม่มีที่จอดรถ ร้านอาหารแน่นจนไม่มีที่นั่ง เกิดมลภาวะทางน้ำและทางอากาศ ห้องส้วมไม่เพียงพอ ร้านอาหารหลายแห่งเปิดเพลงเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด ฯลฯ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลที่ติดตามมาก็คือเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อย่างซับซ้อน

ตัวอย่างของตลาดน้ำอัมพวา (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, สุจิตรา สามัคคีธรรม, นุสรานุสนอง และสมชาย กำปั่นทอง, 2550) ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี 2557 แต่เติบโตอย่างรวดเร็วจนเกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่ความขัดแย้งภายในท้องถิ่นอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

กรณีแรก ความขัดแย้งในแนวทางการพัฒนา ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว (รีสอร์ท คนขับเรือ ร้านค้า ร้านอาหาร ฯลฯ) ซึ่งต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ กับกลุ่มอนุรักษ์ (ชาวบ้านริมคลอง นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวบางส่วน) กลุ่มแรกมองว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจะทำให้จังหวัดได้ประโยชน์ มีความเจริญ ประชาชนมีงานทำและมีรายได้ ส่วนกลุ่มที่สองมองว่าการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วเกินไปจะส่งผลให้ชาวบ้านปรับตัวไม่ทัน และการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังมีความเอื้ออาทรต่อกัน นำไปสู่ความละโมภ แกร่งแย่ง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และชาวบ้านจะตกเป็นเหยื่อของการพัฒนา กลุ่มที่สองจึงสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างช้าๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเรียนรู้อย่างเท่าทัน เป็นฝ่ายรุกในการพัฒนา และป้องกันมิให้เกิดผลลบต่อชุมชน รวมทั้งยังสามารถอนุรักษ์วิถีชีวิตของท้องถิ่นพร้อมๆ กับเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกอย่างเลือกสรรแบบค่อยเป็นค่อยไป ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายดังกล่าวแสดงให้เห็นในเวทีการประชุมหลายๆ ครั้ง

กรณีที่สอง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขับเรือหางยาว กับชาวบ้านที่ปลูกบ้านอาศัยอยู่ริมชายฝั่งแม่น้ำ เนื่องจากผู้ขับเรือหางยาวนำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย ซึ่งมักขับด้วยความเร็วสูงเพื่อให้ได้หลายรอบในแต่ละวัน (รายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนรอบ) แต่การขับเรือด้วยความเร็วสูงส่งผลให้เสียงดังมากจนทำให้ชาวบ้านริมคลองนอนไม่หลับ นอกจากนี้แรงคลื่นจากเรือยังกัดเซาะริมคลอง ในที่สุดชาวบ้านได้ต่อสู้โดยการรวมตัวกันไปตัดต้นลำพู ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อยเพื่อเป็นการประท้วง ทางรรได้แก้ปัญหาโดยออกคำสั่งให้ใช้เรือพายสำหรับนำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย ส่วนเรือหางยาวให้แล่นได้เฉพาะในแม่น้ำสายใหญ่ นอกจากนี้ยังไม่อนุญาตให้เรือหางยาวแล่นในช่วงพฤศจิกายนถึงเมษายนของแต่ละปี คำสั่งของทางรรดังกล่าวได้ส่งผลให้ผู้ขับเรือหางยาวกว่า 100 คนออกมาประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัด จนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดยินยอมยกเลิกคำสั่ง

โดยคนขับเรือยินยอมขับเรือให้ช้าลง พร้อมกับยินยอมต่อท่อไอเสียให้ยาวกว่าเดิมเพื่อป้องกันเสียงไม่ให้ดังมาก เพื่อลดผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลอง

กรณีที่สาม เกิดปี 2555 เนื่องจากการก่อสร้างโรงแรมห้าดาวในตลาดน้ำอัมพวาของนาย ชูชัย ชัยฤทธิเลิศ ส่งผลให้มีการรื้อถอนเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิม 12 ห้อง นำไปสู่การเดินขบวนประท้วงของชาวบ้านหลายร้อยคน จนกระทั่งนำไปสู่การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายกว่า 300 คน ณ ห้องประชุมสาธารณสุขเทศบาล ต.อัมพวา ซึ่งนายชูชัยได้ชี้แจงแนวทางการปรับปรุงโครงการ โดยจะไม่รื้อถอนห้องแถวทั้ง 12 ห้อง แต่จะปรับปรุงให้เหมือนเดิม ส่วนรูปแบบของตัวอาคารโรงแรมได้นำเสนอ 6 รูปแบบให้คนในท้องถิ่นเลือก ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับรูปแบบที่ 5 ซึ่งจะทำให้มีการปรับแบบตัวอาคาร ทรงหลังคา และปรับสีให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และลดรายละเอียดความเป็นยุโรปให้น้อยลง อันส่งผลให้ความขัดแย้งยุติลง ก่อสร้าง “โรงแรมชูชัยบุรี ศรีอัมพวา” จึงดำเนินการต่อจนสำเร็จ

การพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง จังหวัดตราด เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เร่งรัดความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติในระดับสูง ผลการวิจัยของพิศุจน์ รัตนวงศ์ (2553) พบว่า การพัฒนาเกาะช้างด้วยความเร่งรีบส่งผลให้ชาวบ้านในท้องถิ่นขาดการมีส่วนร่วม แต่กลับได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างมากเนื่องจากชาวบ้านปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน ขาดการวางแผนเมือง และขยายตัวโดยขาดการเตรียมความพร้อม ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ผู้ได้รับประโยชน์ คือ นักลงทุนจากภายนอกเท่านั้น

ไม่เพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้น CBT ในต่างประเทศก็ประสบปัญหาการเติบโตอย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดปัญหาเป็นจำนวนมากเช่นกัน (Giampiccoli & Nauright, 2010; Giampiccoli & Saayman, 2016; Giampiccoli, Saayman & Jugmohan, 2016; Hall, 1994; Goodwin & Santilli, 2017; Wyllie, 1998) กล่าวได้ว่า แนวคิด CBT แม้มีการกล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน แต่ CBT ก็ประสบปัญหาในภาคปฏิบัติเมื่อผู้ประกอบการ CBT ให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว (เพื่อกำไรก่อนใหญ่) โดยยินยอมให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับโยนต้นทุนที่เป็นผลกระทบเชิงลบไปให้ชุมชนเป็นผู้แบกรับภาระแทน (negative externalities or spillover cost)

ตัวแบบที่เหมาะสมสำหรับการทำ CBT ตามหลัก SEP และมีความยั่งยืน

การพัฒนา CBT ที่เน้นเติบโตด้านเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวจนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนตามที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy philosophy – SEP) มาประยุกต์ใช้อย่างเร่งด่วนและจริงจัง เพื่อควบคุมผลกระทบเชิงลบ พร้อมๆ กับพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ ดังจะได้นำเสนอตามลำดับในส่วนนี้

แนวคิด SEP ประกอบด้วย 3 ห่วง (พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) และ 2 เงื่อนไข (ความรู้ และคุณธรรม) (บุญทัน ดอกไธสง, 2560) การนำ SEP มาประยุกต์ใช้กับ CBT จะก่อให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจาก SEP ชี้แนะให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวมี “ความพอประมาณ” ไม่เร่งรีบให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วเกินไปเพราะจะทำให้ชาวบ้านปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน อันจะส่งผลให้ชาวบ้านตกเป็นเหยื่อของการเปลี่ยนแปลง จึงกล่าวได้ว่า นอกจากนี้ การเร่งเติบโตที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ต่างเป็นการทำลายภูมิคุ้มกันของชุมชนที่เกิดขึ้นโดยขาดความสมดุลอย่างชัดเจน

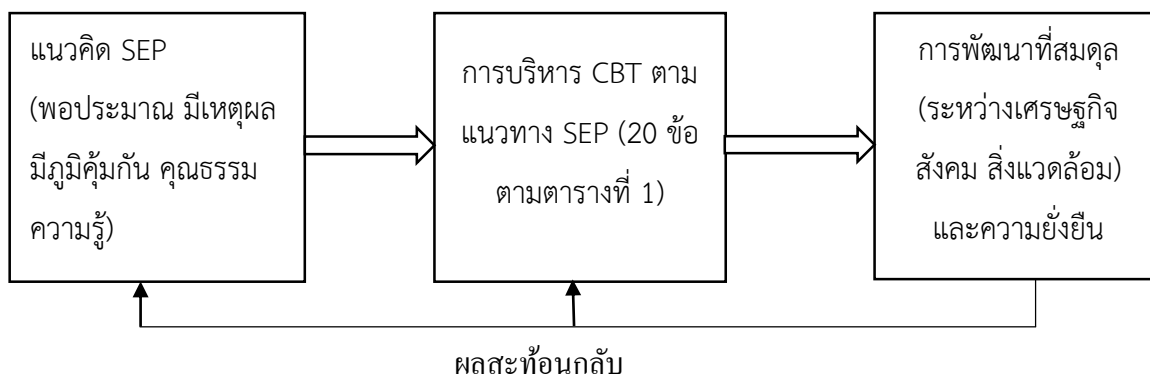
แท้จริงแล้ว SEP มิได้ปฏิเสธการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่มองว่าการเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไปจะเหมาะสมกว่าเนื่องจากชาวบ้านจะได้มีโอกาสเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลให้พวกเขาสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน ซึ่งจะเป็นผลบวกต่อพวกเขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไปเป็นการจัดการที่สมดุลสมผล ในขณะที่การยึดมั่นในหลัก “คุณธรรม” ผ่านการอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและการแบ่งปัน การเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่ผลักภาระต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมไปให้ชุมชนรับผิดชอบ รวมทั้งเงื่อนไข “ความรู้” ในการบริหารจัดการ CBT อย่างยั่งยืน จะทำให้ชาวบ้านดำเนินการ CBT ด้วยความมั่นใจและทำงานโดยไม่ผิดพลาด

ตารางที่ 1 การพัฒนา CBT ตามแนวทาง SEP

3 ห่วง 2 เงื่อนไข	แนวทางการดำเนินงานของ CBT
พอประมาณ	1. ควบคุมการขยายตัวของ CBT ให้เติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่มีความมั่นคง 2. ชักจูงชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการทำ CBT เพื่อรับประโยชน์ร่วมกัน 3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น 4. เน้นประโยชน์ระยะยาวของส่วนรวม/ ส่วนตัว มากกว่าประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้น
มีเหตุมีผล	1. ศึกษาความเป็นไปได้และผลกระทบอย่างรอบคอบ เพื่อวางแผนพัฒนา CBT 2. ไม่กู้เงินจำนวนมากเพื่อนำมาขยายกิจการที่ใหญ่โตเกินไป และจัดการความเสี่ยง 3. จะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เพื่อจะได้พิจารณาด้วยความรอบคอบ ก่อนนำไปสู่การตัดสินใจของคณะกรรมการฯ
มีภูมิคุ้มกัน	1. คณะกรรมการฯ มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้ 2. ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหนุนเสริมต่อกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 3. สร้างเครือข่ายกับองค์กรภายนอก เพื่อความร่วมมือและหนุนช่วยระหว่างกัน 4. กำกับติดตามและควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม 5. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลัก SEP จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน
ความรู้	1. คณะกรรมการฯ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการ CBT ที่มีความยั่งยืน 2. คณะกรรมการฯ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 3. คณะกรรมการฯ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 4. มีการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ สู่สมาชิกของชุมชน 5. สร้างโอกาสให้แขกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
คุณธรรม	1. คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ เสียสละ ขยันขันแข็ง และเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก 2. สมาชิกมีสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ไม่ทิ้งขยะ และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 3. นำผลกำไรบางส่วนจาก CBT มาใช้ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกของชุมชน

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงหลักที่ควรปฏิบัติสำหรับการบริหารจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP ดังนั้นจึงสามารถพัฒนาไปสู่ “โมเดลที่เหมาะสมในการจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP ที่เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังจะได้แสดงไว้ในแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 3 โมเดลการจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป CBT เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่สำคัญ เนื่องจากก่อให้เกิดการสร้างงานในชนบท กระจายรายได้ พัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม CBT ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ส่วนใหญ่ประสบความล้มเหลวเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อยด้วยเหตุที่ชาวบ้านโดยทั่วไปขาดความรู้ในการประกอบการที่ดี ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหาร มีการจัดทำ “มาตรฐานคุณภาพในการบริหารจัดการโฮมสเตย์และ CBT” ภายใต้บริบทดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า “การจัดการคลัสเตอร์” เป็นแนวคิดหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันผ่านการหนุนเสริมระหว่างกันในทุกๆ ห่วงโซ่มูลค่าของธุรกิจ และการบูรณาการแนวนอนกับหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา นำไปสู่การพัฒนาตามแบบจำลองระบบเพชรดังที่กล่าวมาข้างต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนา CBT โดยใช้เครื่องมือการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว แต่ในที่สุดมักก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนหลายๆ ด้านดังที่ปรากฏให้เห็นในหลายๆ แห่ง ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเสนอให้นำแนวคิด SEP มาประยุกต์ใช้ควบคู่กันไปด้วยเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา CBT ที่ยั่งยืน รวมทั้งสามารถเชื่อมโยง CBT เข้ากับการพัฒนาชุมชนได้อย่างกลมกลืน

การศึกษาครั้งนี้เป็นแต่เพียงแนวความคิด ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อในอนาคต โดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีชาวบ้านเข้าร่วมในการศึกษาด้วย โดยทดลองนำเครื่องมือการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมาประยุกต์ใช้ พร้อมกับเชื่อมโยง CBT เข้ากับมิติต่างๆ ของชุมชน อาทิ การทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน การดำเนินชีวิตในแต่ละวัน การพัฒนาสวัสดิการชุมชนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการสืบทอด

วัฒนธรรม ภายใต้ฐานคติที่ว่า การพัฒนาที่บูรณาการมิติต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนเท่านั้น จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- จิราภรณ์ แก้วมณี. (2557). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนากรเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2557). *ท่องเที่ยววิถีไทย*. วันที่ค้นข้อมูล 30 กรกฎาคม 2561, จาก www.tourvtthai.com
- นันทดี วีระพันธ์. (2558). *การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กับการพัฒนา: กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2560). *ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 9(พิเศษ), 27 – 67.
- พิศุจน์ รัตนวงศ์. (2552). *การบริหารนโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาเกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดตราด*. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก*, 1(1).
- วัฒนา ชัยสถาพร. (2552). *การสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานของการประกอบการโฮมสเตย์ ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก*, 1(1).
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, สุจิตรา สามัคคีธรรม, นุสรา บุญสนอง และสมชาย กำปั่นทอง. (2550). *ปัญหาการจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และคณะ. (2552). *การจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสารร่มพญักษ์*, 25(2), 145.
- Ahebwa, W. M., & Duim, R. (2013). Conservation, Livelihoods, and Tourism: A Case Study of the Buhoma-Mukono Community-based Tourism Project in Uganda. *Journal of Park and Recreation Administration*, 31(3), pp. 96 – 114.

- Bezkhlibna, A., & Nykonenko, S. (2017). Strengthening of Regional Tourism Development by Creating Tourism Clusters in the Cities of Ukraine. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D, Faculty of Economics & Administration*, 24(40), 5 – 15.
- Giampiccoli, A., & Nauright, J. (2010). Problems and Prospects for Community-Based Tourism in the New South Africa: The 2010 FIFA World Cup and Beyond. *African Historical Review*, 42(1), 42-62.
- Giampiccoli, A., & Kalis, J. H. (2012). Tourism, Food, and Culture: Community-based Tourism, Local Food, and Community Development in Mpondoland. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 34(2), 101 – 123.
- Giampiccoli, A., & Saayman, M. (2016). Community-based Tourism: From a Local to a Global Push. *Acta Commercii – Independent Research Journal in the Management Sciences*, 16(1), 1 – 10.
- Giampiccoli, A., Saayman, M., & Jugmohan, S. (2016). Are Albergo Diffuso and Community-based Tourism the Answers to Community Development in South Africa?” *Development Southern Africa*, 33(3), 548 – 561.
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2017). *Community-based Tourism: A Success?*, Retrieved September 16, 2017, from www.haroldgoodwin.info/uploads/CBTaSuccessPub.pdf
- Hall, C. M. (1994). *Tourism and Politics: Policy, Power and Place*. Chicester, UK: John Wiley and Sons.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459 – 475.
- Lopez-Guzman, T., Borges, O., & Castillo-Canalejo, A. M. (2011). Community-based Tourism in Cape Verde – A Case Study. *Tourism and Hospitality Management*, 17(1), 35 – 44.
- Porter, M. E. (1992). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
- Porter, M. E. (1998). Cluster and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*, November – December, 77 – 90.

- Porter, M. E. (2000). Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 14(1).
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 89(1-2), 62-77.
- Rui, S. (2018). *Report on World Tourism Economy Trends (2018)*. Retrieved August 3, 2018, from <https://www.usip.org>
- Ruiz-Ballesteros, E., & Caceres-Feria, R. (2016). Community-based and Amenity Migration in Community-based Tourism Development: An Approach from Southwest Spain. *Tourism Management*, 54, 513 – 523.
- Satarat, N. (2010). *Sustainable Management of Community-based Tourism in Thailand*. Ph.D. (Development Administration), School of Public Administration, National Institute of Development Administration (NIDA), Thailand.
- Thaithong, N. (2016). *An Investigation of Tourism Stakeholders Networks and Cluster Sustainability in Samui Island, Thailand*. Ph.D. thesis, Business School, University of Hull.
- Wyllie, R. (1998). Not in Our Backyard: Opposition to Tourism Development in a Hawaiian Community. *Tourism Recreation Research*, 23(1), 55-64.

คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
เลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
โดยใช้สมการเชิงโครงสร้าง

Service Quality and Customer Satisfaction Effecting to Decision Making
Behavior to Selection Accounting Outsourcing Firms for Company
Limited in Muang District Samutsakorn Province by Structural
Equation Model

สุมาลี รามานุ (Sumalee Ramanust)

สุภัตตรา วันดี (Supatthara wanta)

ผศ.ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

Asst.Prof., Master of Business Administration Program, South East Asia University

นักศึกษาคณะบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

Graduate Student, Faculty of Business Administration, South East Asia University

sumalee.sau@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 2) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรต้นที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการสู่การตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจกับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 205 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีการตอบกลับครบทุกฉบับ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สมาลี วัฒนภู/ สุภัตรา วันตะ

คือ การวิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างโดยใช้โปรแกรม PLS Graph 3.0

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 61.95 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 54.15 ระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 87.80 ระยะเวลาของการทำงานในกิจการแห่งนั้น 2-5 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 55.12 ตำแหน่งงานในปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่บัญชี 108 คน คิดเป็นร้อยละ 52.68 ส่วนคุณภาพการให้บริการความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การวิเคราะห์ด้วยแบบสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรต้นกลางที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการมีผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

คำสำคัญ: คุณภาพการให้บริการ, ความพึงพอใจ, การตัดสินใจเลือกใช้บริการ

Abstract

This research aims to: 1) study the quality of service; The satisfaction of the customer And decision making to use accounting services of limited companies in Amphoe Mueang. And 2) to study customer satisfaction as a central variable that links the influence of service quality to service decision making. Samut Sakhon The sample used in the research. A company limited in the district. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation Analysis of structural equations with PLS Graph 3.0.

The research reveals that most of the respondents are females at the number of 127 persons (61.95 percent), age between 31-40 years old (54.15 percent), holding the bachelor degree 180 persons (87.80 percent), work tenure between 2-5 years (113 persons, 55.12 percent), having accounting position 108 persons (52.68 percent). The service quality, customer satisfaction, and decision made by the company limited situated in Muang district, Samut Sakohn province are at the high level. By using the structural equation model, it is found that the customer

satisfaction acts as a mediating factor in the relationship between the service quality and the decision made by the company limited in Muang district, Samut Sakhon province toward the selection of accounting firms.

Keywords : Service Quality, Customer Satisfaction, Purchase Behavior Intention

บทนำ

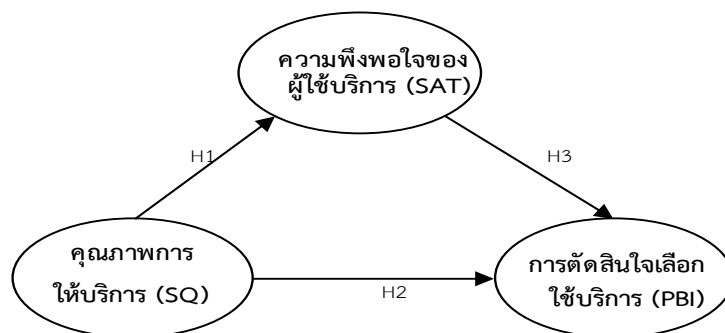
ด้วยการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้มีมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการค่อนข้างรุนแรง จึงทำให้ผู้ประกอบการหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างความน่าเชื่อถือ และคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น รวมไปถึงการบริหารจัดการภายในกิจการเพื่อให้มีประสิทธิภาพในด้านต่างๆ อาทิเช่น การลดต้นทุน การเพิ่มยอดขาย การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตรวจสอบภายใน พร้อมกับหาแผนรองรับในสถานการณ์ต่างๆ ในอนาคต ตลอดจนต้องการทราบผลการดำเนินงานของกิจการ ข้อมูลทางบัญชีการเงินจะช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงผลกำไรขาดทุน สภาพคล่อง ต้นทุนที่แท้จริงและต้นทุนทางการเงินซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบธุรกิจ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องการข้อมูลทางบัญชีการเงินที่เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเป็นปัจจุบัน ประกอบกับกิจการเป็นผู้มีหน้าที่ให้มีการจัดทำบัญชีและงบการเงินเพื่อยื่นต่อกรมพัฒนาธุรกิจการค้าและกรมสรรพากร ผู้ที่ทำบัญชีจึงต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในงานด้านบัญชีการเงินเป็นอย่างดี ในจังหวัดสมุทรสาครถือเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่มีการประกอบธุรกิจที่หลากหลายและมีจำนวนมากอันดับต้นๆ ของประเทศ ส่งผลให้ธุรกิจสำนักงานบัญชีเกิดการขยายตัวมากขึ้น ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการมากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาคุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
2. ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรคั่นกลางที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการสู่การตัดสินใจใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

กรอบแนวคิดการทำวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยจากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการให้บริการ (Service Quality) ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ (Customer Satisfaction) และการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Purchase Behavior Intention) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสรุปและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแสดงใน ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

SQ = คุณภาพการให้บริการ

(Service Quality)

SAT = ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

(Customer Satisfaction)

PBI = การตัดสินใจเลือกใช้บริการ

(Purchase Behavior Intention)

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการให้บริการ (Service Quality) ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ (Customer Satisfaction) และพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Purchase Behavior Intention) ไว้ดังนี้

1. คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตถึงระดับของการบริการที่ส่งมอบโดยผู้ให้บริการต่อลูกค้าหรือผู้รับบริการว่าสอดคล้อง และตอบสนองต่อผู้รับบริการบนพื้นฐานความคาดหวังของผู้รับบริการ (Lewis and Bloom, 1983) ซึ่งสอดคล้องกับ (Schmenner, 1995) ที่กล่าวว่า คุณภาพบริการได้มาจากการรับรู้ที่ได้รับจริงลบด้วยความคาดหวังที่คาดว่าจะ

ได้รับจากบริการนั้น หากการรับรู้ในบริการที่ได้รับมีน้อยกว่าความคาดหวัง ก็จะทำให้ผู้รับบริการมองคุณภาพการให้บริการนั้นติดลบ หรือรับรู้ว่าการบริการนั้นไม่มีคุณภาพเท่าที่ควรตรงกันข้าม หากผู้รับบริการรับรู้ว่าการบริการที่ได้รับจริงนั้นมากกว่าสิ่งที่เขาคาดหวัง คุณภาพการให้บริการก็จะเป็นบวก หรือมีคุณภาพในการบริการ

ต่อมา Rust & Zahorik (1993) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพการให้บริการเป็นกระบวนการบริการ และองค์กรที่ให้บริการสามารถตอบสนองความพึงพอใจในความคาดหวังของบุคคล ซึ่งหากอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Tolerance zone) ผู้รับบริการก็จะมี ความพึงพอใจในการให้บริการ ซึ่งจะมีระดับที่แตกต่างกันออกไปตามความคาดหวังของแต่ละบุคคล และความพึงพอใจนี้เอง เป็นผลมาจากการประเมินผลที่ได้รับจากการบริการนั้น ณ ขณะเวลาหนึ่ง

นอกจากนี้ Parasuraman, Zeithaml and Berry, (1985) ได้ให้ความหมายคุณภาพบริการไว้ว่า เป็นเรื่องของ การประเมินหรือการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นเลิศของการให้บริการในลักษณะของภาพรวมในมิติของการรับรู้ช่วยให้เห็นว่า ถ้าการให้บริการที่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้รับบริการหรือผู้บริโภคอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ความพึงพอใจต่อบริการมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการทำให้เป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่เป็นไปตามความคาดหวัง (Confirm or disconfirm expectation) ของผู้บริโภคนั่นเอง

Parasuraman et, al., (1991) กล่าวว่า การวัดคุณภาพการให้บริการสามารถวัดโดยช่องว่างระหว่าง การบริการที่ลูกค้ารับรู้และการบริการที่ลูกค้าคาดหวังบนพื้นฐานของ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความมีตัวตน (Tangible) ลักษณะทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ในการสื่อสาร ลักษณะหรือเครื่องหมายตราสินค้าที่ใช้ในการบริการและอาคารสถานที่ตั้ง

2) ความเชื่อถือได้ (Reliability) คือความสามารถที่จะให้บริการตามคำมั่นด้วยความถูกต้อง ตรงเวลา และครบถ้วนเป็นไปตามความต้องการ มีความสม่ำเสมอ สามารถให้บริการได้ตลอดมีความพึงพอใจได้ เมื่อผู้รับบริการต้องการความช่วยเหลือ 3) การตอบสนอง (Responsiveness) คือความเต็มใจที่จะช่วยเหลือ และบริการอย่างรวดเร็ว ผู้ปฏิบัติงานให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้ทันทีที่ต้องการโดยไม่ปล่อยให้ต้องรอนาน บริการด้วยความเต็มใจและอุทิศเวลา มีการติดต่ออย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติต่อผู้รับบริการเป็นอย่างดี 4) การรับประกัน (Assurance) คือ การให้ความรู้ความสุภาพของพนักงานและความสามารถในการส่งมอบความไว้วางใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้รับบริการ ประกอบด้วย ความสามารถในการให้บริการ ความสามารถในการให้ความรู้วิชาการที่จะให้บริการ ความสามารถในการสื่อสาร 5) ความเอาใจใส่ (Empathy) คือ การดูแลลูกค้าของกิจการอย่างทั่วถึง การเอาใจใส่ความรู้สึกของผู้รับบริการ การ

บริการโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับบริการ เช่น การบริการเบ็ดเสร็จจุดเดียวเพื่อช่วยประหยัดเวลา ทำให้ผู้รับบริการได้รับความสะดวก ระเบียบขั้นตอนไม่ควรมากมายซับซ้อน ใช้เวลารอคอยไม่นาน เวลาที่ให้บริการเป็นเวลาที่สะดวกสำหรับผู้รับบริการ

ดังนั้น คุณภาพบริการ (ServiceQuality) จึงสรุปได้ว่า เป็นคุณลักษณะเฉพาะของการบริการที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า ความสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ ระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการหลังจากได้รับบริการแล้วระดับของความสามารถของบริการ ประสิทธิภาพในการให้บริการ โดยเป้าหมายของคุณภาพการบริการก็คือ การตอบสนองความพึงพอใจและเพิ่มพูนความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้าตามความต้องการของลูกค้า เมื่อผู้รับบริการรับรู้ว่าการให้บริการที่ได้รับนั้นมากกว่าหรือตรงกับความคาดหวังของผู้ใช้บริการแล้ว ก็ถือว่ามีความคุณภาพการให้บริการ ตรงกันข้าม หากการรับรู้ในบริการที่ได้รับมีน้อยกว่าความคาดหวัง ก็จะทำให้ผู้รับบริการมองบริการนั้นไม่มีคุณภาพเท่าที่ควรโดยนำแนวคิดของนักวิชาการส่วนใหญ่ข้างต้นมาศึกษาถึงองค์ประกอบของปัจจัยที่ใช้ในการวัดคุณภาพการให้บริการ ที่ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านความมีตัวตน 2) ด้านความน่าเชื่อถือ 3) ด้านการตอบสนอง 4) ด้านการรับประกัน และ 5) ด้านการเอาใจใส่

2. ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ (Customer Satisfaction) ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า พึงพอใจ หมายถึง รักชอบใจ และพึงใจ พอใจ ชอบใจ ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่าบุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงกับความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ

Shelly (1975) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับความสุขสามารถทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกในทางบวกอื่นๆ

Oliver (1997) กล่าวว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ คือ ความรู้สึกของผู้ใช้บริการที่ได้เพิ่มเติมจากการตอบสนองของสินค้าหรือบริการที่สร้างระดับความประทับใจต่อการบริโภคที่เพิ่มเติมความรู้สึกดังกล่าว หรืออาจกล่าวอีกในหนึ่งว่า เป็นระดับโดยทั่วไปของความผูกพันกับสินค้าหรือบริการที่ได้รับ

Kotler & Armstrong (2002) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีแรงจูงใจ (Motive) หรือแรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ความต้องการบางอย่างเป็นความต้องการทางชีววิทยา (Biological) เกิดขึ้นจากสภาวะตึงเครียด เช่น ความหิว กระหายหรือความลำบากบางอย่าง เป็นความต้องการทางจิตวิทยา (Psychological) เกิดจากความต้องการการยอมรับ (Recognition) การยกย่อง (Esteem) หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (Belonging) ความต้องการส่วนใหญ่อาจไม่มากพอที่จะจูงใจให้บุคคลกระทำในช่วงเวลานั้น ความต้องการกลายเป็นสิ่งจูงใจเมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอจนเกิดความตึงเครียด แต่เดิมนั้น ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ แบ่งออกเป็น 5 ชั้น (อเนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดลพัฒน์ กิจ 2550 หน้า 156-157 ได้แก่ 1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and security needs) 3) ความต้องการทางสังคมและความรัก (Social and love needs) 4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) 5) ความต้องการ ความเป็นจริงในชีวิต (Self-actualization needs) ในปัจจุบันความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ได้ถูกแบ่งออกเป็น 8 ชั้น (DePoy & Gilson, 2012 pp. 121-122) ได้แก่ 1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัย (Need for safety) 3) ความต้องการความรักและการยอมรับ (Need for love and acceptance) 4) ความต้องการนับถือตนเองและได้รับการเคารพจากผู้อื่น (Need for self-esteem) 5) ความต้องการรู้และเข้าใจตนเอง (Knowledge and understandings) 6) ความต้องการเข้าถึงสุนทรียะความงามของชีวิต (Need for aesthetics/ beauty) 7) ความต้องการเข้าถึงศักยภาพแห่งตน (Self-actualization needs) 8) ความต้องการเป็นบุคคลที่ยอดเยี่ยมในการอุทิศตนเพื่อมวลมนุษยชาติ (Transcendence)

เบญจมาศ เป็ดทอง (2550) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ ทศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ด้านในงานเป็นสภาพภายในที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคลทางด้านบวกที่ประสบความสำเร็จในงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ นิภาพร นาคะประเสริฐกุล (2555) ที่ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือความคิดในทางที่ดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการหรือบรรลุในสิ่งที่เขาคาดหวังทำให้เกิดความสุขและลดความเครียดที่มีอยู่ และได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการว่า ผู้ใช้บริการจะเกิดความรู้สึกพึงพอใจเมื่อผู้ใช้บริการได้รับบริการที่สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของตน ต่อมา รุ่งนภา ออมสินสมบุรณ์ (2556) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า พฤติกรรมหรือการแสดงออก ความรู้สึกที่ดี หรือเจตคติที่ดีรวมถึงอารมณ์ความรู้สึกใดๆ ของมนุษย์ ซึ่งจะต้องเกิดจากเหตุผลเสมอความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน เรียกว่า แรงจูงใจ เมื่อได้รับการจูงใจที่จะ

เกิดความพึงพอใจใน วรากรณ์ กองชนะ (2556) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงประเมินค่า เป็นปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงผลออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมิน โดยบ่งบอกถึงทิศทางของผลการประเมินว่า เป็นในลักษณะทิศทางบวก หรือทิศทางลบ หรือไม่มีปฏิกิริยาคือเฉยๆ ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นนั้นก็ได้

จากการศึกษาองค์ประกอบของความพึงพอใจสามารถแบ่งออกเป็น ดังนี้

1) ความพึงพอใจด้านคุณภาพสินค้าและบริการ (Quality) เป็นสิ่งเร้าที่มองเห็นด้วยตาเปล่าแสดงถึง รูปร่างและคุณภาพบริการของบริษัทเป็นสิ่งที่ผู้ใช้บริการสามารถสัมผัสสัมผัสได้ในขณะที่ใช้บริการอยู่ และยังเป็นสิ่งเปรียบเทียบหรืออาจจะเป็นลักษณะที่ผู้ใช้บริการเข้าใจความหมายในการรับข้อมูล คุณภาพการบริการที่ดีทำให้ลูกค้าได้รับความรู้สึกที่ดีและจะเพิ่มมูลค่าให้กับลูกค้าหากคุณภาพการบริการที่ได้รับเกินความคาดหวัง ทำให้ลูกค้ามีความพึงพอใจและมีความชื่นชอบด้านบวกรวมทั้งอยากบอกต่อไปถึงผู้อื่นในทางที่ดี (พิมล เมฆสวัสดิ์, 2550) ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในระดับมากเมื่อได้รับการบริการที่มีคุณภาพ

2) ความพึงพอใจด้านราคา (Price) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ผู้บริโภคจะสนใจสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูก แต่คุณภาพดี ดังนั้นราคาจึงเป็นแรงจูงใจในการซื้อ (ศิริรัตน์ คะสะธรรม, 2557, หน้า 26) โดยความพึงพอใจของผู้บริโภคขึ้นอยู่กับราคาค่าบริการที่เหมาะสมกับคุณภาพของการบริการ คือ การคิดค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมไม่แพงเกินควรจะต้องพิจารณาและดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบวิเคราะห์ถึงความจำเป็นของผู้ใช้บริการและเลือกปฏิบัติให้เหมาะสม (นิภาพร นาคะประเสริฐกุล, 2555, หน้า 43) กล่าวคือ ราคาสูง คุณภาพในการบริการน่าจะสูงด้วย ทำให้มีภาพหรือความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อบริการที่ได้รับจะสูงด้วย บริการต้องมีคุณภาพตอบสนองความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ในขณะที่การตั้งราคาต่ำ ก็จะทำให้ผู้ใช้บริการมักคิดว่าจะได้รับบริการที่มีคุณภาพน้อยลงไปด้วย ซึ่งถ้าต่ำมากๆ ผู้ใช้บริการอาจจะไม่ใช้บริการได้ เนื่องจากไม่กล้าเสี่ยงต่อบริการที่ได้รับ

3) ความพึงพอใจด้านบุคลากร (People) ผู้ใช้บริการมักตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพของการบริการที่ได้รับจากการประเมินบุคคลที่เป็นผู้ให้บริการ บริษัทที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่มักทุ่มเทความพยายามกับการรับและคัดเลือกพนักงาน การฝึกอบรม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาช่วยดูแลผู้ใช้บริการได้ดียิ่งขึ้น ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถแต่งกายและมีกิริยาสุภาพ ต้องผ่านการคัดเลือก การฝึกอบรม การจูงใจเพื่อให้สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้ (รุ่งนภา ออมสินสมบูรณ์, 2556) บุคลากรของบริษัทจะต้องมีความกระตือรือร้นในการให้บริการมีความสุภาพยิ้มแย้มแจ่มใสและเต็มใจให้บริการมีความรู้ในงานเป็นอย่างดี มี

ความสามารถในการสื่อสาร ให้บริการอย่างสม่ำเสมอเท่าเทียมกัน รวมไปถึงมีบุคลากรเพียงพอต่อการให้บริการด้วยความถูกต้องและรวดเร็ว (ฐานุตรา จันทระเกตุ, 2554) ผู้ใช้บริการจะเกิดความพึงพอใจเมื่อผู้ให้บริการแสดงพฤติกรรมบริการและสนองบริการที่ลูกค้าต้องการด้วยความเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยจิตสำนึกของการบริการ

4) ความพึงพอใจด้านกระบวนการให้บริการ (Process) เป็นขั้นตอน ระเบียบหรือวิธีการทำงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างและการนำเสนอบริการให้กับลูกค้าเพื่อส่งมอบคุณภาพในการให้บริการได้รวดเร็วประทับใจ ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจต่อกระบวนการให้บริการ ได้แก่ ขั้นตอนการติดต่อ ความสะดวกในการเข้าใช้บริการ มีการจัดคิวและชำระเงินที่ดี มีใบเสร็จที่ได้มาตรฐานเพื่อเป็น หลักฐานในการชำระเงิน ความรวดเร็วในการให้บริการ (รุ่งนภา ออมสินสมบูรณ์, 2555) ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการจะเกิดขึ้นจากการนำระบบการทำงานที่มีคุณภาพและถูกต้องทำให้เกิดความคล่องตัวในการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ซึ่งจะมีขั้นตอนการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้บริการมากที่สุด ให้เกิดความประทับใจ และพึงพอใจเมื่อมาใช้บริการ ทั้งนี้กระบวนการให้บริการไม่ควรมีความซับซ้อน ยุ่งยาก มีความรวดเร็วและมาตรฐาน

ดังนั้น ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่แสดงออกของบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจต่อสิ่งต่างๆ และความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นมากเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองด้วยดีตรงกันข้ามเมื่อความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้นทั้งนี้ความรู้สึกพึงพอใจไม่สามารถมองเห็นได้เป็นรูปร่าง ยากที่จะวัดความพึงพอใจโดยตรง แต่สามารถสังเกตได้จากการแสดงออกที่ค่อนข้างซับซ้อน จึงต้องวัดโดยทางอ้อมโดยรูปแบบการวัดจากการแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงโดยนำแนวความคิดของนักวิชาการส่วนใหญ่ข้างต้นมาศึกษาถึงองค์ประกอบของปัจจัยที่ใช้ในการวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการประกอบด้วย 1) ความพึงพอใจด้านคุณภาพสินค้าและบริการ (Quality) 2) ความพึงพอใจด้านราคา (Price) 3) ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ (People) 4) ด้านกระบวนการให้บริการ (Process)

การตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Purchase Behavior Intention)

Gibson & Ivancevich (1997) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ว่า เป็นกระบวนการสำคัญขององค์กรที่ผู้รับบริการจะต้องกระทำอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสาร (Information) ซึ่งได้มาจากโครงสร้างองค์การ พฤติกรรมบุคคล และกลุ่มในองค์การ โดยค้นหาทางเลือก และเลือกทางเลือกหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ อาจมีเครื่องมือมาช่วยในการพิจารณา มีเหตุผลส่วนตัว อารมณ์ ความรักใคร่ ชอบพอ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ

Beck & John, (1996) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการของการแยกแยะผลผลิต ตามความรู้ความสามารถและสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดและพึงพอใจที่สุดในขณะนั้น เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552) กระบวนการหรือขั้นตอนการตัดสินใจซื้อ เป็นลำดับขั้นตอนในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ประกอบไปด้วย 1) การรับรู้ปัญหา (Problem recognition) 2) การเสาะแสวงหาข้อมูล (Information search) 3) การประเมินทางเลือก (Alternatives evaluation) 4) การตัดสินใจซื้อ (Purchase decision) และ 5) พฤติกรรมหลังการซื้อ (Postpurchase behavior)

ภาพที่ 1 กระบวนการการตัดสินใจซื้อ 5 ขั้นตอนของผู้บริโภค (Kotler, 1997)

1. การรับรู้ปัญหา (Problem recognition) ผู้บริโภคต้องยอมรับว่าความปรารถนาของตนกับความเป็นจริงมีข้อแตกต่างกัน คือ การยอมรับปัญหาแล้วหาทางแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากแรงขับ (Drive) ถ้าความปรารถนา กับความเป็นจริงแตกต่างกันมากก็จะทำให้ผู้บริโภคหาทางแก้ปัญหาโดยเร็วแต่ถ้าความปรารถนาไม่แตกต่างไปกว่าความเป็นจริงผู้บริโภคก็จะขาดความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา

2. การเสาะแสวงหาข้อมูล (Information search) คือ ส่วนประสมการตลาดที่ผู้บริโภคแสวงหามาจาก 4 แหล่งด้วยกันคือ 1) แหล่งบุคคล (Personal source) เช่น สมาชิกในครอบครัวญาติมิตรเพื่อนบ้านเพื่อนร่วมงานคนแปลกหน้า เป็นต้น 2) แหล่งการค้า (Commercial source) เช่น การโฆษณาการประชาสัมพันธ์พนักงานขายผู้แทนจำหน่ายบรรจภัณฑ์รวมทั้งการตั้งแสดงสินค้า (Display) เป็นต้น 3) แหล่งสาธารณะ (Public source) เช่น สื่อมวลชนห้องสมุดองค์การรัฐบาล เป็นต้น 4) แหล่งประสบการณ์ (Experience source) เป็นแหล่งที่ผู้บริโภคเคยมีประสบการณ์หรือเคยเกี่ยวข้องเป็นต้น

3. การประเมินทางเลือก (Alternatives evaluation) เมื่อผู้บริโภคได้ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 2 แล้ว ก็จะประเมินทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุด วิธีการที่ผู้บริโภค ใช้ในการประเมิน

ทางเลือกอาจประเมินโดยการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของแต่ละสินค้าและบริการและ คัดสรรในการตัดสินใจเลือกซื้อจากหลากหลายตราหือให้เลือกเพียงตราหือเดียวอาจขึ้นอยู่กับ ความเชื่อถือนิยมศรัทธาในตราสินค้านั้นๆ หรืออาจขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้บริโภคที่ผ่านมาใน อดีต และสถานการณ์ของการตัดสินใจรวมถึงทางเลือกที่มีอยู่ด้วย

4. การตัดสินใจซื้อ (Purchase decision) โดยปกติแล้วผู้บริโภคแต่ละคนจะต้องการข้อมูล และระยะเวลาในการตัดสินใจสำหรับผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดแตกต่างกัน คือ ผลิตภัณฑ์บางอย่าง ต้องการข้อมูลมาก ต้องใช้ระยะเวลาในการเปรียบเทียบนาน แต่บางผลิตภัณฑ์ผู้บริโภคก็ไม่ต้องการ ระยะเวลาการตัดสินใจนาน การตัดสินใจซื้อจึงเป็นการเลือกเอาทางใดทางหนึ่งจากหลายๆ ทางเลือก โดยทั่วๆ ไป ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้แต่อาจมีปัจจัยอื่นเข้าสอดแทรก จนทำให้เปลี่ยนใจปัจจัยดังกล่าวคือทัศนคติของบุคคลอื่นกับเหตุผลเหนือความคาดหมาย

5. พฤติกรรมหลังการซื้อ (Post purchase behavior) หลังจากที่ได้ซื้อผลิตภัณฑ์มาและได้ บริโภคแล้ว ผู้บริโภคจะได้รับประสบการณ์ในการบริโภค ซึ่งอาจจะได้รับความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจก็ได้ ถ้าผู้บริโภคได้ทราบถึงข้อดีต่างๆ ของสินค้าทำให้เกิดการซื้อซ้ำได้หรืออาจจะมีการ แนะนำให้เกิดลูกค้ารายใหม่ แต่ถ้าไม่พอใจ ผู้บริโภคก็อาจเลิกซื้อสินค้านั้นๆ ในครั้งต่อไปและอาจ ส่งผลเสียต่อเนื่องจากการบอกต่อ ทำให้ลูกค้าซื้อสินค้าน้อยลงตามไปด้วย

สรุปได้ว่า พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อ เป็นกระบวนการของการหาโอกาสที่จะตัดสินใจ หาทางเลือกที่ดีที่สุด สรุปผลขั้นสุดท้ายของกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อเลือกแนวทางการ ปฏิบัติที่มีอยู่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ทรัพยากร และบุคคล สามารถนำไปปฏิบัติและทำให้ งานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและใช้รูปแบบวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยที่มีขอบเขตและรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
- กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวนประชากรทั้งหมด 6,106 (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2560) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามแนวคิดของ Hair et al. (1998) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ซึ่งได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

สุมาลี รามันธุ์/ สุภัตรา วันตะ

ทั้งสิ้น 205 ราย เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนที่ดีและเหมาะสมโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และตามสัดส่วน (Proportional allocation)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างได้ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

- ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามในการประเมินคุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และการตัดสินใจเลือกใช้บริการ โดยลักษณะ

ของข้อคำถาม เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแบบของ (Likert' scale) และนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) พบว่า มีค่า IOC มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 และนำแบบสอบถามมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค พบว่า ค่าความเชื่อมั่น รวมทั้งฉบับ 0.803 สรุปได้ว่า ผลจากการวิเคราะห์ มีค่าความเชื่อมั่นสูงพอที่จะนำไปใช้งานได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 205 ฉบับ ให้กับบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีการตอบกลับมา จำนวน 200 ฉบับ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา ตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาลงข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและตัวแบบโครงสร้าง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติที่ประกอบด้วย 1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และ 2) สถิติการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (SEM) โดยใช้โปรแกรม PLS

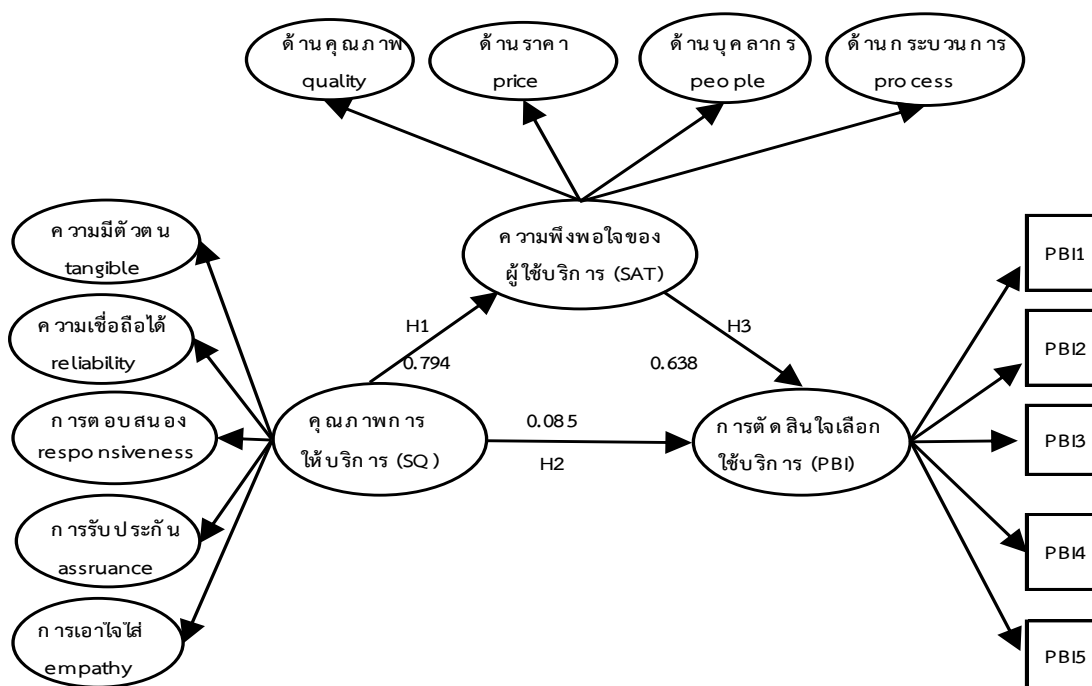
ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้พบว่า ประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 61.95 มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 54.15 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 87.80 ระยะเวลาปฏิบัติงานที่กิจการแห่งนี้ 2-5 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 55.12 ตำแหน่งงานปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชี จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 52.68 ส่วนคุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

และการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรคั่นกลางเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการที่มีผลกระหนาบต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวมทั้งสิ้นเท่ากับ 4.14) รองลงมาคือ ปัจจัยความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ (ค่าเฉลี่ยรวมทั้งสิ้น 3.94) และสุดท้าย ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการ (ค่าเฉลี่ยรวมทั้งสิ้น 3.87)

ผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างในภาพรวม ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยสัมประสิทธิ์ความถดถอยอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ดังแสดงในรูปที่ 3

จากรูปที่ 3 แสดงถึงเส้นทางความสัมพันธ์ตัวแบบสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ พบว่า 1) คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจของ

สุมาลี วัฒนัญญ์/ สุภัตรา วันตะ

ผู้ใช้บริการ (DE = 0.794) และการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (DE = 0.085) ตลอดจนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (IE = 0.506) และ 2) ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการมีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (0.638)

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

ตัวแปร (LV)	ความผันแปร R^2	อิทธิพล (effect)	SQ	SAT
การตัดสินใจเลือก ใช้บริการ (PBI)	0.500	DE	0.085	0.64
		IE	0.506	0.000
		TE	0.591	0.64
ความพึงพอใจของ ผู้ใช้บริการ (SAT)	0.630	DE	0.794	0.000
		IE	0.000	0.000
		TE	0.794	0.000

หมายเหตุ

DE = DirectEffect,

IE = IndirectEffect,

TE = TotalEffect,

N/A = NotApplicable,

* หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.10$ หรือค่า $t \geq 1.65$

** หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.05$ หรือค่า $t \geq 1.96$

*** หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.01$ หรือค่า $t \geq 2.58$

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิเคราะห์แบบอิทธิพลของความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในฐานะตัวแปรคั่นกลางที่เชื่อมโยงอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการ ที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี ของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางมีความแตกต่างกันได้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงคุณภาพการให้บริการต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

สมมติฐานการวิจัย (hypothesis)	สัมประสิทธิ์ เส้นทาง(Coef.)	ค่า t-test	ผลลัพธ์
คุณภาพการให้บริการมี อิทธิพลต่อความพึงพอใจ ของผู้ใช้บริการ SQ $\Rightarrow$ SAT	0.794***	21.216	สนับสนุน
คุณภาพการให้บริการมี อิทธิพลต่อการตัดสินใจ เลือกใช้บริการ SQ $\Rightarrow$ PBI	0.085***	0.554	สนับสนุน
ความพึงพอใจของผู้ใช้ บริการมีอิทธิพลต่อการ ตัดสินใจเลือกใช้บริการ SAT $\Rightarrow$ PBI	0.638***	4.319	สนับสนุน

* หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.10$ หรือค่า $t \geq 1.65$

** หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.05$ หรือค่า $t \geq 1.96$

*** หมายถึง $p\text{-value} \leq 0.01$ หรือค่า $t \geq 2.58$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าคุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ส่วนความพึงพอใจของผู้ใช้บริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลคั่นกลางซึ่งเป็นตัวแปรที่เข้ามาเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยที่มีตัวแปรคั่นกลาง ที่จะนำมาอธิบายอิทธิพลทางอ้อมระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ซึ่งผลการทดสอบอิทธิพลทางอ้อมจะปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบอิทธิพลทางอ้อม (Mediatoreffect) ของคุณภาพการให้บริการต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

สมมติฐานการวิจัย (hypothesis)	Indirect Effect	Boot SE	Boot LLCI	Boot ULCI
อิทธิพลทางอ้อมของ คุณภาพการให้บริการผ่าน ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ สู่การตัดสินใจเลือกใช้บริการ (SQ $\Rightarrow$ SAT $\Rightarrow$ PBI)	0.1363	0.0256	0.0922	0.1942

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผลการทดสอบอิทธิพลทางอ้อมของคุณภาพการให้บริการผ่านความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสู่การตัดสินใจเลือกใช้บริการ มีค่าความเชื่อมั่นไม่คลุม 0 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเป็นปัจจัยคั่นกลางระหว่างคุณภาพการให้บริการกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็นแต่ละปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยคุณภาพการให้บริการ

คุณภาพการให้บริการเป็นปัจจัยหนึ่งของการเลือกใช้บริการ หากผู้รับบริการได้รับบริการที่สอดคล้องกับความต้องการหรือสูงกว่าที่คาดหวังจะทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจและตัดสินใจเลือกใช้บริการ จากผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ทั้งนี้เนื่องจากสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ ชัชวาล แก้วอุดร (2553) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของพนักงานขายที่มีต่อความพึงพอใจของลูกค้า กรณีศึกษา บริษัท โตโยต้าดีเยี่ยม จำกัด พบว่า คุณภาพการให้บริการของพนักงานมีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ทวีนนท์ ชื่นเชื่อน (2557) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการผู้ป่วยนอกต่อคุณภาพบริการของโรงพยาบาลศูนย์จังหวัดเชียงราย พบว่า คุณภาพบริการมีผลต่อความพึงพอใจในการใช้บริการเช่นกัน

2. ปัจจัยความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ของความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ เนื่องจากปัจจุบันมีการแข่งขันกันมากค่อนข้างรุนแรง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความก้าวหน้าและเจริญเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเป็นตัวแปรคั่นกลาง ระหว่างคุณภาพการให้บริการกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ทั้งนี้เนื่องจากสอดคล้องกับงานวิจัยของ Abdirahman A. Hussein (2016) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อคุณภาพบริการรถแท็กซี่ เพื่อกำหนดขอบเขตแนวทางปฏิบัติด้านคุณภาพการให้บริการ ที่รับรองโดย บริษัท แท็กซี่ใน NAIROBI พบว่า คุณภาพการให้บริการมีความสัมพันธ์กับความ พึงพอใจในเชิงบวกและสรุปได้ว่า คุณภาพบริการจะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยในอดีต โดย Nuria (2015) ที่พบว่า คุณภาพบริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ในธนาคารพาณิชย์ ในเคนยา นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่พึงพอใจที่จะใช้มิติคุณภาพบริการเพื่อตอบสนองผู้ขับขีรถแท็กซี่ที่มาให้บริการอีกด้วย

ส่วนผลสำเร็จของความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ พบว่า ปัจจัยความพึงพอใจของผู้ใช้บริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของบริษัทจำกัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี
2. ควรมีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
3. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเขตพื้นที่เฉพาะ ข้อมูลที่ได้จะเหมาะสมสำหรับเขตพื้นที่ที่ศึกษาเท่านั้น ดังนั้น ในเขตพื้นที่อื่น ควรทำการศึกษาใหม่ในเขตพื้นที่ที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน สามารถนำไปใช้ในเขตพื้นที่นั้นๆ ได้จริง

รายการอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *ความพึงพอใจ. ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์.
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2560). *คลังข้อมูลธุรกิจ สถิติการจดทะเบียน*. วันที่ค้นข้อมูล 10 มีนาคม 2560, จาก <http://www.dbd.go.th/mainsite>
- ัชชวาล แก้วอุดร. (2553). *คุณภาพการให้บริการของพนักงานขายที่มีต่อความพึงพอใจของลูกค้า*. กรณีศึกษา: บริษัท โตโยต้าดีเอเอ็ม จำกัด. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ฐานุตรา จันทรเกตุ. (2554). *ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อคุณภาพของการให้บริการรถยนต์โดยสารประจำทาง ของบริษัท ขนส่ง จำกัด ณ สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดสระบุรี*. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการตลาด, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ทวินันท์ ชันเชื่อน. (2557). *ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการแผนกผู้ป่วยนอกต่อคุณภาพบริการของโรงพยาบาลศูนย์ จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ, สำนักวิชาการจัดการ, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- นิภาพร นาคะประเสริฐกุล. (2555). *ความพึงพอใจในคุณภาพบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการของผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลของรัฐและเอกชน ในจังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- เบญจมาศ เป็ดทอง. (2550). *พฤติกรรมการตัดสินใจและความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริหารจัดการของบริษัท วีระยะ ประกันภัย จำกัด ในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทั่วไป, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พิมล เมฆสวัสดิ์. (2550). *การประเมินคุณภาพบริการสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รุ่งนภา ออมสินสมบูรณ์. (2556). *ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามาใช้บริการซ้ำของร้านค้าเครือข่ายของกลุ่มวัยทำงานและวัยนักศึกษา*. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วรารณ กงชนะ. (2556). *ปัจจัยการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อและความพึงพอใจที่มีต่อคุณภาพการให้บริการระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- ศิริรัตน์ คະสะธรรม. (2557). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการถ่ายภาพ กรณีศึกษา ร้านถ่ายรูป ศรีปทุมจิตตอล*. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, วิชาเอกการตลาดคณะ บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริณู ลักษณะิตานนท์ และศุภร เสรีรัตน์. (2552). *การบริหารตลาดยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- อนนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดุลพัฒน์กิจ. (2550). *จิตวิทยาบริการ*. กรุงเทพฯ: อุดุลพัฒน์กิจ.
- Abdirahman, A. H. (2016). *Service Quality Practices and Customer Satisfaction in Taxi*. Requirements for the Award of Degree of Master of Business Administration in Operations Management, School of Business. University of Nairobi. Companies in Nairobi.
- Depoy, E., & Gilson, S. F. (2012). *Human behavior theory and applications: A critical thinking approach*. Thousand Oakes, CA: Sage Publications.
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M. & Donnelly, J.H., Jr. (1997). *Organization: Behavior, Structure, Process* (9th ed.). Homewood, Illinois: Time Higher Education Group.
- Hair J. F., Tatham R. L., Anderson R. E., & Black, W. (1998). *Multivariate data analysis* (5th ed.). Prentice-Hall: London.
- Kotler, P., & Scheff, J. (1997). *Standing room only: Strategies for marketing the performing arts*. Cambridge, MA: Harvard Business School Press.
- Kotler, P., & Armstrong. (2002). *Principle of Marketing*. USA: Prentice-Hall.
- Lewis, R. C., & Bernard, H. B. (1983), The Marketing Aspects of Service Quality. In *Emerging Perspectives on Services Marketing*, Berry, L. Shostack, G. and Upah, G. eds., (pp. 99-107). Chicago: American Marketing.
- Nuria, M. (2015). *Service quality practices and customer satisfaction in commercial banks in Kenya*. Unpublished MBA project, Uon Degree of Master of Business Administration in Operations Management, School of Business, University of Nairobi.
- Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer*. New York: Irwin/ McGraw- Hill

- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, 49, 41 - 50.
- Parasuraman, A., Berry, L. L., & Zeithaml, V. A. (1991). Refinement and reassessment of the SERVQUAL scale. *Journal of Retailing*, 67(4), 420-450.
- Rust, R. T., & Zahorik, A. J. (1993). Customer satisfaction, customer Retention, and Market Share. *Journal of retailing*, 69, 192-15.
- Schmenner, R. W. (1995). Escaping the black Holes of cost accounting. *Business Horizons*, January-February, 66 - 72.
- Shelly, M. W. (1975). *Responding to Social Change*. Pennsylvania: Dowden Huntchisam & Ross.

แบบนำเสนอบทความ

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

1. ชื่อบทความ

ภาษาไทย.....

.....

ภาษาอังกฤษ.....

2. ประเภทบทความ

☐ บทความวิจัย

☐ บทความวิชาการ

☐ บทความหนังสือ

☐ บทความปริทัศน์

3. ชื่อ-สกุล ผู้เขียนบทความ

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

4. สถานที่ติดต่อเจ้าของบทความ (กรุณากรอกให้ชัดเจนด้วยตัวบรรจง)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ บ้านเลขที่..... หมู่..... ถนน.....

ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-mail.....

5. บุคคลที่สามารถติดต่อได้/ผู้ประสานงาน.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-mail.....

6. การรับรองบทความ

☐ ขอรับรองว่าบทความต้นฉบับนี้ยังไม่เคย ได้รับการเผยแพร่และตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

7.ลายมือชื่อเจ้าของบทความร่วมในการยินยอมให้นำส่งบทความ

(กรุณาลงรายชื่อให้ครบทุกคน)

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย ตัวบรรจง)	ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย ตัวบรรจง)	หน่วยงาน	โทรศัพท์	E-mail

8.เอกสารนำส่ง

- ☐ บทความต้นฉบับพร้อมชื่อบทความและเจ้าของบทความ และเจ้าของบทความร่วม (ถ้ามี)
จำนวน 3 ชุด
- ☐ ซีดีรอมบันทึกบทความที่นำส่งเรียบร้อยแล้ว จำนวน 1 แผ่น

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

การพัฒนาธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา
 ธรรมณูพลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี จังหวัดบุรีรัมย์

Development of The Rural Constitution for Sustainable Strength
 Community: A Case Study of The Rural Constitution 9D of
 Buriram Province

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย (Kittipong Keatwatcharachai)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จิระ ประทีป (Chira Prateep)

รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อิสเรศ ศันสนีย์วิทย์กุล (Isares Sansaneewittayakul)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ธรรมณูพลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ (1) ศึกษารูปแบบ วิธีการจัดทำธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน (2) ระบุปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน และ (3) ศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาธรรมณูพลเมืองที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนแก่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษารูปแบบ วิธีการจัดทำธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยการวิเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (2) วิเคราะห์เพื่อระบุปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมณูพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและเนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการจัดทำธรรมณูพลเมือง รวมทั้งการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (3) ดำเนินการประชุมสัมมนาเชิงนโยบายเพื่อ

ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาธรรมาภิบาลเมืองที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนแก่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบธรรมาภิบาลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง 2 ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมาภิบาลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมาภิบาลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมาภิบาลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดี ละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาลเมือง, ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน, ธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี, จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This research “Development of The rural constitution for Sustainable Strength Community: A case study of The rural constitution 9 D of Buriram Province” aims to 1) study the process and method to create The rural constitution for community’s sustainability 2) identify the Key Success Factor for the success of citizen constitution for community’s sustainability 3) study and propose policy recommendation of citizen constitution for community’s sustainability for other Thai communities. This research applies qualitative research methods comprise of in-depth interview, focus group discussion from key actors also include workshop seminar and policy meeting to ensure that the research has accurate and best

information for further policy recommendation of citizen constitution for community's sustainability for other Thai communities.

The research illustrates that Buriram Model of citizen's constitution called "Thammanull Mhoo Ban Santisuk Kual Dee" applies Budish Religion believe and other religion to conduct the principle of "conduct good deed prevent bad doing and afraid of sin" and also influenced by Civil Society and Direct Democracy principle. Furthermore, the constitution emphasize on 2 level implementation, individual level and organizational level, base on, community trust and independent sustainable local community. According to the research finding. It shows that the key success factor of this constitution based on strong leadership of village committee, the trust from the village's citizen to their leader and also citizen participation. For the recommendation, the research suggest that Thai government have to promote the constitution to improve community empowerment for community sustainability by empower village committee. Therefore, the committee will act as a change agent to lead the application and implementation of citizen constitution for community's sustainability for other Thai communities. Besides each Thai local community must generate the good will and collective public interest to their citizen to be a good citizen. Both good quality citizen and strong village committee will be the power house to develop the citizen constitution for community's sustainability for every Thai communities.

Keywords: The rural constitution, Sustainable strength community, Constitution 9D, Buriram province

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาที่ความเจริญในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ด้านการสาธารณสุข ด้านสังคม เช่น สิทธิมนุษยชน และด้านอื่นๆ แต่จากสถานการณ์บ้านเมืองในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยกลับต้องประสบปัญหาในหลายด้านที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกัน

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย/ จิระ ประทีป/ อิศเรศ ศันสนีย์วิทย์กุล

ด้วยความพยายามแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ปัญหาต่างๆ กลับมีความรุนแรงและทวีคูณขึ้น เป็นเงาตามตัวกับความเจริญ ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่พบอยู่ในห้วงที่ผ่านมา เช่น ประเทศ สังคมไทย เผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม และจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของ ยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนัน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางการเมือง และความแตกแยกของคนในชาติ เป็นต้น

แม้ในหลายช่วงปีที่ผ่านมารัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรต่างๆ ได้พยายามดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศ และช่วยแก้ไขปัญหาคือความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหาร เปลี่ยนนโยบาย หรือไม่มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควร และไม่มีความยั่งยืน

ดังนั้น หากมองจุดแข็งหรือโอกาสที่สังคมไทยมีอยู่ จะพบว่าสิ่งต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น เกี่ยวข้องกับชุมชนและหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นรากฐานการปกครองที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเองและที่สำคัญองค์กรหนึ่งที่ได้มีการจัดตั้งไว้แล้วตามกฎหมาย คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และคณะกรรมการชุมชนเมือง (กชช.) โดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้าน ถือเป็นองค์กรในรูปคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านทุกหมู่บ้านที่มีหน้าที่รองรับภารกิจของทุกกระทรวง หรือทุกหน่วยงานที่มีภารกิจหรือนโยบายกระทบต่อประชาชน ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้าน จึงถือได้ว่าเป็นหัวใจหรือรากฐานของแผ่นดินและการปฏิรูปประเทศ

จังหวัดบุรีรัมย์ถือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยั่งยืน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 28 ตี ๒ แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช 2551 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนว

ทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ ถือเป็นการสะท้อน การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระดับชุมชน และแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าสามารถพัฒนาเป็นตัวแบบการปกครองในระดับรากฐานของประเทศไทย ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้ความสำคัญในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จ (Key Success Factor) ของการจัดทำธรรมนูญพลเมือง รวมถึงถอดบทเรียนของการจัดทำธรรมนูญ พลเมือง เพื่อได้ข้อมูลและองค์ความรู้นำไปสู่การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองที่เข้มแข็งของชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน
2. เพื่อระบุปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่าง ยั่งยืน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติเพื่อการพัฒนาธรรมนูญพลเมืองที่ เข้มแข็งอย่างยั่งยืนแก่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ธรรมนูญพลเมือง หมายถึง กฎระเบียบที่ใช้ในบังคับระดับหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อเป็นการจัด ระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการ ปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน

ธรรมนูญ 9 ดี หมายถึง กฎระเบียบที่ใช้ในบังคับระดับหมู่บ้าน ชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ ชุมชนเมือง (กชช.)

ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน หมายถึง ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวม ตัวกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ของชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน

หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 และให้รวมถึงชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) มาจากคำว่า “ประชา” กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง “ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) เป็นคำที่เกิดขึ้นในสมัยกรีกโบราณ ซึ่งหมายถึง “การปกครองโดยชนหมู่” หรือ “การปกครองโดยหมู่ชน” โดยอาจแบ่งเป็นความหมายและคำนิยามได้ ได้ดังนี้

ประชาธิปไตยความหมายอย่างแคบ หมายถึง รูปแบบการปกครองรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่มีลักษณะพิเศษ คือ ประชาชนมีสิทธิอำนาจและมีอำนาจปกครองตนเอง

ส่วนประชาธิปไตยในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดถือ อุดมคติ และหลักการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในกิจการทางการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยประชาชนคนส่วนใหญ่ ซึ่งความหมายประเภทหลังนี้ แต่ละสังคมอาจมีรูปแบบและมีลักษณะดังต่อไปนี้

ก. ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)

อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศและมาจากประชาชนในรัฐ ถือเป็นหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรงยังคงเหลือไม่กี่ประเทศ เช่น สวิสเซอร์แลนด์ มีมลรัฐเล็กๆ (Canton) ของประเทศ ในการปกครอง Glaris, Unterwald และ Appenzell และในมลรัฐต่างๆ เหล่านี้ไม่มีรัฐสภา สำหรับงานธุรการที่จะต้องปฏิบัติทุกวันนี้ ราษฎรจะมาประชุมกันที่จัตุรัสกลางเมืองหรือโบสถ์โดยการประชุมรูปแบบนี้เรียกว่า “Landsgemeinde” และตั้งผู้แทนขึ้นปฏิบัติงานโดยมีประธานเป็นผู้ควบคุม ซึ่งเรียกว่า “ลัมดัมมันน์” (Landammann) ส่วนงานตุลาการนั้นราษฎรจะเลือกตั้งผู้ที่จะพิจารณาพิพากษาคดีขึ้นเป็นประจำ คงเหลือแต่งงานด้านจัดทำกฎหมายเท่านั้นที่ราษฎรต้องทำเองโดยตรง ซึ่งที่ประชุมจะมีการลงมติในร่างกฎหมายต่างๆ โดยการออกเสียงประชามติจะกระทำโดยเปิดเผยโดยเสียงข้างมาก (ไพโรจน์ ชัยนาม, 2515)

ข. ประชาธิปไตยทางผู้แทน (Representative Democracy) เป็นระบอบการเมืองที่ให้ประชาชนเลือกผู้แทนของตนเข้าไปบริหารและตัดสินใจแทนตนเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชน

มอบอำนาจอธิปไตยให้ผู้แทนที่เขาเลือกตั้งเข้าไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งของรัฐ เป็นผู้ใช้อำนาจดังกล่าวแทน โดยมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่แน่นอน (ไพโรจน์ ชัยนาม, 2515)

ค. ประชาธิปไตยแบบกึ่งโดยตรง (Semi – Direct Democracy) เป็นการนำรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยโดยตรงมาผสมผสานกับรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบผู้แทน ซึ่งมักเรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในระดับต่างๆ เช่น ให้ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้ง (สิริพรรณ นกสวน, 2548)

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม

มีแนวคิดและปรัชญาพื้นฐานดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับนิติรัฐ (Legal State)

คำว่า “นิติรัฐ” มีต้นกำเนิดมาจากประเทศเยอรมัน ที่เรียกว่า “Rechtsstaat” ประกอบขึ้นจากคำสองคำคือ คำว่า “Recht” ที่แปลว่า “กฎหมาย” และคำว่า “Staat” ที่แปลว่า “รัฐ” โดยมีหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ให้หลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน กฎหมายต้องยืนอยู่บนหลักเหตุผล หลักเสมอภาค หลักห้ามมีผลย้อนหลังเอาโทษกับบุคคล หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557)

ดังนั้น “นิติรัฐ” จึงมีความหมายว่า “การปกครองโดยกฎหมาย” กล่าวคือ รัฐที่นับถือกฎหมายหรือยกย่องกฎหมายเป็นใหญ่ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายซึ่งรัฐนั่นเองเป็นผู้ตราขึ้น และรัฐยอมรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนไว้ในกฎหมายสูงสุดของรัฐ นั่นคือ “รัฐธรรมนูญ” เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ดังที่กฎหมายรับรองไว้ อย่างไรก็ดี การที่รัฐยอมรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญไม่ได้หมายความว่า รัฐจะยอมให้ประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพของตนกระทำการต่างๆ ได้โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ จากภาครัฐ หากรัฐมีความจำเป็นหรือผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือผลประโยชน์สาธารณะ ที่จะต้องดำรงรักษาไว้ รัฐอาจต้องบังคับให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการบางอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครองที่แท้จริงในนิติรัฐ คือ กฎหมายที่รัฐตราขึ้นและประกาศใช้โดยชอบด้วยกฎหมาย องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะอยู่ในลำดับใด ไม่อาจล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้หากไม่มีเหตุผลความจำเป็น เพื่อให้การปกครองโดยกฎหมายดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนผู้ซึ่งเห็นว่าตนถูกองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยไม่ชอบ

ด้วยกฎหมาย จะต้องมิสืบทอดได้แก่การกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตนเห็นว่าขัดต่อกฎหมาย และจะต้องมีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น หากผลการตรวจสอบพบว่าการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐขัดต่อกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในบ้านเมือง รัฐต้องเพิกถอนการกระทำนั้นเสีย และทำให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นกลับคืนสู่ฐานะเดิม โดยการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้ (หยุด แสงอุทัย, 2538)

2) แนวคิดเกี่ยวกับ นิติธรรม (Rule of Law)

คำว่า “นิติธรรม” (Rule of Law) มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งมีความหมายที่หลากหลาย อาทิ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน” เอกสารตำรากฎหมายมหาชนบางเล่มก็นิยมให้จำกัดความว่า “หลักการปกครองด้วยกฎหมาย” หรือ “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” ซึ่งนัยสำคัญของความหมายก็คือการยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐในการออกกฎหมาย แต่กฎหมายที่ออกนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ตั้งอยู่บนหลักความเป็นธรรม

ดังนั้น หลักนิติธรรม จึงมีหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครองเช่นเดียวกัน และทำนองเดียวกับหลักนิติรัฐ โดยหลักนิติธรรม เน้นการที่บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย กฎหมายต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน ให้เหตุผลได้ ไม่ขัดแย้งกันเอง ปฏิบัติได้ ใช้เป็นการทั่วไปเป็นธรรม กฎหมายต้องมุ่งใช้ไปในอนาคต ไม่มีโทษย้อนหลัง มีการบังคับใช้กฎหมายโดยเสมอภาค กระบวนการตรากฎหมายต้องถูกต้อง รวมถึงมีหลักประกันความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ ฯลฯ

หลักนิติธรรมจึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกฎหมาย เป็นหลักที่ใช้ในการถ่วงดุลอำนาจของผู้มีอำนาจในรัฐด้วยกัน รวมถึงการกำกับดูแลตรวจสอบอำนาจอันไม่ชอบธรรมของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจอับโดยทั้ง 3 ในการปกครองประเทศเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ หลักนิติธรรม ยังถือเป็นเสาหลักที่ปักไว้ให้กฎหมายยึด เพื่อมุ่งไปสู่ความยุติธรรม ช่วยป้องกันมิให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจเป็นสำคัญ

3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม

ประชาสังคม หรือ Civil Society เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง โดยทั่วไป “ประชาสังคม” หมายถึง “สังคมที่ประชาชนทั่วไป ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลาย ที่ประชาชนจัดขึ้น” (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2543) กล่าวคือ “ประชาชน” ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการที่เป็นอิสระจากภาครัฐ และอยู่นอกบริบทการแข่งขันทาง

การเมือง ซึ่งกลุ่มและผู้กระทำการทางสังคม อาจมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต วิธีคิดอันหลากหลายมา ร่วมกันในกิจกรรมบางอย่างที่มีเป้าหมายร่วมกัน เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิด การลงความเห็นร่วมกัน รวมถึงต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมในการพิทักษ์หรือเพิ่มพูน ผลประโยชน์สาธารณะบางประการให้กับสังคม (ธีรยุทธ บุญมี, 2547)

4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้มีการกล่าวถึงการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเป็นสาระสำคัญ เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวคิดในเรื่องดังกล่าวดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่าง เป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2543) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการ กระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ประเวศ วะสี, 2554)

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคน มาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่า ระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนอง ความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหา ต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้น “ความเข้มแข็งของชุมชน” หากพิจารณาถึงความลึกซึ้ง ของแนวคิด ภายใต้งานกระแสนการสร้างชุมชนดังกล่าว จะพบว่า ชุมชนในที่นี้ หมายถึงชุมชนแห่งสำนึก (Conscious community) ที่สมาชิกของชุมชน ต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบ โดยรวมที่มี ความสัมพันธ์กันอย่าง แนบแน่น

5. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมณูพลเมือง

ความเป็นพลเมือง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยอาจมีการกำหนดกฎ กติกายึดถือในการปกครองหรือการจัดการตนเองของชุมชน ดังนั้น “ธรรมณูพลเมือง” ในที่นี้จึงหมายถึง “กฎกติกา ระเบียบหรือกฎหมายที่ประชาชน ชุมชน กำหนด ขึ้นเพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของตนเองและชุมชนร่วมกัน” กล่าวคือ พลเมืองมีสิทธิและ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการแสดงออกโดยการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อพิทักษ์

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย/ จิระ ประทีป/ อิศเรศ ศันสนีย์วิทย์กุล

สิทธิ ของตนเองครอบคลุมครัวเรือนสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สัมพันธ์ เตชะอิก, 2555) ดังนั้นอารยธรรมในสังคมประชาธิปไตย ชุมชน จึงจะต้องเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อนเป็นหลัก แทนการคิด หรือฝากความหวังพึ่งพารัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว เปลี่ยนสถานะจากผู้รับ เป็นผู้จัดการและผู้ลงมือกระทำด้วยสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง ใช้สิทธิและอำนาจที่แท้จริงที่มีอยู่ใน รัฐธรรมนูญเพื่อ “การจัดการตนเอง” ทั้งนี้ถือว่าการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญ และเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุด ทั้งนี้ ชุมชนจัดการตนเอง หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นอันได้แก่ ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมสัมพันธ์กับชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการ การชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้ข้อมูลแผนการจัดการความรู้และทุนชุมชน (คน องค์การชุมชน ทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยประชาชนเป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งประชาชนควรมีบทบาทและสิทธิเสรีภาพในการปกครองตนเอง

6. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมนูญพลเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภาคอีสานตอนล่าง มีจำนวนประชากรประมาณ 1.6 ล้านคน มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 23 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอนางรอง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอประโคนชัย อำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก อำเภอกระสัง อำเภอบ้านกรวด อำเภอคูเมือง อำเภอหนองกี่ อำเภอปะคำ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอหนองหงส์ อำเภอพลับพลาชัย อำเภอห้วยราช อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอขาม อำเภอโนนดินแดง อำเภอละหานทราย อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอแคนดง และอำเภอบ้านด่าน ซึ่งมีการปกครองระดับท้องที่ ได้แก่ระดับตำบลจำนวน 188 ตำบล และระดับหมู่บ้าน 2,546 หมู่บ้าน

ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 46 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 160 แห่ง

สำหรับแนวคิดธรรมนูญพลเมือง เริ่มเกิดขึ้นในสมัยนายเสรี ศรีหะไตร ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 โดยกำหนดให้มี “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี” เป็นกฎกติกาของหมู่บ้านซึ่งไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เน้นหลักจริยศาสตร์ จาริตประเพณีที่จะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไปอย่างยั่งยืนและเป็นสัญญาประชาคม (Social Contract) ที่ทุกคน ทั้งภาคราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ/ เอกชน และประชาชน จะต้องประพฤติปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

ทั้งนี้ในกระบวนการร่างธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี ฯ ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาของ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะทำงานระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้แทนจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคเอกชนและ ประชาชนร่วมกันเสนอปัญหา ความต้องการ เป้าหมายและวิธีการในการสร้างความเข้มแข็งให้ เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน/ ชุมชนเมือง ผ่านกระบวนการตามตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B- CM Model: Buriram Case Management Model) จนเกิดเป็นธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี ฯ มีทั้งหมด 99 ข้อ ซึ่งจากเลข 99 เป็นเลขมหามงคล ตามคติความเชื่อของคนไทยเพื่อให้ทุก หมู่บ้านถือปฏิบัติตาม โดยแต่ละหมู่บ้านได้มีการประชุมประชาคม และจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และประกาศใช้ธรรมนูญ ฯ ของหมู่บ้าน พร้อมกันทั่วทั้งจังหวัดเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2557 เวลา 9.09 น. และในวันเดียวกันได้มีการจัดพิธีปลุกเสกและถวายธรรมาวุธ ฯ จำนวน 2,546 เล่ม ของทุกหมู่บ้านใน 23 อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดศีระเขตรัตน์ ตำบลมะเฟือง อำเภอ พุทไธสง และถวายธรรมาวุธ ฯ พร้อมกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตน ต่อพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ผู้ทรง ก่อตั้งเมืองแปะ หรือเมืองบุรีรัมย์

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับ ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี แบ่งออกเป็น 10 หมวด มี 99 ข้อ ใช้เป็นกรอบมาตรฐานให้บรรลุเป้าหมาย โดยกำหนดปัจจัยความสำเร็จ 9 ประการ (9 ตี) ได้แก่ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้น อาชญากรรม มีกองทุนพึ่งพาตนเอง คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ ชุมชนเมือง (กชช.) ที่เข้มแข็ง โดยอาศัยการขับเคลื่อนด้วยองค์กรคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และคณะกรรมการชุมชน (กชช. และใช้ธรรมนูญพลเมืองหรือหมู่บ้าน เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานและพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์

7. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจ

แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) หรือการบริหารรัฐกิจ ถือเป็นแนวคิดที่มุ่ง “การจัดบริการสาธารณะ” เป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้น จึงสามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการอธิบายถึงที่มาและพัฒนาการของ “องค์การมหาชน” ได้เป็นอย่างดี โดยแนวคิด รัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจ ได้มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะ ดังต่อไปนี้ (Sriram, N., Keatwacharachai, K. and Charanchai, C., 2013)

7.1 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิม (Old Public Administration: OPA)

แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจดั้งเดิมเป็นแนวคิด ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 1887-1968 ซึ่งเป็นยุคหรือช่วงเวลาที่ทำให้ความสำคัญกับค่านิยมทางการบริหารตามหลัก 3E's คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) และประหยัด (Economy) โดยแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญในช่วงนี้ คือ (สรุปความจาก Nicholas Henry 2001, pp. 27-45) แนวคิดการบริหารแยกจากการเมือง (Political-Administration Dichotomy) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เสนอโดย Woodrow Wilson ทฤษฎีองค์การที่มีระเบียบแบบแผนหรือทฤษฎีระบบราชการ (The Bureaucracy Theory) ของ Max Weber แนวคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ของ Frederick W. Taylor แนวคิดหลักการบริหาร (Administrative Principles) นักวิชาการที่นำเสนอหลักการบริหารมีอยู่หลายท่าน เช่น หลักการ POCCC ของ Henri Fayol และหลักการ POSDCORB ของ Luther H. Gulick and Lyndall Urwick เป็นต้น

7.2 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ (New Public Administration: NPA)

รัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่หรือการบริหารรัฐกิจใหม่ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1968 เมื่อนักรัฐประศาสนศาสตร์รุ่นใหม่ที่น่าโดย Dwight Waldo ได้จัดการประชุมสัมมนาในหัวข้อ “รัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่” ขึ้น ณ ศูนย์ประชุมมินนาวัตต์บรูค มหาวิทยาลัยชิราคิวส์ สหรัฐอเมริกา โดยได้วิพากษ์แนวคิดการบริหารรัฐกิจในยุคก่อนหน้านี้ที่เชื่อในลัทธิปฏิฐานนิยม (Positivism) และลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism) มุ่งศึกษาความจริงทางสังคมด้วยวิธีการเชิงประจักษ์เพียงอย่างเดียวว่าเป็นแนวคิดที่คับแคบ ไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม อีกทั้งความคิดที่จะแยกคุณค่าหรือค่านิยม (Value) ต่างๆ ออกจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น จึงเสนอให้ใช้ค่านิยมเชิงบรรทัดฐาน ความคิดแนวนุษยนิยมมาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ ตามที่เกิดขึ้น อันเป็นหลักการของลัทธิปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) การบริหารรัฐกิจใหม่จึงมีแนวคิดที่มีลักษณะเชิงมนุษยนิยม สนใจทฤษฎี ปทัสถาน (Normative theory) ปรัชญา (Philosophy) และปฏิบัตินิยม (Activism) กล่าวคือให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับเกียวก่านิยม ศีลธรรม ความเป็นมนุษย์มากขึ้น และเน้นการพัฒนาองค์การในรูปแบบใหม่ (New organization form) ให้เป็นองค์การเชิงริเริ่มสร้างสรรค์และบุกเบิกทดลองในการพยายามตอบสนองความต้องการของประชาชน (ชุมพร สังขปรีชา, 2529)

7.3 แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

กำเนิดในช่วงปลายทศวรรษ 1970 แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่มีนักวิชาการต่างประเทศและไทยที่ให้ความสนใจและอธิบายถึงความสำคัญมากมายได้แก่ Jonathan Boston,

Christopher Hood, David Osborne and Ted Gaebler (1992) และทศพร ศิริสัมพันธ์ (2553) การจัดการภาครัฐแนวใหม่หรือ New Public Management กล่าวได้ว่าเป็นพาราไดม์ (Paradigm) ที่สำคัญที่นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้การยอมรับในปัจจุบันว่าเป็นกรอบแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารภาครัฐในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

David Osborne and Ted Gaebler (1992) ได้เสนอแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือที่รู้จักกันในชื่อว่า “Reinventing Government” โดยมีจุดมุ่งหมายต้องการให้ระบบราชการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงมากกว่าให้ระบบราชการลงมือทำงานเอง และต้องการให้ระบบราชการเป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นระบบราชการที่มอบอำนาจให้กับประชาชนไปดำเนินการเอง

7.4 แนวคิดหลังการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (Post-New Public Management: Post-NPM)

นับตั้งแต่แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้รับการยอมรับและส่งผลการปฏิรูปการจัดการภาครัฐในประเทศต่างๆเป็นอย่างมาก ในทางกลับกันแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ถูกท้าทายด้วยแนวคิดต่างๆ ตามมา โดยเฉพาะ แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ “new public service” และการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ “new public governance” ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลังการจัดการภาครัฐแนวใหม่ “post-New Public Management” (Dunleavy and Hood, 1994; Denhardt and Denhardt, 2000; Osborne, 2006) โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.4.1 แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS)

แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) เป็นแนวคิดเชิงวิพากษ์แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) โดย Robert B. Denhardt and Janet Vinzant Denhardt (2011, pp. 9-16) ได้อธิบายไว้ว่า NPS เกิดขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) ประชาธิปไตยพลเมือง (Democratic citizenship) (2) ชุมชนและประชาสังคม (Community and civil society) (3) แนวคิดมนุษยนิยมในองค์การ และทฤษฎีวาทกรรม (Organization humanism and discourse) นอกจากนี้ Tamronglak, A. (2010) ยังได้นำแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) มาวิพากษ์การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) โดยนำเสนอถึงปัญหาของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ไว้หลายประการ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์ของการจัดการนิยม ในแง่การนำมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐซึ่งมีความซับซ้อนทางการเมืองมากกว่าการบริหารงานในภาคธุรกิจเอกชน

7.4.2 แนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG)

เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นศตวรรษที่ 21 และหลังจากนั้นได้ ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้ แม้จะมีได้มีฐานะเป็นแนวคิดที่เป็นพาราไดม์ใหม่ทางรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงยังมีการยอมรับการบริหารจัดการงานสาธารณะในหลาย ๆ ประเทศ เทียบเท่าแนวคิด NPM ก็ตาม แต่เป็นแนวคิดที่ท้าทายและเข้าไปเสริมจุดอ่อนของแนวคิด OPA และ NPM ได้เป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้แนวคิด NPG เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ทางวิชาชีพต่างๆในการร่วมตัวดำเนินงานสาธารณะ ใน “รูปแบบของการจัดการภาคี” แม้ว่า NPG มีอาจเข้าไปแทนที่ OPA และ NPM ได้ แต่การจัดการในรูปแบบ NPG ได้ขยายตัวอย่างมากในช่วงกว่าสิบปีที่ผ่านมา (Osborne, 2010a; Peters, 2010; Bovaird and Löffler, 2005b)

Osborne ได้มองว่า NPG มีรากฐานมาจากทฤษฎีเครือข่าย (Network Theory) และทฤษฎีสถาบัน (Institutional Theory) โดยได้รับอิทธิพลทาง ความคิดจาก Ouchi (1979); Powell, W. (1990); Powell, W. and DiMaggio (1991) และ Nohria, N. and Eccles, R. (1992) โดยนักคิดแนว NPG ได้นำทฤษฎีระบบธรรมชาติแบบเปิด (Open Natural Systems Theory) มาใช้เป็นกรอบในการมอง ปัจจัยสถานะแวดล้อมภายนอกที่มีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติและการให้บริการ สาธารณะ ที่อยู่ภายในรัฐแบบพหุ (Plural State) โดยเน้นการมีส่วนร่วมแบบภาคี เครือข่ายอันประกอบด้วยภาครัฐ เอกชนและประชาชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมการดำเนินการและร่วมตัดสินใจด้วยกัน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาแบบ วิธีการจัดทำธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์เนื้อหา รวมถึงสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อระบุปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนโดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาไว้คือ 1) วิเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์เนื้อหา 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) 3) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการประชุมเชิงนโยบายเพื่อได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาธรรมณูพลเมืองที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนแก่ชุมชนต่างๆของประเทศไทยในอนาคต

กลุ่มเป้าหมาย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ด้านรัฐศาสตร์ และด้านกฎหมายมหาชน จำนวน 3 คน และผู้บริหารระดับจังหวัด นักปกครองท้องถิ่นและท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 4 คน และผู้บริหารส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการนำธรรมณู 9 ดีไปปฏิบัติ ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ รองผู้บัญชาการตำรวจภูธรจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้บริหารศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) จำนวน 4 คน

2. การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารจังหวัดบุรีรัมย์ นักปกครองท้องถิ่น นักปกครองท้องถิ่น ตัวแทนชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆทุกอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 200 คน

3. การประชุมเชิงนโยบาย (Policy Meeting) ของผู้บริหารหรือผู้แทนที่เกี่ยวข้องธรรมณูพลเมือง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 33 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 5 คน นักวิชาการ 5 คน และผู้แทนอำเภอ 23 คน ซึ่งมาจากทุกอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis)

ผู้วิจัยใช้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลในรูปแบบการพรรณนาบรรยาย (Descriptive Data Analysis) โดยพิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (Context) ของข้อมูลโดยพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ของข้อมูล เอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปอย่างถูกต้อง มีความครอบคลุมมากที่สุด โดยลักษณะของข้อมูลที่จะพิจารณา ได้แก่ แหล่งที่มาของข้อมูล ช่วงเวลาของ การบันทึกข้อมูล โดยนับความถี่ของ คำ หรือข้อความที่จำแนกไว้ภายใต้ระบบ การจำแนกที่กำหนดไว้ ซึ่งจะนำมาสู่การวิเคราะห์ เชื่อมโยง สรุปบรรยายข้อมูลที่จำแนกไว้ อ้างอิงไปสู่การยืนยันข้อมูลที่น่าเสนอได้

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดทำธรรมนูญพลเมืองชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

รูปแบบการจัดทำธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี ของจังหวัดบุรีรัมย์ ใช้แนวคิดกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ผสมผสานกัน เรียกว่า “ธรรมนูญสันติสุข 9 ดี” โดยนำหลักคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลแนวคิดคิปปุซท์ (Kibbutz) ชุมชนเกษตรกรรมหรือชุมชนพึ่งพาตนเองจากประเทศอิสราเอล โดยธรรมนูญพลเมืองมีลักษณะเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้านชุมชน ซึ่งมีใช้กฎหมาย การบังคับใช้จะอาศัยความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านเป็นสำคัญ มีคณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และเครือข่ายชาวบ้านที่เข้มแข็งเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ที่มีความเป็นรูปธรรม และมีความชัดเจนสูงมาก

นอกจากนี้ ธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี ยังได้นำตัวแบบระบบ (System Model) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นรูปแบบ “การบริหารจัดการรายกรณี” (B-CM Model: Buriram Case Management Model) เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด จึงเกิดโครงสร้างการขับเคลื่อน บุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี อันเป็นการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ (Area) ของทุกอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จนถึงครอบครัว และเชิงบทบาทอำนาจหน้าที่ (Function) ของส่วนราชการ/ หน่วยงาน ตามโครงสร้างการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี

2. วิธีการจัดทำธรรมนูญพลเมืองชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

กำหนดวิธีการด้วย 2 วิธีการหลัก ได้แก่

1) **ระดับบุคคล** เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการร่างธรรมนูญพลเมืองร่วมกัน กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน โดยนำหลักการธรรมนูญ 9 ดี มาใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ร่วมประชุมหารือ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน การจัดกิจกรรมอบรมชาวบ้านให้มีการระลึกถึงฮีโร่ดัตตปะอยู่เสมอ สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความเกรงกลัวต่อบาป ความเชื่อในนรกสวรรค์ โดยมีการจัดกิจกรรมปฏิญาณสาบานตน 12 ข้อ อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือการอธิษฐานจิตและสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร

2) **ระดับองค์กร** การดำเนินงานในระดับหน่วยงานหรือองค์กร มีวิธีการขับเคลื่อนดังนี้

2.1) **การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี (BCM Office) จังหวัดบุรีรัมย์** เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานเชื่อมโยง การทำงานระหว่างหน่วยงาน องค์กร และทุกหมู่บ้าน รวบรวม และเผยแพร่ข้อมูล รวมถึงติดตามประเมินผลการดำเนินงานของ กม. ทุกหมู่บ้าน โดยจะมี

ผู้แทนจากคณะทำงานขับเคลื่อน 9 ดี และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติงานในศูนย์ฯ โดยทำหน้าที่เหมือนพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษากับชุมชนเพื่อการจัดทำธรรมนูญพลเมือง

2.2) การจัดกิจกรรมพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกพื้นที่และทุกระดับ กล่าวคือ หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองทั้งระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน มีการจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญพลเมืองตามที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น มีการจัดกิจกรรมวันประกาศใช้ธรรมนูญฯ ของหมู่บ้านพร้อมกันทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2557 เวลา 09.09 น. และในวันเดียวกัน มีการจัดพิธีปลูกเสกและถวายธรรมนูญฯ จำนวน 2,546 เล่ม ของทุกหมู่บ้านใน 23 อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดศีระขรเขต ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง พร้อมกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนต่อพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชการที่ 1) ผู้ทรงก่อตั้งเมืองแปะ หรือเมืองบุรีรัมย์

2.3) การจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) สันติสุข 9 ดี กำหนดให้ทุกหมู่บ้านกำหนดเป้าหมาย (Goal) ร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญพลเมือง และต้องกำหนดกิจกรรมสำคัญ (Input) ที่จะทำให้เป้าหมายสำเร็จ กำหนดกระบวนการปฏิบัติ (Process) โดยแยกเป็นกิจกรรมต้นน้ำ กิจกรรมกลางน้ำ และกิจกรรมปลายน้ำ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดเชิงปริมาณ และตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ และผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินการทั้งหมดที่จะต่อเนื่องและยั่งยืน

กระบวนการสร้างแผนชีวิตหมู่บ้านได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยคณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน และคณะทำงานยุทธศาสตร์หมู่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน รวมทั้งมีการกำหนดแผนขั้นตอนการจัดทำไว้ 8 ขั้นตอน คือ 1) การจัดเก็บข้อมูล 2) การเตรียมการประชุมหมู่บ้าน 3) การประชุมหมู่บ้าน 4) การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน 5) การให้ความเห็นชอบและรับรองแผนฯ 6) การประสานและการใช้แผนฯ 7) การตรวจสอบและติดตามผล และ 8) การทบทวนปรับปรุงแผน

2.4) การประเมินผล การดำเนินงานสร้างคุณธรรมโดยการใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการประเมินหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ตามหลัก System Approach แทนด้วยสัญลักษณ์ ช้างพลายสันติสุข 9 ดี ในทุกหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า “ช้างพลายบุรีรัมย์สันติสุข”

3. ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

1) ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำถือว่ามียุทธศาสตร์เป็นอย่างมากในการจัดทำธรรมนูญพลเมือง นับตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการ นักปกครองในระดับท้องถิ่นและนักปกครองใน

ระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดธรรมนูญพลเมืองเกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนและกำหนดนโยบายจังหวัดคุณธรรม คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดในการบริหารจังหวัดคือ “บุรีรัมย์สันติสุขบนความพอเพียง ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1” โดยวางแผนการดำเนินงานและการขับเคลื่อน ตามตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณีจังหวัดบุรีรัมย์ (B-CM: Buriram Case Management Model) กำหนดโครงสร้างการบริหาร และผู้รับผิดชอบหลักในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชน

2) คณะกรรมการหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นกลไกหลักในการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองของชุมชน ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้หมู่บ้านบางแห่งเห็นถึงความสำคัญจึงได้มีการจัดชุด “กม.น้อย” หรือคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์และปณิธาน รวมทั้งภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นเดิม เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการชุดอื่นๆที่ทำงานประสานความร่วมมือการขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองของชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ (กบอ.) คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (กบต.) เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ซึ่ง ประกอบด้วย 1) เป็นคนดี 2) มีปัญญา 3) รายได้สมดุล 4) สุขภาพเข้มแข็ง 5) สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ 6) สังคมอบอุ่น 7) หลุดพ้นอาชญากรรม 8) จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง และ 9) สร้างความเข้มแข็งให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ ชุมชนเมือง (กช.) โดยประชาชนหรือชุมชนจะมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล ตามที่ได้กำหนดร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญพลเมือง

4) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน ในแต่ละหมู่บ้าน/ ชุมชนจะมีการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และมีการจัดกิจกรรมถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความศรัทธาและความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติตามแผนชีวิตตามที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะแนวคิดที่ชาวบ้าน ชุมชนยึดถือในการปฏิบัติตามธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญ 9 ดี คือ “การทำดี ละชั่ว กลัวบาป” โดยปลูกฝังจิตสำนึก (Conscious) ให้ชาวบ้านมีสติ รู้ตัว รู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่หรือกำลังจะทำอะไร

5) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานตามธรรมนูญ 9 ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหมู่บ้าน/ ชุมชน ตามแนวคิดระบบ (System Approach) โดยพิจารณา กิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กล่าวคือ พิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออก อย่างสม่ำเสมอ โดยคณะกรรมการผู้แทนหมู่บ้านทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน รวมทั้งยังได้กำหนดสัญลักษณ์ในการประเมินออกเป็นสัดส่วนโดยแบ่งผลการประเมินเป็นอวัยวะส่วนต่างๆของช้าง หรือเรียกว่า “ช้างพลายสันติสุข 9 ดี” หากหมู่บ้านหรือชุมชนใดผ่านการประเมินจะประดับธงช้างหรือช้างพลายสันติสุข 9 ดี ไว้ในหมู่บ้านหรือชุมชน

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

อภิปรายผล

1. ประเด็นด้านผู้นำ การขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี นั้นจะสามารถประสบความสำเร็จได้ ขึ้นกับปัจจัยด้านผู้นำ ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการ และผู้บริหาร นักปกครองทุกภาคส่วน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะบทบาทการเป็นผู้ให้คำแนะนำ ให้แนวคิด ให้นโยบาย มีส่วนร่วมกับเครือข่ายในการติดตามความก้าวหน้า และช่วยอำนวยความสะดวกในการขับเคลื่อนธรรมนูญ 9 ดี แต่ผู้นำในที่นี้มีใช้ผู้นำที่เน้นการสั่งการ เพราะการที่จะสร้างจังหวัดคุณธรรมโดยธรรมนูญ 9 ดี ได้นั้น มิได้เน้นข้อบังคับที่เป็นกฎหมายหรือการออกคำสั่งเพื่อบังคับแก่ประชาชน แต่จะเกิดขึ้นจากความต้องการและความศรัทธาของประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งต้องไม่ใช้การดำเนินงานตามระบบราชการ เพราะอาจจะขาดความต่อเนื่องได้หากมีการเปลี่ยนแปลงด้านผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิติพล ธาระรูป และคณะ (2559) ที่ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดคุณธรรมนาร่อง ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพัทลุง และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การวางแผนการดำเนินงาน และการขับเคลื่อนคุณธรรมโดยผู้นำนั้น ถือเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการขับเคลื่อนภารกิจจนไปสู่ความสำเร็จ

2. ประเด็นด้านการจัดทำธรรมนูญพลเมือง

ประเด็นด้านการจัดทำธรรมนูญพลเมือง ได้อาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรมคำสอนในทางศาสนาเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและชุมชนตามบริบทในสังคม ดังนั้นการจัดทำธรรมนูญพลเมือง ต้องเริ่มมาจากประชาชนต้องเห็นถึงความสำคัญ สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม วัตถุประสงค์ได้ จับต้องได้อย่างชัดเจน เพราะในการปฏิบัติตามธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญ 9 ดี ในบางเรื่องถือเป็นนามธรรมเข้าใจยากจับต้องยาก เช่น บทบัญญัติคำว่า “คนดี

มีปัญหา” แต่ละบุคคลก็เข้าใจแตกต่างกัน สิ่งใดที่จะเป็นตัวชี้วัดคนดี สิ่งใดจะเป็นตัวชี้วัดว่ามีปัญหา ต้องมีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่ายในระดับปฏิบัติ ดังนั้น หากสามารถแสดงผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามธรรมนูญพลเมืองที่กำหนดไปใช้จนเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้ จะส่งผลทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ และเห็นผลเชิงประจักษ์และคุณค่าของธรรมนูญพลเมืองจนนำไปสู่เป็นวิถีชีวิตและจิตสำนึกร่วมกันได้ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดประชาสังคม (Civil Society) ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2543) โดยประชาชนและองค์กรประชาสังคมได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและสร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ของการอยู่ร่วมกัน และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆที่มีอยู่ร่วมกันได้

3. ประเด็นด้านการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนด้วยธรรมนูญพลเมือง

การสร้างความยั่งยืนชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ตี ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้บรรจุเรื่องคุณธรรมลงสู่วิถีชีวิตของประชาชน และบรรจุเรื่องคุณธรรมลงในแผนพัฒนาคุณธรรมจังหวัด โดยอาศัยธรรมนูญพลเมืองเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างความร่วมมือร่วมใจในภาคประชาชนชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพิงผู้อื่น จนเกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ โดยภาครัฐควรทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริมประชาชนในฐานะพลเมือง สอดคล้องแนวคิด Robert B. Denhardt and Janet Vinzant Denhardt (2011, pp. 9-16) ได้อธิบายแนวทางการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ว่าเกิดขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดทฤษฎีต่างๆเช่น แนวคิดประชาธิปไตยพลเมือง (democratic citizenship) แนวคิดชุมชนและประชาสังคม (community and civil society) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืน รวมทั้งยังสอดคล้อง แนวคิดของ Pestoff (2010) เห็นว่าแนวทางการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) เป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวคิดสนับสนุนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน เนื่องจากพลเมืองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นภาคีกับภาครัฐได้ 3 ระดับคือ 1) ระดับจุลภาค (Micro) สามารถมีส่วนร่วมได้โดย “การผลิตร่วมกัน” (Co- Production) 2) ระดับมหภาค (Macro) พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในรูปของ “การจัดการภาคีร่วมกัน” (Co-Governance) และ 3) ระดับกลาง (Meso) พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในรูปของ “การจัดการร่วมกัน” (Co-Management) โดยเน้นการมีส่วนร่วมแบบภาคีเครือข่ายอันประกอบด้วยภาครัฐ เอกชนและประชาชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมการดำเนินการและร่วมตัดสินใจด้วยกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ได้แก่

1.1 รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและส่งเสริมให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะการเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้านทุกพื้นที่ในประเทศไทย เพื่อใช้ธรรมนูญพลเมืองเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการดำเนินการ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่

1.2 รัฐควรส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดีให้มากขึ้นและกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับประเทศ ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกถึงการมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องแก่ประชาชน

1.3 ควรมีการบรรจุการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนโดยเฉพาะแนวคิดการจัดทำธรรมนูญพลเมืองแก่นักเรียนนักศึกษาทุกหลักสูตร ทุกระดับอย่างจริงจังมีใช้ศึกษาแต่เพียงภาคทฤษฎี ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ ได้แก่

2.1 ควรสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมโดยภาคประชาชนให้มากขึ้นกว่าเดิม เช่น สถาบันทางสังคม สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น ในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองร่วมกันแบบภาคี

2.2 ควรจัดกิจกรรมชุมชนที่เน้นความสามัคคี เพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการอยู่ร่วมกันและทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ชาวบ้านชุมชน รวมทั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่ เช่น การจัดเวทีการประชุม ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมท้องถิ่น

2.3 จัดกิจกรรมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยและกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมและส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้กลไกทางสังคมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและรักษาจารีตประเพณีที่ดีงาม เพื่อป้องกันปัญหาด้านอาชญากรรม การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาสังคมรูปแบบต่างๆโดยกำหนดเป็นบทบัญญัติในธรรมนูญพลเมือง เช่น พิธีกรรมการผูกเสี่ยวของคนภาคอีสาน ให้คู่กรณีที่มีปัญหามาขอมาต่อกัน และปฏิญาณตนว่าจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่ก่อการทะเลาะวิวาทกันอีก เป็นต้น

2.4 คณะกรรมการหมู่บ้าน ควรจัดให้มีคณะทำงานด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เกี่ยวกับการทำหน้าที่ปลูกฝัง

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย/ จิระ ประทีป/ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล

จิตสำนึกและพฤติกรรมของชาวบ้านให้ทำดี ละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์เพียงแห่งเดียว ผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษาเจาะลึกในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองในพื้นที่แห่งอื่นๆ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาธรรมนูญพลเมืองแห่งอื่นๆเพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมและนำไปสู่งานวิจัยที่ดีขึ้นต่อไป

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษามีจำนวนมาก วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษานี้ได้ข้อมูลเพียงส่วนหนึ่ง ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินควบคู่ไปเพื่อให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- ชุมพร สังขปรีชา. (2529). *บริหารรัฐกิจใหม่*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2553). *แนวทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาขอบข่ายการศึกษาและวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 6*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นิติพล ธาระรูป และคณะ. (2559). *การขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมนำร่อง พิจิตร บุรีรัมย์ ราชบุรี พัทลุง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- ประเวศ วะสี. (2554). *กระบวนการนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสภาธรรมสุขแห่งชาติ.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2543). *สำนึกไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. (2515). *สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญของต่างประเทศกับระบอบการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). *หลักนิติรัฐ*. ใน *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*. (หน้า 159-190). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์.

- สัมพันธ์ เตชะอริก. (2555). *โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สิริพรรณ นกสวน. (2548). *การเมืองการปกครองสวิสเซอร์แลนด์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เสรี ศรีหะไตร. (2557). *บุรีรัมย์ โมเดล B CM - Model: Buriram Case Management Model* *ตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณี*. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- เสรี ศรีหะไตร. (2557). *ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน*. บุรีรัมย์: ศูนย์ปฏิบัติการบุรีรัมย์สันติสุข 9 ตี.
- หยุด แสงอุทัย. (2538). *หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- Boston, J., et al. (1996). *Public Management: The New Zealand Model*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Bovaird, T., & Löffler, E. (2005). *Public Management and Governance*. London: Routledge.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The New Public Service: Serving Rather than Steering. *Public Administration Review*, 60(6), 549-559.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2011). *The New Public Service: Serving, Not Steering (3rd Edition)*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Dunleavy, P., & Hood, C. (1994). From Old Public Administration to New Public Management. *Public Money & Management*, 14(3), 9-16.
- Nicholas, H. (2001). *Public Administration and Public Affairs*. New Jersey: Prentice Hall.
- Nohria, N., & Eccles, R. (eds.). (1992). *Networks and Organizations: Structures, Form and Action*. Brighton, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government*. New York: Penguin Press.
- Osborne, S. P. (2006). The New Public Governance?. *Public Management Review*, 8(3), 377-388.
- Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment ?. In Stephen P. Osborne (ed.). *The New Public Governance? :Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. London: Routledge.
- Ouchi, W. (1979). Markets: Bureaucracies and Clans. *Administrative Science Quarterly*,

25(1), 129-141.

- Pestoff, V. (2010). *New Public Governance: Co-production & Third Sector Social Services*. Institute of Civil Society Studies, Ersta Sköndal University College, Stockholm, Sweden.
- Peters, B. G. (2010). Meta governance and Public Management. In Stephen P. Osborne (ed.). *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. London: Routledge.
- Powell, W. (1990). Neither Market nor Hierarchy: Network Forms of Organization. *Research in Organizational Behavior*, 12, 295-336.
- Powell, W., & Di Maggio, P. (1991). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sriram, N., Keatwacharachai, K., & Charanchai, C. (2013). *A Synthesis of New Public Service*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Tamronglak, A. (2010). *Public governance*. Bangkok: Thammasat Printing house.

การพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเพื่อความมั่นคงทาง
สุขภาพของประชาชน: ศึกษากรณีเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี
The Development of Government Hospital Health Service
System for People's Health Security: A Case Study of
Chonburi Provincial Health Service Network

ธานี ขามชัย (Thanee Khamchai)

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Student, Doctor of Philosophy Program in Strategy and Security at Faculty of

Political Science and Law, Burapha University

สมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์** (Samrit Yossomsakdi)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Asst. Prof. Dr., Department of Public Administration at Faculty of Political Science

and Law, Burapha University

อนรรตน์ อนันตนานทร*** (Anurat Anantanatorn)

อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

Ph.D., Department of Public Administration at Faculty of Political Science and Law,

Burapha University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ โดยศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ และเสนอแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสารและ

ธานี ขามชัย

ถึงโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐเป็นการบริการทางการแพทย์ที่มีกระบวนการสำคัญ 4 มิติ ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ มุ่งเน้นการปฏิบัติงานเชิงรุกแบบมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างไม่เป็นอุปสรรคและครอบคลุมทุกกลุ่มวัย 2) ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี ได้แก่ การให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพอย่างครอบคลุมทุกกลุ่มวัย การทำงานเป็นทีมด้านการป้องกันโรคร่วมกับทุกภาคส่วน การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อด้านการรักษา และเครื่องมือหรือเครื่องจักรด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เพียงพอสำหรับการดูแลต่อเนื่องที่บ้าน 3) แนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน ได้แก่ การกำหนดแนวทางการให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับทุกกลุ่มวัย แนวทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อด้านการรักษา และแนวทางการจัดการด้านการฟื้นฟู สมรรถภาพต่อเนื่องที่บ้าน การจัดทำกลยุทธ์ด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเชิงรุก โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน นอกจากนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรเสนอให้กระทรวงสาธารณสุขเพิ่มการสนับสนุนเงินทุน แยกค่าบริการสุขภาพและเงินเดือนข้าราชการ และปรับปรุงสิทธิสุขภาพให้เป็นแบบร่วมจ่าย ทั้งนี้ ผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงของโรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการจัดทำกลยุทธ์ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

คำสำคัญ: ระบบบริการสุขภาพ, ความมั่นคงทางสุขภาพ, การพัฒนา

Abstract

The purpose of this research aims to analyze the government hospital health service system for people, study the problems and limitations of the government hospital health service system for people and propose way to develop the government hospital health service system for people's health security. The research

instruments were semi-structure interview and content analysis based on research objectives.

Research result: finding 1) the government hospital health service system for people is a four-step medical service includes health promotion, disease prevention, treatment and rehabilitation. Focus on proactive operation and participates with government, private sector and people. Access to service Unobstructed And cover all age groups. 2) The problems and limitations of the government hospital health service system for people in Chonburi provincial health service network including education and training on health promotion covering all age groups, Team work on disease prevention with all sectors, Effective communication for treatment transitions and Insufficient rehabilitation equipment or Machinery for home care. 3) The way to develop the government hospital health service system for people's health security including setting guidelines for education and training on health promotion for all age groups, effective communication for treatment transitions and continuing rehabilitation management at home, proactive prevention strategies for communicable disease and non-communicable disease, participates with government, private sector and people. In addition Chonburi provincial health office should be proposed to the ministry of public health increased money support, the separation of health services and government salaries, and improve the right to health as co-pay. The leaders or top managers of the government hospital in Chonburi provincial health service network are the key role in the teamwork, effective communication and strategic planning with public sector, private sector and people.

Keywords: Health service system, Health security, Development.

บทนำ

การสร้าง ความมั่นคงแห่งชาติดำเนินการไปสู่สภาวะที่ประเทศปลอดภัยจากสิ่งคุกคามต่อเอกราชอธิปไตย บุรณภาพแห่งอาณาเขต สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์และความปลอดภัยของประชาชน (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2559, หน้า 1) หรือมี

ธานี ขามชัย

ความมั่นคงของบุคคล (Human Security) ซึ่งถูกเสนอให้เป็นระเบียบวาระโลกในรายงานการพัฒนามนุษย์ของแผนพัฒนาองค์การสหประชาชาติ (UNDP) (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2552, หน้า 2) และองค์การอนามัยโลก (2556, หน้า 1) ก็ให้ความสำคัญต่อความมั่นคงทั้งสุขภาพกาย (Physical Health) สุขภาพจิต (Mental Health) สุขภาพสังคม (Social Health) และสุขภาพจิตวิญญาณ (Spiritual Health)

ประเทศไทยดำเนินงานเกี่ยวกับความมั่นคงทางสุขภาพภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกัน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2560, หน้า 4-17) รัฐบาลสมัยนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร จนถึงนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตรได้แถลงนโยบายเพื่อนำมาสู่การกำหนดแผนบริหารราชการแผ่นดินมีสาระสำคัญมุ่งเน้นการปฏิรูประบบบริการสุขภาพและพัฒนาหลักประกันสุขภาพ ปัจจุบันรัฐบาลสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ยังคงให้ความสำคัญต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคม จึงกำหนดนโยบายมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการบริการสุขภาพของประชาชน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557, หน้า 4)

นำมาสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2569 เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งกำหนดแผนยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์และกรอบการปฏิรูป, 2558, หน้า 8-20) เพื่อให้กระทรวงสาธารณสุขนำไปปฏิบัติผ่านการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2559, หน้า 35-36) มีรูปแบบการบริหารแบบเขตบริการสุขภาพเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและให้บริการโรคที่ซับซ้อนได้ (สำนักสสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2557, หน้า 3-4)

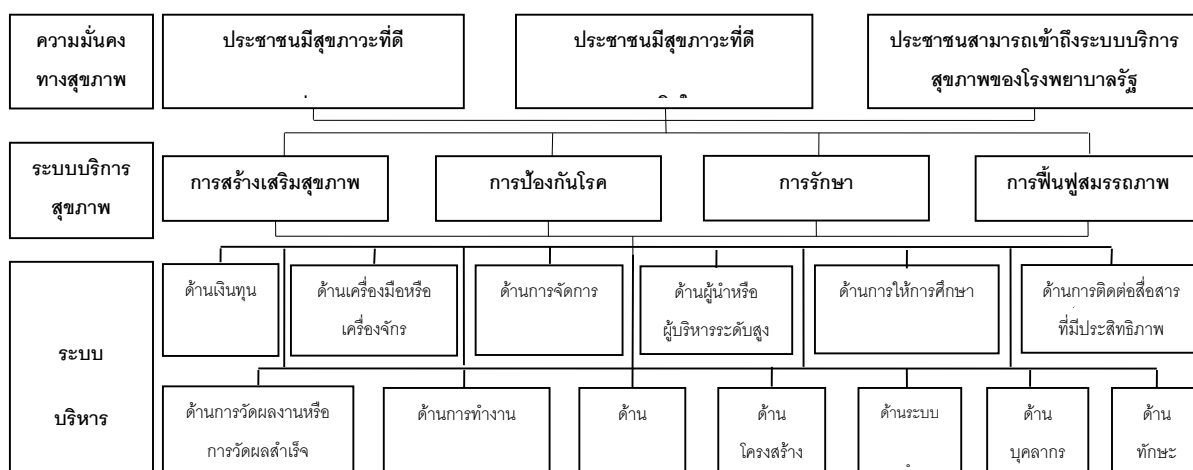
ผลการพัฒนาระบบบริการสุขภาพในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมาพบว่า คนไทยมีสุขภาพดีและมีอายุยืนยาวขึ้น แต่กำลังนำไปสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชาชนดำเนินชีวิตแบบสังคมเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เศรษฐกิจชายทะเลภาคตะวันออก (สรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม, 2554, หน้า 53-58) ซึ่งจังหวัดชลบุรีในฐานะที่เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจตามโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ก็กำลังประสบกับปัญหาโรคระบาด โรคเรื้อรังและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น (กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี, 2559, หน้า 1-3) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะหาคำตอบและนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน: ศึกษากรณีเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ ศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ และเสนอแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2553, หน้า 1-8) ระบบบริการสุขภาพ (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2558) ความมั่นคงทางสุขภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558, หน้า 99-104) การจัดการและการพัฒนาองค์กร (วงศา เลหาศิริวงศ์, 2548, หน้า 152-154) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์ปัจจัยการพัฒนากระบวนการบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน ได้แก่ ระบบบริการสุขภาพ รวมทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ 2) ด้านการป้องกันโรค 3) ด้านการรักษา 4) ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพและ ระบบบริหารรวมทั้งหมด 13 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านเงินทุน 2) ด้านเครื่องมือหรือเครื่องจักร 3) ด้านการจัดการ 4) ด้านผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูง 5) ด้านการให้การศึกษาและฝึกอบรม 6) ด้านการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 7) ด้านการวัดผลงานหรือการวัดผลสำเร็จ 8) ด้านการทำงานเป็นทีม 9) ด้านกลยุทธ์ 10) ด้านโครงสร้าง 11) ด้านระบบการทำงาน 12) ด้านบุคลากร และ 13) ด้านทักษะ สามารถนำเสนอกรอบแนวทางการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวทางการวิจัย

วิธีการศึกษาและสถานที่เก็บข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งออกเป็นการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Document Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสำนักตรวจราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างทำการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและตัวแทนของโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี ทั้ง 12 แห่ง รวมทั้งหมด 43 คน

ตรวจสอบข้อมูลตามแนวคิดของ สุกงศ์ จันทวานิช (2552, หน้า 129-130) ประกอบด้วย การตรวจสอบความตรง (Validity) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัดและเสนอแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐ โดยผู้วิจัยทำการลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) ตามแนวคิดของ สุกงศ์ จันทวานิช (2552, หน้า 144-146) เพื่อหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำเสนอภาพรวมได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพรวมระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐ

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้มีสิทธิได้รับการบริการสุขภาพจากโรงพยาบาลรัฐอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รัฐบาลจะดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติเพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงและสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน จัดระบบการบริหารราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็งผ่านระบบบริการประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน

ที่ผ่านมารัฐบาลสมัย พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จนถึง รัฐบาลสมัย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กำหนดนโยบายมุ่งเน้นการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ เพิ่มคุณภาพระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า ปฏิรูประบบบริหารจัดการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพครบวงจรและสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงระบบบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง นำมาสู่การกำหนดแผนบริหารราชการแผ่นดิน มุ่งเน้นให้ประชาชนมีหลักประกันสุขภาพอย่างครอบคลุม สามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพได้อย่างไม่เป็นอุปสรรค จากนั้นกระทรวงสาธารณสุขได้นำมาจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพ มุ่งเน้นการสร้างหลักประกันสุขภาพ สร้างระบบการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคเชิงรุก

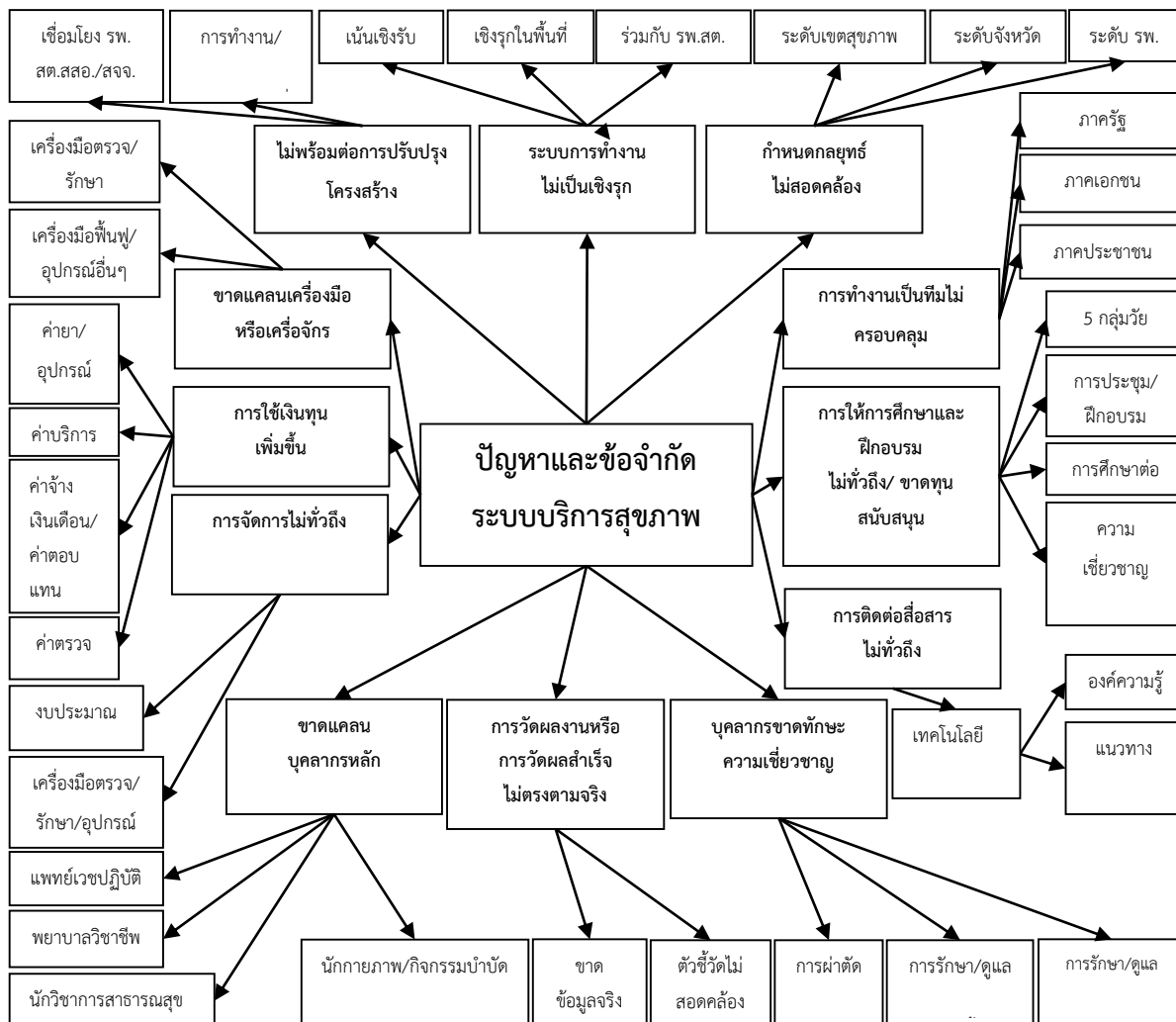
ก่อนมอบหมายให้สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พัฒนานโยบายและแผนด้านสุขภาพ รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ มุ่งเน้นให้หน่วยบริการสุขภาพมีระบบบริการสุขภาพที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย สามารถรองรับปัญหาทางการแพทย์ที่ซับซ้อนได้ จังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดจึงนำแนวทางทั้งระดับกระทรวง แผนบริการสุขภาพมาวิเคราะห์และจัดทำแผนยุทธศาสตร์ มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกกลุ่มวัย สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคติดต่อ พัฒนาระบบส่งต่อเข้าถึงการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลศูนย์ และโรงพยาบาลทั่วไปนำไปปฏิบัติ โดยมีสำนักตรวจและประเมินผลร่วมตรวจสอบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทั้ง 4 มิติ

จากนั้นจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดได้นำแนวทางทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพ มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกกลุ่มวัย สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคติดต่อ พัฒนาระบบส่งต่อเข้าถึงการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีอายุยืนยาวและลดอัตราการตายโดยมีสำนักตรวจและประเมินผลและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ตรวจสอบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติราชการของโรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปที่เป็นสถานบริการสุขภาพ สามารถให้การบริการสุขภาพครอบคลุมทั้ง 4 มิติ

นอกจากนี้ รัฐบาลสมัยปัจจุบัน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ยังได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารประเทศมาเป็นยุทธศาสตร์ชาติ มุ่งเน้นการพัฒนาระบบสุขภาพ บูรณาการระบบหลักประกันสุขภาพ พัฒนาการบริหารจัดการระบบสุขภาพ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายที่มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการแพทย์ อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคมกระทรวงสาธารณสุขจึงนำมาจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีด้านสาธารณสุข มุ่งเน้นการสร้างเสริมสุขภาพและความป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพและความป้องกันโรคเป็นเลิศ บุคลากรเป็นเลิศและบริหารจัดการเป็นเลิศเพื่อให้ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน

สรุปได้ว่า ระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐเป็นการบริการทางการแพทย์ที่มีกระบวนการสำคัญ 4 มิติ ประกอบด้วย ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษาและด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ มุ่งเน้นการบริการเชิงรุกแบบมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน เป็นระบบบริการสุขภาพที่ผ่านการรับรองคุณภาพ สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างไม่เป็นอุปสรรค ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย ทั้งกลุ่มสตรีและเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุ

2. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานเกี่ยวกับระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาล รัฐ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแสดงภาพรวมได้ดังนี้

ภาพที่ 4 ภาพรวมปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานเกี่ยวกับระบบบริการสุขภาพ

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าโรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี มีปัญหาและข้อจำกัดสำคัญเกี่ยวกับ บุคลากรด้านการสร้างเสริมสุขภาพไม่เพียงพอต่อระบบการทำงานเชิงรับภายในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกภายในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ด้านการรักษาขาดแคลนแพทย์ พยาบาลและเภสัชกรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสอดคล้องกับสภาพปัญหาและจำนวนประชากรในพื้นที่รับผิดชอบ

ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพนักกายภาพบำบัดไม่เพียงพอต่อระบบการทำงานเชิงรับในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีปัญหาการทำงานเป็นทีมด้านการป้องกันโรคระหว่างโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

การให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพยังไม่ทั่วถึงทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะกลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มวัยทำงาน ด้านการป้องกันโรคยังไม่สามารถให้ความรู้อย่างทั่วถึงทุกกลุ่มวัยในพื้นที่รับผิดชอบด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่สามารถฝึกอบรมญาติผู้ป่วยที่ดูแลต่อเนื่องที่บ้านได้อย่างทั่วถึงในด้านการรักษานั้น บุคลากรได้รับการศึกษาและฝึกอบรมไม่สอดคล้องกับปัญหา และไม่ทั่วถึงระดับโรงพยาบาลชุมชนและโรงพยาบาลทั่วไปส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรแพทย์ที่มีทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสาขาโรคที่เป็นปัญหาสำคัญระดับโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน

ผลจากการขาดแคลนอัตรากำลังทำให้ไม่พร้อมต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปฏิบัติงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ด้านการรักษา และด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาในพื้นที่รับผิดชอบไม่สามารถปรับปรุงระบบการทำงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพทั้งระบบการทำงานเชิงรับในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอย่างสอดคล้องกับโครงสร้างใหม่ รวมทั้งมีปัญหาการติดต่อสื่อสารเพื่อส่งต่อผู้ป่วยให้เข้าถึงด้านการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลภาครัฐ และโรงพยาบาลภาคเอกชน

ผู้บริหารขาดการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพระหว่างหัวหน้าหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานขาดการพัฒนาาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการสื่อสารองค์ความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับประชาชนแต่ละกลุ่มวัยทั้งกลุ่มสตรีและเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุ การติดต่อสื่อสารข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ทำให้การส่งต่อผู้ป่วยล่าช้า ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวัดผลงานหรือการวัดผลสำเร็จด้านการสร้างเสริมสุขภาพและด้านการรักษา ยังไม่ตรงตามความเป็นจริงเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่สมบูรณ์ตรงตามความเป็นจริงและไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

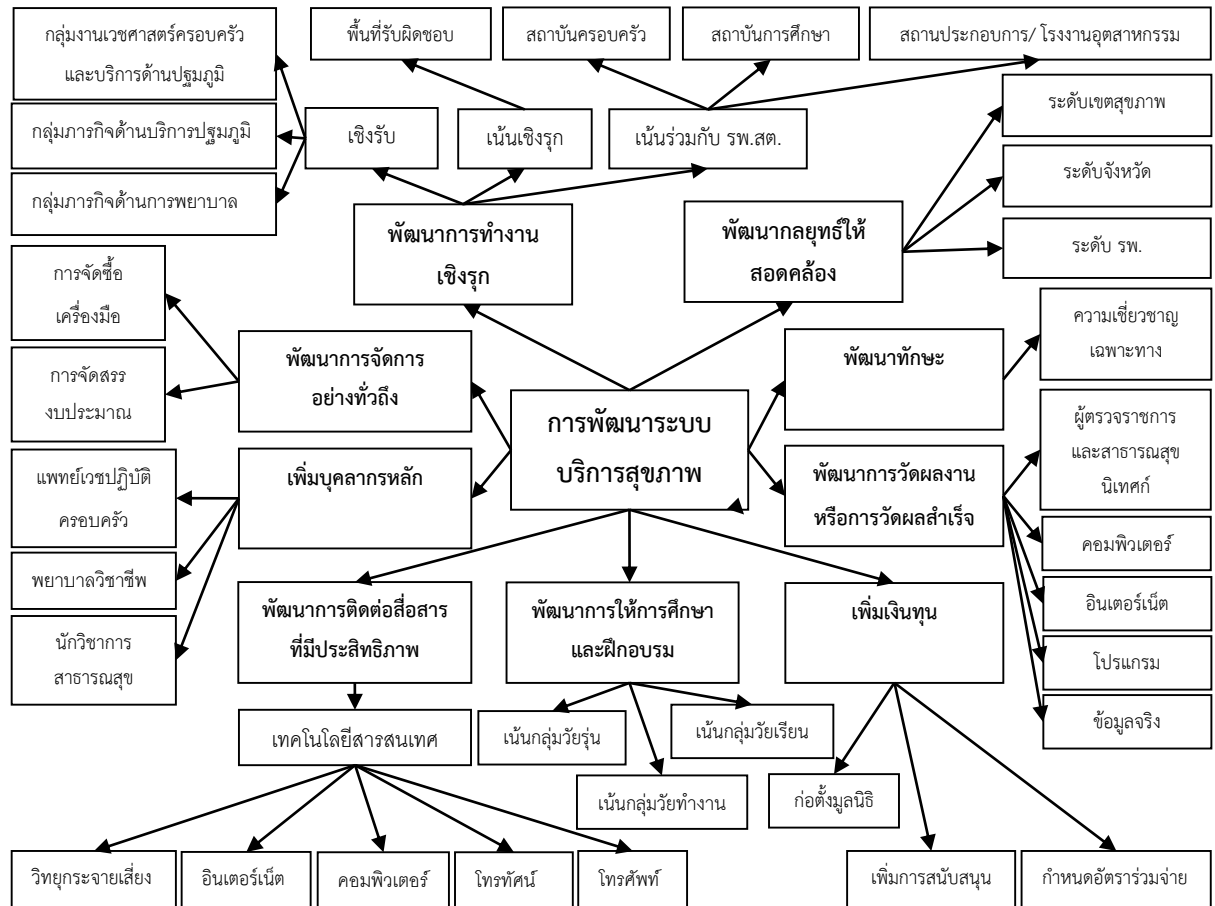
การขาดแคลนเงินทุนและมีระเบียบที่ยุ่งยากทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเงินทุนและจัดซื้อเครื่องมือด้านการสร้างเสริมสุขภาพทั้งเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลการจัดการบุคลากรแพทย์ พยาบาลและเภสัชกรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการรักษายังไม่ทั่วถึงโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนไม่

ธานี ขามชัย

สอดคล้องกับสภาพปัญหาและจำนวนประชากรที่แท้จริง ในภาพรวมยังมีปัญหาเกี่ยวกับภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาที่เพิ่มขึ้น ไม่สามารถเรียกเก็บค่าบริการได้อย่างครบถ้วนและได้รับเงินทุนสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่สามารถจัดซื้อเครื่องมือด้านการรักษาอย่างสอดคล้องกับปัญหาในโรงพยาบาลและในพื้นที่รับผิดชอบ เครื่องมือด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพสำหรับการบริการระดับโรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชนและการดูแลที่บ้านยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ

สรุปได้ว่า ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านระบบบริการสุขภาพประชาชนของโรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี ได้แก่ การให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพอย่างครอบคลุมทุกกลุ่มวัย การทำงานเป็นทีมด้านการป้องกันโรคร่วมกับทุกภาคส่วน การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อการรักษา และเครื่องมือหรือเครื่องจักรด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เพียงพอสำหรับการดูแลต่อเนื่องที่บ้าน

3. แนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำเสนอภาพรวมได้ดังนี้

ภาพที่ 5 ภาพรวมแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ

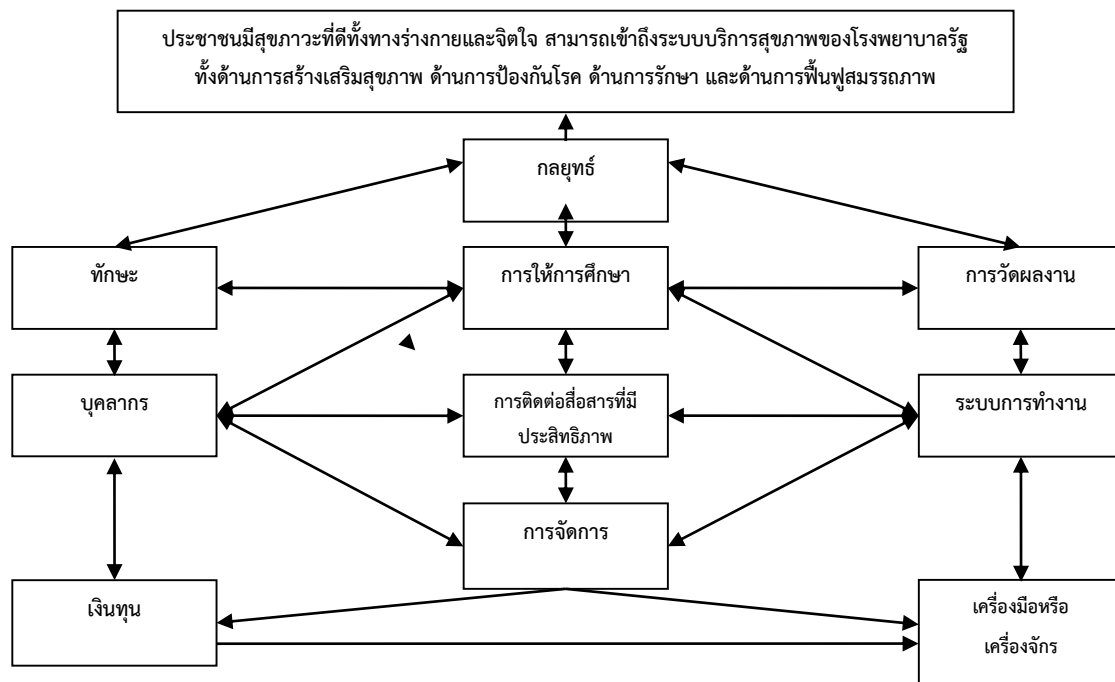
จากภาพที่ 5 แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน ได้แก่ การเสนอให้เพิ่มเงินสนับสนุนด้านการรักษาจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและปรับปรุงสิทธิเป็นแบบร่วมจ่ายตามความเหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ก่อตั้งมูลนิธิสนับสนุนเงินทุนด้านการรักษาสำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมและสนับสนุนเงินทุนด้านการรักษาสำหรับประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ไม่สามารถจ่ายค่ารักษาได้เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของโรงพยาบาล พัฒนาแนวทางการจัดการเงินทุนและเครื่องมือด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรคและด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างเพียงพอต่อการ

ธานี ขามชัย

ปฏิบัติงานสนับสนุนเครื่องมือและยานพาหนะสำหรับส่งต่อผู้ป่วยให้เข้าถึงการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพทั่วทั้งจังหวัด

พัฒนาแนวทางการให้การศึกษาและการฝึกอบรมให้ประชาชนมีความรู้ที่ถูกต้องด้านการสร้างเสริมสุขภาพด้านการป้องกันโรคครอบคลุมทุกกลุ่มวัย มุ่งเน้นกลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มวัยทำงานที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเองและมีสุขภาพที่แข็งแรงพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับสื่อสารองค์ความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพและข้อมูลการส่งต่อผู้ป่วยให้เข้าถึงการรักษาอย่างเชื่อมโยงทั่วทั้งจังหวัดพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลให้สามารถนำมาวัดผลงานหรือผลสำเร็จด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อได้ตรงตามความเป็นจริง

ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนร่วมจัดทำกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมสุขภาพและด้านการป้องกันโรคให้สอดคล้องทั้งระดับโรงพยาบาล ระดับจังหวัดและระดับเขตสุขภาพ นำไปสู่การพัฒนาระบบการทำงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพและด้านการป้องกันโรคทั้งเชิงรับและเชิงรุกเสนอให้เพิ่มบุคลากรด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรคและด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของโรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขอย่างเพียงพอพร้อมทั้งพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางบุคลากรแพทย์ พยาบาลและสาขาวิชาชีพอื่นๆ อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริง จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำเสนอภาพรวมทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 6 ภาพรวมการพัฒนาบริการสุขภาพ

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐ ที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านเงินทุน

1.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะเสนอ

ให้เพิ่มเงินทุนสนับสนุนด้านการรักษาจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและปรับปรุงสิทธิเป็นแบบร่วมจ่ายตามความเหมาะสม สอดคล้องกับปรีดา แต่อาลักษณ์ และคณะ (2554) พบว่า เงื่อนไขที่จำเป็นในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ คือ การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การกำหนดเงื่อนไขในระบบประกันสุขภาพทั้งในด้านการให้บริการ กลไกการจ่ายเงิน และร่วมจ่ายเงิน Thomas, Beh and Nordin (2011) และวิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศในกลุ่มอาเซียนเช่นเดียวกับประเทศไทย พัฒนาแนวทางการสนับสนุนเงินทุนทั้งจากงบประมาณหลักประกันสุขภาพและการจ่ายภาษี Bai, Shi and Liu (2012) และ ปรีดา แต่อาลักษณ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์กำหนดมาตรฐานการ

ธานี ขามชัย

บริการ ค่าบริการและมีเงินอุดหนุนในกรณีรายรับของโรงพยาบาล ต่ำกว่าที่ตั้งไว้ ขดเซยตามรายการและอุดหนุนให้ถึงเพดาน

1.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะต้อง

มูลนิธิสนับสนุนเงินทุนด้านการรักษาสำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรม สอดคล้องกับ ชาญวิทย์ ทรัพย์ และคณะ (2553) พบว่า โรงพยาบาลชุมชนที่พึงประสงค์แบบพึ่งพิงรัฐ เหมาะสำหรับโรงพยาบาลชุมชนที่มีจำนวนประชากรน้อยทำให้รายรับจากหลักประกันสุขภาพแห่งชาติไม่เพียงพอต่อการจัดบริการสุขภาพให้กับประชากรในชุมชนและโอกาสในการหารายได้จากแหล่งอื่นๆ ต่ำ Bai et al. (2012) และ ปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์ได้ดำเนินการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ โดยพัฒนาความร่วมมือด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการรักษาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กองทุนต่างๆ และสถาบันทางการเงิน

1.3 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะต้อง

มูลนิธิสนับสนุนเงินทุนด้านการรักษาสำหรับประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ไม่สามารถจ่ายค่ารักษาได้ สอดคล้องกับ ชาญวิทย์ ทรัพย์ และคณะ (2553) พบว่า โรงพยาบาลชุมชนที่พึงประสงค์แบบกึ่งอิสระ เหมาะสำหรับโรงพยาบาลชุมชนที่มีประชากรมากจึงมีรายรับจากหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเพียงพอต่อการจัดบริการสุขภาพให้กับประชากรในชุมชนและมีศักยภาพในการหารายได้จากแหล่งงบประมาณอื่นๆ ได้บ้าง Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์ได้ดำเนินการพัฒนาระบบบริการสุขภาพโดยพัฒนาความร่วมมือด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการรักษาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กองทุนต่างๆ และสถาบันทางการเงิน

2. ด้านการจัดการ

2.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะต้อง

พัฒนาแนวทางการจัดการเงินทุนและเครื่องมือด้านการสร้างเสริมสุขภาพอย่างเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ กาญจนา โพธิ์คำ (2555) พบว่า ควรจะสนับสนุนงบประมาณให้ในการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น Thomas et al. (2011) และวิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซียเพิ่มเงินทุนสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการสื่อสาร การให้ความรู้ประชาชนและสื่อสารข้อมูลความรู้ผ่านสื่อทางสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ การสร้างความตระหนักรู้ การแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท

2.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรร่วม

พัฒนาแนวทางการจัดการเงินทุนและเครื่องมือด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่ออย่างเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ พงศกร ปาณณพ (2556) พบว่า การบริหารจัดการส่งผลกระทบเชิงบวกค่อนข้างสูงต่อการบริการสุขภาพทั้งในภาพรวมและด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการควบคุมป้องกันโรคและด้านฟื้นฟูสุขภาพ Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา พัฒนาระบบการค้นหาแหล่งระบาดของโรคและคุณภาพการส่งต่อข้อมูลเพื่อการรายงานแบบ Real time มุ่งเน้นให้เกิดการตอบสนองอย่างรวดเร็วจากหลายภาคส่วน พัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐภายในประเทศและหน่วยงานต่างประเทศ

2.3 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรร่วม

พัฒนาแนวทางการจัดการเครื่องมือสนับสนุนการส่งต่อผู้ป่วยให้เข้าถึงการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพทั่วทั้งจังหวัด สอดคล้องกับ จารุณี กุลวงศ์ (2557) มีข้อเสนอแนะว่า ควรสนับสนุนงบประมาณให้ในการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น Song (2009) พบว่า ประเทศเกาหลีใต้พัฒนาระบบส่งต่อให้ผู้ป่วยให้สามารถพบแพทย์ในโรงพยาบาลทั่วไปที่ใดก็ได้ตามต้องการ ถ้าต้องการไปรักษาต่อในโรงพยาบาลต่อไปสามารถนำเอกสารการส่งต่อออก โดยแพทย์ที่วินิจฉัยครั้งแรกไปยื่นได้ทันที วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ (2555) พบว่า ประเทศบรูไนพัฒนาระบบ Flying Medical Service สำหรับพื้นที่ห่างไกล (Remote area) ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการรักษาได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ

2.4 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรร่วม

พัฒนาแนวทางการจัดการบุคลากร เงินทุน และเครื่องมือด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับ จารุณี กุลวงศ์ (2557) มีข้อเสนอแนะว่า ควรสนับสนุนงบประมาณให้ในการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นอีกทั้ง ควรจัดสรรกำลังคนหรือบุคลากรทางการแพทย์ที่เหมาะสม Thomas, et al. (2011) และวิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซียประสานความร่วมมือเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพประสานการทำงานร่วมกับแพทย์แผนโบราณที่ได้รับการยอมรับและผ่านการฝึกอบรม ร่วมปฏิบัติงานเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ Bai et al. (2012) และ ปรีดา ตั้อาร์ักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์พัฒนาระบบบริการปฐมภูมิร่วมกับหน่วยงานภาคเอกชนและคลินิก เพื่อให้การพยาบาลที่บ้านและการฟื้นฟูสุขภาพคนชรา กระจายทั่วทั้งประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีประชาชนอยู่หนาแน่น

3. ด้านการให้การศึกษาและฝึกอบรม

3.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาแนวทางการให้การศึกษาและการฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย มุ่งเน้นกลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มวัยทำงาน สอดคล้องกับ อรพิน มุกดาติลก (2553) พบว่า ปัจจัยสำคัญคือ การจัดการปูรากฐานแนวคิดและวัฒนธรรมสุขภาพของประชาชนให้เข้ารับบริการสุขภาพแต่ละระดับด้วยค่านิยมที่เหมาะสม Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาสร้างความร่วมมือกับศิลปิน ดารา นักแสดง เพื่อเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพและความปลอดภัยด้านสุขภาพ Bai et al. (2012) และ ปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์มุ่งเน้นการยกระดับสุขภาพของประชาชนด้วยการสร้างเสริมวิถีสุขภาพดี การสร้างจิตสำนึก ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อการดูแลสุขภาพของตนเอง

3.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาแนวทางการให้การศึกษาและการฝึกอบรมด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อสำหรับประชาชนมุ่งเน้นกลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่น และกลุ่มวัยทำงาน สอดคล้องกับ ปรีดา แต่อารักษ์ และคณะ (2554) มีข้อเสนอแนะสำคัญว่า หลักการทั่วไปที่จะสนับสนุนระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ คือ การปรับแนวคิดเรื่องสุขภาพใหม่ ให้มองสุขภาพแบบองค์รวมและต้องส่งเสริมความสามารถในการดูแลตนเองในระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชน Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐภายในประเทศและหน่วยงานภาครัฐระหว่างประเทศเพื่อร่วมตอบสนองต่อการป้องกันโรคระบาด Ba iet al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์ประสานความร่วมมือระหว่างกระทรวง รับผิดชอบการจัดบริการสุขภาพและกำหนดระเบียบหรือควบคุมมาตรฐาน

4. ด้านการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

4.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการติดต่อสื่อสารด้านการสร้างเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับ จุฑารัตน์ ผาสุข (2555) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของภาคีเครือข่ายสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคฯ ได้แก่ การรับรู้และมีเป้าหมายเดียวกันและการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์พัฒนาสร้างเครือข่ายการดูแลผู้ป่วยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการคลินิก เพื่อสนับสนุนการให้ข้อมูลความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง และหลีกเลี่ยงการพึ่งพิงระบบบริการ สวัสดิการหรือระบบประกันสุขภาพที่มากเกินไป Thomas et al. (2011) และวิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซียพัฒนาการสื่อสารข้อมูล

ความรู้ผ่านสื่อทางสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการฝึกอบรมชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสร้างเสริมสุขภาพพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพให้เป็นสังคมในการดูแลซึ่งกันและกัน

4.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการส่งต่อผู้ป่วยให้เข้าถึงการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงทั่วทั้งจังหวัด สอดคล้องกับ จารุณี กุลวงศ์ (2557) พบว่า ระบบการส่งต่อข้อมูลผู้ป่วยจากโรงพยาบาลไปสถานบริการเครือข่ายล่าช้า มีแนวทางไม่ชัดเจน Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์สร้างเครือข่ายการรักษาผู้ป่วยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการคลินิก เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงการรักษาที่มีประสิทธิภาพพัฒนาระบบบริการรักษาของโรงพยาบาลทั้งระดับทุติยภูมิและตติยภูมิให้ประชาชนมีอิสระในการเลือกใช้บริการทั้งในภาครัฐและเอกชน Thomas et al. (2011) และวิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซีย พัฒนาระบบบริการของโรงพยาบาลขนาดเล็ก เพื่อให้การดูแลทั่วไประบบการแพทย์และการพยาบาลแก่บุคลากรทางการแพทย์และผู้มารับบริการ วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ (2555) พบว่า ประเทศบรูไนพัฒนาแนวทางการเข้าถึงการรักษาโดยสนับสนุนให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นโรคอะไรก็สามารถไปใช้บริการที่ไหนก็ได้ พัฒนาระบบ Flying Medical Service สำหรับพื้นที่ห่างไกล (remote area) ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการรักษาได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ

5. ด้านการวัดผลงานหรือการวัดผลสำเร็จ

โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการวัดผลงานหรือผลสำเร็จด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อ สอดคล้องกับ นิชาภัทร เลิศพรมาตุลี (2555) พบว่า กระบวนการพัฒนามาตรการส่งเสริมสุขภาพของเครือข่ายสุขภาพมีวิธีการและขั้นตอน คือ การพัฒนามาตรการ ส่งเสริมสุขภาพให้สอดคล้องกับความคาดหวังของชุมชนและการประเมินบทบาทการส่งเสริมสุขภาพ ก่อให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันของเจ้าหน้าที่เครือข่ายสุขภาพ Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่พร้อมตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินหยุดยั้งการแพร่ระบาดของเชื้อโรคข้ามพรมแดนพัฒนาระบบการค้นหาแหล่งระบาดของโรคและคุณภาพการส่งต่อข้อมูลเพื่อการรายงานแบบReal time

6. ด้านกลยุทธ์

6.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะประสาน

ความร่วมมือจัดทำกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมสุขภาพระดับโรงพยาบาลให้สอดคล้องกับระดับจังหวัดและระดับเขตสุขภาพ สอดคล้องกับ เพ็ญจันทร์ สิทธิปรีชาชาญ และปณิดา ปรีชญม

(2557) มีข้อเสนอแนะว่า ระดับปฏิบัติการผู้บริหารต้องมีศักยภาพในการผลักดันให้เกิดนโยบายระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนระดับนโยบายผู้บริหารต้องมีศักยภาพในการผลักดันให้เกิดนโยบายระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีระบบการดูแลสุขภาพที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาพัฒนาระบบบริการสุขภาพโดยพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติการทางการแพทย์และการใช้บุคลากร รวมทั้งอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมประเมินระบบความมั่นคงทางสุขภาพ Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์พัฒนาสร้างเครือข่ายการดูแลผู้ป่วยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการคลินิก เพื่อสนับสนุนการให้ข้อมูลความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ

6.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

จัดทำกลยุทธ์ด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อดังระดับโรงพยาบาลให้สอดคล้องกับระดับจังหวัดและระดับเขตสุขภาพ สอดคล้องกับ พวงผกา มะเสนา และประณต นันทิยะกุล (2557) พบว่า ปัจจัยการบริหารจัดการองค์กรที่มีผลต่อการบริการที่มีคุณภาพของโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้บริหารในโรงพยาบาลทุกระดับให้ความสำคัญในด้านกลยุทธ์องค์กรอันดับแรก Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา พัฒนาคือความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐภายในประเทศและหน่วยงานต่างประเทศ Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์พัฒนาระบบบริการสุขภาพโดยประสานความร่วมมือระหว่างกระทรวงรับผิดชอบการจัดบริการสุขภาพและกำหนดออกระเบียบหรือควบคุมมาตรฐานร่วมรับผิดชอบการป้องกันโรคระบาดและรับผิดชอบต่อสุขภาพของแรงงานและลูกจ้าง

7.ด้านระบบการทำงาน

7.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาระบบการทำงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพเชิงรับภายในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สอดคล้องกับ เพ็ญจันทร์ สิทธิปรีชาชาญ และปนัดดา ปรียทฤณ (2557) มีข้อเสนอแนะว่าระดับปฏิบัติการผู้บริหารต้องมีศักยภาพในการผลักดันให้เกิดนโยบายระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีระบบการดูแลสุขภาพที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน ระดับนโยบายผู้บริหารต้องมีศักยภาพในการผลักดันให้เกิดนโยบายระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีระบบการดูแลสุขภาพที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน Bai et al. (2012) และ ปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์กำหนดแนวทางและวัตถุประสงค์การพัฒนาบริการสุขภาพ มุ่งเน้นการยกระดับสุขภาพของประชาชนด้วยการสร้างเสริมวิถีสุขภาพดี การสร้างจิตสำนึก ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง พัฒนาสร้างเครือข่ายการดูแลผู้ป่วยระหว่าง

หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการคลินิก เพื่อสนับสนุนการให้ข้อมูลความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเองและหลีกเลี่ยงการพึ่งพิงระบบบริการ สวัสดิการหรือระบบประกันสุขภาพที่มากเกินไป

7.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วม

พัฒนาระบบการทำงานด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเชิงรับภายในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สอดคล้องกับ ปรีดา แต่อาลักษณ์ และคณะ (2554) มีข้อเสนอแนะสำคัญ คือ ระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิที่พึงประสงค์ ต้องเป็นระบบบริการในลักษณะบูรณาการ ผสมผสาน โดยคำนึงถึงมิติทางสังคมสังคมวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงกับระบบบริการอื่นๆ และต้องมีการกำหนดชุดการบริการขั้นพื้นฐานที่ชัดเจน Global Health Council (2017) พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา พัฒนาระบบบริการสุขภาพที่พร้อมตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉิน หยุดยั้งการแพร่ระบาดของเชื้อโรคข้ามพรมแดน พัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐภายในประเทศและหน่วยงานภาครัฐระหว่างประเทศเพื่อร่วมตอบสนองต่อการป้องกันโรคระบาด พัฒนาระบบการค้นหาแหล่งระบาดของโรคและคุณภาพการส่งต่อข้อมูล เพื่อการรายงานแบบ Real time พัฒนาสมรรถนะของผู้ปฏิบัติงาน ศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉินและการเชื่อมโยงระหว่างระบบสาธารณสุข

8.ด้านบุคลากร

8.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะเสนอให้

เพิ่มบุคลากรด้านการสร้างเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับ กาญจนา โพธิ์คำ (2555) มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดสรรกำลังคนหรือบุคลากรทางการแพทย์ที่เหมาะสม Thomas et al.(2011) และ วิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ (2555) พบว่าประเทศมาเลเซียพัฒนาแนวทางการกระจายอำนาจ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และการกำกับดูแลที่ครอบคลุมด้านการสร้างเสริมสุขภาพ มุ่งเน้นตอบสนองความต้องการของประชาชน รับผิดชอบต่อเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านสุขภาพแก่บุคลากร

8.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะเสนอให้

เพิ่มบุคลากรด้านการป้องกันโรคของโรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับ กาญจนา โพธิ์คำ (2555) มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดสรรกำลังคนหรือบุคลากรทางการแพทย์ที่เหมาะสม Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อาลักษณ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์สร้างเครือข่ายระบบบริการปฐมภูมิด้านการดูแลป้องกันโรคระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการคลินิก เพื่อให้บริการพื้นฐานแก่ครอบครัว การคัดกรองปัญหาสุขภาพ

ธานี ขามชัย

และการจัดบริการทางด้านป้องกันโรค สำหรับเด็กนักเรียน การให้สุขศึกษาและการส่งเสริมป้องกันโรคประชาชนกระจายทั่วทั้งประเทศ

8.3 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะเสนอให้เพิ่มบุคลากรด้านฟื้นฟูสมรรถภาพของโรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับ ปรีดา แต่อารักษ์ และคณะ (2554) พบว่า เจ็อนโซที่จำเป็นในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ คือ การพัฒนาทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิและการพัฒนาระบบบริหารจัดการ Thomas et al. (2011) และวิรัตน์ เอื้องพุลสวัสดิ์ (2555) พบว่า ประเทศมาเลเซีย สร้างเครือข่ายบริการสุขภาพและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความเท่าเทียมในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางสุขภาพเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพประสานความร่วมมือเพื่อระดมทรัพยากร การใช้ทรัพยากรร่วมกันและลดความซ้ำซ้อนการให้บริการสุขภาพ เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพประสานการทำงานร่วมกับแพทย์แผนโบราณที่ได้รับการยอมรับและผ่านการฝึกอบรม ร่วมปฏิบัติงานเพื่อการฟื้นฟู Bai et al. (2012) และปรีดา แต่อารักษ์ (2555) พบว่า ประเทศสิงคโปร์พัฒนา พัฒนาระบบบริการปฐมภูมิร่วมกับหน่วยงานภาคเอกชนและคลินิก เพื่อให้การพยาบาลที่บ้านและการฟื้นฟูสุขภาพคนชรากระจายทั่วทั้งประเทศ

9. ด้านทักษะ

โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาทักษะเฉพาะทางสำหรับบุคลากรแพทย์ พยาบาลและสาขาวิชาชีพอื่นๆ อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริงทั่วทั้งจังหวัด สอดคล้องกับ จุฑารัตน์ ผาสุข (2555) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของภาคีเครือข่ายสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคได้แก่ การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและการส่งเสริมซึ่งกันและกัน Global Health Council (2017) สรุปได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้มีเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อการตรวจวินิจฉัยโรค รวมทั้งเครื่องมือสำคัญที่สนับสนุนความมั่นคงด้านสุขภาพวิระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ (2555) พบว่า ประเทศบรูไน ประสานความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญพิเศษในการรักษาโรคสาขาเฉพาะทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลรัฐที่ตอบสนองต่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน ได้แก่ การกำหนดแนวทางการให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับทุกกลุ่มวัยแนวทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อด้านการรักษาและแนวทางการจัดการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อเนื่องที่บ้านการจัดทำกลยุทธ์ด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเชิงรุก โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน นอกจากนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรเสนอให้กระทรวงสาธารณสุขเพิ่ม

การสนับสนุนเงินทุน แยกค่าบริการสุขภาพและเงินเดือนข้าราชการ และปรับปรุงสิทธิสุขภาพให้เป็นแบบร่วมจ่าย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรที่จะกำหนดนโยบายให้โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีจัดทำกลยุทธ์ด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเชิงรุกสำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน มุ่งเน้นการป้องกันโรคติดต่อในกลุ่มวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มวัยทำงาน ครอบคลุมเขตชุมชนเมือง เขตอุตสาหกรรมและเขตท่องเที่ยว เพื่อลดการเจ็บป่วยและลดการใช้ทรัพยากร อันจะนำไปสู่สุขภาพสังคม (Social Health) ที่มีการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

1.2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรที่จะกำหนดนโยบายให้โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรี กำหนดแนวทางการให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน มุ่งเน้นการสร้างพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มวัยเรียนและกลุ่มวัยรุ่น ครอบคลุมสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถานประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มการมีอายุที่ยืนยาวและเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ อันจะนำไปสู่สุขภาพจิตวิญญาณ (Spiritual Health) ที่มีความรู้ เข้าใจความมีโทษและความมีประโยชน์

1.3 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรที่จะกำหนดนโยบายให้โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีกำหนดแนวทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อด้านการรักษาร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน มุ่งเน้นการส่งต่อผู้ป่วยโรคหลอดเลือดในสมอง (Stroke) โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (STEMI) และผู้ป่วยอุบัติเหตุเข้าถึงการรักษา เชื่อมโยงทุกโรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพ เพื่อลดอัตราการตาย ลดความพิการ อันจะนำไปสู่สุขภาพกาย (Physical Health) ที่แข็งแรงสมบูรณ์

1.4 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีควรที่จะกำหนดนโยบายให้โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีกำหนดแนวทางการจัดการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อเนื่องที่บ้านร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน มุ่งเน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ป่วยโรคซึมเศร้า ทั้งถึงประชาชนที่ต้องดูแลต่อเนื่องที่บ้าน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ลดความแออัด อันจะนำไปสู่สุขภาพจิต (Mental Health) ที่เบิกบานแจ่มใสปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข

1.5 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรีจะเสนอให้กระทรวงสาธารณสุขเพิ่มการสนับสนุนเงินทุน แยกค่าบริการสุขภาพและเงินเดือนข้าราชการและปรับปรุงสิทธิสุขภาพให้เป็นแบบร่วมจ่าย

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนร่วมกำหนดแนวทางการเพิ่มบุคคลด้านการป้องกันโรคด้านการสร้างเสริมสุขภาพและด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ มุ่งเน้นแพทย์เวชปฏิบัติครอบครัว แพทย์เวชศาสตร์ป้องกัน แพทย์ศาสตร์ฟื้นฟู จิตแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ นักวิชาการสาธารณสุข นักกายภาพบำบัดและนักจิตวิทยา เพื่อพร้อมต่อการบริการสุขภาพเชิงรุกและการปฏิบัติงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

2.2 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาทักษะด้านการรักษา มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสำหรับบุคลากรแพทย์ในสาขาโรคหลัก ประกอบด้วย สูติ-นรีเวชกรรม ศัลยกรรม อายุรกรรม กุมารเวชกรรมและออร์โธปิดิกส์อย่างทั่วถึงในระดับโรงพยาบาลทั่วไปและระดับโรงพยาบาลชุมชน

2.3 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนร่วมกำหนดแนวทางการทำงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพด้านการป้องกันโรคเชิงรับภายในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบและระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

2.4 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนร่วมกำหนดแนวทางการวัดผลงานหรือการวัดผลสำเร็จด้านการป้องกันโรค ครอบคลุมทั้งโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์และนำไปใช้ร่วมกันได้ทั้งระดับโรงพยาบาลระดับจังหวัดและระดับเขตสุขภาพ

2.5 โรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีควรจะร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนร่วมกำหนดแนวทางการสนับสนุนเครื่องมือหรือเครื่องจักรด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรคและด้านการรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพให้เพียงพอต่อระบบการทำงานเชิงรับในโรงพยาบาล ระบบการทำงานเชิงรุกในพื้นที่รับผิดชอบ ระบบการทำงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและประสานการใช้เครื่องมือราคาแพงร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำกลยุทธ์ด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

3.2 ควรจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

3.3 ควรจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

3.4 ควรจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบจัดการทรัพยากรด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อเนื่องที่บ้านเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

3.5 ควรจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะบุคลากรเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพของประชาชน

3.6 ควรจะขยายขอบเขตการวิจัยเป็นระดับเขตสุขภาพหรือระดับประเทศและเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนและภาคประชาชน

ข้อค้นพบจากการวิจัย

ผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงของโรงพยาบาลรัฐในเครือข่ายบริการสุขภาพจังหวัดชลบุรีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมร่วมกับคณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอ การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการจัดทำกลยุทธ์ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

รายการอ้างอิง

- กาญจนา โพธิ์คำ. (2555). *ความคิดเห็นของประชาชนต่อระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านต้า อำเภอมะนัง จังหวัดพะเยา*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยพะเยา.
- กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี. (2559). *ยุทธศาสตร์ตัวชี้วัดการรับรองการปฏิบัติราชการและบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินงานพัฒนาด้านสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี*. ชลบุรี: ไทยอาสา เซอร์วิส บางแสน.

ธานี ขามชัย

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2559). *ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข)*. วันที่ค้นข้อมูล 19 เมษายน 2560, จาก

http://bps.moph.go.th/new_bps/node/77

คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์และกรอบการปฏิรูป. (2558). *ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2*. วันที่ค้นข้อมูล 19 เมษายน 2560, จาก [http://www.](http://www.Planning.kmutnb.ac.th/data/R1_59.PDF)

[Planning.kmutnb.ac.th/data/R1_59.PDF](http://www.Planning.kmutnb.ac.th/data/R1_59.PDF)

จารุณี กุลวงศ์. (2557). *การพัฒนาบริการสุขภาพสำหรับผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะเสี่ยงทางเท้า บ้านเปียดตำบลดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน, คณะพยาบาลศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จุฑารัตน์ ฝาสุข. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของภาคีเครือข่ายสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคติดต่อทางอากาศ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชาญวิทย์ ทรัพย์ และคณะ. (2553). ระบบบริการสุขภาพโรงพยาบาลชุมชนที่พึงประสงค์.

วารสารวิชาการสาธารณสุข, 19(4), 619-631.

ณิชภัทร เลิศพรมาตุลี. (2555). *การพัฒนาบทบาทการส่งเสริมสุขภาพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และเจ้าหน้าที่เครือข่ายสุขภาพเทศบาลเมืองเมืองเก่าพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการส่งเสริมสุขภาพ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปรีดา แต่อารักษ์. (2555). ระบบประกันสุขภาพแห่งชาติประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์. ใน วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ และชนิสรา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม (บรรณาธิการ), *สุขภาพดีวิถีอาเซียน Asean Health Care System รวมบทความวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (หน้า 111-127). กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.

ปรีดา แต่อารักษ์ และคณะ. (2554). การพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิในการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. *วารสารวิชาการสาธารณสุข, 10(4), 664-671.*

เพ็ญจันทร์ สิทธิปรีชาชาญ และปนัดดา ปรียพถม. (2557). กระบวนการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน: 14 กรณีศึกษาในชุมชนพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 28(1), 1-15.*

- พงศกร ปาณัณณพ. (2556). ผลกระทบของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
สนามไชยที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย อำเภอ
นายายอาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
การปกครองท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พวงผกา มะเสนา และประณต นันทิยะกุล. (2557). การบริหารจัดการการบริการที่มีคุณภาพใน
โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, 4(1),
88-101.
- วงศา เลหาศิริวงศ์. (2548). พฤติกรรมองค์การและการพัฒนาองค์การสุขภาพ *Organizational*.
พิษณุโลก: ทีไอพี คอมพิวเตอร์ฟอรัม.
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. (2553). คู่มือใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตามหลักสูตรของ
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) และหลักสูตร
การป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน (ปรอ.) ประจำปีการศึกษา 2553-2554
เอกสาร วปอ.หมายเลข 008 คู่มือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน
2560, จาก http://www.thaindc.org/images/sub_1317847833/008%20Security.pdf
- วิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์. (2555). ระบบประกันสุขภาพแห่งชาติประเทศมาเลเซีย. ใน วีระวัฒน์
พันธ์ครุฑ และชนิสรา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม (บรรณาธิการ), *สุขภาพดีวิถีอาเซียน
Asean Health Care System รวมบทความวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพ* (พิมพ์ครั้งที่
2). (หน้า 65-73). กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.
- วีระวัฒน์ พันธ์ครุฑ. (2555). ระบบประกันสุขภาพแห่งชาติประเทศบรูไน. ใน วีระวัฒน์ พันธ์ครุฑ
และชนิสรา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. (บรรณาธิการ), *สุขภาพดีวิถีอาเซียน Asean
Health Care System รวมบทความวิเคราะห์ระบบบริการสุขภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
(หน้า 13-21). กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2558). ระบบสุขภาพ. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2560, จาก
<https://www.hsri.or.th/researcher/classroom/detail/4741>
- สรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม. (2554). *การวางแผนพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง
จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560*. วันที่ค้น
ข้อมูล 30 เมษายน 2560, วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2560, จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law1/%c306/%c306-10-2560-a0003.pdf>

ธานี ขามชัย

- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2552). *ความมั่นคงของมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.
- สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). *โครงการศึกษาและพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์*. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2560, จาก http://humanitarianlibrary.org/sites/default/files/2014/02/reporth_umansecurity.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *พระราชบัญญัติความมั่นคงแห่งชาติ 2559*. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2560, จาก www.nsc.go.th/Download1/พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ2559.pdf
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2557). เขตสุขภาพ (Regional Public Health) สธ.บูรณาการการทำงาน ดูแลสุขภาพทุกมิติทั้ง 5 มิติ. *สาร สธ.*, 11(11), 1.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การอนามัยโลก. (2556). *CBR Guidelines ขององค์การอนามัยโลก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: พรีเมียมเอ็กซ์เพรส.
- Global Health Council. (2017). *Global Health Security*. Retrieved January 3, 2017, from http://ghbb.globalhealth.org/wp-content/uploads/2017/01/03_GlobalHealthSecurity.pdf
- Thomas, S., Beh, L., & Nordin, R. B. (2011). Health care delivery in Malaysia: changes, challenges and champions. *Journal of Public Health in Africa*, 2(2), 93-97.
- Song, Y. J. (2009). The South Korean health care system. *JMAJ*, 52(3), 206-209.
- Bai, Y., Shi, C., Li, X., & Liu, F. (2012). *Healthcare System in Singapore ACTU4625 TOPICS: HEALTH INSURANCE*. Retrieved January 3, 2017, from <http://assets.ce.columbia.edu/pdf/actu/actu-singapore.pdf>

การประยุกต์ใช้รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการให้บริการภาครัฐ The Application of E-government in Public service Delivery

อาภรณ์ คุระเอียด (Arphorn Kuraeiad)

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Graduate Student, Doctor of Philosophy (Public Administration),

Ramkhamhaeng University

รวิภา ธรรมโชติ (Rawipa Thammachot)

รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Assoc.Prof.Dr., Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินการ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรค และวิธีการแก้ไขปัญหา ในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการภาครัฐ (2) เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ โดยการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา กำหนดให้สำนักงานประกันสังคม สังกัด-กระทรวงแรงงาน และกรมสรรพากร สังกัดกระทรวงการคลัง เป็นหน่วยวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จากสำนักงาน-ประกันสังคม กระทรวงแรงงาน และกรมสรรพากร กระทรวงการคลัง กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักวิชาการ รวมทั้งสิ้น 42 ตัวอย่าง วิธีการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูลและการสังเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการนำระบบรัฐบาล-อิเล็กทรอนิกส์ไปปฏิบัติในภาครัฐ ประกอบด้วย (1) ปัญหาภาวะเปื่อยบัตียังเป็นแนวทางเดิมปรับปรุงแก้ไขทำได้ยาก (2) การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่นโดยเฉพาะ การเชื่อมโยงข้อมูล (3) ปัญหาความพร้อมของข้อมูลที่ยังไม่ทันสมัย (4) การขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ (5) การขาดแคลนงบประมาณ (6) ปัญหาการสร้างความเข้าใจให้กับผู้รับบริการ วิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ (1) ให้มีการ

แก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค (2) สร้างระบบการประสานงานระหว่างองค์กร (3) มีการจัดเก็บข้อมูลให้ทันสมัย (4) จัดให้มีการพัฒนาบุคลากรขององค์กรภาครัฐและนำผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาร่วมปฏิบัติงาน (5) วางแผนการจัดงบประมาณให้เพียงพอเป็นการล่วงหน้าและ (6) จัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาให้ผู้รับบริการ

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ มาประยุกต์ ใช้ในการให้บริการภาครัฐ ประกอบด้วย (1) การมีนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาล (2) การมีระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพเชื่อถือได้ (3) ความไว้วางใจและการยอมรับ ของผู้รับบริการ (4) ประโยชน์ที่ประชาชนและองค์กรภาครัฐได้รับ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาปฏิบัติในภาครัฐ ดังนี้ (1) รัฐบาลต้องมีนโยบายและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในการส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยี และการเชื่อมโยงข้อมูลรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์กับทุกองค์กร (2) เจ้าหน้าที่ของภาครัฐต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) หน่วยงานของภาครัฐจะต้องพัฒนาระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (4) มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้แก่ประชาชน ถึงวิธีการและแนวทางการใช้งานในระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐ และ (5) การพัฒนาบริการของภาครัฐในระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ต้องเป็นไปตาม ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เสนอนโยบายและในการกำหนดแนวทางการพัฒนาบริการภาครัฐ

คำสำคัญ: รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน, กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง

Abstract

In this dissertation, the researcher studies operational methods, problems and obstacles as well as problem solving methods in applying an e-government system for public service delivery. The researcher also examines (2) the conditions affecting the effectiveness of this system.

The researcher adopted a qualitative research methodology in a case study form. As such, the Office of Social Security (OSS) of the Ministry of Labour (ML) and

the Revenue Department (RD) of the Ministry of Finance (MF) were designated as units of analysis.

In gathering germane data, the researcher conducted in-depth interviews with 42 key informants from OSS, RD, the private sector, and academic specialists in addition to studying relevant documents. The data were subsequently inductively analyzed, classified, and synthesized across cases.

Findings are as follows:

Problems and obstacles resulting from the implementation of an e-government system were as follows: (1) Rules and regulations were still the same and very difficult to amend. (2) Coordination with other agencies was lacking, especially in connection with information. (3) There were problems involving the readiness of information, since information was not up to date. (4) Personnel with expertise were lacking. (5) There was scarcity in respect to the budget. (6) Problems occurred in coming to an understanding with service receivers.

Methods that can be applied to solving the aforementioned problems are as follows: (1) Rules and regulations obstructing work should be amended. (2) Inter-organizational coordinating systems should be created. (3) Data should be stored in a modern manner. (4) The organization of the public sector organization should be developed and experts from outside should perform work with public sector personnel. (5) Sufficient budget should be planned in advance. (6) Efficient communication systems should be provided in order to foster understanding and solve problems for service users.

The conditions affecting the effectiveness of implementing an e-government system are as follows: (1) Government policy must be clear. (2) Quality and reliable electronic systems are necessary. (3) Trust and acceptance by service users must be fostered. (4) Benefits that members of the general public and public sector organizations will receive must be specified.

Recommendations for implementing an e-government system for the public sector as based on the findings of this research investigation are as follows: (1) The government must seriously develop relevant policy and lend support to the

promotion of investments in technology and to providing information through an e-government information system to all organizations. (2) Public sector personnel must be continuously developed. (3) Public sector agencies must develop an e-government system in a continuous and concrete manner in order to increase national competitiveness. (4) Public relations campaigns must be carried out in order to provide knowledge to members of the general public concerning methods and guidelines for accessing the public sector's e-government system. (5) The development of public service delivery provided through an e-government system must be responsive to the needs of service users. The people sector should participate in decision making in respect to policy and in determining guidelines for the development of public service delivery.

Keywords: E-government, Office under Ministry of Labour, Revenue Department under Ministry of Finance

บทนำ

การบริหารจัดการภาครัฐด้วยรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-government) เป็นแนวคิดในการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐแบบเดิมไปสู่รูปแบบการบริหารงานภาครัฐแบบใหม่ ด้วยการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะทำให้เกิดการพัฒนาฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐทุกระดับให้เชื่อมโยงกัน ทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และที่สำคัญคือ สามารถขยายขีดความสามารถของหน่วยงานภาครัฐในการให้บริการประชาชน เพราะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการให้บริการประชาชนโดยวิธีการใช้งานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ จะทำให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนเกิดความพึงพอใจ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานของภาครัฐ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว เป็นการยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารราชการแผ่นดินที่ประชาชนมีต่อภาครัฐ ซึ่งนอกจากประโยชน์ในการให้บริการแล้ว รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ยังถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความทันสมัย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐในการ

ให้บริการสาธารณะต่อประชาชนและธุรกิจ เกิดความใกล้ชิดระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและประชาชน เพราะสามารถติดต่อกันได้ตลอดเวลา โดยเสียค่าใช้จ่ายต่ำ ภาครัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อภาครัฐได้อย่างแท้จริง (World Bank, 2011)

กระบวนการทำงานของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ คือ การที่ภาครัฐนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและพัฒนาหน่วยงานของภาครัฐ โดยการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน หรือที่เรียกว่า เป็นการให้บริการของภาครัฐด้วยระบบออนไลน์ผ่านระบบเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ตนั่นเอง สื่ออิเล็กทรอนิกส์จึงถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงบริการภาครัฐ ความสำเร็จของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์จึงต้องเกิดจากความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและประชาชน (พิรุวรรณ กิตติคุณ, 2558)

หลักการของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ คือ การบริการภาครัฐที่ให้แก่ประชาชน โดยยึดหลัก 6 ประการ คือ ที่เดียว ทันใด ทั่วไทย ทุกเวลา ทัวถึง และเท่าเทียม โปร่งใส และเป็นธรรมาภิบาล หมายความว่า ด้วยระบบนี้โดยประชาชนสามารถติดต่อขอรับบริการของภาครัฐในทุกด้าน ณ จุดเดียว และได้รับการตอบรับในทันทีทันใด ไม่เสียเวลารอการตอบกลับไม่เสียเวลาเดินทางของเอกสาร ไม่เลือกสถานที่ สามารถเข้าใช้บริการของภาครัฐได้โดยผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตทำได้ตลอดเวลา ไม่เว้นวันหยุด มีความทั่วถึงและเท่าเทียมในการใช้บริการ สามารถเข้าใช้บริการของภาครัฐได้โดยผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตไม่จำเป็นต้องเดินทางมาติดต่อรับบริการที่หน่วยงานของภาครัฐ และเป็นการให้บริการของภาครัฐที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้ามาสืบค้นข้อมูลได้เพราะรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เป็นข้อมูลที่เปิดเผย (ประสพโชค ประมงกิจ, 2549)

ประเภทของการให้บริการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์แบ่งกลุ่มผู้รับบริการออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549)

1. การให้บริการจากภาครัฐสู่ประชาชน (Government to Citizen-G2C)
2. การให้บริการจากภาครัฐสู่ภาคเอกชน (Government to Business-G2B)
3. การให้บริการจากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Government to Government-G2G)
4. การให้บริการจากภาครัฐสู่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government to Employee-G2E)

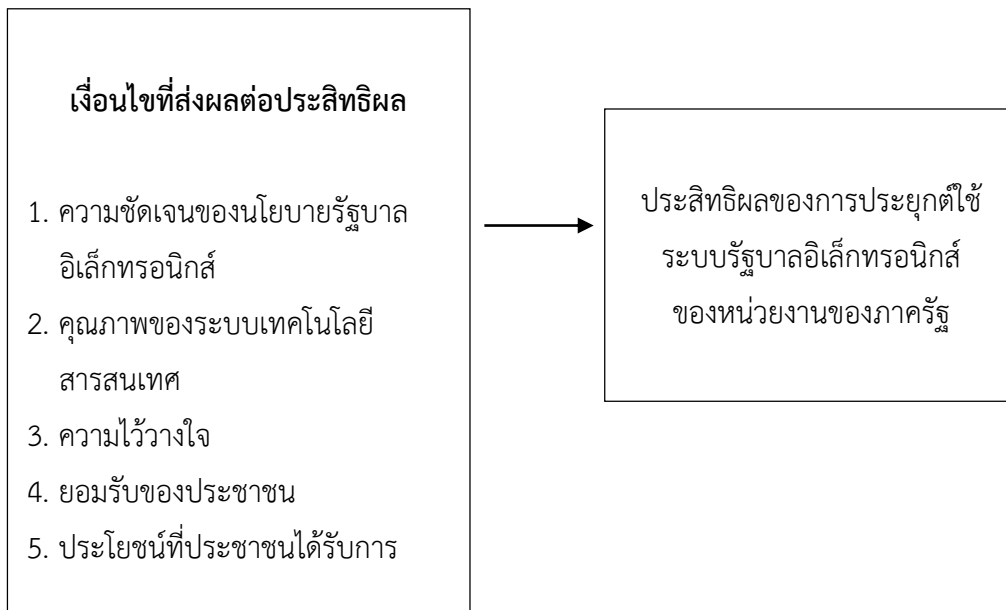
การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ในการบริหารงานของภาครัฐนั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การบริการของภาครัฐจะรวดเร็วขึ้นเพราะไม่จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรในการดำเนินการ สามารถลดขั้นตอนการทำงาน ผู้ใช้บริการภาครัฐสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเองโดยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สามารถดำเนินการเมื่อไรก็ได้ เวลาใดก็ได้ ทั้ง 7 วัน ในหนึ่งสัปดาห์ โดยไม่ต้องรอรเวลาราชการ นอกจากความรวดเร็วแล้ว ต้นทุนในการดำเนินการยังถูกลงกว่าเดิม เพราะไม่จำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่จำนวนมาก มาดำเนินการด้านเอกสารเหมือนในอดีต การให้ข้อมูลรวมทั้งระเบียบกฎหมายผ่านเว็บไซต์ก็ช่วยลดขั้นตอนการตอบคำถาม และลดต้นทุนในการแจกเอกสารที่ผู้รับไม่ต้องการ นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้มีการลงทะเบียนทางอินเทอร์เน็ตช่วยลดต้นทุนการเดินทางและประหยัดเวลาในการไปติดต่อราชการด้วยการให้บริการของภาครัฐผ่านระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ยังเป็นการให้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ช่วยลดการเลือกปฏิบัติ การคอร์รัปชัน เปิดให้มีการร้องเรียน ร้องทุกข์ได้โดยตรงทั้งสามารถช่วยติดตามผล และการพัฒนาการให้บริการผ่านระบบวิเคราะห์ข้อมูลด้วย (Seifert & Bonham, 2003)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงาน ปัญหาหรืออุปสรรคในการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการให้บริการประชาชน ตลอดจนศึกษาถึงวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ของสำนักงานประกันสังคม และกรมสรรพากร
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการภาครัฐ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ประกอบด้วย นโยบายภาครัฐที่ชัดเจน ระบบเทคโนโลยีที่มีคุณภาพทั้งข้อมูลและการบริการ ความไว้วางใจและการยอมรับ และประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการทำงานของภาครัฐใน 4 ด้าน คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสาธารณะในระยะแรกเป็นการบริหารจัดการโดยภาครัฐ ที่เรียกว่า ระบบการบริหารสาธารณะแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration-TPA) โดยกำเนิดในช่วงปลายทศวรรษที่ 19 และใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐมาจนถึงปลายทศวรรษ 1970s แนวคิดนี้มองว่างานสาธารณะเป็นภารกิจของภาครัฐโดยมีความเชื่อว่าองค์กรของภาครัฐนั้นจะต้องจัดโครงสร้างองค์การแบบรวมศูนย์อำนาจแบ่งงานออกเป็นแผนกย่อยๆ จัดสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น เน้นทำงานโดยยึดถือกฎระเบียบอย่างเข้มงวด แยกการบริหารออกจากการเมือง และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคลากรซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Max Weber และเป็นที่ยอมรับเพราะสามารถควบคุมการใช้ดุลพินิจและการประพฤติทุจริต ป้องกันการแทรกแซงทางการเมือง และการเล่นพรรคเล่นพวก (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2549, หน้า 443) ต่อมาแนวคิดนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้องค์การภาครัฐมีขนาดใหญ่ ขาดความคล่องตัว การยึดการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ทำให้องค์การมีการบริหารงานที่ซับซ้อน มีขอบเขตงานที่แคบ เน้นแต่ความต้องการภายในขององค์กร ทำให้องค์การไร้ประสิทธิภาพขาดความยืดหยุ่น ขาด

นวัตกรรมและไม่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ภาครัฐถูกโจมตีถึงการไม่ปรับตัว ขณะที่ภาคเอกชนได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้จำเป็นต้องมีการนำแนวคิดในการให้บริการภาครัฐสู่การจัดการสาธารณะแนวใหม่ (Osborne, 2010, pp. 1-12)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ การบริการสาธารณะของภาครัฐแนวใหม่ มีเป้าหมายและมีแนวคิดเรื่องการจัดทำบริการสาธารณะที่สำคัญสรุปได้ ดังนี้

2.1 ภาครัฐต้องมีการบริหารด้านการจัดทำบริการสาธารณะแบบมืออาชีพ โดยผู้บริหารมีอิสระในการทำงานให้บรรลุผล ทำงานด้วยความโปร่งใส และไม่มี ความขัดแย้งในการใช้อำนาจ

2.2 มีการกำหนดมาตรฐานในการวัดผลงาน โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน มองในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ

2.3 มีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบรวมทั้งทรัพยากรไปยังผู้ปฏิบัติ ยกเลิกหรือลดระดับการควบคุมจากส่วนกลาง และเน้นที่ผลงานมากกว่ากระบวนการ

2.4 เน้นการจัดตั้งเป็นหน่วยธุรกิจย่อยๆ มีการทำงานที่สอดคล้องกัน โดยอาจใช้การมอบหมายอำนาจ การทำสัญญาข้อตกลง หรือการจ้างเอกชนเข้าทำงานแทน

2.5 มีการเพิ่มการแข่งขัน โดยลดการผูกขาด เพื่อให้มีการแข่งขันกัน ลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2.6 เน้นการทำงานในรูปแบบของเอกชน โดยลดการทำงานในลักษณะการออกคำสั่งให้ปฏิบัติ แต่ใช้ความยืดหยุ่นในการจัดจ้างและการให้รางวัล รวมทั้งการประชาสัมพันธ์

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ การบริการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นหนึ่งแนวคิดสำคัญ ที่สอดคล้องกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ เป็นการปรับปรุงบริการภาครัฐโดยนำแนวคิดการให้ความสำคัญกับลูกค้าหรือประชาชนผู้มารับบริการเป็นหลักมาใช้ โดยนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

3.1 รัฐบาลกับประชาชน (G2C) เป็นการให้บริการของภาครัฐสู่ประชาชนโดยตรง โดยที่บริการดังกล่าว ประชาชนจะสามารถดำเนินธุรกรรมโดยผ่านเครือข่ายสารสนเทศของภาครัฐ เช่น การชำระภาษี การจดทะเบียน การจ่ายค่าปรับ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนประชาชนกับผู้ลงคะแนนเสียงและการค้นหาข้อมูลของภาครัฐที่ดำเนินการให้บริการข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น โดยที่การดำเนินการต่างๆ นั้นจะต้องเป็นการทำงานแบบผ่านการเชื่อมต่อด้วยระบบอินเทอร์เน็ต มีการรับรองและการโต้ตอบที่มีปฏิสัมพันธ์ และมีระบบการสื่อสารจากประชาชนไปยังภาครัฐ ในเรื่องที่ต้องติดต่อขออนุญาตหรือการรับรองจากภาครัฐ การเสนอแนะ และการร้องเรียนต่างๆ

3.2 รัฐบาลกับเอกชน (G2B) เป็นการให้บริการภาครัฐกิจเอกชน โดยที่ภาครัฐจะอำนวยความสะดวกต่อภาครัฐกิจและอุตสาหกรรมให้สามารถแข่งขันกันด้วยความเร็วสูง มีประสิทธิภาพ และมีข้อมูลที่ต้องการ อย่างเป็นธรรม และโปร่งใส เช่น การจดทะเบียนทางการค้า การขอใบอนุญาตต่างๆ การลงทุน และการส่งเสริมการลงทุน การจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์ การส่งออกและนำเข้า การชำระภาษี การจ่ายคืนภาษี และการช่วยเหลือผู้ประกอบการขนาดกลาง และเล็ก เป็นต้น

3.3 รัฐบาลกับรัฐ (G2G) เป็นรูปแบบการทำงานระหว่างหน่วยราชการ ที่เปลี่ยนแปลงจากการติดต่อสื่อสารระหว่างกันโดยกระดาษและการลงลายมือชื่อในระบบราชการเดิม มาเป็นการใช้ระบบเครือข่ายสารสนเทศ และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเพิ่มความเร็วในการดำเนินการ เพื่อลดต้นทุน ลดระยะเวลาในการส่งเอกสารและข้อมูลระหว่างกัน นอกจากนั้น ยังเป็นการบูรณาการการให้บริการระหว่างหน่วยงานภาครัฐโดยการใช้การเชื่อมต่อโครงข่ายสารสนเทศ เพื่อเอื้อให้เกิดการทำงานร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ทั้งนี้รวมถึงการเชื่อมโยงกับองค์การปกครองท้องถิ่นและรัฐบาลของต่างประเทศด้วย ระบบงานต่างๆ ที่ใช้ในเรื่องนี้ ได้แก่ ระบบงานสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ระบบบัญชีและการเงินระบบจัดซื้อจัดจ้างร่วมกันด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

3.4 รัฐบาลกับข้าราชการ และพนักงานของรัฐ (G2E) เป็นการให้บริการที่จำเป็นของรัฐบาลกับพนักงานของภาครัฐ (employee) โดยกลไกที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิต เช่น ระบบจ่ายค่าจ้างเงินเดือน ระบบสวัสดิการ ระบบที่ปรึกษาทางกฎหมายและข้อบังคับในการปฏิบัติราชการ ระบบการพัฒนาศักยภาพภาครัฐ เป็นต้น (APT Report, 2012)

4. เงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ คือ การจัดระบบการให้บริการที่ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงง่าย ติดต่อสะดวก โปร่งใส ระบบมีความปลอดภัย มีความเป็นส่วนตัว ลดขั้นตอน ข้อมูลทันสมัย และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย (Fang, 2002) ประชาชนต้องตระหนักถึงความสำคัญของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ มีการใช้บริการจากเว็บไซต์ของรัฐบาล ข้อมูลที่ได้ต้องมีความทันสมัย ถูกต้อง เชื่อถือได้ พร้อมให้บริการ และมีความปลอดภัยในการใช้ (Rehman, Esichaikul, & Kamal, 2012) ปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนเข้าไปใช้บริการของภาครัฐในระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ คือ ความพร้อมด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ความไว้วางใจในรัฐบาลและระบบอินเทอร์เน็ต ความกระตือรือร้นของประชาชน และการเปลี่ยนแปลงนิสัยของประชาชนในการใช้บริการของภาครัฐ (Furlong & Al-Karaghoul, 2010) รูปแบบความสำเร็จของการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ จึงต้องประกอบด้วย คุณภาพของระบบ

เทคโนโลยี คุณภาพของข้อมูล คุณภาพการบริการ การใช้บริการ ความพึงพอใจของผู้ใช้ และประโยชน์ที่ได้รับ (DeLone & McLean, 2003) ทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานของ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และสังคม ที่จะต้องเห็นความสำคัญของระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง ภาครัฐต้องมีการวางโครงสร้างพื้นฐานอิเล็กทรอนิกส์ มีการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีนโยบายภาครัฐให้การสนับสนุน และมีแผนหลัก (master plan) เป็นแนวทางปฏิบัติ โดยมีการวิเคราะห์ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และวางแผนเป็นแนวทางกลยุทธ์ รวมทั้งมีการดำเนินการตามแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยต้องมีการพัฒนาบุคลากร (ICT staff) ขึ้นรองรับนั่นเอง (Oket-Uma & Rogers, 2004) นอกจากนี้การใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้ผล รัฐบาลต้องคำนึงถึงคุณภาพของการบริการ การให้ข้อมูลที่ชัดเจน ระบบมีความปลอดภัยและมีเสถียรภาพ และมีการให้บริการข้ามหน่วยงานในจุดเดียวได้ (one stop service) (Fan & Yang, 2015) ความสำเร็จในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้อยู่ที่ความไว้วางใจในระบบอินเทอร์เน็ต การออกแบบเว็บไซต์ ความเชื่อถือทางศาสนา ทักษะการใช้อินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ ความเชื่อถือในข่าวสาร การยอมรับการเปลี่ยนแปลง และการเห็นประโยชน์จากการใช้บริการในระบบนี้ (Alomari, 2014)

สรุป ประสิทธิผลของการใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการให้บริการภาครัฐ จากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ พบว่า ประเด็นที่สำคัญมากที่สุดมีอยู่ 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ความชัดเจนของนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์
2. คุณภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
3. ความไว้วางใจ
4. ยอมรับของประชาชน
5. ประโยชน์ที่ประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยการศึกษาแบบกรณีศึกษา (case study approach) แบบพหุกรณี

การเลือกกรณีศึกษา

การเลือกกรณีศึกษาผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง (purposive cases) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้กรณีศึกษาที่มีความเหมาะสมตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา ดังนี้

1. เลือกหน่วยงานของภาครัฐระดับกรมที่มีพื้นที่ทำการทั่วประเทศ แต่อยู่ต่างกระทรวงกัน เพื่อศึกษาถึงแนวทาง นโยบาย กระบวนการจัดการเกี่ยวกับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความแตกต่างกัน

2. เลือกหน่วยงานของภาครัฐระดับกรมที่มีหน้าที่โดยตรงในการบริการ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก ซึ่งประชาชนผู้ใช้บริการได้รับผลกระทบโดยตรงจากการบริการของหน่วยงานของภาครัฐนั้น

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (purposive sampling) จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งเป็น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยรวมทั้งสิ้น 42 คน โดยเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากภาครัฐ 16 คน ภาคเอกชน 14 คน ภาคประชาชน 12 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล (data collection) จากหลายแหล่ง (multiple sources of evidence) ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษาแนวทางการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-government) มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการของสำนักงานประกันสังคม และกรมสรรพากร โดยศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เจาะลึกในการประสบความสำเร็จ โดยศึกษาจากงานวิจัย รายงานประจำปี รายงานการประชุม ตำรา กฎหมาย บทความ และเอกสารต่างๆ รวมทั้งเอกสาร และงานวิจัยจากต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาจากอินเทอร์เน็ต (internet) เช่น ฐานข้อมูลผู้ประกันตน ผู้เสียภาษี บริการต่างๆ ที่สำนักงานประกันสังคม และกรมสรรพากรจัดให้กับผู้ใช้บริการ

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และไม่มีส่วนร่วม (non participant observation) ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย เช่น การสังเกตการให้บริการของทั้งสองหน่วยงานในสำนักงานว่า มีความสะดวก ความคล่องตัว ความรวดเร็วในด้านต่างๆ เพียงใด มีปัญหาข้อขัดแย้งหรือข้อร้องเรียนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ เช่น ผู้บริหารสำนักงานประกันสังคม และกรมสรรพากรผู้รับผิดชอบในการจัดการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ผู้ประกันตน ผู้เสียภาษี และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายรูป โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยทำการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร ข้อมูลข้อเท็จจริงเอกสารวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความที่เกี่ยวข้องต่างๆ และการสืบค้นผ่านทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของทั้งสองหน่วยงาน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์ และนำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลและให้คณะกรรมการที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบแนวคำถาม (interview guide) ก่อนการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์ด้านโสตทัศนศึกษา ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยก่อนบันทึกเสียงและถ่ายรูปผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สะดวกผู้วิจัยจะใช้การจดบันทึกข้อมูลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วย คำถามย่อยทั้งปลายเปิด (open-ended) และปลายปิด (closed-ended)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญตามประเด็นคำถามในการวิจัยเกี่ยวกับระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานของภาครัฐทั้งสองแห่ง คือ สำนักงานประกันสังคม และกรมสรรพากร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากทั้งสองกรณีมาสังเคราะห์เพื่อการตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จะมีเพียงบางประเด็นเท่านั้นที่มีความเห็นแตกต่างกันออกไปบ้าง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ และหาข้อสรุปเป็นคำตอบต่อปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังนี้

ข้อคำถามที่ 1 ถามว่า เงื่อนไขอะไรบ้างที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการภาครัฐ

จากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า เงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ คือ การมีนโยบายของรัฐบาลที่ชัดเจนด้านระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ การมีระบบเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ เชื่อถือได้ ความไว้วางใจและนำไปสู่การยอมรับของประชาชน และประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ

เงื่อนไขแรก การมีนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาล พิจารณาได้จากการกำหนดเป็นนโยบายในแผนการดำเนินงานของภาครัฐ การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการลงทุนด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาบุคลากร และการมีหน่วยงานสนับสนุนการนำระบบรัฐบาล

อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ซึ่งรัฐบาลได้จัดตั้งกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อดำเนินการด้านระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ และให้กระทรวงนี้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบัน มีการเชื่อมโยงข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อน และเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับประชาชน และนิติบุคคล เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อราชการ

เงื่อนไขที่สอง การมีระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพเชื่อถือได้นั้น จากการประมวลผลทั้ง 2 กรณี จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ในกรณีของสำนักงานประกันสังคมเน้นในเรื่องความถูกต้อง ความรวดเร็ว ความสะดวก และความประทับใจ ขณะที่ในกรณีของกรมสรรพากรจะให้ความสำคัญกับเรื่องความสะดวก ความน่าเชื่อถือ ความเสมอภาคและเป็นธรรม และการฝึกอบรม

เงื่อนไขที่สาม ความไว้วางใจและการยอมรับของนายจ้างและลูกจ้างในการนำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปปฏิบัติของภาครัฐในสำนักงานประกันสังคมและกรมสรรพากร จากการประมวลผลทั้ง 2 กรณี พบว่า สำนักงานประกันสังคม เน้นให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจผ่านระบบการส่งข้อมูลย้อนกลับ การวางมาตรฐานข้อมูล ความทันสมัยของข้อมูล และมีระบบป้องกันการรั่วไหลของข้อมูล ขณะที่กรมสรรพากรเน้นในเรื่องความถูกต้อง การมีระบบตรวจสอบที่ดี การมีคู่มือการใช้งาน และการจัดระบบข้อมูลที่มีความปลอดภัย

เงื่อนไขที่สี่ ประโยชน์ที่ได้รับ ถือเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพได้อย่างมาก เพราะหากประชาชนไม่เห็นประโยชน์แล้ว คงไม่มีใครเข้าใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในเงื่อนไขนี้ ผู้ใช้บริการสำนักงานประกันสังคมให้ความสำคัญกับความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ใช้บริการ ลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ และลดการทุจริต ส่วนกรมสรรพากรให้ความสำคัญกับความสะดวก ความรวดเร็ว การประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้เสียภาษี การลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ และการลดการทุจริตเช่นเดียวกัน แต่มีเพิ่มในเรื่องการเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้เสียภาษีกับกรมสรรพากรด้วย

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 การนำนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปปฏิบัติในสำนักงานประกันสังคมและกรมสรรพากร มีแนวทางดำเนินการอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรบ้างและมีวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร

1. แนวทางการนำนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปดำเนินการ สำหรับสำนักงานประกันสังคมได้มีแนวทางการนำระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้และพัฒนาเป็นลำดับ คือ การ

อาภรณ์ คุระเอียด

ลงทุนด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การพัฒนาระบบเครือข่ายสื่อสารข้อมูล และการสร้างระบบความมั่นคงคอมพิวเตอร์ นอกจากการลงทุนด้านเทคโนโลยีแล้ว สำนักงานประกันสังคมยังเน้นการฝึกอบรมให้นายจ้างและผู้ประกันตนได้เรียนรู้ถึงระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนยอมรับและเข้ามาใช้ประโยชน์จากระบบดังกล่าวด้วย

ในส่วนของกรมสรรพากรนั้น แนวทางการดำเนินงานมาจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ได้นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเก็บภาษีอากร และการให้บริการที่ดีแก่ผู้เสียภาษี โดยได้มีการพัฒนาระบบงานด้านรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่างต่อเนื่อง แม้ในปัจจุบันก็ยังมีโครงการที่ใช้ในการพัฒนาระบบงานต่อไป เช่น ระบบการชำระเงินแบบ Any ID (PromptPay) โครงการขยายการใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์โครงการระบบภาษีและเอกสารธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์โครงการ e-Payment โครงการให้ความรู้และส่งเสริมการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ยังมีโครงการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีก 3 โครงการ โครงการ e-Withholding Tax โครงการระบบภาษีและเอกสารธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (e-Tax invoice/e-receipt) และโครงการระบบภาษีและเอกสารธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (e-Filing) นอกจากการพัฒนากระบวนการเพื่อเพิ่มความสะดวกให้กับผู้เสียภาษีแล้ว กรมสรรพากรยังเน้นการฝึกอบรมให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานตามระบบงานใหม่และการสร้างความเข้าใจกับผู้เสียภาษีให้เห็นประโยชน์จากระบบงานที่ได้มีการพัฒนาขึ้น และยอมรับในระบบงานใหม่นี้ด้วย

จะเห็นได้ว่าทั้งสองหน่วยงานได้มีแนวทางการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยสำนักงานประกันสังคมยังคงให้ความสำคัญกับการลงทุนในระบบพื้นฐาน ทั้งการพัฒนาเครือข่ายข้อมูล และการสร้างระบบความมั่นคงคอมพิวเตอร์ ขณะที่กรมสรรพากรได้ก้าวล่วงไปถึงขั้นการพัฒนาโครงการใหม่ๆ เพื่อเพิ่มความสะดวกให้กับผู้เสียภาษีแล้ว แต่ทั้งสองหน่วยงานก็ยังต้องมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ยอมรับในระบบงานใหม่ๆ ที่พัฒนาขึ้นด้วยเช่นกัน

2. ปัญหาและอุปสรรค สำหรับปัญหาและอุปสรรคนั้น ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของสำนักงานประกันสังคม พบว่า ด้านสำนักงานเอง มีปัญหาสำคัญ คือ กฎระเบียบยังมีความล้าสมัย ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ขาดการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของภาครัฐอย่างเพียงพอ ขาดการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับนายจ้างและผู้ประกันตนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านผู้ใช้บริการมีปัญหาขาดความมั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูล ไม่เข้าใจในระบบการเข้าใช้บริการ และขาดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาใช้เชื่อมต่อระบบ ส่วนกรมสรรพากรมีปัญหาสำคัญหลายด้าน ได้แก่ ขาดงบประมาณที่เพียงพอ ขาดความพร้อมในด้านข้อมูล ขาดความพร้อมในด้าน

เจ้าหน้าที่ ส่วนด้านผู้ให้บริการมีอุปสรรคจากการขาดอุปกรณ์ในการเชื่อมต่อเพื่อให้บริการ ขาดความรู้ความเข้าใจในโปรแกรมใหม่ๆ และมีความไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัยของข้อมูลส่วนที่ คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร การสร้างความเข้าใจกับผู้รับบริการทั้งในเรื่องการเข้าใช้ งาน และความปลอดภัย รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้ให้บริการมีเครื่องมือที่สามารถใช้ในระบบรัฐบาล อิเล็กทรอนิกส์ได้ ส่วนที่ต่างกัน คือ สำนักงานประกันสังคมมีปัญหาจากกฎระเบียบที่ล้าสมัย และ การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ส่วนกรมสรรพากรมีปัญหาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและ ความพร้อมด้านข้อมูล

3.แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของ สำนักงานประกันสังคมนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีข้อเสนอดังนี้ ให้มีการศึกษา กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค โดยให้การแก้ไขทำได้ง่ายขึ้นและมีความคล่องตัวเช่นเดียวกับการเก็บ ภาษีของกรมสรรพากร วางระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงาน วางมาตรฐานเครือข่าย สารสนเทศและมีการเชื่อมโยงข้ามหน่วยงานอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาบุคลากรทั้งผู้เชี่ยวชาญ ด้านสารสนเทศ และผู้ปฏิบัติงาน ให้มีความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอในระบบอิเล็กทรอนิกส์และ ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เชิงรุกแก่นายจ้างและผู้ประกันตนให้เห็นความสำคัญของการใช้สื่อ อิเล็กทรอนิกส์ โดยทำให้เห็นประโยชน์และเกิดความไว้วางใจ โดยอาจมีการจัดด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งการศึกษาวិจัยว่ากลุ่มไหนยังไม่ใช่ และที่ยังไม่ใช่เพราะเหตุใดเพื่อจะได้ประชาสัมพันธ์และ แก้ไขปัญหาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยตรงมีการจัดสำรวจความต้องการของนายจ้างและให้ คำแนะนำนายจ้างในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ติดต่อกับสำนักงาน โดยอธิบายถึงประโยชน์ที่ ได้รับ

ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของกรมสรรพากรในการใช้ระบบรัฐบาล อิเล็กทรอนิกส์จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้มีการวางแผนการใช้งบประมาณล่วงหน้า อาจต้องใช้แหล่งเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาเสริมการลงทุน ปรับปรุงระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ ทันสมัย พยายามเข้าใจถึงผู้ที่ยังอยู่นอกกระบวนการเสียภาษี มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงาน ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องสำหรับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับ ประชาชนผู้ใช้นั้น ให้มีการชี้แจงทำความเข้าใจให้เห็นประโยชน์จากการใช้ระบบรัฐบาล อิเล็กทรอนิกส์ผ่านการประชาสัมพันธ์ การประชุมชี้แจง การเผยแพร่เอกสาร และการแนะนำด้วย รูปแบบต่างๆ รวมทั้งให้ความสำคัญกับวิธีการเข้าใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของกรมสรรพากร ที่ถูกต้อง เพราะถ้าหากประชาชนเข้าใจและรู้ถึงวิธีการในการเข้าใช้ ประชาชนก็จะเข้าใช้ระบบนี้มาก ขึ้น จึงใจให้มีการเสียภาษีด้วยระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การลดอัตราภาษี

อาภรณ์ คุระเอียด

การให้ของขวัญ เป็นต้น และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เสียภาษีในเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

จากการให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐกรณี กรมสรรพากร เรื่องของการยื่นภาษี และสำนักงานประกันสังคม ในการจ่ายเงินสมทบและการทำธุรกรรมของนายจ้าง การบริหารจัดการภาครัฐด้วยระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) เป็นแนวคิดในการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐแบบเดิมไปสู่รูปแบบการบริหารงาน ภาครัฐแนวใหม่ที่เอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมและพัฒนาไปสู่การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน ทำให้องค์การของภาครัฐ สามารถบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และสามารถบริการประชาชนได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนเกิดความพึงพอใจ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์การของภาครัฐ เป็นการยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารราชการแผ่นดิน ที่ประชาชนมีต่อภาครัฐ ช่างส่งเสริมการปฏิบัติงานของภาครัฐในการให้บริการสาธารณะต่อประชาชนและธุรกิจ โดยเสียค่าใช้จ่ายต่ำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. รัฐบาลต้องมีนโยบายและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในการส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยี และการเชื่อมโยงข้อมูลรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์กับทุกหน่วยงานก็จะทำให้บริการประชาชนง่ายขึ้น
2. เจ้าหน้าที่ของทั้งสองหน่วยงานต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะทำให้ข้อมูลที่บริการประชาชนจะได้สอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบัน
3. มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้แก่ประชาชน ถึงวิธีการและแนวทางการเข้าใช้งานในระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ จัดทำคู่มือที่เข้าใจวิธีการใช้งานอย่างง่ายๆ
4. หน่วยงานของภาครัฐจะต้องพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพราะทำให้ช่วยประหยัดเวลา มีความรวดเร็วสูง มีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากขึ้น สิ่งที่มาคือช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
5. การพัฒนาบริการภาครัฐต้องเป็นไปตามความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ ตามหลักการออกแบบที่เป็นสากล (universal design) ผ่าน Single Window Service เพิ่มขึ้นและการบริการภาครัฐต้องยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิง

นโยบายผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (connected governance) ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาบริการภาครัฐ (open government) และเสนอความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานที่มีความโปร่งใส (transparency) และน่าเชื่อถือ (accountability) ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้จากประชาชน

รายการอ้างอิง

- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). *รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ e-Government* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รัตนไตร.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2549). *การบริหารราชการแนวใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิชั่นพรีนซ์ แอนด์มีเดีย.
- ประสพโชค ประมงกิจ. (2549). *คู่มือเทคนิคและวิธีบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทาง การบริหารบ้านเมืองที่ดี: รูปแบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหมิตรพร รินต์.
- พิชฎวรรณ กิตติคุณ. (2558). *การจัดการภาครัฐ: รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Alomari, M. K. (2014). Discovering citizens reaction toward e-government: Factors in e-government adoption. *Journal of Information Systems and Technology Management: JISTEM*, 11(1), 5-20.
- APT Report. (2012). *E-government implementation in Asia pacific development countries and its challenges and obstacles*. ASTAP working Group on Policies, Regulatory and Strategies.
- DeLone, W. H., & McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean model of information system success: A ten year update. *Journal of Management Information System*, 19(4), 9-30.
- Fan, J., & Yang, W. (2015). Study on e-government services quality: The integration of online and offline services. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 8(3), 693-718.

- Fang, Z. (2002). E-government in digital era: concept, practice and development. *International Journal of The Computer, The Internet and Management*, 10(2), 1-22.
- Furlong, S., & Al-Karaghoul, W. (2010), Delivering professional projects: The effectiveness of project management transformational e-government initiatives. *Transforming Government: People Process and Policy*, 4(1), 73-93.
- Oket-Uma, N. K., & Rogers, W. O. (2004). *The roadmap to e-government implication*. Selected Perspectives, Presented at a commonwealth Regional Pacific Workshop on Law and Technology, 1-5 November, 2004, Wellington, DC.
- Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (new) public governance: a suitable case for treatment In S. P. Osborne (ed.). *The new public governance : Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. (pp. 1-12). London: Routledge.
- Rehman, M., Esichaikul, V., & Kamal, M. (2012) Factors influencing e-government adoption in Pakistan, *Transforming Government: People, Process and Policy*, 6(3), 258-282.
- Seifert, W., & Bonham, G. (2003). The transformative potential of e-government in transitional democracies. *Public Management*, 2(1), 19-22.
- World Bank. (2011). *e-Government*. Retrieved December 10, 2015, from <http://www.worldbank.org/information/communication/technology/government>

การบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจชายแดน: เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว*

The Management of Economic Border Town: Special Economic Zone in Sa-keaw Province

อาภาพร น่วมถนอม (Apaporn Noumtanom)

รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master of Public Administration, Faculty of Political Science,

Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการภาครัฐในการขับเคลื่อนพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน รวมทั้งวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดในการจัดการเมืองเศรษฐกิจชายแดน โดยเลือกกรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับการขับเคลื่อนสู่การเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วทั้งจากหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน

จากการศึกษาพบว่า นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้วเป็นนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่ใช้โอกาสจากศักยภาพที่มีอยู่เดิมของพื้นที่เมืองชายแดนมากำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อต่อยอดโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป ซึ่งการขับเคลื่อนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมการลงทุนผ่านการตั้งนิคมอุตสาหกรรม และการเพิ่มศักยภาพในพื้นที่ โดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพ เช่น ด้านบุคลากร การคมนาคม เพื่อรองรับการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนดังกล่าว ยังขาดการวางแผนและพัฒนาในส่วนของโครงสร้างพื้นฐานด้านสังคม เช่น เรื่องประชากรที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต เรื่องการศึกษา ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่อยู่อาศัย ฯลฯ อันเป็นผลที่จะตามมาภายหลังการเกิดขึ้น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หัวข้อ “การจัดการเมืองเศรษฐกิจชายแดน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์จากสถาบันพระปกเกล้า

อาภาพร น่วมถนน

ของนิคมอุตสาหกรรม นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนยังมีส่วนร่วมน้อย และพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษยังขาดหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการพื้นที่และแก้ปัญหาในพื้นที่

คำสำคัญ: การบริหารจัดการภาครัฐ, เมืองเศรษฐกิจชายแดน, เขตเศรษฐกิจพิเศษ

Abstract

This qualitative research explores the role of government management in pushing forward the special border economic zone, as well as analyzes opportunities and challenges of management of border economic town. The selected area of study is the border area of Sa-kaew province, which is one of the border areas that are promoted to special economic zone of Thailand. Data was collected from field research and in-depth interviews with key informants who related to the implementation of Special Economic Zone policy in Sa-kaew such as central, regional, and local authorities, private sectors, and civil society.

The study found that the special economic zone policy implemented in Sa-kaew border was formulated by the central government. The policy considered the existing potentials of each border town as criteria, in selection of the special economic zone and in order to enhance the economic opportunities. The implementation in the area mainly focused on investment promotion, through industrial estates establishment and through potentials empowerment by constructing physical infrastructure to support the estates such as customs checkpoint and transportation.

However, the policy implementation still lacks planning and development in social infrastructure. The upcoming issues from industrial estates are still left unaddressed, such as increasing population, education issues, environment issues and housing issues, etc. In addition, the participation from local administrative organization and civil society is still low. The special economic zone also lacks the main authority to manage and solve the issues.

Keywords: Government management, Economic border town, Special economic zone

บทนำ

ปรากฏการณ์การกลายเป็นเมือง (Urbanization) ได้แพร่ขยายไปทั่วทุกมุมโลก แต่ละประเทศในโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศที่จัดอยู่ในกลุ่มที่พัฒนาแล้ว หรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาล้วนมีลักษณะการขยายตัวของเมืองในเชิงพื้นที่ และมีผลให้ประชากรในโลกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ (United Nations, 2014) เมื่อมีประชากรย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เมืองมากขึ้นส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในพื้นที่เมือง เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น เพราะฉะนั้น “เมือง” จึงกลายเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากในอนาคตเมืองจะกลายเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจของโลกในศตวรรษที่ 21 (Woetzel, 2014) การเจริญเติบโตของเมืองจะเป็นแรงผลักดันในการเกิดความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วได้ใช้ “เมือง” เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยรัฐบาลระดับชาติได้ลดบทบาทและทำหน้าที่เป็นส่วนสนับสนุนให้ “เมือง” มีบทบาทหลักเป็นผู้ขับเคลื่อนภารกิจบางอย่างเอง การพัฒนาเมืองให้มีศักยภาพพร้อมรองรับกิจกรรมและภารกิจต่างๆ จึงเป็นเรื่องท้าทายใหม่ของการบริหารจัดการภาครัฐในปัจจุบัน

เมืองแต่ละเมืองมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ ทำให้กิจกรรมและบทบาทหน้าที่ของเมืองนั้นๆ มีความแตกต่างกันออกไป เมืองชายแดน (Border Town) เป็นเมืองประเภทหนึ่งที่มีมิติทางภูมิศาสตร์พิเศษเนื่องจากเป็นรอยต่อระหว่างประเทศและมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเมืองที่อยู่ตอนในเขตแดนของประเทศกับเมืองที่อยู่ในประเทศเพื่อนบ้านตลอดจนขยายไปสู่การเชื่อมโยงสู่ภูมิภาคโดยผ่านกิจกรรมในด้านต่างๆ เมืองชายแดนแต่ละแห่งทั่วโลกจะทำหน้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งอาจจะเป็นประตูการค้า ประตูการคมนาคม หรือประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) เพราะฉะนั้นกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองชายแดนจึงมีความได้เปรียบเชิงพื้นที่โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจและการค้า รัฐบาลในหลายประเทศจึงได้ใช้แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่กับเมืองชายแดนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) ในรูปแบบต่างๆ และในส่วนของเมืองชายแดนในประเทศไทย รัฐบาลในแต่ละยุคที่ผ่านมามีได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เมืองชายแดนอย่างต่อเนื่อง และเริ่มนำแนวคิดที่จะพัฒนาเมืองชายแดนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยมีวัตถุประสงค์ในการกระจายการพัฒนาสู่

พื้นที่ต่างๆ ไม่ให้การพัฒนากระจุกตัวเพียงแคในเมืองใหญ่ โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเป็นตัวนำในการพัฒนา และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เฉพาะ และในพื้นที่ใกล้เคียง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการลงทุนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและศักยภาพของประเทศเพื่อแข่งขันในเวทีการค้าโลกอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557) ซึ่งในปี พ.ศ. 2557 คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษระยะแรกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ในพื้นที่เมืองชายแดนที่มีศักยภาพเหมาะสมระยะที่ 1-2 จำนวน 10 พื้นที่ ซึ่งในแต่ละเมืองชายแดนดังกล่าวมีบริบทเฉพาะรวมถึงศักยภาพของเมืองที่แตกต่างกัน การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองชายแดนจึงเป็นประเด็นที่ทำนายของภาครัฐไทยทั้งรัฐบาลกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคเอกชนและองค์กรอื่นๆในการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองชายแดนให้มีศักยภาพเพียงพอที่รองรับกับบทบาทหน้าที่ของเมืองในฐานะการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จากนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่เกิดขึ้นทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนในพื้นที่เมืองชายแดนเพื่อเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่พร้อมต่อการลงทุนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอและวิเคราะห์ถึงโอกาสและข้อจำกัดในการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองชายแดน ในกรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) ศึกษากระบวนการในการดำเนินการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตลอดจนบทบาทของภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

2) วิเคราะห์ความก้าวหน้า/ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนซึ่งมีปัจจัยจากการบริหารจัดการและปัจจัยเชิงพื้นที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายดังกล่าว

บททวนวรรณกรรม

1. แนวคิดทฤษฎีเรื่องเมือง สำหรับการศึกษาเมืองชายแดนซึ่งเป็นเมืองประเภทหนึ่ง ต้องทำความเข้าใจเรื่อง “เมือง” เป็นพื้นฐานก่อน แนวทางการศึกษาเมืองมีการมองเมืองเป็นหน่วยทางสังคมแบบใหม่ และมองเมืองในเชิงหน้าที่ (Function) เป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น

องค์ประกอบในเมืองจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดให้เมืองนั้นๆ ต่อมาการศึกษาเรื่องเมืองได้ให้ความสนใจกับเรื่องการวางแผนพัฒนาและการบริหารจัดการเมือง เป็นการสรุปบทเรียนจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับเมืองนั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาจากการวางแผนที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือขาดการวางแผนอย่างจริงจัง ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ในเมือง เช่น ปัญหาจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น การนำบทเรียนจากเมืองต่างๆ มาต่อยอดจากการศึกษาเมืองในเชิงปรากฏการณ์สู่การประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม (Green, 2015)

องค์ประกอบของเมือง จำเป็นต้องประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ดังนี้ (Paddiso, 2001)

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบด้านสภาวะแวดล้อม (Ecological elements)

- ประชากร: จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเมือง โดยศึกษาความเป็นพลวัตรของเมืองควบคู่กันไปด้วย

- การจัดระเบียบสังคม: กฎเกณฑ์หรือกติกาที่มีอยู่ในสังคมเมือง แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ระเบียบกฎหมายที่ตั้งขึ้นโดยรัฐ เพื่อให้ประชากรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากสามารถอยู่ร่วมกันได้ เช่นกฎหมายผังเมือง กฎหมายการจัดการขยะ-น้ำเสีย ฯลฯ และ 2) กฎระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเป็นแบบแผนการใช้ชีวิตของสังคมเมือง เช่น ระบบการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณสุข โภค-สาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสภาวะแวดล้อมสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made environment)

- ผังเมือง อาคารและสิ่งก่อสร้าง: การวางผังเมืองจะบ่งบอกถึงโครงสร้างของเมือง ประเภทของสิ่งก่อสร้างที่อยู่ในเมืองได้ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่เมืองนั้นๆ ได้

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (Economic elements)

หน่วยเศรษฐกิจเป็นตัวบ่งชี้ของสภาวะเมืองที่สำคัญ เช่น มูลค่าการลงทุน การจ้างงาน มูลค่าการค้า มูลค่าการนำเข้า - ส่งออก ซึ่งหากมีการกระจุกตัวของหน่วยเศรษฐกิจจะสามารถก่อให้เกิดหน่วยเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ทำหน้าที่บริการสนับสนุนในการทำธุรกิจเข้ามาลงทุนในพื้นที่ตามมา เช่น ธนาคาร สถาบันการศึกษา ฯลฯ

ส่วนที่ 3 องค์ประกอบด้านสังคมและการเมือง (Socio-political elements)

สังคมเมืองมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน ซึ่งประชากรควรเป็น “ชนชั้นกลาง” ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนมากกว่าคนที่อยู่นอกเขตเมือง และในส่วนระบบการเมือง รัฐควรมีการกระจายอำนาจให้ชุมชนเมืองมีการปกครองตนเอง โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่บริหารจัดการเมืองด้วยตัวเองอย่างครบวงจรมากขึ้น โดยเป็นการเมืองแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม

2. แนวคิดเรื่องเมืองชายแดน ซึ่งเมืองชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีมิติทางภูมิศาสตร์พิเศษและลักษณะเฉพาะพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องความมั่นคง และเนื่องจากเมืองชายแดนเป็นรอยต่อระหว่าง

ประเทศและสามารถเชื่อมโยงกับเมืองต่างๆ ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน เมืองชายแดนจึงมีลักษณะของพื้นที่ที่จำเพาะในการเป็นพหุสังคม และยังเป็นพื้นที่ที่มีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของคนที่มีจากหลากหลายพื้นที่ และมีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2552) แอนดรูว วอลเกอร์ (Walker, 1999) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการควบคุมของรัฐในพื้นที่ชายแดนได้สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างกันในพื้นที่ชายแดนอย่างใกล้ชิด ทั้งผู้คน สินค้า ข่าวดสาร และวัฒนธรรม ซึ่งกฎระเบียบเกี่ยวกับการข้ามพรมแดนเอื้อให้พื้นที่ชายแดนมีความยืดหยุ่นและรวดเร็วในการค้าที่เติบโตมากขึ้นในยุคสมัยใหม่ แต่การศึกษาของวอลเกอร์มีข้อค้นพบที่ตอบโต้กับประเด็นที่ว่า การควบคุมของรัฐจะมีน้อยลงเรื่อยๆ เมื่อเศรษฐกิจมีความเป็นเสรีมากยิ่งขึ้น แต่แท้จริงแล้วการขยายบทบาททางธุรกิจที่คึกคักในพื้นที่ชายแดนนั้นมาจากการเอื้อของอำนาจรัฐผ่านการควบคุมของรูปแบบการค้าสมัยใหม่

3. แนวความคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones: SEZs) โดยการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในอดีตเป็นนโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคที่เน้นความได้เปรียบจากพื้นที่ใน 4 เรื่องหลัก ได้แก่ 1) ท่าเลที่ตั้งของพื้นที่มีความได้เปรียบ 2) เรื่องต้นทุนในการนำเข้า - ส่งออกมีราคาที่ต่ำ 3) ราคาแรงงานราคาถูกจำนวนมาก และ 4) การจูงใจของรัฐในเรื่องการส่งเสริมการลงทุนต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันมีความต้องการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแบบ Inclusive คือการดำเนินกิจกรรมของเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจภายนอกเขตฯ และเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองและสภาวะแวดล้อมภายนอกเขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากเขตเศรษฐกิจพิเศษมีผลกระทบโดยตรงต่อการย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานใหม่ของประชากรเมือง ทำให้เกิดพื้นที่เมืองใหม่ หรือส่งผลให้เมืองที่เคยมีอยู่เดิมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางกายภาพ และทางเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันเขตเศรษฐกิจพิเศษก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกของเมืองและสภาวะแวดล้อมโดยรอบ ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะกิจกรรมภายในเขตเศรษฐกิจดังเช่นในอดีต แต่จะรวมไปถึงการพัฒนาเมืองและสภาวะแวดล้อมภายนอกเขตเศรษฐกิจพิเศษให้มีศักยภาพและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่เช่นนั้นเขตเศรษฐกิจพิเศษก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จหรือไม่ยั่งยืน (Farole, 2011 และ Kang, 2017)

จากการศึกษาของ Douglas Zhijia Zeng พบว่า ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษควรมีปัจจัยที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ ดังนี้ (Zeng, 2015 และ Kang, 2017)

- 1) รัฐมีกลไกการดำเนินนโยบายที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง (Strong Commitment and support of the government)
- 2) วัตถุประสงค์และเป้าหมายผลสำเร็จที่ชัดเจน (Clear objectives and benchmarks) :

- 3) การเลือกตำแหน่งที่ตั้งหรือทำเลที่มีความได้เปรียบ (Location advantage)
- 4) องค์กรบริหารจัดการพื้นที่ที่มีอำนาจหน้าที่และมีความเป็นอิสระ (Investment incentive and institutional autonomy)
- 5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีแผนงานหรือโครงการในการสร้างหรือปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ที่สามารถรองรับฐานเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่
- 6) มาตรการในการส่งเสริมในด้านต่างๆ เช่น มาตรการส่งเสริมการลงทุน การจ้างงาน และการดำเนินธุรกิจที่สามารถสร้างความมั่นใจและจูงใจให้ผู้ประกอบการ
- 7) กลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสร้างความเข้มแข็ง ให้สามารถเชื่อมต่อห่วงโซ่เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษกับเศรษฐกิจในท้องถิ่น จนไปถึงเชื่อมเข้ากับเศรษฐกิจภายในประเทศได้อย่างสมบูรณ์
- 8) การจัดการเมือง และสภาวะแวดล้อมในเขตเศรษฐกิจและเมืองข้างเคียง

ทั้งนี้ยังมีตัวแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษจากต่างประเทศที่สามารถสรุปบทเรียนถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนและประสบผลสำเร็จในเป้าหมายของพื้นที่ตามประเด็น ดังนี้

(1) ด้านการกำหนดรูปแบบและพื้นที่: มีการกำหนดรูปแบบและวัตถุประสงค์ของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่ชัดเจนว่าต้องการให้ทำหน้าที่แบบใด เช่น พื้นที่การค้านำเข้า - ส่งออก พื้นที่แปรรูปเพื่อส่งออก พื้นที่การบริการ ฯลฯ และส่วนใหญ่การกำหนดพื้นที่จะมีขอบเขตชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการ

(2) ด้านการจัดการองค์กร: สามารถแบ่งได้เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ 2 ระดับ ได้แก่ องค์กรระดับชาติ หมายถึงรัฐบาลส่วนกลางที่ริเริ่มนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้ ออกมา และองค์กรระดับพื้นที่ หมายถึง หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ระดับปฏิบัติการในพื้นที่

(3) ด้านการวางแผนและการจัดสรรงบประมาณ: แผนในการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษควรมี 2 แบบ ได้แก่ แผนแม่บท (Master Plan) ซึ่งจะเป็นภาพรวมของนโยบายทั้งหมดว่ามอบหมายให้หน่วยงานใดปฏิบัติหน้าที่ หรือทำกิจกรรมใด ในกรอบเวลาเท่าไร และ แผนปฏิบัติการ (Action Plan) เป็นแผนเพื่อดำเนินการในแต่ละมาตรการที่เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

แต่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ของบางประเทศจะวางแผนแบ่งเป็นช่วงเวลา เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษของมาเลเซียจะแบ่งเป็นช่วง 1-3 ปีแรก วางแผนและสร้างรากฐานการพัฒนา ได้แก่ โครงสร้าง

พื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค ฯลฯ ช่วง 4-8 ปีต่อมา เสริมความแข็งแกร่งและสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และช่วง 9-18 ปีต่อมา เสริมความยั่งยืนและคิดค้นนวัตกรรม เป็นต้น

(4) ด้านการพัฒนา: การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเริ่มจากการผลักดันนโยบายจากรัฐบาลกลางก่อน โดยเริ่มพัฒนาพื้นที่ด้วยโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่เตรียมรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการลงทุน จนไปสู่การมอบอำนาจให้กับหน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นมาดำเนินการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

(5) ด้านบทบาทหน่วยงานและการบริหารจัดการพื้นที่: การเกิดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในแต่ละพื้นที่เริ่มแรกรัฐบาลส่วนกลางเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ในการผลักดันนโยบายและเริ่มพัฒนาในส่วนโครงสร้างพื้นฐานต่าง และต่อมาในเรื่องการบริหารพื้นที่ในการพัฒนาเมืองได้เริ่มให้บทบาทกับรัฐบาลส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะให้มีบทบาทมากขึ้นในการบริหารจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยมีการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะมีการกำหนดกลไกในการดำเนินการร่วมกันทั้งส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และเอกชน จนสามารถจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยเฉพาะ และมีการวางกฎหมายเพื่อความอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการและการลงทุนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้จะต้องมีการติดตามประเมินผลของการขับเคลื่อนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ จากภาครัฐส่วนกลาง หรือจากหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาตรวจสอบโดยเฉพาะ

ในส่วนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องได้มีงานของ ปฐวี โชติอนันต์ (2556) ได้ศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยภายใต้โครงการสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน และการกระจายอำนาจล่าช้าในบริเวณพื้นที่ชายแดน พบว่า หน่วยงานรัฐที่ส่งไปจากส่วนกลางขาดเอกภาพในการทำงาน และแต่ละหน่วยงานต้องขึ้นตรงกับส่วนกลางจึงมีปัญหาความขัดแย้งกันในการทำงาน แต่ในบางกิจกรรมหน่วยงานรัฐก็สามารถประสานงานกันได้ และที่สำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหามากที่สุดกลับมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ กำลัง และอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ของตน ทั้งๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายหรือปัญหาใหม่ๆที่ตามมาจากการขยายตัวของเมืองชายแดนภายใต้โครงสร้างของรัฐที่ไม่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ญัฐพล ตันตระกูลทรัพย์ (2550) ที่พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่าภาครัฐกิจเอกชน (หอการค้าจังหวัด) มีบทบาทนำ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่าเนื่องจากการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐและภาครัฐกิจเอกชนยังไม่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นได้เท่าที่ควร ทำให้เศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นมีการเติบโตในลักษณะที่ต้องพึ่งตัวเองสูง

นอกจากนี้ยังมีงานที่กล่าวถึงเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในประเทศไทยของ ปาริชาติ อ่อนทิมวงศ์ (2559) และกิริยา กุลกลการ (2551) กล่าวถึงการมีประชากรแฝงที่จะเกิดขึ้นเมื่อมีพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เป็นทั้งคนไทยที่มาจากต่างถิ่นและแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารจัดการในพื้นที่ซึ่งอาจจะไม่สามารถจัดบริการขั้นพื้นฐานได้เพียงพอภายใต้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด และยังคงขาดการวางแผนการพัฒนาเมืองชายแดนอย่างจริงจัง อีกทั้งงานของ เจน กิตติรัตนไพบูลย์ (2550) ได้กล่าวถึงนโยบายเศรษฐกิจชายแดนว่ายังขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ทั้งๆที่ภาคประชาชนเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในบทความนี้เป็นวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในเรื่องการจัดการภาครัฐในเมืองชายแดนที่ได้รับการจัดตั้งเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดนว่ามีปัจจัยใดที่ส่งผลให้การขับเคลื่อนในพื้นที่เมืองชายแดนมีโอกาสประสบความสำเร็จหรือ มีข้อจำกัดในการเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

โดยผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษา (Case Study) คือ พื้นที่เมืองชายแดนจังหวัดสระแก้ว โดยพิจารณาจากการขับเคลื่อนในพื้นที่เมืองชายแดนที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ได้ประกาศให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษทั้งหมด 10 จังหวัด และการเข้าสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นจากคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (สศช.) พบว่า พื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนได้มากที่สุดคือ พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดสระแก้ว เนื่องจากการจัดสรรที่ดินเพื่อนำมาเป็นนิคมอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน และมีการเจรจาข้อตกลงความร่วมมือด้านแรงงานกับประเทศกัมพูชาเรียบร้อยแล้วเป็นที่แรก ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วเป็นพื้นที่กรณีศึกษา

ในส่วนของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ *ส่วนที่หนึ่ง* การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และ *ส่วนที่สอง* การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการเก็บข้อมูลแบบการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ได้แก่ หน่วยงานที่มีบทบาทขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วในพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยเจาะจงไว้แล้วร่วมกับการใช้เทคนิค Snowball Sampling ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในรูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นชุดคำถามที่มีโครงสร้างเดียวกันในทุกการสัมภาษณ์ ได้มุ่งประเด็นการขับเคลื่อนออกเป็น 4 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการลงทุนและสิทธิประโยชน์ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการใช้ที่ดิน และด้านแรงงาน ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่มีผลต่อการเกิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จากองค์ประกอบของวิธีการดำเนินการวิจัยดังที่ได้กล่าวมานั้นจะได้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการในการดำเนินการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน รวมถึงศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตลอดจนบทบาทของภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วที่จะนำเสนอภาพแทนผลสำเร็จที่จะส่งผลให้เกิดโอกาสในพื้นที่เมืองชายแดน และอุปสรรคที่จะส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่เมืองชายแดน โดยผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Method) เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของพื้นที่เมืองเศรษฐกิจชายแดน และบทบาทของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการและการพัฒนาเมืองเศรษฐกิจชายแดนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ในการดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของรัฐบาลระดับชาตินำมาปฏิบัติในพื้นที่เมืองชายแดนนั้น ในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วยังมีบริบทของพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะแต่เดิมก่อนมีการขับเคลื่อนตามนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยพื้นที่เมืองชายแดนจังหวัดสระแก้วโดยเฉพาะชายแดนในพื้นที่อำเภออรัญประเทศเป็นหนึ่งในกลุ่มพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทย เนื่องจากการค้าชายแดนไทย - กัมพูชาที่ผ่านทางด่านบ้านคลองลึก (โรงเกลือ) มีมูลค่าสูงที่สุดในประเทศ อีกทั้งบริบททางกายภาพของชายแดนสระแก้วมีศักยภาพทางภูมิศาสตร์ในการเป็นศูนย์โลจิสติกส์และเมืองการค้าชายแดน รวมถึงความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ ทำให้มีการศึกษาศักยภาพและความเหมาะสมของพื้นที่ชายแดนสระแก้วมาตั้งแต่ปี 2556 ก่อนที่จะประกาศนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และเมื่อมีนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเข้ามาขับเคลื่อนในพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้วทำให้มีการดำเนินการที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวในพื้นที่ โดยมีประเด็นการขับเคลื่อนในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตและเป้าหมายของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

ข้อมูลประเด็นการกำหนดพื้นที่ชายแดนสระแก้วให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเริ่มจากทางจังหวัดในสมัยของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัด ได้เสนอขอให้พื้นที่ชายแดนสระแก้วเป็นพื้นที่เป้าหมายในการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล จากนั้นเมื่อทาง กนพ. ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมและให้ทางจังหวัดกำหนดขอบเขตของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว และได้ประกาศให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่จะได้รับการส่งเสริมและการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่ต่อไป จึงทำให้สำนักงานจังหวัดสระแก้วจึงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบภาพรวมทั้งหมดในพื้นที่ ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเริ่มต้นของการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว เป็นการขับเคลื่อนและผลักดัน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดคนก่อน แต่เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดคนก่อนได้ย้ายไปแล้ว แต่การขับเคลื่อนดังกล่าวและนโยบายยังคงอยู่ในพื้นที่ซึ่งจะเป็นในรูปแบบการดำเนินการตามหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนที่มีภารกิจรับผิดชอบเท่านั้น

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งของการกำหนดขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว จะเห็นได้ว่าการกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษไม่ได้เป็นพื้นที่ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกัน อันเนื่องมาจากได้เว้นพื้นที่ของเทศบาลเมืองอรัญประเทศไว้ไม่ได้กำหนดเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และยังสามารถขยายพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วออกไปได้อีกในอนาคต

2. การจัดองค์กรเพื่อพัฒนาพื้นที่

หลังจากที่ได้รับการประกาศเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วแล้ว ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานสนับสนุนการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว โดยแบ่งเป็นคณะอนุกรรมการ 3 ชุด ได้แก่ 1) คณะทำงานด้านสิทธิประโยชน์ ขอบเขตพื้นที่ และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน 2) คณะทำงานด้านศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านแรงงาน สาธารณสุข และความมั่นคง และ 3) คณะทำงานด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร โดยคณะทำงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการพัฒนาพื้นที่ตามนโยบายของรัฐบาลที่ผลักดันนโยบายมาอย่างเร่งด่วน

โดยคณะทำงานดังกล่าวมีการจัดประชุมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ พร้อมทั้งประสานการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนพื้นที่และส่วนกลาง รวมทั้งกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยจะพบว่ามีกรรายงานความก้าวหน้าต่อจังหวัดเพื่อให้ทางจังหวัดรายงานต่อ สศช. ซึ่งเป็นเลขานุการใน กนพ. ต่อไป และจากการสัมภาษณ์ในส่วนราชการที่อยู่ในพื้นที่ทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น พบว่า เจ้าภาพหลักในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่ดูแลภาพรวมในพื้นที่คือสำนักงานจังหวัดสระแก้ว โดยการผลักดันนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว และหน่วยงาน

อาภาพร น่วมณอม

ระดับภูมิภาคจะรับเป็นเจ้าภาพเฉพาะเรื่องที่หน่วยงานของตนเองได้ดำเนินการและได้รับคำสั่งจากต้นสังกัดจากส่วนกลางเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานสำหรับการบริหารพื้นที่ที่มีบทบาทในการจัดการบริหาร และมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วในระยะยาว ซึ่งปัจจุบันการตัดสินใจในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วยังมีข้อจำกัดอยู่ เนื่องจากการทำงานในแต่ละหน่วยงานต้องรอคำสั่งจากส่วนกลางตามระบบงานราชการตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

3. บทบาทของหน่วยงานในพื้นที่ในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

สำหรับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง – ส่วนภูมิภาค

- หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง จะเป็นตัวแสดงที่ผลักดันนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษให้เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนในพื้นที่ชายแดน ด้วยการออกมาตรการส่งเสริมการลงทุน และเร่งให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนเพื่อรองรับการเกิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ ทั้งการจัดสรรงบประมาณอย่างเร่งด่วน การดำเนินการประกาศนโยบาย กฎ ระเบียบต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการในการขับเคลื่อนพื้นที่ต่อไป เช่น คำสั่ง คสช. ประกาศกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ

- หน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาค เป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่หลักในการปฏิบัติตามการดำเนินงานนโยบายจากรัฐบาลส่วนกลาง ซึ่งเป็นนโยบายทั้งที่เป็น TOP-DOWN ที่ต้องรับภารกิจจากหน่วยงานส่วนกลางเพื่อนำมาปฏิบัติในพื้นที่ซึ่งจะเป็นภารกิจงานตาม function ภารกิจของใครของมัน แต่มีการรายงานความก้าวหน้าให้คณะกรรมการขับเคลื่อนฯ ที่ถูกจัดตั้งในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วให้รับรู้ โดยมีสำนักงานจังหวัดสระแก้วเป็นเจ้าภาพในการประสานงานภาพรวมในพื้นที่

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายฯ ยังมีลักษณะ BOTTOM-UP อยู่ด้วย เพราะในบางด้านมีการขับเคลื่อนจากหน่วยงานในพื้นที่ผ่านทางจังหวัดสระแก้วนำเสนอไปสู่ส่วนกลางเพื่อให้ส่วนกลางพิจารณาเช่นกัน เช่น การเสนอพื้นที่และการกำหนดขอบเขตให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว การกำหนดกิจการเป้าหมายที่ขอรับการส่งเสริมจาก BOI เป็นต้น เพราะฉะนั้นหน่วยงานในส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะจังหวัดไม่ได้เป็นเพียงหน่วยงานที่รับคำสั่งจากส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการนำเสนอข้อมูลในพื้นที่ไปสู่ส่วนกลางด้วย

กลุ่มที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การขับเคลื่อนและเตรียมความพร้อมในการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งอำนาจหน้าที่ ทรัพยากรกำลังและงบประมาณในการทำโครงการ/ กิจกรรมต่างๆ เอง จากการสัมภาษณ์พบว่า ในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นเพียงหน่วยงานที่สนับสนุนในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเท่านั้น ซึ่งในแต่ละพื้นที่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษได้เสนอพื้นที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่ที่รับผิดชอบเสนอแก่จังหวัดเพื่อจัดตั้งเป็นนิคมอุตสาหกรรม

บทบาทของส่วนท้องถิ่นในพื้นที่การขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นการให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นตัวกลางสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ ให้ข้อมูลระดับพื้นที่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และคอยสังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นรับผิดชอบเท่านั้น ในหน่วยงานส่วนท้องถิ่นยังไม่พบแผนหรือเป้าหมายที่ชัดเจนในเชิงพื้นที่

โดยส่วนท้องถิ่นในพื้นที่การขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วที่มีบทบาทมากที่สุดคือ เทศบาลตำบลป่าไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้ถูกกำหนดให้เป็นนิคมอุตสาหกรรม และมีโครงการขยายด้านศุลกากรอรัญประเทศมาอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าไร่ จึงได้รับผลกระทบชัดเจนและเร็วที่สุดเมื่อเทียบกับส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ในการเตรียมตัวของส่วนท้องถิ่นในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะมากับการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่นั้นยังไม่ได้ออกมาในรูปแบบโครงการอย่างเป็นชัดเจน ยังเป็นเพียงการเฝ้าระวังต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่เท่านั้น และประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับเรื่องความกังวลต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต เช่น เรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องที่ดินที่ชาวบ้านไม่มีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ การเอื้อประโยชน์ต่อนายทุนมากกว่าชาวบ้าน ฯลฯ ทั้งนี้ ทำให้เห็นว่าหน่วยงานส่วนท้องถิ่นได้วางบทบาทตัวเองเป็นส่วนที่รองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นมากกว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนในการพัฒนาและการจัดการการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเสียเอง เนื่องจากด้วยข้อจำกัดในหลายประการที่กล่าวไปข้างต้น

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ไม่ได้วางสถานะบทบาทของตนเองเพียง passive actors แต่ยังสามารถเป็น active actors ได้ด้วยเมื่อมีโอกาส แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นยังคงมีอย่างจำกัดตามศักยภาพ และอำนาจการตัดสินใจของหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่

กลุ่มที่ 3 ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ

บทบาทของภาคเอกชนที่สำคัญมีพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว คือ การลงทุนในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมผ่านการดูแลจัดการของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ในพื้นที่ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ ซึ่งในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ไม่มีปัญหาในการรุกกล้าที่ดินหรือข้อพิพาทในที่ดินดังกล่าว จึงสามารถเฟื่องฟูสภาพที่ดินเป็นที่ราชพัสดุ และดำเนินการเช่าจากกรมธนารักษ์ได้ ทำให้กระบวนการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมสามารถดำเนินการต่อได้ทันที ซึ่งในปี 2559 ที่ผู้วิจัยศึกษาในภาคสนามพบว่า พื้นที่ที่ให้ กนอ. เช่าอยู่ในช่วงปรับหน้าดิน และ กนอ. ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อสรรหาผู้เข้ามาลงทุนในพื้นที่ ทั้งนี้ทุกภาคส่วนได้จับตามองการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วโดยมุ่งเน้นอยู่กับการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่บริหารจัดการของ กนอ. เป็นสำคัญ เพราะถือว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมที่สุดในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

ในส่วนของภาคเอกชนที่ลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่นอกเขตของนิคมอุตสาหกรรมมีการขอสิทธิส่งเสริมการลงทุนจาก BOI ในพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแล้ว ซึ่งน่าจะเกิดว่าการลงทุนอุตสาหกรรมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วเน้นการลงทุนจากเอกชนนอกพื้นที่ให้เข้ามาใช้สิทธิประโยชน์การส่งเสริมต่างๆ ในการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษซึ่งในอนาคตอาจจะขาดการเชื่อมโยงกันระหว่างธุรกิจที่เข้ามาลงทุนใหม่กับธุรกิจที่มีอยู่แต่เดิมในพื้นที่

ส่วนภาคเอกชนอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนแต่เดิมยังไม่พบการขับเคลื่อนใดๆ ที่เกี่ยวข้อง กับนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากพื้นที่ชายแดนในจังหวัดสระแก้วในส่วนของอรัญประเทศ โดยเฉพาะเขตเทศบาลเมืองอรัญประเทศมีการเติบโตทางเศรษฐกิจและความหนาแน่นของประชากรทั้งที่เป็นชาวไทยและประชากรแฝง (แรงงานต่างด้าว) อยู่แล้วแต่เดิม การขับเคลื่อนที่มาจากภาคเอกชนในพื้นที่จึงเป็นลักษณะที่ยังรอการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมจากการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมก่อน

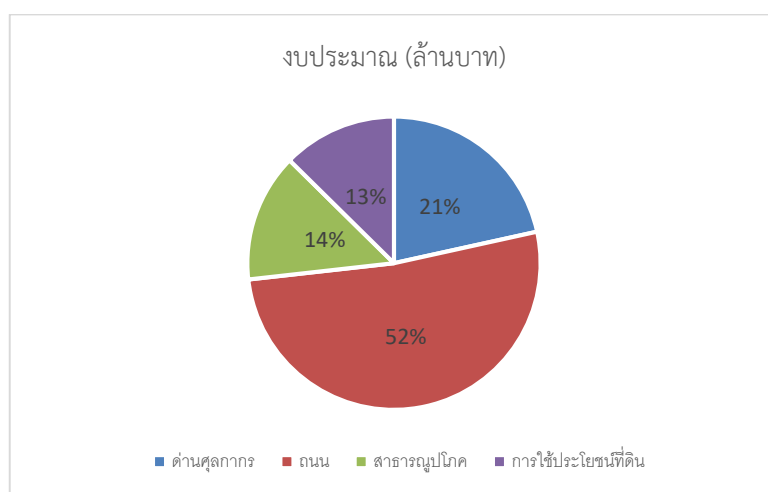
ในส่วนของภาคประชาสังคมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วยังไม่ได้มีการขับเคลื่อนหรือเตรียมพร้อมอย่างเป็นรูปธรรม เพราะจากการสัมภาษณ์ในหลายหน่วยงานในพื้นที่พบว่า หน่วยงานที่เป็นภาคประชาสังคมของสระแก้วไม่มีกลุ่มที่ขับเคลื่อนเป็นพิเศษเรื่องเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว อาจจะเป็นเพราะยังไม่ได้มีการดำเนินนโยบายที่เห็นชัดเจนนอกเหนือจากเรื่องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เห็นชัด อีกทั้งเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนของจังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอำเภออรัญประเทศมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดนที่สูงอยู่แต่เดิมแล้ว จึงทำให้บทบาทของภาคเอกชนที่ทำการอยู่ในพื้นที่และภาคประชาสังคมจึงเป็นรอ

จับตามองการเปลี่ยนแปลงและโอกาสที่มาพร้อมกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเท่านั้น เป็นการตั้งรับ การดำเนินการนโยบายจากรัฐบาล

4. การดำเนินงาน และงบประมาณในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

การดำเนินการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว และการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเร่งด่วน โดยเป็น งบประมาณกลาง และงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์จากแผนบูรณาการการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558-2560 ซึ่งสังเกตได้ว่าการดำเนินการจะเป็นโครงการตามงบประมาณที่ได้จัดสรรเอาไว้ ในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วมีการจัดสรรงบประมาณและการพัฒนาที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุด คือการสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านโครงข่ายถนนเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีงบประมาณกว่าร้อยละ 52 จากงบประมาณทั้งหมดในพื้นที่สระแก้ว และการพัฒนาด้านศุลกากร สาธารณูปโภค การใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามลำดับ ซึ่งการเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพอย่างเร่งด่วนเพื่อการรองรับการเกิดขึ้นของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วและนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ป่าไร่ และดึงดูดนักลงทุนให้เข้ามาลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วมากขึ้น

แผนภาพที่ 1 งบประมาณในการขับเคลื่อนพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย (2561)

ในการดำเนินงานในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ละหน่วยงานได้ดำเนินการตามภารกิจและขอบเขตหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานของตน การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับในขั้นตอนของการทำโครงการที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ

การดำเนินงานในบางด้านของการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วยังมีข้อจำกัดในศักยภาพของหน่วยงานที่ดำเนินงาน เช่น อัตรากำลังที่ไม่เพียงพอกับภารกิจงานที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเพิ่มอย่างเร่งด่วน และยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการที่มาจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ทั้งๆ ที่หน่วยงานส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่จะอยู่ติดกับพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษอีกทั้งยังขาดการวางแผนในการดำเนินงานหลายๆ ด้าน เช่น เรื่องการศึกษา เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

5 การประเมินความก้าวหน้าการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

การติดตามและการประเมินผลของการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนสระแก้วของภาครัฐพบการรายงานความก้าวหน้าต่อคณะทำงานสนับสนุนการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว เพื่อรายงานต่อไปยังสำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สศช. (เลขานุการของ กนพ.) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความก้าวหน้าในแต่ละพื้นที่และนำเสนอรายงานต่อ กนพ. และมีการวางแผนพื้นที่ให้กับ สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สศช. ในเร่งรัดติดตามการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในภาพรวม โดยเบื้องต้นพบว่า ทาง สศช. ได้จ้างบริษัทที่ปรึกษา เพื่อดำเนินโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล

ในส่วนการวิเคราะห์ถึงความก้าวหน้า หรือความสำเร็จในการดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่สระแก้วในช่วงเริ่มนโยบายปี 2557-2560 พบว่า ไม่มีแผนบูรณาการจากระดับชาติที่แสดงภาพรวมระยะยาวที่สามารถเป็นตัวชี้วัดระดับความก้าวหน้าได้ชัดเจนแต่อย่างใดก็ตาม มีแผนพัฒนาเฉพาะด้านที่สามารถบ่งบอกถึงความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนในพื้นที่สระแก้วได้ แต่อย่างใดก็ตาม ในบางรายโครงการไม่พบการสรุปความก้าวหน้าและแผนในเฉพาะเรื่องนั้นๆ เช่น ด้านการประปา ด้านสาธารณสุข เป็นต้น พบการดำเนินการตามแผนโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากรตามการจัดสรรงบประมาณกลางและงบประมาณตามแผนบูรณาการฯ

โดยความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วและโครงการต่างๆ สามารถสรุปตามตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว

โครงการ	ความก้าวหน้า	กำหนดแล้วเสร็จ	ตามแผนงานฯ
การส่งเสริมการลงทุน BOI			
ศูนย์ OSS ด้านการลงทุน	100%	เปิดบริการแล้ว	✓
กิจการที่ขอส่งเสริมการลงทุนจาก BOI ใน SEZ	4 กิจการ	อนุมัติการส่งเสริมการลงทุน	✓
ด้านอุตสาหกรรม			
โครงการการแก้ปัญหาจราจรบริเวณชายแดนบ้านคลองลึก โดยก่อสร้างลานตรวจสินค้าด้วยระบบ X-ray	100%	เปิดบริการแล้ว 2560	✓
โครงการปรับปรุงอาคารที่ทำการและภูมิทัศน์ด้านพรมแดนคลองลึกใหม่ (CIQ)	100%	เปิดบริการแล้ว 2560	✓
โครงการก่อสร้างด้านศุลกากรอรัญประเทศพร้อมสิ่งปลูกสร้างประกอบ (บ้านป่าไร่)	63%	คาดว่าจะแล้วเสร็จ 2562	✓
โครงการพัฒนาด้านศุลกากรอรัญประเทศแห่งใหม่ (บ้านหนองเอี่ยน - สติงบท)	อยู่ระหว่างการศึกษา	ยังไม่ได้เสนอของบฯ	✓
โครงข่ายถนน			
โครงการสายแยก ทล.33 – ด้านบ้านคลองลึก	45.82%	คาดว่าจะแล้วเสร็จ ส.ค. 2560	✗ ยังมีบผูกพันปี 2561
โครงการทางต่างระดับบนถนนสายแยก ทล.33	22.17%	คาดว่าจะแล้วเสร็จ เม.ย. 2561	N/A
โครงการปรับปรุงแบบก่อสร้างและศึกษาแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุน ถนนสายแยก ทล.348 – บ้านป่าไร่	อยู่ระหว่างการศึกษา	ของบฯแล้ว	N/A
โครงการก่อสร้างทางหลวงสายอรัญประเทศ-ชายแดนกัมพูชา (บ้านหนองเอี่ยน-สติงบท)	อยู่ระหว่างการศึกษา	ของบฯแล้ว	N/A
โครงการก่อสร้างถนนลาดยาง แยก ทล.33 – บ.ภูน้ำเกลี้ยง ต.ป่าไร่ อ.อรัญประเทศ	46.01%	คาดว่าจะแล้วเสร็จ ก.พ. 2561	N/A
โครงการพัฒนาด้านเครือข่ายโลจิสติกส์ สายแยกทางหลวงหมายเลข 3067 – บ้านแสนสุข อ.อรัญประเทศ	100%	เปิดบริการแล้ว 2558	✓
โครงการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ แยก ทล.348 – บ.นางาม อ.อรัญประเทศ	100%	เปิดบริการแล้ว 2559	✓
โครงการปรับปรุงถนนลาดยาง สายแยก ทล.348 – บ.ป่าไร่ ต.ป่าไร่ อ.อรัญประเทศ	ระหว่างรอบ	ของบฯแล้ว 2560	N/A
โครงการพัฒนาด้านเครือข่ายโลจิสติกส์ แยกทางหลวงหมายเลข 3067 – บ้านแสนสุข อ.อรัญประเทศ	ระหว่างรอบ	ของบฯแล้ว 2560	N/A

อภาพร น่วมณอม

โครงการ	ความก้าวหน้า	กำหนดแล้วเสร็จ	ตามแผนงานฯ
สาธารณูปโภค*			
โครงการก่อสร้างปรับปรุงขยายการประปาส่วนภูมิภาค สาขาอุบลราชธานี	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ของบฯแล้ว	N/A
การศึกษาความเหมาะสมในโครงการบรรเทาภัยแล้งและ อุทกภัยในพื้นที่	อยู่ระหว่าง การศึกษา	ของบฯแล้ว	N/A
โครงการปรับปรุงสันติบาลเวียงแก่นน้ำประปรัง ต.ช่อง กลุ่ม อ.วัฒนานคร	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ของบฯแล้ว	N/A
โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำป่าไร่ใหม่ ต.ป่าไร่ อ.อุบลราชธานี	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ของบฯแล้ว	N/A
โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำเขารัง ต.ผ่านศึก อ.อุบลราชธานี	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ของบฯแล้ว	N/A
ความพร้อมด้านสาธารณสุข - ครุภัณฑ์ทางการแพทย์โรงพยาบาลอุบลราชธานี - ก่อสร้างและจัดหาครุภัณฑ์ รพ.สต.ป่าไร่/ รพ.สต.บ้าน ด่าน - ครุภัณฑ์ทางการแพทย์โรงพยาบาลวัฒนานคร	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ของบฯแล้ว	N/A
การผังเมือง และใช้ประโยชน์ที่ดิน			
การจัดทำผังเมืองรวม SEZ สระแก้ว	4/13	ไม่มีกำหนด	N/A
การก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ต.ป่าไร่	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	คาดว่าจะแล้วเสร็จ 2561	N/A
ด้านแรงงาน			
ศูนย์ OSS ด้านแรงงาน	100%	เปิดบริการแล้ว	✓
การอนุญาตใช้แรงงานต่างด้าวแบบไป - กลับ	100%	เปิดบริการแล้ว	✓

ที่มา: รวบรวมโดยผู้วิจัย (2561)

จากตารางสรุปความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว พบความก้าวหน้า และความสำเร็จในการขับเคลื่อนอย่างชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาด้านบุคลากร การจัดการแรงงานเรื่องการจัดตั้งศูนย์ OSS และการอนุญาตใช้แรงงานต่างด้าว ซึ่งเป็นการพัฒนาเร่งด่วนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และเป็นกิจกรรม/ โครงการพื้นฐานในการรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ในส่วนของการจัดตั้งศูนย์ OSS เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการลงทุนและเรื่องแรงงานซึ่งเป็นการผลักดันจากรัฐบาลส่วนกลางให้เร่งจัดตั้งขึ้น ในส่วนการพัฒนาอื่นๆ เป็นโครงการที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนอยู่แล้วเพื่อ

* ไม่พบแผนรายงานความก้าวหน้าเกี่ยวกับด้านสาธารณูปโภค

แก้ไขปัญหาความแออัดที่เกิดขึ้นที่ตำบลบ้านคลองลึก แต่การมีนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเข้ามาให้พื้นที่ได้เร่งผลักดันงบประมาณทำให้กิจกรรม/โครงการเกิดได้รวดเร็วขึ้น ซึ่งในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมีการผลักดันงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเรียบร้อยแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีการขับเคลื่อนในหลายด้านยังมีข้อจำกัดอยู่ ซึ่งเป็นผลมาจากการผลักดันนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางไม่ได้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อีกทั้งยังที่ไม่พบตัวแผนงานที่ชัดเจนเพื่อประเมินความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น เช่น ด้านสาธารณูปโภค ด้านการวางผังเมือง ฯลฯ ในส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านการวางผังเมืองเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้วนั้นมีพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ออกไปอีกจึงทำให้การวางผังเมืองดังกล่าวไม่สามารถกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จได้ อีกทั้งการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนยังมีอยู่จำกัด และในส่วนของ การตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่บริหารจัดการผ่าน กนอ. แม้จะเตรียมพื้นที่เพื่อก่อสร้างแล้วนั้นก็ยังอยู่ในช่วงประชาสัมพันธ์ให้ผู้ประกอบการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ซึ่งยังไม่เต็มพื้นที่ที่คาดไว้

นอกจากนี้จะได้เห็นได้ชัดเจนว่าการขับเคลื่อนดังกล่าว เนื่องจากไม่มีแผนแม่บทที่จะกำหนดเป้าหมายรวมจากรัฐบาลระดับชาติ ทำให้เกิดการทำงานของหน่วยงานส่วนกลาง-ส่วนภูมิภาคเป็นแบบต่างคนต่างทำตามภารกิจของหน่วยงานของตนเอง (Fragmented Management) การประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานเป็นไปตามระเบียบของทางราชการในการขอความเห็นในเรื่องต่างๆ อีกทั้งการขับเคลื่อนยังขาดการพัฒนาที่ด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือจากโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพที่เห็นได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังขาดการคาดการณ์ถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการเกิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่สระแก้ว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า ประเด็นในเรื่องบทบาทของหน่วยงานที่ดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่จังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลระดับชาติ จึงทำให้การดำเนินการส่วนใหญ่ของนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นโครงการเพิ่มพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของพื้นที่เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการลงทุนในพื้นที่เมืองชายแดนจังหวัดสระแก้วที่ขับเคลื่อนมาจากรัฐบาลส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ แอนดรูว วอลเกอร์ (1999) ที่ได้กล่าวถึงพื้นที่ชายแดนกับการควบคุมของรัฐได้สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างกันในพื้นที่ชายแดนอย่างใกล้ชิด ซึ่งในพื้นที่สระแก้วที่ได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้น ได้มีความยืดหยุ่นและรวดเร็วในกฎระเบียบบางอย่างเพื่ออำนวยความสะดวกการค้า การลงทุนที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต่อไปในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนิน

นโยบายฯในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ส่วนใหญ่ยังเป็นหน้าที่ของภาครัฐทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับ ข้อค้นพบของวอลเกอร์ที่กล่าวถึงการขยายบทบาททางธุรกิจที่คึกคักในพื้นที่ชายแดนนั้นมาจากการเอื้อของอำนาจรัฐผ่านการควบคุมของรูปแบบการค้าสมัยใหม่ในพื้นที่ชายแดน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ ปฐวี โชติอนันต์ (2556) ญัฐพล ตันตระกูลทรัพย์ (2550) และเจน กิตติรัตนไพบูลย์ (2550) พบว่า ในพื้นที่ชายแดนนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ควรมีบทบาทในการแก้ปัญหามากที่สุดกลับมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ กำลัง และอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ของตน ทั้งๆที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายหรือปัญหาใหม่ๆ ที่ตามมาจากการขยายตัวของเมืองชายแดนภายใต้โครงสร้างของรัฐที่ไม่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง อีกทั้งนโยบายเศรษฐกิจชายแดนยังขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ทั้งๆที่ภาคประชาชนเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การปรับโครงสร้างทางราชการ รัฐบาลส่วนกลางควรให้บทบาทกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นโดยให้อำนาจในการตัดสินใจ และบทบาทในการขับเคลื่อน พัฒนา รวมไปถึงการบริหารพื้นที่ และลดบทบาทของรัฐบาลส่วนกลางเป็นที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ และสนับสนุนส่งเสริมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ได้เอง และสามารถเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ ได้อย่างสะดวก
2. การเพิ่มอัตรากำลังในหน่วยงานส่วนภูมิภาค การดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นนโยบายที่เร่งด่วนของรัฐบาลระดับชาติ ทำให้มีการผลักดันเร่งด่วน จึงทำให้เกิดภาระงานเพิ่มขึ้นกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคซึ่งไม่สอดคล้องกับอัตรากำลังของบุคลากรที่ปฏิบัติงานใน จึงควรคำนึงถึงอัตรากำลังของหน่วยงานในพื้นที่ให้สอดคล้องกับภารกิจงาน เพื่อสามารถดำเนินการขับเคลื่อนและรองรับการเกิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การจัดทำแผนแม่บทระดับชาติที่ชัดเจน ซึ่งการดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษควรมีการจัดทำแผนแม่บทที่เป็นภาพรวมของทั้งประเทศจากรัฐบาลระดับชาติ เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนร่วมกัน และสามารถกำหนดแผนปฏิบัติการและการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างครบถ้วน และเหมาะสมกับพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว รวมถึงสามารถประเมินผลสำเร็จ และข้อจำกัดในการดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษได้

4. การมีส่วนร่วม และการมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ จำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือจากหน่วยงานทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษควรมีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และควรตระหนักถึงบทบาทในกระบวนการขับเคลื่อนฯ และเสนอแนะข้อคิดเห็น หรือข้อกังวลในการพัฒนาพื้นที่ได้ มิใช่เพียงรอรับการกำหนดนโยบายจากภาครัฐส่วนกลางเท่านั้น

รายการอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2552). พลวัตเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารศิลปศาสตร์ ฉบับพิเศษ 2552 "ลุ่มน้ำโขงศึกษา"*, 347-394.
- กิริยา กุลกลการ และธนะพงศ์ โพธิ์ปิติ. (2551). *การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองชายแดน กับ การย้ายถิ่นของแรงงานไทยและแรงงานพม่า*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจน กิตติรัตน์ไพบูลย์. (2550). *นโยบายเศรษฐกิจชายแดนเชียงราย กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจชายแดนเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์. (2550). *บทบาทขององค์กรรัฐและธุรกิจเอกชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองชายแดน : กรณีศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐวี โชติอนันต์. (2556). *รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ อ่อนทิมาวงศ์. (2559). *การพัฒนาเมืองภายใต้นโยบายเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษ: ชุมชนชายแดนด่านสะเดา*. แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาอนาคตของเมือง, ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง, วิทยาลัยรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิชัย จงโชติชัชวาลย์ และฤทธิกร ศิริประเสริฐโชค. (2559). การเปรียบเทียบผลการนำนโยบายด้านแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ กรณีศึกษา 3 จังหวัดภาคตะวันออก สระแก้ว จันทบุรี และตราด. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 8(2), 463-478.
- เสริมสิทธิ์ สร้อยสอดศรี. (2559). *รูปแบบผลประโยชน์ทับซ้อนในตลาดการค้าชายแดน: กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว*. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 8(2), 231-260.

อาภาพร น่วมณอม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). *การจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *สารสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

Farole, T. (2011). *Special Economic Zone: What Have We Learned?*. Washington, DC: World Bank.

Green, J. (2015). *Designed for the Future: 80 Practical Ideas for a Sustainable World*. New Yprk: Princeton Architectural Press.

Kang Jong Woo. (2017). *Special economic zones should serve the purpose of smart Urbanization*. Marketing It Magazine.

Paddiso, R. (2001). *Studying the City*. London: SAGE Publication Ltd.

United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*. New York: the United Nations.

Walker, A. (1999). *The legend of the golden boat: regulation, trade and traders in the borderlands of Laos, Thailand, China, and Burma*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Woetzel, J. et. al. (2014). *Southeast Asia at the crossroads: Three paths to Prosperity*. New York: McKinsey Global Institute.

Zeng, Z. (2015). *Global experiences with special economic zones: focus on China and Africa*. Washington, D.C.: World Bank Group.

เกาะกก ต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม Eco - Community Model

พรธิดา เทพประสิทธิ์ (Bhorntida Theprasit)

สวรยา ธรรมอภิพล (Sawanya Thamma-apipon)

นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดร., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Email: ptd_t@hotmail.com

บทคัดย่อ

สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นับว่ามีความน่ากังวล เนื่องจากฐานทรัพยากรธรรมชาติลดลงและเสื่อมโทรมไปมาก อันเกิดจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพของทรัพยากร และจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตื่นตัวในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้กระตุ้นให้หลายภาคส่วนเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังเช่น ชุมชนเกาะกก ที่เป็นต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาแนวคิดการจัดการในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ คู่อุตสาหกรรม เพื่อพัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับชุมชน ตามหลักการประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency) ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ ลดปริมาณขยะอันตราย ลดปัญหามลพิษทางอากาศ ลดการใช้พลังงาน การบริหาร การจัดการน้ำ และที่สำคัญชุมชนมีการสร้างอาชีพเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนสินค้าชุมชนที่ขึ้นชื่อและรู้จักอย่างกว้างขวาง ในการพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้องหอมนิล ข้าวกล้องสังข์หยด ข้าวหอมมะลิ เพิ่มมูลค่าข้าวโดยต่อยอดเป็นอาหารว่าง ยอดนิยมน เป็นที่ยอมรับของตลาด เป็นผลผลิตที่เกิดจากการร่วมกันทำทั้งชุมชน

คำสำคัญ: ชุมชนเชิงนิเวศ, สิ่งแวดล้อม, ความยั่งยืน

Abstract

Natural resources and environment situations are currently worried because of the resource depletion from overusing the potential of resources. Thus, the crisis mentioned before awoke to the environmental management that urge various segments to aware of the environment solutions as well as Koh Kok community which is eco-environmental community prototype that studies the idea of lively city along with the industry to develop the city to become eco-industry city which is focused on the harmony between community and industry that follow the eco-efficiency principle. The economy, social, and environment are balanced by this principle under the Sustainable Development idea that keep reducing organic waste, air pollution, energy usage, and also the water management as well. Importantly, community occupations are created to be the widely well-known community enterprise of eco-friendly innovative product development, for example, brown rice berry, Hom Nil brown rice, Sang Yod brown rice, and jasmine rice. These rice are processed to become the popular and market acceptable snacks for value added which make together by the whole community.

Keywords: Eco-Community, Sustainability, Environment

บทนำ

จากสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พบว่า ฐานทรัพยากรธรรมชาติลดลงและเสื่อมโทรม เนื่องจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังมีความไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้ง และข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการอย่างมีระบบ ก่อให้เกิดปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนภายในประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ประเทศเกี่ยวกับการเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พัฒนาอุตสาหกรรมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และอยู่

ร่วมกับชุมชนได้ ส่งเสริมการสร้างอาชีพสีเขียวเพื่อผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยใช้นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เพื่อมุ่งสู่ประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency) ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) พัฒนาเมืองน่าอยู่คู่อุตสาหกรรม พัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับชุมชน ดังจะเห็นได้จากโครงการต้นแบบ “ชุมชนเชิงนิเวศ (Eco-Community)” ซึ่งเป็นภารกิจของสมาคมเพื่อนชุมชน ร่วมกับภาคีเครือข่าย อาทิ เทศบาลเมืองมาบตาพุดสำนักงานนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งเลือกชุมชนเกาะกอก เทศบาลเมืองมาบตาพุดเป็นชุมชนนำร่อง

ดังนั้น ในบทความนี้จึงเป็นการรวบรวมข้อมูลและแนวทางการดำเนินงานชุมชนเชิงนิเวศ (Eco-Community) ของชุมชนเกาะกอก รวมทั้งเป็นการทบทวนวรรณกรรมและนำมาอธิบายสรุปถึงแนวคิดพื้นฐานของการจัดการชุมชนเชิงนิเวศโดยใช้หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนเชิงนิเวศ
2. เพื่อนำเสนอต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีพื้นที่เกาะกอก

ระบบนิเวศและชุมชนเชิงนิเวศ

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับ “ระบบนิเวศและชุมชนเชิงนิเวศ” โดยผู้เขียนขออธิบายถึง “ระบบนิเวศ” จากการศึกษาข้อมูลผู้เขียนพบว่า ระบบนิเวศ หมายถึง ระบบที่มีความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่งโดยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นพบได้ทั้งระหว่างกลุ่มสิ่งมีชีวิตด้วยกันและระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมของบริเวณนั้น (ศิริลักษณ์ ช่วยพจน์, 2560) และนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ระบบนิเวศนั้นเป็นหน่วยการทำงานที่สำคัญที่สุดในทางนิเวศวิทยา โดยเป็นหน่วยแรกของนิเวศวิทยาที่มีความสมบูรณ์สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากมีองค์ประกอบทั้งกายภาพและชีวภาพอยู่ครบถ้วน ซึ่งองค์ประกอบของระบบนิเวศนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 พวกใหญ่ๆ คือ สิ่งไม่มีชีวิต หรือปัจจัยทางกายภาพ (Abiotic factor) ตัวอย่างเช่น น้ำ อากาศ แสงสว่าง ดินและก้อนหิน เป็นต้น และสิ่งมีชีวิตหรือปัจจัยทางชีวภาพ (Biotic factor) ซึ่งได้แก่ พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิต

อื่นๆ (อาจอง ประพัทธ์สุนทรสาร, 2554) ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของระบบนิเวศ คือ มีกลไกในการปรับสภาวะตัวเอง (Self-Regulation) โดยมีรากฐานมาจากความสามารถของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศนั้นๆ คือ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลายในการทำให้เกิดการหมุนเวียนของธาตุอาหารผ่านสิ่งมีชีวิต ถ้าระบบนิเวศนั้นได้รับพลังงานอย่างพอเพียง และไม่มีอุปสรรคขัดขวางวัฏจักรของธาตุอาหาร แล้วก็จะทำให้เกิดภาวะสมดุล Equilibrium ขึ้นมาในระบบนิเวศนั้นๆ โดยมีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดทำให้แร่ธาตุ และสสารกับสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก ซึ่งทำให้ระบบนิเวศนั้นมีความคงตัว ทั้งนี้ เพราะการผลิตอาหารสมดุลกับการบริโภคภายในระบบนิเวศนั้น การปรับสภาวะตัวเองนี้ ทำให้การผลิตอาหารและการเพิ่มจำนวนของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในระบบนั้นมีความพอดีกัน กล่าวคือ จำนวนประชากรชนิดใดๆ ในระบบนิเวศจะไม่สามารถเพิ่มจำนวนอย่างไม่มีขอบเขตได้ (กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2537)

และในขณะเดียวกันก็พบว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ระบบนิเวศจึงเป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ และมนุษย์ต้องเก็บเกี่ยวทรัพยากรจากระบบนิเวศไปใช้ประโยชน์ และวิธีการเก็บเกี่ยวมีหลายแบบ บางวิธีทำให้ระบบนิเวศเสื่อมลง แต่บางวิธีนอกจากจะไม่ทำลายยังช่วยให้เกิดการกระจายพันธุ์ และเพิ่มพูนคุณค่าทางชีวภาพให้กับระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในระบบนิเวศจึงเป็นความสัมพันธ์สองทาง คือ ทั้งใช้หรือเอาออกไปจากระบบ และให้หรือเกื้อกูลให้ระบบสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2540) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันก็ได้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา และการอยู่รวมกันในหมู่มากนั้นได้ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาล และหากขาดความตระหนักในการใช้ทรัพยากรก็จะทำให้ทรัพยากรต่างๆ ถูกใช้ไปอย่างไร้ประโยชน์ และการที่จะรักษาระบบนิเวศไว้ต้องมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้มีแนวคิดการทำชุมชนเชิงนิเวศขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำเพื่อระบบนิเวศที่ดีขึ้น

สำหรับชุมชนเชิงนิเวศ เกิดขึ้นจากที่ได้มีกระแสให้ความสำคัญกับระบบนิเวศจึงนำไปสู่การจัดการชุมชนเชิงนิเวศขึ้น (Eco Community) เนื่องมาจากปัจจุบันมีอุตสาหกรรมมากขึ้น อันเนื่องมาจากเมืองหรือพื้นที่ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยให้มีความเชื่อมโยงของนิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม เขตประกอบการอุตสาหกรรมหรือชุมชนอุตสาหกรรมกับกลุ่มโรงงาน องค์กร หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนโดยรอบให้เจริญเติบโตไปด้วยกัน ภายใต้การกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดี และร่วมมือกันขับเคลื่อนอย่างจริงจังของคนในพื้นที่ ได้มีการระบุแนวคิดในการพัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วย การเติบโตไปด้วยกันกับภาคอุตสาหกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และพลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า (การอุปโภคบริโภค การใช้ไฟฟ้า การใช้น้ำ การเดินทาง)

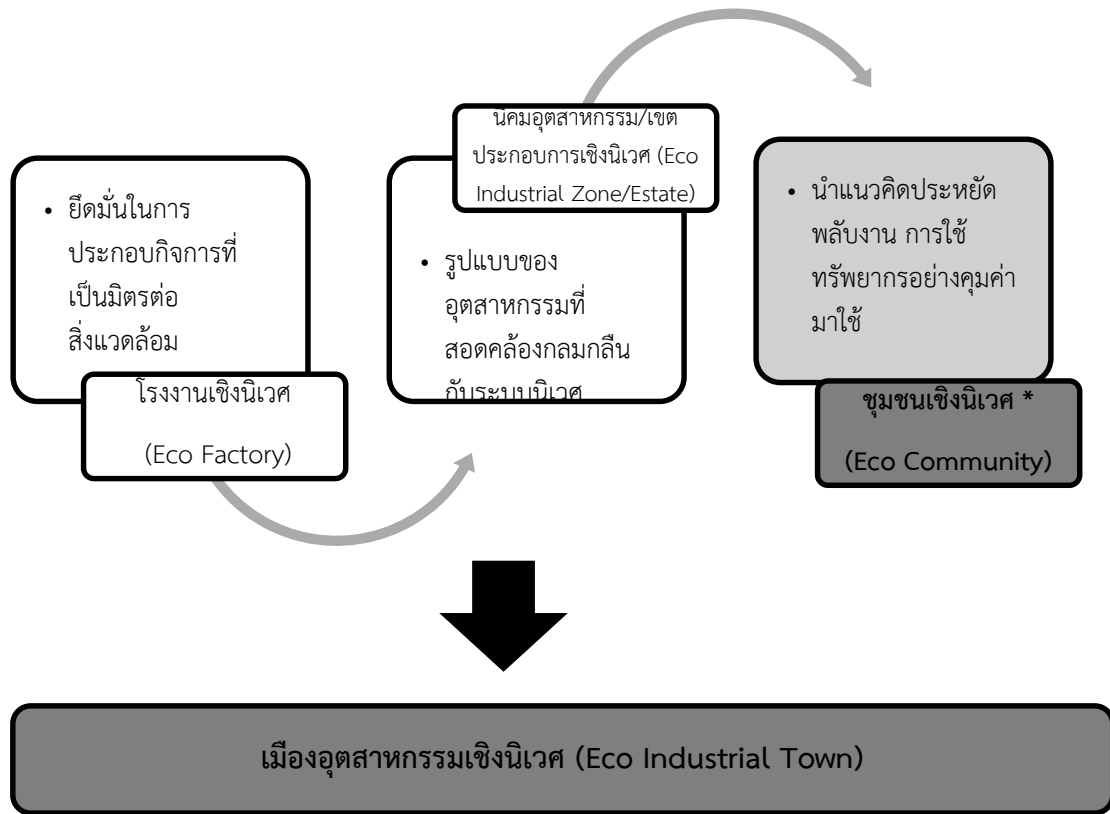
การจัดการขยะ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับตัวอย่างของการเป็นชุมชนเชิงนิเวศ สามารถยกตัวอย่างได้เช่น ร้านค้าในชุมชนมีการลดการใช้ถุงพลาสติก โดยการติดป้ายรณรงค์การนำถุงผ้าหรือตะกร้ามาซื้อสินค้า แล้วมีสิทธิ์ลุ้นจับสลาก การที่ชุมชนนำเศษอาหารในครัวเรือนมาหมักทำปุ๋ย การที่ชุมชนมีการปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา หรือกบ ไว้รับประทานภายในครัวเรือน เป็นต้น

การเข้าสู่การเป็นชุมชนเชิงนิเวศ

หากกล่าวถึงชุมชนเชิงนิเวศ (Eco Community) นั้น เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เนื่องจากในพื้นที่อุตสาหกรรมมีการก่อตั้งอยู่ใกล้กับเขตของชุมชน การดำเนินงานต่างๆ ภายในอุตสาหกรรมจึงจำเป็นต้องมีการควบคุมให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนภายนอกให้น้อยที่สุด ได้มีแนวคิดการทำเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Town) ขึ้นด้วยการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมการผลิตและภาคบริการอื่นๆ กับองค์กร หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชนโดยรอบให้เกื้อกูล และสมดุลในด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยการดำเนินงานเริ่มจากโรงงานเชิงนิเวศ (Eco Factory) เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ยึดมั่นในการประกอบกิจการที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้น เรื่องการพัฒนา ปรับปรุงกระบวนการผลิต และการบริหาร จัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งภายใน และภายนอกองค์กร และนิคมอุตสาหกรรม/เขตประกอบการเชิงนิเวศ (Eco Industrial Zone/Estate) ซึ่งเป็นรูปแบบพัฒนาพื้นที่ อุตสาหกรรมที่สอดคล้องกลมกลืนเป็นอันเดียวกันในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระหว่างโรงงานต่างๆ กับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศท้องถิ่น และนอกจากนี้ได้มีการส่งเสริมให้มีการดำเนินงานในระดับชุมชนขึ้น เป็นชุมชนเชิงนิเวศ (Eco Community) ที่นำแนวคิดการประหยัดพลังงาน การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และอุปโภคและบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ (อนุชา สิทธิกุลจ้อย, 2560)

สำหรับการเข้าสู่การเป็นชุมชนเชิงนิเวศนั้นมียุทธวิธีดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นชุมชนเชิงนิเวศ หลายขั้นตอน ประกอบด้วย การให้ความรู้ความเข้าใจ การศึกษาดูงาน ชุมชนต้นแบบ การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่นและส่วนอุตสาหกรรม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชน และการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ชุมชน เป็นต้น

โดยสามารถแสดงภาพความเชื่อมโยงของชุมชนเชิงนิเวศ (Eco Community) และการขับเคลื่อนสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ชุมชนเชิงนิเวศ (Eco Community) และการขับเคลื่อนสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

จากวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้สร้างความตื่นตัวในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมกันพิจารณาหามาตรการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่ในปี พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ภายใต้ “การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)” ซึ่งทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแบบมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว และ

หันมาให้ความสนใจกับการพัฒนารูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

จากนั้นจึงได้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การประชุมครั้งสำคัญๆ ได้แก่ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ในปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) หรือเรียกว่าการประชุม Rio ซึ่งเป็นผลให้เกิดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่ใช้เป็นกรอบความตกลงระหว่างประเทศในการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Rio+20 ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งนานาประเทศที่เข้าร่วมได้ให้คำมั่นต่อการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกครั้ง และเห็นร่วมกันว่า เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้แต่ละประเทศเลือกรูปแบบและแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายสีเขียว ที่มีความสอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาโอและแผนปฏิบัติการ 21 (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป) สำหรับประเทศไทยได้รับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้และดำเนินการหลายประการ ทั้งในด้านนโยบาย การประกาศใช้กฎหมายและตั้งหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก โดยให้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไปอย่างเท่าเทียมกัน หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้ต่ำ 2) การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้ (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, 2556) โดย Brundtland (1978) สรุปไว้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนรู้จักใช้

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

สำหรับประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเผยแพร่ โดยท่านพระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยมีแนวทางสรุปดังนี้ 1) ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม 2) ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่สุรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรมไม่มีค่านิยมและทฤษฎีระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) มนุษย์ โดยการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ชยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน 2) สังคม โดยการจัดระบบสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้กลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บนฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน 3) ธรรมชาติ โดยยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งที่มีมิติของเศรษฐกิจเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองเป็นหลัก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ผู้เขียนได้มีการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า การที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ หลายปัจจัยด้วยกัน และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนมี 8 ปัจจัยด้วยกันที่มีส่วนช่วยให้ชุมชนนั้นจะดำเนินไปสู่ความยั่งยืนได้ โดยสามารถสรุปความสำคัญของ 8 ปัจจัยได้ดังนี้

ปัจจัยลำดับที่ 1 เป็นปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่พบว่ามีการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจัยนี้มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนมากที่สุด โดยการมีส่วนร่วมนั้น จะประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน สร้างความเสมอภาค การรับข้อเสนอแนะ การสร้างฉันทามติ การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรม

ปัจจัยลำดับที่ 2 เป็นปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมชุมชน และสิ่งแวดล้อม จะประกอบไปด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชนในชุมชน การจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อสืบสาน ประเพณี อาชีพของชุมชน

ปัจจัยลำดับที่ 3 เป็นปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ จะประกอบไปด้วย การที่มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์ ร่วมกันทำร่วมกันพัฒนาเพื่อชุมชน

ปัจจัยลำดับที่ 4 เป็นปัจจัยด้านการบริหารจัดการชุมชน จะประกอบไปด้วยการที่มีการ จัดตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อดำเนินงานภายในชุมชน

ปัจจัยลำดับที่ 5 เป็นปัจจัยด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง จะประกอบไปด้วยการ พึ่งตนเองทางสังคม ทางเทคโนโลยี ทางเศรษฐกิจ การกำหนดเป้าหมาย การมีจิตสำนึกรับผิดชอบ และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

ปัจจัยลำดับที่ 6 เป็นปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน จะประกอบไปด้วย การที่ ชุมชนได้มีการส่งตัวแทนให้ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่างๆ การที่ได้ไปอบรม สัมมนา แล้วนำความรู้ กลับมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

ปัจจัยลำดับที่ 7 เป็นปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน จะ ประกอบไปด้วย การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ มีการได้รับการให้ความรู้ ได้รับสิ่งของสำหรับ นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

ปัจจัยลำดับที่ 8 เป็นปัจจัยด้านการสร้างเครือข่าย จะประกอบไปด้วย การที่มีการติดต่อ ประสานงานกับชุมชนต่างๆ เพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน การดำเนินงานร่วมกับสถาบันการศึกษา หรือ ภาครัฐเอกชน

โดยสามารถแสดงตารางสรุปผลการทบทวนปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ดังนี้

พริดา เทพประสิทธิ์/ สวรรยา ธรรมอภิพล

ผู้วิจัย	ด้านผู้นำ ชุมชนที่มี ความรู้ ความสามารถ	ด้านการมี ส่วนร่วมใน กิจกรรมของ ประชาชน	ด้านการ บริหาร จัดการ ชุมชน	ด้านการ เรียนรู้ร่วมกัน ของชุมชน	ด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน และสิ่งแวดล้อม	ด้านการ สนับสนุนจาก หน่วยงาน ภาครัฐและ องค์กรเอกชน	ด้าน ความสามารถ ในการ พึ่งตนเอง	ด้านการ สร้าง เครือข่าย
ลัดดาวัลย์ สำราญ (2559)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
สมเชาว์ บำรุงชัย (2559)		✓			✓		✓	
สถาบันวิจัยและพัฒนา ระบบสุขภาพชุมชน (2559)			✓		✓		✓	
รัชฎากร วินิจกุล (2559)	✓	✓			✓		✓	
โรจนา ธรรมจินดา และ คณะ (2560)		✓	✓		✓		✓	
ประทีป มากมิตร และ อารีย์ สุขสวัสดิ์ (2560)	✓	✓				✓		
สิทธิชัย ตันศรีสกุล (2553)	✓	✓	✓		✓			
พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (2561)	✓	✓			✓			
ชนัญญา แสงพุ่ม (2556)	✓	✓	✓		✓			✓
วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ เกษม ชาติ นเรศเสนีย์ และ บุญเรือง ศรีเหรียญ (2559)		✓		✓			✓	
พระนัสทิวส์ จันทสาโร/ ภูม (2560)		✓		✓	✓		✓	✓
ปริญญา ขวัญทองยิ้ม (2554)		✓	✓	✓		✓		
รวม	6	11	6	4	9	3	6	2

การนำหลักการมาสู่การปฏิบัติ กรณี เกาะกอก ชุมชนเชิงนิเวศ

บริบทของพื้นที่เกาะกอก

ชุมชนเกาะกอก ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง แต่เนื่องจากการขยายเขตเทศบาลเมืองมาตาพุด ทำให้หลายหมู่บ้านของตำบลเนินพระขึ้นตรงกับเทศบาลเมืองมาตาพุด ซึ่งชื่อเดิม คือ ชุมชนเกาะกอก - นอนงแตง จากภูมิประเทศและทำเลที่เป็นธรรมชาติ มีทุ่งนาเขียวขจี มีคลองน้ำชลประทานไหลผ่าน ถนนหนทางสะดวก น้ำประปาและไฟฟ้าเข้าถึง ใกล้

สถานที่ทำงานเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ผู้คนมีมิตรไมตรีและยังคงหลงเหลือซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นรวมถึงอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ เช่น การทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การทำสวนผลไม้ การประมง ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ทำให้การบริหารจัดการและการดูแลอาจจะไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บริหารชุมชน จึงได้มีการยื่นขอแบ่งแยกชุมชนเกาะกอก ออกจากชุมชนหนองแตงเม ในปี พ.ศ. 2553 ชุมชนเกาะกอก ตั้งอยู่ในเขตตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและทุ่งนา รับน้ำจากคลองชลประทาน ถนน น้ำประปาและไฟฟ้าเข้าถึงอย่างสะดวก อาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ได้แก่ การทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การทำสวนผลไม้ การประมง ซึ่งหลังจากเกิดการขยายตัวของเขตเมืองและนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จึงทำให้มีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว และทำให้คนในชุมชนบางส่วนเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันชุมชนเกาะกอกได้ถูกคัดเลือกให้เป็นชุมชนนำร่องต้นแบบในโครงการ “ชุมชนเชิงนิเวศ (Eco-Community)” ซึ่งเป็นภารกิจของสมาคมเพื่อนชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่าย อาทิ เทศบาลเมืองมาบตาพุดสำนักงานนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อส่งเสริมพัฒนาเมืองน่าอยู่ คู่อุตสาหกรรม พัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ โดยที่ผ่านมามีคุณอำนวย นามสนธิ ประธานชุมชน เกาะกอก ได้อธิบายให้ฟังว่า ชุมชนเกาะกอกถือเป็นชุมชนเมืองในเขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่แยกตัวออกมาตั้งเป็นชุมชนใหม่

กระบวนการดำเนินงาน

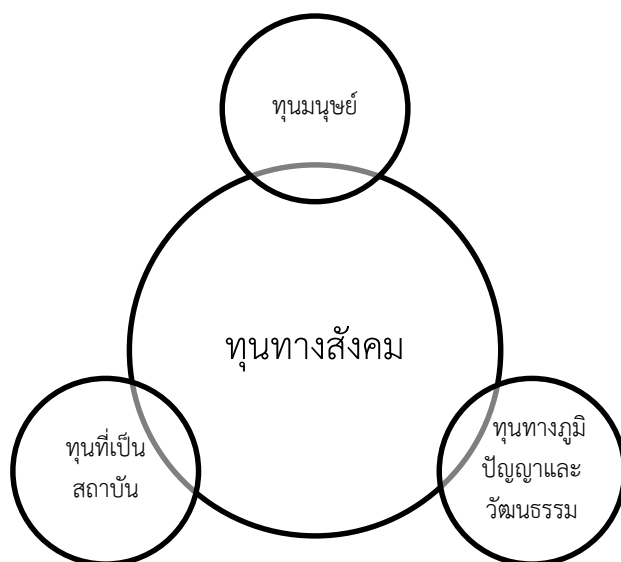
1. ชุมชนเกาะกอก มีบ้าน วัด โรงเรียนที่โดดเด่น ที่เรียกว่า บ.ว.ร

เป็นการนำเอารูปแบบและ แนวคิด การพัฒนาแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) มาใช้ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอาองค์กร หรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาว่าจะสามารถนำชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงหรือไม่ สถาบันหลักที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1. สถาบันทางสังคม (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปอื่นๆ 2. สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ กลุ่มชมรมทางศาสนา 3. สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งท่ามกลางที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชนจึง

เป็นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ที่มีอยู่ในชุมชน (ราเชนทร์ นพณัฐวงศ์, ทิพย์ลัดดา ชานิกุล และยุมรี ศรีสุรัตน์, 2559)

จากการศึกษาแนวคิดที่ทำให้เกิดการดำเนินงานแบบ “บวร” มีแนวคิดที่สำคัญคือ

1) ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนในชุมชน หรือเครือข่ายภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งเกิดจากการ ร่วมคิด ร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคม และการบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อส่วนรวม ทุนทางสังคม (Social Capital) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ คนในชุมชนและผู้นำในชุมชน ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญาและทักษะ คุณธรรม ความวินัย และ ความรับผิดชอบคนส่วนใหญ่ในชุมชนจะเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณค่า 2) ทุนที่เป็นสถาบัน หมายถึง กลุ่มสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบัน การศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง องค์กรที่ตั้งขึ้นในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มสังคมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญมากในการสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการรวม 3 อย่าง “รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” และ 3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง พื้นฐาน ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นครอบคลุมถึง ระบบคุณค่า (Value) คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom)

ภาพที่ 2 สรุปแนวคิดทุนทางสังคม

2) แนวคิดเกี่ยวกับ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” (Power Relations)

“ทรัพยากรอำนาจ” หมายถึง สิ่งใดๆ ที่ปัจเจกชน นำมาใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น อำนาจมีอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กันขึ้นแล้ว อำนาจจึงจะเกิดขึ้น อำนาจไม่อาจเกิดขึ้นได้หากผู้นั้นอยู่คนเดียว ดังนั้น ที่ใดมีการกระทำทางสังคม (Social Act) ที่นั่นก็มีความอำนาจ ในการก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัยหรือสิ่งที่เรียกว่า “ทรัพยากรอำนาจ” (Power resource) เข้ามาใช้ด้วย ทั้งนี้ทรัพยากรอำนาจมีหลายลักษณะ 1) การเป็นเจ้าของ เช่น สิ่งของต่างๆ เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ เป็นต้น 2) การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กรหรือสถาบัน เช่น ในกระทรวง ทบวง กรม ในชุมชน สมาคม หรือวัด เป็นต้น 3) การที่ผู้มีอำนาจมอบอำนาจให้ เช่น การได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การรับมอบอำนาจดำเนินการใดๆ จากเจ้าของทรัพยากรเป็นต้น 4) การเป็นเจ้าขององค์กรหรือหน่วยงาน เช่น เป็นเจ้าของบริษัท โรงงาน หรือห้างร้าน เป็นต้น

2. ชุมชนเชิงนิเวศต้นแบบ

นอกจากนี้ ชุมชนเกาะกอกยังชุมชนต้นแบบด้านสุขภาพวิถีไทย และได้รับให้เป็นชุมชนเชิงนิเวศต้นแบบ เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นชุมชนต้นแบบที่ติด 1 ใน 5 ของประเทศ และได้รับรางวัลมากมาย ที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนเกาะกอก ชุมชนต้นแบบที่ยั่งยืน มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ ลดปริมาณขยะอินทรีย์ ลดปัญหามลพิษทางอากาศ ลดการใช้พลังงาน การบริหาร การจัดการน้ำ จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ชุมชนเกาะกอกมีจุดแข็งและโอกาสที่ทำให้เป็นพื้นที่ชุมชนต้นแบบ โดยพบว่าด้านของจุดแข็งประกอบไปด้วย การเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ความเจริญ มีกำลังซื้อสูง มีปราชญ์ชุมชนหลากหลายอาชีพ มีคลองน้ำไหลผ่าน มีเรื่องเล่า เช่น ที่มาของชื่อบ้านเกาะกอกหรือนาผืนสุดท้ายและชวานาคันสุดท้ายที่มาบตาพุด อยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นชุมชนใหม่ และมีกองทุนสนับสนุนงบประมาณประจำปี สำหรับในด้านของโอกาส พบว่า เป็นชุมชนที่มีศูนย์เรียนรู้ และสร้างจุดขายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน (อนุชา สิกุลจ้อย, 2560)

จากข้อมูลทำให้มีแนวคิด จึงจับเอาจุดแข็งมาเป็นจุดขาย คือ ที่ดินสำหรับการเกษตร คลองน้ำสำหรับรองรับการเพาะปลูก จึงเป็นจุดเริ่มต้น พร้อมกับได้เชิญชวนกลุ่มผู้ประกอบการ ส่วนราชการ โรงเรียนในพื้นที่ มาร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้เกิดเป็นเรื่องราวที่ขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ พร้อมทั้งสามารถ ต่อยอดอาชีพจากการทำนาข้าวได้อีกมากมายหลากหลาย สีข้าวแพ็คถุงจำหน่ายได้ในชุมชนและทั่วไป รวมถึงนำไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพต่างๆ ได้อีกมากมาย แกลบรำ ปลายข้าว ฟางข้าว ใช้เลี้ยงสัตว์ ใช้เพาะเห็ดใช้ทำปุ๋ย ใช้คลุมแปลงผัก เปลี่ยนจาก “ผู้บริโภคให้” กลายมาเป็นผู้ผลิต และเป็นผู้จำหน่ายในเรื่องที่สามารถทำได้”

สำหรับยุทธศาสตร์ส่งเสริมชุมชนเชิงนิเวศ 4 ลด 4 เพิ่ม ของชุมชนเกาะกก

- 1) ลดปริมาณคาร์บอน โดยการเพิ่มออกซิเจน เพิ่มพื้นที่สีเขียวของพื้นที่ชุมชน
- 2) ลดปริมาณขยะอินทรีย์ โดยนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ย เพิ่มมูลค่าขยะ
- 3) ลดการใช้พลังงาน ลดการใช้พลังงานระดับครัวเรือน สร้าง Bio gas จากมูลสัตว์เพื่อใช้แทนแก๊สหุงต้ม (อยู่ระหว่างการพัฒนา) นำเศษกิ่งไม้ไปเผาถ่าน ทำเป็นถ่านอัดแท่ง เพิ่มพลังงานทดแทน
- 4) ลดปริมาณน้ำเสีย/ ปรับปรุงคุณภาพน้ำทิ้ง โดยสร้างบ่อบำบัดน้ำทิ้ง นำโซล่าเซลล์ดึงน้ำไปรดต้นไม้เพิ่มน้ำดี

3. วิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

และในปัจจุบันพบว่าชุมชนเกาะกกมีประชากรรวมกันกว่า 1,000 คน หรือราว 500 ครัวเรือน ซึ่งได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่และผู้ใหญ่ รักความเป็นวิถีเกษตร ตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเกิดแนวความคิดที่อยากจะอนุรักษ์ประเพณีลงแขกดำนาของชุมชนในอดีตด้วยผืนนาแปลงสุดท้ายท่ามกลางความเจริญอุตสาหกรรม ซึ่งจากจุดเริ่มของการรักษาแปลงนาผืนสุดท้ายจึงนำมาสู่การปลูกข้าวคุณภาพเพื่อเลี้ยงชุมชน ซึ่งพื้นที่บางส่วนเป็นที่ลุ่ม อยู่ติดคลองมีน้ำไหลผ่านชุมชน จึงเหมาะแก่การเพาะปลูก ในผืนนาจึงมีปลูกข้าวหลายชนิด อาทิ ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้องหอมนิล ข้าวกล้องสังข์หยด ข้าวหอมมะลิ ซึ่งสายพันธุ์ข้าวกล้องต่างๆ เหล่านี้ ชุมชนได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นำมาปลูกในพื้นที่ และได้ผลผลิตดี ราคางาม อีกทั้ง “ต้นทุน” การนำข้าวเปลือกมาเป็นเมล็ดข้าว มีต้นทุนน้อย ด้วยคนในชุมชนมาช่วยกันสีข้าว นำมาบรรจุถุงจำหน่ายในร้านค้าของกลุ่มในชุมชน และสำหรับโครงการชุมชนเชิงนิเวศ ชุมชนเกาะกกได้ดำเนินการ 4 ด้านได้แก่ 1) การลดขยะอินทรีย์จากครัวเรือนด้วยนำมาทำเป็นปุ๋ยตะกร้า 2) การลดใช้พลังงาน และใช้พลังงานทดแทน โดยการใช้เศษอาหารและมูลสัตว์ผลิตเป็นไบโอแก๊ส การเผาถ่านจากกิ่งไม้ 3) ลดการใช้น้ำ การบำบัดน้ำที่ใช้แล้วและนำน้ำที่ผ่านการบำบัดกลับมาใช้รดต้นไม้ 4) การปลูกพืชสมุนไพร เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน และนอกจากนี้ทางชุมชนยังได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนต้นแบบในพื้นที่มาบตาพุดคอมเพล็กซ์เพื่อรับการส่งเสริมให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน จากสำนักงานเกษตรจังหวัดและสมาคมเพื่อนชุมชน ปี 2559 เป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบผลิตและจำหน่ายสินค้าดีต่อสุขภาพเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ข้าว 5 กษัตริย์ (ไรซ์เบอร์รี่ สีนิล สีนเหล็ก สังข์หยด หอมปทุม) ผลิตภัณฑ์ข้าวไรซ์เบอร์รี่ สแน็คบาร์ Horm Herb นวัตกรรมสุขภาพวิถีไทย จากจุดเริ่มต้นของ

ชุมชนเกาะกก ในวิถีแปลงนาข้าว ผืนสุดท้ายมาบตาพุด ซึ่งนำมาสู่การปลูกข้าวคุณภาพเพื่อเลี้ยงชุมชนและพัฒนาต่อยอดจากข้าวกล้องสุขภาพไปเป็น “ข้าวไรซ์เบอร์รี่ สแนคบาร์” ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการจำหน่ายข้าว โดยในขณะเดียวกันผลิตภัณฑ์ข้าวต่างๆ ยังส่งจำหน่ายที่มูลนิธิชัยพัฒนา และศูนย์การค้าต่างๆ นอกจากนี้ ชุมชนเกาะกกยังตั้งเป้าหมายจะขยายเครือข่ายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มอีกกว่า 140 ไร่ อีกทั้งยังคงอนุรักษ์ประเพณีลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว และรักษาวัฒนธรรมงานบุญประเพณีของชุมชน ที่เป็นการรวมตัวของคนจากหลายภูมิภาคให้สืบสานด้วย เพื่ออนุรักษ์นาผืนสุดท้ายที่มาบตาพุดกับลุงสนม ชาวนาไทยที่ยังคงทำนาอยู่บนแปลงนาแห่งนี้

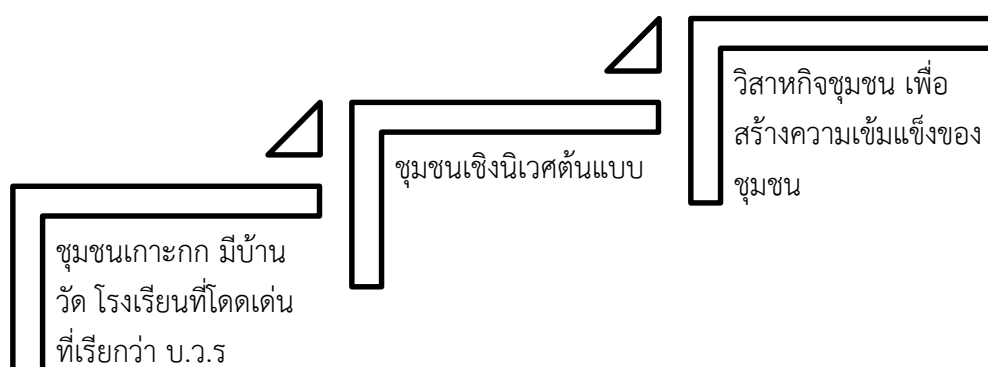
และนอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนมีการสร้างอาชีพเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนสินค้าชุมชนที่ขึ้นชื่อและรู้จักอย่างกว้างขวาง ในการพัฒนาสินค้านวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้องหอมนิล ข้าวกล้องสังข์หยด ข้าวหอมมะลิ เพิ่มมูลค่าข้าวโดยต่อยอดเป็นอาหารว่างยอดนิยม เป็นที่ยอมรับของตลาด เป็นผลผลิตที่เกิดจากการร่วมกันทำทั้งชุมชน

จากข้อมูลเพิ่มเติมจากอาจารย์ธนินท์ ศิริวรรณ นักพัฒนาชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้องค์ความรู้ในการนำไปปฏิบัติได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า จากภาพความสำเร็จเมื่อได้เห็นสมาคมเพื่อนชุมชน ทำเรื่องโรงงานอุตสาหกรรมเชิงนิเวศประสบความสำเร็จมีสมาชิกได้รับประกาศรับรองหลายสิบแห่งแล้ว เพื่อนชุมชนจึงได้ขยายผลทำเกี่ยวกับชุมชนบ้างจึงเป็นที่มาของชุมชนเชิงนิเวศต้นแบบโดยการนำความรู้ทางวิชาการมาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สมาคมเพื่อนชุมชน มีเป้าหมายอยากให้เกาะกก เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเชิงนิเวศต้นแบบของจังหวัดระยอง ที่มีลักษณะสำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ลดปริมาณขยะอินทรีย์ โดยการนำไปทำปุ๋ยหมัก 2) ลดมลพิษทางอากาศโดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน 3) ลดการใช้พลังงาน โดยนำมูลสัตว์ไปทำก๊าซชีวภาพหรือพลังงานทดแทน 4) การบริหารจัดการน้ำ เช่น ประหยัด การใช้น้ำ การบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงคูคลอง หรือนำน้ำที่สามารถใช้ซ้ำกลับมาใช้ใหม่ โดยทั้ง 4 กลุ่มนั้น จะส่งเสริมให้เกิดอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับอาชีพของคนในชุมชนเกาะกกที่รวมกลุ่มกันดำเนินการ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นแนวทางที่จะต่อยอดสู่การเป็นชุมชนเชิงนิเวศภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน “4 ลด” (ลดคาร์บอน ลดใช้พลังงาน ลดขยะ ลดน้ำเสีย) ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์ชุมชนลดคาร์บอน ส่งเสริมและอนุรักษ์ชุมชนแห่งต้นไม้ สร้างคลอโรฟิลล์เป็นแหล่งดูดซับคาร์บอน อย่างน้อย 100 กิโลกรัมต่อปี โดยใช้เครื่องมือแผนที่ต้นไม้ กิจกรรมปลูกต้นไม้ไล่ขยะ และปลูกผักลดโลกร้อน ลดโรคร้าย ด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นแหล่งอาหารในชุมชน เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน 2. ยุทธศาสตร์ชุมชนลดใช้พลังงาน ส่งเสริมการอนุรักษ์และการใช้พลังงานเต็มประสิทธิภาพในการปรับพฤติกรรม การใช้และเปลี่ยนเทคโนโลยีพลังงาน โดยเทียบจากค่าไฟฟ้า และการใช้แก๊ส LPG ในครัวเรือนต่อเดือน 3. ยุทธศาสตร์ชุมชนลดขยะ ส่งเสริมการคัดแยกขยะต้นทาง สร้างพื้นที่ของการใช้วัสดุ

หมุนเวียน และพื้นที่สวดการ ปล่อยก๊าซเรือนกระจก จัดตั้งธนาคารขยะ นำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหรือผลิตไบโอแก๊ส ช่วยลดก๊าซมีเทนในชั้นบรรยากาศ โดยเทียบจากน้ำหนักปริมาณขยะในชุมชนต่อวัน

4. ยุทธศาสตร์ชุมชนลดน้ำเสีย บำบัดน้ำบำบัดกายบำบัดใจ ส่งเสริมการประยุกต์ประดิษฐ์เทคโนโลยีที่เรียบง่ายใน การบำบัดน้ำเสียและดักไขมันในครัวเรือนก่อนระบายออกสู่ท่อสาธารณะ หรือนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ โดยเทียบจากปริมาณน้ำใช้ และค่า BOD ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นชุมชนที่พึ่งพาตัวเอง (วิสาหกิจชุมชน)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปแนวโน้มแห่งความสำเร็จของการจัดการชุมชนต้นแบบได้ดังนี้

ภาพที่ 3 แนวโน้มแห่งความสำเร็จของการจัดการชุมชนต้นแบบ

สรุป

สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันน่ากังวล เนื่องจากฐานทรัพยากรธรรมชาติลดลงและเสื่อมโทรมไปมาก อันเกิดจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพของทรัพยากร และจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตื่นตัวในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้กระตุ้นให้หลายภาคส่วนเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังเช่น การเกิดกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ในที่ประชุมสมัชชาทั่วไปของสหประชาชาติ มีการเสนอแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นคำที่แพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวคิดในการปรับทิศทางการพัฒนาไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนต่อศักยภาพในการตอบสนอง

ความต้องการของคนรุ่นอนาคต” (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2554) โดยหากพิจารณาถึงนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น และนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากมาย อาทิ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ปัญหาการเกิดมลภาวะหรือมลพิษต่างๆ ทั้งทางดิน ทางน้ำ ทางอากาศ รวมถึงมลพิษจากขยะมูลฝอย ปัญหาวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติทั่วโลกอันเกิดจากการทำลายระบบนิเวศ เช่น การเกิดภาวะโลกร้อน ภัยแล้ง อุทกภัย และวาตภัย ได้ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของมนุษย์และยังทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนอาหาร ที่อยู่อาศัย และวิกฤตการณ์ด้านพลังงานอีกด้วย ดังนั้น มนุษย์จึงเริ่มมีความคิดที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาร่วมกัน (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, 2556)

ดังเช่น ชุมชนเกาะกอก ที่เป็นต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาแนวคิดการจัดการในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ คู่อุตสาหกรรม เพื่อพัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรม กับชุมชน ตามหลักการประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency) ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ ลดปริมาณขยะอินทรีย์ ลดปัญหามลพิษทางอากาศ ลดการใช้พลังงาน การบริหาร การจัดการน้ำ และที่สำคัญชุมชนมีการสร้างอาชีพเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนสินค้าชุมชนที่ขึ้นชื่อและรู้จักอย่างกว้างขวาง ในการพัฒนาสินค้านวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้องหอมนิล ข้าวกล้องสังข์หยด ข้าวหอมมะลิ เพิ่มมูลค่าข้าวโดยต่อยอดเป็นอาหารว่าง ยอดนิยม เป็นที่ยอมรับของตลาด เป็นผลผลิตที่เกิดจากการร่วมกันทำทั้งชุมชน

ซึ่งเมื่อพิจารณารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของเกาะกอก เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเชิงนิเวศต้นแบบของจังหวัดระยองแล้ว จะพบว่า ชุมชนมีการบริหารจัดการแบบผสมผสานที่มีการใช้แบบยั่งยืน (Sustainable utilization) และการขจัดของเสียหรือมลสาร (Waste-pollutant elimination) ที่ดำเนินการควบคู่กัน (เกษม จันทรแก้ว, 2558) รวมทั้งมีการสร้างรูปแบบกิจกรรม “สร้างสรรค์” ในการพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงเศรษฐกิจบนพื้นฐานอัตลักษณ์เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนโดยผ่านการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชน ด้วยการใช้องค์ความรู้เรื่องการค้าเชิงออกแบบ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยการค้นหาปัญหาและ

แนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (พีรตร แก้วลาย และ ทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า, 2559) สะท้อนถึงการเรียนรู้ใหม่ๆ ด้วยการศึกษาอย่างเป็นแบบแผน มีความเป็นเครือข่ายและความร่วมมือ มีทัศนคติที่ดีต่อการช่วยกันรักษาสິงแวดล้อมในชุมชน (John Howkins, 2001) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเป็น รูปธรรมและยั่งยืน โดยพบการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกาะกอก หลายประเด็น ได้แก่

1) จาก Eco Community สู่ Eco Product

ชุมชนต้นแบบผลิตและจำหน่ายสินค้าดีต่อสุขภาพเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ผลิตภัณฑ์ที่มีมาเป็นเรื่องราวของวิธีชุมชนนักปฏิบัติชาวเกาะกอก)

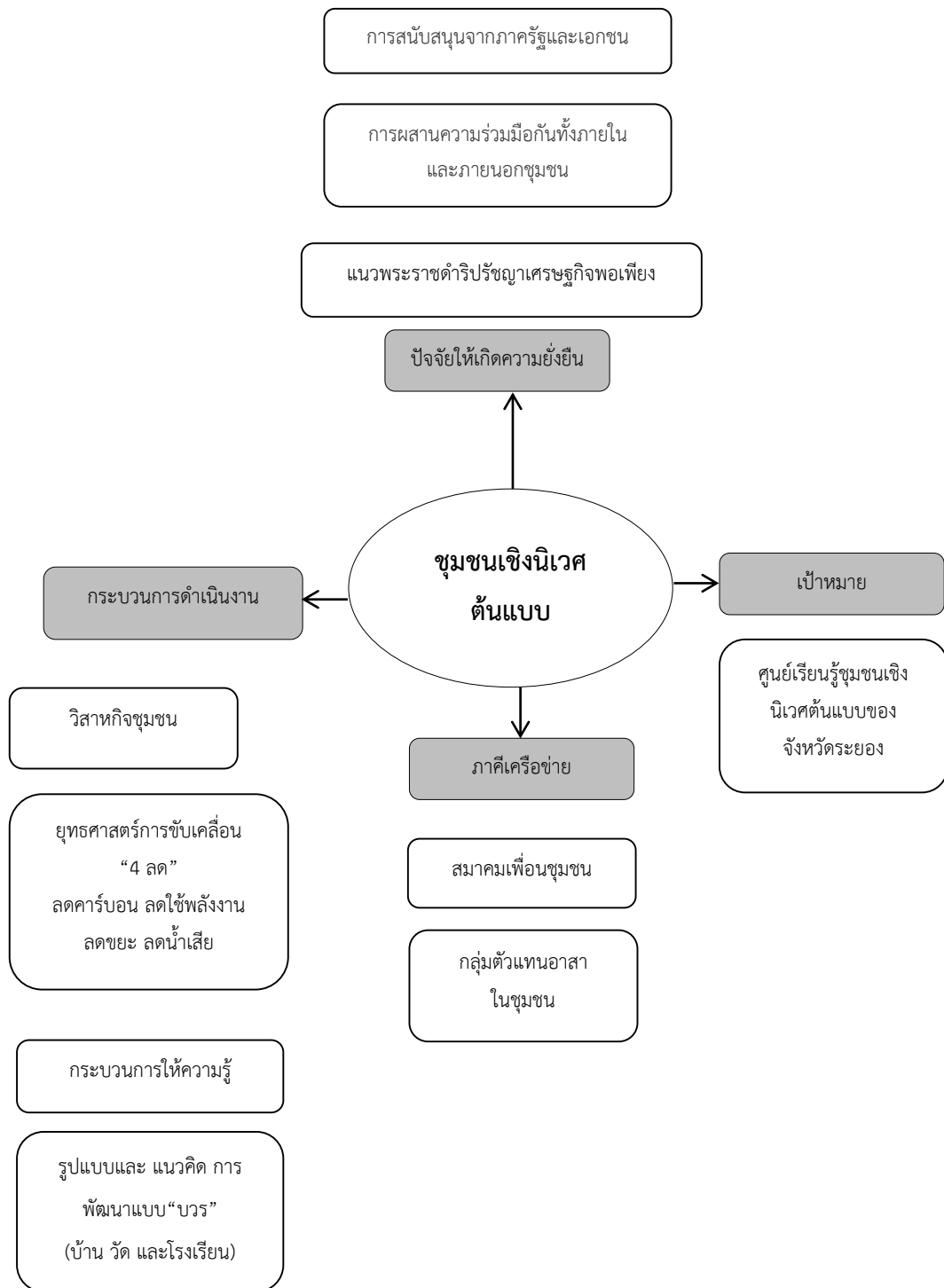
2) จากผืนนาผืนสุดท้ายในมาบตาพุด เพิ่มนวัตกรรมทำข้าวไรซ์เบอร์รี่ Rice Me

(ผลิตภัณฑ์ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ สแน็คบาร์)

3) จากดินปนทราย สู่พืชสมุนไพร สุนัขวัดกรรมสุขภาพดีวิถีไทย Horm Herb

4) จากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน สู่อาหารดิน ดีต่อสุขภาพดินและสุขภาพคน Soid Food

เมื่อพิจารณารูปแบบและการจัดการในพื้นที่ ของชุมชนเกาะกอกเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน เชนิเวศต้นแบบของจังหวัดระยอง จากองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้น สามารถแสดงเป็นแผนภูมิ รูปแบบการจัดการพื้นที่ ได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แผนภูมิรูปแบบการจัดการพื้นที่

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.). *การประเมินเทศบาลด้านสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประจำปี 2558*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2537). *การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิติกร จามรดุสิต. 2558. เมืองเชิงนิเวศและการประยุกต์ใช้ประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาเมืองเชิงนิเวศ. *วารสารสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง*, 1(1), 32-45.
- เกษม จันทร์แก้ว. (2558). การจัดการสิ่งแวดล้อมในอนาคต. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 20(1), 13-19.
- ชนัญญ์ แสงพุ่ม. (2556). *การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลกรณีชุมชนท่องเที่ยวตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประทีป มากมิตร และอารีย์ สุขสวัสดิ์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาชุมชนพุนบำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์*, 19(2), 95-105.
- ปริญญา ขวัญทองยิ้ม. (2554). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนคลองเปื่อย อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2559). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลคิมทอง.
- พระนันทวิมล จันทสาโร/ ภูซุม. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม. ใน *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2560*, 20 มกราคม 2560, หน้า 1708-1720.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2561). การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน: การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 116-128.

- พีรตร แก้วลาย และทิพย์สุตา จันทรแจ่มหล้า. (2559). เมืองสร้างสรรค์: แนวทางการพัฒนาเมืองจาก สินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2540). ป่าชุมชน : ทางเลือกในการคุ้มครองระบบนิเวศโดยชุมชน. *ข่าวสารป่ากับชุมชน*, 4(8).
- รัชฎากร วิจิฎกุล. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(3), 58-64.
- ราเชนทร์ นพณัฐวร, ทิพย์ลัดดา ชานิกุล และยุริ ศรีสุรัตน์. (2559). กระบวนการประชาสังคม “บวร”หลักในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติสหวิทยาการเอเชียอาคเนย์ 2559 ครั้งที่ 3*. วันที่ 23 มิถุนายน 2559, โรงแรมริชมอนด์ สไตลิช คอนเวนชัน.
- โรจนา ธรรมจินดา และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบธุรกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา กลุ่มผักปลอดสารบันดอนสถานอำเภอปัว จังหวัดน่าน. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(4), 98-107.
- ลัดดาวัลย์ สำราญ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1 (The 1st RUSNC)*. 22 มิถุนายน 2559, ณ อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ (อาคาร 24) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, หน้า 629-637.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2557). โรงงานสีเขียว Eco-efficiency. *TPA news*, 18(209), 26.
- วิฑูรย์ แก้วสุวรรณ, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และบุญเรือง ศรีเหรียญ. (2559). การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 6(2), 55-69.
- ศิริลักษณ์ ช่วยพนัง. (2560). *สิ่งแวดล้อมกับการดำเนินชีวิต*. สงขลา: สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพและสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมเชาวน์ บำรุงชัย. (2559). รูปแบบการพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย. *สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 22(1), 70-78.
- สิทธิชัย ตันศรีสกุล. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารช่อพะยอม*, 21, 51-68.

- สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อนุชา สิกุลจ้อย. (2560). *รายงานการสรุปผล กิจกรรมศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเชิงนิเวศ และโรงเรียนต้นแบบเชิงนิเวศ พื้นที่มาบตาพุดคอมเพล็กซ์ จังหวัดระยอง*. กรุงเทพฯ: สถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.
- อัจฉรา รักยุติธรรม. (2554). การพัฒนาทางเลือกกระแสหลัก. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 30(2), 15-43.
- อาจอง ประพัทธ์สุนทรสาร. (2554). *คู่มือสื่อการสอนวิชาชีววิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Brundtland Commission. (1987). *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Retrieved month day, year, from <http://www.un-documents.net/our-common-future>
- Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money From Ideas*. London, UK: Penguin.

การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: ศึกษาบทบาทของ
บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว จังหวัดเชียงใหม่

The Implementation of Foreign Labour Policy: A Study of the Role of
Employment Arrangement Service Agency in Chiangmai

ผกาดี เมืองมูล (Pakawadee Muangmoon)

นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Student, Master of Arts Program in Social Development Administration,

National Institute of Development Administration

email: pakawadee.mua@stu.nida.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ และ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ ภายใต้ขอบเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methodology) การศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 13 คน ประกอบด้วย ตัวแทนบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว ผู้ว่าจ้างแรงงานต่างด้าว เจ้าหน้าที่รัฐ และการวิจัยเชิงปริมาณจากการเก็บแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าว 400 คน ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เป็นบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ว่าจ้างแรงงานและแรงงานต่างด้าว กลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าว ร้อยละ 81.30 เคยใช้บริการบริษัท บทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว สามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการนำเข้าและขึ้นทะเบียนแรงงาน 2) ด้านการพัฒนาแรงงาน และ 3) ด้านการกำกับติดตามแรงงาน ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านการยอมรับในนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพราะบริษัทเหล่านี้มีความเชี่ยวชาญในด้านกฎระเบียบ วิธีการ และมีความสามารถในการเข้าถึงแรงงาน โดยมีผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นเงื่อนไขสำหรับการยอมรับนโยบาย สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติมี 3 ด้าน

ผกาดี เมืองมูล

ประกอบไปด้วย 1) ด้านสมรรถนะองค์การ 2) ด้านประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม และ 3) ด้านการสื่อข้อความและประชาสัมพันธ์ จากผลการวิจัยข้างต้น นำไปสู่ข้อเสนอในการปรับระบบการบริหารแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ การพัฒนาเทคโนโลยีและการสื่อสาร สร้างระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีการเชื่อมโยง การปราบปรามการทุจริต เข้มงวดกับบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย และการส่งเสริมบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงาน ต่างด้าวในด้านการพัฒนาแรงงาน สำหรับการเตรียมพร้อมแรงงานต่างด้าวเข้าสู่ภาคครัวเรือนที่มีแนวโน้มต้องการแรงงานประเภทดูแลผู้สูงอายุและเด็กสูงขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: การนำนโยบายไปปฏิบัติ, แรงงานต่างด้าว, บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว

Abstract

The purposes of this study were to examine 1) the role of employment arrangement service agency (EASA) for foreign labour policy implementation and 2) the success and failure factors for foreign labour policy implementation. This study used mixed methodology. The qualitative research is composed of 13 cases in-depth interview who representatives of EASA, foreign labour employer, and government official and the quantitative study collected questionnaire data from 400 foreign labours. The study area is in Chiang Mai province. The finding showed there are 81.30% of foreign labour have been used EASA service. The role of EASA has three main areas include: mporting and registering labour, labour-development, and labour- monitoring. These roles have promoted the progressive of foreign labour policy implementation. For this reason, the adoption of EASA of foreign labor policy became a success factor of foreign labour policy implementation. On the other hand, there are 3 factors that affected the failure of policy implementation; 1) organization competency, 2) effectiveness in planning and control, and 3) media and public relations. The results of this study lead to the proposal to re-organize the management system of foreign labour policy, develop the information and communication technology, create linked information systems, fight against corruption, monitoring illegal EASA, and promote the labour-development role of

EASA in order to prepare labour for household sector (elderly and children care worker) which will be in required in the future.

Keywords: Policy Implementation, Foreign Labour, Employment Arrangement Service Agency

บทนำ

การพยายามข้ามพรมแดนของคนสัญชาติหนึ่งในเขตอำนาจรัฐหนึ่ง ไปสู่เขตแดนของอีกรัฐหนึ่งย่อมเกิดปัญหา เพราะการปล่อยให้คนที่ไม่ใช่คนของรัฐและไม่มีรายชื่อในทะเบียนราษฎรข้ามพรมแดนเข้ามาย่อมสร้างความวิตกกังวลว่ารัฐผู้ให้อำนาจเหนือเขตแดนปลายทางจะสามารถควบคุมคนเหล่านั้นมิให้สร้างปัญหากระทบต่อความมั่นคงของรัฐได้อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นในด้านการบริหารจัดการ อาชญากรรม หรือระบบสาธารณสุข ดังนั้น ปัญหาการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวในมุมมองของรัฐไทยจึงถือเป็น “ภัย” รูปแบบหนึ่งต่อการปกครองประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553; ศิวีโล ชยางกูร, 2555; ประสงค์ เล้าหะพงษ์, 2559) รัฐจะมีวิธีจัดการสถานการณ์แรงงานต่างด้าวในประเทศไทยอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวถือเป็นภัยรูปแบบหนึ่งในการปกครองประเทศ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าแรงงานต่างด้าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเป็นกลุ่มแรงงานที่อยู่ในกระแสความต้องการของผู้ว่าจ้างแรงงานชาวไทยไม่ว่าจะในระดับครัวเรือน หรือในระดับอุตสาหกรรม นับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ลงนามบันทึกทำความเข้าใจกับประเทศเมียนมา เพื่อขึ้นทะเบียนผู้ที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายให้มีการจ้างงาน และ อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวอย่างถูกกฎหมาย ประกอบกับในปี 2549 หลังจากการแถลงนโยบายว่าด้วยการรักษาความมั่นคงของรัฐที่เน้นไปที่การจัดการในด้านความมั่นคงปลอดภัยจากอาชญากรรมในประเทศ และภัยข้ามชาติประเภทต่างๆ ซึ่งรวมถึงภัยที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้หลบหนีเข้าเมือง และคนต่างด้าวผิดกฎหมาย (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2558) ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงเริ่มมีการบริหารจัดการแรงงานอย่างจริงจังและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นผลทำให้แรงงานต่างด้าวที่เคยถูกจัดอยู่ในกลุ่มแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายหรือผู้หลบหนีเข้าเมืองกลายเป็นแรงงานถูกกฎหมายมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาที่เปลี่ยนผ่าน

ผู้ศึกษาสังเกตเห็นสิ่งที่น่าสนใจว่า ความก้าวหน้าส่วนหนึ่งของการนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ เกิดจากการดำเนินงานของ “บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว” ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อ

ผู้ว่าจ้างแรงงานและแรงงานต่างด้าวในฐานะบริษัทตัวแทนที่ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการจัดหาและนำเข้าแรงงานต่างด้าวอย่างถูกกฎหมาย การดำเนินการพิสูจน์สัญชาติสำหรับแรงงานนอกกฎหมาย ตลอดจนการต่อวีซ่าหรือการต่อใบอนุญาตทำงานในราชอาณาจักรเมื่อถึงกำหนดจากการสำรวจผลงานวิจัยที่ผ่านมาของฐานข้อมูลโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ยังไม่งานชิ้นใดที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในฐานะที่มีบทบาทในการนำนโยบายไปปฏิบัติ งานชิ้นนี้จึงได้อธิบายถึงบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว และนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลว ในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

ทบทวนวรรณกรรม

ความสำเร็จและความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนักทฤษฎีนโยบายและผู้ที้นำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำนโยบายไปปฏิบัติถือว่าเป็นตัวแสดงที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติมากกว่าในการที่จะแสวงหาแนวทางเพื่อความสำเร็จของนโยบาย (Younis & Davidson, 1990, p. 3) สำหรับนโยบายทางสังคมที่รับผิดชอบโดยรัฐนั้นพบว่า รัฐมักจะยึดติดกับกฎระเบียบ (Rule-bound) และขาดกลไกที่ยืดหยุ่น (Inflexible Bureaucratic Machine) ซึ่งมีการทำงานที่ไม่สนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์หรือปัญหา ให้ความสนใจต่อระเบียบ (Procedures) ของราชการมากกว่าการใช้ ความพยายามเพื่อนำนโยบายจากการศึกษาของ Paul A. Sabatier และ Daniel A. Mazmanian (อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2554, หน้า 480) ได้ศึกษาเรื่องเงื่อนไขของการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุปเงื่อนไขที่จำเป็น 5 ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลที่เที่ยงตรง ความชัดเจนของนโยบาย ความตั้งใจจริงทางการเมือง การสนับสนุนขององค์กร และสถานการณ์ภายนอกซึ่งไม่มีความขัดแย้งต่อวัตถุประสงค์ของนโยบาย โดยระบุว่า ถ้าเงื่อนไขดังกล่าวบกพร่องใดมีความบกพร่องจะ

ก่อให้เกิดปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ ยิ่งความบกพร่องมากเท่าใดก็จะ
เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวมากขึ้นเท่านั้น

การศึกษาเรื่องการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติของวรเดช จันทรศร (2548, หน้า 135 -
154) ได้เสนอตัวแบบทางทฤษฎีของการนำนโยบายไปปฏิบัติรวม 6 ตัวแบบ ได้แก่ ตัวแบบที่ยึดหลัก
เหตุผล ตัวแบบด้านการจัดการ ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร ตัวแบบทางกระบวนการของ
ระบบราชการ ตัวแบบทางการเมือง และตัวแบบเชิงบูรณาการ จากการพิจารณาตัวแบบทั้งหมด
พบว่า มีตัวแบบ 4 ตัวแบบที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการใช้ศึกษางานชิ้นนี้ ได้แก่
ตัวแบบด้านการจัดการ ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ ตัวแบบทางการเมือง และตัว
แบบเชิงบูรณาการ

จากการศึกษาตัวแบบและทฤษฎีในการวัดสำเร็จและความล้มเหลวของการนำนโยบายไป
ปฏิบัติสามารถสังเคราะห์ให้เห็นถึงวิธีการที่จะประยุกต์ใช้ตัวแบบเหล่านี้ในการพิจารณาปัจจัยที่มีผล
ต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ ดังนี้

1. การสนับสนุนนโยบาย การทำให้หน่วยงานในระดับล่างยอมรับแนวทาง แผนงาน
โครงการ หรือผลของการแปลงนโยบายนั้นไปปฏิบัติต่อไป ในการที่หน่วยงานระดับล่างลงมาจะ
ยอมรับและตอบสนองต่อนโยบายใดๆ นั้น ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ลักษณะ
สำคัญขององค์กร สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนรูปแบบและความเข้มข้นทาง
การเมืองและผลประโยชน์ที่จะได้รับ ปัจจัยด้านผลประโยชน์ นับว่าเป็นตัวแปรสำคัญและส่งผลต่อ
ความเต็มใจและความร่วมมือร่วมใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (วรเดช จันทรศร, 2548, หน้า 35-
43)

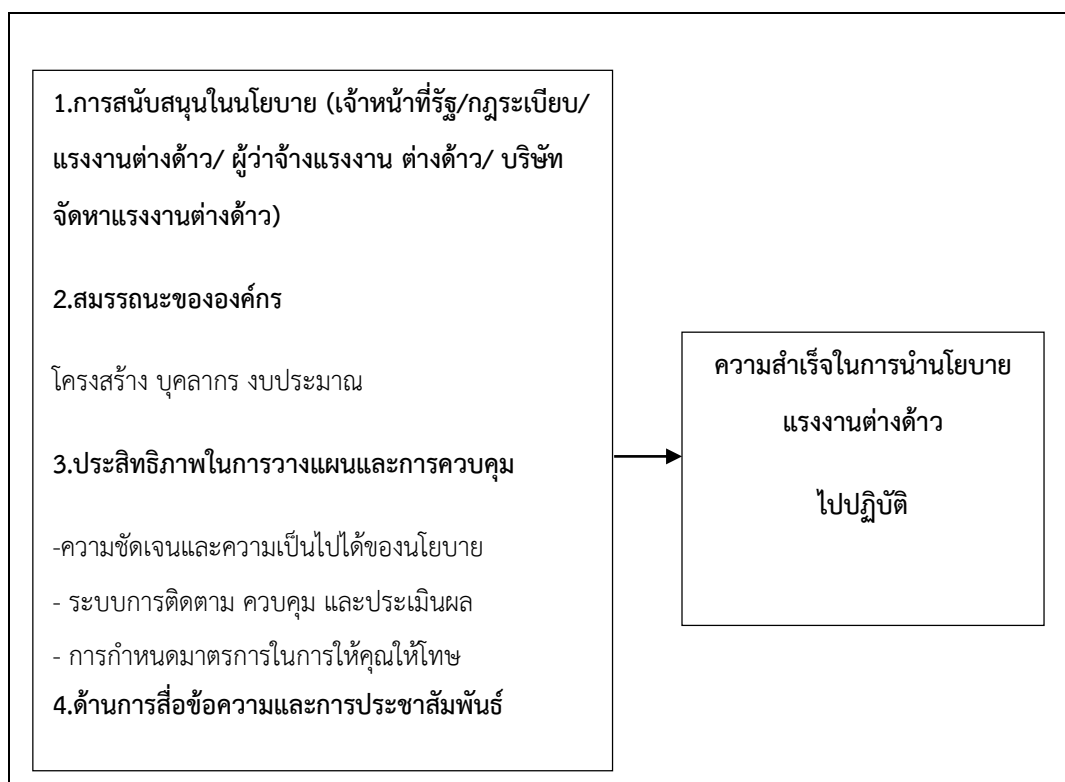
2. สมรรถนะองค์กร โดยต้องพิจารณาถึง โครงสร้างองค์กร บุคลากร และงบประมาณ

3. ประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม โดยต้องพิจารณาถึง

- ความชัดเจนและความเป็นไปได้ของนโยบาย
- ระบบการติดตาม ควบคุม และประเมินผล
- การกำหนดมาตรการในการให้ทุนให้โทษ

4. ด้านการสื่อสารความและการประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถกำหนด
เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีการศึกษาประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) และ การเก็บแบบสอบถาม (Questionnaire)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกออกไปตามความเหมาะสมของวิธีการศึกษา ประกอบด้วย จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าของหรือตัวแทนเจ้าของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ว่าจ้างแรงงานต่างด้าว กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแรงงานต่างด้าว ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการเลือกตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

1. เจ้าของหรือตัวแทนบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว: จากการสำรวจประชากรบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว พบว่า บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน 32 แห่ง

ประกอบด้วย บริษัทถูกกฎหมาย จำนวน 6 แห่ง (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2558ข) และบริษัท ผิดกฎหมาย จำนวน 26 แห่ง (จากการสำรวจโดยผู้วิจัย) ได้รับความอนุเคราะห์ตอบรับการ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ จำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย บริษัทถูกกฎหมาย 4 แห่ง และบริษัท ผิดกฎหมายจำนวน 2 แห่ง รวมมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้บริหารหรือตัวแทนของบริษัทจัดหา แรงงานต่างด้าวจำนวน 6 คน

2. ผู้ว่าจ้างแรงงานต่างด้าว: ใช้วิธีกำหนดประชากรโดยการเลือกตัวอย่างโดยเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้ว่าจ้างแรงงานที่ใช้บริการบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวจำนวน 5 คน

3. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมการจัดหางานเชียงใหม่ 1 คน และผู้ปฏิบัติงาน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 1 คน รวมมีการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน

4. แรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา จังหวัดเชียงใหม่มีแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ที่เข้ามาทำงานและทำการขึ้นทะเบียนอย่างถูกกฎหมาย จำนวน 63,451 คน (สำนักบริหารแรงงาน ต่างด้าว, 2558ก, หน้า 21) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการคำนวณของ Yamane (1973, หน้า 549) โดยกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 5% (ค่า $e = .05$) จะได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397.45 คน ผู้วิจัยจึงปรับเป็นตัวอย่าง 400 คน (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) ที่ผ่านการตรวจสอบ คุณภาพข้อมูลด้วยการตรวจสอบความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ ที่ปรึกษา

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยการตรวจสอบ ความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปเก็บตัวอย่าง แบบสอบถาม (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าว จำนวน 42 คน จากนั้นนำมา ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยค่าสถิติ Cronbach's Alpha ซึ่งค่าถึที่นำมาใช้มี Cronbach's Alpha ไม่ต่ำกว่า 0.8 และตรวจสอบอำนาจจำแนกของข้อคำถามด้วยค่าสถิติ Corrected Item Total Correlation โดยค่าถึที่ใช้มีค่า Corrected Item Total Correlation มากกว่า 0.257 ซึ่งเป็นค่าวิกฤตของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน แบบ One-tail ที่ระดับ 0.05 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการอธิบายเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ตีความข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุป
2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. บทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เป็นบริษัทเอกชนที่ประกอบกิจการธุรกิจให้บริการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ว่าจ้างแรงงาน และแรงงานต่างด้าว ที่เห็นว่าการดำเนินธุรกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวนั้นมีอุปสรรคในด้านเวลา สถานที่ ความรู้ความเข้าใจในระเบียบ ตลอดจนงานเอกสารและธุรการต่างๆ โดยผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 81.30 เคยใช้บริการบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว ในจำนวนผู้ใช้บริการทั้งหมด ร้อยละ 62.80 มีความพึงพอใจในการให้บริการของบริษัท โดยร้อยละ 65.50 เห็นว่า การติดต่อดำเนินการผ่านทางบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวสะดวกสบายกว่าติดต่อกับหน่วยงานรัฐโดยตรง บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวมีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว โดยตัวอย่างกว่าร้อยละ 91 อยากให้บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้ามาทำงานในประเทศไทย อีกทั้ง ร้อยละ 92.50 อยากให้บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวเป็นธุระจัดหางานให้ และอีกร้อยละ 93 อยากให้บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวคอยช่วยเหลือตลอดการทำงานในประเทศไทย จากผลการศึกษาพบว่า การให้บริการของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวที่ผ่านมา บริษัทได้ให้บริการในหลายรูปแบบ จำแนกได้เป็น 3 บทบาท ประกอบไปด้วย

1) บทบาทด้านการนำเข้าและแรงขึ้นทะเบียนแรงงาน ได้แก่

- การให้บริการนำเข้าแรงงานซึ่งมีทั้งแบบถูกกฎหมายและแบบผิดกฎหมาย ผลการศึกษาจากตัวอย่างที่ใช้บริการบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว จำนวน 325 คน พบว่า มีตัวอย่างร้อยละ 41.20 ที่ได้รับการอำนวยความสะดวกจากบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการเข้ามาทำงานในประเทศไทย
- การให้บริการปรับสภาพแรงงานผิดกฎหมายเป็นแรงงานถูกกฎหมายด้วยกระบวนการขึ้นทะเบียนแรงงาน พิสูจน์สัญชาติ ทำพาสปอร์ต และใบอนุญาตทำงาน สำหรับการจ้างงานนั้น ตัวอย่างร้อยละ 39.70 ได้บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวเป็นธุระในการจัดหางานให้

นอกจากนี้ ตัวอย่างร้อยละ 69.50 ได้รับการช่วยเหลือจากบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวตลอดเวลาที่ทำงานในประเทศไทย

- บริการขอโควตาการจ้างงานให้แก่ผู้ว่าจ้างแรงงาน ทั้งผู้ว่าจ้างแรงงานบุคคล และนิติบุคคล รวมทั้งรับเป็นนายจ้างลอย ซึ่งหมายถึงการรับจ้างเป็นผู้ว่าจ้างแรงงานให้แก่แรงงานต่างด้าวที่ไม่ต้องการสังกัดผู้ว่าจ้างแรงงานใดๆ

2) บทบาทในการพัฒนาแรงงาน ผลการศึกษาพบว่าบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวได้มีบทบาทการพัฒนาแรงงานโดยการให้ข้อมูลความรู้เบื้องต้นด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ แก่แรงงานต่างด้าว และผู้ว่าจ้างแรงงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าวที่พบว่า ค่าเฉลี่ยในประเด็น “แรงงานต่างด้าวได้รับความรู้ในเรื่องกฎหมายแรงงานจากบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในระดับ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 2.86 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.92) อย่างไรก็ตามผลการศึกษายังไม่พบว่าบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวมีการเตรียมความพร้อมให้แรงงานในด้านความรู้ทางภาษา และการพัฒนาทักษะการทำงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าวที่พบว่ามีการ “ได้รับความรู้และการพัฒนาทักษะตามความเหมาะสม” จำนวนเพียงร้อยละ 38.50 เท่านั้น ทั้งนี้ ตัวอย่างบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวและตัวอย่างผู้ว่าจ้างแรงงานมองว่าในอนาคตสามารถที่จะต่อยอดเพิ่มบทบาทในด้านการพัฒนามากขึ้น เพราะจะเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ว่าจ้างแรงงานและแรงงาน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทักษะการทำงานด้านการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ โดยผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าว ร้อยละ 91.5 มีความคาดหวังต่อบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในด้านการให้ความรู้และพัฒนาทักษะให้แรงงานตามความเหมาะสม

3) บทบาทในการกำกับติดตามและควบคุมแรงงานของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวเป็นบทบาทที่ต่อเนื่องมาจากการให้บริการนำเข้าและจดทะเบียนแรงงาน ประกอบไปด้วย จัดทำฐานข้อมูลและติดตามแรงงาน แจ้งย้ายที่พัก เปลี่ยนผู้ว่าจ้างแรงงาน แจ้งย้ายออก ต่ออายุวีซ่า ต่ออายุพาสปอร์ต รายงานตัว 90 วัน บริการด้านกฎหมาย ซึ่งบทบาทหน้าที่เหล่านี้มีส่วนช่วยให้กระบวนการกำกับติดตามแรงงานตามนโยบายแรงงานต่างด้าวให้สำเร็จมากขึ้น

จากผลการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวไม่เพียงแต่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ว่าจ้างแรงงานต่างด้าว หรือแรงงานต่างด้าวเท่านั้น ในอีกทางหนึ่งยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้สามารถทำงานได้ง่ายมากขึ้น การดำเนินงานของบริษัทเหล่านี้จึงส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวจึงมีบทบาทต่อการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เข้ามามีส่วนสนับสนุนการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งในระดับมหภาค และจุลภาค การดำเนินงานของบริษัทจัดหาแรงงาน ต่างด้าว ไม่เพียงแต่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ว่าจ้างแรงงานต่างด้าว หรือแรงงานต่างด้าวเท่านั้น ในอีกทางหนึ่ง ยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้สามารถทำงานได้ง่ายมากขึ้น การดำเนินงานของบริษัทเหล่านี้จึงส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความก้าวหน้า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ คือการยอมรับในนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว รูปแบบของการยอมรับในนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว สะท้อนผ่านบทบาททั้ง 3 ด้าน เงื่อนไขสำคัญสำหรับการยอมรับนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เกิดจากเงื่อนไขด้านผลประโยชน์ทางธุรกิจ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติจำแนกเป็น 3 ด้าน

2.1) ปัจจัยด้านสมรรถนะขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างการทำงาน และการประสานข้อมูลขาดการบูรณาการ มีโครงสร้างการทำงานแบบส่วนแบ่งหน่วยงาน โครงสร้างดังกล่าวเป็นโครงสร้างที่ซับซ้อนและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้ใช้บริการ ส่งผลให้ผู้ว่าจ้างแรงงาน รู้สึกไม่สนับสนุนการขึ้นทะเบียนเพราะมองเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก สอดคล้องกับความเห็นของแรงงานต่างด้าว ร้อยละ 90.5 มองว่าการติดต่อกับหน่วยงานรัฐเป็นเรื่องยุ่งยาก ในขณะที่ ร้อยละ 89.5 เห็นว่า การเดินทางเพื่อติดต่อกับหน่วยงานรัฐประสบความยากลำบาก และ ร้อยละ 92.0 พบว่าการดำเนินการต่างๆ ใช้เวลานานและรบกวนเวลาทำงาน สำหรับโครงสร้างระบบข้อมูล ขาดสารและการสื่อสารระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบพบว่าไม่มีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างกัน นอกจากนี้ ในการทำธุรกรรมต่างๆ ผู้มาติดต่อต้องมีการกรอกเอกสารและเตรียมเอกสารที่ซ้ำซ้อน สะท้อนถึงความไม่เป็นเอกภาพของหน่วยงานหรือการไม่มีการบูรณาการการทำงานที่ดี ในด้านบุคลากรนั้น พบว่า มีความเชี่ยวชาญ แต่ไม่เพียงพอต่อการให้บริการ จากการสัมภาษณ์บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวให้ความเห็นสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่รัฐผู้ปฏิบัติงานและสอดคล้องกับผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างแรงงานต่างด้าว พบว่า ร้อยละ 82 เห็นว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความเชี่ยวชาญในการทำงาน ในขณะที่ร้อยละ 45.0 เห็นว่าเจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการให้บริการ นอกจากนี้ ผลการศึกษาในด้านงบประมาณ พบว่า การดำเนินการผลักดันส่งแรงงานต่างด้าวไม่จดทะเบียนกลับ ซึ่งเป็นงานในความรับผิดชอบของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองนั้น มีความจำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง

มาก ก่อให้เกิดการตอรองกันระหว่างผู้ว่าจ้างแรงงานกับเจ้าหน้าที่ นำมาซึ่งปัญหาด้านการทุจริต ปัญหาด้านการสวมสิทธิในระบบประกันสุขภาพ ปัญหาด้านความมั่นคงของรัฐ

2.2) ปัจจัยด้านประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม

- ด้านความชัดเจนและเป็นไปได้ของนโยบาย: นโยบายแรงงานต่างด้าวมีปัญหา ด้านความชัดเจนของนโยบายทั้งในส่วนของตัวเองเนื้อหา นโยบาย และ กฎกติกาในการนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ยังพบว่า นโยบายและกฎระเบียบเปลี่ยนแปลงบ่อย มีการเพิ่มเติมอยู่เสมอ

- ระบบการติดตาม ควบคุม และประเมินผลนโยบาย: นโยบายแรงงานต่างด้าว ยังไม่ได้รับการประเมินนโยบายในระดับมหภาคอย่างจริงจัง มีเพียงแต่การประเมินระดับหน่วยงาน องค์กร ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่นำไปสู่การวางแผนการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวในระยะยาว

- การกำหนดมาตรการในการให้ทุนให้โทษ : ความไม่โปร่งใสขององค์กรภาครัฐ เอื้อต่อการทำทุจริตของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว จากการสัมภาษณ์ แรงงานต่างด้าว ผู้ว่าจ้าง แรงงาน และบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว มีความเห็นตรงกันว่า การทุจริตเกิดขึ้นในทุกธุรกรรม เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว นอกจากนี้ ปัญหาบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในจังหวัด เชียงใหม่ไม่ได้รับการตรวจสอบและควบคุมอย่างจริงจัง สาเหตุที่บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ดำเนินการอย่างผิดกฎหมาย เพราะการจดทะเบียนมีความความซับซ้อนและใช้ต้นทุนสูงเกินกว่าผู้ประกอบการรายย่อยสามารถทำได้ และการให้บริการในฐานะบริษัทผิดกฎหมายสามารถให้ สินบนกับเจ้าหน้าที่สะดวกกว่า เนื่องจากต่างฝ่ายต่างกระทำผิด จึงเกิดการคานอำนาจกันและหา ประโยชน์ร่วมกันได้

3) ด้านการสื่อข้อความและการประชาสัมพันธ์: จากการศึกษาพบว่า รัฐยังมีการ ประชาสัมพันธ์สื่อสารไม่เพียงพอต่อการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมาย เจ้าหน้าที่รัฐมีข้อจำกัดด้านภาษาที่ ใช้ในการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ข่าวสารส่วนหนึ่งอาศัยบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการ กระจายข้อมูล มีแรงงานต่างด้าวเพียงร้อยละ 19.50 ที่รับทราบข้อมูลมาจากการประชาสัมพันธ์ของ รัฐ

อภิปรายผล

1. บทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

จากผลการศึกษาพบว่า บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวมีบทบาทส่งผลให้การนำนโยบาย แรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติมีความก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของสมพงศ์ สระแก้ว และปฐิมา ตั้งปรัชญากุล (2552) ที่เสนอว่า การมีกระบวนการนายหน้า (รวมถึงบริษัทจัดหาแรงงาน

ต่างด้าว) เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวของไทยไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ อาจเกิดจากความแตกต่างทางด้านมุมมองของผู้ศึกษาที่มีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ เนื่องจากการดำเนินงานของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวมุ่งการทุจริตและมีระบบสินบนอย่างเปิดเผย จึงทำให้นโยบายไม่เกิดความโปร่งใส อีกทั้งบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวหลายรายเป็นบริษัทที่ไม่ได้รับการจดทะเบียนทำให้บริษัทเหล่านี้อยู่เหนือการควบคุมของรัฐ ด้วยเหตุนี้ บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในมุมมองของสมพงศ์ และปฏินา (2552) จึงเป็นสาเหตุให้การนำนโยบายไปปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพ แต่หากพิจารณาที่ผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติและบทบาทในการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้ง 3 ด้านของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว (ได้แก่ การนำเข้าและขึ้นทะเบียนแรงงาน การพัฒนาแรงงาน และการกำกับติดตามควบคุมแรงงาน) จะพบว่า บริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์สนับสนุนในการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างยิ่ง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

ผลการศึกษาพบว่า การยอมรับในนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ การยอมรับในนโยบายนำไปสู่การสนับสนุนนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว การสนับสนุนดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปแบบของบทบาทการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้ง 3 บทบาท ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Paul A. Sabatier และ Daniel A. Mazmanian (1983, p. 41) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนขององค์กรเป็นเงื่อนไขจำเป็นของการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการยอมรับนโยบายของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวเกิดจากเงื่อนไขด้านผลประโยชน์ สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ วรเดช จันทรร (2548) ที่เสนอว่า ผลประโยชน์ที่องค์กรได้รับ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะสร้างความเต็มใจให้หน่วยงานที่รับนโยบายไปปฏิบัติ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ

ผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของวีรชัย ศาสตราศรี (2542) ศรีนคร วงศ์ใจ (2543) ประชา (2548) ฉัตรสุตา ธงชัยสุวรรณ (2551) ภัทรรุธ เกอแผละ (2552) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวในการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ ประกอบด้วยปัจจัยด้านสมรรถนะขององค์กร ด้านความไม่เพียงพอของทรัพยากรเจ้าหน้าที่และงบประมาณ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐกานต์ สาจำปา (2549) และณัฐพล รักชาติ (2549) ในประเด็นด้านปัญหาการปฏิบัติงานตามนโยบายที่เกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและความไม่ชัดเจนของขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาดังกล่าวย้ำแนวคิดของ Mountjoy & O'Toole (1979, pp. 466-467) ที่ว่า ทรัพยากรที่และแนวทางการปฏิบัติที่ระบุอย่างเฉพาะเจาะจงจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับปัญหาด้านสมรรถนะขององค์กรนั้น เป็นผลมาจากการมีระบบราชการที่ใหญ่โตเกินไป (Big Government) ประกอบกับรูปแบบการวางโครงสร้างการบริหารจัดการตามแบบทฤษฎีระบบราชการที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในโครงการที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมองค์กรและข้าราชการ ดังที่ Younis and Davidson (1990, p. 3) ได้อธิบายไว้ การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติเป็นภาระงานใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ข้าราชการและการดำเนินงานขององค์กรต้องมีการปรับอยู่บ่อยครั้ง

จากผลการศึกษาที่พบว่า ความชัดเจนและความเป็นไปได้ของนโยบาย เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความล้มเหลวของการนำนโยบายแรงงานต่างด้าว เป็นไปตามที่ Meranto (1967, p. 144) และ Stevens and Steven (1970, pp. 348-425) ได้เสนอไว้ว่า การขาดความชัดเจนและความแน่นอนของนโยบายจะนำไปสู่ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติของบุคลากรระดับล่าง การที่นโยบายมีปัญหาด้านความชัดเจนและความเป็นไปได้ของนโยบาย เกิดจากแนวคิดในเรื่องการจัดการของรัฐบาลไทยมีพื้นฐานมาจาก ทุนนิยมมุ่งหวังกำไร โดยมีกลุ่มทุนท้องถิ่น และกลุ่มทุนการเมือง เป็นผู้ผลักดัน และแนวคิดเรื่องความมั่นคงของชาติ โดยมีฝ่ายความมั่นคงและราชการเป็นผู้ผลักดัน การกำหนดนโยบายที่ถ่ายโอนไปตามบทบาทอำนาจของผู้มีอำนาจส่งผลให้นโยบายมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย จึงเห็นได้ว่าเงื่อนไขด้านการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและการสนับสนุนทางการเมืองจากผู้มีอำนาจมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทิศทางในการดำเนินงานของนโยบายตามที่ Sabatier and Mazmanian (1979, pp. 27-39) ได้อธิบายไว้ว่า สาเหตุสำคัญของปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว เกิดจากการขาดการประเมินผล (William N. Dunn, 1994) ด้วยเหตุนี้ การที่ภาครัฐขาดการประเมินการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติในระดับมหภาพ ทำให้รัฐไม่สามารถแก้ไขและควบคุมให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นผลสำเร็จ

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาพบว่าการทุจริตเกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของทักษิณ เห็นชอบดี (2546) และกรมการจัดหางาน (2550) สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในด้านมาตรการให้คุณให้โทษ (Enforcement) ในการนำนโยบายไปปฏิบัติจนนำไปสู่ความล้มเหลวในที่สุด และเห็นควรว่ารัฐต้องมีมาตรการที่ได้เด็ดขาดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐไม่มีสายบังคับบัญชาที่จะสั่งการให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ได้ การนำนโยบายไปปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จจึงต้องมีกลไกเพื่อให้ปฏิบัติสอดคล้องตามนโยบายที่กำหนด (Neustadt, 1960; Schultze, 1970, p. 202)

ในด้านการสื่อข้อความและการประชาสัมพันธ์ พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่าการนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ เกิดปัญหาการประชาสัมพันธ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ (ประชา มีเหม็ง, 2548; ญัฐกานต์ สาจำปา, 2549; ญัฐพล รักชาติ, 2549; กรมการจัดหางาน, 2550)

ผกาดี เมืองมูล

เนื่องจากการประชาสัมพันธ์จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง ในขณะที่หน่วยงานรัฐไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์เท่าการดำเนินงานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

รัฐควรปรับระบบการบริหารแรงงานต่างด้าว โดยผู้ศึกษาขอเสนอแนวทาง 3 ประการที่ประยุกต์มาจากหลักการสำคัญที่จะป้องกันมิให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบกับปัญหาและอุปสรรคจนกระทั่งนำไปสู่ความล้มเหลว ของ R.S. Mountjoy และ L.O. O'Toole Jr. (Mountjoy and O'Toole, 1979) ดังนี้

ประการแรก ต้องจัดการให้นโยบายเกิดความชัดเจน มีความเป็นไปได้ และสมเหตุสมผล ด้วยการประเมินนโยบายในภาพรวม (Pressman and Wildavsky, 1984) โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดรวมถึงบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวเข้ามามีส่วนร่วม จากนั้นนำบทเรียนที่ได้มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์แรงงานต่างด้าวระยะยาว และกระจายลงสู่แผนระดับพื้นที่/ กลุ่มจังหวัด มีการปรับแผนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ เพิ่มบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวให้สามารถดำเนินธุรกรรมบางอย่างแทนรัฐได้ หรือการเพิ่มจุดให้บริการในการขอโควตาหรือขึ้นทะเบียน/ รายงานตัวในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ประการต่อมา จากการประเมินนโยบายในประการแรก จะทำให้รัฐทราบถึงความต้องการด้านทรัพยากร รัฐจำเป็นต้องเร่งเติมเต็มทรัพยากรให้เพียงพอ หรือปรับระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพขึ้น

ประการสุดท้าย ทบทวนมาตรการให้คุณให้โทษ และเข้มงวดในด้านการบังคับใช้และการลงโทษทางกฎหมาย จัดระเบียบบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว ปรามปรามบริษัทที่ไม่จดทะเบียนและส่งเสริมบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าวในด้านการพัฒนาแรงงาน ทำหน้าที่ในการจัดอบรมให้ความรู้แรงงานต่างด้าวเกี่ยวกับทักษะทางภาษาและกฎหมายพื้นฐาน หรือทักษะอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องและเป็นที่ต้องการ

รายการอ้างอิง

- กรมการจัดหางาน. (2550). *รวมมติคณะรัฐมนตรีและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 - 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว.
- ฉัตรสุตา ธงชัยสุวรรณ. (2551). *ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน จากแรงงานต่างด้าว ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
- ณัฐกานต์ สากำปา. (2549). *ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามนโยบายการจัดระบบการจ้างแรงงานต่างด้าวปี 2547*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพล รักษาคติ. (2549). *การนำนโยบายการจัดระบบแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทักษิณ เห็นชอบดี. (2546). *แนวทางการจัดการแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ศึกษากรณี : สัญชาติลาว พม่า และกัมพูชา ในจังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประชา มีเหม้ง. (2548). *ความคิดเห็นของผู้ประกอบการต่อการจัดระบบแรงงานต่างด้าวในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประสงค์ เลหาะพงษ์. (2559). *การศึกษาเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติเมียนมา ลาวและกัมพูชาในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทย*. *วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 16(2), 118-128.
- ภัทรรุศ เกอแผละ. (2552). *แนวทางการพัฒนากระบวนการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ผกาดี เมืองมูล

วรเดช จันทรศร. (2548). *การนำนโยบายไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์กราฟิคฟอร์แมท.

วรเดช จันทรศร. (2551). *จากนโยบายสู่การปฏิบัติ: องค์ความรู้ ตัวแบบทางทฤษฎี และการประเมินความสำเร็จ ความล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

วีรชัย ศาสตราศรีย. (2542). *รายงานอพยพพม่า : ศึกษากรณีอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศรินคร วงศ์ใจ. (2543). *ผลกระทบจากแรงงานพม่าผิดกฎหมายในประเทศไทย : ศึกษากรณีอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริไล ขยางกูร. (2555). *แรงงานต่างด้าวกับความต้องการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). *ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของไทย ภายใต้ยุคพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2554). *นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด วิเคราะห์และกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สมพงศ์ สระแก้ว และปัทมา ตั้งปรัชญากุล. (2552). *นายหน้ากับกระบวนการย้ายถิ่นแรงงานข้ามชาติจากพม่า: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2558-2564)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2558ก). *ข้อมูลสถิติรายเดือน : พฤษภาคม*. วันที่ค้นข้อมูล 23 มิถุนายน 2558, จาก

<http://wp.doe.go.th/wp/images/statistic/sm/58/sm0558.pdf>

สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2558ข). *รายชื่อบริษัทจัดหางาน/สำนักงานจัดหางาน ในประเทศไทย*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มิถุนายน 2558, จาก

http://wp.doe.go.th/wp/images/mou/ mou_ltd170757.pdf

Dunn, W. N. (1994). *Public Policy Analysis: An Introduction* (2nded). New Jersey: Prentice – Hall.

Meranto, P. (1967). *The Politics of Federal Aid to Education in 1965: A Study in Political Innovation*. New York: Syracuse University.

- Mountjoy, R.S., & O'Toole, L. J. (1979). Toward a theory of policy implementation: An organizational perspective. *Public Administration Review*, 39, 465-476.
- Neustadt, R. E. (1960). *Presidential Power: The Politics of Leadership*. New York: John Wiley & Sons.
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1984). *Implementation*. California: University of California.
- Sabatier, P. A., & Mazmanian, D. A. (1983). Policy Implimentation. In Stuart S. N. (Ed.), *Encyclopedia of Policy Studies*. New York: Marcell Dekker, Inc.
- Schultze, C. L. (1970). The Role of the Incentives, Penalties, and Rewards in Attaining Effective Policy. In Julius M. & Robert H. (Eds.), *Public Expenditures and Policy Analysis*. Chicago: Markham.
- Stevens, R., & Robert, S. (1970). *Medicare: Anatomy of a Dilemma. Law and Contemporary Problems*. Retrieved October 4, 2017, from <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3292&context=lcp>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rded). New York: Harpey and Row Publication.
- Younis, T., & Davidson, I. (1990). The Study of Implementation. In Yaunis T. (Ed.), *Implementation in Public Policy*. Great Britain: Billing G.Sons.

การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชน
จังหวัดชายแดนภาคใต้*

The Rehabilitation of Offenders on Probation of the
Community In the Southern Border Provinces

กรกฎ ทองชะโชค (Korakod Tongkachok)

รองศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Associate professor, Faculty of Law, Thaksin University

เอกราช สุวรรณรัตน์ (Eakrach Suwannarat)

อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Lecturer, Faculty of Law, Thaksin University

อภิวัฒน์ สมานธิ (Apiwat Samathi)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

Assistant professor Dr., Management for Development College, Thaksin University

บทคัดย่อ

การวิจัยในนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายคุมประพฤติกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด วิธีการศึกษาใช้วิธีเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนทนากลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้ได้รับการฟื้นฟูโดยอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ ผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์หลังปล่อย และผู้ที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและสังเกตกระบวนการฟื้นฟูในอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

* บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2559

The Rehabilitation of Offenders on Probation of the Community In the Southern Border Provinces.

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนโดยอาสาสมัครคุมประพฤติ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ทำให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ๆ โดยอาสาสมัครคุมประพฤติซึ่งบางคนก็เป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน รูปแบบดำเนินการทั้งเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาในวัด มัสยิด และมีการทำงานบริการสังคมโดยเมื่อผู้กระทำความผิดสมัครใจในการเข้าทำงานบริการสังคม และในบางรายสมัครใจที่ขอฝึกอาชีพก็จะส่งไปฝึกหัดอาชีพกับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเลี้ยงสัตว์ อาสาสมัครคุมประพฤติ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ การอุทิศเวลา ทำให้ลดภาระงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติได้เป็นจำนวนมาก โดยจะให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก คำนึงถึงชุมชนต้องการให้กลุ่มผู้ที่รอลงโทษ ในส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจอาสาสมัครคุมประพฤติบางส่วนขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพราะเกิดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มขึ้นทั้งด้านเงินและเวลาในการทำงาน ในส่วนอำนาจหน้าที่ของอาสาสมัครคุมประพฤติมีระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2547 รองรับ แต่ในส่วนของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีการฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังไม่มีกฎหมายรองรับ จึงจำเป็นต้องบัญญัติพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนรองรับอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

คำสำคัญ: ผู้กระทำความผิด, คุมประพฤติ, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This research aims to analyze the role of the probation volunteer and probation networks relating to the offender rehabilitation. The study method is qualitative exercised by collecting data from various resources, reviewing related documents, in-depth interviewing probation officers, probation volunteers in the Southern border provinces of Thailand, focusing group on community justice network, rehabilitated offenders, released offenders, individuals with drug rehabilitation, and observing rehabilitation process in Sa Ba Yoi District, Songkhla.

The study shows that the rehabilitation patterns in the communities performed by the probation volunteers and the community justice networks constitute participations of the residents. The patterns are the religions discipline in temples, mosques and community service. When the offenders voluntarily perform

the community services, some moreover voluntarily intent to exercise the occupational training with groups of agriculturalists. The probation volunteers and individuals who work in the community justice networks are with public mind, most importantly by time dedication. This very much decreases the duties of work of the probation offices. The works will mainly focus in the communities. In the Economic factor, however, some probation volunteers are lacking morale to work because of the additional monetary and working hours expenses. For the power of the probation volunteers, Even though there is the Ministry of Justice regulation on probation volunteer B.E. 2547 enforcing, the community justice networks and their partners are still no longer to be established legally. This research points the need to enact the law for the establishments, whether they are the government or non-government agencies.

Keywords: Offenders, Probation, The Southern Border Provinces

บทนำ

การแก้ปัญหาอาชญากรรมและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ยังเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีคุณลักษณะที่เป็นข้อเสีย เช่น การที่รัฐเป็นเจ้าของอำนาจโดยสมบูรณ์ ต้องใช้ความเป็นวิชาชีพสูง มีค่าใช้จ่ายสูงแล้วใช้เวลามากเป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายเข้าถึงความยุติธรรมด้วยความยากลำบากเรื่อยมา ต่อมา มีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยกระบวนการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการคุมประพฤติ คือการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ แก้ไขปรับปรุง และส่งเสริมให้ผู้คุมประพฤติได้กลับตนเป็นพลเมืองดีโดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งผู้ถูกคุมประพฤตินั้นจะมีความแตกต่างกันทั้งด้านสถานะทางสังคมประวัติส่วนตัว สภาพอารมณ์จึงจำเป็นต้องแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมตามความต้องการเป็นรายบุคคล ทั้งในด้านพฤติกรรมและอารมณ์การปรับทัศนคติการเข้าใจปัญหาและการรู้จักการแก้ไขปัญหา แต่ด้วยจำนวนผู้ที่ศาลสั่งคุมความประพฤติเป็นจำนวนมาก พนักงานคุมประพฤติไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายได้ทันกับระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้จึงประสบปัญหาปฏิบัติงานไม่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการนำเอาประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มีโอกาสกลับตนเป็นพลเมืองดี

อันเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามแนวทฤษฎีทนายแบบใหม่ จึงถือได้ว่าการมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ในงานคุมความประพฤติเป็นไปด้วยดี การคุมประพฤติผู้กระทำความผิดแนวใหม่จึงได้นำเอาประชาชนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม หรือชุมชนที่มีภูมิลำเนาอยู่อาศัย โดยการเข้าเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ เป็นบุคคลในชุมชนที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ตลาดจนบุคลิกภาพไม่ใช่พนักงานคุมประพฤติ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความไว้วางใจได้ง่ายและพร้อมให้ข้อมูลแท้จริง เป็นบุคคลที่มีความเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญา อุทิศตนเพื่องานของส่วนรวม โดยได้รับการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับงานคุมประพฤติเป็นอย่างดี เมื่อผ่านการอบรมและได้รับการแต่งตั้งเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติแล้ว จะมีบทบาทช่วยเหลือเชื่อมโยงการดำเนินงานคุมประพฤติกับผู้กระทำความผิด

การสร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมเป็นภารกิจหลักที่สำคัญยิ่ง ที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในทุกในทุพื้นที่และทุกระดับแต่ภารกิจดังกล่าวหากรัฐเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวคงไม่สามารถบรรลุผลอย่างยั่งยืนได้ หัวใจสำคัญในการดำเนินการภารกิจดังกล่าวจึงอยู่ที่คนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดได้สัมผัส มีส่วนได้เสียกับความยุติธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

วัตถุประสงค์ในการลงโทษอาชญากรรมได้เป็น 4 กลุ่ม (จิตติ ดิงศภัทย์, 2536, หน้า 45-56) คือ เพื่อเป็นการแก้แค้นการกระทำความผิด (ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, หน้า 145-148) เพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน (ผจงจิตต์ อธิมนันทะ, 2525, หน้า 67-78) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมและเพื่อปรับปรุงและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้น (Punishment as a Retribution, retaliation or revenge) และการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงหรือแก้ไขฟื้นฟู (Punishment as a means of Reformation or Rehabilitation) ไม่ว่าในเรือนจำหรือนอกเรือนจำ เหตุผลก็มีอยู่ว่าการลงโทษมีแนวโน้มที่จะปรับปรุงผู้กระทำความผิด (ประธาน วัฒนาวณิช)

, 2541, หน้า 45-56) และอาจจะปรับปรุงแก้ไขได้สำเร็จ โดยการก่อให้เกิดความกลัวว่าจะมีการลงโทษซ้ำอีก (อภिरัตน์ เพ็ชรศิริ, 2556, หน้า 23-34) จึงเกิดการรอกการลงโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดี ผู้กระทำความผิดที่ไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เนื่องจากการจำคุกในระยะสั้นไม่เกิดผลดี (Steven Vago, 2000, p. 45) จึงเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษให้ได้ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นยุติธรรมทางเลือกที่ใช้ได้กับคดีอาญาทุกประเภท ทั้งคดีความผิดต่อส่วนตัวและความผิดอาญาแผ่นดิน (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, หน้า 122-127) เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น ซึ่งเมื่อลงโทษไปแล้วจะไม่เกิดประโยชน์ในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ความผิดเหล่านี้จึงสมควรที่จะได้รับการจัดการด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกนี้ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีกระบวนการโดยย่อ คือ 1) การเข้าสู่กระบวนการอาจเริ่มโดยผู้กระทำความผิด (Offender) หรือผู้เสียหาย (Victim) ร้องขอเข้ากระบวนการเอง หรือโดยคนกลาง (Mediator or Facilitator) เชิญชวนให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้าร่วมกระบวนการก็ได้ 2) การประชุมฟื้นฟูสัมพันธภาพ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ทั้งการประชุม ไกล่เกลี่ย (Mediation การประชุมกลุ่ม (Conference เช่น Family Group Conference หรือ FGC) การประชุมล้อมวง (Sentencing Circle) และการประชุมของคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reporative Board) เป็นต้น (กรมคุมประพฤติ, 2555, หน้า 34-45)

วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์ ถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ วัตถุประสงค์การลงโทษ แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การรอกการลงโทษ

วิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งพิสูจน์ถึงรูปแบบการดำเนินงานของคุมประพฤติโดยให้ชุมชนเป็นผู้ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี หลักการ บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกรมคุมประพฤติ เพื่อให้มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานชุมชนและเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรชุมชน โดยการรวบรวม ศึกษา ค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยข้อมูลที่ปรากฏในรูปของเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการวิจัยภาคสนามโดยวิธีการสองรูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview สัมภาษณ์เชิงสนทนากับเจ้าหน้าที่ระดับบริหารและ

กรกฎ ทองชะโชค/เอกราช สุวรรณรัตน์/อภิวัดน์ สมาธิ

ระดับปฏิบัติการของสำนักงานคุมประพฤติ จำนวน 15 คน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยประชุมกลุ่มกับอาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน และผู้กระทำความผิดและผู้ได้รับการฟื้นฟู จำนวน 70 คนในพื้นที่สี่อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอนาทวี อำเภอบ้านย้อย อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา ซึ่งประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551

การวิเคราะห์ข้อมูลจากที่กล่าวมาแล้วนำมาตีความของข้อมูล โดยรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ข้อความที่ได้ตลอดจนพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลขณะสนทนา เหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความของข้อมูลโดยใช้แนวคิดกระบวนการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นกรอบในการตีความออกมาในแต่ละประเด็นสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน

ผลการศึกษา

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยประชาชนและชุมชนร่วมกับเจ้าพนักงาน (Reintegration Theory) แนวคิด คือ กระบวนการยุติธรรมเป็นระบบงานเกี่ยวกับชุมชน จึงต้องทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อีกแนวคิดหนึ่ง คือ ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึง ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ เช่น ประชาชนและชุมชนที่ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษไปแล้วจะกลับไปอยู่ด้วยจะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดดังกล่าวให้มีความทำให้อยู่ในสังคมได้โดยใช้รูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนหรืออาสาสมัครคุมประพฤติ ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 58,294 คน และศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 610 ศูนย์ (กรมคุมประพฤติ: 22 กันยายน 2552)

1. รูปแบบ ปัญหาอุปสรรคอาสาสมัครคุมประพฤติในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยชุมชน

การแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนโดยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำเพียงช่องทางเดียวมีมาตรการต่างๆ จัดกลุ่มได้ 3 ลักษณะ คือ การบำบัดทางจิตใจและพฤติกรรม การให้ความรู้พื้นฐานในการครองตนในสังคม และการฝึกทักษะวิชาชีพ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงนิสัยความประพฤติและไม่กระทำความผิดซ้ำ เป็นเป้าหมายสำคัญการกำหนดรายงานตัวครั้งที่หนึ่งให้มาพบที่สำนักงานคุมประพฤติ ครั้งที่สองและสามให้ไปพบที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการรับรายงานตัว และครั้งที่สี่ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายให้มารายงานตัวที่สำนักงานคุมประพฤติเหมือนเดิมเพราะว่าต้องตรวจเอกสารว่าครบถ้วนหรือไม่ตามที่ศาลมีคำสั่ง อาสาสมัครคุมประพฤติจะเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นส่วนท้องถิ่น สถานีตำรวจ หน่วยงานทหาร วัด และมัสยิด เป็นต้น อันเป็นการ

ประสานความร่วมมือของชุมชนให้มีความสัมพันธ์ด้วยอีกประการหนึ่ง จัดกิจกรรมกลุ่มเป็นค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นการใช้หลักของความศรัทธา ความเชื่อเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตต่อไปไม่ให้หลงทางกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งเป็นการเปิดใจของผู้ที่รับการฟื้นฟูให้สามารถเปิดรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเรื่องของจิตใจนั้นจะส่งผลต่อการคิดและการกระทำทุกอย่างโดยตรง ทำให้ต่อมาสามารถสวดแทรกปรัชญา ค่านิยมและแนวทางการดำเนินชีวิตได้ง่ายมากขึ้น โดยผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ก็จะอบรมหลักคุณธรรม จริยธรรมโดยพระอาจารย์ในวัดต่างๆ แต่โดยส่วนใหญ่ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะนับถือศาสนาอิสลาม อันเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่เอื้อต่อการนำความศรัทธาในศาสนามาเป็นเครื่องฟื้นฟูจิตใจ ซึ่งการจัดอบรมจริยธรรม ในศาสนาอิสลาม เรียกว่า “ดาวะ” โดยให้ความเชื่อในพระเจ้านั้นนำทางโดยหลักปฏิบัติของศาสนา ซึ่งศาสนาอิสลามมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของ ชาวมุสลิมอย่างมาก โดยในทุกชุมชนต้องมีมัสยิดอยู่ทุกชุมชน และตามหลักศาสนา มุสลิมทุกคนต้องละหมาด อันเป็นการระลึกถึงพระเจ้าทุกวัน วันละ 5 เวลา และมีพิธีการละหมาดใหญ่ในทุกวันศุกร์ที่มีมัสยิด โดยส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าดาวะ แล้วมักจะเลือกบริการสังคมที่มีมัสยิดเพราะเชื่อเรื่องบุญ โดยทั้งนี้ อาสาสมัครคุมประพฤติจะประสานกับผู้นำศาสนาในการดูแลและคอยแนะนำ อันเป็นการสร้างสำนึกที่ดีและการยอมรับจากชุมชนและสังคมในการกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในภาพลักษณ์ของการช่วยเหลือสังคมอันเป็นปัจจัยในการส่งเสริมการปรับตัวและการยอมรับจากสังคม ซึ่งผู้ได้รับการฟื้นฟูจะได้มีเพื่อน มีคนประเภทเดียวกับผู้ได้รับการฟื้นฟูน่าจะเข้าใจกันได้เพราะเป็นคนที่เคยกระทำความผิดมาแล้ว และได้รับการสอนคุณธรรมของพระอัลเลาะห์ ผู้ได้รับการฟื้นฟูก็ยินยอมอยู่ในความดูแลของพระอัลเลาะห์ (นายด่วนอับลเลาะห์ สุหลงกู, สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2559) ตอนเช้าและตอนเย็นมีเรียนทางศาสนาทำให้ทัศนคติผู้ได้รับการฟื้นฟูเริ่มเปลี่ยนจากคนที่ไม่เคยคิดบวกในชีวิตเลยกลับเริ่มคิดบวกสอนให้ผู้ได้รับการฟื้นฟูรู้จักการดำเนินชีวิต รู้จักการยอมและที่นั่นก็จะฝึกผู้ได้รับการฟื้นฟู เมื่อก่อนผู้ได้รับการฟื้นฟูไม่มีแรงศรัทธา แต่ขณะนี้ผู้ได้รับการฟื้นฟูได้แรงศรัทธาและความเชื่อว่ามันเป็นอยู่จริง ทำผู้ได้รับการฟื้นฟูเริ่มเปลี่ยน ทำให้สมองผู้ได้รับการฟื้นฟูเริ่มเปิดรับ ตรงที่ผู้ได้รับการฟื้นฟูไม่เคยเจอคนที่จะมาให้กำลังใจ สร้างความฝัน แต่การสร้างฝันให้ผู้ได้รับการฟื้นฟูว่ายังสามารถกลับตัวได้ ยังมีอนาคตได้ ต้องสู้หน่อย ผู้ได้รับการฟื้นฟูจะมีผู้ให้กำลังใจ ทำให้ผู้ได้รับการฟื้นฟูมีความรู้สึกว่าได้มีโอกาสแล้ว ปลุกฝังให้เห็นคุณค่าในตัวเองแล้ว เพราะการที่ผู้ได้รับการฟื้นฟูไม่เห็นคุณค่าในตัวเองเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและพฤติกรรม หลังจากนั้นที่ผู้ได้รับการฟื้นฟูเริ่มมองเห็นคุณค่าในตัวเอง เห็นว่าไม่ได้เป็นคนพิการ และมีพระอัลเลาะห์ คอยนำทางโดยมีคำสอนของพระอัลเลาะห์ คือ หลักคำสอนหรือหลักศาสนานั้นเอง ผู้ได้รับการฟื้นฟูนั้นได้เปิดใจลองปฏิบัติตามและเริ่มเกิดการเรียนรู้ เห็นว่าความศรัทธาและกำลังใจเป็นสิ่งที่สำคัญและมีผล

โดยตรงต่อพฤติกรรมมนุษย์อย่างมาก ซึ่งแม้แต่ผู้ที่ต้องโทษจำคุกในเรือนจำเป็นเวลาหลายสิบปี ยังสามารถกลับตัวกลับใจแก้ไขตัวเองให้เป็นคนดีของสังคมได้ เพียงเพราะความเชื่อ ความศรัทธา และการให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอจากกลุ่มๆหนึ่งหรือเปรียบเป็นชุมชนๆ หนึ่ง ทั้งนี้ กรณีข้างต้นเป็นรูปแบบของการนำเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาและการให้กำลังใจที่ดีของคนรอบข้างเข้ามาช่วยบำบัดจิตใจ ซึ่งไม่ใช่ใช้เวลาเพียง 2-3 วัน แต่ต้องเป็นอย่างนั้นอยู่อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เนื่องจากอาจมีบางช่วงที่ผู้ได้รับการฟื้นฟูอาจจะหลงผิดได้อีก แต่สามารถกลับมาสู่แนวทางในการแก้ไขได้ทันที ซึ่งหากผู้ได้รับการฟื้นฟูโดนกีดกันในครั้งหนึ่ง ผู้ได้รับการฟื้นฟูอาจกลับไปปิดกั้นสังคมที่ดีอีกครั้ง (นายสมาแอ โมง, ประธานคณะกรรมการอาสาสมัครคุมประพฤติอำเภอสะบ้าย้อย, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2559)

ในส่วนของการทำงานบริการสังคมในชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการชดเชยสังคม แต่เป็นกระบวนการให้ผู้ถูกคุมประพฤติได้เรียนรู้ถึงค่านิยมที่ดีในการทำความดีเพื่อสังคม โดยเริ่มจากการรู้จักเป็นผู้ให้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญในการที่ให้ผู้ถูกคุมประพฤติเรียนรู้ค่านิยมที่ดีนี้คือ การชื่นชมและให้กำลังใจจากคนในชุมชน จึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากต่อการฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ถูกคุมประพฤติ ทำให้ผู้ถูกคุมประพฤติเห็นคุณค่าในตนเองและการเป็นคนดีของสังคมมากขึ้น โดยรู้สึกว่าคุณค่าตนเองยังมีโอกาสที่จะสามารถกลับตัวได้ ซึ่งปัจจุบันการจัดทำงานบริการสังคมจะจัดโดยอาสาสมัครคุมประพฤติซึ่งเป็นตัวแทนชุมชน แต่โดยรูปแบบยังคงเป็นลักษณะของระบบงานราชการอยู่ กล่าวคือ เพียงมีการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามที่หน่วยงานกำหนด และผู้ปฏิบัติคือผู้ถูกคุมประพฤติก็เพียงแค่ทำงานบริการสังคมให้ครบชั่วโมงที่กำหนดเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่ได้นำจุดเด่นของความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมมาใช้ให้เกิดกระบวนการที่เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริงอย่างที่ได้อ้างไว้ข้างต้น

ประการต่อมาคือ การฝึกทักษะอาชีพ การฝึกอาชีพนั้นไม่ได้มีการถูกกำหนดโดยคำสั่งศาลหรือโปรแกรมของสำนักงานคุมประพฤติ ดังนั้น การฝึกอาชีพให้ผู้ถูกคุมประพฤตินั้นจะอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมที่ชุมชนและอาสาสมัครคุมประพฤติของแต่ละชุมชนจัดให้มีขึ้นตามศักยภาพของแต่ละชุมชนซึ่งบางชุมชนอาจมีกลุ่มอาชีพที่มีการฝึกอาชีพอยู่แล้วอาจมีกลุ่มอาชีพที่มีการฝึกอาชีพอยู่แล้วหรือมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงหรือศูนย์การเรียนรู้การทำเกษตรต่างๆ เป็นต้น ซึ่งในระยะยาวผู้ถูกคุมประพฤติดังกล่าวต้องอาศัยเงินทุนและการหาตลาดรองรับด้วยตนเองอันเป็นการยากในระยะแรกอีกทั้งไม่มีรูปแบบการติดผลจากการฝึกอาชีพว่าผู้ถูกคุมประพฤติได้นำไปใช้จริงหรือไม่อย่างไร เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมก็ถือว่าเสร็จไม่มีกระบวนการอื่นๆ มาสนับสนุนให้เกิดผลได้จริงภายหลังจากการฝึกอาชีพไปแล้ว โดยภายหลังจากที่ฝึกอบรมอาชีพเสร็จแล้วนั้น ควรมีกระบวนการที่สามารถสนับสนุนให้เกิดอาชีพขึ้นได้จริงรวมทั้งความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนด้วยซึ่งภายหลังที่พ้น

ระยะเวลาคุมประพฤติไปแล้วควรมีการประสานหน่วยงานที่สามารถดูแลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ช่วยเหลือช่องทางในการประกอบอาชีพ ซึ่งอำเภอหรือหน่วยงานในกรมการปกครองน่าจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงที่สุด อาสาสมัครคุมประพฤติจึงอาจประสานการทำงานบูรณาการร่วมกันกับอำเภอหรือหน่วยงานด้านปกครองให้มีการดูแลและช่วยเหลือเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็น การส่งเสริมอาชีพด้านต่างๆ ด้านวิชาการ ด้านตลาดและเงินทุน หรือ ประสานหน่วยงานเอกชนด้านตลาดแรงงาน การยกย่องผู้ที่สามารถกลับตัวกลับใจเป็นคนดีและสามารถดำรงชีพได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เป็นแบบอย่างและกำลังใจของผู้ถูกคุมประพฤติต่อไป เป็นต้น

ในส่วนของรูปแบบการบริหารจัดการภายในของอาสาสมัครคุมประพฤตินั้นเป็นลักษณะของเครือข่ายชุมชนกึ่งรัฐ ทำงานประสานกัน ซึ่งอาสาสมัครคุมประพฤตินั้นมีกลุ่มงานหนึ่งในสำนักงานคุมประพฤติที่ดูแลอาสาสมัครคุมประพฤติโดยตรงเรียกว่ากลุ่มงานกิจกรรมชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลอาสาสมัครคุมประพฤติ ดูแลเครือข่าย และเป็นกลุ่มงานที่คอยจัดกิจกรรมแทบทุกกิจกรรม (นางอำไพ ชนะชัย, พนักงานคุมประพฤติชำนาญการพิเศษ, รักษาการแทนผู้อำนวยการคุมประพฤติจังหวัดปัตตานี, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2559) โครงสร้างของอาสาสมัครคุมประพฤตินั้นโดยหลักจะเป็นการรับมอบหมายงานจากสำนักงานคุมประพฤติโดยตรง (นางสาวสุชาดา อินทร, พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา, สาขานาทวี, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2559) ทั้งนี้ อาสาสมัครคุมประพฤติที่จัดตั้งอยู่ทุกตำบลนั้นมีบทบาทหน้าที่เสมือนเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติโดยรับผิดชอบในแต่ละชุมชน ดังนั้นชุมชนไม่สามารถดึงจุดเด่นของชุมชนมาปรับใช้กับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้เต็มที่เพราะผู้ถูกคุมประพฤติจะปฏิบัติตามคำสั่งของศาลและพนักงานคุมประพฤติเท่านั้นโดยในการจัดรูปแบบของตนเองที่มีความต่อเนื่องและตามแต่พฤติการณ์ของผู้ถูกคุมแต่ละคนนั้นค่อนข้างยากซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการในรูปแบบการจัดกิจกรรมเพราะจะต้องอยู่ในกรอบระยะเวลาที่จำกัดและขั้นตอนที่เน้นผลการดำเนินงานโดยภาพรวม แต่อาจมิได้คำนึงถึงผลสัมฤทธิ์สุดท้ายเท่าที่ควร เว้นแต่การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ในชุมชนต่างๆ อาสาสมัครคุมประพฤติสามารถออกแบบได้ด้วยตัวเอง แต่อย่างไรก็ดีมีความพยายามในการให้เกิดรูปแบบการฟื้นฟูโดยชุมชนจริงๆ ขึ้น โดยเริ่มจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้โดยอาศัยการ บูรณาการกับภาระงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่นวัด มัสยิด โรงพัก หน่วยทหาร เป็นต้น โดยร่วมกันจัดอบรม ทำงานบริการสังคม ออกเยี่ยมผู้ถูกคุมประพฤติ ประสานการฝึกอาชีพ เป็นต้น (นายธีระศักดิ์ อินทร์ดอน, พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา สาขานาทวี, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2559) โดยเครือข่ายอีกส่วนหนึ่งนั้นอาจมาจากการดำเนินงานเชิงรุกด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่เกิดความรับรู้และสามารถช่วยเหลือสอดส่องได้ในกรณีจำเป็น

เนื่องจากการสวดสวดดูแลที่ดีที่สุดก็คือการที่คนในชุมชนช่วยกันสวดสวดเพราะการที่มีวิถีชีวิตในชุมชนนั้นย่อมเป็นการใกล้ชิดต่อเหตุการณ์และผู้ถูกคุมประพฤติได้อยู่ตลอดเวลา เครือข่ายที่สามารถช่วยเหลืองานอาสาสมัครคุมประพฤติและช่วยเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้ถูกคุมประพฤติได้ดีที่สุดเนื่องด้วยความเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันของผู้ถูกคุมประพฤตินี้ส่งผลให้ผู้ถูกคุมประพฤติเปิดใจรับฟังคำแนะนำที่ดีมากขึ้นอันอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ถูกคุมประพฤติอย่างสำคัญ แนวคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะให้กลับตัวกลับใจ และช่วยเหลือที่จะไม่ไปทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพของมากขึ้นไปอีก ลักษณะการลงโทษก็จะหลีกเลี่ยงลักษณะที่จะสร้างรอยมลทินแก่ตัวนักโทษโดยไม่จำเป็นซึ่งนอกจากน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ให้อภัยและเอื้ออาทรโดยเฉพาะสังคมเครือข่ายทางจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วยังเป็นวิธีการที่พิสูจน์แล้วว่าช่วยคุ้มครองสังคมในระยะยาวได้กว่าวิธีอื่นๆ ด้วยและทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. นโยบายของรัฐเกี่ยวกับฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2.1 มติคณะรัฐมนตรีหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนโยบายที่ทุกรัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหายาเสพติดแล้ว การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำความผิดนั้นเป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญเช่นกัน ดังปรากฏในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 41/2557 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2557 ข้อสั่งการของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2558 ให้มีการดูแลติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษและผู้ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่กลับคืนสู่สังคมจำนวนมากให้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวและสามารถกลับมาประพฤติตนในสังคมได้ปกติเป็นพลเมืองดีของสังคม มิให้สร้างความเดือดร้อนและกระทำความผิดซ้ำอีกและให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณาเสนอการแก้ไขปัญหามีความจำเป็นเร่งด่วนในการฝึกอาชีพผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างถูกคุมขัง การติดตามและส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษมีอาชีพเพื่อมิให้กลับมากระทำความผิดซ้ำทั้งนโยบายในระดับกระทรวงของพลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ข้อ 2 ด้านการพัฒนาพฤตินิสัย แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันการกระทำความผิดในชุมชน ข้อ 3 ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้ติดยาเสพติดอย่างเป็นระบบ อีกทั้งในแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและการแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 - 2562 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การแก้ไขปัญหายาเสพติดผู้ติดยาเสพติด ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม และยุทธศาสตร์ที่ 7 การมีส่วนร่วมภาคประชาชน และยุทธศาสตร์ที่ 8 การบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนา

พหุตินิสัย แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันการกระทำความผิดในชุมชน และสร้างและพัฒนา
ระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม โดยมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งการบริหารจัดการแบบบูรณ
การ การแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดในชุมชน เป็นเครื่องมือที่ช่วย
ให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทั้งภาครัฐและภาค
ประชาสังคม เพื่อปรับปรุงกลไกการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพหุตินิสัย ผู้กระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม โดยเร่งสร้างโอกาส อาชีพ และการมีรายได้ที่
มั่นคง สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อให้นโยบายรัฐบาลมีผลอย่างเป็น
รูปธรรม

2.2 วิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2.2.1 ประมวลกฎหมายอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 นี้เป็น
มาตราที่กำหนดถึงดุลพินิจของศาลในการที่จะส่งลงโทษผู้กระทำความผิด อันเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง
หรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ โดยในคดีนั้นถ้าศาลจะสั่งจำคุกไม่เกินห้าปีโดยจะสั่งปรับด้วยหรือไม่นั้น
ศาลสามารถใช้ดุลพินิจประกอบกับพฤติการณ์ของผู้กระทำความผิดเพื่อจะสั่งว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการ
กำหนดโทษหรือกำหนดโทษ แต่รอการลงโทษไว้ก็ได้ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่จำเลยในการกลับตัว
ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินห้าปี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการคุมประพฤติและให้ชุมชนมี
ส่วนร่วมในเวลาต่อมา

2.2.2 พระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559 พนักงานคุมประพฤติดำ
อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น โดยให้สืบเสาะและพินิจ สอดส่อง ติดตาม สอบถาม
แนะนำ ช่วยเหลือ ตักเตือน ให้การสงเคราะห์ กำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติตามเงื่อนไข ส่งตัวผู้
ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ จัดการหรือดำเนินการเกี่ยวกับตัวผู้สืบเสาะและพินิจ
หรือผู้คุมประพฤติ ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นในการติดตามตัวผู้ถูกคุมความประพฤติ
จัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ทำรายงานและความเห็น
เกี่ยวกับความประพฤติ นอกจากนั้น กำหนดให้พนักงานคุมประพฤติดำหน้าที่ดำเนินการและ
ประสานงานเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เมื่อมีการร้องขอจากผู้เสียหาย ผู้ถูกสืบเสาะและ
พินิจหรือผู้ถูกคุมประพฤติ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยอีกฝ่ายยินยอม ซึ่งการสร้างยุติธรรมเชิง
สมานฉันท์นี้เน้นให้ความสำคัญกับการบรรเทาผลร้ายหรือ การระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากกระทำ
ความผิด โดยการชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหายชุมชน สร้างความสำนึกและความรับผิดชอบในการ
กระทำของตน

พนักงานคุมประพฤติดำอำนาจหน้าที่ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์
อื่นใดในการติดตามตัวผู้ถูกคุมประพฤติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่ง ซึ่งเป็นไปตามอำนาจของศาลที่จะ

กรกฎ ทองชะโชค/เอกราช สุวรรณรัตน์/อภิวัดน์ สมาธิ

กำหนดเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติว่าห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนดโดยจะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

การมีส่วนร่วมของหน่วยงานของรัฐและภาคประชาชน ให้กรมคุมประพฤติมีหน้าที่ดำเนินการหรือประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน หรือองค์กรอื่น เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสร้างเครือข่าย หรือให้ความช่วยเหลือในการกิจของกรมคุมประพฤติ และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

2.2.3 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ถือเป็นกฎหมายสำคัญอีกฉบับหนึ่งในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ประกาศใช้เนื่องจากพบปัญหาเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดให้โทษ ในปัจจุบันมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยหลักการแล้วผู้เสพยาเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่ง มีไข้อาชญากรปกติ การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดจึงสมควรกระทำให้กว้างขวาง และโดยที่ผู้เสพยาเสพติดจำนวนหนึ่งถูกบังคับให้เป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดเพื่อแลกกับการได้ยาเสพติดไปเสพด้วย สมควรขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพและมีไว้ในครอบครอง ผู้เสพและมีไว้ในครอบครอง เพื่อจำหน่าย และผู้เสพยาและจำหน่ายยาเสพติดจำนวนเล็กน้อยด้วย นอกจากนี้ เนื่องจากบุคคลซึ่งติดหรือเสพยาเสพติดมีจำนวนมากและเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ สมควรขยายสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพหรือติดยาเสพติด และสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการประชุมคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพื่อพิจารณาอนุญาตการปล่อยตัวชั่วคราว ระหว่างการตรวจพิสูจน์ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูไม่ครบองค์ประชุมในวันที่มีการยื่นประกันตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะต้องเลื่อนนัดผู้ประกันมาฟังผลของการพิจารณาในภายหลังว่าจะได้รับการประกันตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือไม่ ซึ่งเห็นว่าเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดผู้เสพเป็นผู้ป่วยจะต้องได้รับการฟื้นฟู เมื่อผู้ป่วยจะต้องได้รับการบำบัดรักษาแม้ไม่ครบองค์ประชุมในทางปฏิบัติก็ควรอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว

2.3. อาสาสมัครคุมประพฤติมีกฎหมายกำหนดบทบาทหน้าที่รวมทั้งสิทธิไว้โดยชัดเจน ดังนี้

- 1) ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการสืบเสาะข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังในชั้นก่อนได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษ
 - 2) ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการสอดส่อง เยี่ยมเยียนแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้ที่อยู่ระหว่างถูกคุมความประพฤติ ผู้ที่ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับและ ผู้ที่ต้องได้รับการสงเคราะห์ภายหลังปล่อย
 - 3) ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและติดตามผลผู้ติดยาเสพติด และติดตามผลผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545
 - 4) ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ
 - 5) ช่วยเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ภารกิจของกรมคุมประพฤติ
- กรณีตาม 1) -5) ให้เป็นไปตามแนวทางที่กรมคุมประพฤติหรือกระทรวงยุติธรรมกำหนด

นอกจากนี้มีการกำหนดระเบียบวินัยและจริยธรรม อาสาสมัครคุมประพฤติ (อ.ส.ค.) ไว้อีกด้วย และประโยชน์อย่างอื่นของอาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติดีระดับเข้มหรือเครื่องหมายอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม อาสาสมัครคุมประพฤติอาจได้รับการพิจารณาเข้าร่วมสมมนาในงานที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับการพิจารณาคัดเลือกและเสนอชื่อเพื่อเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติดีเด่นของกระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานดีเด่นของกระทรวงยุติธรรมที่มีผลงานตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับการพิจารณาคัดเลือก และเสนอชื่อเพื่อขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามระเบียบว่าด้วยการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และอาสาสมัครคุมประพฤติอาจได้รับสิทธิหรือประโยชน์อื่นใดตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นสมควร

ทั้งนี้ ยังมีระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารองค์การอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2541 และ ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม บัญญัติรองรับไว้อีกส่วนหนึ่งด้วย

บทสรุป

การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ข้อดีในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของเจ้าหน้าที่คุ้มครองประพฤติดเองในการลงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นงานสืบเสาะหรือฟื้นฟู เพราะในบางพื้นที่ต้องยอมรับว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงเป็นอย่างมากในการลงพื้นที่ และทำให้ชาวบ้านเคลือบแคลงสงสัยในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คุ้มครองประพฤติด การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่องานควบคุมสอดส่อง ทั้งในด้านการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ ตามเงื่อนไขที่ความรู้ความสามารถของอาสาสมัครคุ้มครองประพฤติดจะกระทำได้อย่างได้แนวทางที่สำนักงานคุ้มครองประพฤติดกำหนดซึ่งการดำเนินงานคุ้มครองประพฤติด เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ เทคนิค ทักษะการทำงานแบบสหวิชาการ มีกฎ ระเบียบ รองรับการดำเนินและผลการดำเนินงานเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้หวนกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้งในนามของยุติธรรมชุมชน ดังนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล โดยให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงถึงความรับผิดชอบ (Accountability) ในการกระทำของเขาและให้ความช่วยเหลือบรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อและผู้เสียหายและชุมชนอีกครั้งในนามของยุติธรรมชุมชนซึ่งเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยมีพนักงานคุ้มครองประพฤติดคอยดูแล ภายใต้ความช่วยเหลือของชุมชนที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อคืนคนดีสู่สังคมในงานสืบเสาะและพินิจ เป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด

ส่วนงานควบคุมและสอดส่อง เป็นกระบวนการติดตาม ควบคุมสอดส่อง ดูแลให้คำแนะนำ และช่วยเหลือผู้กระทำความผิด ภายใต้เงื่อนไขการคุ้มครองประพฤติด เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงแก้ไขนิสัย ความประพฤติจนกระทั่งกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ รวมถึงการสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้งานกิจกรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการดูแลผู้ถูกคุ้มครองประพฤติดตามคำสั่งศาลให้ชดใช้สังคมและมีจิตสำนึกในการยอมรับว่าเมื่อได้กระทำความผิดลงไปแล้ว ควรต้องชดใช้ความผิดให้แก่สังคมบ้าง โดยทางเจ้าพนักงานคุ้มครองประพฤติดร่วมกับอาสาสมัครคุ้มครองประพฤติดและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนใช้รูปแบบการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแบบกลุ่มโดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและร่วมกันจัดโครงการการฟื้นฟู และร่วมกันติดตามประเมินผล โดยเจ้าพนักงานคุ้มครองประพฤติดจะเป็นพี่เลี้ยงส่วนการจัดการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งหมดจะดำเนินการโดยอาสาสมัครคุ้มครองประพฤติด เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคี โดยในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมาตรการในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในลักษณะต่างๆ 3 ลักษณะ คือ การบำบัดทางจิตใจและพฤติกรรม การให้ความรู้พื้นฐานในการครองตนในสังคม และการฝึกทักษะวิชาชีพ

เพื่อให้เกิดการปรับปรุงนิสัยความประพฤติและไม่กระทำผิดซ้ำเป็นเป้าหมายสำคัญ ซึ่งการคุมประพฤติศาสตร์มีเงื่อนไขในการรายงานตัว การทำงานบริการหรือทำงานสาธารณะต่างๆ โดยอาสาสมัครคุมประพฤติจะเป็นผู้จัดกิจกรรมเช่นเดียวกัน ในแต่ละคดีเจ้าพนักงานคุมประพฤติจะพิจารณาว่ากรณีใดมีปัญหาเรื่องอะไรก็จัดกิจกรรมเฉพาะที่นอกเหนือจากที่จัดโดยปกติทั่วไปให้ตามแต่ละบุคคล การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนซึ่งมีการรายงานตัวนั้นจะอยู่ในความดูแลของชุมชนโดยมีอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้ามามีการจัดกิจกรรมในการบริการสังคมในชุมชนของตนเอง โดยอาสาสมัครคุมประพฤติจะเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นส่วนท้องถิ่น สถานีตำรวจ หน่วยงานทหาร วัด และมัสยิด เป็นต้น อันเป็นการประสานความร่วมมือของชุมชนให้มีความสัมพันธ์ด้วยอีกประการหนึ่ง

จังหวัดชายแดนภาคใต้ อັตลักษณ์ที่เด่นชัด คือการนับถือศาสนาที่โดยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งโดยหลักคำสอนทำให้วิถีชีวิตของคนมุสลิมมีความใกล้ชิดกันมากในชุมชนและระบบเครือญาติที่เป็นครอบครัวใหญ่ สังเกตได้จากการเดินทางไปเที่ยวหรือไปเยี่ยมญาติในวันสำคัญทางศาสนา เช่นวัน ฮารีรายอจะไปกันเป็นกลุ่มใหญ่ 10 -20 ซึ่งจะเห็นว่าทุกชุมชนจะมีมัสยิดทุกชุมชนบางชุมชนมีมากกว่าหนึ่งแห่งประกอบกับมุสลิมต้องละหมาดอันเป็นการระลึกถึงพระเจ้าวันละห้าเวลา เห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กับชุมชนและศาสนาอย่างใกล้ชิด ดังนั้น อาจนำอັตลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นของจังหวัดชายแดนภาคใต้จุดนี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาจนำรูปแบบของบ้านกึ่งมาบูรณาการกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นแบบบ้านกึ่งวิถีแบบทางการ แต่อาจเป็นการฟื้นฟูโดยชุมชนแทน ทั้งการบำบัดทางจิตใจและพฤติกรรม ทั้งการให้ความรู้พื้นฐานในการครองตนในสังคมซึ่งอาจสะท้อนมาในรูปแบบการบริการสังคม ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนมีรูปแบบในการฟื้นฟูผู้ถูกคุมประพฤติโดยอาสาสมัครคุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินการเป็นหลัก โดยอาสาสมัครคุมประพฤติส่วนใหญ่ก็จะเป็นคณะกรรมการในศูนย์ยุติธรรมชุมชน และการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดก็เป็นภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเห็นว่าสามารถจัดการภายในศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เป็นแบบบ้านกึ่งวิถีได้ มีระบบการดูแล สอดส่องและติดตามผู้กระทำความผิดต่อหลังจากผู้ถูกคุมฟื้นการจากคุมประพฤติ แต่ระเบียบในการเบิกจ่ายค่าพาหนะของอาสาสมัครคุมประพฤติ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นเรื่องที่สนับสนุนให้การทำงานเกิดความคล่องตัว แต่ไม่ใช่เรื่องของรายได้ซึ่งถือว่ามีภาระเกินกว่าวิถีชีวิตของคนที่มีจิตอาสา เพราะฉะนั้นหลักการในการให้ค่าตอบแทนเพื่อจะชดเชยสิ่งที่เสียไปมากกว่าวิถีชีวิตปกติมีระเบียบค่าพาหนะซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยไม่เพียงพอ และค่าใช้จ่ายที่เป็นระเบียบปัจจุบันของอาสาสมัครคุมประพฤติที่ไม่ใช่รายได้ จึงควรทบทวนว่าค่าครองชีพที่สูงขึ้น ค่าน้ำมัน สิ่งของต่างๆ สูงขึ้นแต่ระเบียบยังไม่ได้การปรับปรุงแก้ไข

การติดตามหรือดูแลช่วยเหลือสร้างงานสร้างอาชีพที่เป็นแบบอย่างยั่งยืนไม่สามารถจัดการได้ เนื่องจากเป็นภาคชุมชนเองศักยภาพแต่ละระดับหนึ่งควรบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กรณีที่เป็นผู้ยากไร้ไม่มีที่อยู่อาศัย แรงงานจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดังนั้น มาตรการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยเน้นในการตรวจรักษา สนับสนุนบุคลากรและอบรมให้ความรู้ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในชุมชนควรมีระเบียบให้สามารถบูรณาการให้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีส่วนร่วมดูแลช่วยเหลือ และในส่วนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพควรสามารถบูรณาการกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานแรงงานจังหวัด ส่วนในมาตรการดูแลช่วยเหลือสร้างงานอาชีพ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดทุกกลุ่ม การดูแลด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ที่จำเป็น เช่น การสนับสนุนด้านที่อยู่อาศัย หน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรเข้ามารับช่วงต่อในด้านการให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่จำเป็นและเหมาะสมควรให้หน่วยงานศึกษาธิการในพื้นที่รับช่วงต่อ เพื่อเป็นการพัฒนาระบบงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน พัฒนาผู้ถูกคุมประพฤติให้มีทักษะ ตลอดจนปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมต่อผู้พ้นโทษให้ยอมรับและเปิดโอกาสให้กลับคืนสู่สังคม ผู้ได้รับการพักการลงโทษและการลดวันต้องโทษจำคุก การตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด การจัดให้มีการทำงานบริการสังคม การดำเนินการเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การให้การสงเคราะห์ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและมีการคุมประพฤติในชั้นก่อนพิจารณาคดีของศาล ซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับการทำงานดังกล่าวของพนักงานคุมประพฤติให้ชัดเจนจนทำให้การติดตามดูแล ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดได้ไม่เต็มที่

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธี โดยการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยเสนอแนวทางการแก้ไขและพัฒนา ดังนี้

1. ควรกำหนดให้พนักงานคุมประพฤติอาจมอบหมายอาสาสมัครคุมประพฤติ หรืออาจทำความตกลงเพื่อมอบหมายหรือส่งต่อให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนหรือองค์กรอื่นที่ให้ความร่วมมือก็ได้

2. ควรแก้ไขกฎหมายให้ศาล หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจมีคำสั่งให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ให้พนักงานคุมประพฤติจัดให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์เป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม เว้นแต่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นการจัดให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้นให้พนักงานคุมประพฤติพิจารณาจากฐานความผิด พฤติกรรมความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด และเงื่อนไขการคุมประพฤติ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย ความรู้ และความสามารถของผู้ถูกคุมประพฤติ สถิติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ความรู้ และความสามารถของผู้ถูกคุมประพฤติ ทั้งนี้งานที่จัดให้ทำจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. การคุมประพฤติเป็นกลุ่มในชุมชน ควรมีกิจกรรมทางศาสนาร่วมด้วยติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองวัน

4. เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดยังไม่มีกฎหมายรองรับ จึงจำเป็นต้องบัญญัติพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนรองรับอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และหน่วยงานภาคีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

รายการอ้างอิง

- กรมคุมประพฤติ. (2555). *รายงานการประชุมเจรจานานาชาติแห่งยุโรปว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ครั้งที่ 7*. ณ กรุงเฮลซิงกิ สาธารณรัฐฟินแลนด์ ระหว่างวันที่ 14- 16 มิถุนายน 2555. เอกสารอัดสำเนา.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จิตติ ติงศภักดิ์. (2536). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.ด่วนอัปเดตเลอะซ์ สุลหง. (14 มกราคม 2559). สัมภาษณ์.
- ธีระศักดิ์ อินทร์น. พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา สาขานาทวี. (11 มกราคม 2559). สัมภาษณ์.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2541). การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญวิทยา. *บทบัณฑิตย*, 54(4), 11.

กรกฎ ทองชะโชค/เอกราช สุวรรณรัตน์/อภิวัฒน์ สมาธิ

ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). *หลักทฤษฎีวิทยา*. กรุงเทพฯ: บริษัท บพิธการพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด.

ผจงจิตต์ อธิมนันทะ. (2525). *สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมาแอ โมง. ประธานคณะกรรมการอาสาสมัครคุมประพฤติอำเภอสะบ้าย้อย. (14 กรกฎาคม 2559). สัมภาษณ์.

สุชาดา อินทร. พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา สาขานาทวี. (11 มกราคม 2559). สัมภาษณ์.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อำไพ ชนะชัย. พนักงานคุมประพฤติชำนาญการพิเศษ, รักษาการแทนผู้อำนวยการคุมประพฤติจังหวัดปัตตานี. (24 กรกฎาคม 2559). สัมภาษณ์.

Allen, H.E., & Simonsen, C. E. (1978). *Correction in America: An Introduction* (2nd Edition). California: Glencoe Publishing Co., Inc., 1978

Vago, S. (2000). *Law & Society* (6th Edition). New Jersey: Prentice Hall.

แนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งในการระงับข้อพิพาทสัญญา
ทางปกครองศึกษาเฉพาะกรณี : การกำหนดให้นำวิธีการระงับข้อพิพาท
ทางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาใช้ในสัญญาทางปกครอง
New Approaches to Conflict Management in Suspension
Contract Dispute Administrative Education Case only:
Determining How to Apply Dispute Resolution Alternative by
Mediator Used in Administrative Contract

ศิริเพ็ญ จันทรนิยม (Siripen Junniyom)

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Lecturer, Faculty of Law, Bangkokthonburi University

kengsong09@gmail.com

บทคัดย่อ

คำว่า “สัญญา” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ การที่คู่สัญญาเอกชนทั้งสองฝ่ายได้ตกลงเข้าร่วมทำสัญญา โดยอีกฝ่ายเป็นผู้ทำคำเสนอและอีกฝ่ายเป็นผู้ทำคำสนองและเมื่อคำเสนอและคำสนองสอดคล้องต้องกันเกิดเป็นสัญญา ซึ่งการทำสัญญาระหว่างเอกชนด้วยกันต้องอยู่ภายใต้หลักเสรีภาพในการทำสัญญาแต่ปัจจุบันมิได้มีเฉพาะสัญญาที่เอกชนเป็นคู่สัญญาเท่านั้นแต่ยังมีสัญญาที่รัฐหรือฝ่ายปกครองเข้าเป็นคู่สัญญาด้วยฝ่ายหนึ่ง หรือ ระหว่างองค์กรของรัฐหรือนิติบุคคลมหาชนด้วยกันตกลงทำสัญญากัน เรียกว่า “สัญญาทางปกครอง” ซึ่งเป็นรูปแบบของการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐ โดยสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการทำสัญญาเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญของสัญญาทั้งสองประเภท ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือสัญญาทางแพ่งก็คือการอำนวยความสะดวกให้ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเต็มประสิทธิภาพ แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมจึงเป็นสาเหตุของการแก่งแย่งชิงอำนาจ ที่มาจากรประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความขัดแย้งในด้านนโยบายสาธารณะ การเรียกร้อง หรือการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลตามกฎหมาย การสร้างทางเลือกในการระงับข้อพิพาทจึงถูกสร้างมาเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาททางแพ่ง

แต่ในทางสัญญาทางปกครอง ยังไม่มีการระงับข้อพิพาทที่เป็นมาตรการทางกฎหมายเป็นทางเลือก ให้คู่ความได้ใช้ระงับข้อพิพาทมีแต่เพียงการชี้ขาดของศาลอนุญาโตตุลาการ แต่ก็ไม้อาจระงับข้อพิพาทได้เนื่องจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต่อการวินิจฉัยก็ยังมีกรนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณาอยู่ดี และสัญญาทางปกครองกับสัญญาทางแพ่งมีความใกล้เคียงกันมากจึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาจึงอาจไม่ใช่การแก้ไขปัญหาก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาวแก่คู่กรณีที่เกิดขึ้น ดังนั้นคดีสัญญาปกครองของไทยบางประเภทสามารถใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาจัดการความขัดแย้งได้ ถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาโดยคนกลางเป็นผู้ช่วยในการเจรจายุติหรือระงับข้อพิพาทแต่ไม่ใช่เป็นผู้ชี้ขาดและให้ความช่วยเหลือเสนอแนวทางและหาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทเท่านั้นส่วนการตัดสินใจเป็นอำนาจของคู่สัญญา อย่างไรก็ตามคดีปกครองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมและการดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับการรักษาสิทธิของเอกชนหรือประชาชนเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม เพียงแต่การระงับข้อพิพาททางเลือกเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความยืดหยุ่นกันโดยการการนำแนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาช่วยลดภาระคดีในระบบศาล ลดงบประมาณที่จะต้องใช้ในคดี

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้ง, การระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ย, สัญญาทางปกครอง

Abstract

The term "contract" under the Civil and Commercial Code The agreement between both private parties to enter into a contract By the other party making a proposal And the other party made a response And when the offer and response are consistent Born as a contract Which the contract between the private parties together Must be under the principle of freedom of contract But currently there are not only private contracts as parties to the contract But there is still a contract in which the state or the governing party is a party by one party or between government organizations or public entities together, agreeing to make a contract called "administrative contract" which is a form of public service provision of the state The

contract is intended for contracting for public interest. With the main aim of both types of contract whether it is an administrative contract or civil contract is to provide justice to the people equally and efficiently. But when humans come together as a society, it is the cause of power struggle. That comes from limited benefits or resources. In addition, there are economic and social problems including conflicts in public policy, claims or rights treatment. Of legal persons. The creation of alternatives to dispute resolution has therefore been created as an alternative to the settlement of civil disputes, but in the administrative contract. There is no legal dispute as an alternative to the parties to settle the dispute, but only the arbitral tribunal's decision. But could not settle the dispute because the parties who disagreed with the decision still brought the case to court to consider anyway. And the administrative contract with civil contracts is very similar, therefore may cause errors in consideration, therefore may not be the solution to the long-term benefits to the real party. Therefore, some Thai government contract cases can use alternative dispute resolution methods by mediation mediators to manage conflicts. Considered as an alternative to solving problems by mediators who help in negotiating, ending or settling disputes, but not being a referee and assisting in proposing guidelines and finding solutions to settle or settle disputes only. Of the parties. However, the ruling case is related to public interest, alternative dispute resolution in the ruling case must be under the rule of law. And maintaining public interest in parallel with maintaining private or public rights, as well as judicial proceedings of the judiciary only the dispute resolution option is a justice process. That is flexible by introducing new approaches to management. Conflicts with an alternative justice system to help reduce the lawsuit in the court system. Reduce the budget that must be used in the case.

Keywords : Conflict Management, Alternative Dispute Resolution by Mediator, Administrative Arrangement

บทนำ

คำว่า “สัญญา” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ การที่คู่สัญญาเอกชนทั้งสองฝ่ายได้ตกลงเข้าร่วมทำสัญญา โดยอีกฝ่ายเป็นผู้ทำข้อเสนอและอีกฝ่ายเป็นผู้ทำคำสนองและเมื่อคำเสนอและคำสนองสอดคล้องต้องกันเกิดเป็นสัญญา ซึ่งการทำสัญญาระหว่างเอกชนด้วยกันต้องอยู่ภายใต้หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of contract) บนพื้นฐานของการเสมอภาคของคู่สัญญา โดยความเสมอภาคนั้นหมายถึงความเสมอภาคในการกำหนดข้อสัญญา การเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อสัญญาและการปฏิบัติตามสัญญา (สอดคล้องกับชาติรี ศีลาภา ,2553,หน้า 3) แต่ปัจจุบันมิได้มีเฉพาะสัญญาที่เอกชนเป็นคู่สัญญาเท่านั้นแต่ยังสัญญาที่รัฐหรือฝ่ายปกครองเข้าเป็นคู่สัญญาด้วยฝ่ายหนึ่ง หรือ ระหว่างองค์กรของรัฐหรือนิติบุคคลมหาชนด้วยกัน ได้ตกลงทำสัญญากัน เรียกว่า “สัญญาทางปกครอง” ซึ่งเป็นรูปแบบของการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐ โดยมีวิธีดำเนินการอยู่ 2 รูปแบบ คือ การใช้อำนาจฝ่ายเดียว เช่น การออก กฎ คำสั่ง ที่เรียกว่าวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ดังนั้นองค์กรฝ่ายปกครองต้องใช้อำนาจภายในขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น อีกวิธีหนึ่ง คือ สัญญาทางปกครองถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการผูกนิติสัมพันธ์ของฝ่ายปกครองในการดำเนินการกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐให้บรรลุผล (โกคิน พลกุล, 2547, หน้า 21-27) ซึ่งรูปแบบของสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการทำสัญญาเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการเข้าทำสัญญาของฝ่ายปกครองกับเอกชนจึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อตกลงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่สัญญาทางปกครองรัฐจึงมีอำนาจเหนือคู่สัญญาฝ่ายเอกชนบางประการ หรือที่เรียกว่า เอกสิทธิ์ของคู่สัญญาฝ่ายรัฐ ดังนั้น รัฐหรือองค์กรของรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ตามหลัก “นิติรัฐ” คือ การที่รัฐยอมตกอยู่ภายใต้กฎหมายแม้ว่าการกระทำทางปกครองซึ่งเป็นการใช้อำนาจเพื่อรักษาซึ่งประโยชน์สาธารณะแต่ถ้าล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นเรื่องที่กฎหมายให้อำนาจไว้โดยชัดแจ้ง ดังนี้ รัฐต้องใช้อำนาจนั้นภายในขอบเขตและวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐอาจเลือกรูปแบบของสัญญาทางปกครองในการดำเนินการได้ตามความเหมาะสมแต่ต้องอยู่ภายใต้ “หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมาย” อันเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจและมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของเอกชน ซึ่งสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้ถูกกำหนดรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ที่ผ่านมาการจัดทำบริการสาธารณะของประเทศไทยดำเนินการโดยองค์กรภายในของรัฐ และมาเพิ่มวิธีการจัดทำบริการสาธารณะโดยจัดตั้งเป็นองค์กรประเภทพิเศษ รวมถึงการมอบบริการสาธารณะหลายประเภทให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ บริการสาธารณะบางประเภทให้เอกชนดำเนินการ ปัจจุบันบริการสาธารณะไม่ว่าจะเป็นที่รัฐเป็นผู้จัดทำหรือเอกชนเป็นผู้จัดทำ จึงพยายามจะจัดให้มีระบบควบคุมการกระทำทางปกครองให้ชอบด้วยกฎหมายจึงได้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นอย่าง

เป็นทางการในระบบกฎหมายไทยเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2544 โดยจัดตั้งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการกระทำทางปกครองให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลปกครองพร้อมทั้งกฎหมายยอมให้เอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น มีสิทธิฟ้องคดีปกครองต่อศาล ถือว่าเป็นวิธีการควบคุมที่ทำให้หลักประกันแก่เอกชนได้ดีกว่าระบบอื่นๆ เพราะศาลหรือองค์กรฝ่ายตุลาการเป็นองค์กรอิสระและไม่อยู่ใต้อิทธิพลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมขององค์กรทางการเมือง รัฐบาลและรัฐสภาหรือองค์กรฝ่ายปกครองใดๆ จึงเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับฝ่ายปกครองจะได้รับการพิจารณาโดยองค์กรที่มีความเป็นกลางและการพิจารณาคดีปกครองจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของ “ประโยชน์สาธารณะ” ซึ่งคดีที่ในอำนาจในการพิจารณาจะเป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง และข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน โดยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจะต้องเกิดจากการกระทำไม่ชอบของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำละเมิดของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือข้อพิพาทอันเกิดจากสัญญาทางปกครอง เป็นต้น (ประยุทธ์ การสมกล้า, 2551, หน้า 1)

ในต่างประเทศที่ใช้ระบบศาลคู่ยอมรับในความเป็นเอกเทศของกฎหมายปกครอง และมุ่งประสงค์ที่จะพัฒนาหลักกฎหมายให้พิเศษจากกฎหมายเอกชน เช่น ประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมันได้มีการพัฒนาหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้นเป็นเอกเทศอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่าในบรรดาสัญญาที่กระทำโดยฝ่ายปกครองนั้นบางกรณีอาจมีลักษณะปกติธรรมดาที่พบได้ทั่วไปในความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน บางกรณีอาจมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากข้อสัญญาทางกฎหมายเอกชน ระบบกฎหมายปกครองของประเทศเหล่านี้จึงมีหลักเกณฑ์ที่ในการแยกสัญญาทางปกครองกับสัญญาเอกชนออกจากกันอย่างชัดเจน

ระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มี “สภาแห่งรัฐ” (Conseil d'Etat) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีปกครองแยกต่างหากจากศาลยุติธรรม โดยสภาแห่งรัฐทำหน้าที่ให้คำปรึกษากฎหมายแก่รัฐบาลด้วย สัญญาของฝ่ายปกครองในประเทศฝรั่งเศสมี 2 ประเภท คือ สัญญาทางแพ่งและสัญญาทางปกครอง โดยสัญญาที่มีลักษณะเป็นสัญญาทางแพ่งจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมและใช้หลักกฎหมายแพ่งเป็นหลักในการพิจารณา ส่วนสัญญาทางปกครองในระบบกฎหมายหมายถึง การดำเนินกิจการของฝ่ายปกครองโดยจะทำเป็นนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียว หรือ ใช้วิธีการทำสัญญาที่เรียกว่า “สัญญาของฝ่ายปกครอง (contrats de l'administration)” โดยฝ่ายปกครองอาจพิจารณาเลือกได้ว่าตนประสงค์จะทำสัญญารายใดระบบกฎหมายเอกชนเช่นเดียวกับคู่พิพาทเอกชนทำสัญญากันเองเรียกว่า “สัญญาของฝ่ายปกครองที่

เป็นไปตามกฎหมายเอกชนซึ่งจะต้องนำประมวลกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับ และให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาหรือฝ่ายปกครองประสงค์จะทำสัญญาภายใต้ระบบกฎหมายพิเศษ เรียกว่า “สัญญาทางปกครอง (Contrats Administratifs)” ซึ่งจะต้องนำระบบกฎหมายปกครองมาใช้บังคับ และให้ศาลปกครองเป็นผู้พิจารณา ดังนั้น “สัญญาทางปกครอง” จึงเป็นเพียงสัญญาประเภทหนึ่งของสัญญาของฝ่ายปกครอง (Contrats de l'Administration)” (เวอเดล, 1976, หน้า 228-229 อ้างในชาญชัย แสวงศักดิ์, 2543, หน้า 30) เท่านั้น ซึ่งประเทศที่มีฝรั่งเศสเป็นต้นแบบ เช่น เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ ตุรกี อียิปต์ เป็นต้น (วคิน นันทไพบูลย์, 2549, หน้า 5-6 และชาติรี ศิลภา, 2550, หน้า 3-4)

ระบบกฎหมายของเยอรมันเป็นกฎหมายระบบ Civil Law โดยมีการแยกกฎหมายเอกชนและมหาชนออกจากกัน การพิจารณาว่าสัญญาใดจัดอยู่ในกฎหมายมหาชนที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ทำขึ้น (สัญญาทางปกครอง) หรือสัญญาใดเป็นสัญญาที่เอกชนจัดทำขึ้น (สัญญาทางแพ่งที่มีฝ่ายปกครองเป็นคู่สัญญา) การเข้าทำสัญญาทางปกครองของเยอรมันนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายปกครองและ “หลักการกระทำทางปกครองอันชอบด้วยกฎหมาย” เนื่องจากการกระทำทางปกครองของรัฐทำขึ้นเพื่อดำเนินกิจการทางปกครองให้บรรลุผลโดยไม่ต้องใช้คำสั่งและการกระทำนั้นต้องเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ซึ่งการทำสัญญาทางปกครองนั้นจะต้องมีกฎหมายบัญญัติให้ทำได้อย่างชัดเจนจึงจะกระทำได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของเอกชนไม่ให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจไปกระทบกระเทือนสิทธิของเอกชนมากเกินไป ส่วนการเข้าทำสัญญาทางแพ่งเป็นไปตามหลัก “เสรีภาพในการทำสัญญา” โดยคู่สัญญามีความเท่าเทียมกัน จึงไม่พบการพิจารณาสัญญาทางปกครองในสัญญาทางแพ่ง โดยเฉพาะการใช้สิทธิฟ้องคดี ซึ่งในประเทศเยอรมันได้มีการแบ่งแยกข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการตีความสัญญา การแก้ไขปรับปรุงและการเลิกสัญญาหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาทางปกครองจะต้องฟ้องร้องที่ศาลปกครอง ส่วนข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางแพ่งจะต้องฟ้องที่ศาลยุติธรรมหรือศาลธรรมดา ซึ่งกลุ่มประเทศที่ใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาคดีปกครองอย่างเป็นเอกเทศเช่นเดียวกับประเทศเยอรมันได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย สวิตเซอร์แลนด์” (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2542, หน้า 262-276)

จากการพิจารณาคดีปกครองของประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันถือว่าเป็นแม่แบบที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของประเทศไทยมากที่สุดเนื่องจากมีองค์กรในการทำหน้าที่วินิจฉัยคดีปกครองและคำวินิจฉัยคดีขององค์กรนั้นถือว่าเป็นที่สุด และมีการแยกศาลปกครองออกเป็นเอกเทศจากศาลยุติธรรม โดยองค์กรที่วินิจฉัยคดีปกครองในประเทศฝรั่งเศส คือ “สภาแห่งรัฐ” และองค์กรที่วินิจฉัยคดีปกครองของประเทศเยอรมัน คือ “ศาลปกครอง” ซึ่งทั้งสองระบบมีความคล้ายคลึงกัน

เพราะต่างมีผู้พิพากษาที่เชี่ยวชาญพิเศษด้านกฎหมายมหาชนและมีหลักกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองอย่างชัดเจน ส่วนสัญญาทางปกครองในระบบกฎหมายของไทยนั้นไม่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่ชัดเจนคงมีเพียงคำนิยามของ “สัญญาทางปกครอง” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ว่า “สัญญาทางปกครอง หมายถึง สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะหรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ” จะเห็นได้ว่าสัญญาของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายไทยไม่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ ข้อกำหนดว่าลักษณะใดเป็นสัญญาทางปกครองที่ชัดเจนจึงทำให้มีการตีความเพื่อเบี่ยงเบนกฎหมาย (ชาติศรี ศีลาภา, 2553, หน้า 5)

อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายที่สำคัญของสัญญาทั้งสองประเภท ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือสัญญาทางแพ่งก็คือการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเต็มประสิทธิภาพแต่เมื่อนุชย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและหมู่คณะ โดยมีสิ่งที่เป็นตัวเชื่อมโยงที่ทำให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน คือ ความต้องการในเรื่องของปัจจัย 4 (Human need) ความอบอุ่นและความปลอดภัย (Security) แต่เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้มนุษย์ในสังคมมีความแตกต่างกันเนื่องจากโดยธรรมชาติมนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันทุกประการ หากมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะนับแต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์จนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา การรับรู้และอุดมคติ ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวทำให้เกิดการละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้อันเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างคนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สาเหตุของการแก่งแย่งชิงอำนาจ หรือการแข่งขันกันมาจากประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในส่วนของประเทศไทยในปัจจุบัน เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีความซับซ้อนจนนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในด้านนโยบายสาธารณะ การเรียกร้อง หรือการรักษาสิทธิต่างๆของบุคคลตามกฎหมาย การสร้างทางเลือกในการระงับข้อพิพาท (Alternative Dispute Resolution: ADR) สอดคล้องกับ

ดิเรก เจนครองธรรม (2558) จึงถูกสร้างมาเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาททางแพ่ง แต่เมื่อมาศึกษาสัญญาทางปกครองแล้วพบว่ามาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาท สัญญาทางปกครองไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นทางเลือกให้คู่ความได้ใช้ระงับข้อพิพาทมีเพียงการระงับข้อพิพาทที่ศาลเป็นผู้กำหนดขึ้น โดยเมื่อ พ.ศ. 2530 ได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ เข้ามาระงับข้อพิพาทเพื่อแบ่งเบาภาระของศาลปกครองและต่อมาได้มีการกำหนด

ว่า “สัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้”(มณเฑียร กุลธำรง, 2550, หน้า 4) แต่กลับเป็นการชี้ขาดของศาลอนุญาโตตุลาการก็ไม่อาจระงับข้อพิพาทได้เนื่องจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต่อการวินิจฉัยก็ยังมี การนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณาอยู่ดีจึงถือได้ว่าการระงับข้อพิพาท โดยศาลอนุญาโตตุลาการก็ไม่สามารถระงับข้อพิพาททางปกครองได้ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการทำสัญญาและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของกฎหมายอีกประการคือการตีความเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองเนื่องจากสัญญาทางปกครองกับสัญญาทางแพ่งมีความใกล้เคียงกันมาก จึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการตีความ และการวินิจฉัยของศาลอนุญาโตตุลาการบางกรณี อาจไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี หรืออาจไม่ใช่การแก้ไขปัญหาก็จะเกิดประโยชน์ สูงสุดในระยะยาวแก่คู่กรณีที่แท้จริง แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาททางเลือกอาจเป็นวิธีที่สามารถ ระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองได้ ดังนั้นคดีปกครองของไทยบางประเภทสามารถใช้วิธีการ ระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาจัดการความขัดแย้งถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อ แก้ไขปัญหาและการเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายที่ตรงข้ามกันโดยการสร้างพื้นที่สำหรับการไกล่เกลี่ย ระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งผ่านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบมีคนกลางซึ่งอาจเป็นการเจรจาต่อรอง (Negotiation) เพื่อหาข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างร่วมกันและประเด็นปัญหาในการเจรจาไกล่เกลี่ยต้อง ไม่ซับซ้อนมากนักซึ่งการระงับข้อพิพาทโดยคนกลาง (Mediation) เป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้ง เชิงสมานฉันท์อีกแบบหนึ่งที่คู่ความตกลงยินยอมให้มีคนกลางเป็นผู้ช่วยในการเจรจายุติหรือระงับ ข้อพิพาทแต่ไม่ใช่เป็นผู้ชี้ขาด โดยมีบทบาทเพียงให้ความช่วยเหลือ เสนอแนวทางและหาทางออกใน การยุติหรือระงับข้อพิพาทเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจเป็นอำนาจของคู่สัญญา (สอดคล้องกับสำนักงาน ระงับข้อพิพาท.สำนักงานยุติธรรม.คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : สำนักงานยุติธรรมเชียงใหม่ , 2550 หน้า 1-4) สำหรับประเทศไทยมีการใช้ระบบไกล่เกลี่ยโดยคนกลางมานานแล้วโดยเฉพาะในสังคม ชนบทที่มีพ่อใหญ่ แม่ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือของลูกหลานตระกูลนั้น หรือแม้แต่คนละตระกูล โดย จะเป็นผู้มีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นคนกลางในกรณีมีข้อขัดแย้งกันในครอบครัวหรือชุมชน แต่เมื่อ กระบวนการยุติธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมทำให้ระบบส่วนกลางเข้ามามีบทบาทอย่างเป็นทางการ ทำให้ระบบคนกลางแบบเก่าค่อยๆ หายไป จึงชี้ให้เห็นได้ว่าการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเกิด มาจากแนวความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการไกล่เกลี่ยอาจจะเอนเอียงไปทาง “เกลี้ย กล่อม” และอาศัยบารมีของคนกลางช่วยในการเสนอแนะแนวทาง

อย่างไรก็ตามคดีปกครองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะการระงับข้อพิพาท ทางเลือกในคดีปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมและการดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะควบคู่ ไปกับการรักษาสีติของเอกชนหรือประชาชนเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

เพียงแต่การระงับข้อพิพาททางเลือกเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความยืดหยุ่นกันโดยการการนำแนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาช่วยลดภาระคดีในระบบศาลลงประมาณที่จะต้องใช้ในคดี จึงได้ศึกษาถึงแนวทางในการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบกับขอบเขตข้อจำกัดการทำสัญญาระงับข้อพิพาททางปกครอง และเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาทในทางแพ่ง และการระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองในต่างประเทศ ตลอดจนการระงับข้อพิพาทในแต่ละลักษณะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างทางเลือกในการระงับข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมทางปกครองให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในการระงับข้อพิพาท อันจะนำไปสู่การอำนวยความสะดวกทางปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการ เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของไทยและของต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎี จัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยใช้คนกลางไกล่เกลี่ย
3. เพื่อศึกษาถึงการนำวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับข้อพิพาทสัญญาทางปกครอง
4. วิเคราะห์ความเหมาะสมของการนำแนวทางแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครอง

สมมติฐานในการวิจัย

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยสัญญาทางปกครองบังคับใช้โดยตรง มีแต่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามว่า สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือมีบุคคลกระทำการแทนรัฐโดยมีลักษณะเป็นสัญญาทางสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือสัญญาที่แสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่เมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองเข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครอง หากคู่ความมีความต้องการที่จะระงับข้อพิพาทกัน หรือศาลเห็นว่าคดีปกครองประเภทนี้สามารถจะตกลงกันได้ แต่ในกฎหมายปกครองยังไม่มีกระบวนการในการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองไว้อย่างชัดเจน มีเพียงแต่การระงับข้อพิพาททางปกครองโดย

ศาลอนุญาโตตุลาการ แต่การระงับข้อพิพาทดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะระงับข้อพิพาททางปกครอง และทำให้คดีในศาลปกครองลดลงได้โดยเฉพาะในเรื่องของสัญญาทางปกครองซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสัญญาทางแพ่ง การนำวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาใช้กับประเพณีคดีดังกล่าว อาจทำให้คู่ความได้รับความพึงพอใจ และเล็งเห็นถึงประโยชน์ในการระงับข้อพิพาทโดยคนกลางไกล่เกลี่ยนั้นมากกว่าที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล และยังช่วยลดปริมาณคดีในศาล

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง

ความขัดแย้งนั้นมีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตั้งแต่มีสังคมมนุษย์จนถึงสังคมสมัยในปัจจุบัน และความขัดแย้งนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบทโดยมีสาเหตุมาจากการที่สังคมมีความต้องการที่แตกต่างกัน แ่งแย้งกันในทรัพยากรและผลประโยชน์ที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยความขัดแย้งอาจเกิดจากการละเมิด การเรียกร้อง หรือการรักษาสิทธิต่างๆของบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งความขัดแย้งอาจไม่ได้เกิดจากสาเหตุเดียวแต่อาจมีหลายสาเหตุ เช่นการสื่อสาร ซึ่งตามปกติมนุษย์จะแสดงความต้องการของตนเองโดยการพูดมากกว่าการรับฟังจึงทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารได้ หรือสาเหตุของความขัดแย้งอีกประการ คือ ความไม่พอใจในการกระทำของผู้อื่น โดยปกติมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมีการปฏิสัมพันธ์กันในการทำกิจกรรมร่วมกันอาจต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้างจนกลายเป็นปัญหาของความขัดแย้งกันที่สุดในที่สุด แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นไม่ได้ส่งผลทางด้านลบเพียงอย่างเดียวแต่ยังส่งผลในด้านดีเพราะปัญหาที่เกิดความขัดแย้งนั้นจะได้รับการแก้ไขเยียวยาไปในทางที่ดีขึ้นจะเห็นได้ว่าที่ใดมีสังคมที่นั้นย่อมต้องมีความขัดแย้งอันไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ฉะนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องหาแนวทางที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้ยุติลง โดยวิธีการจัดการความขัดแย้งนั้นมีหลายรูปแบบ มีทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ หรือเป็นกระบวนการที่คู่กรณีเป็นผู้เลือกวิธีหรือกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเอง ซึ่งการเลือกรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งนั้นขึ้นอยู่กับระดับความขัดแย้งและสถานการณ์ในขณะนั้นเป็นหลัก ส่วนรูปแบบที่เป็นทางการคือการศาลที่กำหนดวิธีการในการระงับข้อพิพาทให้ ดังนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นการเลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่การระงับข้อพิพาท (ชลัท ประเทืองรัตน, 2553, หน้า 51-76)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง

ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม คือ การที่สังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแตกแยก ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของสังคม นักสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมพยายามหาสาเหตุถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และสาเหตุที่ทำให้เกิดความมาเท่าเทียมกันคือ ทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคม นอกจากนี้ ยังมีเรื่องการได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อสังคมมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่อง ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตามมา (สุเทพ สุวีรางกูร, 2551, หน้า 15)

ทฤษฎีหน้าต่างชำรุดวิลสันและเคลลิง (Wilson & Kelling) ผู้สร้างทฤษฎีหน้าต่างชำรุดเมื่อ ปี ค.ศ. 1982 ระบุว่า ถ้าไม่ใส่ใจในความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย แม้แต่จะเป็นเรื่องเล็กน้อย ก็อาจจะลุกลามกลายเป็นความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นมาได้ ดังนั้นชุมชนต้องมีการจัดระเบียบและควบคุมตรวจตราความปลอดภัย เพื่อเป็นการป้องกันก่อนเกิดเหตุความขัดแย้ง (คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม , 2551, หน้า 56-57)

ทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ Leung and Tjosvold (1998 : 44) เสนอว่า สาเหตุที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งไม่ได้ผล คือ การขาดแรงจูงใจ ดังนั้น ถ้าต้องการให้การจัดการความขัดแย้งได้ผล องค์กรจึงควรสร้างการเรียนรู้ให้บุคลากรมีสมรรถนะต่อการจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือ โดยเน้นที่การมีจุดมุ่งหมายเดียวกันภายใต้มิตรภาพที่ดีต่อกัน และหัวใจของการจัดการความขัดแย้ง คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่มาจากความต้องการของทุกคนโดยนำมาบูรณาการร่วมกันบนพื้นฐานของความจริงใจต่อกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน

แนวคิด ความจำเป็น และทฤษฎีพื้นฐานหลักสัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศส
ศาสตราจารย์ VEDEL แห่ง มหาวิทยาลัยกรุงปารีส อธิบายไว้ว่า การดำเนินกิจการของฝ่ายปกครอง นอกจากใช้วิธีการกฎหมายโดยการทำนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียวแล้ว ฝ่ายปกครองสามารถทำสัญญาทางปกครองได้ด้วย และฝ่ายปกครองมีสิทธิเลือกที่จะทำสัญญาภายใต้ระบบกฎหมายเอกชนหรือประสงค์จะทำสัญญาภายใต้ระบบกฎหมายปกครอง จึงถือได้ว่าสัญญาทางปกครองเป็นเพียงสัญญาประเภทหนึ่งของสัญญาฝ่ายปกครอง (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2543, หน้า 31 และมณฑิรกุลธำรง, 2550, หน้า 16)

ศาสตราจารย์ ANDER DE LAUBADERE อธิบายว่า การที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่ามีสัญญาประเภทใดบ้างเป็นสัญญาทางปกครอง แต่ประเภทของสัญญาที่กำหนดอยู่ในประเภทของสัญญาทางปกครองโดยตรงนั้นมีน้อย ส่วนใหญ่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าให้สัญญานั้นอยู่ในอำนาจ

การพิจารณาคดีของศาลปกครองซึ่งเป็นการบัญญัติโดยอ้อมว่าให้นำระบบกฎหมายปกครองมาใช้บังคับกับสัญญานั้น เช่น สัญญาพัสดุ สัญญาการโยธาสาธารณะและสัญญาให้ครอบครองสาธารณะประโยชน์ของแผ่นดินหรือ เป็นต้น (มณฑิร กุลธำรง, 2550, หน้า 18)

ดังนั้น สัญญาทางปกครองในประเทศฝรั่งเศส (Contrat Administratif) คือ สัญญาทุกอย่างที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นและอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายปกครอง แต่มีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา เนื่องจากฝ่ายปกครองกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสาธารณะย่อมต้องมีอำนาจเหนือกว่าเอกชนที่กระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของปัจเจกชน ส่วนสัญญาระหว่างเอกชนอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคของคู่สัญญา ซึ่งความเสมอภาคนั้นได้แก่ ความเสมอภาคในการกำหนดข้อสัญญา การแก้ไขเปลี่ยนแปลงและการปฏิบัติตามสัญญา ส่วนระบบสัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศส มีที่มาจากแนวคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุด เรียกว่า สภาแห่งรัฐ (Conseil d'Etat) และการพัฒนาจากนักวิชาการทางกฎหมายมหาชน จนกลายเป็นระบบสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศส ปัจจุบันหลักกฎหมายสัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศสเป็นเรื่องของการศึกษาถึงแนวความคิด และทฤษฎี ไม่ใช่กฎหมายลายลักษณ์อักษร แม้ว่าจะมีการบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรก็ตาม เนื่องจากมีการระบุไว้โดยอ้อมว่า การพิจารณาคดีให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ที่ต้องใช้ระบบกฎหมายมหาชนมาใช้ในการบังคับ ดังนั้น สัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศสอาศัยแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาของศาล หรือที่เรียกว่า สัญญาทางปกครองโดยสภาพ เนื่องจากมีบางกรณีที่กฎหมายมิได้กำหนดไว้ จึงต้องเป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องวินิจฉัยว่าเป็นสัญญาประเภทใดโดยอาศัยเกณฑ์คุณสมบัติของคู่สัญญาในการพิจารณา

แนวความคิด ความจำเป็น และทฤษฎีพื้นฐานในการมีหลักสัญญาทางปกครองประเทศเยอรมัน

LOENING และ STENGEL ได้กล่าวว่า การดำเนินกิจการของฝ่ายปกครองนั้นนอกจากจะกระทำในรูปแบบของคำสั่งทางปกครองแล้วสามารถดำเนินการในรูปแบบของสัญญาทางปกครองได้ (มณฑิร กุลธำรง, 2550, หน้า 24)

ต่อมาในปี 1973 รัฐบาลได้เสนอร่างกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีการวางหลักถึงเรื่องสัญญาทางปกครอง จึงทำให้สัญญาทางปกครองได้รับการยอมรับอย่างชัดเจนโดยมีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองไว้ในมาตรา 54 ถึงมาตรา 62 โดยมาตรา 54 จะกล่าวถึงความหมายของวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองว่าสัญญาทางปกครองได้แก่ สัญญาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือระงับซึ่งนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายมหาชน และในระบบกฎหมายเยอรมันฝ่ายปกครองสามารถทำสัญญาทางแพ่งหรือสัญญาทางปกครองก็ได้ ซึ่ง

ลักษณะของสัญญาทางปกครองต้องเกิดจาก สิทธิ หน้าที่และนิติสัมพันธ์กันภายใต้ขอบเขตของกฎหมายมหาชน ไม่ใช่กฎหมายทางแพ่ง

ดังนั้น สัญญาทางปกครองของประเทศเยอรมันระบบกฎหมายของเยอรมันจะแยกกฎหมายมหาชนกับกฎหมายเอกชนออกจากกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่าสัญญาใดที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นเป็นสัญญามหาชนหรือเอกชน เนื่องจากมีผลต่อการเลือกใช้กฎหมายว่าจะเป็นกฎหมายสารบัญญัติหรือวิธีบัญญัติ เพราะการตกลงทำสัญญาทางปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักการกระทำทางปกครองที่ต้องชอบด้วยกฎหมายและมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจการทางปกครองต้องบรรลุผลโดยไม่ต้องใช้คำสั่ง ส่วนการดำเนินกิจการทางแพ่งต้องเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งคู่สัญญามีความเท่าเทียมกัน จึงไม่พบว่าสิทธิพิเศษของสัญญาฝ่ายปกครองมีอยู่ในสัญญาทางแพ่ง(มณฑลเศียร กุลธำรง, 2550, หน้า 24)

แนวความคิดสัญญาทางปกครองในประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่ชัดเจนเหมือนเช่นในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน แต่หากพิจารณาสัญญาทางปกครองตามแนวคิดทั่วไปโดยใช้หลักเรื่องคู่สัญญาถ้าฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครอง และมีเนื้อหาสาระของสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการดำเนินการบริการสาธารณะ หรือมีข้อกำหนดสิทธิพิเศษบางอย่างฝ่ายปกครองก็ถือว่าเป็นสัญญาทางปกครอง (สัญญาทางปกครองของสหรัฐอเมริกา, 2547, หน้า 2-9)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ซึ่งเป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยมีแนวคิดในการแยกสัญญาออกเป็น 2 ประเภท คือสัญญาไปรเวทและสัญญาปับลิกหรือสัญญามหาชน คือสัญญาที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นอาจจะเป็นสัญญาสัญญาในระบบกฎหมายเอกชนซึ่งต้องอยู่ภายใต้หลักความเท่าเทียมกันของคู่สัญญาและต้องนำหลักกฎหมายเอกชนมาใช้บังคับ และสัญญาที่ฝ่ายปกครองจัดทำขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์มหาชน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชนไม่อยู่ภายใต้หลักความเท่าเทียมกันของคู่สัญญาตามความหมายของ สัญญาทางปกครอง ซึ่งแนวความคิดว่าด้วยสัญญาทางปกครองพัฒนามาจากพื้นฐานของกฎหมายมหาชน โดยมีทฤษฎีที่สำคัญคือ ทฤษฎีอำนาจมหาชน ทฤษฎีบริการสาธารณะ และหลักดุลยภาพทางการเงินในสัญญา

ทฤษฎีอำนาจมหาชน คือ การที่รัฐใช้อำนาจมหาชนเข้าไปบริหารจัดการการดำเนินกิจกรรมของรัฐในการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงถือได้ว่า อำนาจมหาชนคือเครื่องมือของรัฐ

ในการจัดทำบริการสาธารณะให้บรรลุผล โดยทฤษฎีอำนาจมหาชนเกิดจากความคิด 2 ฐาน คือ ความคิดฐานแรก เป็นความคิดที่พัฒนามาจากยุคโรมันที่ใช้ทฤษฎีอำนาจมหาชนสนับสนุนการใช้ อำนาจรัฐ ถือว่ารัฐเป็นสิ่งเดียวกับอำนาจมหาชน และเจตจำนงของรัฐจะใหญ่อยู่เหนือความคิดของ ประชาชน แนวคิดที่ 2 คือ แนวคิดสมัยใหม่ซึ่งพัฒนามาจากหลักทฤษฎีอำนาจมหาชน โดยกล่าวว่า เครื่องมือของรัฐคืออำนาจมหาชน ดังนั้นเมื่อรัฐเป็นผู้ถืออำนาจมหาชนรัฐจึงมีหน้าที่รักษา ผลประโยชน์สาธารณะ และจากแนวคิดที่สองได้พัฒนาต่อมาจนเกิดทฤษฎีแบ่งแยกวิธีการทำภารกิจ ของรัฐอีก 2 ประเภท คือ ทฤษฎีว่าด้วยการกระทำที่ต้องใช้อำนาจในการจัดการและหลักเกณฑ์นี้ เป็นที่มาของการกำหนดเขตอำนาจศาลและกฎหมายที่นำมาใช้ในคดี โดยการกระทำที่ต้องมีอำนาจ เหนือจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง และใช้หลักกฎหมายปกครองในการพิจารณา ในขณะที่ การกระทำที่ใช้ในการบริหารจัดการจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมโดยใช้หลักกฎหมายเอกชน เว้นแต่กฎหมายกำหนดเขตอำนาจศาลไว้โดยเฉพาะ (บุปผา อัครพิมาน, 2545, หน้า 17-18)

ทฤษฎีบริการสาธารณะ คือ การที่บุคคลในกฎหมายมหาชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือการที่ฝ่ายปกครองต้องใช้อำนาจในการกำกับดูแลในกรณี ที่เอกชนเป็นผู้จัดทำบริการสาธารณะและการที่รัฐเข้าไปปรับภาระในการเข้าดำเนินการ หรือ ควบคุมดูแลการบริการสาธารณะเนื่องจากเป็นกิจการที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ จึงถือได้ว่าการ บริการสาธารณะเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายมหาชน ดังนั้นต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการ ดำเนินการของฝ่ายปกครองให้อยู่ภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินกิจการบริการ สาธารณะเป็นไปด้วยดี แต่กิจการที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะไม่จำเป็นต้องเป็นบริการสาธารณะ ทุกประเภทเสมอไป ถ้าความต้องการของส่วนรวมที่จะถือว่าเป็นบริการสาธารณะนั้นต้องเป็น กิจการที่ปัจเจกชนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้และปล่อยให้ลัทธิทุนนิยมเข้ามาดำเนินการ อย่างเสรีจนทำให้คนส่วนใหญ่เดือดร้อนเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปแทรกแซงดำเนินการเข้า ควบคุมเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2547, หน้า 107)

หลักดุลยภาพทางการเงินในสัญญา หลักนี้เป็นหน้าที่พิเศษของฝ่ายปกครอง โดยมีหลัก สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก ถ้าฝ่ายปกครองใช้สิทธิแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญาทางปกครอง ฝ่ายเดียวจนทำให้เอกชนคู่สัญญาเกิดความเสียหาย ฝ่ายปกครองต้องชดเชยเงินทดแทนจากการ เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสัญญานั้น ซึ่งเงินทดแทนดังกล่าวไม่ใช่ค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญา ของฝ่ายปกครอง ประการที่ 2 คือ ทฤษฎีที่เกิดจากการกระทำของฝ่ายปกครอง หมายถึง หาก ความเสียหายเกิดขึ้นกับเอกชนคู่สัญญาเนื่องมาจากการที่ฝ่ายปกครองใช้เอกสิทธิ์ทำให้เงื่อนไข ใน การปฏิบัติตามสัญญายากขึ้นหรือเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น ฝ่ายปกครองต้องชดเชยค่าทดแทนเท่ากับ จำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงแก่คู่สัญญา (บวรศักดิ์ อวรรณโณ, 2529, หน้า 104-107)

สำหรับแนวคิดการระงับข้อพิพาททางเลือกมี อยู่ 2 ประการ คือ 1. ให้มุ่งที่ผลประโยชน์มากกว่าจุดยืน หมายถึง ความต้องการของคู่เจรจา ดังนั้นคู่เจรจาต้องใส่ใจคู่สัญญาฝ่ายแม้ว่าคู่เจรจาต้องการแก้ไขปัญหโดยตั้งใจที่จะเปิดเผยผลประโยชน์ แต่ต้องพยายามทำความเข้าใจว่าคู่เจรจาก็ต้องการเรียนรู้ผลประโยชน์จากคุณ แต่เขาจะไม่เปิดเผยผลประโยชน์ของตนเองออกมา ดังนั้น ข้อยุติอาจมาจากผลประโยชน์ร่วมกันและผลประโยชน์ที่ขัดแย้งของคู่เจรจา และ 2 . ปรับปรุงการติดต่อสื่อสาร หมายถึง การปรับปรุงทักษะการเจรจาโดยมีการตั้งคำถามให้มากที่สุด เพราะการตั้งคำถามที่มากจะได้รับข้อมูลตอบกลับมากเช่นเดียวกันเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเจรจาต่อรอง

แนวคิดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลาง แนวคิดนี้มีประเด็นสำคัญให้การจัดการข้อพิพาทมีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจาก การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้คู่กรณีทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเปิดเผย โดยคนกลางจะเป็นผู้แนะนำกระบวนการใหม่ๆและตัวแปรใหม่ๆในการที่จะเจรจาระหว่างคู่กรณีและทำให้คู่กรณีรู้จักกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น โดยคนกลางต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยและคนกลางต้องไม่เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียเนื่องจากคนกลางเป็นเพียงผู้เข้าไปแทรกแซง เปลี่ยนมุมมอง พฤติกรรมด้วยการพูดคุยที่ไม่ใช่การบังคับทางกายภาพหรือไม่ใช้กฎหมายในการบังคับและคนกลางไม่มีอำนาจโดยตรงในการตัดสินใจ (สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลกรุงเทพมหานคร : สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม, 2547, หน้า 7-8)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย

ทฤษฎีการเจรจา หมายถึง การเจรจาเพื่อหาข้อยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยทฤษฎีเกี่ยวกับการเจรจามี 2 ประเภท คือ ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive theory) และทฤษฎีการแก้ปัญหา (Problem Solving theory)ซึ่งทั้งสองทฤษฎีประกอบด้วยขั้นตอนและองค์ประกอบที่สำคัญในการเจรจา และช่วยให้ นักกฎหมายเข้าใจในธรรมชาติของกระบวนการเจรจาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (สราวุธ เบญจกุล, 2539, หน้า 73-78)

ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive theory) ทฤษฎีนี้มีจุดประสงค์ต้องการให้เป้าหมายของตนเองนั้นบรรลุผล และได้รับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีสมมติฐานว่า “ สังคมอยู่ภายใต้ความเห็นประโยชน์ส่วนตัว” ทฤษฎีการแข่งขันมองว่าการที่คนเกิดการแย่งชิงกัน เป็นศัตรูกันมาจาก

ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้อีกฝ่ายได้ผลประโยชน์และอีกฝ่ายที่เสียผลประโยชน์จะหาวิถีทางเพื่อให้ตนได้ผลประโยชน์มากที่สุด ซึ่งทฤษฎีการแข่งขันนี้ผู้เจรจาที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ นักกฎหมายที่ความรู้ทางกฎหมายและสามารถรักษาผลประโยชน์ของลูกความได้ โดยพฤติกรรมของนักกฎหมายนี้ถือหลักยุทธศาสตร์แบบแข่งขัน โดยผู้เจรจาหรือนักกฎหมายจะพยายามเรียกร้องให้ฝ่ายของตนได้รับชัยชนะจากการเจรจา ตามหลักที่ว่าผู้เข้มแข็งกว่าย่อมสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างแท้จริง ตามทฤษฎีนี้รูปแบบการเจรจาจะถือประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ รูปแบบนี้จะคล้ายยุทธศาสตร์ทางการทหารที่ใช้กลอุบายเพื่อให้ได้รับชัยชนะ และเมื่อนักกฎหมายใช้ทฤษฎีแข่งขันในการเจรจายุติข้อพิพาทผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้เกิดอคติในการที่จะเผชิญหน้ากัน และจะมองแต่ผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก (ศาลแพ่ง, 2539, หน้า 75)

ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem – Solving theory) เป็นทฤษฎีที่ผู้อาศัยที่อยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมเดียวกันต้องมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาโดยเพื่อทำข้อตกลงกันด้วยความสมัครใจโดยให้ผู้เข้าร่วมเจรจาทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกันในบางกรณี ภายใต้ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา นักกฎหมายและคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องทำงานร่วมกันในการช่วยกันแก้ไขปัญหาเพื่อหาประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งทฤษฎีการแก้ไขปัญหาสามารถแยกปัญหาความสัมพันธ์ส่วนตัวออกจากข้อขัดแย้งและแก้ไขในแต่ละปัญหาแยกออกจากกัน โดยเน้นความสำคัญที่ประโยชน์ได้เสีย และความต้องการของคู่สัญญามากกว่าฐานะของคู่สัญญา เพราะถ้ามองถึงฐานะของคู่สัญญาจะทำให้การเจรจายากขึ้นอีกประการหนึ่งคือ ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาจะคำนึงถึงความชอบธรรมโดยเปิดโอกาสในการยอมรับข้อเสนอของอีกฝ่ายในการเจรจา (ศาลแพ่ง, 2539, หน้า16-17)

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในแต่ละประเด็นย่อมมีปัญหที่แตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาของนักกฎหมาย หรือคู่กรณี ซึ่งมักจะอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการแข่งขันทั้งสิ้น เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์มากที่สุดและให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องได้รับผลประโยชน์น้อยกว่าตน ดังนั้นคนกลางในการไกล่เกลี่ยนั้นเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างมาก ที่จะต้องรักษาระดับความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายซึ่งอาจต้องใช้ทฤษฎีการแข่งขันมาผสมผสานกับทฤษฎีการแก้ไขปัญหาเพื่อการจัดการความขัดแย้งและยุติข้อพิพาท

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาวิจัยแนวคิดทฤษฎีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมใหม่ของการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกในสัญญาทางปกครอง โดยเป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Bibliography Research) ข้อมูลจากกฎหมาย

หนังสือ ตำรา บทความ คำพิพากษา คำสั่งทางปกครอง วิทยานิพนธ์ รายงานที่เกี่ยวข้องและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายปกครอง แล้วนำข้อมูลที่ได้รับ มาเรียบเรียงโดยวิธีพรรณนา (Descriptive Method)

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงการนำวิธีการระบุข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาใช้ในสัญญาทางปกครองโดยมีผลการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของของหลักการเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของไทยกับต่างประเทศนั้นสรุปได้ว่า แม้ระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสจะมีการแบ่งประเภทของกฎหมายออกเป็นกฎหมายมหาชนและเอกชนและอาศัยแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาของศาลในการพิจารณาสัญญาทางปกครองออกจากศาลยุติธรรม แต่ระบบกฎหมายฝรั่งเศสก็ไม่ได้ปฏิเสธการนำเอากฎหมายเอกชนมาใช้กับข้อพิพาททางปกครองโดยสิ้นเชิง ส่วนแนวคิดและทฤษฎีของประเทศเยอรมันนั้นก็ไม่ได้ปฏิเสธการนำเอากฎหมายทางแพ่งมาใช้กับกฎหมายในสัญญาทางปกครองโดยสิ้นเชิงแต่มีการพิจารณาว่าสัญญาใดที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นเป็นสัญญามหาชนหรือเอกชนทางด้านประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ไม่มีแนวคิดละทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่ชัดเจนเหมือนกับประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันแต่ใช้หลักการพิจารณาตามแนวคิดทั่วไปโดยใช้หลักคู่สัญญาถ้าฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองและมีเนื้อหาสาระอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการดำเนินกิจการเพื่อบริการสาธารณะถือว่าเป็นสัญญาทางปกครองดังนั้นระบบกฎหมายปกครองของประเทศสหรัฐอเมริกาก็มิได้ปฏิเสธที่จะนำกฎหมายทางแพ่งมาใช้ สำหรับประเทศไทยนั้นสัญญาทางปกครองพัฒนามาจากพื้นฐานของกฎหมายมหาชน โดยมีทฤษฎีที่สำคัญคือ ทฤษฎีอำนาจมหาชน ทฤษฎีการบริการสาธารณะและหลักดุลยภาพทางการเงินในสัญญา ทั้ง 3 ทฤษฎีนี้ เป็นหลักที่ให้อำนาจรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะโดยฝ่ายปกครองเข้าไปดูแลการดำเนินกิจการของเอกชนผู้จัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสัญญาทางปกครองก็มีเรื่องของคู่สัญญาและการได้เปรียบและเสียเปรียบทางการเงินในสัญญาจึงไม่อาจปฏิเสธได้ถึงการนำเอากฎหมายทางแพ่งมาใช้กับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองเมื่อพิจารณาการพัฒนาจากระบบกฎหมายปกครองในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน สหรัฐอเมริกาและไทย พบว่าไม่ประเทศใดปฏิเสธการนำเอากฎหมายทางแพ่งมาใช้แต่มีการนำเอาใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันเท่านั้นเอง

2. การศึกษาแนวคิดทฤษฎี การจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระบุข้อพิพาทโดยใช้คนกลางไกล่เกลี่ยนั้นพบว่าแนวคิดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลางนั้นเป็นการที่คนกลางจะเป็นผู้

แนะนำกระบวนการใหม่และตัวแปรใหม่ที่จะให้การเจรจาระหว่างคู่กรณีโดยให้คู่กรณีรู้จักกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น ด้วยพฤติกรรมการพูดคุยที่ไม่ใช่การบังคับทางกฎหมายหรือไม่ใช้กฎหมายในการบังคับเพื่อให้เกิดข้อยุติความขัดแย้งดังนั้นการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยใช้คนกลางไกล่เกลี่ยนั้นมีความสำคัญในการรักษาความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายซึ่งคนกลางอาจต้องใช้ทฤษฎีการแข่งขันกับทฤษฎีการแก้ไขปัญหาเพื่อมาจัดการความขัดแย้งและยุติข้อพิพาท

3. การศึกษาถึงการนำวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับข้อพิพาทสัญญาทางปกครอง พบว่าในการศึกษาวิชาทางนิติศาสตร์นั้น การแบ่งหมวดหมู่ของกฎหมายเป็นเพียงทำให้เราได้เข้าใจกฎหมายอย่างชัดเจนและลึกซึ่งหมวดหมู่ของกฎหมายแต่ละประเภทแต่เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติแล้วเราไม่สามารถแยกการใช้ออกจากกันโดยชัดเจน เนื่องจากต้องใช้ร่วมกันอย่างเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายทั้งระบบ ซึ่งข้อพิพาทสัญญาทางปกครองส่วนใหญ่ก็มาจากการตีความสัญญา การแก้ไขเพิ่มเติมสัญญา การยกเลิก การเรียกค่าเสียหายจากการผิดสัญญา ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่งซึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองได้ให้ศาลอนุญาโตตุลาการพิจารณาชี้ขาดคดีบางครั้งก็ไม่อาจสร้างความพึงพอใจให้กับคู่กรณีอีกด้วย เหตุนี้การนำเอาวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาทเลือกตลอดจนหลักกฎหมายของการระงับข้อพิพาททางแพ่งมาใช้ในกับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อให้ได้ความยุติธรรมภายใต้ของเขตของกฎหมาย

4. เมื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมการนำแนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครองนั้นเพื่อให้เกิดดุลยภาพที่เหมาะสมกับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ดังนั้นประเด็นหลักไม่ได้อยู่ที่ว่าจะต้องใช้กฎหมายทางแพ่งหรือกฎหมายมหาชนมาใช้บังคับ แต่อยู่ที่ว่ากฎหมายนั้นได้ใช้ไปเพื่อปรับปรุงให้เกิดดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่เท่านั้น ดังนั้นการนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครองถือเป็นกระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยการตกลงยินยอมของคู่สัญญาทางสองฝ่ายบนพื้นฐานของความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย และเป็นการลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาล จึงถือว่าเป็นหนึ่งทางเลือกที่สำคัญของวิธีการระงับข้อพิพาท

อภิปรายผล

จากการวิจัยและวิเคราะห์เรื่องแนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งในการระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองศึกษากรณี : การกำหนดให้นำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลาง ไกล่เกลี่ยมาใช้ในสัญญาทางปกครอง ในการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายกับแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. จากผลการวิจัยเรื่องแนวคิดและทฤษฎีสัญญาทางปกครองของไทยและต่างประเทศ พบว่าสัญญาทางปกครองก็มีเรื่องของคู่สัญญาและการได้เปรียบและเสียเปรียบทางการเงินในสัญญา จึงไม่อาจปฏิเสธได้ถึงการนำเอากฎหมายทางแพ่งมาใช้กับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองเมื่อพิจารณาการพัฒนาจากระบบกฎหมายปกครองในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน สหรัฐอเมริกาและไทย พบว่าไม่มีประเทศใดปฏิเสธการนำเอากฎหมายทางแพ่งมาใช้แต่มีการนำเอาใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันเท่านั้นเองสอดคล้องกับชาติรี ศีลาภา (2553, หน้า 5) ที่กล่าวว่า สัญญาของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายไทยไม่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ข้อกำหนดว่าลักษณะใดเป็นสัญญาทางปกครองที่ชัดเจนจึงทำให้มีการตีความเบี่ยงเบนกฎหมาย

2. จากผลการวิจัยแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยใช้คนกลางไกล่เกลี่ยนั้นพบว่าแนวคิดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลางนั้นเป็นการที่คนกลางจะเป็นผู้แนะนำกระบวนการใหม่และตัวแปรใหม่ที่จะให้การเจรจาระหว่างคู่กรณีโดยให้คู่กรณีรู้จักกันและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น ด้วยพฤติกรรมการพูดคุยที่ไม่ใช่การบังคับทางกฎหมายหรือไม่ใช้กฎหมายในการบังคับเพื่อให้เกิดข้อยุติความขัดแย้งดังนั้นการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยใช้คนกลางไกล่เกลี่ยนั้นว่ามีความสำคัญในการรักษาความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายซึ่งคนกลางอาจต้องใช้ทฤษฎีการแข่งขันกับทฤษฎีการแก้ไขปัญหามาจัดการความขัดแย้งและยุติข้อพิพาท สอดคล้องกับศาลแพ่ง (2539, หน้า 16-17) ที่ว่าทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem – Solving theory) เป็นทฤษฎีที่ผู้อาศัยที่อยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมเดียวกันต้องมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหามาโดยเพื่อทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจโดยให้ผู้เข้าร่วมกันในบางกรณี โดยทฤษฎีนี้ต้องเน้นความสัมพันธ์ที่ประโยชน์ได้เสียมากกว่าความต้องการของคู่สัญญามากกว่าฐานะของคู่สัญญา เพราะถ้ามองถึงฐานะของคู่สัญญาจะทำให้การเจรจายากแต่ต้องมองถึงความชอบธรรมโดยเปิดโอกาสในการยอมรับขอเสนอของอีกฝ่ายหนึ่งในการเจรจา

3. จากผลการการศึกษาถึงการนำวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับข้อพิพาทสัญญาทางปกครอง พบว่าในการศึกษาวิชาทางนิติศาสตร์นั้น การแบ่งหมวดหมู่ของกฎหมายเป็นเพียงทำให้เราได้เข้าใจกฎหมายอย่างชัดเจนและลึกซึ่งหมวดหมู่ของ

กฎหมายแต่ละประเภทแต่เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติแล้วเราไม่สามารถแยกการใช้ออกจากกันโดยชัดเจน เนื่องจาก ต้องใช้ร่วมกันอย่างเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายทั้งระบบ ซึ่งข้อพิพาทสัญญาทางปกครองส่วนใหญ่ก็มาจากการตีความสัญญา ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่งและในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองบางครั้งได้ให้ศาลอนุญาโตตุลาการพิจารณาชี้ขาดคดี บางครั้งก็ไม่อาจสร้างความพึงพอใจให้กับคู่กรณีอีกด้วยเหตุนี้การนำเอาวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการระงับข้อพิพาทเลือกในข้อพิพาททางแพ่งมาใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพิจารณาข้อพิพาทสัญญาทางปกครองเพื่อให้ได้ความยุติธรรมภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย(สอดคล้องกับ ดิเรก เจนครองธรรม (2558) กล่าวว่า การสร้างข้อพิพาททางเลือกในการระงับข้อพิพาททางแพ่ง แต่เมื่อศึกษาสัญญาทางปกครองแล้วพบว่ามาตรการที่นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นทางเลือกให้คู่ความได้ใช้ระงับข้อพิพาทมีเพียงการระงับข้อพิพาทที่ศาลเป็นผู้กำหนดขึ้น โดยเมื่อพ.ศ.2530ได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการเข้ามาระงับข้อพิพาทเพื่อแย่งเบาะภาระของศาลปกครองและต่อมาได้มีการกำหนด ”สัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าจะเป็นสัญญาปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงใช้วิธีการของศาลอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาท สอดคล้องกับมณฑลเศียร กุลธำรง (2550, หน้า 4) ที่ว่าคำชี้ขาดของศาลอนุญาโตตุลาการก็ไม่สามารถความพึงพอใจให้กับคู่กรณีได้จึงต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลปกครองให้พิจารณาคดีอยู่ดี จึงถือได้ว่าการระงับข้อพิพาทโดยศาลอนุญาโตตุลาการก็ไม่สามารถระงับข้อพิพาททางปกครองได้เนื่องจากสัญญาทางปกครองกับสัญญาทางแพ่งมีการตีความที่คล้ายคลึงกันจึงอาจทำให้เกิดการวินิจฉัยที่ผิดพลาดได้ดังนั้นการนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครองอาจเป็นวิธีทางหนึ่งที่สามารถช่วยระงับข้อพิพาททางปกครองซึ่งอาจเป็นที่พึงพอใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและยังช่วยให้ลดคดีขึ้นสู่ศาลได้

4. จากผลการวิจัยเมื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมการนำแนวทางใหม่ของการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครองนั้นเพื่อให้เกิดดุลยภาพที่เหมาะสมกับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่อยู่ที่ว่ากฎหมายนั้นได้ใช้ไปเพื่อปรับปรุงให้เกิดดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่เท่านั้น ดังนั้น การนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้กับสัญญาทางปกครองถือเป็นกระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยการตกลงยินยอมของคู่สัญญาทางสองฝ่ายบนพื้นฐานของความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย ดังนั้น แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาททางเลือกอาจเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถระงับข้อพิพาทสัญญาทางปกครองได้ซึ่งคดีปกครองของไทยบางประเภทสามารถใช้วิธีการระงับข้อพิพาทเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาจัดการความขัดแย้งถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาและการเผชิญหน้าระหว่างที่ตรงข้ามกัน โดยการสร้างพื้นฐานสำหรับการไกล่เกลี่ยระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งผ่านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบ

มีคนกลางซึ่งอาจเป็น (Mediation) เป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์อีกแบบหนึ่งที่คู่ความตกลงยินยอมให้มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเจรจายุติหรือระงับข้อพิพาทเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจเป็นอำนาจของคู่สัญญา สอดคล้องกับสำนักงานระงับข้อพิพาท.สำนักงานยุติธรรม.คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ (2550, หน้า 1-4)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองให้มีความชัดเจนขึ้นและง่ายต่อการตีความ ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่ชัดเจน จึงเห็นว่าควรเพิ่มเติมคำนิยามของสัญญาทางปกครอง ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ให้มีความหมายที่ชัดเจน และมีการกำหนดกำหนดหลักเกณฑ์ ขอบเขตของสัญญา สิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาทางปกครองให้ง่ายต่อการตีความ และควรเพิ่มเติมระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 โดยการบัญญัติวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยคนกลางไกล่เกลี่ยมาใช้ในสัญญาทางปกครองอีกประเภทหนึ่งนอกเหนือจากการระงับข้อพิพาทโดยศาลอนุญาโตตุลาการ เพื่อเป็นทางเลือกให้คู่ความนำมาระงับข้อพิพาท อันจะเป็นการลดจำนวนคดีของศาลลง

รายการอ้างอิง

- K.& Tjosvold,D (1998). Leung. (1998). Conflic management in the Asia Pacific: Assumptions and Approaches in diverse culture. Singapore: John Wiley & Sons.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2543). สัญญาทางปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2543). สัญญาทางปกครองให้เอกชนเข้าร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลปกครอง.
- ชาตรี ศิลาภา. (2553). สัญญาทางปกครองที่ไม่ชอบ วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลัท ประเทืองรัตนา. (ม.ป.ป). การไกล่เกลี่ย คนกลางและการแก้ไขความขัดแย้ง. วารสารยุติธรรมปริทัศน์ สถาบันพระปกเกล้า 51-76.
- ดิเรก เจนครองครอง. (25 มิถุนายน 2558). ศาลปกครองกับ "แนวทางการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR). สยามรัฐ .
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2547). หลักพื้นฐานของกฎหมายปกครองฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร:

- สำนักพิมพ์วิญญูชน.บริษัทที่ปรึกษากฎหมายสากล. (2547). สัญญาทางปกครองของสหรัฐอเมริกา. (รายงานวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา) กรุงเทพมหานคร.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2529). "สัญญาทางปกครองฝรั่งเศส"กฎหมายปกครอง,5.หน้า 104-107.
- บุปผา อัครพิมาน. (2545). สัญญาทางปกครอง : แนวคิดและหลักกฎหมายฝรั่งเศสและของไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยุทธ์ การสมกล้า. (2551). การระงับข้อพิพาทโดยการประนีประนอมยอมความในคดีปกครอง วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- โกคิน พลกุล. (2547,มกราคม-เมษายน). "สัญญาทางปกครองในกฎหมายไทย". ศาลปกครอง 4,1, หน้า 21-27.
- มณเฑียร กุลธำรง. (2550). การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง:ศึกษาเฉพาะกรณี ความเหมาะสมในการกำหนดให้นำวิธีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการมาใช้ในสัญญาทางปกครอง. กรุงเทพมหานคร: รายงานเอกสารวิชาการสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานยุติธรรม.
- มานิตย์ วงศ์เสรี. (2546). หลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาทางปกครองของประเทศเยอรมัน พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการด้านการฝึกอบรม สำนักงานศาลปกครอง: บพิธการพิมพ์.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (29 มิถุนายน 2542). ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ในระบบกฎหมายเยอรมัน. วารสารนิติศาสตร์ .
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (29 มิถุนายน 2542). ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ในระบบกฎหมายเยอรมัน. วารสารนิติศาสตร์ , 262-276.
- ศาลแพ่ง. (2539). เทคนิคการไกล่เกลี่ย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อทธยา.
- สรญา โสภางิณีวงศ์. (ม.ป.ป)ทางเลือกหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.
- สรารุช เบญจกุล. (2539). เทคนิคการไกล่เกลี่ย: ยุทธศาสตร์และทฤษฎีการเจรจา. กรุงเทพมหานคร: ศาลแพ่ง.
- สำนักงานระงับข้อพิพาท. สำนักงานศาลยุติธรรม. คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : สำนักงานยุติธรรม เชียงใหม่. (2550) หน้า 1-4
- สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล กรุงเทพมหานคร : สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม, 2547, หน้า 7-8
- สุเทพ สุวีรางกูร. (2551). ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียร์สโตร์

ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส Criminal Liability for Spousal Rape

ชลชญา วงศ์ชญาอังกุล¹

Chonchaya Wongchayaangkun

อรรัมภา ไวยมุข²

Awnrumpa Waiyamuk

บทคัดย่อ

การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดให้แก่สามีที่ข่มขืนกระทำชำเราภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและเพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่ถูกกระทำให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเพื่อแก้ไขปัญหาคือการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศและขัดขวางความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง

ผลการศึกษาพบว่ากฎหมายดังกล่าวยังมีความบกพร่องบางประการซึ่งสมควรได้รับการแก้ไข ดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ควรบัญญัตินิยาม “ความยินยอม” ที่จะทำให้ขาดองค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 ให้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ประการที่สอง ควรบัญญัติให้ขอบเขตคำว่า “คู่สมรส” ตามมาตรา 276 วรรคสี่ ให้หมายความรวมถึงคู่สมรสที่มีได้จดทะเบียนสมรสด้วยในลักษณะเดียวกันกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นกลไกคุ้มครองบุคคลที่ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวเช่นเดียวกันและประการที่สาม ในกรณีคู่สมรสเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 277 เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมาตรา 276 วรรคสี่

คำสำคัญ : การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส ; ความยินยอม ; คู่สมรสอายุต่ำกว่า 15 ปี

¹ นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Student, Master of Laws Program, Faculty of Political Science and Law, Burapha University

² อาจารย์ประจำ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer at Department of Laws, Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Abstract

Amendment of the Penal Code by the Amendment Act, Criminal Code (No. 19), BE 2550 (2007), aims to remove the marital exemption of rape crime, to achieve gender equality and to provide protection for spousal rape victims. It also tackles gender discrimination and aims to eliminate violence against women.

The Study found that there are some imperfections in this matter. Therefore it should be amended as follow: Firstly, Criminal Code, Section 276, should provide a clear written statement of what will be considered a consent that will result in the lack of a rape component. Secondly, similarly to the Act on the Protection of Victims of Domestic Violence, BE 2550 (2007) which is another mechanism to protect the victims of domestic violence, the scope of "spouse" under Section 276, paragraph four, shall include cohabiting couples as well. Finally, in case the spouse is a child, section 277 should be amended in order to be consistent with the fourth paragraph of Section 276.

Keywords: spousal rape; consent; child spouse age under 15.

บทนำ

การกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา นั้นเป็นความผิดทั้งต่อกฎหมายและศีลธรรมที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรง แนวความคิดดั้งเดิมของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา มีรากฐานมาจากแนวคิดในการคุ้มครองทรัพย์สินและเกียรติยศของชายผู้มีอำนาจปกครองหญิง ซึ่งเกิดจากวัตถุประสงค์ของสังคมในอันที่จะปกป้องสิทธิในทรัพย์สินของชาย เนื่องจากในสมัยโบราณถือว่าหญิงเป็นทรัพย์สินสมบัติของผู้มีอำนาจปกครอง ในกรณีหญิงยังไม่สมรสชายผู้เป็นเจ้าของหรือผู้มีอำนาจปกครองหญิงคือบิดา แต่ในกรณีหญิงสมรสแล้วชายผู้เป็นเจ้าของหญิงคือสามีของหญิงนั้น ผู้คนจึงไม่ได้มองว่าการข่มขืนกระทำชำเราเป็นการกระทำต่อร่างกายของหญิงหากแต่เป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์สิน ส่วนแนวความคิดดั้งเดิมของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ระหว่างสามีภรรยา มีรากฐานมาจากแนวคิดในระบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย หลักอำนาจอิสระเหนือตัวหญิงและเหนือประเพณีของหญิงหรืออำนาจอิสระของสามีเหนือภรรยา และหลักความยินยอมที่จะมีเพศสัมพันธ์อันเกิดจากพันธสัญญาของการสมรสประหนึ่งว่าภาวะของความเป็นสามีทำให้มีสิทธิที่จะมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาเพราะถือว่าสถานภาพของการสมรสเป็นการให้ความยินยอมไปตลอดจนกว่าจะขาดจากการสมรส จนมีผู้เปรียบเปรยว่า

ทะเบียนสมรสคือใบอนุญาตให้ข่มขืนภรรยา (License to Rape) ตลอดไป (Finkelhor & Yllo, 1987) ดังนั้นปัญหาที่สามีข่มขืนกระทำชำเราภรรยาจึงถือเป็นเรื่องในครอบครัวและมองว่าสามีไม่มีความผิด สังคมไม่เห็นความจำเป็นในการให้ความคุ้มครองหญิงในฐานะภรรยา กฎหมายจึงไม่อาจก้าวล่วงไปให้ความคุ้มครองในส่วนนี้ได้

ในสังคมไทยยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและตระหนักต่อผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนกระทำชำเราจากคนแปลกหน้ามากกว่าการถูกข่มขืนจากสามีหรือคู่ครองของตนเอง คนในสังคมส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่าการกระทำดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อภรรยา แต่ในความเป็นจริงนั้นเกิดผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ สร้างผลกระทบรุนแรงเนื่องจากการเป็นกรณีต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานเหยื่อต้องตกอยู่ในภาวะจำยอมนิ่งเฉยไม่สามารถหาทางออกหรือหลีกเลี่ยงต่อการกระทำรุนแรงทางเพศนั้นเพราะอับอายและจำนนต่ออำนาจของผู้กระทำ ซึ่งมีผลกระทบทางด้านจิตใจรุนแรงกว่าการข่มขืนกระทำชำเราจากคนแปลกหน้า ในประเด็นนี้ Finkelhor และ Yllo (1987, p.137) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสะเทือนใจว่า "ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนจากคนแปลกหน้านั้น มีชีวิตอยู่กับความทรงจำของการถูกทำร้ายที่น่าหวาดกลัว แต่ผู้หญิงที่ถูกสามีข่มขืนนั้นต้องดำเนินชีวิตอยู่กับคนที่ข่มขืนเธอ"³ แต่เมื่อสังคมไทยเริ่มพัฒนาเข้าสู่ความเป็นสากลมากขึ้นแนวความคิดสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้นโดยประเทศไทยให้การรับรองสิทธิสตรีโดยมีรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงเอาไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้รัฐธรรมนูญเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน อันนำมาซึ่งการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา(ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่สามีที่ข่มขืนกระทำชำเราภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของตน โดยมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและเพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่ถูกกระทำให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเพื่อแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศและขจัดความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง

³ "When you are raped by a stranger you have to live with a frightening memory. When you are raped by your husband, you have to live with your rapist."

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี หลักความเสมอภาค และพัฒนาการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา
2. เพื่อศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสในประเทศไทย
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส

1. แนวคิดการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเป็นความผิด

“การข่มขืนกระทำชำเรา” หมายถึงการการกระทำด้วยประการใดๆไม่ว่าจะใช้กำลังทางกายภาพหรือบีบบังคับจิตใจให้มีความสัมพันธ์ทางเพศ อันเป็นการฝ่าฝืนความยินยอมจากฝ่ายที่ถูกกระทำและเกิดขึ้นโดยไม่สมัครใจ โดยประมวลกฎหมายอาญาของไทยในปัจจุบันได้ให้นิยามของการ “กระทำชำเรา” ไว้ว่าหมายถึง “การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดย การใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำกระทำกับอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือการใช้สิ่งอื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น”

แนวความคิดดั้งเดิมของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันเกียรติยศ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง และคุ้มครองทางกายภาพและชีวภาพให้กับหญิง และคุ้มครองหญิงเป็นการเฉพาะในภาวะความเสี่ยงจากการตั้งครรภ์ที่อาจเกิดขึ้นได้อันอาจทำให้หญิงต้องรับภาระนั้นไปตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังมีรากฐานมาจากแนวคิดในการคุ้มครองทรัพย์สินและเกียรติยศของชาย ผู้มีอำนาจปกครองหญิง ซึ่งเกิดจากวัตถุประสงค์ของสังคมในอันที่จะปกป้องสิทธิในทรัพย์สินของชาย เนื่องจากในสมัยโบราณถือว่าหญิงเป็นทรัพย์สินสมบัติของผู้มีอำนาจปกครอง ในกรณีหญิงยังไม่สมรสชายผู้เป็นเจ้าของหรือผู้มีอำนาจปกครองหญิงคือบิดา แต่ในกรณีหญิงสมรสแล้วชายผู้เป็นเจ้าของหญิงคือสามีของหญิงนั้น ผู้คนจึงไม่ได้มองว่าการข่มขืนกระทำชำเราเป็นการกระทำต่อร่างกายของหญิงเท่านั้น หากแต่เป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินอย่างร้ายแรงโดยผู้เสียหายคือผู้มีอำนาจปกครองหญิงเหตุที่กล่าวว่าการข่มขืนกระทำชำเราเป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินอย่างร้ายแรง เนื่องจกว่าเป็นการทำให้หญิงสูญเสียคุณค่าความเป็นหญิงหรือ “พรหมจรรย์” ผลคือหญิงยอมเสียโอกาสที่จะได้แต่งงานหรือหากแต่งงานแล้ว ค่าตัวของหญิงซึ่งเป็นทรัพย์สินทาง

เพศของชายก็จะมีราคาดี เสื่อมค่าเสื่อมราคาไปซึ่งค่านิยมหรือความเชื่อในสังคมเช่นนี้ได้ถ่ายทอดกันมาตลอดว่าชายเป็นเจ้าของหญิง ดังนั้นการข่มขืนกระทำชำเราก่อให้เกิดการสูญเสียสิทธิผูกขาดของชายผู้เป็นเจ้าของ (พ่อ และ/หรือ ผัว) ในตัวหญิงถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชายผู้เป็นเจ้าของหญิงนั่นเอง แนวคิดดั้งเดิมมีประเด็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นระหว่างคนแปลกหน้ากระทำต่อหญิง (stranger rape) เท่านั้น (วิมลเรขา ศิริชัยวรรณ, 2556, หน้า 11-14)

ในปัจจุบันนี้ได้กฎหมายอาญาในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีพัฒนาการในเรื่องแนวคิดการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเป็นความผิดให้ต้องสอดคล้องกับหลักการมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และหลักการห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ ในส่วนการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสเป็นความผิดเพิ่มเติมขึ้นมาในปัจจุบันก็มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเสรีภาพทางเพศ (Sexual Liberty) กล่าวคือ เสรีภาพในการกำหนดความสัมพันธ์ทางเพศของตนเองว่าต้องการหรือไม่ต้องการจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับใครนั้น บุคคลหนึ่งไม่ควรถูกบังคับให้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลหนึ่งเพื่อตอบสนองต่อเสรีภาพทางเพศของบุคคลอื่นในขณะที่เสรีภาพทางเพศของตนเองถูกทำลายลง แม้ว่าจะสมรสแล้วก็ตามก็มีสิทธิในการตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่ป็นคู่สมรสหรือปฏิเสธโดยไม่ถูกผูกพันด้วยพันธสัญญาสมรสหรือหน้าที่ของคำว่าภรรยาหรือสามี (วิมลเรขา ศิริชัยวรรณ, 2556, หน้า 107, 148) นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยประคับประคองสถาบันครอบครัวที่สอดคล้องกับแนวคิดและสภาพสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ ครอบครัวประกอบไปด้วยสามีภรรยาและบุตรการอยู่ร่วมกันต้องมีความรักความเข้าใจกันภายในครอบครัว ซึ่งตามประเพณีและตามธรรมชาติผู้ที่จะเป็นสามีภรรยากันได้ต้องเกิดจากการที่ทั้งสองฝ่ายตกลงใช้ชีวิตร่วมกันรวมถึงการยินยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งร่วมประเวณีด้วย แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์แล้วอีกฝ่ายใช้กำลังบังคับ ชูเชิญ หรือหลอกลวงให้ร่วมประเวณี ย่อมก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรง การบัญญัติเพิ่มเติมความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามมาตรา 276 ให้มีการลงโทษคู่สมรสที่บังคับขืนใจคู่สมรสอีกฝ่ายให้ร่วมประเวณี โดยที่อีกฝ่ายไม่ยินยอมนั้นเป็นการลดปัญหาความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นในครอบครัวและทำให้ผู้ที่กระทำความผิดต้องคิดทบทวนและไตร่ตรองก่อนที่จะลงมือใช้ความรุนแรงกับคู่สมรสอีกฝ่ายเพราะอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ (สุนันต์ ตั้งเจริญกิจกุล, 2552, หน้า 14)

2. สิทธิและเสรีภาพทางเพศ

สิทธิทางเพศ (Sexual Rights) เป็นสิทธิมูลฐานและเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชน ซึ่งสมาคมเพศศาสตร์ศึกษานานาชาติ (World Association for Sexual Health) ได้แถลงสิทธิทางเพศ (Declaration of Sexual Rights) ดังกล่าว เป็นครั้งแรก ณ การประชุมครั้งที่ 13 ที่กรุงวาเลน

เซีย ประเทศสเปน ในปีค.ศ. 1997 ว่า เพศเป็นมิติหนึ่งของมนุษย์ที่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพศเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายในของสังคมและของแต่ละบุคคลในเวลาเดียวกัน โดยปรากฏให้เห็นทางวงจรชีวิตของบุคคลที่ประสานความเป็นตัวของตัวเองและสร้างเสริมความผูกพันซึ่งกันและกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

สิทธิทางเพศ ได้แก่ สิทธิดังต่อไปนี้ 1. สิทธิที่จะมีเสรีภาพทางเพศ ต้องขจัดการบังคับข่มขู่ทางเพศ การแสวงหาผลประโยชน์ และการล่วงเกินทางเพศทุกรูปแบบ 2. สิทธิที่จะมีความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง และความปลอดภัยในร่างกาย รวมถึงการควบคุมและการหาความสุขจากร่างกายของตนเอง โดยปราศจากการทารุณกรรมและความรุนแรงในทุกรูปแบบ 3. สิทธิเท่าเทียมกันทางเพศ รวมทั้งความเคารพในความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง และไม่ว่าจะมีอายุ เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น หรือมีรสนิยมทางเพศแบบใด 4. สิทธิที่จะมีสุขอนามัยทางเพศที่ดี รวมทั้งได้รับการรักษาพยาบาล โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างถูกต้องและเหมาะสม 5. สิทธิที่จะได้รับความรู้เรื่องเพศที่กว้างขวางและเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เบี่ยงเบน ซึ่งครอบคลุมความรู้ด้านเพศศึกษาตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต 6. สิทธิที่จะดำเนินชีวิตร่วมอย่างอิสระ จะแต่งงานหรือไม่ก็ได้ รวมทั้งสิทธิในการใช้ชีวิตร่วมทางเพศแบบอื่นๆ ที่ตนประสงค์ 7. สิทธิที่จะตัดสินใจโดยเสรีและรับผิดชอบในการเจริญพันธุ์ สามารถเลือกการวางแผนครอบครัวที่เหมาะสม 8. สิทธิในความเป็นส่วนตัว สามารถตัดสินใจในการดำเนินชีวิตทางเพศโดยอิสระ ภายใต้จริยธรรมทางสังคมและบุคคล (พันธ์ศักดิ์ ศุกระฤกษ์, 2542)

ดังนั้นในความสัมพันธ์ทางเพศบุคคลทุกคนจึงมีสิทธิที่จะไม่ให้ความยินยอมในการร่วมประเวณีในกรณีที่อีกฝ่ายมีความต้องการที่จะร่วมประเวณีด้วย ถึงแม้ว่าอีกฝ่ายจะเป็นบุคคลที่ตนเคยมีความสัมพันธ์ร่วมประเวณีกันมาก่อนก็ตาม การตัดสินใจร่วมประเวณีหรือร่วมกิจกรรมทางเพศใดๆ ย่อมตั้งอยู่บนความพึงพอใจสูงสุดของบุคคลนั้น โดยปราศจากการใช้ความรุนแรงโดยบุคคลอื่นๆ นอกจากนี้บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเลือกที่จะคุมกำเนิด หรือป้องกันตนเองจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ มีสิทธิที่จะถามคู่นอนอีกฝ่ายว่าเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หรือไม่ บุคคลทุกคนจะต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพียงเพราะเหตุแห่งเพศ เพศสภาวะ อายุ เชื้อชาติ สถานะทางสังคม ศาสนา หรือความผิดปกติทางร่างกาย หรือจิตใจ (พรสิริ สุริยกันท์, 2557, หน้า 11-13)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสมรส

มนุษย์ต่างมีสัญชาตญาณในการสืบพันธุ์เพื่อให้บังเกิดบุตรหลานสืบแทนตนต่อไปภายหน้า ในสังคมยุคเริ่มแรกมนุษย์อยู่รวมกันเป็นเผ่า (clan) การสมสู่กระทำโดยอิสระเสรีระหว่างบุคคลในเผ่า โดยถือว่าทุกคนเป็นของกันและกัน ไม่มีการแยกคู่ต่างหากจากกันต่อมาจึงค่อยวิวัฒนาการมาเป็นการอยู่กินเป็นคู่โดยเฉพาะเจาะจงขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งในการแย่งคู่ครอง

และเพื่อกำหนดการแยกสายตระกูลต่างหากออกจากกันจึงเกิดเป็นการสมรสขึ้น การสมรสมีความเกี่ยวข้องแน่นแฟ้นกับขนบธรรมเนียมประเพณีตามธรรมชาติแห่งท้องถิ่นที่การสมรสนั้นได้กระทำขึ้น โดยถือเป็นธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติก่อนแล้วจึงพัฒนาที่ละเล็กละน้อยจึงค่อยกลายมาเป็นสิ่งที่กฎหมายรับรองในที่สุด(ประสพสุข บุญเดช, 2550, หน้า 145)สำหรับประเทศไทยก่อนที่จะมีการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 การสมรสไม่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนสมรสและชายอาจมีภรรยาได้หลายคน โดยภรรยาจะมีฐานะเป็นเมียหลวง เมียน้อยลดหลั่นกันลงไป แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2478 เป็นต้นมา การสมรสจะมีพิธีหรือไม่พิธีแต่งงานตามประเพณีก็ตาม ความสำคัญและสมบูรณ์ของการสมรสอยู่ที่จะต้องมีการจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 1457 และจะต้องมีคู่สมรสถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 1452 (ธีรวรรณ กุลไพศาลธรรม, 2552, หน้า 9) โดยวัตถุประสงค์ของการที่กฎหมายกำหนดแบบแห่งการสมรส(form of marriage) ให้ต้องมีการจดทะเบียนสมรสก็เพียงเพื่อให้การสมรสนั้นเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป โดยให้มีทะเบียนสมรสที่เป็นเอกสารมหาชนอันมีผลทางกฎหมายต่อคู่สมรส ต่อบุคคลภายนอก และต่อรัฐ คู่สมรสได้ประโยชน์ในแง่ที่ตนได้มีหลักฐานทางราชการเกี่ยวกับการสมรสซึ่งสามารถนำออกแสดงต่อบุคคลภายนอกได้ ส่วนบุคคลภายนอกได้ประโยชน์ที่รับรู้ถึงฐานะของการสมรสเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องหากจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กัน สำหรับรัฐได้ประโยชน์ในการที่มีข้อมูลของประชาชนอย่างถูกต้องเพื่อจัดเก็บภาษีและจัดบริการทางสังคมอย่างเพียงพอ (ประสพสุข บุญเดช, 2550, หน้า 146)

สมมติฐานการวิจัย

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา(ฉบับที่ 19)พ.ศ. 2550 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับเพศ ได้ยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่สามีที่ข่มขืนกระทำชำเราภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของตน เพื่อให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำในลักษณะข่มขืนกระทำชำเราได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากได้คำนึงถึงหลักความเสมอภาคระหว่างชายหญิงและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคล อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวยังมีความบกพร่องบางประการซึ่งสมควรได้รับการแก้ไข

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary research)โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ประมวลกฎหมาย ตำรา วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการข่มขืน

ชลชญา วงศ์ชญาอังกุล/อรรธมภา ไวยมุกข์

กระทำชำเราระหว่างคู่สมรส ทั้งนี้เพื่อที่จะได้รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา(ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 ได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอาญาของไทยที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราบางประการ โดยหนึ่งในนั้นคือการยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การข่มขืนกระทำชำเราโดยคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายของตน โดยมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและเพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่ถูกกระทำให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเพื่อแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ และขจัดความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง ในปัจจุบันนี้ การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสก็มีความผิดโดยชัดเจนตามมาตรา 276 วรรคหนึ่ง อย่างไรก็ตามผู้ร่างกฎหมาย ได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของการข่มขืนกระทำชำเราในกรณีดังกล่าวซึ่งเป็นความรุนแรงในครอบครัวรูปแบบหนึ่ง จึงบัญญัติว่าเพิ่มเติมในมาตรา 276 วรรคสี่ว่า “ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำความผิดระหว่างคู่สมรสและคู่สมรสนั้น ยังประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติแทนการลงโทษก็ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก และคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาต่อไป และประสงค์จะหย่า ให้คู่สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบ และให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้องหย่าให้”

ถึงแม้กฎหมายอาญาที่แก้ไขใหม่ได้ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำในลักษณะข่มขืนกระทำชำเราได้ดียิ่งขึ้นเนื่องจากได้คำนึงถึงหลักความเสมอภาคระหว่างชายหญิงและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในร่างกายโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพทางเพศของบุคคลที่สมรสแล้ว แต่ในปัจจุบันกฎหมายยังมีความบกพร่องบางประการ จึงควรได้รับการแก้ไขในประเด็นดังต่อไปนี้

1 ปัญหาคำจำกัดความของคำว่า“ความยินยอม”ในการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างสามีภรรยา

ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 มีองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การกระทำ คือ การข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งหมายความว่า ได้กระทำชำเราโดยผู้อื่นมิได้สมัครใจหรือปราศจากความยินยอม ดังนั้นหากผู้อื่นยินยอมย่อมไม่มีความผิด เพราะถือว่าเป็นการขาดองค์ประกอบภายนอกของความผิดตามมาตรา 276 (คำพิพากษาฎีกาที่ 828/2486) ความยินยอมจึงเป็นสาระสำคัญที่จะปฏิเสธการครอบครององค์ประกอบของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นตามมาตรา 276 ความยินยอมของผู้เสียหายเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสะท้อนคุณธรรมทางกฎหมาย ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ 1.คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม

(Universal Rechtsgut) เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยต่างๆ ผู้ที่เป็นเจ้าของคุณธรรมข้อนี้จะสละไม่ได้เพราะกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มุ่งให้เกิดความสงบแก่ส่วนรวมและมุ่งให้เกิดความยุติธรรมในสังคมเป็นสำคัญ 2.คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนตัว(Individual Rechtsgut) ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย เป็นต้น ผู้ที่เป็นเจ้าของคุณธรรมข้อนี้อาจจะยอมให้ผู้อื่นละเมิดได้ แต่ก็ต้องดูว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองเอกชนโดยส่วนตัวอย่างแท้จริงหรือไม่ เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 วรรคหนึ่ง หรือการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างสามีภริยาตามมาตรา 276 วรรคสี่นั้นกฎหมายมุ่งคุ้มครองเอกชนโดยส่วนตัว แต่ถ้ากฎหมายมิได้มุ่งคุ้มครองเพียงตัวบุคคลหากกฎหมายมองและมุ่งคุ้มครองสังคมส่วนรวมด้วย เช่น การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นโดยมีหรือใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือร่วมกันอันมีลักษณะเป็นการโหมหนิงหรือกระทำกับชายในลักษณะเดียวกันตามมาตรา 276 วรรคสาม หรือการข่มขืนกระทำชำเราต่อหน้าธารกำนัล ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 281 เป็นต้น ความยินยอมของผู้เสียหายก็อาจลบล้างความผิดของผู้กระทำได้ และในกรณีมาตรา 276 วรรคสี่ วัตถุประสงค์และคุณธรรมทางกฎหมายคือความเสมอภาคระหว่างชายหญิง เสรีภาพทางเพศและสถาบันครอบครัว

หลักความยินยอม (volenti non fit injuria) หมายความว่าเมื่อให้ความยินยอมแล้วย่อมไม่ถือว่ามีความเสียหายหรือความยินยอมของผู้เสียหายทำให้ไม่เป็นละเมิด อย่างไรก็ตามการจะนำหลักดังกล่าวมาใช้ยกเว้นให้การกระทำที่ผิดกฎหมายเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายนั้นจะต้องพิจารณาด้วยว่าจะนำมาใช้ยกเว้นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิ่งใด หากกฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเฉพาะตัวผู้เสียหายแล้วผู้เสียหายย่อมให้ความยินยอมต่อการกระทำนั้นได้ แต่ถ้าวัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองคือสังคมหรือประชาชนด้วยแล้วย่อมไม่สามารถนำความยินยอมของผู้เสียหายเพียงคนเดียวมาทำให้การกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นชอบด้วยกฎหมายขึ้นมาได้

การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส(spousal rape) กับการข่มขืนกระทำชำเราโดยคนแปลกหน้า(stranger rape) ล้วนเป็นปัญหาทางสังคมทั้งสิ้น การข่มขืนกระทำชำเราทั้งสองประเภทอาจมีความแตกต่างกันในบางบริบท อย่างไรก็ตามในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรานั้น ความยินยอมถือเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด หากผู้ถูกกระทำยินยอมย่อมไม่เป็นความผิด เพราะถือว่าเป็นการขาดองค์ประกอบภายนอกของความผิดตามมาตรา 276 ทั้งสองกรณี ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปคือ อย่างไรก็ตามจะถือว่าเป็นความยินยอม เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญามีได้บัญญัติไว้ ทำให้เกิดการตีความว่าอย่างไรจึงถือเป็นความยินยอม และในกรณีที่เคยให้ความยินยอมมาก่อนแล้วต่อมา มีการบอกถอนความยินยอมในภายหลัง จะส่งผลให้การกระทำต่อเนื่องมานั้นยัง

ถือเป็นการยินยอมหรือไม่ รวมถึงกรณีการนิ่งเฉยไม่ขัดขึ้นให้มีการร่วมประเวณีจะถือเป็นการให้ความยินยอมด้วยหรือไม่ และอย่างไรเป็นความจำยอม แล้วจำยอมจะถือว่าเป็นความผิดฐานข่มขืนหรือไม่

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่ได้บัญญัติเรื่องความยินยอมไว้โดยตรง แต่นักวิชาการด้านกฎหมายได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความยินยอม พอสรุปได้ดังนี้ ความยินยอมของผู้เสียหายที่จะเป็นความยินยอมที่ชอบด้วยกฎหมายต้องเป็นความยินยอมที่ไม่มีข้อบกพร่องใดๆในการแสดงเจตจำนงในการให้ความยินยอม ดังนั้นความยินยอมของผู้เสียหายที่เกิดจากการบังคับขู่เข็ญหรือหลอกลวงจึงไม่เป็นความยินยอมที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ศาลฎีกาได้วางหลักเกณฑ์ความยินยอมให้การกระทำที่จะใช้เป็นเหตุยกเว้นความผิดได้ไว้ในฎีกาที่ 1403/2508 ดังนี้ “มีหลักทั่วไปยกเว้นความผิดอาญาอยู่ว่า ความยินยอมอันบริสุทธิ์ของผู้เสียหายให้ผู้ใดกระทำการที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดนั้น ถ้าความยินยอมนั้นไม่ขัดต่อความสำนึกในศีลธรรมอันดี และมีอยู่จนถึงขณะกระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดนั้นแล้ว ความยินยอมนั้นเป็นข้อยกเว้นมิให้การกระทำนั้นเป็นความผิดขึ้นได้”

นอกจากนี้การพิจารณาเปรียบเทียบในเรื่องความยินยอมกับการสมัครใจนั้นจะพบว่าแตกต่างกัน เพราะในบางกรณีอาจยินยอมให้กระทำชำเราโดยที่ไม่สมัครใจก็เป็นได้กล่าวคือ ตกอยู่ในภาวะจำยอม ประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้ให้บทนิยามและคำอธิบายแก่ “ความจำยอม” ไว้ อย่างไรก็ตาม หาก “ความจำยอม” เกิดขึ้นจากผู้ถูกกระทำอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขึ้นได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยภายนอกทั้งหลายรวมทั้งสภาพแวดล้อมและสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกกระทำ ทำให้มีผลต่อการเข้าใจถึงสาระของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้เสียหายทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่อาจถือว่ามีความยินยอมได้ เช่น ยอมเพราะความกลัวว่าจะถูกทำร้าย รวมถึงการข่มขืนในขณะที่ผู้อื่นไม่รู้สึกร่วมไม่เรียกว่าสมัครใจด้วยเช่นกัน รวมไปถึงความยินยอมของผู้วิกลจริตย่อมไม่มีผลเป็นความยินยอม ผู้ที่เมาสุราหรือติดสุราอาจมีปัญหาเรื่องการให้ความยินยอม การกระทำชำเราผู้อื่นขณะที่ผู้อื่นนั้นเมาสุราหมดสติอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขึ้นได้ กรณีเหล่านี้ถือเป็นการผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นทั้งสิ้น ในส่วนความยินยอมที่เกี่ยวข้องกับกรณีการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสนั้น เห็นว่าแม้การสมรสเป็นเรื่องของการทำพันธะสัญญา ซึ่งถือว่าสามีภรรยาที่ได้จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายนั้นได้ให้ความยินยอมที่จะอยู่กินด้วยกันในฐานะสามีภรรยา ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการร่วมประเวณี อันถือเป็นสาระสำคัญของการสมรสและการและเป็นหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หน้าที่หนึ่ง แต่มิได้หมายความว่าความยินยอมจะให้เป็นเหตุยกเว้นการผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราอีกฝ่ายหนึ่งได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

กรณีอาจให้ความยินยอมโดยปริยาย กล่าวคือ ในลักษณะการนิ่งเฉยไม่ขัดขวาง การนิ่งเฉยที่ถือเป็นความยินยอม ต้องเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าการนิ่งในพฤติการณ์เช่นนั้นเป็นการยินยอมและต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าไม่มีพฤติการณ์แวดล้อม หรือตกอยู่ในภาวะจำยอมหรืออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขึ้นได้ โดยผู้ถูกระทำยังคงมีอำนาจอิสระในการตัดสินใจด้วย แต่ในบางกรณีการนิ่งเฉยก็ไม่ถือเป็นความยินยอม แต่ตกอยู่ในภาวะจำยอมหรือตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขึ้นได้ เป็นการนิ่งเฉยไม่ขัดขวางเพราะมีพฤติการณ์แวดล้อมทำให้ตกอยู่ในสภาวะจำยอม โดยมีปัจจัยอื่นๆเป็นตัวกำหนดให้ผู้ถูกระทำตัดสินใจเลือกที่จะนิ่งเฉยไม่ขัดขวาง โดยไม่ได้เกิดจากความสมัครใจหรือมีอำนาจตัดสินใจโดยอิสระของตนเองอย่างแท้จริง

การบอกถอนความยินยอมถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำมาปฏิเสธการให้ความยินยอมไว้ก่อนหน้านั้นสิ้นผลไปและยุติความยินยอมทันที ในประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกถอนความยินยอมของผู้เสียหายในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา แต่อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการบางท่านได้ให้ความเห็นสรุปได้ดังนี้ ดร.รณกรณ์ บุญมี(2553) ได้ให้ความเห็นไว้ 2 ประการ ประการที่หนึ่ง คือความยินยอมในการกระทำชำเรานั้นจะต้องมีตลอดเวลาที่การกระทำชำเราเริ่มขึ้นและดำเนินไปจนจบ หากฝ่ายที่ไม่ได้ถอนความยินยอมไม่ยอมหยุดการกระทำฝ่ายนั้นย่อมมีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ประการที่สอง ในการบอกถอนความยินยอม นั้นถ้าหากฝ่ายหนึ่งถอนหรือยุติความยินยอม อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องหยุดการกระทำในทันที ดังนั้นในกรณีที่ผู้ถูกระทำให้ความยินยอมในขณะที่เริ่มกระทำชำเรา แต่เปลี่ยนเป็นปฏิเสธให้ความยินยอมภายหลังการกระทำชำเราจนกระทั่งการกระทำชำเราจบสิ้นลง เมื่อมีปฏิเสธไม่ให้มีการกระทำชำเราต่อไปแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งกลับไม่ยอมหยุดการกระทำชำเราในทันทีและยังกระทำชำเราต่อไปผู้กระทำย่อมมีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น

กล่าวโดยสรุปความยินยอมต้องเกิดจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ต้องเป็นความยินยอมอันบริสุทธิ์ กล่าวคือ ต้องไม่เกิดจากการหลอกลวง หรือสำคัญผิด หรือข่มขู่ ด้วยประการใดๆ และความยินยอมต้องมีอยู่จนถึงขณะกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด หากบอกเลิกแล้วผู้กระทำยังขึ้นกระทำก็ไม่มีเหตุที่จะยกเว้นความผิดให้แก่ผู้กระทำได้

2. ปัญหาความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 กรณีคู่สมรสที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสี่ ในปัจจุบันซึ่งเป็นบทบัญญัติพิเศษใช้บังคับสำหรับกรณีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราที่กระทำระหว่างคู่สมรส สำหรับกรณีที่คู่สมรสยังประสงค์อยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาต่อไป โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาลดโทษให้น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 276 วรรคหนึ่งเพียงใดก็ได้หรือกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติ

แทนการลงโทษก็ได้ โดยคำว่า “คู่สมรส” ตามมาตรานี้คือ สามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย(วิมลเรขา ศิราชัยวรรณ, 2556, หน้า 147) เมื่อชายและหญิงได้ทำการจดทะเบียนสมรสโดยปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการสมรสที่กฎหมายกำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว ชายและหญิงก็เป็นสามีภริยากันโดยชอบด้วยกฎหมายหรือสามีภริยาโดยนิตินัย(ประสพสุข บุญเดช, 2550, หน้า 156) ส่วนการอยู่ด้วยกันโดยไม่สมรสเป็นความสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันกันในสถานะของความเป็นสามีภรรยาตามความเป็นจริงหรือสามีภรรยาโดยพฤตินัย ซึ่งในแต่ละประเทศก็มีรูปแบบของความสัมพันธ์ดังกล่าวที่ยาวนานเพียงพอกับการสมรส แต่การยอมรับพฤติการณ์ดังกล่าวของคู่ที่เข้ามาอยู่ร่วมกันให้มีสถานะเท่าเทียมกับคู่สมรสหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับที่ยอมรับโดยกฎหมายของแต่ละประเทศนั้นๆ ประเทศไทยไม่มีกฎหมายลักษณะใดให้การรับรองชายหญิงดังกล่าว มีเพียงการแบ่งทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันในรูปแบบของกรรมสิทธิ์รวมเท่านั้น ดังนั้นเมื่อเป็นเพียงสามีภรรยาโดยพฤตินัยย่อมไม่ใช่สามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์(ธีรวรรณ กุลไพศาลธรรม, 2552, หน้า 21-23) ดังนั้นจึงไม่ใช่คู่สมรสตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสี่ อย่างไรก็ตามแม้เป็นเพียงสามีภรรยาโดยพฤตินัย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ก็ถือว่าอยู่ในนิยามคำว่า “บุคคลในครอบครัว” แล้ว ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวคำนึงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวทั้งตามกฎหมายและตามความเป็นจริง คำว่าบุคคลในครอบครัวตามที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ให้นิยามไว้ในมาตรา 3 กล่าวคือ “บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กิน หรือเคยอยู่กินฉันสามีภรรยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใดๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสนั้น ได้ให้นิยามรวมถึงผู้ที่อยู่กินฉันสามีภรรยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสหรือสามีภรรยาโดยพฤตินัยด้วย แต่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสี่ คำว่า “คู่สมรส” หมายถึง สามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า มาตรา 276วรรคสี่ เป็นกลไกของกฎหมายเพื่อรักษาสถาบันครอบครัวโดยการคุ้มครองบุคคลจากความรุนแรงในครอบครัว ในลักษณะเดียวกันกับพระราชบัญญัตินี้กล่าวและมีการคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างสามีภรรยาซึ่งแตกต่างจากการข่มขืนจากคนแปลกหน้า นอกจากนี้วัตถุประสงค์และคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างสามีภรรยาตามมาตรา 276วรรคสี่นั้น มุ่งคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างชายหญิงและเสรีภาพทางเพศ แม้ว่าจะสมรสแล้วก็ตามก็ยังคงมีสิทธิในการตัดสินใจที่จะร่วมประเวณีกับคู่สมรสหรือปฏิเสธโดยไม่ถูกผูกพันด้วยพันธะสัญญาสมรสหรือหน้าที่ของคำว่าภรรยาหรือสามีไม่ว่าจะเป็น

หน้าที่ตามกฎหมายหรือตามจารีตประเพณี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อกฎหมายมีวัตถุประสงค์มุ่งคุ้มครองความเสมอภาคและเสรีภาพทางเพศของผู้ที่สมรสแล้วก็ควรหมายรวมไปถึงคู่สมรสที่มีได้จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายด้วย เพราะไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การอยู่กินกันฉันสามีภรรยาหรือสมรสกันตามประเพณีโดยที่อาจไม่มีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคม ซึ่งในกรณีดังกล่าวในทางสังคมถือว่าเป็นสถาบันครอบครัวเช่นเดียวกัน เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการที่กฎหมายกำหนดแบบแห่งการสมรส(form of marriage) ให้ต้องมีการจดทะเบียนสมรสก็เพียงเพื่อให้การสมรสนั้นเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป โดยให้มีทะเบียนสมรสที่เป็นเอกสารมหาชนอันมีผลทางกฎหมายต่อคู่สมรส ต่อบุคคลภายนอก และต่อรัฐ คู่สมรสได้ประโยชน์ในแง่ที่ตนได้มีหลักฐานทางราชการเกี่ยวกับการสมรสซึ่งสามารถนำออกแสดงต่อบุคคลภายนอกได้ ส่วนบุคคลภายนอกได้ประโยชน์ที่ได้รู้ถึงฐานะของการสมรสเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องหากจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กันสำหรับรัฐได้ประโยชน์ในการที่มีข้อมูลของประชาชนอย่างถูกต้องเพื่อจัดเก็บภาษีและจัดบริการทางสังคมอย่างเพียงพอ (ประสพสุข บุญเดช, 2550, หน้า 146)

แนวคิดการบังคับใช้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายอาญาในฐานะความผิดข่มขืนกระทำชำเรากับคู่สมรสที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายอาญาฝรั่งเศสในมาตรา 222-24 ซึ่งมาตราดังกล่าวนอกจากจะบังคับใช้กับคู่สมรสตามกฎหมายแล้ว ยังรวมถึงผู้ที่อยู่กินฉันสามีภรรยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส (Concubinage) และคู่ตามสัญญาทางแพ่งในการดูแลซึ่งกันและกัน (PACS) ด้วย

3. ปัญหาการตีความกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับเพศ ในกรณีที่คู่สมรสเป็นเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี

การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่สามีที่ข่มขืนกระทำชำเราภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายของตน นอกจากจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสี่ ในส่วนของมาตรา 277 นั้นก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน ดังนี้

มาตรา 277 (เดิม) บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ซึ่งมีใช้ภริยาตน โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม...”

มาตรา 277 (แก้ไขใหม่) บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำชำเราเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ซึ่งมีใช้ภริยาหรือสามีตน โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม...”

คำว่า “ซึ่งมิใช่ภริยาหรือสามีของตน” ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่น่าจะแสดงให้เห็นว่า หากกระทำชำเราภริยาหรือสามีของตนย่อมไม่มีความผิดตามมาตรา 277 เพราะคำว่า “ซึ่งมิใช่ภริยาหรือ

สามีของตน” เป็นองค์ประกอบในทางปฏิเสธ ดังนั้นหากเป็นภริยาหรือสามีของตนแล้วย่อมกระทำ
ได้

ผลการวิจัยพบว่า การแก้ไขมาตรา 277 จะเห็นว่ายังกยเว้นความรับผิดชอบให้สามีซึ่งไม่ต่าง
ไปจากเดิมก่อนที่จะมีการแก้ไขกฎหมาย เพียงแต่เพิ่มข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่ภรรยาด้วย แต่
ในขณะที่มาตรา 276 ที่แก้ไขใหม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือยกเลิก
ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเมื่อกระทำการข่มขืนกระทำชำเราคู่สมรสของตน จาก
กรณีดังกล่าวจึงมีประเด็นให้ต้องพิจารณาว่าเพราะเหตุใดการแก้ไขมาตรา 277 ว่าด้วยการกระทำ
ชำเราเด็ก จึงไม่ได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับมาตรา 276 จึงอาจกล่าวได้ว่ากรณีกระทำชำเรา
ภรรยาที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบห้าปีไม่มีความผิด แต่ข่มขืนกระทำชำเราภรรยาที่เป็นผู้ใหญ่กลับมี
ความผิด

ในประเด็นนี้ได้มีความเห็นจากนักวิชาการออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายที่ 1 เห็นว่า หาก
กระทำชำเราภริยาหรือสามีของตนที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบห้าปี ไม่เป็นความผิดตามมาตรา 277
แต่หากภริยาหรือสามี “ไม่ยินยอม” ก็เป็นการ “ข่มขืน” ซึ่งเป็นความผิดตามมาตรา 276 วรรคสี่ได้
เพราะถือว่าเป็นการข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเช่นกัน (สฤติย์ ไพเราะ, 2552, หน้า 321) ส่วนฝ่ายที่ 2
เห็นว่าหากกระทำชำเราภริยาหรือสามีของตนที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบห้าปี ไม่เป็นความผิดตาม
มาตรา 277 เช่นกัน และจะไม่กลับไปผิดตามมาตรา 276 อีก เพราะคนละมาตรากัน จะเห็นว่า
กรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทลงโทษตามมาตรา 276 ก็ไม่ได้เพราะมาตรา 277 ให้อำนาจสามี
กระทำกับภริยาเด็กของตนได้อยู่แล้วมาตรานี้ก็จะเอาผิดอีกไม่ได้ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2553,
หน้า 598)

ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นฝ่ายที่สอง เพราะหากพิเคราะห์ตามตัวบทมาตรา
277 จะตีความได้ว่าการกระทำชำเราภริยาหรือสามีของตนที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี แม้เด็ก
ซึ่งเป็นคู่สมรสจะไม่ยินยอมก็ตามก็สามารถทำได้ โดยไม่เป็นความผิดตามมาตรา 277 จนกว่าคู่
สมรสนั้นจะมีอายุเกินสิบห้าปี จึงจะอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 276 วรรคสี่ จึงจะทำให้การข่มขืนคู่
สมรสมีความผิด และไม่อาจกลับไปใช้มาตรา 276 วรรคสี่ได้ เนื่องจากจะเป็นการขัดต่อหลัก
“nullum crimen, nulla poena sine lege” หรือ “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย”
หลักการดังกล่าวส่งผลให้กฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอนปราศจากความคลุมเครือ
กฎหมายอาญาจะต้องตีความโดยเคร่งครัด ห้ามตีความกฎหมายเกินตัวบท และไม่สามารถนำ
กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง (Analogy) มาปรับใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำได้ เนื่องจากมาตรา 277 เป็น
บทเฉพาะที่ใช้กับเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ไม่ใช่บททั่วไปที่ใช้กับบุคคลทั่วไปเพราะมีโทษหนักกว่า จึง
ไม่สามารถนำมาตรา 276 มาปรับใช้แก่กรณีนี้ได้ จะเห็นได้ว่าสถานะของกฎหมายอาญาในปัจจุบัน

ที่เกี่ยวข้องกับการข่มขืนกระทำชำเราคู่สมรสที่อายุไม่เกิน 15 ปียังมีความบกพร่องคลุมเคลืออยู่สมควรได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับมาตรา 276 และเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

นอกจากนี้จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า ประมวลกฎหมายอาญาอินเดียมาตรา 375 ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า การข่มขืนกระทำชำเราที่ได้กระทำต่อภรรยาของตนซึ่งมีอายุเกินกว่าสิบห้าปีไม่มีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราแต่อย่างใด ดังนั้นหากเป็นการกระทำชำเราโดยฝ่าฝืนความยินยอมของภรรยาของตนเองแล้ว สามิจึงไม่อาจมีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราได้ เว้นเสียแต่ว่าภรรยาของผู้กระทำความผิดนั้นมีอายุต่ำกว่า 15 ปี ผู้กระทำจึงจะมีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองภรรยาที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เห็นได้ว่าแม้ในประเทศที่สถานภาพของหญิงถูกกดขี่ในทางเพศ มีการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมกันในทางเพศ รัฐยังให้ความสำคัญและตระหนักถึงคู่สมรสที่เป็นเด็กเป็นพิเศษ ดังนั้นประเทศไทยจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญแก่คู่สมรสที่เป็นเด็กเช่นเดียวกัน

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

ในประเด็นเรื่องความเหมาะสมของการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสเป็นความผิดอาญา โดยการยกเลิกข้อยกเว้นความรับผิดชอบอาญาที่เคยมีอยู่ในกฎหมายอาญาเดิมนั้น งานนิพนธ์เล่มนี้ได้ข้อสรุปแตกต่างจากงานวิจัยชิ้นอื่นซึ่งมักได้ข้อสรุปว่าการที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 ซึ่งได้กำหนดให้การกระทำชำเราโดยฝ่าฝืนความยินยอมระหว่างคู่สมรสเป็นความผิดในทุกกรณีนั้นไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดีต่อสถาบันครอบครัว โดยจะนำมาซึ่งความแตกร้างและล่มสลายของชีวิตสมรส โดยเห็นว่ากฎหมายอาญาควรกำหนดให้การข่มขืนกระทำชำเรานั้นเป็นความผิดเฉพาะในพฤติการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนว่าชีวิตสมรสนั้นได้แตกสลายลงไปแล้ว แต่คู่สมรสยังคงมีสถานะทางกฎหมายเป็นสามีหรือภริยากันอยู่หรือในพฤติการณ์ที่เห็นได้ว่าการกระทำชำเรานั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่อนามัยของอีกฝ่ายอย่างร้ายแรง (พรสิริ สุริยกันท์, 2557 ; วิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ, 2556) ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยมีความเห็นพ้องด้วยกับการแก้ไขกฎหมายในลักษณะที่เป็นอยู่ในกฎหมายอาญาไทยปัจจุบัน กล่าวคือ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งอาจมีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราคู่สมรสของตนได้ในทุกกรณีโดยไม่มีข้อยกเว้น เนื่องจากเป็นการส่งเสริมสถาบันครอบครัวที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันระหว่างสามีภริยา โดยวัตถุประสงค์ของทะเบียนสมรสก็เพื่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายและการคุ้มครองบุคคลภายนอกเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วทะเบียนสมรสก็ยังคงก่อให้เกิดสิทธิที่คู่สมรสจะข่มขืนกระทำชำเราอีกฝ่ายหนึ่งได้อยู่ต่อไป กฎหมายอาญาในสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นการรับรองสิทธิของคู่สมรสจะปฏิเสธให้ร่วมประเวณีหรือมีเพศสัมพันธ์ได้

โดยอิสระ กล่าวคือ สิทธิและเสรีทางเพศของบุคคลมิได้ถูกกลดทอนลงอันเนื่องมาจากสถานภาพสมรสของบุคคลนั้นๆ และคู่สมรสฝ่ายผู้กระทำไม่มีสิทธิใช้อำนาจหรือใช้กำลังเพื่อให้อีกฝ่ายร่วมประเวณีหรือมีเพศสัมพันธ์กับตนได้ ดังนั้นเมื่อคู่สมรสไม่ยินยอมในกรณีดังกล่าวก็อาจเป็นเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น หากมีการข่มขืนกระทำชำเราคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยอมเป็นความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 การกำหนดโทษทางอาญาเป็นการยืนยันรับรองสิทธิผู้ที่จดทะเบียนสมรสในเนื้อตัวร่างกายและสิทธิทางเพศ นอกจากนี้ยังเห็นว่าการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา(ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 มิได้ทำให้สถาบันครอบครัวต้องล่มสลายแต่อย่างใด เพราะเห็นว่าการที่คู่สมรสจะดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อกันได้ ต้องเป็นกรณีที่ไม้อาจปรองดองหรืออยู่ร่วมกันอีกต่อไปได้แล้วจึงเลือกใช้วิธีการดำเนินคดีต่อกัน จึงกล่าวได้ว่าสถาบันครอบครัวนั้นได้แตกแยกมาก่อนแล้วจนไม่อาจประนีประนอมต่อกันได้ การดำเนินคดีต่อกันจึงเป็นทางออกสุดท้ายโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความชัดเจนของสถานะและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสว่าไม่อาจประนีประนอมหรืออยู่ร่วมกันอีกต่อไปได้

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสยังมีข้อบกพร่องบางประการที่สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ในประเด็นเรื่องความหมายของ “ความยินยอม” อันจะทำให้ขาดองค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา นั้น เมื่อเป็นการข่มขืนกระทำชำเราโดยคู่สมรส อาจเกิดปัญหาในเรื่องการตีความ “ความยินยอม” โดยเฉพาะในกรณีความจำยอมในการมีเพศสัมพันธ์กับคู่สมรส ผู้วิจัยจำแนกความจำยอมออกได้ 4 ประการ ดังนี้ 1.ความจำยอมที่เกิดจากตัวผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากความสามารถของผู้ถูกระทำ 2.ความจำยอมที่เกิดจากตัวผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพ 3.ความจำยอมที่เกิดจากตัวผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากการใช้กำลังทางกายภาพของผู้กระทำ 4.ความจำยอมที่เกิดจากตัวผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจครอบงำทางจิตใจ จะเห็นได้ว่าความจำยอมต้องมีพฤติการณ์หรือสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่คอยควบคุมการกระทำดังกล่าว โดยผู้ถูกระทำมิได้มีอิสระในการตัดสินใจ หรือสมัครใจอย่างแท้จริงที่จะเข้ากระทำการนั้นๆแต่อยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ด้วยเหตุผลใดๆก็ตาม กล่าวคือเป็นการนิ่งเฉยไม่ขัดขวางเพราะตกอยู่ในสภาวะจำยอมมิได้เป็นการให้ความยินยอมในการร่วมประเวณีแต่อย่างใด

เมื่อการกระทำชำเราโดยฝ่าฝืนความยินยอมของคู่สมรสเป็นความผิดอาญาในหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย แต่เมื่อตัวบทกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรงทำให้เกิดการตีความว่าอย่างไรจึงถือเป็นความยินยอมอันจะทำให้ขาดองค์ประกอบความผิดของการข่มขืนกระทำชำเรา โดยเฉพาะในการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรส ดังนั้นเห็นควรให้บัญญัติเพิ่มเติม

เกี่ยวกับคำจำกัดความนิยาม คำว่า ความยินยอม ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 ให้ชัดเจน ในลักษณะเดียวกันกับที่ได้มีการนิยามคำว่า “กระทำชำเรา” เป็นลายลักษณ์อักษรในมาตรา 276 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2550

2. ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสี่ คำว่า “คู่สมรส” หมายถึง สามีภรรยาที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายเท่านั้นหรือสามีภรรยาโดยนิตินัยเท่านั้น มาตรา 276 วรรคสี่ สามารถใช้เป็นกลไกของกฎหมายเพื่อรักษาสถาบันครอบครัวและคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของการข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสซึ่งแตกต่างจากการข่มขืนกระทำชำเราโดยคนแปลกหน้า โดยวัตถุประสงค์และคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราต่างหาก สามีภรณานั้น มุ่งคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างชายหญิงและเสรีภาพทางเพศของบุคคล แม้ว่าจะสมรสแล้วก็ตามก็มีสิทธิในการตัดสินใจร่วมประเวณีหรือปฏิเสธโดยไม่ถูกผูกพันด้วยพันธสัญญาสมรสหรือหน้าที่ของคำว่า ภรรยาหรือสามีไม่ว่าจะโดยกฎหมายหรือโดยจารีตประเพณี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อกฎหมายมีวัตถุประสงค์มุ่งคุ้มครองความเสมอภาคและเสรีภาพทางเพศก็ควรรวมไปถึงคู่สมรสที่มีได้จดทะเบียนแต่ยังกินฉันทสามีภรรยาด้วย เมื่อคุณธรรมทางกฎหมายที่กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองเป็นเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรให้บัญญัติเพิ่มเติมโดยกำหนดขอบเขตของคำว่า “คู่สมรส” ตามมาตรา 276 วรรคสี่ ให้กว้างมากขึ้นในลักษณะเดียวกันกับกฎหมายอาญาฝรั่งเศส โดยให้ความคุ้มครองรวมไปถึงผู้ที่อยู่กินฉันทสามีภรรยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสหรือสามีภรรยาโดยพฤตินัยด้วย ในลักษณะเดียวกันกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แต่เฉพาะผู้ที่ยังอยู่กินด้วยกันเท่านั้น ไม่รวมถึงคู่สมรสเดิมหรือเคยอยู่กินฉันทสามีภรรยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส

3. ในประเด็นปัญหาการตีความกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับเพศ ในกรณีที่คู่สมรสเป็นเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ผู้วิจัยเห็นว่าหากพิเคราะห์ตามตัวบทมาตรา 277 จะตีความได้ว่าการกระทำชำเราภรรยาหรือสามีของตนที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี แม้เด็กซึ่งเป็นสามีหรือภรรยาจะไม่ยินยอมก็ตามก็สามารถทำได้ โดยไม่เป็นความผิดตามมาตรา 277 จนกว่าสามีหรือภรรยาเด็กนั้นจะมีอายุเกินสิบห้าปี จึงจะอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 276 วรรคสี่ ที่จะทำให้การข่มขืนสามีหรือภรรยามีความผิด และไม่อาจกลับไปใช้มาตรา 276 วรรคสี่ได้ เนื่องจากเห็นว่า การกระทำเช่นนั้นจะเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายอาญา เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญานั้นมีหลักมาจากหลัก “nullum crimen, nulla poena sine lege” หรือ “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” ด้วยหลักการนี้ส่งผลให้กฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอนปราศจากความคลุมเครือ ซึ่งจะมีผลต่อการตีความกฎหมายเป็นอย่างมาก กล่าวคือกฎหมายอาญาจะต้องตีความโดยเคร่งครัด ห้ามตีความกฎหมายเกินตัวบท และไม่สามารถนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง (Analogy) มาปรับใช้เพื่อ

ชลขญา วงศ์ขญาอังกูร/อรรธมา ไวยมุกข์

ลึงโทยผู้กระทำได้ และนอกจากนั้นมาตรา 277 เป็นบทเฉพาะที่ใช้กับเด็ก ไม่ใช่บททั่วไปที่ใช้กับบุคคลทั่วไปเพราะมีโทษหนักกว่า จึงเห็นว่าไม่สามารถนำมาตรา 276 มาปรับใช้แก่กรณีนี้ได้

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันและเป็นการคุ้มครองทางเพศแก่เด็ก เห็นควรแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 277 โดยเพิ่มเติมมาตรา 277 วรรคหก โดยให้บัญญัติว่า “ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำต่อผู้สมรสที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี โดยเด็กนั้นไม่ยินยอม ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งด้วย และในกรณีที่ผู้สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยาต่อไปและประสงค์จะหย่า ให้ผู้สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบ และให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้องหย่าให้” ในลักษณะเดียวกันกับมาตรา 276 วรรคสี่ แต่ไม่ควรกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจลงโทษน้อยกว่าที่กำหนดไว้ได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็ก

รายการอ้างอิง

- พรสิริ สุริยกันท์. (2557). *การกระทำชำเราโดยฝ่าฝืนความยินยอมระหว่างคู่สมรส*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พันธ์ศักดิ์ ศุกระฤกษ์, (มิถุนายน 2542) . สิทธิทางเพศ. *นิตยสารหมอชาวบ้าน* 242(6). เข้าถึงได้จาก <https://www.doctor.or.th/article/detail/2145>
- ประสพสุข บุญเดช (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (กันยายน 2553). ขอชำเราครั้งใหม่!!! สะใจผู้แก้ไข แต่เพิ่มทุกข์ภัยแก่เพศหญิง. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 39(3), 695-699.
- ธีรวรรณ กุลไพศาลธรรม. (2552). *ปัญหาทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อมูลเหตุจูงใจในการสมรส*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รณกรณ์ บุญมี. (ธันวาคม 2553). ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราหลังการกระทำชำเราด้วยความยินยอม. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 39(4), 769-787
- วิมลเรขา ศิริชัยารวรรณ. (2556). *หลักความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 : ศึกษากรณีการข่มขืนกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สถิตย์ ไพเราะ (2552). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญามาตรา 209-287 และมาตรา 367-398.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
 สมนัส ตั้งเจริญกิจกุล. (2552). ความผิดเกี่ยวกับเพศ: ศึกษาเปรียบเทียบความผิดฐานข่มขืนกระทำ
 ข้ำเรากับการกระทำอนาจาร. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Finkelhor, D., & Yllö, K. (1987). *License to Rape: Sexual Abuse of Wives*: Free Press.

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ของบริษัทเอกชน

LEGAL PROBLEMS AND OBSTACLES OF ENVIRONMENTAL QUALITY MANAGEMENT OF PRIVATE COMPANY

ณภัทร โกศล (Napat Kosol)

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี

Graduate student, Master of Laws Program, Sripatum University Chonburi Campus

yupinboon@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน ในประเด็นปัญหาการก่อตั้งบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายจากพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 เนื่องจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม

จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้งบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยต้องเป็นไปตามกฎหมายสาธารณสุขพ.ศ. 2535 และข้อบัญญัติเทศบาล กล่าวคือ การก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยของเอกชนภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นเท่านั้นพบว่าไม่มีหน่วยงานหรือบุคลากรที่มีความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาควบคุมตรวจสอบในเรื่องการออกใบอนุญาตซึ่งแตกต่างกับสาธารณสุขเดนมาร์กที่หน่วยงานกระทรวงสิ่งแวดล้อมเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอยอีกทั้งในกฎหมายญี่ปุ่นยังบัญญัติให้รัฐบาลกลาง จังหวัดและเทศบาลมีหน้าที่ในการจัดการป้องกันการกำจัดขยะมูลฝอยอีกด้วย ส่วนการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมตามพระราชบัญญัติโรงงานพ.ศ.2535 การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องบทลงโทษยังอ่อนสมรรถภาพในเรื่องบทลงโทษที่ต่ำ (และสามารถเปรียบเทียบปรับได้) เนื่องจากไม่มีการกำหนดโทษขั้นต่ำสำหรับการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมไว้และในส่วนของความรับผิดชอบผู้แทน นิติบุคคลจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมการพระราชบัญญัติโรงงานไม่ได้มีการบัญญัติในเรื่องความรับผิดทางแพ่งไว้ให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม จากการศึกษาขอเสนอแนะว่า ร่างกฎกระทรวงในการออกใบอนุญาตในการตั้งโรงงาน

ณภัทร โกศล

การจัดขยะมูลฝอยของเอกชนการต้องมีบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการออกใบอนุญาต อีกทั้งเสนอเพิ่มโทษจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมในมาตรา 45 โดยให้มีโทษขั้นต่ำและแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนความรับผิดชอบทางแพ่งเกี่ยวข้องกับผู้แทนนิติบุคคลให้มีการเพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ด้วย

คำสำคัญ: กากของเสียอุตสาหกรรม/คุณภาพสิ่งแวดล้อม/การจัดการ

Abstract

This thesis has the purpose to manage the environmental quality of private companies in the problems of establishing of a private company to set up a waste disposal factory, problems of enforcement of the Law from the Factory Act of 1992 because there are problems of illegal dumping of industrial waste.

According to the study, the researcher found that establishment of a private company to set up a waste disposal factory shall comply with the Public Health Law 1992 and the Municipal Provisions, that is, the establishment of a private waste disposal factory inside the sub-district administrative organization, shall receive a license from the local official only. The researcher found that there was no agency or personnel with environmental knowledge to control and inspect issuing of a license, which is different from that of Republic of Denmark, which the working unit, Ministry of Environment supports the operation of locality in managing of waste. In addition, Japanese law provides that the central government, prefectures and municipalities are responsible for managing of prevention of waste disposal. Illegal dumping of industrial waste according to the Factory Act, 1992, law enforcement on penalties also lacks capacity for low penalties and (such enforcement can be compared fine) because there are no minimum penalties for illegal industrial waste dumping and the liability of corporate representatives from illegal industrial waste dumping. The Factory Act does not provide for civil case liability so that corporate representatives shall be liable for illegal industrial waste dumping.

From the study, the researcher recommended that in the draft of ministerial regulation on the issuance of licenses for the establishment of a private waste disposal factory, there shall be environmental personnel for participating in issuing

of licenses. The researcher recommended to increase the penalty of illegal dumping of industrial waste in Section 45. There shall be minimum penalty and there shall be amendment to the civil case liability of the corporate representatives to be added to the Factory Act, 1992.

Keywords: Industrial waste/environmental quality/management

บทนำ

การเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะมูลฝอยหรือกากของเสียจากอุตสาหกรรมทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการคุณภาพต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534 ตลอดต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 เป็นฉบับปัจจุบันโดยให้ความสำคัญกับปัญหามลพิษทางน้ำ ทางอากาศและกากของเสียจากอุตสาหกรรมทำให้เกิดการออกกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษและส่งเสริมรักษาสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ. 2535 อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้เน้นถึงระบบการบริหารจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจรตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะจนถึงการกำจัดขั้นสุดท้ายและให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจากขยะมูลฝอยและโรงงานอุตสาหกรรมที่จัดการกากขยะได้แก่ 1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 2) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 3) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และ 4) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งกฎหมายทั้ง 4 ฉบับนี้มีขึ้นมาเพื่อคอยควบคุม ดูแลจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตของสังคมไทยในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ดีแม้จะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเนื่องจากปัญหาขยะแต่ยังพบว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นยังมีปัญหาอยู่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน
2. เพื่อนำเสนอ ข้อเสนอแนะเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน

สมมติฐานของการศึกษา

โรงงาน พ.ศ. 2535 มีการกำหนดบทลงโทษในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมลักลอบการทิ้งกากอุตสาหกรรมแต่บทลงโทษที่กำหนดไว้สามารถเปรียบเทียบได้อีกทั้งกฎหมายมิได้กำหนดโทษขั้นต่ำที่สามารถเปรียบเทียบได้ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อการกระทำผิดเพราะถูกเปรียบเทียบปรับในอัตราที่น้อยและในพระราชบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งกับบุคคลที่เป็นกรรมการที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนิติบุคคลเหมือนดังเช่นกฎหมายของญี่ปุ่นที่กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดให้มีการกำจัดสิ่งที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม และการก่อตั้งบริษัทเอกชนเพื่อกำจัดขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่ต่างจังหวัดจะต้องได้รับใบอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่นั้น ๆ โดยพบว่าการออกใบอนุญาตเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเท่านั้นมิได้มีหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาตรวจสอบก่อนที่จะออกใบอนุญาต

ทบทวนวรรณกรรม

1. กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะของประเทศญี่ปุ่น (วรรณธมน บุญญธิการและปิยวรรณ ซอน, 2560, หน้า 8)

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการจัดการขยะและของเสียแบ่งตามประเภทของขยะและของเสีย โดยมี Waste Management and Public Cleansing Act (Act No 137 of 1970) เป็นกฎหมายหลักในการจัดการของเสียในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานการจัดการของเสีย อำนาจหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้องและได้กำหนดบทลงโทษไว้ชัดเจน

อำนาจหน้าที่ในการจัดการของเสีย ตาม Waste Management and Public Cleansing Act การจัดการของเสียเป็นหน้าที่ของประชาชน ผู้ประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบาลโดยมีเป้าหมายร่วมกัน

1. ประชาชน มีหน้าที่ลดการปล่อยของเสีย นำของเสียกลับมาใช้ใหม่
2. ผู้ประกอบการ มีหน้าที่ทิ้งหรือปล่อยของเสียให้น้อยที่สุด รวมทั้งให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและองค์กรส่วนท้องถิ่นในการลดของเสียและการกำจัดขยะอย่างเหมาะสม เช่น ลดการปล่อยของเสียประเภทบรรจุภัณฑ์สำหรับจำหน่ายสินค้า จัดเก็บคืนและแปรรูปใหม่เองซึ่งของเสียจากผลิตภัณฑ์ของตน การวางแผนลดการปล่อยของเสีย เป็นต้น
3. รัฐบาล มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับของเสีย กำหนดมาตรการเพื่อให้มีการจัดการของเสียและสนับสนุนทางเทคนิคและการเงินในการจัดการของเสียแก่องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถจัดการของเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่หลักในการจัดการของเสียในขณะเดียวกันก็ควบคุมสภาพการจัดการของเสียจากอุตสาหกรรมของพื้นที่ ส่วนเทศบาลแต่ละแห่งมีหน้าที่ในการกำหนดแผนในการส่งเสริมกิจกรรมในการลดการปล่อยของเสียอย่างเหมาะสม รวมถึงเทศบาลจะต้องพยายามบริหารจัดการจัดการของเสียให้ประสบผลสำเร็จด้วย นอกจากนี้ Waste Management and Public Cleansing Act ยังได้บัญญัติให้รัฐบาล จังหวัดและเทศบาลมีหน้าที่ร่วมกันในการป้องกันการปล่อยของเสีย คู่มือเพื่อให้การจัดการของเสียที่เหมาะสม

Waste Management and Public Cleansing Act กำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดของเสียหรือผู้ประกอบการที่ก่อให้เกิดของเสียมีหน้าที่จัดการของเสียที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้น แต่ผู้ซึ่งก่อให้เกิดของเสียอาจจ้างผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบการกำจัดของเสียได้ นอกจากนี้แม้กฎหมายกำหนดให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดการของเสียก็ตาม แต่ก็เปิดช่องให้ท้องถิ่นมอบหมายให้บุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้จัดการของเสียได้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการจัดการของเสียโดยรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ลงทุนหรือจัดตั้งเป็นนิติบุคคลหรือบริษัทจำกัดก็ได้

ประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดนโยบาย กฎหมายตลอดจนกฎระเบียบต่างๆในการบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบ และมีลักษณะที่เป็นการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคเอกชน ซึ่งจะเห็นได้จากกฎหมายหลักเกี่ยวกับการบริหารจัดการของเสียและเทศบัญญัติของแต่ละเทศบาลที่ได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการของเสียโดยแบ่งการดูแลเป็นระดับอย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการตรากฎหมายหรือกฎระเบียบที่มีความเข้มงวดมากเพียงใด แต่หากประชาชนในประเทศไม่มีจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดและการจัดการของเสียอย่างถูกต้องก็คงไม่สามารถทำให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะของประเทศเดนมาร์ก

การจัดขยะของประเทศเดนมาร์กในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปท้องถิ่นขนาดใหญ่จะมีระบบการจัดการของตนเอง ขณะที่ท้องถิ่นขนาดเล็กจะร่วมมือกันในรูปแบบองค์กรความร่วมมือเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกัน (Union) และอาจมีภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในบางกิจการ เช่น การให้บริการเก็บขน (Ministry of Environment and Energy 2004) กระบวนการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศเดนมาร์กมีการใช้เครื่องมือทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์มาสนับสนุนการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ เช่น การกำหนดค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับขยะมูลฝอยหลายรูปแบบ อัตราค่าธรรมเนียมสำหรับการกำจัดขยะมูลฝอยด้วยวิธีฝังกลบจะสูงกว่าค่าธรรมเนียมการกำจัดแบบเตาเผาและในกรณีของขยะมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมและเพื่อสนับสนุนการลดปริมาณขยะมูลฝอยยังมี

ระบบภาษีที่ เรียกว่า ภาษีสีเขียวหรือ Green Tax ที่เก็บจากการใช้บรรจุภัณฑ์ กระจกพลาสติก ของใช้ที่ ต้องการทิ้งหรือแบตเตอรี่ประเภทต่างๆ นอกจากนั้น ยังมีระบบมัดจำ เช่น การคืนขวดหรือ กระป๋องเบียร์หรือน้ำอัดลมซึ่งช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ถึงปีละ 390,000 ตัน ค่าธรรมเนียมและ ภาษีเหล่านี้จะถูกจัดเก็บโดยท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยของตน ส่วนรัฐบาลจะให้ความ ช่วยเหลือในกรณีที่ท้องถิ่นต้องการแก้ปัญหาโดยใช้เทคโนโลยีที่สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลงทุนก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยทำการค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศและ บทความที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อมูลต่างๆ อันเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนตำรา ตั๋วบทกฎหมาย ในสาขานิติศาสตร์และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง และค้นคว้าในห้องสมุดของมหาวิทยาลัย และของสถาบันต่างๆ โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของ บริษัทเอกชน เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ การหาแนวทางแก้ไขปัญญัตติแห่งกฎหมายต่อไป

ผลการวิจัย

การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญและต้อง ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญเนื่องจากในสังคมไทยในปัจจุบันนี้ประชากรส่วนใหญ่ใน ประเทศมีวิธีการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างไม่ถูกวิธีและไม่เหมาะสมในเรื่องการจัดการขยะมูล ฝอยส่งผลให้ภาครัฐเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องขยะมูล ฝอย และจากการศึกษาการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศไทย นั้นมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยกันหลายฉบับแต่อย่างไรก็ตามในส่วนของประเทศนี้ ปัญหาที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องขยะมูลฝอยมี กฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ สาธารณสุข พ.ศ. 2535 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อบัญญัติเทศบาล รวมถึงกฎหมาย ต่างประเทศที่เป็นที่ยอมรับของทั่วโลกมาเปรียบเทียบและนำมาปรับใช้กับประเด็นปัญหา จาก การศึกษานั้นมีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 เนื่องจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงปัญหาในการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ประเด็นเกี่ยวกับบทลงโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน และ 2) ประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับบทลงโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน เมื่อสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมมากขึ้นประชาชนไม่อาจเลี่ยงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการบริการจัดการขยะอย่างไม่ถูกวิธีทำให้ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นยากแก่การควบคุมทำให้ขยะดังกล่าวกลายเป็นขยะล้นเมืองส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทในการจัดการของเสียและกากของเสียที่เกิดขึ้นจากการประกอบการอุตสาหกรรมและมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทำให้อัตราการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว (ฐปณัท จุลวงษ์, 2553, หน้า 20) จากการศึกษาพบว่าในแต่ละปีภาคอุตสาหกรรมของไทยสร้างขยะหรือกากอุตสาหกรรมเป็นปริมาณมหาศาลเนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่เป็นจำนวนมากทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทผู้บำบัด กำจัดหรือรีไซเคิลเข้ามามีบทบาทในการกำจัดกากอุตสาหกรรมเพื่อต้องการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเนื่องจากกากอุตสาหกรรมมีทั้งที่เป็นอันตรายและประเภทที่ไม่เป็นอันตรายการที่โรงงานกำจัดขยะต่างๆไปเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะกำจัดกากอุตสาหกรรมได้ ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทผู้บำบัดและกำจัดเข้ามามีบทบาทในการบำบัดและกำจัดกากอุตสาหกรรมทั้งสองประเภทให้เหมาะสมและมีให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าจากการปริมาณกากอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นที่เป็นประเภทอันตรายและกากไม่อันตรายที่โรงงานอุตสาหกรรมมีการแจ้งเพื่อขนส่งให้มีการนำไปกำจัดประเภทกากอุตสาหกรรมมีประมาณ 53 ล้านตันโดยแบ่งเป็นประเภทกากอันตราย 3.35 ล้านตันและกากที่ไม่เป็นอันตราย 50.30 ล้านตันจากความไม่สมดุลของปริมาณกากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศกับปริมาณกากอุตสาหกรรมที่โรงงานอุตสาหกรรมต้องทำหน้าที่ในการกำจัด บำบัดรีไซเคิลจึงเป็นที่มาของปัญหาการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมขึ้นผลจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมอย่างผิดกฎหมายส่งกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบด้านอื่นๆ ดังนี้ (วิชัย โสสุวรรณจินดา, 2558, หน้า 30) 1) ผลกระทบต่อสุขภาพ 2) ผลกระทบต่อระบบนิเวศ และ 3) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

จากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมผู้วิจัยได้นำกรณีศึกษามาวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมโดยมีตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตัวอย่าง น้ำจากรถขนสารเคมีที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตท้องที่ บางปู จับยึดมาได้ระหว่างกำลัง ปล่อยทิ้งของเหลวจากแท่งครุฑสารเคมีบริเวณริมถนนสุขุมวิทสายเก่า บริเวณปากท่อน้ำเชื่อมไปยังบ่อบำบัดน้ำเสียรวมคลองด่านที่ถูกใช้เป็นสถานที่ทิ้งน้ำเสียสารเคมี

อุตสาหกรรมมาอย่างผิดกฎหมายลักษณะของน้ำที่มีการปล่อยทิ้งนั้นมีกลิ่นและเหม็นเค็มอย่างรุนแรง และมีสีดำสกปรกอีกด้วย (2555), ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก [http://www. Posttoday.com/ social/local/149399](http://www.Posttoday.com/social/local/149399) เห็นได้ว่าปัญหาการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมในปัจจุบันนี้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากจากกรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ยกมาศึกษานั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการศึกษาประเด็นปัญหาเท่านั้นซึ่งจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมาในหลายด้านๆและสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมที่ยังไม่ได้เข้าสู่ระบบจัดการกากอุตสาหกรรมยังมีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งจากปัญหาในการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมอย่างผิดกฎหมายภาครัฐจึงต้องการบริหารจัดการของเสียอย่างจริงจังเนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมนั้นมีเป็นจำนวนมากจากการศึกษาได้มีกฎหมายในส่วนของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาควบคุมการจัดการของเสียจากอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่เกี่ยวข้องซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการกากของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมของประเทศไทยถือว่ามีความสำคัญที่ครบถ้วนทั้งในด้านการกำกับควบคุม และกฎหมายฉบับดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของหลักการผู้ก่อให้เกิดมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบวิธีการกำจัดแต่ยังมีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งจากการศึกษาพบว่าในพระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรมในเรื่องบทลงโทษกฎหมายยังหย่อนสมรรถภาพในการบังคับใช้ในเรื่องบทลงโทษและอัตราค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นถือว่าเป็นอัตราที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทิ้งกากอุตสาหกรรม ในพระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 มาตรา 37 เป็นบทบัญญัติในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเกี่ยวกับการประกอบกิจการโรงงานและการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย เกิดอันตราย หรือความเดือดร้อน กฎหมายกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ระงับการกระทำหรือแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด ในส่วนของมาตรา 37 พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 หากโรงงานอุตสาหกรรมมีการแก้ไขปฏิบัติภายในระยะตามที่กำหนดหรือมีการปฏิบัติตามกฎหมายแล้วกลับมาลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมเช่นเดิมอันเป็นการกระทำความผิดที่ซ้ำซากซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้ปฏิบัติภายในระยะเวลาหรือปรับตามที่กฎหมายกำหนดแล้วแต่ไม่สามารถบังคับให้เกิดประสิทธิภาพนั้นเพราะบทบัญญัติที่บังคับใช้นั้นมีการบังคับเป็นระยะเวลานาน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าบทลงโทษที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นเป็นอัตราโทษที่ต่ำและกฎหมายอนุญาตให้เปรียบเทียบปรับได้ซึ่งปัจจุบันโทษปรับจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมโทษปรับสูงสุดคือ 2 แสนบาทตามที่มาตรา 45 กำหนดไว้ว่า ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 8(1)(2)(3)(4)(5) หรือ (8) หรือ ประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามกฎกระทรวง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท หากโรงงาน

อุตสาหกรรมยอมรับจากการร้องเรียนของประชาชนหรือพบจากตรวจสอบว่ามีการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมก็จะทำการเปรียบเทียบจากโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวโดยส่วนใหญ่พบว่า การเปรียบเทียบปรับนั้นถูกปรับเพียงหลักหมื่นเท่านั้นจะเห็นได้ว่าอัตราโทษดังกล่าวนี้มิได้มีการกำหนดโทษขั้นต่ำในการปรับซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอื่นๆที่มีการกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำจากการกระทำความผิดกฎหมาย เช่นเมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 มาตรา 70 วรรคแรกบัญญัติว่า ผู้ใดกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 31 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท วรรคสอง ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงสองปีหรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงสี่แสนบาท จะเห็นได้ว่าเมื่อเปรียบจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์นั้นมีการกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำในการปรับไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากพระราชบัญญัติโรงงานที่ไม่มีการกำหนดโทษขั้นต่ำกับการกระทำความผิดจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมโดยหากไม่มีการแก้ไขในส่วนบทลงโทษอาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดยังไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายและยังคงลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมต่อไปเรื่อยๆ

1.2 เรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลในทางแพ่งจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องกับประเด็นจากการที่โรงงานอุตสาหกรรมลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมอย่างผิดกฎหมายจากสถานการณ์การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น อันเป็นผลพวงจากการผลิตทางอุตสาหกรรมที่ใช้สารเคมีเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิต และการไม่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการไม่ว่าจะเป็นผู้ก่อกำเนิด ผู้ขนส่ง รวมไปถึงผู้ประกอบการกำจัดและบำบัดของเสียอันตราย อันถือเป็นการกระทำโดยตั้งใจของมนุษย์ในการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายโดยไม่ผ่านการกำจัดที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ กล่าวคือ การกำจัดขยะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการต้องมีการวางแผนในการจัดการกับขยะโดยส่งผลในการลดปริมาณขยะอีกด้วยซึ่งการกระทำจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นถือว่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเมื่อมีการตรวจสอบพบการกระทำความผิดเกิดขึ้นโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลต้องรับผิดชอบจากผลของการกระทำทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 แต่อย่างไรก็ดีการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีบุคคลที่เรียกว่าผู้แทนนิติบุคคลเข้ามามีอำนาจสั่งการเพื่อให้ลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ซึ่งในส่วน of โรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งการเป็นนิติบุคคลนั้นไม่มีตัวตนในความเป็นจริง เป็นเพียงสิ่งที่กฎหมายรับรองไว้ นิติบุคคลจึงไม่อาจกระทำการใดๆได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการกระทำของนิติบุคคลจึงต้องกระทำโดยบุคคลธรรมดาซึ่งมีฐานะเป็น “ผู้แทนนิติบุคคล” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 เมื่อผู้แทนนิติบุคคลได้แสดงเจตนาหรือความประสงค์ของนิติบุคคลอัน

อยู่ในขอบแห่งวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นไปแล้ว นิติบุคคลซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมก็ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำนั้นเหมือนนิติบุคคลกระทำด้วยตนเองทุกประการ

จากการที่ผู้วิจัยทำการศึกษาพบว่าในส่วนพระราชบัญญัติโรงงานนั้นในเรื่องบทลงโทษมีกำหนดลงโทษกับผู้แทนนิติบุคคลแต่กฎหมายกำหนดให้ผู้แทนของนิติบุคคลนั้นมีภาระการพิสูจน์ว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมตามที่พระราชบัญญัติโรงงานกำหนดไว้ทั้งนี้ตามมาตรา 63 “บัญญัติว่า ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการ ผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย” ซึ่งจากการศึกษากฎหมายของญี่ปุ่นพบว่าในกระบวนการจัดการกากอุตสาหกรรมนั้นจะต้องไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม Waste Management and Public Cleansing Act (Act No. 137 of 1970) ได้กำหนดมาตรการในการตรวจสอบและกำหนดบทลงโทษในกรณีที่ไม่ได้มีการดำเนินการตามมาตรฐานไว้ กล่าวคือ ในกฎหมายของญี่ปุ่นหากมีการทิ้งของเสียและการจัดการของเสียอย่างผิดกฎหมายและเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดจะกำหนดระยะเวลาให้มีการกำจัดสิ่งที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมนั้น นอกจากนี้ในกฎหมายของญี่ปุ่นฉบับดังกล่าวยังมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ดำเนินการซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลที่ทำการจัดการของเสียอย่างผิดกฎหมายอีกด้วย ซึ่งจากการศึกษากฎหมายไทยกฎหมายมีบทลงโทษทางอาญาเกี่ยวกับผู้แทนนิติบุคคลแต่จากการค้นคว้าในเรื่องความรับผิดทางแพ่งกฎหมายพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ไม่ได้มีการกำหนดบทบัญญัติให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้แทนของนิติบุคคลเพราะผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการแสดงเจตนา ย่อมต้องรับผิดชอบกับนิติบุคคลในฐานะตัวการผู้ทำละเมิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย

2. ปัญหาการก่อตั้งของบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากที่สุดในปัจจุบันนี้ (พิริยต์ วรรณพฤษ, 2555, หน้า 25) คือ การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะในแต่ละวัน รวมถึงวิธีการจัดการเกี่ยวกับขยะอย่างไม่ถูกวิธีภาครัฐจึงได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยทำให้ปัญหาขยะมูลฝอยได้รับการกล่าวถึงครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 จากนั้นปัญหาและนโยบายด้านการจัดการขยะมูลฝอยได้รับการกล่าวถึงและกำหนดไว้ในแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับจนถึงฉบับที่ 8 จึงได้มีแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 -2559 เมื่อภาครัฐได้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยจาก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติภาครัฐได้เห็นถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากปัญหาขยะมูลฝอยจึงได้มีนโยบายในการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะเพื่อลดปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในแต่ละปีทั้งนี้เพื่อต้องการลดปัญหาการเกิดมลพิษด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ปัญหาขยะตกค้างน้อยลง (วรารณ ขวัญเรือน, 2557, หน้า 43) แม้ภาครัฐได้เข้ามาช่วยเหลือในการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย แต่อย่างไรก็ดีการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยในแต่ละครั้งภาครัฐต้องใช้งบประมาณในการจัดสรรเป็นจำนวนมากจนทำให้หลายท้องถิ่นมีปัญหาในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเรื่องขยะมูลฝอย ภาครัฐได้เห็นถึงความสำคัญว่าการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอภาครัฐจึงได้ส่งเสริมและมีนโยบายเกี่ยวกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยหากไม่มีหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนระบบการจัดการขยะมูลฝอยจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ถูกกำหนดไว้ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา(Rio Declaration on Environment and Development) หลักการที่ 7 และหลักการที่ 27 (มารุต ปานศรี, 2558, หน้า 14) แต่อย่างไรก็ดีแม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่เพียงพอกับปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวันเนื่องจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวันมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและขาดการวางแผนในการจัดการกับขยะอย่างถูกวิธี อีกทั้งประชาชนไม่สามารถนำหลักการดังกล่าวไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาครัฐจึงได้มีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยแต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามาทำหน้าที่ในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตท้องที่ของตนแต่พบว่าการจัดการขยะมูลฝอยยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ระบบการจัดการดูแลบำรุงในการใช้งานได้ยังไม่ต่อเนื่อง ปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ภาครัฐจึงได้มีนโยบายในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับขยะโดยภาครัฐได้ให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารหรือดำเนินการเก็บขนหรือกำจัดขยะมูลฝอยโดยให้เอกชนเข้ามาลงทุนจัดตั้งบริษัทเพื่อกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในส่วนงบประมาณของภาครัฐโดยการที่เอกชนเข้ามาจัดตั้งโรงงานกำจัดขยะนั้นเป็นการให้สัมปทานหรือสิทธิลงทุนจัดทำและดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยแก่เอกชนโดยการดำเนินการเพื่อจัดตั้งบริษัทเอกชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดขยะ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายจะกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดการของเสียก็ตาม แต่ก็เปิดช่องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายให้บุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้จัดการของเสียได้โดยทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่าการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยนั้นต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และข้อบัญญัติเทศบาล

โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกล่าวคือ ในส่วนของมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติสาธารณสุขกับข้อบัญญัติเทศบาลข้อ 20 มีหลักการที่คล้ายกันบัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดดำเนินการรับทำการเก็บขน หรือกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย โดยทำเป็นธุรกิจหรือโดยได้รับประโยชน์ตอบแทนด้วยการคิดค่าบริการ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น” และมาตรา 54 บัญญัติว่า “ในกรณีที่พระราชบัญญัติสาธารณสุขบัญญัติให้ประกอบกิจการใด หรือการกระทำใดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดและออกใบอนุญาตในเรื่องนั้นได้” จากบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า การที่บริษัทเอกชนรายใดจะทำการประกอบกิจการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหรือท้องถิ่นนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายสาธารณสุขกำหนดไว้ว่าต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นและเป็นหน้าที่ของบริษัทเอกชนขอใบอนุญาตในการก่อตั้งโรงงานเพื่อประกอบกิจการกำจัดขยะมูลฝอย จากการศึกษาขั้นตอนการก่อตั้งของบริษัทเอกชนในการเข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย ผู้วิจัยเห็นถึงสภาพปัญหาในเรื่องดังกล่าว คือ การที่ภาครัฐให้ออกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยโดยให้เข้ามาก่อตั้งโรงงานกำจัดได้นั้นการขอใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการกฎหมายกำหนดให้พนักงานท้องถิ่นเป็นผู้ออกใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การออกใบอนุญาตในการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะไม่มีหน่วยงานหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาควบคุมตรวจสอบและให้ความรู้ในเรื่องการออกใบอนุญาต เพื่อประกอบกิจการโรงงานกำจัดขยะเพราะการเกิดขึ้นของโรงงานเมื่อมีการเผาไหม้ของขยะเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่พนักงานท้องถิ่นซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ออกใบอนุญาตผู้วิจัยเห็นว่าบุคคลดังกล่าวยังขาดคุณสมบัติในเรื่องความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนได้และยังพบข้อเสียของการที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานท้องถิ่นเพียงผู้เดียวในการออกใบอนุญาต ได้แก่ 1) อำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับพนักงานท้องถิ่นเพียงบุคคลเดียวทำให้การตรวจสอบเป็นไปได้ยาก 2) พนักงานท้องถิ่นบุคคลดังกล่าวไม่มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาด้านมลพิษทางสิ่งแวดล้อม

จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานท้องถิ่นผู้เดียวมีอำนาจในการออกใบอนุญาตเพื่อให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำจัดขยะนั้นถ้าไม่มีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาคอยควบคุมตรวจสอบในการออกใบอนุญาตทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบอีกด้วยจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเรื่องการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับปัญหาขยะโดยทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า การบริหารจัดการขยะของสาธารณรัฐเดนมาร์กมีนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยทั้งในด้านการป้องกันและการจัดการกับขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น โดยการจัดการขยะมูลฝอยเป็นภารกิจของท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเช่นเดียวกับไทยแต่สาธารณรัฐเดนมาร์กมีหน่วยงาน Danish

Environment Protection Agency สังกัดกระทรวงสิ่งแวดล้อมและพลังงานทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่น รวมถึงการเข้าร่วมจัดทำแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งแตกต่างจากไทยในกรณีที่เป็นโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยที่มีการก่อตั้งขึ้นของบริษัทเอกชนไม่มีบุคคลที่มีความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาคอยตรวจสอบและจัดการเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยโดยไทยยังไม่มีกฎหมายออกมาบังคับใช้ และกฎหมายญี่ปุ่นยังได้บัญญัติให้รัฐบาลกลาง จังหวัดและเทศบาลมีหน้าที่ร่วมกันในการจัดการป้องกันการปล่อยของเสียและกำจัดขยะมูลฝอยอีกด้วย Waste Management and Public Cleansing Act ดังนั้นการที่เอกชนจะก่อตั้งบริษัทเพื่อประกอบกิจการกำจัดขยะได้นั้นต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวโดยที่ไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการออกใบอนุญาตผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของบริษัทเอกชน กล่าวคือ การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นปัญหาที่ต้องมีการแก้ไขและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากการเกิดขึ้นของปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก การลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ทำให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลดีกับประชาชนเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยมีกฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในด้านปัญหาขยะ ด้านการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้บัญญัติถึงหลักการ วิธีการ บทกำหนดโทษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจากขยะมูลฝอย และการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมแต่อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องในการบัญญัติกฎหมายที่ยังมีสภาพคลุมเครือ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการบัญญัติมาตราตลอดจนถึงข้อกำหนด หลักเกณฑ์ที่สำคัญเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้านขยะให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุดโดยผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. แม้ในพระราชบัญญัติโรงงานพ.ศ. 2535 (พระราชบัญญัติโรงงานพ.ศ. 2535, เล่ม 109, ตอนที่ 44) จะมีการกำหนดโทษในกรณีที่มีการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมไว้แต่โทษที่กำหนดในกรณีผู้ที่ลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมนั้นกฎหมายมิได้กำหนดโทษขั้นต่ำสำหรับการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมอีกทั้งโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้นสามารถเปรียบเทียบปรับได้ควรมีการแก้ไขอัตราโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวกฎหมาย

2. ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 นั้นมีการกำหนดบทลงโทษกับผู้แทนนิติบุคคลไว้ในมาตรา 63 กล่าวคือ ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการ ผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิด ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย แต่จากการศึกษาในพระราชบัญญัติโรงงานพ.ศ. 2535ในเรื่องความรับผิดพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่มีการกำหนดความรับผิดทางแพ่งกับบุคคลที่เป็นตัวแทนของนิติบุคคลจึงควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนความรับผิดทางแพ่งเกี่ยวกับผู้แทนของนิติบุคคล ให้มีการเพิ่มเติมเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

3. ในพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 19 (พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535, เล่ม 109, ตอนที่15)นั้นห้ามมิให้บุคคลใดประกอบกิจการในการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยโดยทำเป็นธุรกิจในลักษณะได้รับผลประโยชน์ตอบแทน เว้นแต่การประกอบกิจการจะได้รับใบอนุญาตจากพนักงานท้องถิ่น กล่าวคือกฎหมายสาธารณสุขกำหนดไว้ว่าในกรณีที่จะมีการประกอบกิจการเพื่อกำจัดขยะมูลฝอยต้องได้รับใบอนุญาตจากพนักงานท้องถิ่น แต่ในเรื่องการจัดการปัญหาขยะนั้นเป็นเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กฎหมายมิได้มีการกำหนดให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถหรือหน่วยงานทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการออกใบอนุญาตกับพนักงานท้องถิ่น ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าการขออนุญาตในการประกอบกิจการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยต้องมีบุคคลด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อคอยควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้จากการศึกษาเกี่ยวกับการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมที่มีกฎหมายโรงงานพ.ศ. 2535 ควบคุมนั้นถ้ามีการแก้ไขช่องว่างของกฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นย่อมส่งผลดีดังต่อไปนี้

1. หากมีการแก้ไขกฎหมายในส่วนอัตราโทษเนื่องมาจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมย่อมทำให้โรงงานที่ลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมเกรงกลัวต่อกฎหมายเนื่องจากมีการปรับในอัตราที่สูงขึ้นส่งผลให้การลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมน้อยลง

2. หากมีการแก้ไขเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการออกใบอนุญาตให้เอกชนก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะ โดยมีการให้บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในการออกใบอนุญาตด้วยย่อมส่งผลดีเพราะสามารถคอยตรวจสอบเกี่ยวกับมลพิษที่จะเกิดขึ้นจากการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะประเด็นวิจัยต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่สามารถนำไปสู่การศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและควบคุมการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นต่อไป

ประเด็นการการเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม

ปัจจุบันการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมหรือการนำเข้าซึ่งกากอุตสาหกรรมที่ผิดกฎหมายในประเทศไทยพบว่ามีอัตราที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัญหาจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมนั้นอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โดยมีบทลงโทษจากการที่โรงงานอุตสาหกรรมลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมไว้ใน มาตรา 45 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 8 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า การที่กฎหมายมีโทษซึ่งเป็นการปรับผู้ที่ลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ยังถือได้ว่ายังไม่เพียงพอต่อการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดต่อกฎหมาย เพราะการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมนั้นส่งผลในวงกว้างกล่าวได้ว่า เป็นการส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้ว่าจากการศึกษาวิจัยนี้จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมที่เกิดผลกระทบจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ควรที่จะมีการเพิ่มเติมในส่วนการเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมด้วย

รายการอ้างอิง

- ฐปนัท จุลวงษ์. (2553). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเพื่อมุ่งสู่ชุมชนไร้ถัง : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลพนา อ.พนา จ.อำนาจเจริญ.(สารนิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต ภาค วิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- พิริยุต วรณพฤกษ์. (2555). การปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มารุต ปานศรี. (2558). การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายการจัดการขยะของประเทศไทยกับนโยบายการจัดการขยะของต่างประเทศ. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2558). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. บทความวิจัย. โครงการปริญญาเอกสาขานโยบายสาธารณะและการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ณภัทร โกศล

วรารณ ขวัญเรือน. (2557). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยองค์การบริหารส่วนตำบล. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

วรรณธมน บุญญธิการและปิยวรรณ ซอน. (2560). การจัดการขยะของประเทศญี่ปุ่น.บทความทางกฎหมายกองกฎหมายต่างประเทศ. ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 เมษายน-พฤษภาคม 2560.

โพสต์ทูเดย์. (2555). บางปูจับรถบรรทุกทุกลองทั้งสารเคมีลงท่อ(ออนไลน์)สืบค้นเมื่อวันที่ 25

พฤษภาคม พ.ศ. 2561 เข้าถึงได้จาก <http://www.posttoday.com/social/local/149399>

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 (2535, 6, เมษายน) ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 109 ตอนที่ 44

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 (2535, 4, เมษายน)

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 37.

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 (2535, 28, กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 109

ตอนที่ 15.

Waste Management and Public Cleansing Act (Act No. 137 of 1970) (Japanese) สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 เข้าถึงได้จาก Waste Management and Public Cleansing Act (Act No. 137 of 1970) (Japanese)

การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของคู่รักผู้ชาย: การวิพากษ์กรณีศึกษา

“The Black Widow”

Victimization of Intimate Partner Violence Against Male:

Critique of a case study "The Black Widow"

ปฏิพล หอมยามเย็น (Patipol Homyamyen)^{1*}ไวพจน์ กุลาชัย (Waiphot Kulachai)²ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน (Passanan Phuangthuean)³จุฬาลักษณ์ พันธัง (Julaluck Punthung)⁴^{1*}อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

²ผศ.พ.ต.ท.ดร., ³ดร., คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา⁴ดร., นักวิจัยอิสระ^{1*}Lecturer, Faculty of Business Administration and Information Technology,

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

²Asst.Prof. Pol.Lt.Col.Dr., ³Dr., Faculty of Political Science and Law,

Burapha University

⁴Dr., Independent Researcher

บทคัดย่อ

โดยทั่วไปแล้วเมื่อกล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัว คนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้หญิง เด็ก หรือผู้สูงอายุเป็นผู้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ส่งผลให้ผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการกระทำของคู่รักผู้หญิงถูกซ่อนเร้นไว้ ดังนั้น บทความนี้จึงต้องการตีแผ่การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของคู่รักผู้ชายในมุมมองทางด้านอาชญาวิทยา ด้วยการยกกรณีของ “The Black Widow” มาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรงต่อคู่รักเพศชายในปัจจุบันจะมีความรุนแรงแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ยังไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร เพราะผู้ชายไม่กล้าแจ้งหรือรายงานต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าถูกกระทำรุนแรง ในกรณีของ “The Black Widow” ชี้ให้เห็นถึงการที่ผู้ชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงผ่านมุมมองของทฤษฎีอาชญาวิทยา

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวพจน์ กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเลื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์ง

เช่น ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ทฤษฎีกลไกการควบคุม ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป และแนวคิดไอคิวโมเดล พบว่า ผู้ที่กระทำรุนแรงต่อคู่รักผู้ชายเป็นบุคคลที่มีบุคลิกเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ขาดการเคารพผู้อื่น ชอบละเมิดสิทธิของผู้อื่นมาตั้งแต่เด็ก ขาดจิตสำนึกในการไตร่ตรอง ขาดการควบคุมตนเอง นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยเสริมอื่นที่เกิดจากตัวของเหยื่อเองที่ยั่วแหย่และส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถควบคุมตนเองได้และก่ออาชญากรรมในที่สุด จากกรณีดังกล่าวนี้ สังคมจึงควรหันมาให้ความสำคัญกับการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้ชายให้มากขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมที่ถูกซ่อนเร้นของประเทศสืบไป

คำสำคัญ: ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงต่อคู่รักผู้ชาย อาชญาวิทยา

Abstract

In general, when referring to domestic violence, most people will pay attention to issues that women, children or elderly people are victims of violence. Hence, the cases of violence against male are not disclosed to the public. This article therefore wants to expose the violence against male partners in a criminological perspective by raising "The Black Widow" as a case study. The current situation of intimate partner violence against male will be different in each country. However, this issue has not received as much attention from society as since men did not dare to report to government officials. In the case of "The Black Widow" points out that men are victims of violence through the view of criminology theories namely antisocial personality, containment theory, general aggression model, I³ model, neutralization theory, and social control theory. The analysis indicated that those who act violently against male are individuals with an antisocial personality, lack of respect for others, always violating the rights of others since childhood, lack of consciousness in deliberation, and lack of self-control. There are other additional factors that are caused by the victim's own self which provokes and encourages the perpetrator to not be able to control himself and eventually commit a crime. From this case, society should therefore focus more on violence against male in order to solve the hidden social problems in the country.

Keywords: domestic violence, intimate partner violence against male, criminology

ความนำ

ความรุนแรงระหว่างคู่รักมีความเกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัวจนแทบจะเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงระหว่างคู่รักมากกว่าความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ โดยความรุนแรงในครอบครัวเกี่ยวข้องกับ “การกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท” (พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550) จะเห็นได้ว่าความรุนแรงในครอบครัวครอบคลุมถึงสมาชิกทุกคนในครอบครัวทั้งสามี ภรรยา บุตร ธิดา และญาติที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ส่วนความรุนแรงระหว่างคู่รัก หมายถึง การกระทำรุนแรงหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่อคู่รักของตนเองในช่วงที่แต่งงานกันแล้ว หรืออยู่ด้วยกันแล้ว หรือเลิกกันแล้ว หรือแยกกันอยู่ ทั้งที่จดทะเบียนสมรสและไม่จดทะเบียนสมรส ทั้งนี้ รวมถึงคู่รักที่เป็นเพศเดียวกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นคู่รักชายกับชาย หรือคู่รักหญิงกับหญิง (ชีนฤทัย กาญจนะจิตรา และ สุภรต จรัสสิทธิ์, 2552: 207) นอกจากนั้น องค์การอนามัยโลก (WHO, 2006: 1) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การใช้ความรุนแรงระหว่างคู่รัก หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักที่ส่งผลให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ และอันตรายทางเพศ เช่น การตบตี การชกต่อย การทำให้ละอายหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง การควบคุมไม่ให้มีการติดต่อกับบุคคลอื่น การสอดส่องพฤติกรรม ตลอดจนการห้ามไม่ให้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลหรือการช่วยเหลือ เป็นต้น

ความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงต่อคู่รักเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมากเพราะการกระทำรุนแรงดังกล่าว ประกอบด้วยการทำรุนแรงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านเพศ ส่งผลให้เกิดค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาพยาบาลเหยื่อของความรุนแรง นอกจากนั้น การได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ อาจทำให้เหยื่อความรุนแรงมีอาการซึมเศร้า ผลการปฏิบัติงานลดลง ในขณะที่เด็กอาจได้รับผลกระทบจนกลายเป็นเด็กมีปัญหาสมาธิสั้น ส่วนผู้สูงวัยอาจถูกทอดทิ้งกลายเป็นภาระของสังคมและของรัฐ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้ว หากกล่าวถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เรามักจะนึกถึงการกระทำรุนแรงที่เพศชายกระทำต่อเพศหญิงหรือเด็กเป็นหลัก ซึ่งจากรายงานขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2012: 89) แสดงให้เห็นว่า

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวพจน์ กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

เพศหญิงเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำรุนแรงมากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำร้ายร่างกาย โดยในรายงานพบว่า อัตราความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ สำหรับในประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกาและแคนาดามีผู้หญิงน้อยกว่าร้อยละ 3 ถูกสามีทำร้ายร่างกาย ในขณะที่ประเทศอื่นๆ เช่น นิการากัว เกาหลีใต้ และปาเลสไตน์ ผู้หญิงมีอัตราการถูกทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 27 และ 38 ในสองประเทศแรก ส่วนประเทศเกาหลีใต้อัตราการถูกทำร้ายร่างกายของผู้หญิงสูงถึงร้อยละ 52 อย่างไรก็ตาม ในรายงานของหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็ก สตรี และผู้สูงอายุเป็นหลัก ซึ่งในบทวิเคราะห์เรื่อง “รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัวสำหรับการรายงานตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2558” (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559: 43) ระบุว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2558 ผู้หญิงมีอัตราส่วนการถูกกระทำรุนแรงทางเพศมากกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 86.63 ในขณะที่การกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการกระทำความรุนแรงระหว่างคู่รักสูงถึงร้อยละ 64.12 โดยในรายงานดังกล่าวมีการระบุเพียงว่าผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงมากกว่าผู้ชาย ดังนั้น ข้อมูลการวิเคราะห์ส่วนใหญ่จึงเป็นการรายงานถึงรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับการถูกกระทำรุนแรงของผู้หญิงเป็นหลัก

จากที่กล่าวมาในตอนต้น แสดงให้เห็นว่ามุมมองของภาครัฐและการศึกษาความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงระหว่างคู่รักของนักวิชาการจะให้ความสำคัญกับเหยื่อซึ่งเป็นผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดในด้านสรีระและสภาพร่างกาย ในขณะที่ข้อมูลเกี่ยวกับการถูกกระทำของผู้ชายไม่ได้รับการกล่าวถึงในรายละเอียดมากนัก อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของ Costa et al. (2015: 467) ที่ทำการศึกษาความรุนแรงระหว่างคู่รักในทวีปยุโรป จำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ กรีซ โปรตุเกส ฮังการี เยอรมัน อังกฤษ และสวีเดน ได้ข้อสรุปว่า ผู้หญิงและผู้ชายต่างก็มีโอกาสที่จะเป็นทั้งผู้กระทำความรุนแรงและเป็นผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงเช่นกัน ดังนั้น ประเด็นปัญหานี้จึงเป็นประเด็นที่ภาครัฐและประชาชนโดยทั่วไปควรให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ไม่มีกลุ่มของผู้ได้รับผลกระทบออกมาเรียกร้องเพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง เนื่องจากถูกรอการโดยวัฒนธรรม ทศนคติ ค่านิยม และปทัสถานทางสังคมที่มองว่าการที่ผู้ชายถูกภรรยาทำร้ายหรือกระทำรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ เป็นเรื่องที่น่าละอาย ตลกขบขัน ประกอบกับมายาคติ “ผู้ชายเป็นฝ่ายผิดเสมอ” จึงทำให้ผู้ชายที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดจากแรงกดดันทางสังคมด้วยการเงียบและไม่เปิดเผยเรื่องราวของชีวิตที่เกิดขึ้น ในบทความนี้จะนำตัวอย่างของเหตุการณ์ที่ผู้ชายตกเป็นเหยื่อของการกระทำรุนแรง โดยอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยา ตลอดจนแนวคิดในสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

มาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจมูลเหตุจูงใจของการก่อความรุนแรงต่อผู้ชายเพิ่มมากขึ้น แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำรุนแรงต่อคู่รักที่เป็นผู้ชายก่อนเป็นอันดับแรก

สถานการณ์ความรุนแรง

สถานการณ์ความรุนแรงระหว่างคู่รัก โดยเฉพาะความรุนแรงที่ฝ่ายชายตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ในประเทศต่างๆ จะมีลักษณะเฉพาะของตนเองและมีความหลากหลาย ซึ่งจากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ พบว่า ความรุนแรงต่อผู้ชายอยู่ระหว่างร้อยละ 5-20 และความรุนแรงที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักเกิดกับคนวัยหนุ่มสาว มากกว่าคนที่แต่งงานแล้วหรือผู้สูงอายุ (McKeown & Kidd, 2002: 11) จากการรายงานขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2014: vii) ระบุว่า ในปี ค.ศ. 2012 มีการประมาณการว่าผู้เสียชีวิตจากการฆาตกรรมทั่วโลกที่มีต้นเหตุมาจากความรุนแรงในครอบครัว มีสูงถึง 450,000 คน และร้อยละ 60 ที่ถูกฆาตกรรมเป็นผู้ชายอายุระหว่าง 15-44 ปี ส่วนในประเทศไทย ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นที่ผู้ชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงระหว่างคู่รักที่ชัดเจน แม้แต่ผลการสำรวจสถานการณ์ความรุนแรงในภาพรวม 76 จังหวัด ปี 2556 ที่ดำเนินการโดย สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2558: 6) ก็ทำการสำรวจผู้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงเฉพาะ 4 กลุ่มคือ (1) เด็ก หรือเยาวชน (2) สตรี (3) ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ และ (4) อื่นๆ เช่น ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในครอบครัว พี่ชาย เพื่อน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ไม่สามารถทราบสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับคู่รักที่เป็นเพศชายได้ อีกส่วนหนึ่งยังสะท้อนให้เห็นว่าประเด็นปัญหานี้ยังไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าสถานการณ์ความรุนแรงต่อคู่รักที่เป็นผู้ชายเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร จึงอาจส่งผลให้การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำรุนแรงต่อผู้ชายมีจำนวนน้อยกว่าความเป็นจริง และส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ผู้ชายไม่กล้าแจ้งเรื่องการถูกกระทำรุนแรงไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเนื่องจากเกิดความละอายและอาจถูกมองว่าเป็นผู้กระทำรุนแรงเสียเอง แต่สถิติที่แสดงในตอนต้นสื่อให้เห็นว่า แนวโน้มของผู้ชายที่จะถูกกระทำรุนแรงจะมีเพิ่มมากขึ้นในสังคมสมัยใหม่ที่ผู้หญิงและผู้ชายมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น

รูปแบบของความรุนแรง

ปัญหาความรุนแรงระหว่างคู่รักจะมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ (1) ความรุนแรงทางร่างกาย เช่น การตบหน้า การปาของใส่ การผลัก การกระแทก การเตะ การต่อย การซ้อม การทุบตี

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไวพจน์ คุลาชัย/ ภัสรินทร์ พ่วงเลื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์ง

การรัดคอ การใช้ไฟลน รวมถึงการกระทำในรูปแบบอื่นๆ ทั้งที่ใช้อาวุธหรือไม่ใช้อาวุธในการทำให้อีกฝ่ายได้รับบาดเจ็บ (2) ความรุนแรงทางจิตใจ เช่น การใช้ถ้อยคำหยาบคาย การด่า การข่มขู่ การใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม การทอดทิ้ง การไม่ให้เงินใช้ การทำให้อีกฝ่ายรู้สึกว่าเป็นคนไร้ค่า เป็นต้น (3) ความรุนแรงด้านเพศ เช่น การบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ การถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ในรูปแบบที่ผิดธรรมชาติ เป็นต้น และ (4) ความรุนแรงที่ผสมผสานระหว่างความรุนแรงทางร่างกายและความรุนแรงด้านเพศ (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558: 2) แต่เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการกระทำ ความรุนแรงที่ผู้หญิงกระทำต่อผู้ชายซึ่งเป็นสามี พบว่า มีรูปแบบแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ในประเทศไนจีเรียผู้หญิงกระทำ ความรุนแรงต่อสามีด้วยการชก การเตะ การตบหน้า การใช้เล็บข่วน การไม่ยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย และการฆาตกรรม เป็นต้น (Adebayo, 2014: 16) ส่วนผลการศึกษาของ Costa et al. (2015: 475) พบว่า รูปแบบของการกระทำรุนแรงต่อคู่รักเพศชายประกอบด้วย การใช้ถ้อยคำก้าวร้าวหยาบคาย การทำร้ายร่างกาย การแสดงอารมณ์ที่แปรปรวน การแสดงออกของอารมณ์ในเชิงบวกเกี่ยวกับความรัก การแสดงความไม่ไว้วางใจต่อหน้าบุคคลอื่น ความข่มขู่และเรียกร้องมากเกินไป เป็นต้น ในขณะที่ Dempsey (2013: 7) อธิบายว่า การใช้ความรุนแรงที่ผู้หญิงกระทำต่อผู้ชายนั้นมักจะเป็นการกระทำ ความรุนแรงทางร่างกายและทางด้านจิตใจเป็นหลัก ส่วนการกระทำรุนแรงทางด้านเพศที่ผู้หญิงกระทำต่อผู้ชายมักไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่ารูปแบบความรุนแรงที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นสากลประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงทางด้านเพศ โดยกรณีตัวอย่างที่ทำการศึกษาวเคราะห์ไนจีเรียจะเป็นความรุนแรงทางด้านร่างกาย เนื่องจากเป็นคดีการฆาตกรรมสามีโดยใช้สารด้านการเยือกแข็งผสมในเครื่องดื่ม จนส่งผลให้บุคคลที่ดื่มเข้าไปเกิดอาการหัวใจวายเฉียบพลันและเสียชีวิตในที่สุด

สาเหตุของความรุนแรง

สาเหตุสำคัญของความรุนแรงระหว่างคู่รักโดยทั่วไป อาจมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ปัจจัยส่วนบุคคล (WHO, 2006; Jeffries & Ball, 2008) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่รัก (Capaldi, Knoble, Shortt, & Kim, 2012; WHO, 2012; Finneran & Stephenson, 2014; Chester & DeWall, 2017) ปัจจัยด้านสังคม (WHO, 2006; Jeffries & Ball, 2008) ปัจจัยด้านชีวภาพ (Chester & DeWall, 2017) ลักษณะเชิงบริบทของคู่รัก Capaldi, Knoble, Shortt, & Kim, 2012) ลักษณะด้านการพัฒนาและพฤติกรรมของคู่รัก Capaldi, Knoble, Shortt, & Kim, 2012) ปัจจัยด้านอำนาจและการต่อรอง (McKeown & Kidd, 2002; Finneran & Stephenson,

2014) ปัจจัยด้านความเครียดในชีวิต (Finneran & Stephenson, 2014) ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (McKeown & Kidd, 2002) ปทัสถานทางสังคม (Cheung, Leung, & Tsui, 2009; Adebayo, 2014) และปัจจัยด้านการไม่เคารพความเป็นตัวตนของคู่รัก (Finneran & Stephenson, 2014) เป็นต้น ในขณะที่สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2558: 4) ระบุสาเหตุของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อเด็กและสตรี ว่าเกิดจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) ลักษณะบุคคล เช่น วุฒิภาวะ ปัญหาสุขภาพจิต การมีประสบการณ์ถูกรังแกหรือทำร้ายในวัยเด็ก และการประพฤตินอกใจ เป็นต้น (2) ลักษณะครอบครัว เช่น ความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน การเลี้ยงดู ความคาดหวังต่อบทบาทของอีกฝ่าย สูงเกินไป การใช้อำนาจครอบงำ และความขัดแย้งระหว่างญาติพี่น้อง เป็นต้น (3) สภาพแวดล้อมของชุมชน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยต่อสมาชิกในครอบครัว เช่น ปัญหาความรุนแรง ปัญหาความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท การใช้สารเสพติด รวมถึงการมีแหล่งอบายมุขภายในชุมชน เป็นต้น และ (4) สภาพแวดล้อมทางสังคม เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันของสถานภาพและบทบาทของชายและหญิง การมีอคติทางเพศ ความเชื่อเรื่องภรรยาเป็นสมบัติของสามี ความเชื่อในเรื่องการเป็นช้างเท้าหน้าของผู้ชาย ความเชื่อเกี่ยวกับการมองผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นเรื่องที่หน้าอับอาย ไม่ควรนำมาเปิดเผยแก่คนอื่น เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่ผู้หญิงกระทำรุนแรงต่อผู้ชายนั้นอาจเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย หรือมีปัจจัยจูงใจหลายอย่างที่เหมาะสมปนเปกัน รวมถึงการแสดงพฤติกรรมความรุนแรงออกมาเนื่องจากสูญเสียอำนาจในการควบคุมหรือความรู้สึกไร้ซึ่งอำนาจ (Mulroney & Chan, 2005: 9) อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะเน้นเฉพาะสาเหตุหลัก 4 ประการได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคู่รัก ความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักถือว่ามีอิทธิพลต่อการเกิดความรุนแรงระหว่างคู่รักได้ หากคู่รักใดที่มีความสัมพันธ์แบบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความโดดเด่นมากกว่าอีกฝ่าย จะมีโอกาสสูงที่จะเกิดความรุนแรง ในทางกลับกัน คู่รักที่มีความสัมพันธ์กับแบบประชาธิปไตยเคารพสิทธิของกันและกัน มีการคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่มีความราบรื่น และมีโอกาสน้อยที่จะเกิดความขัดแย้งซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

2. อำนาจ การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือคู่ของตนเองและใช้อำนาจนั้นกดดันให้คู่รักกระทำในสิ่งที่ไม่ปรารถนาย่อมทำให้คู่รักเกิดความรู้สึกไร้ซึ่งอำนาจ และจะแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกมาในลักษณะของการใช้ความรุนแรงได้ โดยที่มาของอำนาจส่วนใหญ่จะมาจากประเด็นเรื่องของเศรษฐกิจที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายเป็นหลัก รวมถึงลักษณะทางกายภาพของร่างกายที่ผู้หญิงจะมีความแข็งแรงน้อยกว่าผู้ชาย (McKeown & Kidd, 2002: 13)

3. ประสบการณ์ความรุนแรง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการกระทำรุนแรงในครอบครัว แม้ว่าความรุนแรงในครอบครัวจะเกิดขึ้นกับทุกคน ทุกชนชั้น ทุกกลุ่มในสังคม แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ความรุนแรงในครอบครัวมักเกิดในครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า ซึ่งการที่บุคคลมีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว บุคคลนั้นจะซึมซับและเรียนรู้พฤติกรรมที่เกิดขึ้น และแสดงพฤติกรรมความรุนแรงเหล่านั้นออกมาเมื่อเกิดความขัดแย้งกับคู่รัก ในทางกลับกันบางคน ซึ่งเป็นเหยื่อของความรุนแรงและมีประสบการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน อาจมองว่า ความรุนแรงที่เขาได้รับเป็นเรื่องปกติธรรมดา ดังนั้น จึงยอมรับผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการต่อต้าน (McKeown & Kidd, 2002: 13)

4. ปทัสถานทางสังคม มีส่วนเกี่ยวข้องกับมายาคติที่ว่า “ผู้ชายเป็นฝ่ายผิดเสมอ” เนื่องจากผู้ชายเป็นเพศที่มีความแข็งแกร่งกว่า ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาความรุนแรงผู้ชายจึงถูกมองว่าเป็นผู้กระทำความรุนแรงเสียเอง (Adebayo, 2014: 17) ผู้ชายจึงไม่เปิดเผยถึงการถูกกระทำรุนแรงให้คนอื่นทราบเนื่องจากความรู้สึกอาย และรู้สึกเสียหน้าที่ตนเองไม่ได้แสดงบทบาทของความเป็นชายได้อย่างแท้จริง (Cheung, Leung, & Tsui, 2009: 448) ด้วยเหตุนี้ อาจเป็นแรงจูงใจหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงกลัวที่จะกระทำรุนแรงต่อผู้ชาย เนื่องจากมีความมั่นใจว่าการกระทำดังกล่าวไม่ผิดในมุมมองทางด้านสังคม

ผลกระทบของความรุนแรง

ปัญหาความรุนแรงระหว่างคู่รักเป็นปัญหาที่ตั้งอยู่บนประเด็นของเพศและกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประมาณของภาครัฐในการดูแลด้านสุขภาพให้กับประชาชนในประเทศ (Adebayo, 2014: 14) นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านสุขภาพจิตและอารมณ์ การนอนไม่หลับ การฝันร้าย ภาวะซึมเศร้า ความนับถือในตนเองลดต่ำลง ไม่ไว้วางใจคนอื่น มีปัญหาด้านความสัมพันธ์ ความหวาดกลัว ความกังวล อาการตื่นตระหนก และการแปลกแยกตัวเองออกจากครอบครัวและเพื่อน เป็นต้น (Dempsey, 2013: 8) ส่วน Donovan et.al. (2006) อธิบายว่า ความรุนแรงระหว่างคู่รัก ส่งผลกระทบทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและผลกระทบที่เกี่ยวข้องทางเพศ ในขณะที่ WHO (2012) ระบุว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการใช้สารเสพติด และดื่มแอลกอฮอล์ มีปัญหาด้านการนอนหลับและการรับประทานอาหาร ปัญหาการเคลื่อนไหวของร่างกาย มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ความผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังความเครียดที่สะเทือนใจ การสูบบุหรี่ การทำร้ายตนเอง และการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ปลอดภัย นอกจากนั้นแล้ว ยังส่งผลให้เกิดภาวะความเครียดผิดปกติหลังเหตุสะเทือนใจ (post-traumatic stress disorder symptoms) อาการทางร่างกายผิดปกติ สุขภาพแย่ลง รวมถึงยังส่งผลให้บุตรที่รับรู้ถึงปัญหาดังกล่าวของ

ครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับสมาธิสั้นอีกด้วย (Hines & Douglas, 2016: 1133) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนค่อนข้างเห็นด้วยกับแนวคิดของ Watson (2014: 25) ที่แบ่งประเภทของผลกระทบจากความรุนแรงที่มีต่อผู้ชายออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย การได้รับบาดเจ็บ กระดูกหัก ฟันหัก บาดแผลจากการถูกรังแกหรือถูกยิง แผลไฟไหม้ การได้รับบาดเจ็บทางศีรษะและดวงตา นอกจากนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทางร่างกายของคนที่ถูกเป็นเหยื่อส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบที่มีสาเหตุมาจากความเครียดและการได้รับความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจ เช่น การขาดการออกกำลังกาย และการมีโภชนาการที่ไม่ดี เป็นต้น
2. ผลกระทบทางด้านจิตใจ ประกอบด้วย ความกลัวและกังวลใจว่าจะถูกทำร้าย ภาวะซึมเศร้า เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ เกิดความเครียด นอนไม่หลับ ฝันร้าย การทำร้ายตัวเอง รวมถึงการใช้สารเสพติด เป็นต้น
3. ผลกระทบทางการเงิน ประกอบด้วย การสูญเสียรายได้เนื่องจากการขาดงานซึ่งมีสาเหตุมาจากการได้รับบาดเจ็บ หรือไม่ต้องการให้คนอื่นรู้ว่าถูกกระทำรุนแรง ถูกจำกัดการเข้าถึงแหล่งเงิน เกิดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น รวมถึงต้นทุนในการการย้ายสถานที่ทำงาน หรือที่อยู่ และต้นทุนในการปรับตัวเมื่อเผชิญปัญหา เป็นต้น
4. ผลกระทบทางด้านสังคม ประกอบด้วย การถูกบังคับให้แยกตัวจากกลุ่มเพื่อน เกิดปัญหาในการให้ความไว้วางใจหรือเชื่อใจต่อคนอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่ครองคนใหม่ ทำตัวแปลกแยกจากครอบครัวและลูก ๆ เป็นต้น

ทำไมผู้ชายจึงถูกกระทำรุนแรง?

การที่ผู้ชายถูกกระทำรุนแรงและไม่ได้รับความสนใจจากสังคมหรือหน่วยงานภาครัฐเท่าที่ควร เพราะสังคมมองว่าประเด็นดังกล่าวยังไม่เป็นปัญหาที่วิกฤติ เนื่องจากสถิติที่มีการแจ้งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบยังอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ชายเกิดความรู้สึกอายในการไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสิทธิของผู้ชายในประเทศออสเตรเลีย ระบุว่าผู้ชายจะแจ้งความเกี่ยวกับการถูกกระทำรุนแรงน้อยกว่าผู้หญิง (Domestic Violence and Incest Resource Centre, 2001: 26) นอกจากนั้น การที่องค์การภาครัฐและสังคมโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการตกเป็นเหยื่อการกระทำรุนแรงของผู้หญิงเป็นหลัก จึงทำให้ผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในความเงียบ การที่ผู้ชายถูกกระทำรุนแรงถูกมองว่าเป็นเป็นปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ซึ่ง 3 ใน 4 ของผู้ชายที่โทรแจ้งไปยังศูนย์รับร้องเรียนการถูกกระทำรุนแรง มักจะได้รับการปฏิเสธว่าศูนย์นั้นรับร้องเรียนเฉพาะกรณีที่ผู้หญิงถูก

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไวกจัน กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

กระทำรุนแรง และจำนวน 2 ใน 3 ของผู้ชายที่โทรไปแจ้งจะถูกมองว่าเป็นผู้กระทำรุนแรงเสียเอง (Adebayo, 2014: 17) ส่วนการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ชายร้อยละ 7-29 รายงานว่าถูกกระทำรุนแรงด้วยการสะกดรอยตาม หากพิจารณาถึงบริบททางวัฒนธรรมของคนเอเชีย การที่ผู้ชายไม่เปิดเผยถึงการถูกกระทำรุนแรงให้คนอื่นทราบเนื่องจากความรู้สึกอาย และรู้สึกเสียหน้าเพราะไม่ได้แสดงบทบาทของความเป็นชายได้อย่างแท้จริง (Cheung, Leung, & Tsui, 2009: 448) ในขณะที่ Watson (2014: 26-29) ระบุปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ชายไม่กล้าแจ้งความว่าถูกกระทำรุนแรงเกิดจากอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ อุปสรรคด้านสังคม อุปสรรคด้านกฎหมาย อุปสรรคในทางปฏิบัติ

1. อุปสรรคด้านสังคม โดยทั่วไปแล้วผู้ชายจะถูกสั่งสอนให้เป็นเพศที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง ดังนั้น การที่ผู้ชายแจ้งความว่าถูกกระทำรุนแรงจากผู้หญิงเป็นจึงสิ่งที่บ่งบอกถึงความอ่อนแอและความไร้สมรรถภาพ ด้วยเหตุนี้ บุคคลอื่นที่ทราบเรื่องมักจะไม่นับถือว่าผู้ชายคนนั้นตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง หรือบางที่ผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อจะตำหนิตัวเองว่าเป็นคนไปยั่วอารมณ์ของฝ่ายตรงข้ามเอง และอาจแยกตัวออกไปเพราะไม่ต้องการกลายเป็นผู้กระทำรุนแรงเสียเอง นอกจากนั้น การที่เขาเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมซึ่งไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับความเชื่อถือจะทำให้เกิดความยุ่งยากมากขึ้นในการแจ้งความและทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อว่าเขาตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจริง

2. อุปสรรคด้านกฎหมาย ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคือ กฎหมายไม่ได้มีการกำหนดเป็นการเฉพาะเกี่ยวกับการกระทำรุนแรงต่อผู้ชาย ดังนั้น กระบวนการในการดำเนินคดีใช้เวลานานและมีความยุ่งยากซับซ้อน บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อจึงมองไม่เห็นประโยชน์หรือความคุ้มค่าที่จะแจ้งความดำเนินคดี ในขณะที่การรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีความรุนแรงในครอบครัวกระทำได้ลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของการใช้ความรุนแรงทางเพศ มักจะหาร่องรอยของหลักฐานได้ยาก ในขณะที่ผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่ออาจเกิดความอายหากจะต้องมีการตรวจพิสูจน์หลักฐานด้วยการตรวจอวัยวะเพศ อ้นตะ และทวารหนัก ประเด็นทางกฎหมายอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือ ผู้ชายที่ถูกกระทำรุนแรงไม่ได้ตระหนักว่าสิ่งที่เกิดนั้นเป็นอาชญากรรมแต่เป็นแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมหรือเป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (rite of passage) ดังนั้น จึงไม่มีการแจ้งความเพื่อดำเนินคดีทางกฎหมาย นอกจากนั้น ปัญหาความยากลำบากทางกฎหมายส่งผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มคนที่หลบหนีเข้าเมือง เพราะหากเขาไปแจ้งความว่าถูกกระทำรุนแรงทางเพศ เขามีความเสี่ยงที่จะถูกแจ้งความในข้อหาหลบหนีเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ดังนั้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่กล้าส่งเสียงเพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับตนเองแต่อย่างใด

3. อุปสรรคในทางปฏิบัติ ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรายงานหรือแจ้งความกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เพราะผู้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงที่เป็นผู้ชายไม่สามารถหาช่องทางการร้องเรียนได้ จนทำให้เกิดความท้อถอยและหมดความพยายามไปในที่สุด ในกรณีที่ผู้กระทำความรุนแรงเป็นบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ยิ่งทำให้คนที่ตกเป็นเหยื่อไม่กล้ารายงานความจริงเพราะเกรงว่าจะเป็นอันตรายอีกทั้งมีความเชื่อว่าผู้กระทำความรุนแรงจะได้รับการปกป้องและช่วยเหลือ ในบางประเทศหากมีการรายงานการกระทำความรุนแรงในครอบครัว สามมีและภรรยาจะถูกสั่งให้อยู่ห่างจากกัน ส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความกังวลต่อการสูญเสียสิทธิการเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้ สถานะสำหรับรองรับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อเพศชายยังมีจำนวนน้อย และงบประมาณในการดูแลสถานที่ในลักษณะดังกล่าวยังไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้ คนที่ตกเป็นเหยื่อการกระทำความรุนแรงจึงรายงานหรือแจ้งความเมื่อเขามั่นใจว่ามีระบบต่าง ๆ รองรับความต้องการของเขาได้

การตอบสนองต่อความรุนแรงของคู่รักเพศชาย

โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่ถูกกระทำความรุนแรงย่อมมีการตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาหรือตอบโต้ผู้กระทำ จากการศึกษาของ (Dobash & Dobash, 2004: 340) พบว่า ผู้หญิงและผู้ชายจะมีการตอบสนองต่อความรุนแรงแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 26 บอกว่าไม่ใส่ใจ รองลงมาคือ เห็นว่าการกระทำของผู้หญิงมีความเหมาะสมเป็นธรรมชาติ (ร้อยละ 20) การเยาะเย้ยถากถาง (ร้อยละ 17) รู้สึกโกรธ (ร้อยละ 14) ในขณะที่ร้อยละ 6 ของกลุ่มตัวอย่างเกิดความรู้สึกประหลาดใจ จากการที่ผู้ชายส่วนใหญ่ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงไม่ใส่ใจต่อการกระทำของผู้หญิงเนื่องจาก มองว่าเรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่เล็กน้อย อาย และไม่กล้าเล่าให้บุคคลอื่นได้รับทราบเรื่องราวเนื่องจากเกรงการกดทับของปทัสถานทางสังคมที่มองว่าผู้ชายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัว และเมื่อผู้ชายที่หัวหน้าครอบครัวกลายเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงเสียเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกอายที่ตนเองไม่สามารถแสดงความเป็นชายได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวด้วยการนิ่งเงียบและไม่ใส่ใจต่อปัญหาดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม หากผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อไม่สามารถหาทางออกที่เหมาะสมได้ อาจส่งผลให้เกิดอาการซึมเศร้าและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไป โดยเฉพาะพฤติกรรมเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของสุขภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงระหว่างคู่รัก

การนำเสนอในส่วนนี้เป็นการนำเสนอความรู้พื้นฐานทางแนวคิดและทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ความรุนแรงระหว่างคู่รักในสถานการณ์ปัจจุบันได้ โดยบทความนี้จะทำการวิเคราะห์ปรากฏการณ์หรือกรณีศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีและแนวคิดเหล่านี้เป็นแนวทางในการอธิบาย

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวพจน์ กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

ให้ผู้อ่านเข้าใจต้นเหตุปัญหาอาชญากรรมของกรณีศึกษาที่จะกล่าวถึงในส่วนต่อไป โดยแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม

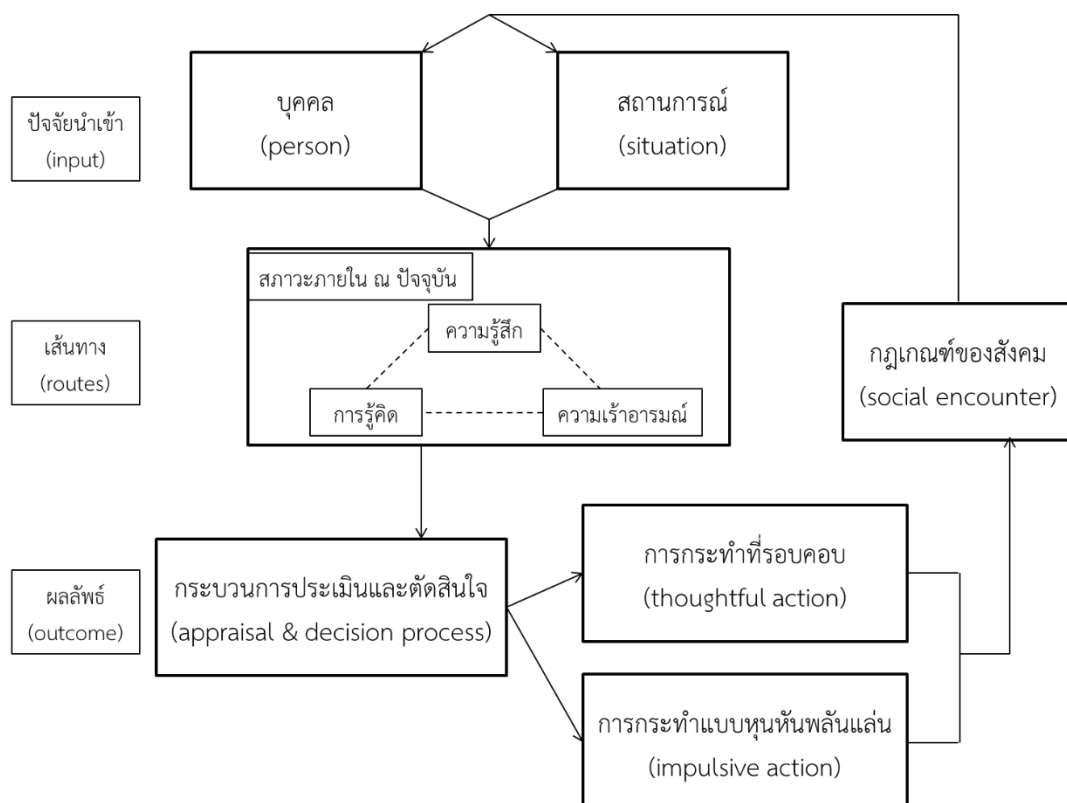
ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม(antisocial personality or psychopath) อธิบายว่า บุคคลที่ขาดความเคารพต่อผู้อื่น ชอบละเมิดสิทธิของผู้อื่น มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่วัยเด็ก จนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยคนเหล่านี้จะมีลักษณะที่เห็นแก่ตัว ขาดความจงรักภักดี ขาดความรับผิดชอบ หุนหันพลันแล่น ขาดการสำนึกผิด และมีความล้มเหลวในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้น จึงไม่ยอมรับหรือปฏิบัติตามกฎหมาย รวมถึงกติกาของสังคม และอาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรมหรือการกระทำผิดได้ (อันณพ ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล, 2555: 183) ดังนั้น บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้นอาจกระทำรุนแรงต่อคู่รักได้ เพราะบุคคลประเภทนี้จะมีความเป็นปรปักษ์ ไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นและความถูกต้อง มีความซื่อสัตย์และความผูกพันกับสังคมต่ำ อีกทั้งไม่มีความรู้สึกต่อการกระทำที่ตนเองได้ทำลงไป

ทฤษฎีกลไกการควบคุม

ทฤษฎีกลไกการควบคุม (containment theory) เป็นทฤษฎีที่คิดค้นขึ้นมาโดย Reckless (อันณพ ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล, 2555: 226-227) โดยทฤษฎีนี้อธิบายว่ากลไกในการควบคุมมีสองประเภทคือ ระบบการควบคุมภายใน (inner control system) และระบบการควบคุมภายนอก (outer control system) การควบคุมภายในจะเกี่ยวข้องกับความคิด จิตสำนึก สติสัมปชัญญะ ความอดทน ความรับผิดชอบ การมีเป้าหมายในชีวิต ความสามารถในการหาสิ่งมาสนองเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ตลอดจนความสามารถในการลดความเครียดให้กับตนเอง ซึ่งระบบการควบคุมภายในนี้เปรียบเสมือนป้อมปราการที่ต้านทานแรงกดดัน กิเลส และสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ส่วนระบบการควบคุมภายนอกจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์ทางสังคมที่คอยกำหนดให้สมาชิกในสังคมประพฤติและปฏิบัติตาม ซึ่งหากพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าวพบว่า การที่บุคคลมีสติสัมปชัญญะ มีความอดทน มีความคิดดี รวมถึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีคุณธรรมจริยธรรมย่อมทำให้บุคคลนั้น สามารถระงับความก้าวร้าวและความโกรธได้ดี และมีโอกาสที่จะแสดงออกซึ่งความรุนแรงน้อยกว่าบุคคลที่ขาดการควบคุมทั้งสองระบบ

ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป

ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป (General Aggression Model-GAM) เป็นตัวแบบที่อธิบายขั้นตอนของกระบวนการที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ณ เวลาใดเวลาหนึ่งหรือไม่ ตามตัวแบบนี้ ปัจจัยด้านบุคคลและสถานการณ์ทำหน้าที่เป็นปัจจัยนำเข้า ซึ่งปัจจัยนำเข้านี้จะส่งผลกระทบต่อสภาวะภายในของบุคคลอันได้แก่ ความรู้สึก (affect) ความเร้าอารมณ์ (arousal) และการรู้คิด (cognition) (Chester & DeWall, 2018: 55-56) โดยที่บุคคลจะทำการประเมินและตัดสินใจแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมามีสองแบบคือ พฤติกรรมที่แสดงออกด้วยความรอบคอบ และพฤติกรรมแบบหุนหันพลันแล่น และเมื่อต้องมาปะทะกับกฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนดไว้ จะกลายเป็นผลสะท้อนกลับไปสู่บุคคลและสถานการณ์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาอธิบายการเกิดความรุนแรงในครอบครัวได้ เนื่องจากปัจจัยด้านตัวบุคคลและสถานการณ์มีส่วนสำคัญต่อการเกิดความรุนแรงในครอบครัว นอกจากนั้น สภาวะภายใน ณ ปัจจุบันของบุคคล เช่น การกระตุ้นให้เกิดความโกรธ และความไม่เป็นมิตร เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การกระทำรุนแรง ในขณะที่การมีกระบวนการในการควบคุมตนเอง จะส่งผลให้เกิดการกระทำรุนแรงน้อยลง

ภาพ 1 ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป (general aggressive model-GAM)

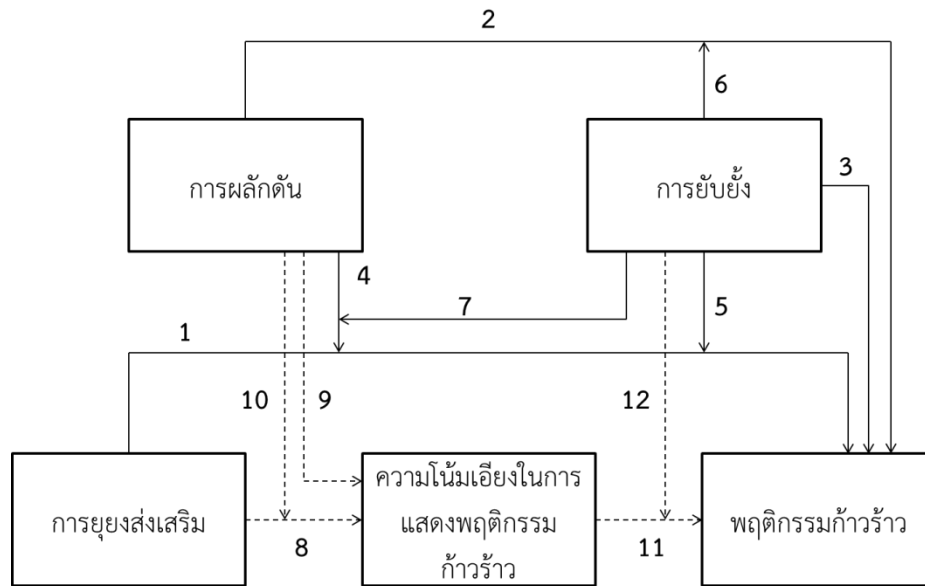
ไอคิวโมเดล

ไอคิวโมเดล (I³ Model) เป็นกรอบของอภิทฤษฎี (metatheoretical framework) ที่ใช้ในการอธิบายพฤติกรรมของบุคคลต่อวัตถุในบริบทเฉพาะ โดยโมเดลนี้ประกอบด้วยขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมออกมา 3 ขั้นตอน ได้แก่ การยุยงส่งเสริม (instigation) การผลักดัน (impellance) และการยับยั้ง (inhibition) (Fingel & Hall, 2017: 125-127)

1. การยุยงส่งเสริม (instigation) หมายถึง ตัวกระตุ้นตามธรรมชาติที่ส่งเสริมให้เกิดความโน้มน้าวที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดความโน้มน้าวในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวประกอบด้วย การปฏิเสธทางสังคม (social rejection) การยั่วยุทางร่างกาย (physical provocation) และการยั่วยุทางวาจา (verbal provocation)

2. การผลักดัน (impellance) หมายถึง ความแรงของคุณลักษณะสถานการณ์หรือนิสัยที่มีอิทธิพลทำให้สิ่งกระตุ้นตามธรรมชาติมีความแรงเพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งในกรณีนี้ หมายถึง การสนับสนุนให้เกิดการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง นอกจากสถานการณ์หรือลักษณะนิสัยแล้วยังมีปัจจัยอื่นที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มขึ้นคือ ลักษณะนิสัยไม่เป็นมิตรที่ติดตัวบุคคลมา (trait anger and hostile rumination) การมีอาวุธ (presence of a weapon) รวมถึงปัจจัยด้านบุคลิกภาพ 4 ลักษณะ ซึ่งได้แก่ ลักษณะบุคคลแบบแมเคียเวลเลียน (Machiavellianism) ลักษณะบุคคลแบบหลงตนเอง (narcissism) การมีความผิดปกติทางจิต (psychopathy) และชาติสนิม (sadism)

3. การยับยั้ง (inhibition) หมายถึง สิ่งส่งผลให้ระดับความรุนแรงของพฤติกรรมก้าวร้าวลดลง เนื่องจากการยับยั้งซึ่งใจ โดยปัจจัยที่ทำให้คนเราเกิดความยับยั้งซึ่งใจไม่แสดงพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าวประกอบด้วย การควบคุมตนเอง (self-control) การทำงานของสมองส่วนหน้า (frontal lobe functioning) ซึ่งเป็นสมองส่วนสำคัญในการควบคุมการเคลื่อนไหว การออกเสียง ความคิด ความจำ สติปัญญา บุคลิก ความรู้สึก และอารมณ์ รวมถึงความผูกพันเชิงจิตวิทยาที่มีต่อเป้าหมาย (psychological commitment to the relationship with the potential target)

ภาพ 2 ไอคิวบิโมเดล (I³ Model)

จากภาพ 2 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการยุยงส่งเสริมกับพฤติกรรมก้าวร้าว (เส้นที่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างการปลุกดันกับพฤติกรรมก้าวร้าว (เส้นที่ 2) และความสัมพันธ์ระหว่างการยับยั้งกับพฤติกรรมก้าวร้าว (เส้นที่ 3) นอกจากนี้ ยังแสดงสาเหตุอีก 9 สาเหตุที่นักวิจัยสามารถทำการศึกษาหรือตรวจสอบเพิ่มเติมได้ เส้นที่ 4 แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของสิ่งยั่วยุและปัจจัยปลุกดันที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว โดยผลกระทบร่วมของการยั่วยุดังกล่าวจะมีสูงในกลุ่มคนที่มีลักษณะหลงตนเอง เส้นที่ 5 แสดงถึงผลกระทบร่วมของสิ่งยั่วยุและสิ่งยับยั้ง โดยความก้าวร้าวจะน้อยลงในกลุ่มคนที่มองส่วนหน้าทำงานทำหน้าที่ได้ดี ส่วนเส้นที่ 6 แสดงผลกระทบร่วมของสิ่งปลุกดันกับสิ่งยับยั้ง โดยพฤติกรรมก้าวร้าวจะพบในกลุ่มคนที่เมาสุรามากกว่าคนที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากแอลกอฮอล์ สำหรับเส้นที่ 7 แสดงให้เห็นถึงผลกระทบร่วมของทั้งสามปัจจัย ส่วนเส้นที่ 8-12 เป็นการแสดงถึงปัจจัยซึ่งเป็นปัจจัยสื่อกลางที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

ทฤษฎีการแก้ตัว

ทฤษฎีการแก้ตัว (neutralization) เป็นทฤษฎีที่คิดค้นขึ้นโดย Sykes and Matza (1957: 667-670) โดยอธิบายเกี่ยวกับการกระทำผิดและเทคนิคการแก้ตัวไว้ 5 ลักษณะ ได้แก่

1. การปฏิเสธความรับผิดชอบ หมายถึง การที่ผู้กระทำผิดปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป เพราะความผิดที่เกิดขึ้นเป็นอุบัติเหตุ ไม่สามารถควบคุมได้ แต่กลับมองว่าตนเองเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากปัจจัยและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานดังกล่าว เช่น ความเกลียดชังจากพ่อแม่ การมีเพื่อนที่ไม่ดี สภาพแวดล้อมของชุมชนที่เสื่อมโทรม เป็นต้น ดังนั้น จึงโยนความผิดให้กับคนอื่น

2. การปฏิเสธการบาดเจ็บหรือได้รับอันตราย เป็นเทคนิคที่ผู้กระทำผิดตั้งคำถามว่าบุคคลอื่นได้รับอันตรายหรือได้รับบาดเจ็บจากการกระทำของเขาจริงหรือไม่ เช่น การที่เขายโมยรถยนต์ก็ไม่ได้ทำให้คนอื่นเดือดร้อนเพราะเป็นการยืมไปใช้ชั่วคราวเท่านั้น หรือปัญหาการทะเลาะวิวาท ผู้ที่กระทำผิดและแก้ตัวก็จะบอกว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นต้น

3. การปฏิเสธเหยื่อ พฤติกรรมในลักษณะนี้ผู้กระทำผิดจะมองว่าการกระทำของตนเองมีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะเป็นการที่เขาสามารถแก้แค้นหรือลงโทษคนอื่นได้ เช่น การทำร้ายกลุ่มรักร่วมเพศ การกระทำรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยในสังคม การกระทำอันป่าเถื่อน รวมถึงการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ไม่มีผู้ได้รับอันตรายหรือตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

4. การปรักปรำคนที่ปรักปรำตน เป็นเทคนิคที่ผู้กระทำผิดต้องการเบี่ยงเบนความสนใจในพฤติกรรมของตนเองโดยการปรักปรำคนที่ระบุว่าเขาเป็นคนกระทำผิด เช่น เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้กระทำผิด ผู้กระทำผิดที่มีมุมมองต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าไม่มีความยุติธรรม คอร์รัปชัน และไม่เป็นธรรม ดังนั้น ผู้กระทำผิดก็จะปรักปรำตำรวจว่าเลือกปฏิบัติ หรือให้ร้ายตน เป็นต้น

5. การอ้างความจงรักภักดีในระดับที่สูงขึ้น หมายถึง การอ้างเหตุผลของการกระทำผิดว่าทำไปเพราะความจงรักภักดี ยอมเสียสละให้กับคนกลุ่มเล็กมากกว่าคนกลุ่มใหญ่ของสังคม อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าบุคคลที่กระทำผิดไม่ยอมรับกติกาของสังคม จริง ๆ แล้วเขาอาจยอมรับกติกาของสังคม แต่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้เนื่องจากความภักดีต่อกลุ่มหรือแก๊งค์ของตนเอง จึงทำให้ตัดสินใจทำผิดกฎหมาย

ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม

ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (social control) ของ Hirschi อธิบายว่า ผู้ที่กระทำผิดจะมีความต้องการที่จะกระทำผิดอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จึงต้องมีการควบคุมทางสังคม เพราะการควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมลงได้ โดยองค์ประกอบของการควบคุมทางสังคมประกอบด้วย ความผูกพัน (attachment) ความผูกมัด (commitment) การเกี่ยวข้อง (involvement) และความเชื่อ (belief) (อันณพ ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล, 2555: 225) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความผูกพัน (attachment) หมายถึง การมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับบุคคลหรือสถาบัน เช่น ความรู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกับพ่อ แม่ ครู โรงเรียน วัด และชุมชน เป็นต้น เมื่อบุคคลมีความผูกพันกับสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลนั้นจะไม่กล้าทำในสิ่งที่ทำให้บิดา มารดา ครู หรือชุมชนได้รับความอับอายหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง ฉะนั้น จึงมีแนวโน้มในการก่ออาชญากรรมต่ำ

2. ความผูกมัด (commitment) หมายถึง ความมุ่งมั่น ความตั้งใจแน่วแน่ในการสร้างเกียรติยศชื่อเสียงให้กับตนเอง ดังนั้น จึงตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่ดี

3. การเกี่ยวข้อง (involvement) หมายถึง การเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่ตั้งไว้ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้บุคคลมีเวลาคิดที่จะก่อคดีอาชญากรรมลดลง หรือไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

4. ความเชื่อ (belief) หมายถึง การเชื่อและยอมรับในกฎเกณฑ์และกติกาของสังคมที่กำหนดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปของกฎหมาย ธรรมเนียม ประเพณี และศีลธรรม การที่บุคคลมีการยอมรับและปฏิบัติตาม ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นไม่กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ผิดข้อบังคับ และกฎกติกาของสังคม

กรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ คดีฆาตกรรมสามีของนางสเตซี แคสเตอร์ (Stacy Caster) ซึ่งทำการฆาตกรรมสามีคือนายเดวิด แคสเตอร์ (David Caster) อายุ 48 ปีด้วยการใช้สารพิษ โดยนายเดวิดเสียชีวิตด้วยภาวะหัวใจล้มเหลวเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2548 จากการเสียชีวิตของนายเดวิด ทำให้เกิดการรื้อฟื้นคดีที่สามีคนแรกของนางสเตซี คือนายไมเคิล วอลเลซ เสียชีวิตขึ้นมาพิสูจน์อีกครั้งหนึ่งว่าเกิดจากการฆาตกรรมโดยนางสเตซีหรือไม่

นายไมเคิลและนางสเตซีแต่งงานกันมากกว่า 12 ปี และมีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ แอชลีย์ และบรี แต่ก็ไม่มีความสุขในชีวิตคู่มานัก นายไมเคิลเสียชีวิตเมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2543 จากอาการเกี่ยวกับหัวใจ โดยมีอาการไอ ปวดบริเวณไหล่และแขน รวมถึงอาการเวียนศีรษะ ภายหลังจากนายไมเคิลเสียชีวิต นางสเตซีก็ได้รับเงินประกันชีวิตของสามีจำนวน 50,000 เหรียญสหรัฐ หลังจากนั้น เพียง 3 ปี นางสเตซีได้แต่งงานกับนายเดวิด ซึ่งเป็นพ่อหม้ายและทั้งสองก็ได้ย้ายไปอาศัยอยู่ในซานเมืองซีราคัสโดยนางสเตซีได้นำลูกสาวทั้งสองคนไปอยู่ด้วย หลังจากแต่งงานกันไม่นานนายเดวิดเริ่มประสบปัญหาในชีวิตอย่างหนักหลังจากได้รับอุบัติเหตุจากรถจักรยานยนต์ และสองสามปีหลังจากนั้นชีวิตเขาเริ่มดิ่งลงเหวเมื่อประสบปัญหาทางธุรกิจ และเริ่มมีปัญหาระหองระแหงกันในครอบครัว ในตอนแรกทีนายเดวิดเสียชีวิตนั้น ดูเหมือนตำรวจจะเข้าใจว่าเป็น

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไวพจน์ คุลาชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเลื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

การฆ่าตัวตาย เพราะนางสเตซีเป็นคนโทรไปแจ้งตำรวจว่าสามีของเธอซึ่งตัวเองอยู่ในห้องนอนตลอดทั้งวัน โดยที่เธอเองก็ไม่สามารถติดต่อสามีทางโทรศัพท์ได้

เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงฟังประตูเข้าไปและพบร่างเปลือยเปล่าของนายเดวิดนอนแผ่หราอยู่บนเตียงท่ามกลางสิ่งที่เขาอาเจียรออกมาจำนวนมาก โดยตำรวจพบขวดบรันดีที่ทำจากแอปเปิ้ลคอง น้ำผลไม้แครนเบอร์รี่ประเภทลดน้ำหนัก และสารต้านการเยือกแข็ง นอกจากนี้ ยังพบแก้วน้ำที่มีของเหลวสีเขียวซึ่งเป็นพิษอยู่ครึ่งแก้ววางอยู่บนโต๊ะหัวเตียง โดยสารต้านการเยือกแข็งเป็นต้นเหตุที่ทำให้ให้นายเดวิด เสียชีวิต

นางสเตซีบอกตำรวจว่านายเดวิดเป็นโรคซึมเศร้า แต่ตำรวจก็ถามเธอเพื่อยืนยันว่าสามีเธอฆ่าตัวตายจริงหรือไม่ เนื่องจาก หลักฐานที่พบไม่มีความเป็นไปได้เลยว่าเป็นการฆ่าตัวตาย เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจพบรอยนิ้วมือของนางสเตซีบนแก้วใบดังกล่าว นอกจากนี้ ยังพบเศษไก่อว่งที่มีร่องรอยการปนเปื้อนสารต้านการเยือกแข็ง รวมถึงดีเอ็นเอของนายเดวิดด้วย แสดงให้เห็นว่า นายเดวิดถูกบังคับให้ดื่มค็อกเทลแก้วดังกล่าว พนักงานสอบสวนยังพบอีกว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเกี่ยวกับพยานกรรมของนายเดวิดโดยยกสมบัติทั้งหมดให้เป็นของนางสเตซี ในขณะที่บุตรชายของนายเดวิดไม่ได้รับสมบัติใดๆ เลย ซึ่งสื่อให้เห็นว่ามีการปลอมแปลงเอกสารขึ้น

หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ติดเครื่องดักฟังโทรศัพท์ และกล้องเพื่อตรวจสอบความเคลื่อนไหวของเธอ ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขุดร่างของนายไมเคิล ซึ่งเป็นสามีคนแรกของนางสเตซีขึ้นมาเพื่อพิสูจน์ทางด้านพิษวิทยา และพบว่ามึร่องรอยของสารต้านการเยือกแข็งอยู่ในร่างกายของนายไมเคิล หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ไปพบกับแอสลีย์ ซึ่งเป็นลูกสาวคนโตของนางสเตซีกับนายไมเคิลเพื่อสอบสวนเกี่ยวกับสาเหตุการเสียชีวิตของพ่อและพ่อเลี้ยงของเธอ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจบอกกับแอสลีย์ว่าการเสียชีวิตของทั้งสองคนอาจเป็นการฆาตกรรม แอสลีย์จึงเล่าว่าแม่ของเธอใช้วิธีการที่แปลกประหลาดในการทำให้เธอสงบจากการทราบบว่าเธอเสียชีวิตของนายเดวิดด้วยการให้ดื่มน้ำแตงโมผสม สเมียร์นอฟ ซึ่งแอสลีย์บอกว่ารสชาติมันแย่มาก แต่แม่ของเธอกระตุ้นให้เธอดื่มจนหมดแก้ว และในวันต่อมา หลังจากที่เธอกลับจากโรงเรียน แม่ของเธอก็ให้เธอดื่มวอดก้าเพียวๆ อีก เธอมารู้สึกตัวอีกทีตอนที่อยู่โรงพยาบาลแล้วและเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มาสอบสวนเธอ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อธิบายให้เธอฟังว่าน้องสาวของเธอเป็นคั่นพรางของเธอ นอนเหมือนคนใกล้ตายจากการดื่มสุราและการใช้ยาเกินขนาด และยังพบจดหมายที่มีข้อความพิมพ์ออกมาจากคอมพิวเตอร์วางอยู่ข้างๆ ตัวเธอ โดยสารภาพว่าเป็นคนฆ่านายเดวิดและนายไมเคิลและไม่สามารถมีชีวิตต่อไปได้แล้วกับสิ่งที่เธอได้กระทำลงไป พร้อมกับลงชื่อแอสลีย์ในตอนท้ายของจดหมาย นอกจากนี้ ยังมีข้อความต่อท้ายถึงนางสเตซีว่า “ฉันรู้ว่าแม่เกลียดในสิ่งที่ฉันได้ทำลงไป แต่แม่จำไว้นะว่าฉันรักแม่มากกว่าสิ่งใด และสิ่งที่ฉันทำไปก็ทำเพื่อแม่” ซึ่งแอสลีย์ปฏิเสธว่าเธอไม่ได้

เขียนข้อความใดๆ เลย โดยในระหว่างการดำเนินคดีในศาลอาชญากรรมให้การกับผู้พิพากษาว่าแม่ของเธอเป็นคนเขียนข้อความเหล่านั้นเพื่อปกป้องเธอ ซึ่งการพิสูจน์ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์พบว่า คนที่เป็นคนเขียนข้อความดังกล่าวคือนางสเตซี ในระหว่างที่พิจารณาคดีนางสเตซีจะปฏิเสธอยู่ตลอดเวลาว่าเธอไม่ได้กระทำความผิด ในที่สุดด้วยหลักฐานพยานที่หนาแน่นทำให้คณะลูกขุนตัดสินว่านางสเตซีมีความผิดในข้อหาฆาตกรรมสามี พยายามฆ่าลูกสาวของตนเอง และปลอมแปลงเอกสารพินัยกรรมของนายเดวิด จนได้รับฉายาว่า “Black Widow” เธอต้องโทษจำคุก 51 ปี และเสียชีวิตในคุกเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา

ทำไมถึงฆ่า?

ประเด็นการกระทำรุนแรงต่อคู่รักของนางสเตซีสามารถอธิบายโดยทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญหลายลักษณะ หากมองในประเด็นของเหตุจูงใจในการฆาตกรรมสามี พบว่า มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ที่ไม่ราบรื่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ปัญหาความอิจฉาริษยาลูกสาว หรืออาจมีประเด็นของการถูกกระทำรุนแรงในวัยเด็กมาก่อนก็เป็นได้

หากใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (antisocial personality or psychopath) มาอธิบายการก่ออาชญากรรมของนางสเตซี อาจพิจารณาได้ว่านางสเตซีเป็นบุคคลที่ขาดความเคารพต่อผู้อื่น ขอบละเมิดสิทธิของผู้อื่น มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยคนเหล่านี้จะมีลักษณะที่เห็นแก่ตัว ขาดความจงรักภักดี ขาดความรับผิดชอบ หุนหันพลันแล่น ขาดการสำนึกผิด และมีความล้มเหลวในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้น จึงไม่ยอมรับหรือปฏิบัติตามกฎหมาย รวมถึงกติกาของสังคม จึงส่งผลให้กระทำการโดยขาดการยั้งคิด ทั้งนี้ เนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวที่อยู่เหนือความต้องการอื่น ดังนั้น เธอจึงตัดสินใจทำในสิ่งที่สังคมยอมรับไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโยนความผิดให้กับบุตรสาว และการพยายามฆ่าบุตรสาวของตนเอง

ในมุมมองของทฤษฎีกลไกการควบคุม สามารถอธิบายได้ว่า นางสเตซีเป็นบุคคลที่ขาดการควบคุมภายในเพราะกระทำการโดยขาดการคิดนึก ตรึกตรอง ขาดจิตสำนึก ขาดสติสัมปชัญญะ ขาดความรับผิดชอบ ไม่สามารถหาสิ่งมาตอบสนองความพึงพอใจของตนเองได้ อีกทั้งไม่ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมที่คอยกำหนดให้สมาชิกในสังคมประพฤติและปฏิบัติตาม ดังนั้น จึงมีโอกาสนางสเตซีจะแสดงออกซึ่งความรุนแรง เพราะขาดทั้งระบบการควบคุมภายในและระบบการควบคุมภายนอก

ตัวแบบความก้าวร้าวทั่วไป เป็นตัวแบบที่อธิบายขั้นตอนของกระบวนการที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง พฤติกรรมการก่ออาชญากรรมของนางสเตซี เกิดจากปัจจัย

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวจน์ กลุ้าย/ ภัสนันท์ พ่วงเลื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

นำเข้าสู่สองประการได้แต่ลักษณะบุคคลของนางสเตซี และสถานการณ์ที่นางสเตซีต้องเผชิญ อาจอนุมานได้ว่านางสเตซีเป็นบุคคลที่มีลักษณะเป็นปฏิกิริยาต่อสังคม มีการควบคุมตนเองในระดับต่ำ เห็นแก่ตัว และขาดความรับผิดชอบต่อคนอื่น ๆ ในขณะที่สถานการณ์ที่บีบคั้นนางสเตซีอาจเกิดมาจากการที่นายเดวิดประสบปัญหาทางธุรกิจ และชีวิตตกต่ำ อาจส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวสั่นคลอนไปด้วย ในขณะที่นางสเตซีเองก็ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ซึ่งมีรายได้ไม่มากนัก แต่การต้องดูแลลูกอีกสองคน อาจส่งผลให้เกิดความเครียดและภาวะซึมเศร้าจนไม่สามารถควบคุมตนเองได้ดี ดังนั้น การประเมินเพื่อตัดสินใจแสดงพฤติกรรมเพื่อระบายความอัดอั้นออกมาจึงขาดการยั้งคิด ถึงแม้ว่าจะมีกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นตัวกำหนดกติกาเอาไว้ แต่ด้วยพฤติกรรมการตัดสินใจที่ขาดความรอบคอบ จึงทำให้นางสเตซีตัดสินใจฆ่าสามีเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน มรดกและเงินประกัน

พฤติกรรมการก่ออาชญากรรมของนางสเตซีสามารถอธิบายได้โดยแนวคิดไอคิวบีโมเดล (I³ Model) ซึ่งอธิบายพฤติกรรมของบุคคลว่า คนเราจะแสดงพฤติกรรมออกมา 3 ขั้นตอน ได้แก่ การยุงส่งเสริม การผลักดัน และการยับยั้ง นางสเตซีอาจถูกกระตุ้นจากปัจจัยตามธรรมชาติเช่น การยั่วเย้าทางวาจาจากสามี แม้ว่าในรายละเอียดของข่าวจะไม่ระบุถึงพฤติกรรมและการกระทำของนายเดวิด แต่การที่นายเดวิดประสบปัญหาชีวิตรวมถึงความล้มเหลวของธุรกิจ ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของนายเดวิดที่อาจมีอารมณ์ฉุนเฉียว หงุดหงิด และอาจแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อนางสเตซี และหากนางสเตซีมีปัญหาทางจิตหรือมีประสบการณ์ความรุนแรงมาก่อนย่อมเป็นสิ่งผลักดันให้นางสเตซีมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมสูงขึ้น และการที่นางสเตซีมีการควบคุมตนเองต่ำ ทำให้ขาดความยับยั้ง ชังใจ ขาดความผูกพันต่อสามีและลูก จึงทำให้กล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและผิดกฎหมายได้ โดยที่ความพยายามฆ่าลูกสาวของตนเองสื่อให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการขาดความผูกพันเชิงจิตวิทยาระหว่างแม่และลูกซึ่งเป็นสายเลือดของนางสเตซีเอง

ทำไมปฏิเสธ...แล้วโยนความผิด?

การที่นางสเตซี ปฏิเสธอยู่ตลอดเวลาและไม่ยอมรับว่าตนเองกระทำผิดเป็นวิธีการหรือเทคนิคหนึ่งในการแก้ตัวหรือเทคนิคที่ใช้ในการกระทำผิดตามมุมมองของทฤษฎีการแก้ตัว (neutralization theory) แม้ว่าต้นกำเนิดของทฤษฎีดังกล่าวจะเป็นการศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดของเยาวชนก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาใช้อธิบายกรณีศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะนางสเตซีปฏิเสธที่จะยอมรับว่าตนเองเป็นคนฆ่าสามีทั้งสองคนและโยนความผิดให้คนอื่นนั้น เป็นการปฏิเสธความรับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมถึงมีความพยายามที่จะฆ่าบุตรสาวของตนเองเพื่อให้ตนเองพ้นผิด นอกจากนั้น การกระทำต่อคนในครอบครัวโดยไม่คำนึงถึงความผูกพัน ความรัก และความ

รับผิดชอบ แสดงให้เห็นว่า นางสเตซี่อาจเป็นบุคคลที่มีลักษณะขาดความเคารพต่อผู้อื่น ชอบละเมิดสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ตัว ขาดความจงรักภักดี ขาดความรับผิดชอบ หุนหันพลันแล่น ขาดการสำนึกผิด และมีความล้มเหลวในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่อธิบายได้โดยทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (antisocial personality or psychopath)

ดังนั้น จึงไม่ยอมรับหรือปฏิบัติตามกฎหมาย รวมถึงกติกาของสังคม และอาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรมหรือการกระทำผิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระทำในครั้งแรกเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่านางสเตซี่ต้องการเงินประกันชีวิตจากการเสียชีวิตของสามีคนแรก ส่วนการปลอมแปลงพินัยกรรมก็เป็นหลักฐานที่ชัดเจนว่า นางสเตซี่กระทำการโดยไร้ซึ่งความสำนึก ขาดความรับผิดชอบต่อคนอื่น และมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อให้ตนเองได้รับมรดกและทรัพย์สินทั้งหมดของสามีเพียงคนเดียว

แม่...ผู้พยายามฆ่าลูก

โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วแม่ผู้ให้กำเนิดจะมีความรักและห่วงใยลูก ๆ ของตนเองอยู่เสมอ ไม่ว่าลูกจะเป็นคนดี คนไม่ดี เรียนเก่ง เรียนไม่เก่ง แม่ก็จะห่วงหาอาทรอยู่ตลอดเวลา แต่กรณีของนางสเตซี่ที่พยายามฆ่าบุตรสาวของตนเองเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ไม่บ่อยนักในสังคม แสดงให้เห็นว่านางสเตซี่ต้องมีความผิดปกติบางอย่าง โดยอาจเป็นคนที่บุคลิกภาพเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (antisocial personality or psychopath) หรือมีอาการป่วยทางจิต เพราะขาดความรู้สึกนึกคิดไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและกติกาของสังคม ซึ่งสามารถอธิบายได้จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาตอนต้น แต่จากกรณีนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า นางสเตซี่มีความอิจฉาริษยาลูกสาวของตนเองที่มีความสนิทกันบิดามากกว่า ทำให้เธอเกิดความรู้สึกสูญเสีย เกิดความรู้สึกว่าตนเองขาดความสำคัญ นอกจากนั้น ยังแสดงให้เห็นถึงการขาดความผูกพัน (attachment) กับคนในครอบครัว ซึ่งปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายโดยการนำทฤษฎี Social Bond ของ Hirschi มาอธิบายได้ โดยตามแนวคิดของทฤษฎีนี้มองว่า มนุษย์เราทุกคนมีโอกาสกระทำความผิด ดังนั้นต้องอาศัยการควบคุมทางสังคม ด้วยการอาศัยข้อผูกมัดของสังคมเป็นเครื่องมือในการควบคุมการก่ออาชญากรรมของคน โดยข้อผูกมัดทางสังคมประกอบด้วย ความผูกพัน (attachment) ข้อผูกมัด (commitment) การมีส่วนร่วม (involvement) และความเชื่อ (belief) อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้จะนิยมใช้ในการอธิบายสาเหตุการก่ออาชญากรรมของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก แต่ก็สามารถนำมาอธิบายการพฤติกรรมก่ออาชญากรรมของผู้ใหญ่ได้ด้วย เพราะการที่นางสเตซี่ขาดความผูกพันกับบุตรสาว หรือบุคคลอื่นๆ ในครอบครัว ย่อมทำให้นางสเตซี่กระทำหรือแสดงพฤติกรรมโดยไม่คำนึงว่าสมาชิกของครอบครัว

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวพจน์ กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

และคนในชุมชนจะรู้สึกอย่างไร เป็นการกระทำที่ไม่รับผิดชอบต่อบรรยากาศ ในขณะที่เดียวกัน การที่นางสเตซี่ไม่ค่อยมีหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน หรือกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวทำให้มีเวลาคิด มีเวลาว่างที่จะกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ ประกอบกับแรงกระตุ้นที่เคยขาดกรรมสามีคนเก่าและได้เงินประกันชีวิตเป็นค่าตอบแทนการกระทำของตนเอง ทำให้สามารถตัดสินใจก่อคดีอาชญากรรมได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้น นางสเตซี่อาจมีความเชื่อไม่ยอมรับกฎกติกาของสังคมที่กำหนดขึ้น ขาดคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต จึงส่งผลให้ไม่สนใจว่าการกระทำของตนเองเป็นสิ่งที่ไม่ดี ผิดกฎหมายและตัดสินใจกระทำผิดในที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมที่รัฐบาลและสังคมควรให้ความสนใจและร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ไข เนื่องจากส่งผลกระทบหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและผลกระทบทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความรุนแรงระหว่างคู่รักหรือคู่ครองที่ฝ่ายชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงแต่ปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับความสนใจหรือได้รับการตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นเท่าที่ควร เนื่องจาก ปทัสถานทางสังคมมองว่า ผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่ง การที่ผู้ชายร้องเรียนว่าถูกกระทำรุนแรง จึงกลายเป็นเรื่องตลกขบขัน น่าละอาย มีความอ่อนแอ ไม่สามารถแสดงความเป็นชายได้อย่างสมบูรณ์ ประกอบกับไม่มีหน่วยงานที่คอยบริการให้คำปรึกษาหรือรับข้อร้องเรียนโดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้ชายไม่กล้าบอกเล่าถึงความทุกข์ทรมานใจได้ กรณีศึกษาที่นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างคู่รักที่ฝ่ายชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง โดยผู้เขียนใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชญาวิทยาและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องมาอธิบายถึงปรากฏการณ์และสาเหตุที่ทำให้เกิดการขาดกรรมสามีและสรุปได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น เป็นผลมาจากปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ซึ่งในรายละเอียดของข่าวระบุว่าทั้งสองคนมีปัญหาในการใช้ชีวิตร่วมกันและการที่นางสเตซี่เคยมีปัญหากการใช้ความรุนแรงมาก่อน อาจส่งผลให้เกิดความระแวงและขาดความไว้วางใจหรือเชื่อใจคู่ครองคนใหม่ ประกอบกับสามีประสบกับความล้มเหลวในการทำธุรกิจ จึงทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ไม่ราบรื่นและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Capaldi, Knoble, Shortt, & Kim, 2012; WHO, 2012; Finneran & Stephenson, 2014; Chester & DeWall, 2017) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างคู่รักเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัจจัยด้านอำนาจ เพราะจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย นางสเตซี่เป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพิงสามีทางการเงิน รวมถึงการที่สามีมีความรักและใกล้ชิดกับลูกสาวคนโต

มากกว่าอาจทำให้นางสเตซีเกิดความรู้สึกสูญเสียอำนาจ จึงทำให้อคติฆาตกรรมขึ้นเพื่อปลดปล่อยความรู้สึกที่กดดันอยู่ภายในใจ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (McKeown & Kidd, 2002: 13) ที่พบว่า อำนาจส่วนใหญ่จะมาจากประเด็นเรื่องของการที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายเป็นหลัก รวมถึงลักษณะทางกายภาพของร่างกายที่ผู้หญิงจะมีความแข็งแรงน้อยกว่าผู้ชาย จึงแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกมาในลักษณะของการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ ประสพการณ์ความรุนแรงที่นางสเตซีอาจเคยได้รับในวัยเด็กรวมถึงปทัสถานทางสังคมและมายาคติที่ว่า “ผู้ชายเป็นฝ่ายผิดเสมอ” อาจจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้นางสเตซีกระทำความผิดได้

ความรุนแรงต่อคู่รักดังกล่าว ทำให้ฝ่ายชายตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและส่งผลกระทบตามมาหลายประการ ลูกสาวทั้งสองคนของนางสเตซีต้องถูกทอดทิ้งให้ดำเนินชีวิตอยู่เพียงลำพังเพราะขาดเสาหลักทั้งแม่และพ่อเลี้ยง รวมถึงผลกระทบทางด้านจิตใจที่ลูกสาวทั้งสองคนได้รับซึ่งอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมที่อาจเบี่ยงเบนไปได้ แม้ว่าผู้เสียชีวิตไม่อาจสะท้อนหรือร้องเรียนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อรายอื่นๆ หรือกรณีอื่นต้องทนทุกข์ทรมารทั้งกายและใจ เพราะไม่สามารถร้องเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนเกิดความอาย อันเนื่องมาจากปทัสถานทางสังคมที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น รัฐบาลและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรหันมาให้ความสำคัญกับประเด็น “ความรุนแรงต่อผู้ชาย” ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องความรุนแรงต่อผู้ชายให้มากขึ้น มีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรเพื่อทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนจากผู้ตกเป็นเหยื่อเพศชาย รวมถึงศูนย์ให้คำปรึกษาการใช้ชีวิตคู่สำหรับกลุ่มผู้ชายที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงโดยเฉพาะ รวมถึงการปรับปรุงข้อกำหนดของกฎหมายให้มีความทันสมัยและครอบคลุม “เหยื่อความรุนแรง” ทุกประเภท เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้รับการเยียวยาเพื่อทำหน้าที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัวสำหรับการรายงานตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2558. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และ สุภรต จรัสสิทธิ์. (2552). ครอบครัวกับความรุนแรงในชีวิตคู่. *วารสารประชากรและสังคม*, 1(1), หน้า 206-225.

ปฏิพล หอมยามเย็น/ ไหวพจน์ กุลชัย/ ภัสนันท์ พ่วงเลื่อน/ จุฬาลักษณ์ พันธ์

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. (2550). สืบค้นเมื่อวันที่ 29

พฤศจิกายน 2560 จาก http://www.jvnc.coj.go.th/doc/data/jvnc/jvnc_1492483871.PDF

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). ผลการสำรวจ

สถานการณ์ความรุนแรงในภาพรวม 76 จังหวัด ปี 2556. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวง

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). คู่มือการจัดเก็บข้อมูล

ความเสี่ยงต่อความรุนแรง ในครอบครัวเพื่อการเฝ้าระวังและเตือนภัยระดับจังหวัดปี 2559.

กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

อัมณพ ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2555). อาชญากรรมและอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Adebayo, A.A. (2014). Domestic violence against men: Balancing the gender issues in

Nigeria. *American Journal of Sociological Research*, 4(1), pp. 14-19.

Capaldi, D.M., Knoble, N.B., Shortt, J.W., & Kim, H.K. (2012). A systematic review of

risk factors for intimate partner violence. *Partner Abuse*, 3(2), pp. 231-280.

Chester, D.S., & DeWall, C.N. (2017). The roots of intimate partner violence. *Current*

Opinion in Psychology, 19, pp. 55-59.

Cheung, M., Leung, P., & Tsui, V. (2009). Asian male domestic violence victims: Services

exclusive for men. *Journal of Family Violence*, 24(7), pp. 447-462.

Costa, D., et al. (2015). Intimate partner violence: a study in men and women from

six European countries. *International Journal of Public Health*, 60(4), pp. 467-

478.

Dempsey, B. (2013). Men's experience of domestic abuse in Scotland. Edinburgh:

AMIS (Abused Men in Scotland).

Dobash, R.P., & Dobash, R.E. (2004). Women' violence to men in intimate

relationships: Working on a puzzle. *The British Journal of Criminology*, 44(3), pp.

324-349.

Domestic Violence and Incest Resource Centre. (2001). Men as victims of domestic

violence: Some issues to consider. Melbourne: Domestic Violence and Incest

Resource Centre.

- Donovan, C., Hester, M., Holmes, J., & McCarry, M. (2006). Comparing domestic abuse in same sex and heterosexual relationships. Bristol: University of Bristol.
- Finkel, E.J., & Hall, A.N. (2017). The I³ Model: a metatheoretical framework for understanding aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, pp. 125–130.
- Finneran, C., & Stephenson, R. (2014). Antecedents of intimate partner violence among gay and bisexual men. *Violence and Victims*, 29(3), pp. 422–435.
- Hines, D.A., & Douglas, E.M. (2016). Sexual aggression experiences among male victims of physical partner violence: Prevalence, severity, and health correlates for male victims and their children. *Archives of Sexual Behavior*, 45(5), pp. 1133–1151.
- Jeffries, S., & Ball, M. J. (2008). Male same-sex intimate partner violence: A descriptive review and call for further research. *Murdoch e-Law Review*, 15(1), pp. 134-179.
- McKeown, K., & Kidd, P. (2002). Men and domestic violence: what research tells us. Dublin: Department of Health & Children.
- Mulroney, J., & Chan, C. (2005). Men as victims of domestic violence. Victoria: Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse.
- Sykes, G.M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: The theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), pp. 664-670.
- Watson, C. (2014). Preventing and responding to sexual and domestic violence against men: A guidance note for security sector institutions. Geneva: DCAF.
- World Health Organization. (2006). Intimate partner violence and alcohol factsheet. Retrieved 21 April 2017 from http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/ft_intimate.pdf
- World Health Organization. (2012). Violence by intimate partners. Retrieved 21 November 2017 from http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap4.pdf
- World Health Organization. (2014). Global status report on violence prevention 2014. Geneva: World Health Organization.

มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น Grand Strategy: from Roman Empire to Cold War

สนธิ นวกุล (Sonthi Navakul)^{1*}

สุภาณี นวกุล (Suphanee Navakul)²

^{1*}พลโท ดร., อาจารย์พิเศษ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lieutenant General, Dr., Special Instructor, Faculty of Political Science and Law,
Burapha University

²อาจารย์ ดร., ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Lecturer, Dr., Master of Public Administration Program, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University

บทคัดย่อ

“มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น” ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นศิลป์ในการปกครองประเทศระดับสูงสุด ครอบคลุมทั้งด้านการทหาร การทูต การเมือง เศรษฐกิจ และพลังอำนาจอื่นๆ ที่จะบรรลุผลประโยชน์ของชาติ เป็นแนวคิดที่ครอบคลุมถึงในยามสงบ บทความนี้ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างของมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย โดยจักรวรรดิโรมัน จะเน้นยุทธศาสตร์ทางการทหารเพื่อความมั่นคงของอาณาจักรเป็นหลัก ต่อมามหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิออตโตมันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะบูรณาการ โดยใช้ทั้งยุทธศาสตร์ทางการทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ และการสร้างความเข้มแข็งให้กับพลังอำนาจภายใน ส่วนมหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการแสวงหาวิธีการใหม่ ที่จะไม่ทำสงครามแบบดั้งเดิม เช่น การใช้ระเบิดนิวเคลียร์ ทำให้นานาประเทศเกิดความหวาดกลัว ซึ่งส่งผลให้มหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามเย็น มีความพยายามที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง และเน้นที่การปฏิบัติการจิตวิทยาและการใช้จ่ายงบประมาณในการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศที่เป็นพันธมิตรของสองมหาอำนาจ

คำสำคัญ: มหายุทธศาสตร์ จักรวรรดิโรมัน จักรวรรดิออตโตมัน สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามเย็น

Abstract

This article illustrates the concept of grand strategy as the highest level of national statecraft which consists of military, diplomacy, politics, economy and other national powers to achieve national interests. The concept includes peacetime. The grand strategies of Roman Empire, Ottoman Empire, World War II and Cold War are different. The grand strategy of Roman Empire focuses on military strategy to secure the nation; whereas, Ottoman Empire uses the integrated grand strategy being composed of military strategy to defend the enemy outside, foreign policies and internal national power strengthening. Additionally, WW II grand strategy keeps away from traditional warfare and seeks a new method such as nuclear bombs which have an impact on global fear. As a result, the grand strategy of cold war attempts to control weapons of mass destruction and emphasizes psychological operations and budget spending to assist and develop the allies of both superpowers.

Keywords: Grand Strategy, Roman Empire, Ottoman Empire, World War II, Cold War

บทนำ

บทความวิชาการ “มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น” นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยบทความนี้เป็นตอนที่ 1 ส่วนตอนที่ 2 จะว่าด้วยมหายุทธศาสตร์ของชาติมหาอำนาจ และตอนที่ 3 เป็นการประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ซึ่งจะนำเสนอในโอกาสต่อไป ข้อมูลที่รวบรวมนำมาเสนอ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากเอกสารวิชาการในต่างประเทศที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ รวมทั้งใช้ประสบการณ์นำเสนอในแง่มุมที่จะให้ผู้อ่านได้พิจารณานำไปใช้ประโยชน์ ในบทความนี้จะให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของมหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy) จากนั้น เป็นเรื่องราวของมหายุทธศาสตร์แต่ละยุคสมัยซึ่งเลือกที่จะนำเสนอยุคสมัยที่สำคัญและควรแก่การศึกษา ประกอบด้วย มหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) จักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) สงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II) และยุคสงครามเย็น (Cold War)

ความหมายของมหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy)

คำว่า “มหายุทธศาสตร์” มิได้ปรากฏในอาณาจักรยุคโบราณ แต่เพิ่งมาปรากฏในภายหลัง โดยเฉพาะช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 การศึกษามหายุทธศาสตร์มักพบในแวดวงทหาร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสงครามว่าจะทำอย่างไรให้การทำสงครามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความคิดขึ้นมาอีกระดับหนึ่งที่จะไม่ให้มหายุทธศาสตร์ ยึดติดกับการทหารที่จะเอาชนะในสงครามเท่านั้น แต่จะต้องมองให้ไกลถึงการบริหารยุทธศาสตร์ทหารที่จะต้องควบคุมการใช้ทรัพยากรของชาติอย่างระมัดระวัง รวมถึงการระดมสรรพกำลัง และการทูต พัฒนาการในการศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ มักจะมุ่งเน้นไปที่ความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกา ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน สหภาพโซเวียต และจีน เป็นต้น ทั้งเป็นการศึกษาความสามารถและความไม่สามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง ขณะที่การศึกษามหายุทธศาสตร์อีกด้านหนึ่ง จะเป็นการศึกษาเชิงรัฐศาสตร์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภัยคุกคามและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศกับข้อจำกัดหรือกลไกขับเคลื่อนทางการเมืองภายในประเทศ ในวงการทหาร มักจะแบ่งระดับตั้งแต่ยุทธวิธี ยุทธการ ยุทธศาสตร์ และมหายุทธศาสตร์ ซึ่งจะทำให้มองเห็นชัดเจนระหว่างคำว่า “ยุทธศาสตร์” กับ “มหายุทธศาสตร์” อาจกล่าวได้ว่าการศึกษามหายุทธศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ การเมืองภายในประเทศ และขอบเขตการใช้เครื่องมือในการปกครองประเทศที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการศึกษารัฐเชิงลึก อย่างไรก็ตามนักวิเคราะห์บางคน มองว่านโยบายด้านความมั่นคงหรือนโยบายด้านการต่างประเทศ ก็คือมหายุทธศาสตร์ นั่นเอง

คำว่า “มหายุทธศาสตร์” Sir Basil Liddell Hart นักวิเคราะห์ทางทหารและนักประวัติศาสตร์ ได้เน้นย้ำเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ โดยให้เห็นถึงความสงบของรัฐ และประชาชนมากกว่าชัยชนะในสงคราม Liddell Hart มองว่า บทบาทของมหายุทธศาสตร์หรืออาจเรียกว่า “ยุทธศาสตร์ชั้นสูง” ต้องประสานและอำนวยความสะดวกของชาติทั้งมวล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองในการทำสงครามซึ่งเป็นเป้าประสงค์ที่ถูกกำหนดโดยนโยบายขั้นพื้นฐาน มหายุทธศาสตร์ควรที่จะคิดคำนวณและพัฒนาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและกำลังคนควบคู่กันไปเพื่อที่จะสามารถดำรงสถานะกำลังรบ เช่นเดียวกับกับทรัพยากรด้านขวัญกำลังใจ สำหรับความยินยอมพร้อมใจของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ เท่าๆกับพลังอำนาจของชาติด้านความมั่นคง พลังอำนาจในการต่อสู้ไม่ใช่เป็นเครื่องมือเดียวของมหายุทธศาสตร์ แต่ควรจะได้มีการประยุกต์ใช้พลังอำนาจกดดันทางด้านการเงิน เพื่อที่จะทำลายความตั้งใจของฝ่ายตรงข้าม มหายุทธศาสตร์จะต้องมองไปให้ไกลกว่าการสงคราม โดยครอบคลุมถึงสันติภาพในภายหลัง มีควรที่จะเป็นการรวบรวม

สนธิ นวกุล/สุภาณี นวกุล

เครื่องมือที่หลากหลาย แต่เป็นการควบคุมการใช้เครื่องมือเหล่านั้น เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความเสียหายต่อสันติภาพในอนาคต เพื่อความมั่นคงและความเจริญไพบูลย์ (Hart, 1967, p.322)

สำหรับ Clausewitz มองว่าสงครามเป็นความต่อเนื่องจากการเมือง ส่วน Corbett เห็นคล้ายกันโดยมุ่งเน้นการใช้กำลังร่วมผสมผสานด้วยวิธีการทางทูตและการเมืองของรัฐ นายพลเรือเอกและนักทฤษฎีทางทหาร Raoul Castex ได้เน้นย้ำถึงการใช้อำนาจอย่างเป็นหนึ่งเดียวระหว่างกำลังอำนาจทางบกกับกำลังอำนาจทางเรือ ส่วนนักประวัติศาสตร์ Paul Kennedy เน้นย้ำถึงความตึงเครียด เมื่อมีความพยายามที่จะใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจด้วย อาจกล่าวได้ว่า คำว่า “มหายุทธศาสตร์” มักจะใช้กันมากในกลุ่มคนอเมริกันที่มีเชื้อสายมาจากอังกฤษ (Howard, 2001, p.1-5)

John Lewis Gaddis ได้อธิบาย มหายุทธศาสตร์ว่า เป็นความสัมพันธ์ที่ได้มีการคำนวณไว้แล้วของเครื่องมือที่มีอยู่ ต่อผลสุดท้ายอันกว้างใหญ่ มันเป็นวิธีการในการใช้อะไรก็ตามที่ต้องการได้ที่ได้ก็ตามที่ต้องการไป (Gaddis, 2018, p.1)

Colin Gray ได้ให้ความหมาย มหายุทธศาสตร์ ในหนังสือ The Strategy Bridge ว่า เป็นทิศทางและการใช้ที่เกิดจากทรัพยากรทั้งมวลของประชาคมความมั่นคง รวมถึงเครื่องมือทางทหาร เพื่อเป้าหมายของนโยบายที่ถูกกำหนดโดยการเมือง (Gray, 2013, p.13)

Peter Layton อธิบายว่า ความสำคัญของมหายุทธศาสตร์ คือ ธรรมชาติแห่งการบูรณาการ ในแง่ของกรอบความคิด มหายุทธศาสตร์ เป็นระบบที่มีองค์ประกอบต่างๆเป็นอิสระต่อกัน มีการเปลี่ยนแปลงในบางเรื่อง (Layton, 2018, p.35)

เสียงสะท้อนจากนักประวัติศาสตร์ Paul Kennedy มหายุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งจำเป็นต้องทราบข้อมูลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ เพื่อที่จะบรรลุความต้องการทางการเมือง (Kennedy, 1991, p.1)

กล่าวโดยสรุป “มหายุทธศาสตร์” เป็นศิลป์ในการปกครองประเทศระดับสูงสุดที่รัฐจะต้องลำดับความเร่งด่วน และระดมสรรพกำลังทั้งด้านการทหาร การทูต การเมือง เศรษฐกิจ และพลังอำนาจอื่นๆ ที่จะบรรลุผลประโยชน์ของชาติ เป็นแนวคิดที่มองไปไกลกว่ายามสงคราม แต่มองให้ไกลไปถึงยามสงบ รวมถึงการป้องกันสงครามไม่ให้เกิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์แบบดั้งเดิม เป็น 3 แนวทาง คือ เป็นการมองยุทธศาสตร์ที่มากกว่าการใช้เครื่องมือทางทหาร แต่รวมถึงการทูต การเงิน เศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐาน และเป็นการตรวจสอบสถานะแวดล้อมภายใน ยิ่งกว่าพลังอำนาจที่มาจากภายนอกประเทศด้วยซ้ำ รวมถึงเป็นการคำนึงถึงเครื่องมือที่หลากหลายของพลังอำนาจ และนโยบายภายในที่จำเป็นต่อการนำไปปฏิบัติ อาทิ การเกณฑ์ทหาร และการพิจารณาห้วงเวลาของสันติภาพ ยิ่งกว่าห้วงเวลาของสงคราม

แนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ได้ถูกขยายไปอธิบายในหลายมิติ ทั้งทางการเมืองระหว่างประเทศ และเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค รวมถึงภาคธุรกิจซึ่งเป็นการใช้ที่มุ่งจะบรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว ตัวอย่างของมหายุทธศาสตร์ทางธุรกิจ สามารถที่จะถูกปรับแต่งเพื่อให้บริษัทมีทิศทางที่ครอบคลุมถึงความตั้งใจ การพัฒนาการตลาด การพัฒนาผลผลิต นวัตกรรม การบูรณาการแนวราบ การขายกิจการ และการชำระหนี้

ยุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิโรมัน

มหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ในช่วง 625 ปีก่อนค.ศ.-ค.ศ.476 เป็นยุทธศาสตร์ทางการทหารที่จักรวรรดิโรมันใช้ในลักษณะที่ทำให้เกิดความมั่นคง โดยสร้างแนวป้องกันรอบอาณาเขต ตัวอย่าง เช่น กำแพงฮาเดรียนัส (Hadrian's Wall) ณ ดินแดนอังกฤษในปัจจุบัน (เริ่มก่อสร้างในสมัยของจักรพรรดิฮาเดรียนัส ในปี ค.ศ. 122) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: กำแพงฮาเดรียนัส (Hadrian's Wall)

ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

และมีกองทหารโรมันประจำการ ณ ป้อมปราการที่สำคัญ โดยพร้อมเพิ่มเติมกำลัง ด้วยการใช้อาวุธของจักรวรรดิโรมัน เคลื่อนย้ายกองทหารจากแนวรบหนึ่งไปยังอีกแนวรบหนึ่ง รวมถึงใช้ในการส่งกำลังบำรุง การขนย้ายอาวุธยุทโธปกรณ์ และเสบียงอาหาร (Wikipedia Encyclopedia, 2018)

ภาพที่ 2: เส้นทางรบของ Hannibal

ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

จากภาพที่ 2 ฮันนิบาลเริ่มต้นเส้นทางการรบข้ามจากคาบสมุทรไอบีเรีย (Iberian Peninsula) หรือประเทศสเปนในปัจจุบัน ผ่านเทือกเขาพิรีนี (Pyrenees) และเทือกเขาแอลป์ (Alps) เข้าสู่กรุงโรม หากพิจารณาในแง่ของมหายุทธศาสตร์ของจักรวรรดิโรมัน และจักรวรรดิคาร์เธจ (Carthaginian Empire) ในช่วง 825 ปีก่อน ค.ศ.- 146 ปีก่อนค.ศ. นั้นปรากฏในช่วงสงครามพิวนิก (Punic) ทั้ง 3 ครั้ง โดยจักรวรรดิโรมันใช้มหายุทธศาสตร์ด้วยการแผ่ขยายอิทธิพลโดยรุกเข้าไปในแอฟริกาเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งของนครคาร์เธจ (ที่ตั้งของประเทศตูนิเซียในปัจจุบัน) เพื่อที่จะควบคุมยุทธบริเวณที่สำคัญ ขณะที่จักรวรรดิคาร์เธจ ใช้มหายุทธศาสตร์ด้วยการทำสงครามให้ห่างไกลจากใจกลางพื้นที่ (Heartland) การทำเกษตรในแอฟริการ่วมปกป้องทรัพยากรสมบัติของเจ้าของที่ดินชาวนครคาร์เธจซึ่งเป็นผู้ควบคุมการเมือง โดยให้ฮันนิบาลเป็นแม่ทัพ ยกกองทัพเข้าตีกรุงโรม ด้วยกำลังพลประมาณ 40,000 คน ช้าง 37 เชือก ม้า 7,000 ตัว รุกเข้าทางตอนเหนือของกรุงโรม ข้ามเทือกเขาแอลป์ ระหว่างการเดินทาง ก็ถูกพันธมิตรของจักรวรรดิโรมันขัดขวางและซุ่มโจมตีตามเส้นทางการเดินทาง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3: กองทัพช้างของฮันนิบาลข้ามเทือกเขาแอลป์ระหว่างสงครามพิวนิกครั้งที่ 2
ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

อย่างไรก็ตาม ฮันนิบาลก็รบชนะในหลายสมรภูมिरบที่สำคัญ อาทิ สมรภูมิเทรเปีย (Battle of the Trebia) ใน 218 ปีก่อนคริสต์ศักราช สมรภูมิตะเลสาบแทรสิมีน (Battle of Lake Trasimene) ใน 217 ปีก่อนคริสต์ศักราช และสมรภูมิแคนเน่ (Battle of Cannae) ทางตอนใต้ของกรุงโรม ใน 216 ปีก่อนคริสต์ศักราช ทำให้กองทัพคาร์เธจเข้าใกล้ที่จะโอบล้อมกรุงโรม

ภาพที่ 4: สภาพพื้นที่ของสมรภูมิแคนเน่ในปัจจุบัน
ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

สนธิ นวกุล/สุภาณี นวกุล

ภาพที่ 4 จะเห็นได้ว่า สมรภูมิกันเนเป็นทุ่งกว้างที่อันนิบาล สามารถรบชนะกองทหารโรมันซึ่งมีกำลังมากกว่าเท่าตัวได้ แต่ด้วยกำลังที่เหลือน้อยกว่าและขาดการสนับสนุนจากคาร์เธจ ส่งผลให้อันนิบาลไม่สามารถบุกเข้ากรุงโรมได้ ขณะเดียวกัน ฝ่ายโรมนำโดยซีปิโอ แอฟริกันัสได้ นำกองทหารโรมันรุกรานกลับ ทำการตีโต้ตอบฝ่ายคาร์เธจ จนอันนิบาลต้องถอยทัพกลับไปยังคาบสมุทรไอบีเรียและแอฟริกาเหนือ (Scarre, 1995, pp.24–25)

โดยสรุป มหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิโรมัน เป็นการใช้ยุทธศาสตร์ทางการทหาร การระดมสรรพกำลังและสร้างแนวป้องกันเพื่อให้เกิดความมั่นคงของอาณาจักร รวมทั้งการแผ่ขยายอิทธิพลและอาณาจักรไปยังอาณาจักรใกล้เคียง

จักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire)

ก่อนถึงกำเนิดจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire : ค.ศ.1453-ค.ศ.1923) จักรวรรดิโรมันได้แบ่งการปกครองออกเป็นจักรวรรดิโรมันตะวันตก และจักรวรรดิโรมันตะวันออกหรือจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) ซึ่งมีคอนสแตนติโนเปิลเป็นเมืองหลวง ดังภาพที่ 5 ต่อมาจักรวรรดิโรมันตะวันตกได้ล่มสลายไปในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ส่วนจักรวรรดิไบแซนไทน์ ยังดำรงอยู่เรื่อยมากว่าพันปี (ค.ศ.330-ค.ศ.1453)

ภาพที่ 5: จักรวรรดิไบแซนไทน์ ในปี ค.ศ. 867

ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

ต่อมาจักรวรรดิไบแซนไทน์ตกเป็นของเติร์กออตโตมันในปี ค.ศ. 1453 โดยสุลต่านเมห์เหม็ดที่ 2 (Mehmed II) เป็นผู้นำในการทำสงคราม ตอนแรกที่ยึดคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople หรือ Istanbul ปัจจุบัน) ได้ พระองค์ทรงเปลี่ยนโบสถ์ฮาเจีย โซเฟีย (Hagia Sophia) ซึ่งเป็นโบสถ์ในศาสนาคริสต์ให้เป็นมัสยิดในศาสนาอิสลาม โดยดัดแปลงโบสถ์ให้กลายเป็นสุเหร่า เช่น ย้ายระฆัง แท่นบูชา รูปปั้นต่าง ๆ ออก และสร้างสัญลักษณ์ทางอิสลาม เช่น เสามินาเรต แท่นสุเหร่าโซเฟียเป็นสุเหร่าหลักของอิสตันบูลมากกว่า 500 ปี และเป็นต้นแบบของสุเหร่า

ออตโตมันอีกหลายแห่ง เช่น สุเหร่าสุลต่านอาเหม็ด (สุเหร่าสีน้ำเงิน) สุเหร่าเซห์ชาเด สุเหร่าซือเลย์มานียะ และสุเหร่ารีสเทม ปาชา ในปี 1935 อาเจียโซเฟียก็ถูกเปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑสถานโดยสาธารณรัฐตุรกีจนถึงปัจจุบัน

จักรวรรดิออตโตมันมีอาณาเขตที่ครอบคลุมถึง 3 ทวีป ได้แก่ เอเชีย แอฟริกา และยุโรป ซึ่งขยายไปไกลสุดถึงช่องแคบยิบรอลตาร์ (Strait of Gibraltar) ทางตะวันตก นครเวียนนาทางทิศเหนือ ทะเลดำ (Black Sea) ทางทิศตะวันออก และอียิปต์ทางทิศใต้ จักรวรรดิออตโตมันล่มสลายในปี ค.ศ. 1923 มีจักรพรรดิเมห์เหม็ดที่ 6 (Mehmed VI) เป็นจักรพรรดิองค์สุดท้าย และมีสาธารณรัฐตุรกี ขึ้นมาแทนที่ โดยมีมุสตาฟา เคมาล อตาเติร์ก (Mustafa Kemal Atatürk) เป็นประธานาธิบดีคนแรก

ภาพที่ 6: จักรวรรดิออตโตในสมัยสุลต่านสุไลมานที่ 1

ที่มา: www.allaboutturkey.com, 2018

จากภาพที่ 6 จะเห็นได้ว่า จักรวรรดิออตโตมันได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยสุลต่านสุไลมาน (Suleiman) ครองราชย์ระหว่างปี ค.ศ. 1520–ค.ศ. 1566 ในรัชสมัยของพระองค์ถือเป็นยุคทองของจักรวรรดิ อาณาเขตได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ทิศตะวันตกจรดดินแดนออสเตรีย ทิศตะวันออกจรดคาบสมุทรอาราเบีย ทิศเหนือจรดคาบสมุทรไครเมีย ทิศใต้จรดชูดานในแอฟริกาเหนือ ชาวตะวันตกได้ขนานพระนามของพระองค์ว่า “สุไลมาน ผู้ยิ่งใหญ่” สำหรับชาวตุรกีพระองค์ได้รับสมญานามว่า “สุไลมาน ผู้พระราชทานกฎหมาย” เนื่องจากพระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบกฎหมาย สุลต่านสุไลมานสิ้นพระชนม์ในระหว่างทำสงครามที่ฮังการีในปี ค.ศ. 1566 สิริรวมพระชนมายุได้ 74 พรรษา ทรงครองราชย์ยาวนานถึง 46 ปี อดีตอันยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิออตโตมันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสุลต่านสุไลมานเป็นสิ่งที่ชาวตุรกีภาคภูมิใจเป็นอย่างมากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติตน (Gürkan, 2010, pp.19-37)

มหาวิทยาลัยของจักรวรรดิออตโตมัน ถูกออกแบบและดำเนินการโดยสุลต่านและข้าราชการ บริหาร เพื่อรองรับความท้าทายจากภายนอก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับรัฐที่เป็นคริสเตียนในคาบสมุทรบอลข่าน ที่จะต้องสร้างพันธมิตรทางการทูต ความร่วมมือทางทหาร ข้อตกลงทางการค้ากับยุโรป และความท้าทายภายในของอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลซึ่งประกอบไปด้วยชนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแนวแม่น้ำดานูบ (Danube) ในยุโรปตะวันออก จนถึงแม่น้ำไทกริส (Tigris) ในตะวันออกกลาง

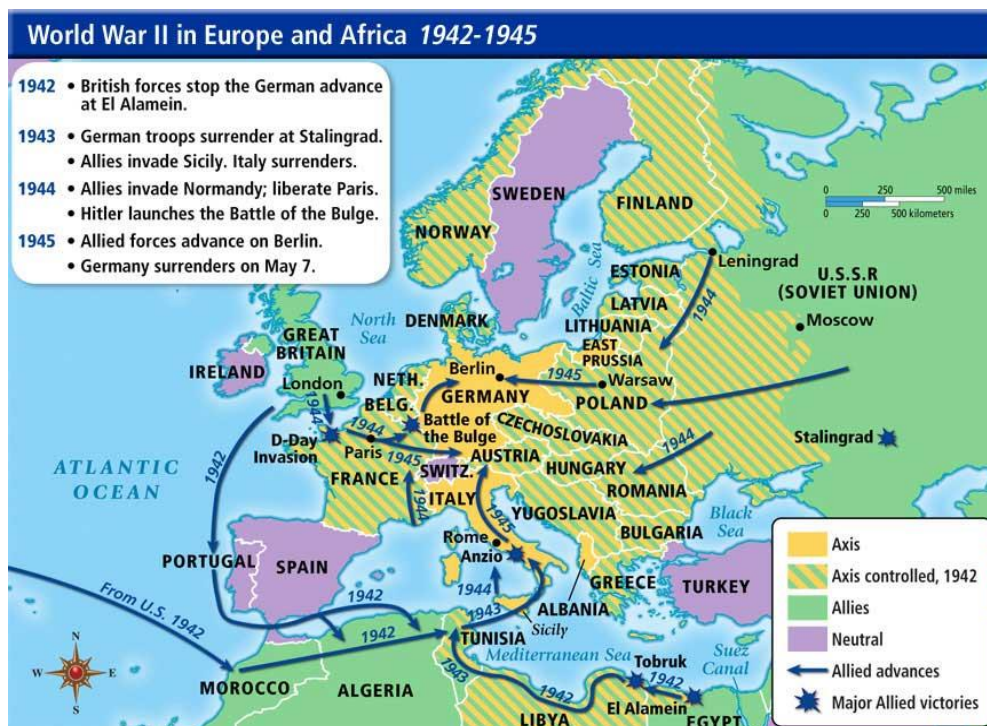
อุดมคติทางวัฒนธรรมมีผลต่อวิสัยทัศน์ของผู้นำในจักรวรรดิออตโตมัน ซึ่งได้ดำเนินมหายุทธศาสตร์ในลักษณะแบบบูรณาการ มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั้งด้านกำลังและทรัพยากรทั้งในยามสงบและยามสงคราม กล่าวคือ ใช้ยุทธศาสตร์ทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก และต่อสู้กับความไม่สงบภายใน มีการปฏิรูปและรวมศูนย์อำนาจที่จะสร้างความเข้มแข็งพลังอำนาจทางทหารและอำนาจของจักรวรรดิทั้งด้านการเมืองและสังคม ด้วยการยกเลิกกองทหาร Janissary (กองทหารที่อาจกล่าวได้ว่าแข็งแกร่งที่สุดของจักรวรรดิออตโตมัน เลื่องลือในความสามารถที่พิชิตยุโรปตะวันออกในคาบสมุทรบอลข่านได้ นักรบในกองทหารนี้ มาจากเชลยศึกชาวคริสเตียน ถูกนำมาเลี้ยงดูตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม โดยได้รับการฝึกให้เป็นทหาร ทั้งการต่อสู้ด้วยมือเปล่า การใช้หอก ดาบ ธนู เป็นต้น) และปรับปรุงการทหารเป็น Tanzimat ให้ทันสมัยเหมือนยุโรป โดยใช้สงครามศาสนานำในการต่อสู้ ขณะเดียวกันดำเนินนโยบายทั้งต่างประเทศและภายในประเทศ ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยการดำเนินนโยบายทางการทูตกับมหาอำนาจ และนโยบายภายในประเทศ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การคลัง และอุตสาหกรรม ไปพร้อม ๆ กัน (Simsek, 2015, pp.50-138)

สรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยในสมัยจักรวรรดิออตโตมันเป็นลักษณะบูรณาการ มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั้งด้านกำลังและทรัพยากรทั้งในยามสงบและยามสงคราม โดยใช้ยุทธศาสตร์ทางการทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก ดำเนินนโยบายทางการทูตกับมหาอำนาจ รวมทั้งปฏิรูปและรวมศูนย์อำนาจเพื่อสร้างความเข้มแข็งพลังอำนาจทั้งด้านการทหาร การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การคลัง และอุตสาหกรรมภายใน

สงครามโลกครั้งที่ 2

ผู้เขียนได้พยายามค้นคว้าเนื้อหาเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยที่มองเป็นภาพรวมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ปรากฏชัดเป็นมหาวิทยาลัยของสหราชอาณาจักร โดยเฉพาะการป้องกันทางลึก (British Grand Strategy Defence-In-Depth) ซึ่งจะนำเสนอไว้ในตอนที่ 2 ว่าด้วยมหาวิทยาลัยของชาติมหาอำนาจ ในบทความนี้ จึงขอนำเสนอมหาวิทยาลัยในสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1939-1945)

ที่พันธมิตร (Allies) ใช้ในการทำสงคราม โดยพันธมิตรได้ดำเนินมหายุทธศาสตร์ ด้วยการระดมสรรพกำลังที่เป็นทรัพยากรของรัฐ อาทิ คน อุตสาหกรรม เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ รวมถึงการโฆษณาชวนเชื่อและการข่าวสาร ตลอดจนการเลือกใช้ทรัพยากรในดินแดนที่เป็นของสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันพันธมิตรได้พยายามทำให้คนอเมริกัน ได้คิดว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเข้าสู่สงคราม ถ้าหากเราได้พิจารณาเฉพาะมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ในสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเห็นถึงเสาหลักแห่งความสำเร็จ 5 ประการ คือ 1) สหรัฐฯ ได้สร้างและดำรงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของทหารกับพลเรือน ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2) การหาหนทางในการระดมสรรพกำลังทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ และหนทางที่จะต่อสู้ภายใต้วิถีประชาธิปไตยและทุนนิยม โดยที่จะต้องให้สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของชาติ 3) การปลูกจิตสำนึกที่จะต้องต่อสู้กับข้าศึกและเจตจำนงของชาติซึ่งขึ้นกับรากเหง้าที่สร้างไว้อย่างดีในวัฒนธรรมของสังคมอเมริกัน 4) การใช้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับสหราชอาณาจักร เพื่อสร้างทางเลือกทางยุทธศาสตร์แทนที่สหรัฐฯ จะดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว 5) การใช้การปรับตัวและความยืดหยุ่นเข้าด้วยกัน ทำให้เรียนรู้จากความผิดพลาดของตนและได้ประโยชน์จากความผิดพลาดของข้าศึก (Morton, 1962,p. 370–390) (Cambridge University Press, 2014)

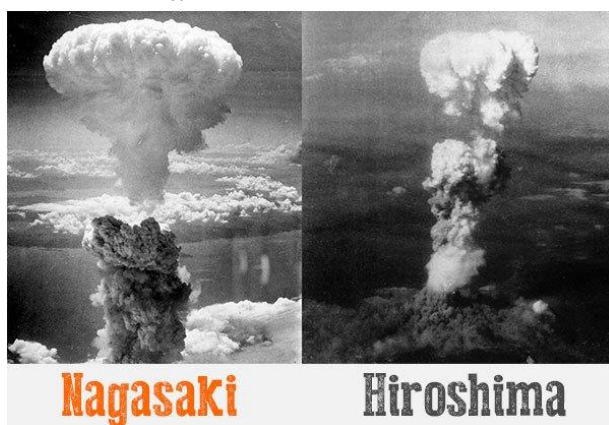

ภาพที่ 7: สงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรปและแอฟริกา ในช่วงปี ค.ศ.1942-1945

ที่มา: World Maps, 2018

สนธิ นวกุล/สุภาณี นวกุล

ภาพที่ 7 แสดงให้เห็นพื้นที่ยึดครองของฝ่ายอักษะ (Axis) และการรุกรานของฝ่ายพันธมิตร สิ่งที่สำคัญ คือ สหรัฐฯ จำเป็นที่จะต้องพัฒนามหายุทธศาสตร์เพื่อพันธกรณีอย่างยั่งยืน โดยที่มิได้เป็นนัยของการสงครามแบบดั้งเดิมเท่านั้น ส่งผลต่อแนวคิดที่จะต้องหาคำตอบให้ได้ว่า มหายุทธศาสตร์ที่ต้องการคืออะไร และสภาพแวดล้อมที่ต้องการเป็นแบบไหน กรณี นิวเคลียร์อาจเรียกได้ว่าเป็นมหายุทธศาสตร์ใหม่ ด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณู 2 ลูก ลงสู่ญี่ปุ่น ดังภาพที่ 8 เป็นแบบอย่างหนึ่งที่มีใช้การสงครามแบบดั้งเดิม แต่เน้นการหาวิธีการใหม่ๆ ที่ทำให้สงครามแปรเปลี่ยนไป อาจเป็นการใช้หลักคณิตศาสตร์และทฤษฎีความเป็นไปได้ในการคิด

ภาพที่ 8: การทิ้งระเบิดปรมาณู 2 ลูกโดยสหรัฐอเมริกา ลงสู่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น

ที่มา: Newstime, 2016

สรุปได้ว่า มหายุทธศาสตร์ในยุคนี้ เป็นการระดมสรรพกำลังที่เป็นทรัพยากรของรัฐ และได้พัฒนามหายุทธศาสตร์เพื่อแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ที่ทำให้สงครามแปรเปลี่ยนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เน้นการทำสงครามแบบดั้งเดิม

ยุคสงครามเย็น

ยุคสงครามเย็นที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ อยู่ในห้วงระหว่างปี ค.ศ. 1945- 1991 เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโลกเสรี นำโดย สหรัฐอเมริกา และฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ นำโดย สหภาพโซเวียต เนื่องด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ห้วงยุคสงครามเย็น เกิดสงครามเกาหลี (ค.ศ.1950-1953) ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9: ความขัดแย้งภายในประเทศเกาหลี
ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

และสงครามเวียดนามในช่วง ค.ศ.1955-1975 ดังภาพที่ 10 ซึ่งเป็นสงครามตัวแทนของมหาอำนาจทั้งสอง คือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต

ภาพที่ 10: บ้านเรือนที่ถูกเผาในสงครามเวียดนาม
ที่มา: Wikipedia Encyclopedia, 2018

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ที่จะเผชิญกับภัยคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น คือ การปิดล้อม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ George Kennan ผู้เชี่ยวชาญด้านสหภาพโซเวียต ที่จะจำกัดอิทธิพลของสหภาพโซเวียต โดยหลีกเลี่ยงการทำสงครามโดยตรง เพราะเชื่อว่าสหภาพโซเวียตจะล่มสลายเอง เนื่องจากความไร้ประสิทธิภาพและความขัดแย้งภายในประเทศ

สนธิ นวกุล/สุภาณี นวกุล

ทั้ง Kennan และ Nitze มองว่า มหายุทธศาสตร์ จะต้องพิจารณาถึงทรัพยากรที่หลากหลาย ทั้งเศรษฐกิจ การทูต และการทหาร แต่ในแง่วิสัยทัศน์ที่จะทำการปิดล้อมคอมมิวนิสต์ของ Nitze จะให้ความสำคัญต่อพลังอำนาจทางทหาร มากกว่า ซึ่งแตกต่างจาก Kennan ที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยการใช้กำลังทหารโดยตรง (Gaddis, 2005, pp.24-30) (Brands, 2015, pp.1-6)

ภาพที่ 11: กำแพงเบอร์ลินถูกทำลาย

ที่มา: Kohut, 2014

จากภาพที่ 11 กำแพงเบอร์ลินถูกทำลายหลัง German Democratic Republic's (GDR) ประกาศให้เปิดเขตแดนกันระหว่างเบอร์ลินตะวันออกและตะวันตกในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1989 อันเป็นเครื่องหมายของการสิ้นสุดสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในยุคสงครามเย็น ก็เพื่อความมั่นคงและดำรงอิทธิพลของสหรัฐฯ ในโลก แม้ว่าบางครั้งสหรัฐฯ ก็ล้มเหลวในการกำหนดผลประโยชน์ที่สำคัญของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตจะเป็นเช่นไร แต่สงครามเย็นก็เต็มไปด้วยเชื้อแห่งความหวาดกลัวและไม่ไว้วางใจ ใช้ตรรกะที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง บรรยากาศในการที่จะร่วมมือกันทำลายอาวุธทำลายล้างต้องใช้ความอดทน ทั้งความขัดแย้ง และโลกโดยรวม มีการใช้ต้นทุนมหาศาลทั้งการปฏิบัติการจิตวิทยาและงบประมาณ มีค่าใช้จ่ายในแต่ละโอกาสอย่างมหาศาล

บทสรุป

มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งการระดมสรรพกำลังและบูรณาการทรัพยากรต่างๆ นั้น เป็นไปเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร โดยจักรวรรดิโรมัน เน้นยุทธศาสตร์ทางการทหารเพื่อความมั่นคงของอาณาจักรเป็นหลัก ต่อมามหายุทธศาสตร์

ในสมัยจักรวรรดิออตโตมันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะบูรณาการ โดยใช้ทั้งยุทธศาสตร์ทางการทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก การดำเนินนโยบายทางการทูตกับมหาอำนาจ และการสร้างความเข้มแข็งพลังอำนาจทั้งด้านการทหาร การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การคลัง และอุตสาหกรรมภายใน

ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้มหายุทธศาสตร์จึงเน้นการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ไม่ทำสงครามแบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่ผลกระทบที่รุนแรงของระเบิดนิวเคลียร์ทำให้นานาประเทศต่างหวาดกลัว ส่งผลให้มหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามเย็น มีความพยายามที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง และเน้นที่การปฏิบัติการจิตวิทยาและการใช้ปัจจัยประมาณในการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศที่เป็นพันธมิตรของสองมหาอำนาจ รวมถึงการสนับสนุนทุนการศึกษา เพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ อันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่อไป

รายการอ้างอิง

- All About Turkey © Burak Sansal 1996–2019. (2018). The Ottoman Empire. Retrived November 15, 2018, from <http://www.allaboutturkey.com/ottoman.html>
- Brands, Hal (2015). American Grand Strategy: Lessons from the Cold War. Foreign Policy Research Institute.
- Cambridge University Press. (2014). World War II and Grand Strategy, 7 March 2014, Fifteen Eighty Four, Academic Perspectives from Cambridge University Press .Retrived November 30, 2018, from <http://www.cambridgeblog.org/2014/03/world-war-ii-and-grand-strategy/>
- Gaddis, John Lewis. (2005). Strategies of Containment. Oxford University Press.
- Gaddis, John Lewis. (2018). On Grand Strategy. New York: Penguin Press.
- Gray, Colin S. (2013). The Strategy Bridge: Theory for Practice. Oxford University Press.
- Gürkan, Emrah Safa. 2010. Christian Allies of the Ottoman Empire. Institut für Europäische Geschichte.
- Hart, Liddell. (1967). B. H. Strategy London: Faber & Faber, 2nd rev. ed.

- Howard, Michael. (2001). *Grand Strategy in the Twentieth Century*. Defence Studies. London: Frank Cass.
- Kennedy, Paul M. (1991). *Grand Strategies in War and Peace*. Yale University Press.
- Kohut, Andrew. (2014). Berlin Wall's fall marked the end of the Cold War for the American public. Retrived November 15, 2018, from <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/11/03/berlin-walls-fall-marked-the-end-of-the-cold-war-for-the-american-public/>
- Layton, Peter. (2018). *Grand Strategy*. USA: Columbia,SC.
- Morton, Louis (1962). *United States Army in World War 2: War in the Pacific, Strategy and Command: The First Two Years*. Office of the Chief of Military History, Dept. of the Army; [for sale by the Superintendent of Documents, U.S. Govt. Print. Off.]
- Newstime. (2016). World War II who was dropped on Japan 2 US atomic bombs cost \$ 20 billion. Retrived November 15, 2018, from <http://www.newstime.jp/News/world-war-ii-who-was-dropped-on-japan-2-us-atomic-bombs-cost-20-billion>
- Posen, Barry R. And Ross, Andrew L. (1996). "Competing Visions for U.S. Grand Strategy" *International Security*. (Winter 1996–1997), 21 (3): 5–53.
- Scarre, Chris. (1995). "The Wars with Carthage," *The Penguin Historical Atlas of Ancient Rome*. London: Penguin.
- Simsek, Veysel. (2015). *The Grand Strategy of the Ottoman Empire, 1826- 1841*. A Thesis Submitted to the School of Graduate Studies in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, McMaster University.
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Battle of Cannae. Retrived November 15, 2018, from https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Cannae
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Byzantine Empire. Retrived November 15, 2018, from https://en.wikipedia.org/wiki/Byzantine_Empire
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Hadrian. Retrived November 9, 2018, from <https://en.wikipedia.org/wiki/Hadrian>

- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Hannibal. Retrived November 13, 2018, from <https://en.wikipedia.org/wiki/Hannibal>
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Korean War. Retrived November 15, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_War
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Punic Wars. Retrived November 9, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Punic_Wars
- Wikipedia Encyclopedia. (2018). Vietnam War. Retrived November 15, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Vietnam_War
- World Maps. (2018). World War 2. Retrived November 15, 2018, from <https://pasarelapr.com/detail/world-war-2-maps-of-europe-3.html>

การศึกษานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ
 เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ประเทศสิงคโปร์
 Innovation and Human Resource Management in the Public
 Sector for Improved Competition in AEC: A Case Study of
 Singapore

รวิภา ธรรมโชติ (Ravipa Thummachote)

รศ.ดร. ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Assoc.Prof.Dr., Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

E-mail: ravipa_t123@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง การศึกษานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ประเทศสิงคโปร์ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์ 2) เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของประเทศสิงคโปร์ต่อการเกิดนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน 3) เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันให้กับประเทศต่างๆในกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารงานวิจัยของหน่วยงาน และข้อมูลจากเว็บไซต์ ของหน่วยงานและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างของ หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ตัวแทนเจ้าหน้าที่จากวิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (Civil Service College: CSC) และ The Public Service Division (PSD) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ประกอบไปด้วย การวางแผนทางการพัฒนา การศึกษา และการฝึกอบรม 2) บริบทและเงื่อนไขสำคัญของประเทศสิงคโปร์ที่มีต่อการเกิดนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักด้วยกันกล่าวคือ นโยบายของภาครัฐ ,ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร และ3)ตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขันในประชาคม

รวิภา ธรรมโชติ

อาเซียน “HIPPS” ซึ่งประกอบด้วย การสะสมทุนมนุษย์, การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน, นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะ, พัฒนาให้เกิดองค์กรชุมชนวิชาชีพ, การวางแผนองค์กรชุมชนวิชาชีพเชิงกลยุทธ์

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรมนุษย์, นวัตกรรมการสะสมทุนมนุษย์, การบูรณาการความร่วมมือ, การบริการสาธารณะ, องค์กรชุมชนวิชาชีพ, ชุมชนวิชาชีพเชิงกลยุทธ์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the characteristics of innovation and human resource management in Singapore's public sector to improve its competitive ability in the ASEAN Economic Community, 2) to study the conditions and the context of Singapore with regard to innovations and human resources management in the public sector, and 3) to develop a model for innovative human resource management in the public sector to enable Singapore to compete with other countries in the ASEAN Community. The qualitative research approach is employed, based on documents and related research, which includes in depth interviews with a sample of government agencies, including the Civil Service College and the Public Service Division.

The results are summarized as follows: 1) the characteristics and means of promoting innovation and human resource management consist of development planning, education and training, 2) the context and crucial conditions of Singapore towards human resource management innovation creation involve three key factors: the policy of the government, internal organization factors, and external factors, and 3) the innovation and human resource management model for competition in the ASEAN Community, which is known as “HIPPS” consists of the accumulation of human capital, integrating cooperation of all sectors, the government's policy to promote public service, developing a community-based organization, corporate planning, and having a strategic professional community.

Keyword : Human resource management, human capital Innovation ,integrating cooperation of all sectors, the government's policy to promote public service, a community-based organization, a strategic professional community

บทนำ

ปัจจุบันประเทศต่างๆในกลุ่มประชาคมอาเซียนให้ความสำคัญกับการแข่งขันและสนับสนุนให้มีการส่งเสริมและการบริหารการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเล็งเห็นแล้วว่าการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศดังตัวอย่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสิงคโปร์ จากคำกล่าวของ ISREAL BERMAN (2008) ที่สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศสิงคโปร์เป็น 1 ในตัวอย่างที่ดีที่รัฐบาลมีการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถ (talent) นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ ยังให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว แม้ว่าจะเป็นประเทศที่มีข้อจำกัดในด้านภูมิประเทศ เพราะเป็นเกาะเล็กๆ ที่มีทรัพยากรไม่มาก จำนวนประชากรน้อย เป็นตลาดการค้าขนาดเล็กมาก (Division, Ministry of Manpower of Singapore, 2010) แต่เป็นที่ปรากฏชัดว่าประเทศสิงคโปร์กลับมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงทั้งในระดับโลกและในระดับเอเชีย เนื่องจากสัดส่วนประชากรที่เป็น ทนมนุษย์ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการสร้างผลผลิตสูง มากกว่าร้อยละ 50 เปอร์เซนต์ ทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามประเทศสิงคโปร์ยังถือว่าเป็นประเทศแรกในเอเชียที่มีความพร้อมในเชิงรุกในการริเริ่ม นวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ อย่างหลากหลาย อาทิ เช่น การสร้าง Talent Hub หรือ ศูนย์กลางคนเก่ง ดังคำกล่าวว่า สิงคโปร์เป็นประเทศนักล่า คนเก่งจากทั่วโลก “global headquarters” (อ้างในสุदारัตน์ โยธาภิบาล , มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 31 2 พ.ค. – ส.ค. 57) เนื่องจากรัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการพลวัตของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม จึงมีนโยบายและโครงการ ต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงนวัตกรรมในการบริหารและการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อาทิ เช่น โครงการ Continuing Education and Training (CET) Masterplan ซึ่งดำเนินการโดย Singapore Workforce Development Agency (WDA) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมกำลังคนสำหรับอนาคต ตามข้อเสนอของลูกจ้าง นายจ้าง และสหภาพ ในรูปแบบ CTE 2020 (2563) เพื่อให้บุคลากรสามารถตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบมาจากนวัตกรรมและผลิภาพการผลิตโดยเน้นความร่วมมือกันระหว่างนายจ้าง สมาคม

อุตสาหกรรมต่างๆ สหภาพ และ ศูนย์ฝึกอบรม ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน โดยลักษณะของโครงการ Continuing Education and Training (CET) จะมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการศึกษาที่มีคุณภาพสูง การฝึกอบรมที่ตอบสนองความต้องการอย่างต่อเนื่องของอุตสาหกรรม ต่างๆ และการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย CET2020 (2563) มีจุดประสงค์ 3 ประการ

1. การสร้างความเชี่ยวชาญในเชิงลึกให้กับกำลังแรงงาน สิงคโปร์โดยให้นายจ้างมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร และการเห็นคุณค่าของลูกค้า	- กลยุทธ์การจัดการบริหารกำลังพลแต่ละภาค ธุรกิจ - โครงสร้างการสร้างสมรรถนะแต่ละภาคธุรกิจ - One-stop การฝึกอบรมให้คำแนะนำและ สนับสนุนด้านกำลังแรงงาน
2. ให้ทุกคนสามารถรับทราบข้อมูลการศึกษาและอาชีพ ผ่านระบบการศึกษา การฝึกอบรมและแนะแนวอาชีพ	- ให้การศึกษา อบรม แนะนำสายอาชีพผ่านระบบ Online - ศูนย์วิจัย Lifelong Learning - เพิ่มความเป็นมืออาชีพของผู้สอนในด้านการ ให้การศึกษา การฝึกอบรมและแนะแนวอาชีพ
3. การพัฒนาระบบ CETในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ หลากหลายอย่างมีคุณภาพ	- การเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี - INLab สำหรับการสร้างงานนวัตกรรมใน CET - เพิ่มโครงสร้างการเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน

แหล่งข้อมูล : เว็บไซต์ สำนักงานแรงงานประเทศสิงคโปร์ 2558

โดยบทความนี้จะได้ศึกษาถึงลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ใน
ภาครัฐ และบริบทและเงื่อนไขของประเทศสิงคโปร์ต่อการเกิดนวัตกรรมและในช่วงท้ายของ
บทความจะได้นำเสนอถึงตัวแบบนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน
ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะของนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อการ
แข่งขันในประชาคมอาเซียน ของประเทศสิงคโปร์
2. เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของประเทศสิงคโปร์ต่อการเกิดนวัตกรรมกับการบริหาร
ทรัพยากรมนุษย์ ในภาครัฐ เพื่อการแข่งขัน ของประเทศสิงคโปร์

3. เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันให้กับประเทศต่างๆ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริหารของหน่วยงานราชการวิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (Civil Service College: CSC) และมีความเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ และนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 2 คน และ หน่วยงาน The Public Service Division (PSD) จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) นอกจากนี้ ยังเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยความร่วมมือของหน่วยงานในประเทศสิงคโปร์ในการสำรวจเอกสารและงานวิจัยของหน่วยงานราชการของประเทศสิงคโปร์ รวมทั้งเว็บไซต์ของหน่วยงาน (Documentary Research) และมีการตรวจสอบข้อมูลโดยวิธี “Triangulation analysis” และดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Contents analysis)

ทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์

กฤษณ์ อุทัยรัตน์ (2547) ได้กล่าวใน “นวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์” ไว้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น การออกแบบพัฒนาจะต้องมีการคิดและลงมือปฏิบัติอย่างมีนวัตกรรม ซึ่งการที่จะมีนวัตกรรมได้นั้น จะต้องรู้จักมีความคิดสร้างสรรค์ ต้องมีความพร้อมที่จะก้าวไปข้างหน้า ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกให้เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นอยู่ หรือความพึงพอใจ ความสุขสบายของตน ต้องพัฒนาให้สามารถแก้ปัญหาด้วยความคิดที่สิ้นไหลอย่างเป็นระบบ โดยการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับการพัฒนาคนขององค์การ ดังนั้นในแง่ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพิจารณาถึงหลักการด้านนวัตกรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างชัดเจน เพราะนวัตกรรมจะสำเร็จได้ต้องอาศัยภาวะผู้นำที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่คาดหวังไว้ เกิดพลังในการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ พร้อมที่จะเดินก้าวไปอย่างรวดเร็ว แต่มันคง

ดังนั้น แนวทางหรือกิจกรรมทางด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมจึงต้องมีวิธีการหรือกระบวนการที่สอดคล้องกับความเป็นนวัตกรรม โดยกิจกรรมในการพัฒนา

นวัตกรรมให้กับบุคลากรขององค์การตามหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น สามารถจำแนกกิจกรรมในการพัฒนาได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ (Nadler, 1980, p. 22)

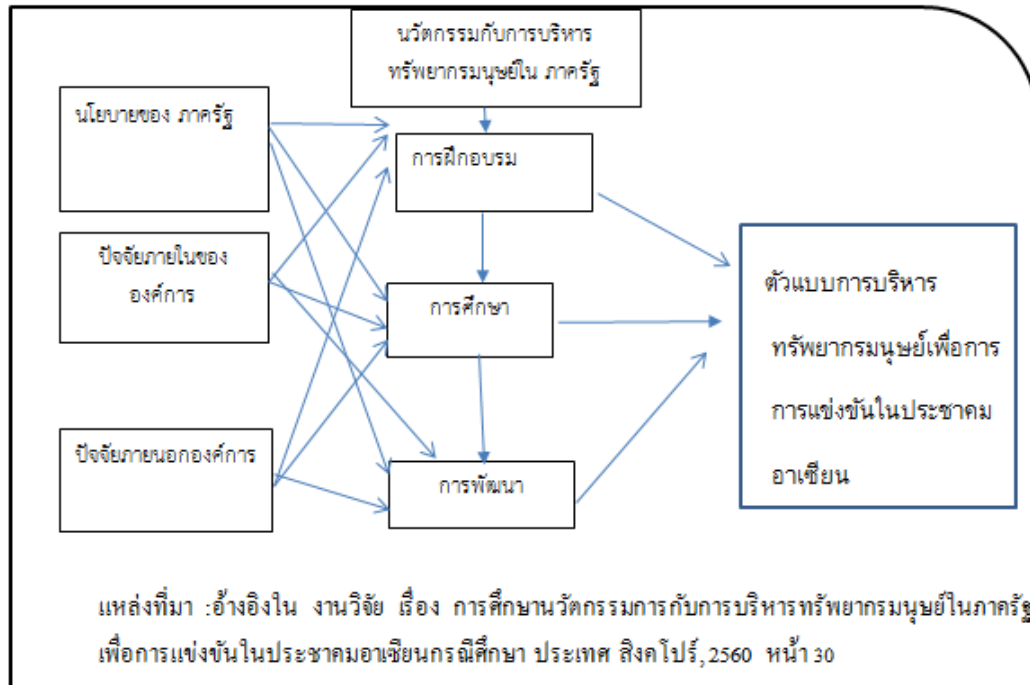
1. การฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมเป็นการคาดหวังว่า ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมจะสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที หรือมีพฤติกรรมในการทำงานที่เปลี่ยนไปตามความต้องการขององค์การ รวมถึงกิจกรรมที่ให้บุคคลมีโอกาที่จะได้เลื่อนตำแหน่งที่สูงกว่าในสายงานเดียวกันขององค์การ

2. การศึกษา (Education) หรือการศึกษาต่อเนื่อง หรือการศึกษาต่อหลังจากที่บุคคลได้เข้ามาปฏิบัติงานในองค์กรแล้ว มีจุดเน้นที่บุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์มากกว่างาน วัตถุประสงค์ก็เพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานเฉพาะกิจ หรือกลุ่มงานบางอย่างตามความต้องการขององค์การในอนาคต การให้การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพื่อให้สามารถปรับตัวและทำหน้าที่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ได้

3. การพัฒนา (Development) เป็นการเตรียมบุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถก้าวทันกับการพัฒนาขององค์การ การเปลี่ยนแปลง หรือการเติบโตขึ้น องค์การจะมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนในการจัดหาโครงการหรือก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ ทั้งนี้ตัวบุคคลควรจะเข้ามีส่วนร่วมรับผิดชอบ การพัฒนาจึงจะเป็นการบูรณาการความต้องการของบุคคลเข้ากับความต้องการขององค์การ

นอกจากนี้ การเลือกกิจกรรมจะต้องทำความเข้าใจกับลักษณะขององค์การ รวมทั้งคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับการพัฒนาด้วย คือ องค์การที่มีการแข่งขันสูง การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรแข่งขันกันออกแบบคิดค้นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ เช่น การแข่งขันชิงรางวัลสินค้า นวัตกรรมยอดเยี่ยมแห่งปี เป็นต้น ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับกิจกรรมด้านการศึกษาหรือการฝึกอบรมในห้องเรียน นอกจากนี้หากบุคลากรมีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน การเลือกและการสร้างกิจกรรม การพัฒนานวัตกรรมจะต้องอยู่บนพื้นฐานความพึงพอใจของผู้รับการพัฒนาด้วย จึงจะทำให้การพัฒนานวัตกรรมของบุคลากรสัมฤทธิ์ผล เช่น กลุ่มบุคลากรด้านวิศวกรรม ควรให้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติมากกว่าการฝึกอบรมจากการบรรยาย เป็นต้น

กรอบแนวความคิด

แหล่งที่มา : อ้างอิงใน งานวิจัย เรื่อง การศึกษานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียนกรณีศึกษา ประเทศสิงคโปร์, 2560 หน้า 30

ผลการวิจัย และการอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานราชการวิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (Civil Service College: CSC) และหน่วยงาน The Public Service Division (PSD) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการวางแผนกลยุทธ์ และนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะและแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียนของประเทศสิงคโปร์ อยู่ภายใต้สมมุติฐาน 8 ประการกล่าวคือ

1.1 ค่านิยมขององค์กรภาครัฐมีความเชื่อว่า บุคลากรภาครัฐ คือ ผู้ที่มีสมรรถนะและสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ดี หรือ ที่นิยมเรียกว่า Talent และ หน่วยงานภาครัฐ จำเป็นจะต้องพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

1.2 การฝึกอบรม จัดว่าเป็นเครื่องมือ ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ให้เกิดการ เรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และตลอดชีวิต ดังนั้นบุคลากรทุกคนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรม และตระหนัก ถึงความจำเป็นในการฝึกอบรมขององค์การอย่างต่อเนื่อง

1.3 การฝึกอบรมช่วยสร้างความสามารถ จัดเป็นนวัตกรรม และสร้าง ความก้าวหน้าให้กับ การกิจการบริหารงานภาครัฐ

1.4 ความมุ่งมั่นในการฝึกอบรม สร้างความท้าทายให้กับการทำงาน ในหน่วยงานของภาครัฐ ดังจะเห็นได้จากการที่บุคลากรในภาครัฐภายหลัง จากการศึกษาฝึกอบรม จะต้องกลับมานำเสนอ และสร้างสรรค์ผลงานให้กับ หน่วยงานเป็นที่ประจักษ์ โดยสามารถนำ วิทยาการสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเป็นรูปธรรม

จากลักษณะ และ ประสิทธิภาพ นวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อการ แข่งขันในประชาคมอาเซียน ของ ประเทศสิงคโปร์ ส่งผลให้เกิดแนวทางในการส่งเสริม ด้านการ ฝึกอบรมของหน่วยงานภาครัฐ

1.5 ข้าราชการทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการฝึกอบรม

1.6 การฝึกอบรม คือความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคลากรภาครัฐ และ ผู้บริหารของหน่วยงาน โดยบุคลากรของภาครัฐ จะพยายามที่จะหาโอกาสในการเรียนรู้ ปรับปรุงและ พัฒนา ตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งตัวผู้บริหารควรให้การสนับสนุน ในการ ฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานและ ช่วยให้เกิดการฝึกอบรมตามความ ต้องการของบุคลากร

1.7 การฝึกอบรมต้องเป็นไปตามความต้องการของบุคลากรซึ่งมีความเชื่อมโยง กับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การ การฝึกอบรมของหน่วยงานภาครัฐจะมีการกำหนด รูปแบบเฉพาะบุคคล โดยรูปแบบการฝึกอบรมจะมีหลายรูปแบบไม่จำเป็นต้อง เป็นการอบรมในห้อง แต่อาจมาจากการฝึกอบรม ในรูปแบบอื่นๆ อาทิ on the job training

1.8 ผู้นำประเทศและหน่วยงานควรมีบทบาท ในการตัดสินใจฝึกอบรม และพัฒนาตามความต้องการของพนักงาน โดยจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย และ จัดสรรงบประมาณ กระจายให้กับแต่ละหน่วยงานของภาครัฐ โดยที่หน่วยงานต่างๆ ล้วนมี อิสระในการวางแผน ในการ พัฒนาและจัดการฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ โดยนโยบายการ ฝึกอบรม ของหน่วยงาน ราชการใน ประเทศสิงคโปร์ จะกำหนดให้มีการฝึกอบรมอย่างน้อย 100 ชั่วโมงต่อปี มีการฝึกอบรม 8 ชั่วโมง ต่อการฝึกอบรมต่อวัน

2. ลักษณะปัญหาและแนวทางการพัฒนานวัตกรรมกับการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ เพื่อ การแข่งขันในประชาคมอาเซียนของประเทศสิงคโปร์

2.1 ลักษณะและปรัชญาในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขัน ในประชาคมอาเซียนของประเทศสิงคโปร์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ ประเทศสิงคโปร์ ถูกขับเคลื่อนโดย หน่วยงานชื่อว่า วิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (Civil Service College: CSC) ประเทศสิงคโปร์ คือ สถาบันการเรียนรู้ส่วนกลางสำหรับหน่วยงาน บริการภาครัฐประเทศสิงคโปร์ อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นหน่วยงานให้บริการ สาธารณะของภาครัฐอย่างไรก็ตามพันธกิจของวิทยาลัย ข้าราชการพลเรือน วิสัยทัศน์ของวิทยาลัย ข้าราชการพลเรือน คือ หัวใจของการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นความเป็นเลิศของการพัฒนาหน่วยงาน ให้บริการสาธารณะของภาครัฐในประเทศสิงคโปร์ ดังข้อความที่ปรากฏในแผ่นป้ายแสดงถึง ปรัชญา และ พันธกิจ ของหน่วยงาน CSC

แหล่งข้อมูล :Document Sibngapore Government, Cilvil Service College Singapore ,2017

จากพันธกิจที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นการยกระดับการ ให้บริการชั้นเลิศ แล้ว ในส่วนของวิสัยทัศน์การพัฒนาของ CSC จะมุ่งเน้นให้เกิดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาและส่งเสริม ความเป็นเลิศในการบริการสาธารณะของประเทศสิงคโปร์ นอกจากนี้สำหรับค่านิยมหลัก ของ หน่วยงาน CSC คือ การส่งเสริมคุณค่าของคนการสร้างจิตสำนึก ในความซื่อสัตย์และส่งเสริมให้เกิด ความเป็นเลิศในบุคลากรแต่ละคน โดย ได้มีการผลักดันกลยุทธ์ ได้แก่

ศูนย์กลางความรู้ การประมวล การสร้างสรรค์ และการถ่ายทอดความรู้ภายในธุรกิจภาครัฐ การตีความร่วมกันในด้านลักษณะพฤติกรรมและค่านิยม สร้างซอฟต์แวร์สำหรับเครือข่ายภาครัฐ สร้างความสามารถหลักในธุรกิจภาครัฐ เชื่อมต่อไปยังทั่วโลก ศูนย์กลางความเป็นเลิศด้านการเรียนรู้ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงาน ให้บริการสาธารณะของภาครัฐ สร้างความสามารถทาง ยุทธศาสตร์ด้านลังการผลิตและภาวะความเป็นผู้ ให้แก่หน่วยงานให้บริการสาธารณะของภาครัฐ วิทยาลัยข้าราชการพลเรือน (CSC) มีโปรแกรมที่ครอบคลุม เหมาะสม เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ด้าน กำลังการผลิตใน หน่วยงานให้บริการสาธารณะของภาครัฐ มุ่งเน้นในด้านการบริหารปกครองภาวะ ความเป็น รวมทั้งการบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจ โดย CSC ดำเนินงานอย่าง ใกล้ชิดกับรัฐบาลและ

หน่วยงานสื่อสารภาครัฐที่ปลูกฝังค่านิยม ตลอดจนสถาบัน วิชาการและองค์การการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติที่ให้องค์การประสบความสำเร็จและมีประสบการณ์ด้านความเป็นผู้นำการพัฒนา นโยบาย การบริหารรัฐกิจ และการปฏิรูปภาครัฐ ประเทศสิงคโปร์เน้นการสร้างให้เกิดสภาพแวดล้อมในการฝึกอบรม ภายในหน่วยงานบริการสาธารณะของภาครัฐ ประเทศสิงคโปร์อยู่อย่างเป็นระบบ (Training Environment in the Singapore Public Service: SPS) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ เพื่อให้ได้มู มองที่ ละเอียดยเกี่ยวกับระบบนี้จะมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันทั้งนี้ 9 ประการ ได้แก่ บริบท หลักการและแนวทาง การให้ความสำคัญ และการกำหนดทิศทาง กรอบ แนวคิด ผู้มีบทบาทสำคัญระเบียบวิธีการ ประเภทของโครงการ การเลือกโครงการ และการวิเคราะห์ที่นำมาใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม คือ การประเมินความ คัมุ ค่า (VFM)

2.2 แนวทางการพัฒนานวัตกรรมกับการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียนของประเทศสิงคโปร์ ดังนี้

2.2.1 การฝึกอบรม (Training)

จากการสัมภาษณ์ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน CSC ซึ่งได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไปอย่างมากส่งผลให้บุคลากรของภาครัฐกำลังเผชิญกับปัญหาความท้าทายด้วยความต้องการในการทำงานต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทักษะของบุคลากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นผลให้ทุกหน่วยงานภาครัฐต้องจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและพัฒนาทักษะ โดยเฉพาะทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความคิดริเริ่ม สอดคล้องกับผลงานของ Jia Yi Tan (2015) และ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2560) และสอดคล้องกับผลงานของธีระวัฒน์ จันทร์ทีก และสุรมงคล นิมจิตต์ (2561) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากรในสายการศึกษา นอกจากนี้จากผลงานการวิจัยของ CAMFEBA พบว่า ปัจจุบัน รัฐบาลหลายประเทศในกลุ่มอาเซียนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการฝึกอบรมและการพัฒนา อาทิเช่น ประเทศกัมพูชา โดยทักษะที่นิยมฝึกอบรม ได้แก่ ภาษาต่างประเทศและ คอมพิวเตอร์ (อ้างใน รัตติกาล มาเรือนกุล, 2558)

2.2.2 การพัฒนา (Development)

จากมุมมองของตัวแทนของหน่วยงาน PSD พบว่าปัจจุบันรัฐบาลสิงคโปร์มีปรัชญาและกลยุทธ์มุ่งเน้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากภาครัฐในอดีตไม่พยายามที่จะมีการเปลี่ยนแปลง หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในส่วนองสวัสดิการ ผลประโยชน์ จึงไม่สามารถจูงใจทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐจึงมี ปรับเปลี่ยน ให้มีความเท่าเทียม กับภาคเอกชน ทั้งในส่วนองสวัสดิการ การพัฒนาและ

ในเรื่องของสิทธิประโยชน์ อย่างไรก็ตามแนวคิดที่ยังคง อยู่กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์คือ ความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์และและความยุติธรรม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บริบทและเงื่อนไขสำคัญ ของประเทศสิงคโปร์ที่มีต่อการเกิดนวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน ดังเช่นผลงานวิจัยของหน่วยงาน CSC เรื่อง The Philosophy and Strategic Directions for Human Resource Management in the Civil Service (Yee Ping Yi, Ethos – Issue 2, 2002)

2.2.3 การศึกษา (Education)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน CSC และ PSD พบว่า วัตถุประสงค์ของการนโยบายการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (CET) เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการการ ยกระดับทักษะพนักงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นโอกาสในการได้รับวุฒิการศึกษาระดับปริญญาให้กับ บุคลากรทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน เมื่อไรก็ตามที่ บุคลากร ได้รับประกาศนียบัตร หรือ A - Level จะได้รับการพิจารณาความก้าวหน้า ทันที (อ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พนักงาน ข้าราชการ ของ หน่วยงาน PSD) ในขณะที่โปรแกรม CET ได้ถูกกำหนดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ในประเทศสิงคโปร์รวมทั้งมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (NUS) มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีนันทยาง (NTU) Singapore Management (SMU) สถาบันการจัดการแห่งสิงคโปร์ (SIM) ,Singapore Polytechnic (SP) อย่างไรก็ตามจากข้อเสนอของสำนักงานโครงการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program) กล่าวถึงความสำเร็จในการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องสัมพันธ์กับการปฏิรูปการศึกษาให้สูงขึ้น อ้างใน รัตติกาล มาเรือนกุล,2558) สอดคล้องกับผลงานของ รัตนวดี โมรากุล ดวงใจ ชนะสิทธิ์และ นภาพเดช บุญเชิดชู และอรพรรณ ตูจินดา ที่ได้นำเสนอถึงนวัตกรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. บริบทและเงื่อนไขสำคัญของประเทศสิงคโปร์ที่มีต่อการเกิดนวัตกรรมการบริหารทรัพยากร มนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขัน ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักด้วยกันกล่าวคือ

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายของภาครัฐโดยผู้นำประเทศถือว่ามีความท้าทายในการตัดสินใจ ฝึกอบรม และ จัดสรรงบประมาณกระจายให้กับแต่ละหน่วยงานของภาครัฐ สอดคล้องกับYee Ping Yi, Ethos – Issue 2, 2002) และจตุพร จุ้ยใจงาม (2560)

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ ความพร้อมของทรัพยากรที่จะใช้ในการ บริหารทรัพยากรมนุษย์ความยืดหยุ่นและผ่อนปรนในโครงสร้างและการดำเนินการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์และการให้ความสำคัญกับการรักษาและพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ (รัตติกาล มาเรือนกุล ,2558)

องค์ประกอบ 3 ปัจจัยภายนอกองค์การ จากกระแสแนวคิดอันเป็นผลกระทบจากการรวมตัวของประชาคมอาเซียน (AEC) ที่มีการเปลี่ยนแปลงความต้องการเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคลากร ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มข้าราชการที่เรียกว่า Hipos ผ่านแนวทางการจัดการที่เรียกว่า “Talent Management” เป็นแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แนวใหม่ อ้างใน Becker, B. E. & Huselid, M. A. (1998) โดยจากผลงานวิจัยในอดีตสะท้อนให้เห็นว่าใน หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะใหม่ๆ ส่งผลให้เกิดผลผลิตในการทำงานที่สูงขึ้นด้วย โดยเฉพาะกลุ่มHipos ซึ่งมีความคาดหวังในการเพิ่มพูนทักษะเพื่อรองรับการทำงานใหม่ๆ ตลอดเวลา ทำให้หน่วยงานต้องพยายามส่งเสริมทักษะ และ ศักยภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยสภาพแวดล้อม ในหน่วยงานควรมีลักษณะของ “ชุมชนมืออาชีพ” ซึ่งจะเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในองค์การตื่นตัวที่จะรับความรู้ใหม่ๆ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานเป็นบรรยากาศการทำงานที่ท้าทาย แก่บุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีมืออาชีพทั้งหลายทำให้บุคลากรรู้สึกท้าทาย และภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมืออาชีพนี้

4. การพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน ได้รับการผลักดันจากทั้งในส่วนนโยบายของภาครัฐและปัจจัยภายในหน่วยงานของระบบราชการและปัจจัยภายนอกหน่วยงาน โดยมุ่งเน้นให้เกิด การฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา เพื่อผลักดันให้เกิดนวัตกรรมการบริหารสาธารณะ ภายใต้การจัดการ “Talent Management” ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

4.1 การให้ความสำคัญกับการสะสมทุนมนุษย์ (Human Capital Formation)

สืบเนื่องจากปรัชญาและความเชื่อของรัฐบาลและหน่วยงานราชการของประเทศสิงคโปร์ ให้ความสำคัญกับ การส่งเสริม และสะสมทุนมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้จากการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมขององค์การภาครัฐที่มีความเชื่อว่าบุคลากรภาครัฐทุกคนคือ ผู้ที่มีสมรรถนะและสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ดี หรือ ที่นิยมเรียกว่า Talent

4.2 การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน (Integration of all sector)

การดำเนินการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยงานภาครัฐ ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม ใน 3 องค์ประกอบ กล่าวคือ การส่งเสริมด้านการฝึกอบรม การพัฒนา และการศึกษานั้นสะท้อนให้เห็นว่าเป็นการดำเนินงานทั้งในรูปแบบแนวดิ่ง และแนวนอน ไปพร้อมๆ กัน

4.3 P (Public Service) นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะ

จากข้อสังเกตของนักวิชาการ Soh Ai Ling และ Michelle lee ซึ่งปรากฏในบทความเรื่อง “ 3 Things to Know About Co-production of Public Services” 1) การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมต่อการเป็นบุคลากรเสริมของภาครัฐ 2)การเสริมสร้างความร่วมมือที่แท้จริงระหว่างบริการสาธารณะกับพลเมือง 3. นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะ (Public Service) (<https://www.csccollege.gov.sg,May 2016>)

4.4 P(Professional community พัฒนาให้เกิดองค์กรชุมชนวิชาชีพ organization) นโยบายการพัฒนาชุมชนวิชาชีพมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิด กลุ่มข้าราชการที่เป็นมืออาชีพ และมีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในการให้บริการสาธารณะอย่างแท้จริง ในระบบราชการ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่จะดึงดูดกลุ่ม Hiposให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ของหน่วยงานภาครัฐจากข้อเสนอของ Jia Yi Tam นักวิชาการของหน่วยงาน CSC ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาองค์กรชุมชนวิชาชีพ S (Strategic Planning) การวางแผนองค์กรชุมชนวิชาชีพเชิงกลยุทธ์

จากข้อเสนอของ Jane Lee นักวิจัยอาวุโสจากสถาบันการบริหารและจัดการภาครัฐ (IPAM) ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง มุมมองความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพของเจ้าหน้าที่รัฐในยุคใหม่ ที่ไม่เพียงแต่มองในส่วนของการเพิ่มขึ้นของเงินเดือนและการก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานเท่านั้น แต่กลับให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในการทำงานที่สามารถสร้างความเป็นมืออาชีพ สอดคล้องกับผลงานของรัตนวดี โมรากุล ดวงใจ ชนะสิทธิ์ นภาเดช บุญเชิดชู และอรพรรณ ตูจันดาที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์ กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ซึ่งจะส่งผลต่อการเกิดนวัตกรรมขององค์กร

อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐเพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ประการ

ตัวแบบนวัตกรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียน “HIPPS”

H (Human Capital Formation) การให้ความสำคัญกับการสะสมทุนมนุษย์

I (Integration of all sector) การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน

P (Public Service) นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะ

P (Professional community organization) พัฒนาให้เกิดองค์กรชุมชนวิชาชีพ

S (Strategic Planning) การวางแผนองค์กรชุมชนวิชาชีพเชิงกลยุทธ์

ข้อเสนอแนะ

หากพิจารณาถึงลักษณะและแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรมเพื่อการแข่งขันในประชาคมอาเซียนของประเทศสิงคโปร์ หน่วยงานภาครัฐควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา และส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนจะต้องเรียนรู้และตระหนักถึงความจำเป็นในการฝึกอบรมขององค์การอย่างต่อเนื่อง เพราะการฝึกอบรมช่วยสร้างความสามารถ นวัตกรรม และความก้าวหน้า ให้กับภารกิจการบริหารงานภาครัฐ โดยภาครัฐจะคาดหวังให้บุคลากรสร้างสรรค์ผลงานให้กับหน่วยงานเป็นที่ประจักษ์ โดยสามารถนำวิทยากรสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเป็นรูปธรรม ภายใต้แนวคิดการสะสมทุนมนุษย์

การส่งเสริมให้มีการบูรณาการความร่วมมือของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการสนับสนุนให้มีการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมการให้บริการสาธารณะเพื่อผลักดันให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐควรสร้างเครือข่ายองค์ความรู้หรือองค์กรชุมชนวิชาชีพ เพื่อพัฒนาบุคลากรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างองค์กรชุมชนวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงลักษณะและแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรมเพื่อการแข่งขันในประเทศ อื่นๆในกลุ่มประชาคมอาเซียน ควรศึกษาในเชิงเปรียบเทียบในการส่งเสริมวัฒนธรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียน

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2555). คู่มือการค้าและการลงทุน สาธารณรัฐ สิงคโปร์. กรุงเทพฯ: สำนักข่าวพาณิชย์กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ.
- จิระประภา อัครบวร. (2556). แนวโน้มงานทรัพยากรมนุษย์ ในประเทศไทยปี พ.ศ. 2555 - 2556. วารสาร HROD Journal, 5(1), 4-29.
- ชลพร จันทร์ศิริ. (2555). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในประเทศสิงคโปร์. การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และองค์การสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กฤติน กุลเพ็ง . (2552). ไม่อยากเสียคนเก่งในองค์กรต้องทำอะไร. กรุงเทพฯ: บริษัทเอช อาร์เซ็นเตอร์จำกัด .

นิสตาร์ก เวชยานนท์. (2554). มิติใหม่ในการบริหารทุน มนุษย์. สมุทรปราการ : บริษัท ดี. เค.ปรี้นติ้ง เวิลด์จำกัด.

Becker, Brain E. and Huselid Mark A. (1998). “High performance work systems and firm performance: A synthesis of research and managerial implications.” In *Research in personnel and human resources management*, 53-101. Edited by Ferris, Gerald R. Greenwich, Connecticut: JAI Press.

Berman, Isreal. (2008). Talent Management in Asia: Four Perspectives Singapore Human Capital Summit Plenary”. *Ethos* 5 (November).

Busine, Mark. (2011). *Leading Singapore a snapshot of leadership readiness*. United State: Development Dimensions International.

Dickmann. M. & Muller-Camen, M. 2006. A typology of international human resource management strategies and processes. *International human resource management journal*, 17: 580-601.

Delery, J. E. 1998. Issues of fit in strategic human resource management: implications for research. *human resource management review*, 8: 289-309.

ISREAL BERMAN , Ministry of Trade and Industry Republic of Singapore , 2008. (Division , Ministry of Manpower of Singapore, 2010)

Paul E. Peterson , Nobel Prize Winner Elinor Ostrom and her theory of co – production , *Education Next* , 19 Oct 2009.

Soh Ai Ling and Michelle Lee , Yee Ping Yi , Directions for Human Resource Management in the Civil Service , *Ethos – Issue 2*, 2002.

Jia Yi Tan IPAM), Civil Service College , The Philosophy and Strategic Directions for Human in the Civil Service , *Ethos – Issue 2*, 2002

Nadler, Leonard. (1980). *Corporate human resource development: A management tool*. Madison, Wisconsin: Van Nostrand Reinhold Company.

Morakul, Rattanawadee, Chanasid, Duangjai, Booncherdchoo, Napadech and Toujinda, Orphan. (2017). “ A Factor Analysis of Innovative Organization of

- School in the Basic Education.” *Veridian E-Journal, Silpakorn* 10, 2 (May-August): 2341-2355.
- Nimchit, Suramongkol and Chantuk, Thirawat. (2016). “Strategic Human Resource Management and High Performance Organization.” *Veridian E-Journal, Silpakorn* 9, 2 (May-August): 1-13.
- Soh Ai Ling and Lee, Michelle. (2016). *3 Things to know about co-production of public services*. Singapore: Civil Service College, Singapore.
- The National Human Resources Division, Ministry of Manpower of Singapore. (2010). “Aiming to be Asia’s talent hub.” *The Business Time* (September 29).
- Uthatchiran, Kriszd. (2004). ‘Innovation’ human resource management. Accessed April 16, 2013. Available from <http://www.jobroads.net>
- Yodhaboribal, Sudarat. (2014). “Singapore and war of global talent to talent hub of Singapore: Lessons and challenges to guidelines of creating talent hub of Thai public service in ASEAN context.” *Humanities & Social Science* 31,2 (May-August):1-28.
<http://www.channelnewsasia.com/news/singapore/public-service-to-build-up-digital-capabilities-drive-innovation-877064002>
 March 2017 20:59 (Update: 09 Jun 2017) 14:20)

การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

A Study of Establishment of International Skill Development Institution In Northeast Region in Thailand

เขมมารี รักษ์ชูชีพ* เอกวิทย์ มณีธร** จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ***

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี**** พูนศักดิ์ แสงสันต์*****

Khemaree Rugchoochip* Ekkawit Maneethorn** Jirasak Surungkiprat***

Sirapatsorn Wongthongdee**** Poonsak Sangsunt*****

*อาจารย์คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Email : Khemaree2012@hotmail.co.th

**อาจารย์คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Email : Ekwmnt@yahoo.co.th

***อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Email : Jirsu@hotmail.com

****ผู้อำนวยการหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Email : Sirapatsorn@gmail.com

*****อาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Email: Poonsak.sangsunt@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ นโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ของประเทศเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ด้านการศึกษาและวิจัยความต้องการแรงงานและพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติเพื่อโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ ลักษณะการค้าการลงทุนของผู้ประกอบการไทย ประเภทองค์กรหน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในกลุ่มประเทศ CLMVT 3) เพื่อรวบรวม ศึกษาข้อมูลด้านแรงงาน ความต้องการแรงงานและการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน ทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและส่งเสริมการค้าการลงทุนของผู้ประกอบการไทยในประเทศ CLMVT 4) เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้แก่แรงงานในกลุ่มประเทศ

เชมมารี รัชชูชีพ/ เอกวิทย์ มณีธร/ จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ/ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี/ พูนศักดิ์ แสงสันต์

CLMVT และประกอบการพิจารณาความเป็นไปได้ และความคุ้มค่าในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อสนับสนุนนโยบายรัฐบาลต่างประเทศ 5) เพื่อศึกษาความพร้อมของหน่วยงาน และองค์กรในพื้นที่ประเทศ CLMVT เพื่อประกอบการพิจารณาการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือในมิติความคุ้มค่าและยั่งยืน ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกันโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 37 คน และประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือแรงงานและผู้ประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 400 ราย เลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่เป็นอิสระ (Independent sample t-test) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการศึกษา พบว่า

1) ด้านนโยบายหรือกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคด้านแรงงาน ด้านการศึกษา และการทำวิจัยรัฐบาลส่งเสริมเต็มที่โดยสร้างความร่วมมือผ่านทางมหาวิทยาลัย ผ่านทางกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงแรงงาน และอื่นๆ และการจัดงานแสดงการค้าเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับแรงงานในประเทศอื่นๆ ส่งเสริมงานวิจัยของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนให้เข้ามาช่วยเหลือ

2) ลักษณะการค้าการลงทุนของผู้ประกอบการไทย ประเภทองค์กร หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในกลุ่มประเทศ CLMVT ส่วนมากเป็นธุรกิจประเภทอุตสาหกรรมการค้าและบริการ ซึ่งมีความสนใจพนักงานที่มีขีดความสามารถในภาคบริการ โดยแรงงานต้องปรับตัวให้ทันเทคโนโลยี โดยเฉพาะพวก automation ระบบ electronic ต้องเป็นแรงงานที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมนอกจากที่เรียนในมหาวิทยาลัย มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่า มีการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่ง ระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาบุคลากรในการทำธุรกิจให้สามารถแข่งขันได้ เพื่อรองรับและเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนและเขตเศรษฐกิจพิเศษ และให้มีการเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในกลุ่มประเทศ CLMVT ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร และถ้าต้องการหน่วยงานมาฝึกอบรมให้ต้องมีการติดต่อนัดหมาย ซึ่งไม่มีสถานที่ฝึกอบรมของตนเอง หน่วยงานที่ทำการฝึกอบรมให้กับผู้ประสงค์ที่จะฝึกอบรม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานครมีดังนี้ เช่น บริษัท Boston Network เปิดฝึกอบรมในเรื่อง Communication,

Financial, Management, HR, IT, Leadership, Management, Marketing, Sales, Strategic Planning, Operation, Thinking and Personality Skills บริษัท DeOne เปิดฝึกอบรมในเรื่อง Leadership Thinking, Leadership Skills, Leadership Styles, Leadership Competency, Sales Skills, Sales Knowledge, Sales Mindset, Team Building, Team Building, Business Coaching และ บริษัท Key Solutions Training เปิดฝึกอบรมในเรื่อง Team Building, Sales & Service, Self-Improvement, Management Skills, Computer Software, Course Public, Health Care เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะสถาบันมีทั้งสถานที่ฝึกอบรมจริง มีหลักสูตรที่ทันสมัย มีวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ และสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถสนองต่อความต้องการของแรงงานผู้ประกอบการ ได้อย่างทั่วถึง ก้าวหน้า ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3) แรงงานส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุอยู่ในช่วง 35 – 44 ปี มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท ส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย โดยแรงงานมีวัตถุประสงค์ในการเข้าฝึกอบรมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยมีรายวิชาในสาขาภาคอุตสาหกรรมและสาขาภาคการเกษตรใกล้เคียงกัน แรงงานมีความสนใจเข้ารับการฝึกอบรม 2 รายวิชาต่อปี โดยคาดหวังว่าจะได้รับความรู้มากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและคาดหวังรายได้เพิ่มมากขึ้นเฉลี่ย 14,240.19 บาทต่อเดือน หรือกล่าวได้ว่ามีความคุ้มค่า 14,240.19 บาทต่อเดือน โดยอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนเป็น 1.27 เท่า ผลตอบแทนมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็น 5,491,845 บาท อัตราผลตอบแทนภายในจากการลงทุนเป็น 16.58% โดยคุณสมบัติของแรงงานทั้ง 10 ด้านไม่มีความแตกต่างกันเมื่อจำแนกตามความคิดเห็นของผู้ประกอบการและกำลัง แรงงานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สำหรับผลการศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของกำลังแรงงานกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคต พบว่า คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตทั้งด้านอุตสาหกรรมต่อยอด อุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) อุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) และ อุตสาหกรรมที่ต้องปฏิรูปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คุณสมบัติแรงงานที่ผู้ประกอบการมีความต้องการสูงสุด ได้แก่ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ (รวมทั้งการตีความ การเข้าใจถึงความหมายของคำภาษาต่างประเทศ) รองลงมา คือ ความสามารถในการทำงานเป็นทีมกับกำลังแรงงานที่มาจากหลากหลายประเทศ และความสามารถ

เชมมารี รัชชชีพ/ เอกวิทย์ มณีธร/ จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ/ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี/ พูนศักดิ์ แสงสันต์

ในการจัดการความสัมพันธ์กับผู้อื่นเมื่อเข้าสู่องค์กรระดับนานาชาติ ลักษณะเด่นของแรงงานอีกข้อคือ พนักงานควรมีสมรรถนะให้เหมาะสมกับงาน ต้องมีเครือข่ายช่วยเหลือกัน มีความกลมเกลียวกัน ต้องพัฒนาตนเองให้ทันยุคสมัย แรงงานที่ต้องการควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าเสนอความคิดเห็นต่อหัวหน้างาน หรือนายจ้างแรงงานควรมีความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง แรงงานควรมีระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีประวัติดี และสามารถพูด อ่าน เขียน ภาษาของผู้จ้างงานได้

การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานระดับนานาชาติ จะต้องพัฒนาให้แรงงานมีความเข้าใจในเรื่องของนวัตกรรม (Innovation) คิดสินค้าใหม่ ทำให้องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า ช่วยเพิ่มความสามารถทำกำไรให้กับองค์กรและช่วยทำให้พฤติกรรมขององค์กรเป็นทิศทางเดียวกัน

4) หลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้แก่แรงงานในกลุ่มประเทศ CLMVT ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เสนอแนะให้ฝึกอบรมแก่แรงงานมีทั้งสิ้น 18 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเตรียมความพร้อมและการสร้างเสริมพัฒนาอาชีพ หลักสูตร Logistics and supply chain หลักสูตรเทคโนโลยีต่างๆ หลักสูตรการท่องเที่ยว หลักสูตรช่างฝีมือ เช่นช่างเชื่อม ช่างไฟฟ้า หลักสูตรการบริหาร เช่น การบริหารงานคลังสินค้า (ส่วนหนึ่งของ Logistics) หลักสูตรงานบริการต่าง ๆ หลักสูตรภาษา หลักสูตร E-commerce หลักสูตรการซ่อมเครื่องปรับอากาศขนาดเล็ก หลักสูตรพัฒนาเทคโนโลยี หลักสูตรสร้างศักยภาพแรงงานให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ หลักสูตรจิตสำนึก หลักสูตรระเบียบวินัยในการทำงาน หลักสูตรวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ สำหรับการทำงาน หลักสูตรคุณธรรมจริยธรรม หลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน และหลักสูตรเกษตรอุตสาหกรรม

5) การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมากจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุม แต่ให้ความเห็นในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติที่จังหวัดนครพนมด้วยเหตุผล คือ 1) ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านตะวันออกและด้านเหนือ มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และด้านใต้ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การค้าการลงทุน 2) ความสวยงามของทิวทัศน์ และมีความหลากหลายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่ยาวนานจึงเหมาะแก่การท่องเที่ยวทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดการจ้างงานทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากมายเกิดขึ้น 3) จังหวัดนครพนมเป็นที่ราบลุ่มก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรมากมาย 4) นครพนมเป็นจังหวัดชายแดนตั้งเลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของประเทศลาว 5) เป็นอาณาจักรที่เคย

เจริญรุ่งเรืองมาเก่านั้น ประกอบกับแม่น้ำโขงเป็นแหล่งวัฒนธรรมของมนุษยชาติจากหลายชนเผ่า ดังนั้น นครพนมจึงมีโบราณสถานจำนวนมาก และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสำหรับการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด 6) มีสนามบินรองรับการเดินทาง ทำให้อำนวยความสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง 7) มีอุตสาหกรรมรองรับแรงงานมากมาย 8) นครพนมเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 9) เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจจากเดิมที่ขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตภาคอุตสาหกรรมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม 10) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้ปรับเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี 11) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากวิชาชีพขนาดกลางและขนาดย่อมแบบเดิม 12) เปลี่ยนจากการให้บริการแบบเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง (High Value Services) 13) เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง 14) เพื่อรองรับการสร้างความสามารถในการแข่งขันทั้งทางด้านการค้าการลงทุน พัฒนาวิชาชีพขนาดกลางและขนาดย่อมสู่สากล พัฒนาวิชาชีพชุมชน และสถาบันเกษตร พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษและเมือง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 15) เพื่อเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนและการดำเนินธุรกิจของนักลงทุนและผู้ประกอบการในต่างประเทศ 16) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตให้หลากหลายและมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และขยายฐานการผลิตโดยร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน 17) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ (Logistics) ทั้งด้านข้อมูลและโครงสร้าง 18) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับการพัฒนาต่อยอดทั้งในเชิงพาณิชย์และใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อดำเนินชีวิตที่สงบสุขอย่างมีคุณค่าตามวิถีไทย 19) นอกจากนี้สถาบันควรเน้นทางด้านการขับเคลื่อนความมั่งคั่ง (Engines of Growth) ทางด้านต่างๆ คือ ทางด้านนวัตกรรม (Innovation) ทางด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และ ทางด้านเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Environment)

คำสำคัญ : คุณสมบัติของกำลังแรงงาน, ทักษะฝีมือแรงงานของ CLMVT

Abstract

This research aimed 1) To study and analyze on the situations, governmental policies and national strategies related to the relationship promotion and development of the cooperation among countries in the region with regard to the aspect of research and education on the needs of workforce and the international skill development for the establishment of International Skill Development Institution in Northeast region. 2) To gather, study, and analyze on the characteristics of trade and investment of Thai entrepreneurs in the type of organizations and human resources development units among the group of CLMVT countries. 3) To gather and study on the workforce information, the needs of workforce, skill development, the professional skill requirements and to promote for the Thai entrepreneurs trade and investment in CLMVT countries. 4) To bring about the information to properly use in the arrangement of training courses for the workforce in the group of CLMVT countries; and to use them in considering for the possibility and worthiness to establish the International Skill Development Institution in Northeast Region to support for the governmental foreign affair policy. 5) To study on the readiness of the units and organization in the areas of CLMVT countries to be used for the consideration to establish the International Skill Development Institution in the Northeast Region in the sustainability and worthiness dimension.

This research adopted the forms of Quantitative research and Qualitative research together. For Qualitative Research, focus on 37 key informants The populations in this study were 400 of workforces and entrepreneurs in Northeast region. Non-Probability Sampling method was adopted by using the Convenience Sampling. The tools used for data collection were the Questionnaire and Interview Schedule. Data analysis was done by using frequency, average, percentage and standard deviation, Independent sample t-test, Correlation and Content Analysis. It was found from the results of the study that

1) On the aspect of policies or strategies to promote for the relationship and development of cooperation among the countries in the region, the aspects

workforce, education and research were fully supported by the government through the cooperation enhancement among the universities via the Ministry of foreign affair, Ministry of commerce, and Ministry of labor, etc. Plus, the arranging of trading exhibition to connect the relationship with the workforces in other countries and to promote for the use of public and private universities' researches in assistance.

2) The characteristics of trade and investment of Thai entrepreneurs in the type of organizations and units that worked on the human resources development in the group of CLMVT countries were mostly in the trade and service industry business with the interesting on employees with potential in service sector. The workforces shall be well adapted with technologies especially, the automation and electronic systems. They must be the workforces that can additionally learn from the external of the university with the ability to add more values. There was the development on logistics connection, logistics system, human resource development to conduct the competitive business to support and link the economics development along the border line and special economics area as well as to connect the production system with the areas in upper Northeastern.

Training and Human Resource Development In CLMVT is really rare, most of them are in Bangkok. When request, they will provide guest speakers, and curriculum for us, these companies are Boston Network, Training Topics are Communication, Financial, Management, HR, IT, Leadership, Management, Marketing, Sales, Strategic Planning, Operation, Thinking and Personality Skills also DeOne Company, Training Topics are Leadership Thinking, Leadership Skills, Leadership Styles, Leadership Competency, Sales Skills, Sales Knowledge, Sales Mindset, Team Building, Team Building, Business Coaching and Key Solutions Training Company, Training Topics are Team Building, Sales & Service, Self-Improvement, Management Skills, Computer Software, Course Public, Health Care, Others

To establish this institute is really essential and important because it has venue, curriculum, quest speaker so it can provide labor force and entrepreneur with skills up to date at present and in the future to cope with changing environment efficiently and effectively

3) Most of the workforce were male aged between 35 – 44 years old, high school/vocational certificate. Most of them had lesser than 10,000 baht of average monthly income and most of them had Thai nationality. The labors aimed to join the workforce training to increase their income by they showed with equal attending to the branch of industry and agricultural. The labor interested to join the training in two subjects per year with the hope to obtain more knowledge and to bring the knowledge for their benefit to increase the work efficiency and expected for higher income at the average of 14,240.19 baht per month. Or it can be said to have the worthiness at 14,240.19 baht per month. Worthiness analysis on Return on Investment is 1.27 times, Net Present Value is 5,491,845 bath and Internal Rate of Return is 16.58% accordingly. All the ten aspects of workforce qualifications had no difference when separated by the opinion of the entrepreneurs and workforces at the statistical significance level of 0.05. According to the results of the study on the relationship of the workforce qualification and skills that driven for the industry development and future progress, it was found that the workforce qualifications had the positive relationship with the skills that driven for the industry development and for the future progress both on the aspects of industry top up from the previous potential industry (First S-Curve), future industry (New S-Curve) and the industry that required for the revolution with the statistical significance level of 0.05.

The workforce qualifications that mostly required by the entrepreneurs were the ability to read and write (as well as to interpret and understand on the meaning of the words in foreign languages). Second by the ability to work in team with the workforce from various countries and be able to manage on the relationship with other when entering into the international organizations level. Another dominant characteristic of workforce was the staff shall have capacity that suited for the task and they shall have assisting network, unity and self-development to get along with era. The required workforces shall be creative, confidence to present their own opinions to the supervisor or employer. The workforce shall have the ability to quickly adjust themselves up to date with changes. The workforces shall have

discipline and strictly followed to the rules, plus, having the good history and be able to speak, read, and write the language of the employer.

The international skill development for workforce shall develop the labor to have understanding in innovation, to think of new products for the organization to response to the need of customers and to increase the potential to generate the profits for the organizations plus, to make the organization behaviors run in the same direction.

4) The proper training courses for the workforces in the group of CLMVT countries in which suggested by this study were in 18 courses such as the course to prompt and to promote for the professional development; Logistics and supply chain course; technologies course; tourism course; technician course such as welder and electrician; administration course such as inventory management (as part of Logistics); services course; language course; E-commerce; course for small air-condition repairing; technological development; the course to form the potential workforce with skills; awareness course; work disciplinary course; each national culture course to prompt the workforce before entering into the labor market; and agricultural industrial course.

5) The establishment of International Skill Development Institution in Northeast region was so significant and necessary from the above mentioned reasons. This will generate the thoroughly human resources management and covered but, with the opinion to establish the International Skill Development Institution in Nakorn Phanom province by the following reasons. 1) It located in the hub position of the Greater MeKong subregion with the borders connected to Lao PDR on the eastern and northern by MeKong river was the line between the borders, while the south closed to Cambodia; it was the abundant province suited for the trade and investment. 2) Beautiful scenery and the cultural and ethnic diversity as well as the very long history that suited for the conservative tourism and historical tourism in which would lead to the large tourism industry employment. 3) Nakorn Phanom province was the plain land in which can generate much of agricultural products. 4) Nakorn Phanom was the province along the border and MeKong coast in opposite

side to Tha-Kaek, Kammuan subdistrict of Lao PDR. 5) It was the kingdom with prosperity in the ancient time together with MeKong river which was the source of the culture of mankind from various tribes. Thus, Nakorn Phanom had a lot of historical sites with the cultural and customs uniqueness that suited for tourism in which it led to cultural tourism businesses and the province had its unique products. 6) There was the airport to facilitate for the transportation. 7) There were various of industries to support the workforces. 8) Nakorn Phanom was the province with abundant natural resources . 9) To adjust the economic structure from the previous that was driven by the efficiency development in the production of industrial sector to the economic driven by technology and innovations. 10) To develop the skill of workforce to shift from the traditional way of agriculture at present to the modern way agriculture that stressed on technology and management. 11) To develop the skills of workforce in shifting from the traditional SMEs. 12) To shift from the Traditional Services with low value to the High Value Services. 13) To develop the workforce skill in shifting from lower skill to the labor with knowledge, expertise and highly skills. 14) To support for the forming of competitive ability both on trade and investment, and the development of SMEs toward international, community enterprise development and the institute of agriculture, special economic area and city development, and infrastructure development. 15) To connect with regions and economic, promoting and supporting for the investment and business processing of the investors and entrepreneurs overseas. 16) To adjust the production structure to have diversity and higher values as well as to enlarge the production base by cooperating with the neighbor countries. 17) To add more efficiency in logistics management both on the aspect of information and structure. 18) To increase the production and workforce efficiency in agricultural, industrial and service sector and to promote for the further development of the local wisdom both for the commercial and mutual benefits for the peaceful way of living in Thai value. 19) Institute shall provide Engines of Growth such as Innovation, Participation and Green Environment.

Keywords: Workforce Qualification, Workforce skill of CLMVT

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น จำเป็นต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน และจะต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงาน กลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานและกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบัน ให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัย ที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ ในขณะเดียวกันการพัฒนาต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่ และเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของเมืองต่างๆ ให้สูงขึ้น เพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึง และเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมไทยลง ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันจากการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ทั้งตอนในและตามแนวจุดชายแดนหลัก

ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ ที่ 10 “ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา” การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศของไทย ยึดหลักคิดเสรี เปิดเสรีและเปิดโอกาสโดยมุ่งเน้นการพัฒนาและขยายความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และอื่นๆ กับมิตรประเทศ และขณะเดียวกันก็เป็นการขับเคลื่อนต่อเนื่องจากการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและภูมิภาคภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยกำหนดเป็นแนวทางการดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนที่เสรี เปิดกว้าง และเป็นธรรม เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศในการประกอบธุรกิจ ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกในการแสวงหาตลาดใหม่ๆ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยไปลงทุนในต่างประเทศ และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาคและภูมิภาค รวมทั้งประเทศนอกภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมจากการเรียนรู้ภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ อาทิ กฎระเบียบ การปฏิรูปภาคบริการ รวมทั้งการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานตามมาตรฐานสากล และการพัฒนาทุนมนุษย์ เป็นต้น

2. ทบทวนวรรณกรรม

1. การศึกษายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศคือ“ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

- ๑) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- ๒) ขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้
- ๓) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- ๔) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- ๕) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของ

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ๖) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

2. แผนยุทธศาสตร์กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. 2560 – 2564

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาฝีมือแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อเพิ่มศักยภาพกำลังแรงงานให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับทั้งระดับชาติและระดับสากลพร้อมก้าวสู่ไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้ประเทศไทยมีเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม มุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนด้วยการสร้างความเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกลไกประชารัฐ มุ่งมั่นที่จะนำพาประชาชนสู่การปฏิรูปประเทศในรูปแบบใหม่ นอกจากนั้น 20 ปี ต่อจากนี้ไปนับว่าเป็นช่วงจังหวะเวลาสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องผลักดันให้เกิดการพัฒนากำลังคนที่สามารถตอบสนองให้ประเทศชาติเกิดความ “มั่นคง” ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) แผนแม่บทด้านแรงงาน (พ.ศ. 2560 - 2564) และกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ของกระทรวงแรงงาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงานจึงได้กำหนดทิศทางเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนากำลังแรงงานของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

3. การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ

กลุ่มอุตสาหกรรมของประเทศไทยในปัจจุบันสามารถจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 3 กลุ่มตามมูลค่าทางเศรษฐกิจ และแนวโน้มในการเติบโตในอนาคต ได้แก่

กลุ่มที่ 1 อุตสาหกรรมต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) คือ อุตสาหกรรมที่ประเทศไทยมีศักยภาพความเชี่ยวชาญในการผลิต และเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างมูลค่าการค้าเป็นจำนวนมาก แต่หากขาดการพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่อุตสาหกรรมกลุ่มนี้จะถึงจุดอิ่มตัว และมีความสามารถในการเติบโตต่างจึงจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาช่วยพัฒนาให้กลุ่มอุตสาหกรรมนี้เติบโตต่อไปได้

กลุ่มที่ 2 อุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) คือ กลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างเข้มข้น กลุ่มนี้มีความสามารถในการเติบโตต่อไปในอนาคตสูง แต่เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมใหม่ยังไม่มีผู้ประกอบการน้อย กลุ่มอุตสาหกรรมยังไม่แข็งแกร่ง มูลค่าทางเศรษฐกิจยังไม่มากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มแรกดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ผู้ประกอบการในกลุ่มนี้

กลุ่มที่ 3 อุตสาหกรรมที่ควรปฏิรูป เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีการใช้เทคโนโลยีแบบเดิมในการผลิตมีความสามารถในการเติบโตจำกัด และบางอุตสาหกรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่มากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มแรกดังนั้นในอุตสาหกรรมกลุ่มนี้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปอุตสาหกรรมใหม่ เช่น การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหญ่ เพิ่มการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการเพิ่มความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เพื่อให้อุตสาหกรรมในกลุ่มนี้สามารถพัฒนาต่อไปได้

4. แนวคิดและทิศทางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาพื้นฐานด้านการขาดแคลนน้ำ ดินคุณภาพต่ำ ประสบอุทกภัยและภัยแล้งซ้ำซาก คนมีปัญหาทั้งในด้านความยากจน และมีปัญหาภาวะทุพโภชนาการ แต่มีความพร้อมด้านสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัย ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” จำเป็นจะต้องแก้ไขปัญหามูลฐานควบคู่ไปกับการพัฒนาการวิจัยเพื่อใช้ความรู้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในภาคให้มีการ

เจริญเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมทั้งการแสวงหาโอกาสการนำความรู้ทุน เทคโนโลยีและนวัตกรรมจากภายนอกมาช่วยขับเคลื่อน โดยการใช้ประโยชน์จากโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับโครงข่ายระบบการคมนาคมขนส่งและพื้นที่เศรษฐกิจหลักของประเทศ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากการเชื่อมโยงและข้อตกลงกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่กำลังมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมาเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาใหม่ๆ ให้แก่ภาคเพื่อให้มีอัตราการเติบโตที่สูงเพียงพอต่อการลดความเหลื่อมล้ำกับพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของประเทศได้ในระยะยาว

5. การดำเนินธุรกิจในกลุ่มประเทศ CLMV

กลุ่มประเทศ CLMV คือประเทศ Cambodia (กัมพูชา) Laos (ลาว) Myanmar (พม่า) และ (เวียดนาม) เป็นกลุ่มประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ยังเป็นรองอย่างมากจากกลุ่ม ASEAN-6 และยังรอการพัฒนาเพิ่มศักยภาพในด้านต่างๆมากขึ้น อย่างน้อยให้ทัดเทียมกันทั้งกลุ่มอาเซียน เพื่อที่จะยกระดับให้อาเซียนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ประเทศกัมพูชา

กัมพูชาเป็นประเทศที่สนใจมากขึ้นของนักลงทุนต่างชาติ ด้วยศักยภาพด้านการลงทุนที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเทศที่อยู่ในละแวกเดียวกัน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ ประกอบกับนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศของรัฐบาลกัมพูชา ซึ่งให้สิทธิประโยชน์หลายประการแก่โครงการลงทุนจากต่างประเทศที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนตลอดจนอัตราค่าจ้างแรงงานที่อยู่ในระดับต่ำ

ประเทศลาว

ปัจจุบันประเทศลาวกำลังพัฒนา และมีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมาก จะเห็นได้ว่าบ้านเรือนไม่ค่อยมีสิ่งปลูกสร้างมากมาย มีขยะน้อยมาก ในการพัฒนาประเทศ ได้มี โครงการก่อสร้างจำนวนมาก แต่ก็มีอุปสรรคที่สำคัญคือ การคมนาคม ที่ยังเป็นป่าเขา การหาช่องทางการทำธุรกิจ ต้องมองถึงนโยบายของรัฐเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่ประชากร จะมีอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ตลาดไม่ใหญ่ที่สำคัญ ข้อมูลที่จะเอื้อต่อการลงทุนยังไม่ชัดเจนได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) จาก 47 ประเทศ รวมทั้งสหภาพยุโรป นั่นคือหากการเข้าไปตั้งโรงงานในลาว ก็จะได้รับสิทธิพิเศษทางการค้านี้ นอกจากนี้ลาวยังได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าจากสมาชิกอาเซียนเก่า และคู่เจรจาอาเซียน และสิทธิพิเศษทางการค้าจากประเทศจีน เกาหลีอินเดีย และศรีลังกา ภายใต้ ASIA Pacific Trade Agreement

ประเทศพม่า

สหภาพพม่าเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากทั้งทางด้านพลังงาน อาทิ ก๊าซธรรมชาติ น้ำมันดิบ พลังงานน้ำจากเขื่อนในลุ่มแม่น้ำสาละวิน และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่นอัญมณีป่าไม้ แร่ธาตุประมรรวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวนอกเหนือจากการเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติแล้ว พม่ายังเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ โดยทำเลที่ตั้งของประเทศพม่าสามารถเชื่อมโยงกับตลาด ยุโรป แอฟริกา ตะวันออกกลาง และเอเชียได้

ประเทศเวียดนาม

รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายที่เน้นปรับปรุงประเทศเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ อาทิ โครงการพัฒนาแหล่งพลังงานของประเทศ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในช่วงการก่อสร้างการขยายสนามบินที่มีอยู่เดิม และมีแผนที่จะสร้างสนามบินอีกหลายแห่งในเมืองต่างๆ นอกจากนี้ยังมีแผนที่จะก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก และแผนการสร้างทางรถไฟเพื่อเชื่อมต่อระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้

6. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า

แนวคิดความสามารถในการมีงานทำ

ความสามารถในการมีงานทำ หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Employability เป็นคำที่อาจไม่คุ้นหู แต่ที่จริงแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มีที่มาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงเวลาที่ลักษณะของการประกอบอาชีพมุ่งเน้นที่ตัวเนื้องาน (Tasks) มากกว่าจะเน้นที่ตำแหน่ง (Positions) (Clarke and Patrickson, 2007) ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการทำงานแบบช่างฝีมือ (Craftsmen) ดังนั้นความสามารถในการมีงานทำในอดีตจึงขึ้นอยู่กับความสามารถส่วนบุคคลในการที่จะได้รับการยอมรับและการได้รับการว่าจ้างให้ทำงาน และยังเป็นความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลที่มีหน้าที่ในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่จะช่วยให้ตนเองได้มีงานทำ (Bagshaw, 1997) ในยุคลักษณะการจ้างงานจึงเป็นการจ้างแบบระยะสั้น ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับปัจจุบันก็ถือได้ว่าการจ้างงานในอดีตเป็นการจ้างงานที่สั้นกว่าในปัจจุบันที่ใช้ระบบสัญญาจ้างหรือการจ้างแบบโครงการ เพราะการจ้างในอดีตนั้นโดยส่วนมากเป็นการจ้างตามชิ้นงาน และคนจะย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในที่ๆ มีการจ้างงานหรือเรียกได้ว่าคนจะวิ่งไปหางานนั่นเอง

ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 มีการกำหนดโครงสร้างองค์การอย่างชัดเจน นั้นหมายถึงโครงสร้างทางอาชีพ การกำหนดตำแหน่ง บทบาท และลำดับขั้นการบังคับบัญชาของผู้คนในองค์การมีความชัดเจนมากขึ้น จึงเป็นช่วงเวลาที่มีการนำเอาสัญญาการจ้างงานระยะยาว (long-term Employment) เข้ามาใช้ในการองค์การ โดยในยุคที่เรียกว่ามีความมั่นคงในการจ้างงาน (Job security) องค์การจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญการกำหนดพันธสัญญาการจ้าง ซึ่งในสัญญาดังกล่าวจะระบุถึงคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่ง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ประสบการณ์ แลคุณสมบัติอื่นๆ เหมาะสม (Clarke and Patrickson, 2007) ดังนั้น พันธสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในยุคนี้ จึงเป็นการแลกเปลี่ยนกันระหว่างที่นายจ้างให้ความมั่นคงในการจ้างงานและลูกจ้างให้ความจงรักภักดีในการทำงาน (Athur and Reusseau, 1996) ในยุคนี้คนจะวิ่งนี้หาองค์การและใช้เวลาอยู่ในองค์การตลอดชีวิตการทำงาน

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อการดำเนินงานขององค์กร หรือกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่องค์กรอยู่ในสภาพแวดล้อมเปิด (Open system) ความผันผวนอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมนี้เองที่ทำให้องค์กรต้องหันมาพิจารณาถึงความจำเป็นในการจ้างงานระยะยาว การเอาตัวรอดขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญ ในยุคนี้จึงเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์กรและพนักงานหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปรับลดขนาดองค์กร (Downsizing) การปรับโครงสร้างองค์กร (Resstructuring) รวมไปถึงการปรับรื้อระบบองค์กร (Reengineering) เพื่อการปรับตัวและความสามารถในการแข่งขัน ความจำเป็นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสัญญาการจ้างอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก (Casio, 1993) ส่งผลให้สัญญาระหว่างนายจ้างและลูกจ้างแบบเดิมต้องเปลี่ยนไป ความมั่นคงในการจ้างลดลง ขณะที่การใช้การจ้างตามสัญญาจ้างระยะสั้นมีมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ตัวพนักงานจึงต้องหันกลับมาให้ความสำคัญและใส่ใจกับการสร้างความสามารถ (และคุณสมบัติ) ที่จะช่วยส่งเสริมให้ตนเองได้รับการต่อสัญญาจ้างหรือสามารถก้าวสู่งานใหม่ได้ในกรณีที่มิได้รับการต่อสัญญาจ้าง (Baruch, 2006) และเมื่อนายจ้างไม่สามารถให้ความมั่นคงในการจ้างงานในเหมือนที่ผ่านมา สิ่งที่นายจ้างต้องให้เป็นการตอบแทนคือ การให้ค่าตอบแทนในปัจจุบันดึงดูดและการทำให้พนักงานมีความสามารถในการปฏิบัติงาน เพราะเมื่อพนักงานจำเป็นต้องหางานใหม่ สิ่งที่องค์กรจะให้พวกเขาได้คือ ความสามารถที่ส่งเสริมให้เขาได้งานใหม่ได้อย่างรวดเร็ว (Fugate, Kinicki, and Ashforth, 2004) หรือไม่ต่งงานนานจนเกินไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธัชวัฒน์ พากุลไพโร และชาติ วรรณกุล (2014) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาฝีมือแรงงานของสถานประกอบการจังหวัดกาฬสินธุ์ การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาฝีมือแรงงานของสถานประกอบการ จังหวัดกาฬสินธุ์เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 370 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน T-test (Independent Samples t-test) F-test (One way – ANOVA) และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างประเภทการพัฒนาฝีมือแรงงานที่ส่งผลกระทบต่อผลการพัฒนาฝีมือแรงงานของสถานประกอบการ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตัวแปรอิสระ แต่ละด้านมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อผลการพัฒนาฝีมือแรงงาน คือ ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงานด้านการฝึกยกระดับฝีมือแรงงาน และด้านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน

เสกสรรค์ จิตพงษ์ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานในจังหวัดยโสธรรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่าปัจจัยที่เป็นแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานใน

พื้นที่จังหวัดยโสธร รองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($X = 4.34$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D. = 0.83$) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน แนวทางความสัมพันธ์การพัฒนาฝีมือแรงงานของจังหวัดยโสธร ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า ระดับการดำเนินงาน ได้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทั้ง 6 ด้าน มีการดำเนินการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ความสามารถของแรงงาน 2) ด้านการพัฒนาฝีมือแรงงานส่วนด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย คือด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและความรู้ในทักษะด้านการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศกลุ่มอาเซียนของแรงงานของแรงงานมีอยู่ในระดับต่ำ

3. วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ “Quantitative Research)” และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกัน ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยและรายละเอียดดังนี้

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้ากำลังแรงงาน ผู้ประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือศึกษาการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชาชนที่แน่นอน จึงใช้การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (กลยา วานิชย์บัญชา, 2552)

$$n = \frac{z^2}{4e^2}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

$Z = Z_{.975}$ ถ้ากำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้ $z = 1.96$

e = ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ กำหนดไว้เท่ากับ 0.05

เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้

$$n = \frac{(1.96)^2}{(4)(0.05)^2}$$

เชมมารี รัชชูชีพ/ เอกวิทย์ มณีธร/ จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ/ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี/ พูนศักดิ์ แสงสันต์

= 384.16 หรือ 385 คน

เพื่อความสะดวกผู้วิจัยขอเก็บข้อมูล ประกอบด้วยกำลังแรงงาน ผู้ประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มบริษัทใน CLMV รวมทั้งสิ้น 400 คนโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling)

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศึกษาการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) คือ กำลังแรงงาน ผู้ประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผู้ประกอบการที่อยู่ในกลุ่มประเทศ CLMVT ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติของกระทรวงแรงงาน (ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน 5 จังหวัด คือ จังหวัดมุกดาการ จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดนครพนม) ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติ ผู้แทนหอการค้า ผู้แทนของสภาอุตสาหกรรม ผู้แทนของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) รวมทั้งหมด 37 คน

4. ผลและการอภิปรายผล

ผลการเปรียบเทียบคุณสมบัติของกำลังแรงงานจำแนกตามความคิดเห็นของ

ผู้ประกอบการและแรงงาน

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการ จำนวน 47 รายและแรงงาน 353 คน เกี่ยวกับคุณสมบัติของกำลังแรงงาน วิเคราะห์ความแตกต่างของความคิดเห็นโดยใช้การทดสอบทีแบบเป็นอิสระ (Independent sample t-test) มีผลการศึกษา ดังนี้

คุณสมบัติ	ประเภท	ค่าเฉลี่ย	ค่าสถิติ ที	ค่า p-value
ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้	ผู้ประกอบการ	4.45	0.914	0.361
	แรงงาน	4.33		

คุณสมบัติ	ประเภท	ค่าเฉลี่ย	ค่าสถิติ ที่	ค่า p-value
ความสามารถในการคิดคำนวณ	ผู้ประกอบการ	4.11	-0.055	0.956
	แรงงาน	4.11		
ความสามารถในการฟังและการสื่อสาร ภาษาต่างประเทศ	ผู้ประกอบการ	4.30	0.921	0.358
	แรงงาน	4.18		
ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่	ผู้ประกอบการ	4.34	0.930	0.353
	แรงงาน	4.23		
ความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมต่างชาติ	ผู้ประกอบการ	4.43	1.418	0.157
	แรงงาน	4.26		
ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเมื่อเข้าสู่ความ เป็นนานาชาติ	ผู้ประกอบการ	4.26	0.074	0.941
	แรงงาน	4.25		
ความสามารถในการจัดการตนเองต่อการ เปลี่ยนแปลงระดับนานาชาติ	ผู้ประกอบการ	4.34	1.172	0.242
	แรงงาน	4.20		
ความสามารถในการจัดการความสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อเข้าสู่องค์กรระดับนานาชาติ	ผู้ประกอบการ	4.38	1.092	0.275
	แรงงาน	4.26		
ความสามารถในการทำงานเป็นทีมกับกำลัง แรงงานที่มาจากหลากหลายประเทศ	ผู้ประกอบการ	4.47	1.510	0.132
	แรงงาน	4.30		
การมีภาวะผู้นำต่อลูกน้องต่างวัฒนธรรม และ ต่างประเทศ	ผู้ประกอบการ	4.21	-0.314	0.754
	แรงงาน	4.25		
รวม	ผู้ประกอบการ	4.3277	0.948	0.344
	แรงงาน	4.2374		

จากตาราง พบว่า คุณสมบัติของกำลังแรงงานในความคิดเห็นของผู้ประกอบการและแรงงานทุกด้านไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของกำลังแรงงานกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคต ซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้านได้แก่ (1) อุตสาหกรรมต่อยอด อุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) (2) อุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) และ (3) อุตสาหกรรมที่ต้องปฏิรูป วิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ นำเสนอผลการศึกษาดังตารางประกอบคำบรรยาย ดังนี้

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของกำลังแรงงานกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคต

ตัวแปร	ทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคต	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ค่า p-value
คุณสมบัติของกำลังแรงงาน	ด้านอุตสาหกรรมต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve)	0.626	0.000*
คุณสมบัติของกำลังแรงงาน	ด้านอุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve)	0.542	0.000*
คุณสมบัติของกำลังแรงงาน	ด้านอุตสาหกรรมที่ต้องปฏิรูป	0.489	0.000*
คุณสมบัติของกำลังแรงงาน	ทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตโดยรวม	0.597	0.000*

จากตาราง พบว่า

คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.597 และค่า p-value = 0.000

คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตด้านอุตสาหกรรมต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.626 และค่า p-value = 0.000

คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตด้านอุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.542 และค่า p-value = 0.000

คุณสมบัติของกำลังแรงงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในการเติบโตในอนาคตด้านอุตสาหกรรมที่ต้องปฏิรูป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.489 และค่า p-value = 0.000

การอภิปรายผล

1. ด้านนโยบายหรือกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคด้านแรงงาน ด้านการศึกษา และการทำวิจัย

รัฐบาลส่งเสริมเต็มที่โดยสร้างความร่วมมือผ่านทางมหาวิทยาลัย ผ่านทางกระทรวงการต่างประเทศกระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงแรงงาน และอื่นๆ และการจัดงานแสดงการค้า เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับแรงงานในประเทศอื่นๆ ส่งเสริมงานวิจัยของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนให้เข้ามาช่วยเหลือ

2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า

เข้าสู่สังคม 4.0 แรงงานต้องปรับตัวให้ทันเทคโนโลยี โดยเฉพาะพวก automation พวกระบบ electronic ต้องเป็นแรงงานที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมนอกจากที่เรียนในมหาวิทยาลัย เช่นการฝึกอบรมต่างๆ นอกจากนี้การปรับทัศนคติความร่วมมือเป็นสิ่งสำคัญ ความใฝ่รู้ ดังนั้นต้องมีการอบรมเสริมอยู่ตลอดเวลา คนกลัวการเปลี่ยนแปลงแค่การโยกย้ายก็กลัว สิ่งที่คนปัจจุบันและคนรุ่นใหม่ต้องมีคือ multi-skill คนที่มีอายุมากกว่า 30 ปีกลัวการเปลี่ยนแปลง เพราะเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลง ตลาดและสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนแปลงเพราะฉะนั้นการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญ ทักษะความรู้ความสามารถเป็นสิ่งสำคัญ วุฒิการศึกษา ไม่ใช่ตัวเลือกตัวแรก เทคโนโลยีมีความสำคัญทำให้ช่วยลดคนงาน นอกจากนี้ทัศนคติที่ก้าวหน้าตลอดเวลานำมาปรับใช้กับตนเอง ต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีให้มากโดยใช้แรงงานน้อยลง

ในส่วนภาครัฐในฐานะเป็นหน่วยงานที่ต้องมีการฝึกอบรมก็ต้องปรับตัวให้มีกระบวนการฝึกที่ทันสมัยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย และผู้สอนก็ต้องมีการปรับตัวต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน ความสามารถในการทำให้ตนเองมีมูลค่าในตลาดแรงงาน หน่วยงานกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน มีภารกิจด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน ถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้แรงงานที่ผ่านกระบวนการทดสอบและได้รับ ใบรับรองฝีมือแรงงานสามารถขอรับค่าแรงตามระดับค่าจ้างตามมาตรฐานได้ และนอกจากนี้ มีการดำเนินการออกใบรับรองให้ผู้ปฏิบัติงานด้านช่างไฟฟ้า ให้มีใบรับรองความรู้ความสามารถด้านสาขาอาชีพช่างไฟฟ้า ให้มีมาตรฐานและเพื่อความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ และมีการดำเนินงานด้าน Productivity

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมากจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุม แต่ให้ความเห็นในการจัดตั้งที่จังหวัดนครพนมด้วยเหตุผลเหล่านี้คือ

เชมมารี รัชชชูชีพ/ เอกวิทย์ มณีธร/ จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ/ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี/ พูนศักดิ์ แสงสันต์

1. ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านตะวันออกและด้านเหนือ มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และด้านใต้ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นพรมแดน มีแหล่งน้ำมีลุ่มน้ำขนาดใหญ่ 3 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล ลำน้ำหลักของภาค ได้แก่ แม่น้ำชีมีความยาวประมาณ 365 กิโลเมตรยาวที่สุดในประเทศไทย มีต้นน้ำที่ทิวเขาเพชรบูรณ์ และ ไหลไปรวมกับแม่น้ำมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำมูล มีความยาวประมาณ 641 กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาสนกำพวดแล้วไหลลงสู่ แม่น้ำโขงที่ จังหวัดอุบลราชธานี

2. จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนตั้งอยู่ในแอ่งสกลนคร นับเป็นเมืองชายแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของทิวทัศน์ และมีความหลากหลายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมีพระธาตุพนมเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองพื้นที่ด้านเหนือและตะวันออกของจังหวัดติดกับแม่น้ำโขงโดยตลอด จึงเหมาะแก่การท่องเที่ยวทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดการจ้างงานทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากมายเกิดขึ้น

3. สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดนครพนมเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ราบสูงและภูเขาอยู่บ้าง มีแม่น้ำสายสั้น ๆ เป็นสาขาย่อยแยกจากแม่น้ำโขงมาหล่อเลี้ยงความอุดมสมบูรณ์ภายในพื้นที่ พื้นที่ส่วนใหญ่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน นครพนมจึงนับว่าเป็นจังหวัดที่มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์มาก ด้านตะวันออกมีแม่น้ำโขงทอดยาวกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว เป็นจังหวัดที่มีความสมบูรณ์ก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรมากมาย

4. นครพนมเป็นจังหวัดชายแดนตั้งเลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของประเทศลาว นครพนมเป็นจังหวัดที่ประดิษฐานพระธาตุพนมอันศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ ซึ่งเป็นพระธาตุที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (สมณโคตม) และนับเป็นพระบรมธาตุคู่เมืองนครพนม เป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยและชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงมาตั้งแต่บรรพกาล

5. นครพนมเป็นจังหวัดที่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์มาแต่โบราณกาล ในฐานะเมืองเก่าเคียงคู่อยู่กับอาณาจักรศรีโคตรบูร แต่เดิมนครพนมมีชื่อเต็มในจารึกสถาปนาวัดโอกาสศรีบัวบานว่าเมืองนครบุรีราชธานีศรีโคตรบูรหลวง เคยเป็นราชธานีที่มีกษัตริย์และเจ้าผู้ครองนครปกครองมาก่อนหลายสมัย

6. จังหวัดนครพนมมีสนามบินรองรับการเดินทาง ทำให้อำนวยความสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง

7. มีอุตสาหกรรมรองรับแรงงานมากมาย เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดผู้ประกอบการเกิดขึ้นมากมาย เช่น ที่พักอาศัย ร้านอาหาร งานบริการ การขนส่งสินค้าอุปโภค

บริโภค การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีธุรกิจโรงพยาบาลนานาชาติ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและประชาชนและแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านมาใช้บริการ ทำให้เกิดความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมไปถึงอุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมการบริการ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมสิ่งทอ อัญมณี เครื่องประดับ ซึ่งต้องการการพัฒนาฝีมือแรงงานในทุกๆอุตสาหกรรม

8. นครพนมเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การอนุรักษ์ ทำให้เกิดธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากมาย และผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติที่ช่วยบำรุงสุขภาพ

9. เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจจากเดิมที่ขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตภาคอุตสาหกรรมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม

10. เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้ปรับเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องมีรายได้มากขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)

11. เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแบบเดิม (Traditional SMEs) ที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูงและเป็นวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Innovation Driven Enterprises: IDE)

12. เปลี่ยนจากการให้บริการแบบเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง (High Value Services)

13. เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

14. เพื่อยอมรับการสร้างความสามารถในการแข่งขันทั้งทางด้านการค้าการลงทุน พัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสู่สากล พัฒนาวิสาหกิจชุมชน และสถาบันเกษตรกร พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษและเมือง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ด้านการขนส่ง ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร

15. เพื่อเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจ ส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนและการดำเนินธุรกิจของนักลงทุนและผู้ประกอบการในต่างประเทศ เพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของไทยในองค์การระหว่างประเทศ สนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้า สร้างองค์ความรู้ด้านการต่างประเทศ

16. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตให้หลากหลายและมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และขยายฐานการผลิตโดยร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน

เชมมารี รัชชูชีพ/ เอกวิทย์ มณีธร/ จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ/ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี/ พูนศักดิ์ แสงสันต์

17. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ (Logistics) ทั้งด้านข้อมูลและโครงสร้าง

18. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงาน ทั้งภาคเกษตรอุตสาหกรรม และบริการ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับการพัฒนาต่อยอด ทั้งในเชิงพาณิชย์ และใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อดำเนินชีวิตที่สงบสุขอย่างมีคุณค่าตามวิถีไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำงานวิจัยในเรื่องของ การจัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติทางภาคตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ (EEC) ที่มีการค้าการลงทุนมากมายมหาศาล และรัฐบาลก็ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การพัฒนาฝีมือแรงงานให้ทันกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรกรรม ภาคบริการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก นอกจากนี้ควรจัดตั้งที่ภาคใต้ด้วย เพื่อพัฒนาบุคลากรและกำลังแรงงานได้อย่างทั่วถึง

5. เอกสารอ้างอิง

Clarke, M.A. and Patrickson, M. (2007) “Understanding and managing Employability in Changing Career Contexts.” *Journal of European Industrial Training*, 32(4): 258-284.

Arthur, M.B. and Reousseau, D.M. (1996). “A Career Lexicon for the 21st Century.” *Academy of Management Executive*, 10(4) : 28-39.

Cascio, W.F. (1993). “Downsizing : What do We Know, What have we Learned?.” *Academy of Management Executive*,7(1) : 95-104.

Baruch, Y. (2004). “Transforming Career: From Linear to Multidirectional Career Paths: Organizational and individual perspectives,” *Career Development International*, 9(1): 58-73

Fugate, M., Kinicki,A.J. and Ashforth, B.E. (2004). “ Employability: a Psycho-Social Construct, Its Dimensions, and Applications.” *Journal of Vocational Behavior*,65: 14-38.

ธวัชวัฒน์ พากุลไพโร และชาติ วรรณกุล. (2014). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาฝีมือแรงงานของสถานประกอบการจังหวัดกาฬสินธุ์. Graduate Research Conference 2014 Khon Koen University.

เสกสรรค์ จิตพงษ์ (2560). แนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานในจังหวัดยโสธร รองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2560.

แผนยุทธศาสตร์แรงงานจังหวัดหนองคาย 2562-2564. สำนักงานแรงงานจังหวัดหนองคาย. (<http://www.nakhonphanom.mol.go.th/situation> สืบค้นวันที่ 12 ตุลาคม 2561) ฝึกและสถานประกอบการ ของผู้รับการฝึกสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน.

International Labor Office., (2003). Lifelong Learning in Asia and the Pacific. ILO Regional Tripartite Meeting Bangkok, Thailand 8-10 December 2003. Retrieved from http://www.ilo.org/public/English/employment/skills/download/ill_meeting_bangkok_report.pdf (2005, June 13). M.Armstrong, 2006, Strategic Human Resource Management: A guide to action, 3rd edition, London: Kogan Page.

**ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรม
ตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2**
**The Tourist Satisfaction toward Police Mobilization to Purge
Crimes in Tourist Attractions in Pattaya City
within the Area of Provincial Police Regions 2**

ปกรณ์ มณีปกรณ์ (Pakorn Maneepakorn)

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร., รองผู้บังคับการอำนวยการตำรวจภูธรภาค 2

Associate Professor Police Colonel Dr., Deputy Commander of General Staff

Division Provincial Police Region 2

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา การแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และเป็นการประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ของเมืองพัทยาในทางที่ดีให้นักท่องเที่ยวรับรู้โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลและการวิจัยเชิงปริมาณใช้การสำรวจโดยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า

1. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจทำให้รู้สึกที่ตนเองมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากกว่าเดิม สามารถใช้ชีวิตท่องเที่ยวได้อย่างอุ่นใจและมีความสุขเพราะได้เห็นถึงวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีการดูแลเอาใจใส่ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อทำให้เมืองพัทยาลบออกจากอาชญากรรม ก็อยากจะกลับมาท่องเที่ยวอีกและบอกต่อเพื่อนหรือญาติให้มาเที่ยวประเทศไทยด้วย

2. ผู้ประกอบกิจการ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในเมืองพัทยาเจริญเติบโตขึ้นกว่าเดิม ผู้ประกอบกิจการมีความพึงพอใจในผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมมากขึ้น และทางผู้ประกอบกิจการก็ยังมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแลและควบคุมปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวอีกด้วย เห็นได้จากการที่ผู้ประกอบกิจการมีการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และคอยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้น

3. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นว่าปัญหาอาชญากรรมลดลง สถิติการเกิดอาชญากรรมลดลง ผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของของผู้บังคับบัญชา ซึ่งส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่เมืองพัทยา ให้เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแล้วมีความปลอดภัยและรู้สึกอุ่นใจมากขึ้น

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า

1. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวรู้สึกพึงพอใจมีความเชื่อมั่นในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยและมีความมั่นใจตลอดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ในรายด้านพบว่า ความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

2. ผู้ประกอบกิจการมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบกิจการเห็นด้วย และมีความพึงพอใจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะทำให้เศรษฐกิจการท่องเที่ยว การประกอบธุรกิจต่างๆ ภายในเมืองพัทยาดีขึ้น เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบกิจการเป็นอย่างมาก ในรายด้านพบว่า หากจะสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแล และควบคุมปัญหาอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

3. ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการระดมกวาดล้างอาชญากรรมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของผู้บังคับบัญชา ผลสถิติการเกิดอาชญากรรมลดลง ทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอย่างมาก ในรายด้านพบว่า ผลสัมฤทธิ์ ที่ได้จากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวเชื่อมั่นว่าปัญหาอาชญากรรมลดลง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

คำสำคัญ: ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว, อาชญากรรม, เมืองพัทยา, ตำรวจภูธรภาค 2

Abstract

The objectives of the study on “Tourist Satisfaction toward Police Mobilization to Purge Crimes in Tourist Attractions in Pattaya City” are as follows; to reduce the problems of crimes against the tourists. to take care of the safety of lives and properties of tourists who travelled to Pattaya City to seek people cooperation to participate in taking care of the safety of lives and properties of the tourists. to publicize and build a good image of Pattaya City into the mind of tourists.

Mixed research methodology had been conducted. The study collected data by using both qualitative and quantitative methods by using the interview and survey method with questionnaires respectively.

The qualitative findings of the research are as follows;

1.The tourist satisfaction with police mobilization to purge crimes in tourist attractions in Pattaya City within the area of Provincial Police Regions 2 was at a high level. This showed that tourists felt satisfied and confident in the safety of lives and properties. When the police mobilized to purge crimes, the tourists felt more secure in lives and properties. The tourists could spend their lives travelling and felt more at ease and became happier due to having seen the police working procedure to take good care of the tourists. If Pattaya City is crime-free city, the tourists will like to come back to travel in Thailand and tell their friends or relatives to travel there.

2. The entrepreneurs satisfaction with the police mobilization to purge crimes in tourist attractions in Pattaya City within the area of Provincial Police Region 2 was at the high level. This showed that the tourist economy in Pattaya City were growing better. They were more satisfied with the results of the mobilization to purge crimes and they also integrated the practices between the public sectors and the private sectors in order to be on guard against and control tourist targeted crimes. This could be seen from the cooperation that the entrepreneurs had with the police officers. They publicized news and information to the tourists. They watched out and protect tourists against crimes.

3.The satisfaction of the operating police officers was at the high level. This revealed the achievement level of the police mobilization to purge crimes. As a result, the tourists felt confident in reducing the problem of crimes. Crimes statistics decreased. The results of the mobilization to purge crimes achieved the objectives set by the chief police officers. As a result, the number of the tourists travelling to Thailand increased. This was the positive image building of Pattaya City as a safe tourist city. Tourists who travel to Pattaya City can feel safe and more at ease. The qualitative findings of the research are as follows;

1. The tourist satisfaction with police mobilization to purge crimes in tourist attractions in Pattaya City within the area of Provincial Police Regions 2 was at a high level. This showed that tourists felt satisfied and confident in the police mobilization to purge crimes. As a result, the tourists were safe and felt confident all through the journey. Regarding to the result of each respect, the respect of the mean of confidence in the safety of tourists' lives and properties was at the high level.

2.The entrepreneurs satisfaction with the police mobilization to purge crimes in tourist attractions in Pattaya City within the area of Provincial Police Region 2 were at the high level. This showed that they agreed and satisfied with the police mobilization of the purge of crimes. This was because of the better tourist economy and doing business in Pattaya City. This was also because of the earning of high incomes for the entrepreneurs. Regarding to the result of each respect, there was a high level of mean respecting the confidence building in the tourist safety of lives

and properties that should have the integration of the practices between the public sectors and the private sectors in order to help controlling and taking care of the problems of crimes against the tourists.

3. The satisfaction of the operating police officers was at the high level.

This showed that the mobilization to purge crimes achieved the objectives set by the chief police officers. The statistics of the criminal cases decreased. This resulted in the high level of tourist satisfaction with the work of the police officers. Regarding the result of each respect, the achievement level of the police mobilization on the purge of crimes built up the confidence of the tourists that the problems of crimes decreased.

Keywords: Tourist Satisfaction, Purge Crimes, Pattaya City, Provincial Police

Regions 2

บทนำ

ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม รวมทั้งการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มที่สูงขึ้น และรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อาชญากรรมทุกประเภทมีการเพิ่ม พัฒนารูปแบบการกระทำที่ลึกลับซับซ้อน และหลากหลายมากขึ้น ทั้งปัญหายาเสพติด และเรื่อง อาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมทางเทคโนโลยี อาชญากรรมเศรษฐกิจ ตลอดจนอาชญากรรม พิเศษ หรือภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ และปัญหาแรงงานต่างด้าว เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาหนึ่งที่สร้างความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายและ ทรัพย์สินเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นปัจจัยสาเหตุที่ถ่วงความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนา ยิ่งสังคมแปร สภาพเข้าสู่ภาวะความทันสมัย มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่มากเท่าใด ปัญหาอาชญากรรมจะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้นและยังมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่หรือ พื้นที่ซึ่งมีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้อง มีการพัฒนาระบบการทำงาน มีความรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทศน์ใหม่ และแนวทางของงานการ ตำรวจสมัยใหม่ ที่มีการปรับเปลี่ยนตามแบบกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งเข้าใจถึงการวิเคราะห์ มาตรการในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมแบบบูรณาการ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมา สนับสนุนการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวให้เกิด

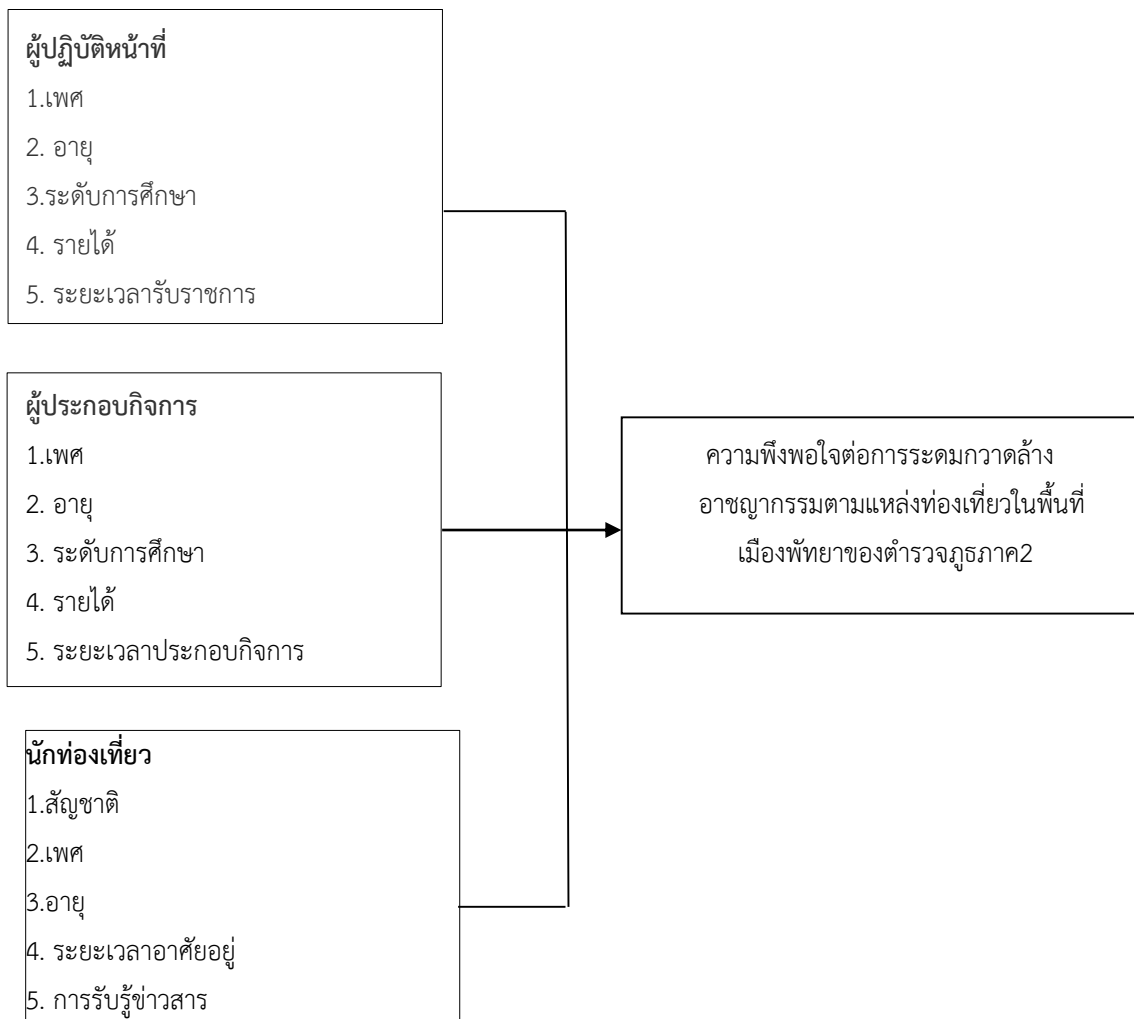
ความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยกำลังเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน การหลั่งไหลของประชากรในกลุ่มประเทศอาเซียนจะเพิ่มมากขึ้นทั้งในรูปแบบของแรงงานข้ามชาติและการลงทุน โดยรัฐบาลมีนโยบายที่จะสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศให้ได้ 2 ล้านบาท ซึ่งการท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สามารถนำเงินตราเข้าประเทศและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับประเทศเพิ่มมากขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งก็คือ เมืองพัทยา ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายทั้งทางบกและทางน้ำ ลักษณะทั่วไปในพื้นที่เมืองพัทยาคือเป็นศูนย์รวมของทุกสิ่งทุกอย่างอันนำมาซึ่งความแออัดทั้งด้านประชากร อาคารสิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ การคมนาคมขนส่ง (ศยาม อินทร์สุวรรณโณ, 2547) แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีปัญหาในเรื่องของอาชญากรรม เรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน การถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการ ความไม่ปลอดภัยในการเดินทาง โดยมีการให้แต่ละกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 1-9 ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในส่วนของผู้ที่ตำรวจภูธรภาค 2 ได้รับการยอมรับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีลักษณะความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เหมาะสมสำหรับเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันในพื้นที่ก็ยังประสบปัญหาในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ตำรวจภูธรภาค 2 จึงได้มีการจัดทำแผนระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในเมืองพัทยาในพื้นที่ตำรวจภูธรภาค 2 โดยให้มีการประเมินผลการรักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องการสร้างความปลอดภัยให้แก่ นักท่องเที่ยว โดยมีการประเมินกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยว, กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว, กลุ่มผู้ปฏิบัติการในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมและมีการแบ่งเป็นข้อมูลของการเกิดปัญหาอาชญากรรม 4 ประเด็น คือปัญหาด้านอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว, ปัญหาด้านการหลอกลวง เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว, ปัญหาอุบัติเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว และปัญหาด้านความไร้ระเบียบ ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และเพื่อให้การรักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกมิติในการป้องกันอาชญากรรม ตลอดจนสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
2. เพื่อดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา
3. เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
4. เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ของเมืองพัทยาในทางที่ดีให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในพื้นที่เมืองพัทยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

ในการศึกษาเกี่ยวกับ “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของ ตำรวจภูธรภาค 2” มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1.การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis)

เพื่อให้การจัดทำยุทธศาสตร์ในการรักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จึงได้มีการนำหลักการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) มากำหนดเป็นประเด็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัยและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกเพื่อช่วยในการกำหนดจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และภัยคุกคาม (Threat)

2.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือทัศนคติที่ดีของบุคคล ซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ตรงกันข้ามหากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

ความพึงพอใจของบุคคลจะเกิดขึ้น เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองในระดับหนึ่ง เมื่อเกิดความต้องการแล้วบุคคลจะตั้งเป้าหมายเพื่อให้บรรลุความต้องการ ความพึงพอใจของบุคคลจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางกายภาพและลักษณะส่วนบุคคล

การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะหนึ่งลักษณะใด เทคนิคของ Likert เป็นแบบหนึ่งที่สามารถใช้กับสถานการณ์ต่างๆได้อย่างกว้างขวาง ได้แก่ การสร้างประโยคหรือข้อความเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่ต้องการวัด โดยวัดทัศนคติในประเด็นต่างๆครบทุกประเด็นแล้วนำคะแนนที่ได้ในแต่ละประเด็นมาหาค่าเฉลี่ยเป็นค่าทัศนคติ ซึ่งวิธีการวัดของ Likert สามารถวัดได้อย่างกว้างขวางกว่าแบบอื่นๆและสามารถวัดทัศนคติได้เกือบทุกเรื่องและให้ค่าความเที่ยงตรงสูง

3.ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อการพักผ่อน การศึกษาสังเกตหรือการเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม รวมถึงการร่วมประชุมสัมมนาในสถานที่ต่างๆ นักท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พวกพักค้างคืน เรียกว่า นักท่องเที่ยว และพวกที่มาเที่ยวน้อยกว่า 24 ชั่วโมง หรือไม่พักค้างคืน เรียกว่า นักทัศนาจร นักท่องเที่ยวยังจำแนกได้เป็นหลายกลุ่มตามพฤติกรรมและแบบแผนในการ

ท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มที่เน้นตัวเองเป็นศูนย์กลาง กลุ่มที่เน้นตัวเองปานกลาง กลุ่มที่เดินสายกลาง กลุ่มที่ขอความช่วยเหลือหลายคน และกลุ่มที่มีความสนใจหลากหลาย

4. แนวความคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำผิด

การศึกษาวิชาอาชญาวิทยา นับแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่มุ่งศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งมีแนวคิดและมุมมองต่อสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างกัน แบ่งเป็น 2 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. มนุษย์มีอิสระและเป็นผู้ที่เลือกประกอบอาชญากรรม (Criminal Behavior as Chosen) มุมมองนี้มีสมมุติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนมีความคิดและมีเหตุผล ดังนั้นจึงมีเจตจำนงอิสระหรือเจตจำนงเสรี (Free Will) ที่จะตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชญากรรม โดยปราศจากสิ่งบังคับทั้งจากภายนอกและภายใน

2. พฤติกรรมอาชญากรรม เกิดจากแรงกระตุ้นซึ่งมนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ (Criminal Behavior as Caused) มุมมองนี้มีสมมุติฐานพื้นฐานว่าพฤติกรรมของมนุษย์ส่วนมาก ถูกกำหนดโดยปัจจัยที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของมนุษย์ มนุษย์จะใช้ความคิดก็เฉพาะในการปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมาะสมเท่านั้น แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลัก ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกได้

5. ทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมในการสร้างความมั่นใจในด้านความปลอดภัยและทรัพย์สิน

1. ทฤษฎีบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Approach)

ยุทธวิธีหลักของตำรวจในการป้องกันอาชญากรรมตามทฤษฎีบังคับใช้กฎหมาย ก็คือ การตรวจท้องที่ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็นกระดูกสันหลังของงานตำรวจ และสำหรับหลักใหญ่ใจความของแนวทฤษฎีพอสรุปได้ว่า การปรากฏตัวของตำรวจ ย่อมมีผลในการยับยั้งผู้ที่มีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรมเพราะความเกรงกลัวการจับกุม ฉะนั้นตำรวจสายตรวจจึงต้องแต่งเครื่องแบบและรถวิทยุสายตรวจจึงควรมีลักษณะเด่นเห็นได้ง่าย เพื่อเป็นการข่มขวัญผู้ก่ออาชญากรรม นอกจากนั้นการที่ได้ตรวจตรวจท้องที่สม่ำเสมอต่อเนื่องจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่ามีตำรวจอยู่ทั่วไปทุกแห่งหน ด้วยเหตุนี้ตามแนวทฤษฎีบังคับใช้กฎหมาย การปรากฏตัวของตำรวจ และการกระจายกำลังตำรวจให้ครอบคลุมทั่วชุมชนจะช่วยป้องกันอาชญากรรมโดยลดช่องโอกาสสำหรับผู้ที่ตั้งใจจะละเมิดกฎหมาย งานตรวจของท้องที่ตำรวจมีลักษณะเป็นได้ทั้งงานประจำและงานเฉพาะกิจ ในลักษณะงานประจำ ตำรวจสายตรวจมักได้รับการกำหนดของพื้นที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรมและระงับเหตุร้ายในระยะเวลาแต่ละผลัดที่ปฏิบัติหน้าที่ ส่วนในลักษณะงานเฉพาะกิจนั้น ตำรวจสายตรวจในทุกเขตพื้นที่คือกำลังหลักที่พร้อมจะรวมตัวใจกันที่ที่ได้รับคำสั่งจากศูนย์บัญชาการเพื่อการปฏิบัติงานเฉพาะกิจ ที่เร่งด่วน

2. ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Crime Control Through Environment Design)

นักวิชาการส่วนใหญ่มุ่งความสนใจศึกษาการป้องกันอาชญากรรม ต่างมีความเชื่อว่าแนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์จะสามารถแทนที่แนวทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายได้ทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด ดังเช่น Bayley กล่าวว่าการใช้สายตรวจ การเร่งถึงสถานที่เกิดเหตุ โดยเร็วและการสอบถามผู้ที่ต้องสงสัยตามถนนไม่อาจใช้เป็นมาตรการสำหรับบุคลากรตำรวจ มาตรการเหล่านี้ให้ผลไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนคำกล่าวของ Bayley ย่อมเป็นดัชนีบ่งบอกถึงความพยายามที่จะหักล้างแนวทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายอย่างไรก็ดี Bayley ยังคลาดเคลื่อนไปจากผลที่ปรากฏจากการวิจัยในปัจจุบัน เพราะในความเป็นจริง มาตรการหลายประเภทภายใต้ทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายยังมีคุณประโยชน์ ถ้าปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์แทนที่จะยกเลิกและนำมาตราการภายใต้แนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์มาประยุกต์ใช้ใหม่ทั้งหมด ดังนั้นแนวทฤษฎีที่สามจึงเกิดขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม” (Theory of Crime ค.ศ.1982 ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้เสนอแนวคิดนี้โดยได้พัฒนาจากทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมทั่วไปของเจฟเฟอร์รี่

3. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมเพื่อสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ย่อมเกิดจากความเชื่อมั่นศรัทธาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องตามโครงการต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เน้นถึงความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชน เช่น โครงการเพื่อนบ้านเตือนภัย โครงการอาสาสมัครป้องกันอาชญากรรม โครงการอาสาสมัครตรวจร่วมตำรวจ โครงการสายตรวจประชาชน รวมทั้งกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าไปจัดกิจกรรมในชุมชน ตามเทศกาลต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเพื่อสร้าง ความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจเพียงฝ่ายเดียว แต่ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญด้านจิตใจประการหนึ่งในการสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้วิจัยมีความเชื่อว่า หากประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม รวมทั้งประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจการดำเนินงานเพื่อสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก

ผลการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจหรือการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว สามารถสรุปได้ ดังนี้

1.1 ผู้ปฏิบัติหน้าที่

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ในการระดมกวาดล้างอาชญากรรม โดยผลที่ได้รับจากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บังคับบัญชาและบรรลุเป้าหมายตามแผนการระดมกวาดล้างอาชญากรรมที่ต้องการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้ผลคดีในแต่ละสัปดาห์ลดลงเกือบ 100% เมื่อเปรียบเทียบกับสัปดาห์ที่ผ่านมา และยังเห็นอีกว่าน่าจะมีการระดมกวาดล้างเช่นนี้ต่อไปทุกๆ เดือน ในเรื่องของเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติหน้าที่มีเพียงพอไม่เป็นปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ในครั้งนี้ ในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกนายปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ เป็นที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากที่ทำให้อาชญากรรมในเมืองพัทยาลดลง การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็สะดวก รวดเร็วและง่ายขึ้น เพราะได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการนักท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันสอดส่องดูแลและให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอย่างดี ส่งผลให้เมืองพัทยามีภาพลักษณ์ที่ดีเหมาะสมเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวมากขึ้น

1.2 ผู้ประกอบการกิจการ

ผู้ประกอบการมีความพึงพอใจในการปฏิบัติระดมกวาดล้างอาชญากรรม เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้น และยังเชื่อว่าการระดมกวาดล้างอาชญากรรมในเขตพื้นที่เมืองพัทยาคงทำให้เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในเขตเมืองพัทยาได้มากขึ้นยิ่งกว่าเดิมมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นกว่าปีก่อนๆ ที่ผ่านมา การบริการให้นักท่องเที่ยวมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันดีมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา ซึ่งทางผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในการช่วยลดปัญหาอาชญากรรมโดยการประชุมกับผู้ประกอบการ ตัวแทนสมาคมนักท่องเที่ยวต่างๆ ให้ช่วยกันเตือนนักท่องเที่ยว อย่าเดินไปในที่เปลี่ยว หรือเวลาจะไปไหนให้ไปเป็นกลุ่ม และจัดให้มีอาสาสมัคร คอยมาดูแลเมื่อนักท่องเที่ยวมีเหตุ และมีการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้

รับรู้ และจากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมก็จะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับการท่องเที่ยวในเขตเมืองพัทยาและช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวว่าจะมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาเองระหว่างการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตเมืองพัทยา

1.3 นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวเข้ามาพักหรือมาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เมืองพัทยามีความพึงพอใจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมและทราบว่าในพื้นที่ท่องเที่ยวมีการระดมกวาดล้างลดปัญหาอาชญากรรมจากสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ทีวี หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ในช่วงแรกของการระดมกวาดล้างอาชญากรรม มีนักท่องเที่ยวบางส่วนยังไม่รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารและไม่เข้าใจเกี่ยวกับการระดมกวาดล้างอาชญากรรม แต่เมื่อได้เห็นผลการปฏิบัติงาน สัมผัสด้วยตัวเองในผลระดมการกวาดล้างอาชญากรรม ทำให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรมและเชื่อมั่นว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์และลดปัญหาอาชญากรรมลงได้อย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาเองตลอดระยะเวลาที่ได้มาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เมืองพัทยา นอกจากนี้นักท่องเที่ยวก็ยังมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการระดมกวาดล้างอาชญากรรมให้เพื่อนๆ หรือญาติๆ ได้รับรู้อีกด้วย ซึ่งเมื่อเมืองพัทยามีความปลอดภัยได้เขาก็อยากจะกลับมาอีก และบอกต่อเพื่อนหรือญาติให้มาเที่ยวประเทศไทยด้วย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตานักท่องเที่ยวอีกด้วย

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเมืองพัทยา ผู้ประกอบกิจการในเมืองพัทยา และ นักท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

2.1 ผู้ปฏิบัติหน้าที่

เพศ จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 55 คน (ร้อยละ 55.0) รองลงมาคือ เพศหญิงจำนวน 45 คน (ร้อยละ 45.0)

อายุ จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 39 คน (ร้อยละ 39.0) รองลงมาคือ อายุ 41-50 ปี จำนวน 25 คน (ร้อยละ 25.0) อายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 21 คน (ร้อยละ 21.0) และน้อยที่สุดคือ อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 15 คน (ร้อยละ 15.0)

การศึกษา จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 38.0) รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 32 คน (ร้อยละ 32.0) ระดับ

อนุปริญญา/ปวช./ปวส. จำนวน 27 คน (ร้อยละ 27.0) และน้อยที่สุดคือระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 3 คน (ร้อยละ 3.0)

รายได้ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่มีเงินเดือน 10001- 20000 บาทจำนวน 41 คน (ร้อยละ 41.0)รองลงมาก็คือ เงินเดือนต่ำกว่า 10000 บาท จำนวน 34 คน (ร้อยละ 34.0) เงินเดือน 20001 – 30000 บาท จำนวน 20 คน (ร้อยละ 20.0) เงินเดือน 30001-40000 บาท จำนวน 3 คน (ร้อยละ 3.0) และน้อยที่สุดคือ เงินเดือนมากกว่า 40001 บาท จำนวน 2 คน (ร้อยละ 2.0)

ระยะเวลารับราชการในพื้นที่เมืองพัทยา จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่มีระยะเวลารับราชการ 6-10 ปี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 34.0) รองลงมาก็คือ ระยะเวลารับราชการ ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 26 คน (ร้อยละ 26.0) ระยะเวลารับราชการ 11-15 ปี จำนวน 22 คน (ร้อยละ 22.0) และน้อยที่สุดคือ ระยะเวลารับราชการมากกว่า 15 ปี จำนวน 18 คน (ร้อยละ 18.0)

ความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยา ของตำรวจภูธรภาค 2

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ท่านเชื่อมั่นหรือไม่ว่าปัญหาอาชญากรรมลดลง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมาก็คือ ท่านคิดว่าการปฏิบัติการกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นในการมาท่องเที่ยวในเมืองพัทยาหรือไม่, ท่านมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ในครั้งนี้หรือไม่ , ท่านคิดว่าควรมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมเช่นนี้อีกหรือไม่และท่านคิดว่าเครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ในการสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่เพียงพอหรือไม่น้อยที่สุด

2.2 ผู้ประกอบการ

เพศ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 59 คน (ร้อยละ 59.0) รองลงมาก็คือ เพศหญิง จำนวน 41 คน (ร้อยละ 41.0)

อายุ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 40 คน (ร้อยละ 40.0) รองลงมาก็คือ อายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 22 คน (ร้อยละ 22.0) อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 21 คน (ร้อยละ 21.0) และน้อยที่สุดคือ อายุ 41-50 ปี จำนวน 17 คน (ร้อยละ 17.0)

การศึกษา จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจำนวน 42 คน (ร้อยละ 42.0)รองลงมาก็คือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 35 คน (ร้อยละ 35.0) ระดับ

อนุปริญญา/ปวช./ปวส. จำนวน 14 คน (ร้อยละ 14.0) และน้อยที่สุดคือระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 9 คน (ร้อยละ 9.0)

รายได้ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่มีเงินเดือน ต่ำกว่า 10000 บาทจำนวน 38 คน (ร้อยละ 38.0) รองลงมาคือ เงินเดือนต่ำกว่า 10001- 20000 บาท จำนวน 29 คน (ร้อยละ 29.0) เงินเดือน 20001 – 30000 บาท จำนวน 16 คน (ร้อยละ 16.0) เงินเดือน 30001-40000 บาท จำนวน 11 คน (ร้อยละ 11.0) และน้อยที่สุดคือ เงินเดือนมากกว่า 40001 บาท จำนวน 6 คน (ร้อยละ 6.0)

ระยะเวลารับราชการในพื้นที่เมืองพัทยา จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่มีระยะเวลา ประกอบกิจการ 6-10 ปีจำนวน 36 คน (ร้อยละ 36.0) รองลงมาคือ ระยะเวลาประกอบกิจการ 11-15 ปี จำนวน 30 คน (ร้อยละ 30.0) ระยะเวลาประกอบกิจการต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 18 คน (ร้อยละ 18.0) และน้อยที่สุดคือ ระยะเวลาประกอบกิจการมากกว่า 15 ปี จำนวน 16 คน (ร้อยละ 16.0)

ความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยา ของตำรวจภูธรภาค 2

จากการศึกษพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตาม แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาตามราย ข้อพบว่า ท่านคิดว่าหากจะสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแลและควบคุมปัญหา อาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การปฏิบัติงานอย่างมี ประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นและเข้ามาเที่ยวในเมืองพัทยามากขึ้น, ท่านมีความพึงพอใจในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรม เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิด กับนักท่องเที่ยว ท่านมีความมั่นใจว่าผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมในเขตพื้นที่เมืองพัทยามีผล ทำให้นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและท่านทราบการระดมกวาดล้าง อาชญากรรมในพื้นที่พัทยาของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือไม่

2.3 นักท่องเที่ยว

สัญชาติ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่เป็นชาวรัสเซีย จำนวน 37 คน (ร้อยละ 37.0) รองลงมาคือ สัญชาติเยอรมัน จำนวน 34 คน (ร้อยละ 34.0) และสัญชาติญี่ปุ่น จำนวน 29 คน (ร้อยละ 29.0)

เพศ จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 59 คน (ร้อยละ 59.0) รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน 41 คน (ร้อยละ 41.0)

อายุ จากการศึกษาพบว่า คนส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 40 คน (ร้อยละ 40.0) รองลงมาคือ อายุ 20-30 ปี จำนวน 22 คน (ร้อยละ 22.0) อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 21 คน (ร้อยละ 21.0) และน้อยที่สุดคือ อายุ 41-50 ปีจำนวน 17 คน (ร้อยละ 17.0)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองพัทยา จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีระยะเวลา ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองพัทยา 5 -7 วัน จำนวน 56 คน (ร้อยละ 56.0) รองลงมาคือ ระยะเวลาที่ อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองพัทยา 1 เดือน จำนวน 44 คน (ร้อยละ 44.0)

การรับรู้ข่าวสาร จากการศึกษาพบว่า คนส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารทางโทรทัศน์จำนวน 45 คน (ร้อยละ 45.0) รองลงมา คือการรับรู้ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต จำนวน 36 คน (ร้อยละ 36.0) และการรับรู้ข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ จำนวน 19 คน (ร้อยละ 19.0)

ความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยา ของตำรวจภูธรภาค 2

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตาม แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยารวมตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาตามราย ข้อพบว่า ท่านมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ เมื่อมีการระดมกวาดล้าง อาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ท่านมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่ตำรวจในการระดมกวาดล้างอาชญากรรม และท่านคิดว่าการระดมกวาดล้าง อาชญากรรม สามารถลดปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดกับนักท่องเที่ยวได้น้อยที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตาม แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยารวมตำรวจภูธรภาค 2 มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่เมืองพัทยารวมตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการ ระดมกวาดล้างอาชญากรรมครั้งนี้ ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นว่าปัญหาอาชญากรรม ลดลง สถิติการเกิดอาชญากรรมลดลง ผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์

ของผู้บังคับบัญชาที่จะช่วยสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกปลอดภัยตลอดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตเมืองพัทยา ซึ่งส่งผลทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่เมืองพัทยา ให้เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแล้วมีความปลอดภัยและรู้สึกอุ่นใจมากยิ่งขึ้น

2. ผู้ประกอบกิจการ มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในเมืองพัทยาเจริญเติบโตขึ้นกว่าเดิม ผู้ประกอบกิจการมีความพึงพอใจในผลการระดมกวาดล้างอาชญากรรมมากขึ้น และทางผู้ประกอบกิจการก็ยังมีการบูรณาการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแลและควบคุมปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวอีกด้วย เห็นได้จากการที่ผู้ประกอบกิจการมีการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และคอยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจอีกทางหนึ่ง ให้การทำงานมีความสะดวก รวดเร็วกว่าเดิม และสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

3. นักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 อยู่ในระดับมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีการระดมกวาดล้างอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้รู้สึกว่าตนเองมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากกว่าเดิม สามารถใช้ชีวิตท่องเที่ยวได้อย่างอุ่นใจและมีความสุขเพราะได้เห็นถึงวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่มีการดูแลเอาใจใส่ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมจากการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ ซึ่งเมื่อทำให้เมืองพัทยามีความปลอดภัยจากอาชญากรรม ก็จะส่งผลทำให้เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เมืองพัทยาเหมาะสมกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวต่อไป เมื่อเมืองพัทยามีความปลอดภัย ก็อยากจะกลับมาท่องเที่ยวอีก และบอกต่อเพื่อนหรือญาติให้มาเที่ยวประเทศไทยด้วย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตานักท่องเที่ยวต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิดา วงษ์พันธ์ (2544) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีต่อปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เจตคติของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนใหญ่จะเห็นด้วยในประเด็นต่อไปนี้คือ มีความรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ระบบการขนส่งมีความสะดวกและปลอดภัย มีความรู้สึกปลอดภัยต่อที่พัก

สามารถไว้วางใจภาครัฐได้ และนักท่องเที่ยวต่างประเทศส่วนใหม่มีแนวโน้มที่จะกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการระดมกวาดล้างอาชญากรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยาของตำรวจภูธรภาค 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการสำรวจความต้องการและการบริการด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ในเขตเมืองพัทยามีความเพียงพอ ทัวถึง และมีประสิทธิภาพหรือไม่ จากนั้นจึงต้องมีการเพิ่มงบประมาณในการจัดสาธารณูปโภคอย่างมีประสิทธิภาพในเขตเมืองพัทยา เพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของกลุ่มนักท่องเที่ยว

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรกำหนดนโยบายให้มีการส่งเสริมภาพพจน์ที่ดีของกาปฏิบัติ งานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ให้เพิ่มกำลังพลและงบประมาณเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและจำนวนประชากรในเขตเมืองพัทยาที่เปลี่ยนแปลงไป ให้การสนับสนุนตอบแทนรางวัลให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจที่ปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ ทุมเท ซื่อสัตย์สุจริต และมีความประพฤติดี และเผยแพร่ไปยังสื่อมวลชนต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเผยแพร่การลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีการปฏิบัติงานที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือระหว่างตำรวจและกลุ่มประชาชนในกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

3. เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องปฏิบัติหน้าที่ไม่เฉพาะเพียงการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเพียงเท่านั้น แต่จะต้องปฏิบัติงานในลักษณะมีอาชีพ มีความรู้ก้าวหน้าและกว้างขวาง ควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีคุณธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัย เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน ต้องมีความเต็มใจให้บริการแก่กลุ่มประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม มีวินัยและมีจิตสำนึกของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ เพื่อเป็นประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจและให้บริการในยามที่นักท่องเที่ยวได้รับความเดือดร้อนทุกเรื่องในการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

4. เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีการเสริมสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในพื้นที่ ทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อใจและไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่โดยยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การตรวจตราในเมืองพัทยาศรมีลักษณะการดำเนินงานที่ปิดช่องโอกาสไม่ให้นักท่องเที่ยวเห็นจุดอ่อนและใช้โอกาสนั้นประกอบอาชญากรรม

ตลอดจนนักท่องเที่ยวสามารถให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเป็นแหล่งข่าวและแจ้งเบาะแสต่างๆ เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมต่อไป

5. เสริมสร้างความเชื่อมั่นในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในการท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยใช้สื่อต่างๆ ตั้งแต่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เช่น แผ่นพับ ข้อมูล โปสเตอร์ สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และข้อมูลข่าวสารทางสารทางสารสนเทศ หรือเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการแจ้งเตือนและการระมัดระวังอันตรายที่อาจเกิดขึ้นให้กับนักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลและสามารถป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นได้

รายการอ้างอิง

- นิคม จารุมณี.(2536). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี.(2526). หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์
- อาทิตย์ ศิริธร.(2541). วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวของไทยพุทธศักราช 2545. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
- กาญจนา อรุณสุขจุฑา.(2546).ความพึงพอใจของสมาชิกสหกรณ์ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ การเกษตรไชยปราการจำกัด อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชลิต อนันตรังสี .(2546).ทัศนคติของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจ สถานีตำรวจภูธรอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์ ศ.ม. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ชูสวัสดิ์ จันทรโรจรกิจ.(2541).การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่เขตความรับผิดชอบของสถานีตำรวจห้วยขวาง.ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ชาคริต ถิ่นจันทร์.(2545).ความร่วมมือของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- ทวีพงษ์ หินคำ.(2541).ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานสุขาภิบาลตำบลริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ธनिया ปัญญาแก้ว.(2541). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของข้าราชการครูในจังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ธีรชัย เต็ดชาด.(2544).การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลหลักสอง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปกรณ์ มณีปกรณ.(2546).การสร้างเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยา และงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปิยะ อุทาโย.(2539).ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการงานตำรวจ.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- วาณี ทองเสวต.(2547).ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดวิทยาลัยพยาบาลเพื่อการรุณย์. วิทยาลัยพยาบาลเพื่อการรุณย์
- สุธิดา วงษ์พันธ์.(2544).ทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในจังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สมชาย นุ่มโต.(2541).บทบาทของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมตามความคาดหวังของผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรในเขตจังหวัดนนทบุรี.วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
- อนุวัฒน์ อังคสยาวัฒน์ .(2539).ความพร้อมในการป้องกันอาชญากรรมของผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรเขตสถานีตำรวจนครบาลตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล

การจัดเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์
การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา
Organizing new special events in public relations
for Continuing in Graduate study

ศิริัญญา วิรุณราช (Sirinya Wiroomrath)

ดร., ประจําบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Graduate School of Commerce, Burapha University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การจัดเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ 2) เพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา 3) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการเก็บข้อมูลกับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2559 โดยใช้โปรแกรม G*power กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สถิติเชิงพรรณนา, $\bar{x}$, ร้อยละ, และพิสัยฐานสมมติฐานโดยใช้ ANOVA F-test โดยมีตัวแปรอิสระคือ ประเภทของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีระดับของตัวแปรแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กำหนดค่า effect size เท่ากับ 0.25 (อิทธิพลระดับปานกลาง) ค่าความคลาดเคลื่อน (α เท่ากับ 0.05) และค่าอำนาจการทดสอบ power เท่ากับ 0.80 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 159 คน (Faul, Erdfelder, Lang & Buchner, 2007)

จากผลการวิจัย พบว่า 1. การจัดกิจกรรมพิเศษ กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงานสถาบันการศึกษามากที่สุด 2. ในการจัดกิจกรรมเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงานสถาบันการศึกษา ควรมีกิจกรรมบรรยายหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการสอน และมีสาธิตการเรียนให้ดูด้วยของนักศึกษา และ 3. ปัจจัย

ศิริยุญา วิรุณราช

ส่วนบุคคลแตกต่างกัน ความสนใจต่อการเรียนต่อระดับบัณฑิตศึกษาในเรื่องของอายุและประเภทของมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน

คำสำคัญ: การจัดเหตุการณ์พิเศษ, การจัดเหตุการณ์พิเศษในการประชาสัมพันธ์, การประชาสัมพันธ์การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

Abstract

Organizing new special events in public relations for Continuing in Graduate study have Objective are 1) To study the level of opinion of postgraduate students on special activities. 2) To study postgraduate students' participation in special events; Criteria and conditions. 3) To find the format of activities. A random sampling was used to collect data for the graduate students of the university in the eastern in the academic year 2016. Using the G * power program, the data were analyzed using ANOVA. (Alpha equals 0.05) and test power was 0.80. 159 subjects (Faul, Erdfelder, Lang & Buchner, 2007) for non-responders.

Special events organized in the form of open-air exhibitions. Open House institutions are the activities that the sample agreed. Topics in teaching or modeling in real teaching, so that those who are interested in experiencing the atmosphere and content of this kind of learning must be. Exhibitions and Exhibitions (Booths, Exhibitions, Exhibitions) Exhibitions that deal with conferences with exhibitions are organized as temporary exhibitions. Content related to daily exercise and daily exercise. Out of sight, people who attend this event need to have a media attendance at the party. Please refer to the next course.

Keywords: Special events, special events in public relations, public relations, graduate studies

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในการจัดการการศึกษาของประเทศไทยนั้นมีการศึกษาที่เป็นภาคบังคับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 และการพัฒนาการศึกษา

ของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีการจัดระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การศึกษาในระบบมีสองระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา 1. การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นสามระดับ 1.1 การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3 – 6 ปี 1.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี 1.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ ดังนี้ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท ดังนี้ ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือ ศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป 2. การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา การใช้คำว่า "อุดมศึกษา" แทนคำว่า "การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย" ก็เพื่อให้ครอบคลุมการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ที่เรียนภายหลังที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ทั้งนี้ การศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปีโดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาภาคบังคับนั้นต่างจากการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่บังคับให้ประชาชนต้องเข้าเรียนแต่เป็นสิทธิของคนไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

สำหรับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและดุขุภักดิ์นั้นเป็นการศึกษาที่ไม่ได้บังคับให้ประชาชนต้องเข้าเรียนแต่เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเลือกเรียนเอง ดังนั้นมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาจำนวน 156 แห่ง ที่รัฐและเอกชนรวมกัน

(กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2558) จะต้องมีรูปแบบในการสรรหาและคัดเลือกบุคคลเข้ามาศึกษาในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตที่แตกต่างกัน และมีการประชาสัมพันธ์ที่ใช้วิธีใหม่ๆ ให้ถึงกลุ่มเป้าหมายเพราะ สถานการณ์ที่ปรากฏทั่วไปเป็นที่ประจักษ์ว่า นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2559)

ดังนั้นการประชาสัมพันธ์รูปแบบใหม่ๆ ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมายได้สัมผัสได้ใกล้ชิด เพื่อความเข้าใจและเกิดศรัทธาสูงสุดโดยเฉพาะนิสิตปริญญาตรีปีที่ 4 ที่จะจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จะได้เรียนรู้และรู้จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา วิธีการใหม่ๆ ที่นิยมได้แก่การจัดเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ เพื่อให้เกิดความสนใจในการศึกษาต่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ
2. เพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

ประเภทของเครื่องมือและสื่อที่ใช้ในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์

Kotler (2000) ได้ให้รายละเอียดว่า เครื่องมือและสื่อที่ใช้ในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์นั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน เช่น สื่อบุคคล (Personal media) คำพูด (Spoken words) ส่วนสื่อมวลชน (Mass media) ก็คือ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่นๆ อีก อันได้แก่ สิ่งพิมพ์ และเอกสาร (Printed media) วารสาร นิตยสาร ภาพนิ่ง फिल्म สคริป จดหมายข่าว โปสเตอร์และป้ายประกาศ การโฆษณาสถาบัน หรือการโฆษณาเพื่อการประชาสัมพันธ์ และการจัดเหตุการณ์พิเศษต่างๆ (Special Events) เป็นต้น

เหตุการณ์พิเศษ (Special event) ถือเป็นกิจกรรมทางการประชาสัมพันธ์ซึ่งใช้เป็นสื่อหรือ เครื่องมือในด้านการประชาสัมพันธ์ (the tool of PR) เกรียงไกร กาญจนะภักดี (2555: 67-79) สอดคล้องกับ Kotler (2000) ได้สรุป รูปแบบของกิจกรรมตามประเภทของกิจกรรมพิเศษ มีดังนี้

1. การจัดวันและสัปดาห์พิเศษ (Special Days and Weeks) ลักษณะรายละเอียด ได้แก่ การที่หน่วยงาน, องค์กรเลือกจัดงานโดยอ้างเหตุพิเศษ โดยกำหนดวันขึ้นมาแบบเจาะจงเป็นวันหรือเป็นระยะเป็นสัปดาห์

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย โดยเลือกกำหนดวันขึ้นมา เช่น วันเกิด สัปดาห์เกิดมหาวิทยาลัย หรือ ครบรอบเฉลิมฉลอง เป็นต้น แสดงความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยในด้านต่างๆ

2. การจัดการแสดงและนิทรรศการ (Display and Exhibitions) มีรายละเอียด ได้แก่ การที่หน่วยงาน องค์กรจัดการแสดงเป็นบอร์ดนิทรรศการ หรือใช้ระบบจออิเล็กทรอนิกส์ แสดงกิจกรรม ความก้าวหน้าของผลงานที่ผ่านมา

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย โดยจัดบอร์ดนิทรรศการหรือแสดงในระบบจออิเล็กทรอนิกส์ แสดง จำนวนหลักสูตรศิษย์เก่าที่เจริญก้าวหน้า ความก้าวหน้า จุดเด่นด้านต่างๆของมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เป็นต้น นิสิตเก่าที่ประสบความสำเร็จ

3. การพบปะและการประชุม (Meeting and Conferences) มีรายละเอียด ได้แก่ การเปิดโอกาส ให้บุคคลหลายกลุ่ม มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิด แลกเปลี่ยนความรู้ต่างๆหรือ แสวงหาข้อสรุปของการแก้ปัญหา หรือแนวทางพัฒนา

นั้นอาจจะนำมาใช้ กับมหาวิทยาลัย โดนจัดให้ผู้สนใจเรียนต่อมาประชุม มาพบปะอาจารย์, ศิษย์เก่า ได้พูดคุยในแก้มุมการเรียนรู้ ความก้าวหน้าหลังจบการศึกษา เป็นต้น แลกเปลี่ยนประสบการณ์

4. การจัดงานวันครบรอบปี (Anniversaries) มีรายละเอียดได้แก่ การที่หน่วยงาน องค์กรนิยมจัดงานครบรอบวันก่อตั้ง โดยให้ความสำคัญ เพื่อแสดงให้รู้ว่า หน่วยงานองค์กรมีอายุครบปีที่เท่าไร ยิ่งอายุครบจำนวนปีมากยิ่งขึ้นแสดงให้เห็นถึง ความมั่นคง ความมีชื่อเสียง เกียรติยศ

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย โดยเมื่อครบรอบอายุ จำนวนปีที่เท่าไรก็จัดงานมีกิจกรรมวันครบรอบ หรือจัดศิษย์เก่าดีเด่นสาขาต่างๆและเชิญกลุ่มเป้าหมายมาในงาน เพื่อให้สัมผัสและจะเกิดความรู้สึกประทับใจในการประสงค์เรียนต่อไป มีอภิปรายทางวิชาการ

5. การให้รางวัลพิเศษ (Special Awards) มีรายละเอียด ได้แก่ การที่หน่วยงาน องค์กร มีการให้รางวัลพิเศษ ในกรณีที่พนักงานองค์กรปฏิบัติงาน จนเป็นที่ประจักษ์ของสังคม หรืออาจจะมอบให้กับประชาชนทั่วไป จากนโยบายองค์กรที่กำหนดไว้ก็ได้

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัยโดยหากมีนักศึกษา อาจารย์ หรือประชาชนที่มีส่วนได้เสีย ปฏิบัติงานเป็นที่ประจักษ์ของสังคม ทั้งที่เป็นงานประจำ หรืองานที่เกี่ยวกับสังคมหรือทำประโยชน์ ให้มหาวิทยาลัยโดยตรง อาจจะให้รางวัลพิเศษ และเผยแพร่ออกสื่อต่างๆให้คนได้พบเห็นเกิดความชอบต่อไป

6. การเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงาน องค์กร (Open House) มีรายละเอียด ได้แก่ การที่หน่วยงาน องค์กร ต้องการให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ทราบว่า บัดนี้มีกิจกรรม มีการผลิต มีอะไรแปลกใหม่ ที่มีประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายก็ดำเนินการเชิญชวนให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามาดู เยี่ยมชมมีการอธิบายงาน หรือจุดแสดงต่างๆให้กับกลุ่มเป้าหมายเข้าใจ และเกิดความศรัทธา สามารถนำไปบอกต่อได้

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย ได้โดยการเปิดมหาวิทยาลัย ให้กลุ่มเป้าหมาย ที่จะเรียนต่อระดับบัณฑิตศึกษา เข้าเยี่ยมชมคณะวิชาต่างๆทั้งนี้จะต้องจัดศิษย์ปัจจุบันหรืออาจารย์คอยอธิบาย เรื่องต่างๆประกอบด้วย เสนอมีการเรียนการสอน

7. การจัดงานประกวด (Contest) มีรายละเอียด ได้แก่ การที่หน่วยคน องค์กร จัดประกวดต่างๆเช่น เรียงความ เรื่องเกี่ยวกับคนหรือภารกิจที่เกี่ยวข้องกับหน่วยคน องค์กร หรือ เรื่องที่สังคมสนใจ และมอบรางวัลและออกข่าวตามสื่อต่างๆจะทำให้คนรู้จักหน่วยงานองค์กรมากขึ้น ติดหู ติดตาตลอดเวลา

นั้นอาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัยได้ โดยที่มหาวิทยาลัย หรือคณะวิชา จัดประกวดจัดการแข่งขันต่างๆตามศาสตร์ ของแต่ละคณะ ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่จะเรียนต่อ ได้มาเข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดความคุ้นเคยกันมากขึ้น เช่น ตอบคำถาม

8. การจัดขบวนแห่ (Parades and Pageants) มีรายละเอียด ได้แก่ การที่บุคลากรของหน่วยงานองค์กร จัดขบวนแห่ รถตกแต่ง หรือเดินแสดงในงานของจังหวัด ของกระทรวงหรือ งานใหญ่ๆ ตามประเพณีต่างๆ ทำให้หน่วยงาน องค์กร ได้แสดงให้ประชาชนเห็น ได้รู้จัก หน่วยงานนั้น องค์กรนั้น

อาจนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย คือ เข้าร่วมขบวนแห่ในโอกาสพิเศษต่างๆของจังหวัด ได้แก่ งานประจำปีของจังหวัด การเดินแห่ณรงค์กิจกรรมสนับสนุนหรือต่อต้าน อบายมุขต่างๆและการณรงค์ต่างๆเชิงสร้างสรรค์ถูกกฎหมาย

9. การอุปถัมภ์งานของชุมชน (Sponsored Community Events) หมายถึงการที่หน่วยงานหรือองค์กร ดำเนินการทำ CSR ช่วยสนับสนุนการเงิน หรือ บุคลากรลงไปช่วยกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น อาหารกลางวันนักเรียน สนับสนุนการปลูกป่าในหมู่บ้าน งานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ จะเกิดการรู้จักแบบนาช่วยเหลือ

อาจนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย โดยการที่มหาวิทยาลัยเข้าช่วยเหลือสถาบันการศึกษา หรือ กิจกรรมในสังคมที่ผู้ปกครองนักศึกษา ดำเนินกิจกรรม เช่น งานบุญ งานแข่งขันกีฬาประเพณี โดยจะจัดสนับสนุนเงิน หรืออาจารย์ลาไปช่วย จะทำให้คนรู้จักศรัทธา

10. การให้ความสนับสนุนแก่องค์กรต่างๆ(Sponsored Organization) มีรายละเอียด หมายถึง การให้งบประมาณ หรือ บุคคลกร เข้าไปส่งเสริมอาชีพ ที่ชุมชนดำเนินการอยู่มีปัญหาเข้าไปช่วยเหลือ หรือต้องการพัฒนานวัตกรรมต่างๆก็เข้าไปช่วยเหลือ

มหาวิทยาลัยอาจจะนำมาใช้ ในรูปแบบสนับสนุนงบประมาณ อาจารย์ลงไปช่วย OTOP วิสาหกิจ-ชุมชน ให้พัฒนาสินค้าตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ จะสร้างความเชื่อถือ หรือศรัทธา

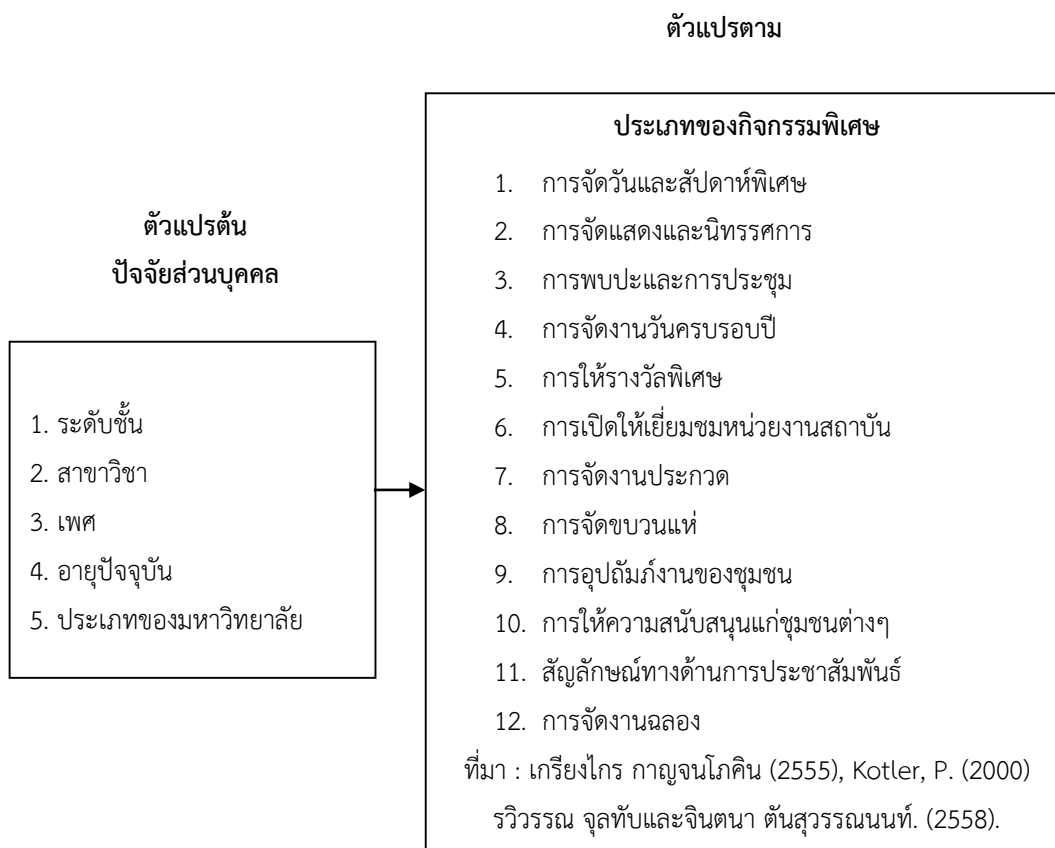
11. สัญลักษณ์ทางการประชาสัมพันธ์ (Public Relations Personalities) มีรายละเอียด คือ คัดเลือกพนักงานที่มีความโดดเด่น เช่น สวยหล่อ หรือมีบุคลิกขบขันที่จดจำง่าย เป็นที่ชื่นชมของสังคมดำเนินการเป็นตัวแทนหน่วยงาน องค์กรในการดำเนินกิจการออกพบปะผู้คน เพื่อความจดจำหน่วยงานหรือองค์กรที่ผู้ชนเ็นทำงานอยู่ อาศัยอยู่

มหาวิทยาลัยอาจจะนำมาใช้ได้ คือ มีตัวแทนที่ออกพบปะสังคมบ่อยๆจนคนจำได้ว่า คือใครมาจากมหาวิทยาลัยไหน เช่น จะเป็นอาจารย์หรือนักศึกษา

12. การจัดงานฉลอง (Dedications) มีรายละเอียด ได้แก่ การจัดงานที่มีการพบปะและเฉลิมฉลอง อาจจะมีการเข้าร่วมแสดงความยินดี ร่วมพุดร่วมคุย หรืออาจจะมีการดื่มเครื่องดื่มรับประทานอาหาร ร้องเพลง กล่าวยกย่อง โดยเชิญคนเข้าร่วมงาน ตามกลุ่มที่หน่วยงานองค์กรต้องการ

อาจจะนำมาใช้กับมหาวิทยาลัย คือ เมื่อมหาวิทยาลัยจัดฉลองงานอะไร ก็เชิญกลุ่มเป้าหมายนักศึกษาปริญญาตรี หรือผู้ที่จบการศึกษาแล้ว ยังไม่ได้เรียนต่อ เข้ามาร่วมงานด้วยเพื่อเข้าใกล้และเข้าใจมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น เชิญคนเข้ามาช่วยเฉลิมฉลองในลักษณะกิจกรรมต่างๆพบว่า มหาวิทยาลัยควรที่จะมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่การตลาด

กรอบแนวคิดการทำวิจัย

สมมติฐาน

ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมายที่ตัดสินใจเรียนระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แตกต่างกัน ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษในเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ที่มหาวิทยาลัยจัดแตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2559 ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม G*power กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สถิติ -test ANOVA โดยมีตัวแปรอิสระคือ ประเภทของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีระดับของตัวแปรแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กำหนดค่า effect size เท่ากับ 0.25 (อิทธิพลระดับปานกลาง) ค่าความคลาดเคลื่อน (α เท่ากับ 0.05) และค่าอำนาจการทดสอบ power เท่ากับ 0.80 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 159 คน (Faul, Erdfelder, Lang & Buchner, 2007)

การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการเก็บข้อมูลกับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงที่ศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2559

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1.1 ระดับชั้น

1.2 เพศ

1.3 อายุ

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

ความคิดเห็นการเปิดรับกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ (Special Event) ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง ได้แก่

- มหาวิทยาลัยจัดวันและสัปดาห์พิเศษ
- มหาวิทยาลัยจัดแสดงและนิทรรศการ
 - มหาวิทยาลัยจัดการพบปะและประชุม
- มหาวิทยาลัยจัดงานวันครบรอบ
- มหาวิทยาลัยให้รางวัลพิเศษ
- มหาวิทยาลัยให้เยี่ยมชมหน่วยงาน องค์กร
- มหาวิทยาลัยจัดงานประกวด
- มหาวิทยาลัยจัดขบวนแห่
- มหาวิทยาลัยให้งานอุปถัมภ์งานของชุมชน
- มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนชุมชน
- มหาวิทยาลัยให้บุคคลแสดงจัดงานด้านการประชาสัมพันธ์
- มหาวิทยาลัยจัดงานฉลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเอง โดยชุดแบบสอบถามแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการเปิดรับกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นมาตราอันตรภาคชั้น (Interval Scale)

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการให้ข้อเสนอแนะการจัดการเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์การศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ออกแบบสอบถาม จัดทำ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
2. นำแบบสอบถามไปทำการสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 159 คน เป็นแบบสอบถามชนิดที่ให้กลุ่มเป้าหมายกรอกคำตอบด้วยตนเอง (Self Administered Questionnaire) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2560 ถึง เดือนพฤษภาคม 2560
3. นำแบบสอบถามที่ได้กลับคืน ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับและดำเนินการขั้นต่อไป หากพบไม่สมบูรณ์จะต้องเก็บใหม่ให้ครบจำนวน
4. ทำการบันทึกคำตอบในแบบสอบถาม เพื่อประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์
5. นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางและการบรรยายประกอบ
6. จัดทำ Focus Group กับผู้เกี่ยวข้องเรื่องการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ
7. ได้ข้อสรุปการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ ในการประชาสัมพันธ์การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ใช้คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ และส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำเสนอในรูปตารางประกอบการแปลความหมายเชิงบรรยาย เพื่ออธิบายข้อมูลในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับชั้น, สาขาวิชา, เพศ, อายุ, ประเภทของมหาวิทยาลัย

1.2 การเปิดรับกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ (Special Events) ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออก

2. การวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) โดยนำข้อมูลมาคำนวณและใช้สถิติวิเคราะห์ดังนี้

สมมติฐานที่นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออก ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีการเปิดรับประเภทกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษแตกต่างกัน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติ t-test ระดับชั้น, เพศ, และสถิติแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of Variances) กับกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป ได้แก่ อายุ และประเภทของมหาวิทยาลัย เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของการเปิดรับประเภทกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในภาคตะวันออก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สรุปความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ

จากการที่สำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างนิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา ร่วมกับ การประชุมกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดกิจกรรมพิเศษ ได้ผลว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมพิเศษ โดยเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับบัณฑิตศึกษาอยู่ที่ 3 กิจกรรม ดังนี้

อันดับที่ 1 การจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบการเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงานสถาบัน Open House เป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด โดยมีค่าระดับความคิดเห็นอยู่ที่ ค่าเฉลี่ย 4.43 และรูปแบบการจัด ควรที่จะมีการบรรยายในหัวข้อต่างๆที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือ จำลองสถานการณ์ในการเรียนการสอนจริงเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้สัมผัสกับบรรยากาศและเนื้อหาในการเรียน ดังนั้นจะต้องเลือกอาจารย์ที่สามารถสอนแล้วสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่สนใจได้ภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมงสำหรับการบรรยายและต้องเลือกวิชาที่สนุกและผู้สนใจสามารถเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องเตรียมการให้เป็นอย่างดีสำหรับการจัด Open house คือ การวางแผนเป้าหมายของกลุ่มที่จะเข้าร่วมงาน การเรียงลำดับงานให้เป็นไปอย่างเข้าใจง่าย

อันดับที่ 2 เป็นการจัดแสดงและนิทรรศการ Display and Exhibitions (ออกบูธ, จัดแสดงสินค้า, นิทรรศการ) เห็นด้วยในระดับมากโดยมีค่าระดับความคิดเห็นอยู่ที่ ค่าเฉลี่ย 3.92 โดยความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าควรที่จะมีการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับบริบทของคณะนั้นๆ โดยการจัดนิทรรศการให้เป็นไปตามรูปแบบการจัดนิทรรศการแบบชั่วคราว ที่นิยมใช้แสดงเรื่องราว เนื้อหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในวาระ หรือโอกาสพิเศษ มีระยะเวลาของการจัดแสดงสั้นๆ อาจเป็นเวลา 2-3 วัน หรือ 1 เดือน การจัดนิทรรศการชั่วคราวจะมุ่งเน้นไปยังเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับคณะ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวบริบทของคณะ โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้ชมเฉพาะกลุ่ม รูปแบบการจัดจึงต้องแปลกใหม่ มีน่าสนใจสูง โดยการสร้างความสนใจจะต้องเริ่มจากการออกแบบบูธให้เข้ากับบริบทของคณะ ต้องสร้าง หน่วยงาน สัญลักษณ์ (logo) ของงาน สโลแกน (slogan) สั้นๆ โดยสโลแกนหรือโลโก้ต้องมีความหมายที่กินใจ และมีสัมผัสพ้องรูปพ้องเสียง และต้องเป็นตัวอักษรที่กระชับ ไม่เล็กหรือไม่ใหญ่จนเกินไป และที่สำคัญต้องมี ภาพ วิดีโอ หุ่นจำลอง หรือแม้กระทั่งอาจารย์ที่สอนอยู่ในคณะนั้นๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบของการออกบูธหรือจัดนิทรรศการด้วยเพื่อดึงดูด การจัดเตรียมสถานที่เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ต้องเลือกสถานที่ที่เหมาะสม หากสถานที่ไม่เอื้ออำนวยในการจัดให้ตกแต่งให้สวยงาม

อันดับที่ 3 การจัดงานฉลอง Dedications (จัดงานฉลองและแนะนำหลักสูตรใหม่เห็นด้วยในระดับมาก (3.91) จัดงานเลี้ยงจะต้องเป็นงานเลี้ยงที่ออกสู่สายตาคนภายนอกด้วยดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งว่าจะต้องมีสื่อมวลชนมาเกี่ยวข้องมาเกี่ยวข้อง เพื่อที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของงานเลี้ยงที่จัดขึ้นเพื่อแนะนำหลักสูตรใหม่ต่อไป

ตอนที่ 2 สรุปการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย ระดับชั้นการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา เพศ อายุ และประเภทมหาวิทยาลัย เป็นดังนี้

ระดับชั้นของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม คือระดับปริญญาโทชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 79.9 และปริญญาโทชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 17.5 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มีความคิดเห็นต่อประเภทการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ 12 กิจกรรมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นแต่ละกิจกรรม จำนวน 12 กิจกรรม พบว่า นิสิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรม 3 อันดับแรกช่วยให้ นิสิตบอกต่อคนมาเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา ดังนั้นอันดับ 1 Open house (จัดงาน open house) อันดับ 2 Display and Exhibitions (ออกบูธ, จัดแสดงสินค้า, นิทรรศการ) อันดับ 3 Dedications (จัดงานฉลองและแนะนำหลักสูตรใหม่)

นิสิตเพศชายและหญิง มีความคิดเห็นต่อประเภทการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ 12 กิจกรรมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นแต่ละกิจกรรม จำนวน 12 กิจกรรม พบว่า นิสิตเพศชายและหญิง เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรม 3 อันดับแรกช่วยให้นิสิตบอกต่อคนมาเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา ดังนี้ อันดับ 1 Open house (จัดงาน open house) อันดับ 2 Display and Exhibitions (ออกบูธ, จัดแสดงสินค้า, นิทรรศการ) อันดับ 3 Dedications (จัดงานฉลองและแนะนำหลักสูตรใหม่)

นิสิตที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ ประเภทการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ 12 กิจกรรมแตกต่างกัน เมื่อแยกประเภทการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน พบว่า อายุ 24 – 39 ปี และอายุ 55 ปีขึ้นไป ช่วยบอกต่อคนมาเรียนฯ น้อยกว่า อายุ นิสิตอายุ 40-55 ปี ในการจัดกิจกรรม 8 ประเภท ดังนี้ 1.การจัดวันและสัปดาห์พิเศษ (Special Days and Weeks) 2.การจัดแสดงและนิทรรศการ (Display and Exhibitions) 3.การจัดงานวันครบรอบปี (Anniversaries) 4.การจัดขบวนแห่ (Parades and Pageants) 5.การอุปถัมภ์งานของชุมชน (Sponsored Community Events) 6.การให้ความสนับสนุนแก่ชุมชนต่างๆ (Sponsored Organization) 7.สัญลักษณ์ทางด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Relations Personalities) 8.การจัดงานฉลอง (Dedications)

ตอนที่ 3 สรุปรูปแบบการจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

การจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบการเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงานสถาบัน Open House เป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด การจัดงาน Open House ระดับมากที่สุด และการเปิดให้หน่วยงานภายนอกมาดูงาน รูปแบบการจัด ควรที่จะมีการบรรยายในหัวข้อต่างๆที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือ จำลองสถานการณ์ในการเรียนการสอนจริงเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้สัมผัสกับบรรยากาศและเนื้อหาในการเรียน ดังนั้นจะต้องเลือกอาจารย์ที่สามารถสอนแล้วสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่สนใจได้ภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมงสำหรับการบรรยายและต้องเลือกวิชาที่สนุกและผู้สนใจสามารถเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องเตรียมการให้เป็นอย่างดีสำหรับการจัด Open house คือ การวางแผนเป้าหมายของกลุ่มที่จะเข้าร่วมงาน การเรียงลำดับงานให้เป็นไปอย่างเข้าใจง่าย

ดังนั้น คณะ วิทยาลัย จะต้องมีการพัฒนาทุกรูปแบบเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น กำหนดแผนงาน เพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ สามารถแสดงให้เห็นด้วยเอกสารภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว ชื่นงาน ให้ตรวจสอบได้ตลอดเวลา และเมื่อถึงเวลาเหมาะสมก็นำมาแสดงในวัน Open House การจัดกิจกรรมทดลองเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน ก็เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่ควรจะมีในกิจกรรม open house ด้วย อีกทั้งต้องแสดงศักยภาพของ

คณาจารย์โดยให้คณาจารย์คอยให้คำปรึกษาในบริบทที่เกี่ยวข้องกับคณะ เช่นคณะบริหารธุรกิจ คณาจารย์อาจจะให้คำปรึกษาในวันที่จัดกิจกรรมเปิดบ้าน โดยการใช้คำปรึกษาทางด้านการตลาด แก่ธุรกิจ ให้คำปรึกษาเรื่องการจัดการกำลังคนในการทำงาน หรือให้คำปรึกษาเรื่องการทำงานงบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้ก็จะช่วยให้ผู้ที่สนใจ จะเข้าศึกษาต่อตัดสินใจเข้าศึกษาต่อได้ง่ายยิ่งขึ้น

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบการเปิดให้เยี่ยมชมหน่วยงานสถาบัน Open House เป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยต่อการจัดงาน Open House ระดับมากที่สุด และการเปิดให้หน่วยงานภายนอกมาดูงาน ระดับมาก ดังที่ Leonard H. Hoyle (2012) กล่าวว่า การเปิดให้เยี่ยมชมสถาบัน ประชาชน การเปิดให้เยี่ยมชมสถาบันนี้จะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไป ทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ เข้าเยี่ยมชม มิใช่เปิดให้ชมแต่เฉพาะประชาชนบางกลุ่ม กีดกันก่อให้เกิดความรู้สึกว่า ลำเอียง หรือ เลือกที่รักมักที่ชัง และรูปแบบการจัด ควรที่จะมีการบรรยายในหัวข้อต่างๆที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือ จำลองสถานการณ์ในการเรียนการสอนจริง เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้สัมผัสกับบรรยากาศและเนื้อหาในการเรียน ดังนั้นจะต้องเลือกอาจารย์ที่สามารถสอนแล้วสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่สนใจได้ภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมงสำหรับการบรรยายและต้องเลือกวิชาที่สนุกและผู้สนใจสามารถเข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับ กมล ชัยวัฒน์ (2551). ที่ว่าการเข้าเยี่ยมชมเสมอ เช่น กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา กลุ่มเกษตรกร กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มสื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งบริษัทก็จะนำชมกิจการต่างๆ เช่น นำชมหน่วยงานแผนกต่างๆ นำชมโรงงาน การแสดงสาธิตต่างๆ ระบบการทำงาน รวมทั้งการบรรยายสรุปในห้องประชุมหรือฉายภาพยนตร์ให้ดูประกอบด้วย อีกทั้งสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องเตรียมการให้เป็นอย่างดีสำหรับการจัด Open house คือ การวางแผนเป้าหมายของกลุ่มที่จะเข้าร่วมงาน การเรียงลำดับงานให้เป็นไปอย่างเข้าใจง่าย

การจัดแสดงและนิทรรศการ Display and Exhibitions (ออกบูธ, จัดแสดงสินค้า ,นิทรรศการ) โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยต่อการจัดงานแสดงสินค้า ระดับมาก รองลงมาเป็นการจัดนิทรรศการ โดยความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าควรที่จะมีการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับบริบทของคณะนั้นๆ โดยการจัดนิทรรศการให้เป็นไปตามรูปแบบการจัดนิทรรศการแบบชั่วคราว ที่นิยมใช้แสดงเรื่องราว เนื้อหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในวาระ หรือโอกาสพิเศษ มีระยะเวลาของการจัดแสดงสั้นๆอาจเป็นเวลา 2-3 วัน หรือ 1 เดือน การจัดนิทรรศการชั่วคราวจะมุ่งเน้นไปยังเนื้อหา ข้อมูลเกี่ยวกับคณะ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวบริบทของคณะ โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้ชมเฉพาะกลุ่ม รูปแบบการจัดจึงต้องแปลกใหม่ มีน่าสนใจสูง โดยการสร้างความสนใจจะต้องเริ่มจากการออกแบบ

บุทให้เข้ากับบริบทของคณะ ต้องสร้าง หน่วยงาน สัญลักษณ์ (logo) ของงาน สโลแกน (slogan) สั้นๆ โดยสโลแกนหรือโลโก้ต้องมีความหมายที่กินใจ และมีสัมผัสพ้องรูปพ้องเสียง และต้องเป็นตัวอักษรที่กระชับ ไม่เล็กหรือไม่ใหญ่จนเกินไป และที่สำคัญต้องมี ภาพ วิดีโอ ทุนจำลอง หรือแม้กระทั่งอาจารย์ที่สอนอยู่ในคณะนั้นๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบของการออกบูธหรือจัดนิทรรศการด้วยเพื่อดึงดูด การจัดเตรียมสถานที่เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ต้องเลือกสถานที่ๆเหมาะสม หากสถานที่ไม่เอื้ออำนวยในการจัดให้ตกแต่งให้สวยงาม

การจัดงานฉลอง Dedications จัดงานฉลองและแนะนำหลักสูตรใหม่ เห็นด้วยในระดับมาก โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยต่อการจัดงานฉลองและแนะนำหลักสูตรใหม่ ระดับมาก งานจัดงานเลี้ยงจะต้องเป็นงานเลี้ยงที่ออกสู่สายตาคนภายนอกด้วยดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งว่าจะต้องมีสื่อมวลชนมาเกี่ยวข้องมาเกี่ยวข้อง เพื่อที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของงานเลี้ยงที่จัดขึ้นเพื่อแนะนำหลักสูตรใหม่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการจัดกิจกรรม การจัดรูปแบบเหตุการณ์พิเศษรูปแบบใหม่ในการประชาสัมพันธ์ การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเหตุการณ์พิเศษที่จัดขึ้นแล้วสามารถมีการบอกต่อหรือมีประสิทธิผลได้นั้นคือการจัด Open house (จัดงาน open house) โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นการจัดเปิดให้ผู้สนใจเข้าเรียนมาศึกษาบรรยายภาคในการเรียนการสอน ประกอบการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อ ดังนั้นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องนี้สามารถนำผลการสังเคราะห์ของผู้วิจัยเป็นข้อมูลในการเลือกหรือตัดสินใจที่จะจัดกิจกรรมเหตุการณ์พิเศษ สำหรับหน่วยงานของท่าน และชักชวนหรือประชาสัมพันธ์โดยเน้นสื่อออนไลน์ ในการชักชวนปละชักชวนด้วยบุคคล โดยอาศัยศิษย์เก่า ในการบอกต่อ โดยการให้ศิษย์เก่า ในการที่ผู้เข้ามาได้รับของที่ระลึก

1.2 การจัดงานฉลองเพื่อแนะนำหลักสูตรใหม่ นั้นควรคำนึงความคุ้มค่าที่จะได้รับจากการจัดกิจกรรมนี้ อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยการจัดงานฉลองจะสำเร็จได้ จะต้องมีส่วนมาทำข่าวให้เกิดการกระจายออกสู่สายตาประชาชน ดังนั้น คณะ วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย จะต้องมีการเลือกสื่อมวลชนให้ตรงกับความต้องการเพราะสื่อมวลชนนั้นมีทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ และมีการลงชื่อผู้สนใจพร้อมขอรายละเอียด เช่น เบอร์โทรศัพท์ ID Line หรือ E-mail เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 มหาวิทยาลัยที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่นกลุ่มภาคตะวันออก ควรที่จะมีการประชุมร่วมกัน โดยที่ในอนาคตค่อย ๆ ปรับหลักสูตร ให้แตกต่างกันงานสภาพความสามารถของอาจารย์ และโอกาสที่จะมีคนศึกษาต่อ ซึ่งจะมีโอกาส ทำให้แต่ละมหาวิทยาลัยมีคนเข้าเรียนเฉลี่ยๆไปทุกมหาวิทยาลัย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 จากผลการสังเคราะห์พบว่าการจัด Open house (จัดงาน open house) เป็นกิจกรรมที่ดีที่สุดที่สามารถทำได้ นิสิต นักศึกษาสามารถบอกต่อกันและมีประสิทธิภาพมาก ดังนั้นจึงควรมีการจัดการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบของการจัด Open house และกิจกรรมต่างๆที่ส่งผลต่ออัตราการเข้ามาสมัครเรียน

รายการอ้างอิง

- กมล ชัยวัฒน์ . (2551). *การโฆษณาและส่งเสริมการตลาด*. กรุงเทพฯ: แมคกรอ-ฮิล
- กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2558. กรุงเทพฯ ฯ
- เกรียงไกร กาญจนะโกคิน. (2555). *Event Marketing*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- รวิวรรณ จุลทัพบและจินตนา ตันสุวรรณนนท์. (2558). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เชิงรุกของสถาบันอุดมศึกษาเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปทุมธานี.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.- G.& Buchner, A. (2007). G*Power.3: A flexible statistical power analysis programe for the social, behavioral, and biomedical science. *BehaviorResearch Methods*, 39, 175-191.
- Kotler, P. (2000). *Marketing management: Analyzingconsumer marketing and Buyer behavior (The Millennium)*. New Jersey:Prentice Hall.
- Leonard H. Hoyle (2012) *Event Marketing*, United States of America, OHN WILEY & SONS, INC.

โปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของ นักศึกษาอาชีวเกษตร

PROGRAM DEVELOPMENT FOR SMART AGRIPRENEUSHIP OF STUDENT AGRIBUSINESS¹

ยingsak Kraipinit²

Thirawat Chantuk³

Phitak Siriwong⁴

²นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Graduate student, Program in Management, Faculty of Management Science,
Silpakorn University

^{3,4} รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Assoc. Prof. Dr., Faculty of Management Sciences, Silpakorn University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องและศึกษารูปแบบการสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการตรวจสอบความเหมาะสมของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องโดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยแบบอนาคตภาพ (EDFR) โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 19 คน และขั้นตอนที่ 2 การจัดทำรายละเอียดโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร โดยการใช้วิธีแบบมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูผู้เชี่ยวชาญในการสอนอาชีวเกษตรและธุรกิจเกษตร

¹ บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ ระดับปริญญาเอก สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยิ่งศักดิ์ ไกรพินิจ/ ธีระวัฒน์ จันทิก/ พัทธพงศ์ ศิริวงศ์

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องประกอบด้วย 10 ทักษะ (R WIT TEAM 2C) ได้แก่ ทักษะการจัดการ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการประสานงาน ทักษะความไว้วางใจ ทักษะผู้นำความคิด ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านสุขภาพ ทักษะความรับผิดชอบ การเสริมสร้างพลังอำนาจและความกล้าเสี่ยง โดยทักษะของผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องที่มีเพิ่มเติมจากผู้ประกอบการเกษตรทั่วไปคือ ทักษะผู้นำความคิด และการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องพัฒนามาจากแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) 2) การแปลงสัญญาณ (Transduction) 3) การรับรู้ (Perception) และ 4) การเรียนรู้จำ (Recognition)

คำสำคัญ:แนวคิดทางปัญญา ทักษะผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง อาชีวเกษตร

Abstract

The objectives of this study were to investigate the smart farmer entrepreneurial skills and to find the model of farmer entrepreneurial skills of student agribusiness.

The researcher planned this study into two steps: 1) to study the component of the smart farmer entrepreneurial skills from documents and related researches and examine suitability of the smart farmer entrepreneurial skills by Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) through interview of 19 experts; 2) to create the smart agribusiness skills development program for agribusiness students by Participatory Action Research (PAR) and Focus Group, in cooperation with Chiang Mai College of Agriculture and Technology teachers.

The research found that there were 10 skills (R WIT TEAM 2C) in agribusiness skill namely, Management skill, Creative thinking skill, Coordination skill, Trust skill, Thought leadership skill, Information technology skill, Well being, Accountability, Empowerment and Risk taking. The additional skills that the smart agribusiness has more than a general farmer are Thought leadership skill and Empowerment. The smart agribusiness skill enhancement program developed from the concept of

cognitive thinking approach. The important elements of the concept were Stimulus, Transduction, Perception and Recognition.

Keywords: Cognitive /thinking approach /Smart Agriprenurship / Vocational agriculture

บทนำ

“อนาคตประเทศไทย เพื่อการพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เป็นการกล่าวที่แสดงถึงการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่ออนาคตของประเทศไทยนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ด้วยการขับเคลื่อนโครงสร้างเศรษฐกิจในรูปแบบที่เพื่อก้าวข้ามไปสู่อนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้วย “โมเดลประเทศไทย 4.0” เป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความแตกต่างจากอดีตอย่างมาก จึงได้ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อกำหนดเศรษฐกิจประเทศไทยใหม่ ไปสู่โครงสร้าง “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Value Based Economy)” ที่ต้องปรับเปลี่ยนเป็นการ “ทำน้อย ได้มาก” (สุวิทย์ เมษินดี, 2559) ภาคเกษตรกรรมมีส่วนสำคัญในการผลักดันขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยการขับเคลื่อนผ่านภาคเกษตรให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคง และปลอดภัย และมีผลิตภาพการผลิตสูง (จินางค์กูร โรจนนันต์, 2559) บทบาทภาคการเกษตรของไทยที่มีความสำคัญต่อการผลิตอาหารเลี้ยงประชากรของโลก แต่ในปัจจุบันการผลิตอาหารของโลกและไทยกำลังถูกท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยการผลิต และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ยังคงเป็นความท้าทายด้านนโยบายสาธารณะที่สำคัญในประเทศกำลังพัฒนา (FAO, 2014) ยุทธศาสตร์การแข่งขันในภาคการเกษตรที่เกษตรกรเผชิญกับปัญหาของความท้าทายใหม่ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของอาหารเพิ่มขึ้นเป็นปัญหาของการผลิตและความสามารถในการแข่งขัน (Godet, 2000) เป็นโอกาสอันดีสำหรับประเทศไทยที่มีทรัพยากรอยู่อย่างสมบูรณ์เป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญสนองความต้องการของประชากรโลก

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรโลกและในประเทศทำให้ภาคเกษตรของไทยต้องเพิ่มผลผลิต และเป็นผลิตเกษตรเชิงพาณิชย์ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่ การใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี และเพิ่มจำนวนแรงงาน ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร (ยิ่งศักดิ์ ไกรพินิจ ธีระวัฒน์ จันทิก และพิทักษ์ ศิริวงศ์, 2560) การขยายการผลิตภาคเกษตรทำให้ ผลกระทบจากการขยายการผลิตส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและเกษตรกร ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการผลิตอาหารในอนาคต และในปัจจุบันการเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมของคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มลดลง

เนื่องจากภาพลักษณ์ของการทำเกษตรมีความเสี่ยง ความไม่ความมั่นคง รายได้ขึ้นกับราคาผลผลิตที่จำหน่าย การจ้างงานในภาคเกษตรกรรมเป็นภาคการผลิตที่มีการจ้างแรงงานสูงที่สุดในประเทศและส่วนมากเป็นแรงงานที่ไร้ทักษะ (Unskilled Labor) (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2552) และค่านิยมของผู้ปกครองและสังคมต่อการศึกษาด้านเกษตรว่ามีทัศนคติถึงรายได้ไม่มั่นคง การเกษตรเรียนง่ายและคนที่เรียนเกษตรถูกมองว่าเรียนไม่เอาถ่าน และภาพลักษณ์ด้านลบของการเกษตร เช่น ราคาข้าวตกต่ำ เกษตรกรมีหนี้สิน เป็นต้น (เอกชัย ยุทธชัยวรกุล, 2552) การพัฒนาแรงงานอาชีพเกษตรรุ่นใหม่จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาและสร้างโอกาสในการพัฒนาภาคการเกษตร

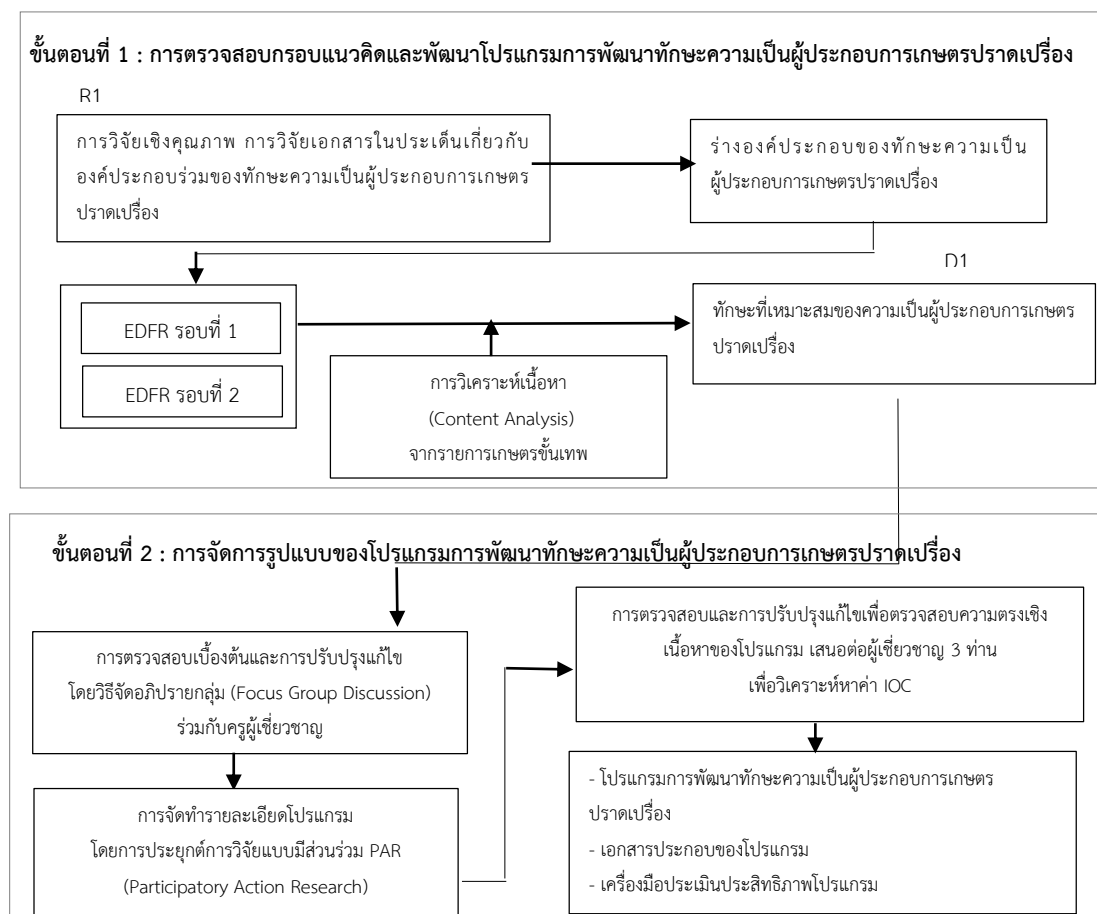
การใช้แนวทางการพัฒนาอาชีพเกษตรรุ่นใหม่โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในการจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพให้กับคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ สร้างผู้ประกอบการในระดับอาชีวศึกษาจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนที่มีคุณภาพในระดับที่สามารถไปประกอบอาชีพได้อิสระได้เป็นเจ้าของธุรกิจขนาดย่อม (SMEs) มากกว่าการเป็นลูกจ้างตลอดชีวิต (จีวดี บุญยโสภณ, 2553) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างผู้ประกอบการจึงเป็นแนวทางการส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ผู้เรียนในการประกอบอาชีพมากขึ้น และการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรจากเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้นและเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) การพัฒนาผู้เรียนอาชีวเกษตรจึงต้องพัฒนาให้เกิดทักษะของผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง ความปราดเปรื่องเป็นการพัฒนาการเรียนรู้จักคิดเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการทำงานเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร ให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาและสร้างสรรค์การทำงานในการประกอบการที่ต้องเผชิญความเสี่ยง การเรียนรู้เกิดจากผู้เรียนเป็นผู้สร้าง (Construct) จากความสัมพันธ์ที่พบกับความรู้เดิมและปรากฏการณ์ที่พบมาเป็นโครงสร้างปัญญา (Cognitive structure) การพัฒนาความปราดเปรื่องด้วยการพัฒนาแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) ต้องกระตุ้นโครงสร้างทางปัญญาด้วยสิ่งเร้า (กัญญา ศรีสุข, 2558) การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการเพิ่มทักษะที่สำคัญของการเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง ประกอบด้วยทักษะการจัดการ การประยุกต์ใช้ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั่วโลกและยังเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนาประเทศ (Kozma, 2005) การการสร้างองค์ความรู้และการสร้างสรรค์นวัตกรรมมีบทบาทในการเพิ่มผลผลิตและการเติบโตทางเศรษฐกิจทั่วโลก (OECD, 2003) ทักษะและรูปแบบการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร จะถูกสะท้อนถึงหลักการ เทคนิค หรือวิธีการเพื่อการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมในรูปของ R1D1, R2D2, R3D3 ...RiDi มีขั้นตอนสุดท้ายในรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Design) ในภาคสนามจริง

เพื่อการปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนมีการเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ในวงกว้างต่อไป (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554) ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “โปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักเรียนอาชีวเกษตร” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตามแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) ซึ่งยังไม่พบว่ามีการจัดทำโปรแกรมการพัฒนาภายใต้กรอบการวิจัยและแนวคิดทางปัญญาโดยผู้วิจัยมุ่งหมายให้เกิดองค์ความรู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาของนักศึกษาเพื่อพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความคิดและสามารถเปลี่ยนแปลงการทำงานด้วยทักษะที่สำคัญจากโปรแกรมนี้ เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยแนวคิดทางปัญญา และสอดรับการพัฒนาประเทศตามพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจประเทศไทย 4.0

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาทักษะและการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร
2. ศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

แนวคิดการเรียนรู้ทางปัญญา

การเรียนรู้ที่น่าสนใจและนำไปสู่การพัฒนาตัวบุคคล ที่เชื่อมโยงกับการสร้างแรงจูงใจ ในการกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า ที่นำไปสู่การตอบสนองที่เกิดความพึงพอใจ (Dayan, P. et al., 2000) การกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulation) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี กระแสที่เกิดจากสัมผัสจะส่งไปยังระบบประสาทเชื่อมโยงสู่การรับรู้ (Perception) หลังจากการรับรู้จะมีการวิเคราะห์แปลความหมายโดยอาศัยประสบการณ์เดิมและความรู้ที่มีเพื่อสรุปความคิดรวบยอด (Conception) (พรณี ชูทัย เจนจิต, 2538) ในการแปลงสัญญาณ (Transduction) ระหว่างเซลล์ประสาท เป็นการทำงานโครงข่ายความสนใจ (attentional networks) เกิดวงจรระบบประสาท (neural circuits) มีองค์ประกอบ

ย่อย (ปรัชญา แก้วแก่น, 2555) คือ 1) ความตื่นตัว (Alert) เป็นจุดเริ่มต้นการเกิดโครงข่ายความสนใจ 2) การจัดเรียง (Orient) เป็นข้อมูลที่ถูกเลือกมุ่งนำเข้าสู่ที่สำคัญที่สุด 3) ความสนใจขั้นสูง (Executive attention) เป็นการตอบสนองและมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนจนได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ การเลือกรับสิ่งเร้าที่รู้จักหรือมีความสนใจ และบันทึกในความจำระยะสั้น (Short-term Memory) จะอยู่ในระยะเวลาจำกัด อาจต้องใช้เทคนิคในการจำช่วย (ณัฐกานต์ ปัดเกษมและคณะ, 2556) การเชื่อมโยงข้อมูลกับข้อมูลที่รู้มาก่อนเพื่อป้องกันการลืมข้อความใหม่ และทำให้ข้อมูลใหม่เข้าอยู่ในหน่วยความจำระยะยาว มักใช้วิธีฝึกบ่อยๆ หรือคิดเกี่ยวกับข้อมูลนั้น (ชนาธิป พรกุล, 2554) ในการเรียนรู้ด้านความจำ (Recognition) Atkinson and Shiffrin (1968) เสนอ ทฤษฎีความจำสองกระบวนการ (Two – Process Theory of Memory) ความจำในระยะสั้นจะต้องมีการทบทวนอยู่ตลอดเวลา การทบทวนนั้นเป็นการป้องกันไม่ให้ความจำสลายไป และถ้ามีความจำระยะสั้นอยู่เป็นระยะเวลาที่นาน ก็สามารถสร้างเป็นการเรียนรู้ด้านความจำในระยะยาวได้ในที่สุด

แนวคิดเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) สู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร

ประเทศไทยได้กำหนดเป็นนโยบายการขับเคลื่อนเกษตรกรไทยให้เป็นเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559) กำหนดให้เกษตรกรปรับตัวสู่ Smart Farmer หรือเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยนำหลักการการพัฒนาใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การลดต้นทุนในกระบวนการผลิต 2) การเพิ่มคุณภาพมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานสินค้า 3) การลดความเสี่ยงในภาคเกษตร ซึ่งเกิดจากการระบาดของศัตรูพืชและจากภัยธรรมชาติ และ 4) การจัดการและส่งผ่านความรู้ (Knowledge Management and Transfer) โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศจากการวิจัยประยุกต์เพื่อเพิ่มคุณภาพมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานสินค้า (ฤทัยชนก จริงจิตร, 2556) การจัดการผลิตภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญต้องทำเป็นระบบโดยมีปัจจัยนำเข้าเป็นปัญหาปัจจัยการผลิตทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม เกษตรกรปราดเปรื่องจะต้องอาศัยข้อมูลในการวิเคราะห์และจัดการปัญหา ในขั้นตอนของการดำเนินการผลิต เกษตรกรต้องมีความรู้ในการผลิต และการจัดการ รวมทั้งคำนึงถึงผลของการตลาดที่รองรับผลผลิต (output) ที่จะต้องมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและมีคุณภาพได้มาตรฐาน การผลิตในเชิงพาณิชย์จะต้องมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของตลาด (ยิ่งศักดิ์ ไกรพิณิจ และคณะ, 2560)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนนี้เป็นกรรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farm) แนวคิดผู้ประกอบการและลักษณะผู้ประกอบการเกษตร และแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach)

2. การสัมภาษณ์เพื่อหาแนวโน้มทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องด้วยเทคนิค EDFR รอบที่ 1 และรอบที่ 2 ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดและเตรียมผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบจง ทั้งหมด 19 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการเกษตรด้านพืชผลการเกษตรที่มีกระบวนการเพาะปลูก การแปรรูป และการตลาด จำนวน 9 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวเกษตรเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการศึกษาอาชีวเกษตร จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาทักษะทรัพยากรบุคคล จำนวน 5 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ EDFR รอบที่ 1 ในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยกัน 2 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) แนวโน้มของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง และ 2) แนวโน้มของการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคพรรณนาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (Analytical Description) ดังนี้ 1) การศึกษาเอกสารเป็นกรอบการวิเคราะห์สังเคราะห์ 2) การจัดกลุ่ม ประเด็น ความถี่ของประเด็นที่เหมือนและแตกต่างโดยจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกันเข้าด้วยกัน โดยที่ผู้วิจัยพยายามรักษาคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ให้มากที่สุด 3) กำหนดแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึงด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation)

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างแบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ EDFR รอบที่ 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่าระดับ (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 5 (แนวโน้มทักษะในระดับมากที่สุด) 4 (แนวโน้มทักษะในระดับมาก) 3 (แนวโน้มทักษะระดับปานกลาง) 2 (แนวโน้มทักษะระดับน้อย) และ 1 (แนวโน้มทักษะระดับน้อยที่สุด) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนมารวมกัน ลดข้อความที่ซ้ำกันหรือส่วนที่เกินจากกรอบของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 การทำ EDR รอบที่ 2 เมื่อสร้างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง ในแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้รับข้อมูลแนวโน้มของผู้เชี่ยวชาญคนอื่น และแนวโน้มคำตอบเดิมของตนเอง โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคำตอบแต่ละแนวโน้มทั้งหมด สามารถเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมของตนเองได้ ถ้ามีความคิดเห็นไม่ตรงกับกลุ่มแต่ไม่มีเหตุผลประกอบ ถือว่าเป็นการยอมรับกับความคิดเห็นของกลุ่มส่วนใหญ่ รวมถึงการยืนยันคำตอบเดิมที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวโน้มในรอบแรกจากการสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อยืนยันตรวจสอบแนวโน้มทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องโดยศึกษารายการเกษตรขั้นเทพ ทางยูทูบ (You Tube) (ทรูปลูกปัญญา, 2559) จากเกษตรกรที่ผลิตพืชผลทางการเกษตรในเชิงพาณิชย์ จำนวน 10 ราย

4. การจัดทำรายละเอียดโปรแกรมโดยผู้วิจัยมีส่วนร่วม โดยร่วมมือกับครูผู้เชี่ยวชาญในการสอนอาชีพเกษตร และบุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การประยุกต์ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research) เป็นการวิจัยที่มีแนวคิดแบบการปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการมีส่วนร่วมวางแผน (Plan) เสนอความคิด ร่วมจัดทำรายละเอียดประกอบโปรแกรม (Act) แลกเปลี่ยนประสบการณ์สะท้อนความคิดเห็น (Reflect) การตรวจสอบเบื้องต้นและปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดโปรแกรมโดยการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยนำผลสรุปองค์ประกอบทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง วิธีการ และขั้นตอนการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องที่ได้ไปจัดทำรายละเอียดโปรแกรม

5. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตรที่วิทยาลัยเกษตรเชียงใหม่

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง ดำเนินการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้ประกอบการเกษตร แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรปราดเปรื่อง ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง ทั้งจากเอกสาร หนังสือ รายงานวิจัย บทความ และวารสารวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการค้นคว้าจาก Internet ผ่าน Website ทั้งในและต่างประเทศ แบ่งออกทักษะออกเป็น 10 ทักษะ

ยิ่งศักดิ์ ไกรพินิจ/ ธีระวัฒน์ จันทิก/ พัทธ์ ศิริวงศ์

(R WIT TEAM 2C) ประกอบด้วย ทักษะด้านการจัดการ (Management skill) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking skill) ทักษะผู้นำความคิด (Thought leadership skill) ทักษะการประสานงาน (Coordination skill) ทักษะความไว้วางใจ (Trust skill) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology skill) ทักษะด้านสุขภาวะ (Well being) ทักษะความรับผิดชอบ (Accountability) การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) และความเสี่ยง (Risk taking)

2. ผลการประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยแบบอนาคตภาพ (Ethnographic Delphi Futures: EDFR) รอบที่ 1 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ แบ่งทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องออกเป็น 10 ทักษะ (R WIT TEAM 2C) วิเคราะห์ในแต่ละทักษะมีองค์ประกอบย่อยดังนี้

2.1 ทักษะด้านการจัดการ ประกอบด้วย การคัดเลือกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูก แนวโน้มการตลาด วางแผนเพื่อการลดต้นทุน จัดทำปฏิทินการเพาะปลูกพืชตามอายุการเก็บเกี่ยว การสร้างแบรนด์จากพืชชนิดหลัก การวิเคราะห์ความต้องการของลูกค้า การจัดการการผลิต การเกษตรที่คำนึงถึงความยั่งยืนด้วยการงดการใช้สารเคมี

2.2 ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์การเกษตรมีความแปลกใหม่ รูปแบบตราสัญลักษณ์หรือแบรนด์ การจัดกิจกรรมให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตพืชผลทางการเกษตร และการคิดสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์

2.3 ทักษะผู้นำความคิด ประกอบด้วย การสร้างมั่นใจในการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร และการประสบความสำเร็จในการประกอบการ การเสียสละต่อเครือข่ายการผลิตผลทางการเกษตร หรือผู้ร่วมงาน การแสวงหาการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยการรับฟังความคิดเห็น

2.4 ทักษะการประสานงาน ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ใหม่จากผู้ที่มีประสบการณ์ การแสวงหาเครือข่ายการผลิตผลการเกษตร

2.5 ทักษะความไว้วางใจ ประกอบด้วย ความใส่ใจต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์การเกษตร สร้างความเชื่อมั่นในตนเองและสถาบันการเงิน ความซื่อสัตย์ของผู้ประกอบการเกษตรต่อลูกค้า และการคิดนอกกรอบการผลิตทางการเกษตรเพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนด้วยจิตอาสา

2.6 ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การเกษตรผ่านระบบออนไลน์ การประชาสัมพันธ์ผลผลิตการเกษตร การค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับสายพันธุ์ แหล่งผลิตและความรู้ของพืชผลทางการเกษตรที่ปลูก และการแลกเปลี่ยนความรู้กับเครือข่าย

การผลิตพืชผลการเกษตร การติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายการผลิตพืชผลการเกษตร และการติดตามข่าวสาร

2.7 ทักษะด้านสุขภาวะ ประกอบด้วย สุขภาพร่างกายแข็งแรง บุคลิกลักษณะมีความสุขในการทำงาน แนวความคิดเชิงบวก (Positive thinking) และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

2.8 ความรับผิดชอบ ประกอบด้วย ความใส่ใจต่อคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐานการผลิต ตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัยของพืชผลทางการเกษตร ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและชุมชนด้วยการไม่ปล่อยสารเคมีหรือของเสียจากการผลิต การให้ข้อมูลความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นความจริง

2.9 การเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย การแสวงหาจัดทำสื่อความรู้เผยแพร่ให้สังคมรับรู้ การบริหารจัดการบุคคลแบบแนวราบและการรับฟังความคิดเห็น สร้างความเชื่อมั่นและการให้กำลังใจ และการเข้าถึงข้อมูลและให้ข้อมูลเพื่อบริการที่ดีแก่ลูกค้า การช่วยแก้ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรให้กับลูกค้า

2.10 ความกล้าเสี่ยง ประกอบด้วย การตัดสินใจในการลงทุนเพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร การเปลี่ยนแปลงพืชที่เพาะปลูกเหมาะสมกับพื้นที่ที่เคยไม่เคยปลูกในชุมชนมาก่อน การเปลี่ยนวิธีคิดภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมือนเดิม การคิดและลงมือทำในสิ่งที่แปลกใหม่เป็นเอกลักษณ์ของแบรนด์ และการเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินงานโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมกล้าเสี่ยงที่จะเปลี่ยนแปลงและมุ่งหวังผลในเชิงบวก

3. ผลการทำแบบสอบถาม (EDFR) รอบที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์การทำ EDFR รอบที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม EDFR รอบที่ 2 แนวโน้มองค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าองค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง มีโอกาสความเป็นไปได้สำหรับการนำไปใช้ในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตรได้จริงในทุกองค์ประกอบทั้ง 10 ทักษะ โดยค่ามัธยฐาน (Median: Md) ไม่น้อยกว่า 3.5 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ($Q3-Q1$) ≤ 1.5 ทุกรายละเอียดย่อยแต่ละทักษะ ถือว่าองค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตรมีความเหมาะสม

4. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อยืนยันทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง โดยศึกษาจากตัวอย่างผู้ประกอบการเกษตรที่ผลิตพืชผลทางการเกษตรเชิงพาณิชย์จากรายการเกษตรขึ้นเทพ เนื่องจากเป็นสื่อรายการเกษตรสาธารณะที่มีเผยแพร่ทั่วไปทางยูทูบ (You Tube) (ทรูปลูกปัญญา, 2559) จำนวน 10 ราย ประกอบด้วย การผลิตตะไคร้ใบมะกรูด

กุยช่าย ต้นอ่อนทานตะวัน หน่อไม้ฝรั่ง องุ่น แก้วมังกร มะพร้าว น้ำหอม ดอกกล้วยไม้ และการทำสวนทุเรียน จากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า ทักษะที่เป็นองค์ประกอบของการประกอบการเกษตรประกอบด้วย 1) ทักษะการจัดการการผลิตพืชผลทางการเกษตรและการตลาด 2) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และแบรนด์ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของลูกค้าในกระบวนการผลิตพืชผลทางการเกษตร 3) ทักษะการประสานงาน การติดต่อผู้มีประสบการณ์ในการผลิตพืชผลทางการเกษตรที่ต้องการ การติดต่อแหล่งรับซื้อผลผลิตทั้งตลาดขายส่งและบริษัทส่งออก 4) ทักษะความไว้วางใจ เป็นการเชื่อมั่นต่อผลผลิตที่มีคุณภาพ และความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ฟาร์มและพืชผลผลิตทางการเกษตร 6) ทักษะด้านสุขภาวะ ผลผลิตไม่มีสารเคมีตกค้างที่เป็นภัยต่อสุขภาพ และการมีความสุขในการทำงาน 7) ทักษะความรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในการไม่ปล่อยสารเคมีหรือของเสีย และให้ชุมชนสามารถจำหน่ายผลผลิตภายในฟาร์ม

5. ผลการจัดทำจัดทำรายละเอียดโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร ผู้วิจัยได้นำร่างองค์ประกอบทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องมาจัดทำรายละเอียด วิธีการและขั้นตอนการเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร โดยการประยุกต์ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action, PAR) ร่วมกับผู้ร่วมวิจัยเป็นครูและบุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้แนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย องค์ประกอบทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง ขั้นตอนการดำเนินงานโปรแกรมตามหลักแนวคิดทางปัญญา (Cognitive approach) ดำเนินการ ดังนี้

การวางแผนร่วมกัน (Plan) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการจัดทำรายละเอียดของแต่ละทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง และได้แบ่งกลุ่มเพื่อค้นคว้าข้อมูลประกอบทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

การปฏิบัติการ (Act) ผู้ร่วมวิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องทางอินเทอร์เน็ต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ธุรกิจเกษตร มาตรฐานวิชาชีพเกษตร

การสะท้อน (Reflect) แต่ละกลุ่มได้สะท้อนปัญหาและแสดงความคิดเห็นในการจัดทำรายละเอียดโปรแกรมเพื่อให้มีความเหมาะสมกับนักศึกษาอาชีวเกษตร และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในแต่ละรายละเอียดของเนื้อหาประกอบโปรแกรม

หลังการจัดทำรายละเอียดโปรแกรมและขั้นตอน วิธีการ ผู้วิจัยได้นำเป็นประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อขึ้นรูปโปรแกรมเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

และครูมีความเชี่ยวชาญในการสอนนักศึกษาอาชีพเกษตรและการสอนด้านธุรกิจเกษตร โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนเปิดเผยอย่างเป็นกันเอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการตรวจสอบโปรแกรมและเอกสารประกอบโปรแกรมเบื้องต้น ได้แก่ ร่างโปรแกรมเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์ของนักศึกษาอาชีพเกษตร ประกอบด้วยขั้นตอนการฝึกอบรมตามแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) ใช้สื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่ประสบความสำเร็จ คือ คุณลี อายุ จือปา เป็นชาวเขาเผ่าอาข่า โดยใช้สื่อรายการโลกต้องการการเปลี่ยนแปลง ตอน กาแฟ ของแม่ (ไทยทีบีเอส, 2558) เป็นผู้ก่อตั้งกาแฟ อาข่า อาม่า เป็นกาแฟที่ปลูกเองโดยชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย และเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ ใช้เวลานำเสนอ 20 นาที และสื่อที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คุณลี อายุ จือปา เกี่ยวกับความสำคัญของอาชีพเกษตรต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตร การกระตุ้นด้วยสื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้เกิดความสนใจและเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร

ขั้นตอนที่ 2 การแปลงสัญญาณ (Transduction) เป็นการนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ก่อนเข้าสู่บทเรียน โดยการเรียนรู้ทักษะด้วยกิจกรรมได้ประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการด้วยเกม (ยั้งศักดิ์ ไกรพินิจ และคณะ, 2561) มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและให้รายละเอียดกิจกรรม ขั้นตอนการร่วมกิจกรรมตามกติกา ขั้นตอนสรุปผลการเข้าร่วมกิจกรรม และขั้นตอนสรุปผลเนื้อหาที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยแบ่งเป็น 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการสร้างหอคอย เป็นการนำกระดาษมาใช้ประดิษฐ์หอคอย โดยแต่ละกลุ่มต้องระดมสมองในการวางแผน ออกแบบ การใช้กระดาษที่มีจำนวนจำกัดในการสร้างหอคอย ทักษะที่ได้ในการฝึกเป็นทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการระดมสมองและทักษะผู้นำความคิดแต่ละกลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่และมีผู้นำควบคุมการทำงานให้สำเร็จ และ 2) กิจกรรมใบบอกทาง เป็นกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มจะปิดตาเพื่อเดินไปถึงจุดหมายที่วางไว้โดยผู้นำทางจะอยู่ท้ายแถวจะใช้เพียงการสัมผัสในการบอกทิศทาง เป็นกิจกรรมเรียนรู้ทักษะการประสานงาน และทักษะความไว้วางใจ ที่สมาชิกแต่ละกลุ่มมีความไว้วางใจที่เลือกผู้นำในการเดินทางสู่เป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 3 การรับรู้ (Perception) เป็นการบรรยายให้ความรู้ ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่โดยเลือกจากตัวแทนนักศึกษา เพื่อใช้ในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมที่มีกับความรู้ใหม่ที่ได้รับเกี่ยวกับทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านสุขภาวะ และการเสริมสร้างพลังอำนาจ ในการบรรยายแต่ละทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรวิทยาการจะร่วมสรุปความรู้ที่ได้และเปิดให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จากขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 ใช้ระยะเวลา 1 วัน ในวันที่ 2 ของการเข้าร่วมโปรแกรมเป็นการศึกษาดูงานจากฟาร์ม

เกษตรกรตัวอย่างเบื้องต้นเพื่อศึกษาทักษะด้านการจัดการของผู้ประกอบการเกษตรจากสถานการณ์จริง จะได้สัมผัสผ่านประสบการณ์สัมผัสและสังเกตกระบวนการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภายในฟาร์มและการจัดการด้านการตลาด หลังจากที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมในขั้นตอนนี้แล้ว จะมีการทดสอบวัดความรู้ ด้วยแบบทดสอบแบบมีตัวเลือกเพื่อวัดความรู้ที่กระบวนการรับรู้ และจดจำความรู้ และประสบการณ์จากการเรียนรู้ของสมอง หลังจากขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยเว้นระยะเวลา 2 สัปดาห์ก่อนจะเข้าสู่โปรแกรมขั้นตอนที่ 4

ขั้นตอนที่ 4 การเรียนรู้ความจำ (Recognition) ดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษาดูงานฟาร์มผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์เบื้องต้นแบบ โดยคัดเลือกฟาร์มที่มีลักษณะการประกอบกิจการเกษตรที่หลากหลายทั้งการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร การแปรรูป การจัดการตลาด และกิจกรรมสำหรับบริการชมฟาร์ม เมื่อผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้ศึกษางานจากประสบการณ์จริง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เกี่ยวข้องกัฟาร์มเกษตรปราชญ์เบื้องต้นแบบแล้ว ถึงประเด็นประเด็นปัญหาการจัดการ การผลิต การตลาด สายพันธุ์พืชที่นำมาเพาะปลูก แหล่งเรียนรู้หรือค้นคว้าข้อมูล ผู้เข้าร่วมโปรแกรมจะนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ในขั้นตอนต่อไป 2) ขั้นตอนการจัดทำกลยุทธ์การวางแผนธุรกิจด้วยการวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ผู้เข้าร่วมโครงการจะนำความรู้และประสบการณ์จากการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 1 – 3 และขั้นตอนการดูงานในฟาร์มผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์มาเขียนแผนธุรกิจด้วยวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน

6. ผลการวิเคราะห์หาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยการวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน โดยมีค่า IOC สูงกว่า 0.50 ทุกประเด็น ดังนั้น จึงไม่มีการแก้ไขโปรแกรมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์ของนักศึกษาอาชีวเกษตร และโปรแกรมมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เพื่อนำไปทดสอบในภาคสนามกับกลุ่มเป้าหมาย

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบของทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์

ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราชญ์ ประกอบด้วย 10 ทักษะ (R WIT TEAM 2C) ได้แก่ ทักษะด้านการจัดการ (Management skill) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking skill) ทักษะผู้นำความคิด (Thought leadership skill) ทักษะการประสานงาน (Coordination skill) ทักษะความไว้วางใจ (Trust skill) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology skill) ทักษะด้านสุขภาวะ (Well being) ทักษะความรับผิดชอบ (Accountability) การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) และความเสี่ยง (Risk taking)

ผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องจะต้องมีทักษะที่หลากหลายมากกว่าทักษะที่ใช้ในเกษตรกรทั่วไป ลักษณะการดำเนินงานของผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องมีการทำงานในหลายด้านและความหลากหลายเป็นทั้งผู้ผลิตที่จะต้องวางแผนและค้นข้อมูลด้านการตลาดที่เกี่ยวข้องกับพืชผลการเกษตรที่ผู้ประกอบการสนใจก่อนเสมอ เมื่อมีผลผลิตพืชผลทางการเกษตรและแปรรูปจะต้องจัดหาตลาด และต้องเป็นผู้สร้างคุณค่ากับสิ่งที่มีอยู่เพื่อให้เกิดโอกาสในการดำเนินการประกอบการ ปัญหาในการทำงานได้รับการแก้ไขอย่างสร้างสรรค์และพร้อมที่เผชิญกับปัญหาสอดคล้องกับ งานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมผู้ประกอบการจะเกี่ยวเนื่องกับนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างคุณค่าและการแสวงหาโอกาส (Ketelaar-de Lauwere et al., 2002) ลักษณะความกล้าเสี่ยงและท้าทายจึงทำให้เกิดการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบการเกษตรอยู่เสมอ ความเป็นผู้ประกอบการเกษตรจึงเป็นความท้าทาย สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าความท้าทายสำหรับภาคเกษตรที่จะช่วยให้เกษตรกรความสำเร็จในธุรกิจเกษตรต้องพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการเกษตร (McElwee, 2006)

ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องสามารถจำแนกทักษะออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทักษะที่เกิดจากการศึกษาและฝึกปฏิบัติเรียนรู้ เช่น การจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ และทักษะผู้นำความคิด และกลุ่มทักษะเกี่ยวกับจิตวิญญาณของผู้ประกอบการเกษตร เช่น ทักษะความไว้วางใจ สุขภาวะ ทักษะความรับผิดชอบ การเสริมสร้างพลังอำนาจและความกล้าเสี่ยง ทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรจึงเป็นการฝึกเพื่อให้เกิดทักษะและความรู้เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบการเพื่อสร้างผลกำไรในการประกอบการเกษตร และผู้ประกอบการเกษตรจะต้องมีจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการอยู่เสมอต้องอาศัยประสบการณ์เดิมหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้เกิดแรงบันดาลใจและมีทัศนคติ สอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมของผู้ประกอบการเกษตรประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ ทักษะการจัดการที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจฟาร์ม (Farm Management) ให้มีผลกำไร และ จิตวิญญาณผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Spirit) ซึ่งทักษะการบริหารจัดการสามารถสอนให้เกษตรกรเข้าใจได้ แต่จิตวิญญาณผู้ประกอบการไม่สามารถสอนได้ เพราะมาจากจิตใจภายใน ได้แก่ ทัศนคติซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้นเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของผู้ประกอบการเกษตรกรจึงจำเป็นต้องเข้าใจทัศนคติของผู้ประกอบการเกษตรกรเพื่อเป็นต้นทางไปสู่คุณลักษณะผู้ประกอบการเกษตรกร (Beedell and Rehman, 2000)

จากการศึกษาองค์ประกอบทั้ง 10 ทักษะ ดังแสดงในโมเดล R WIT TEAM 2C เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากรายการเกษตรขึ้นเทพ พบว่า ทักษะของผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องที่มีเพิ่มเติม คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) และทักษะผู้นำความคิด (Thought Leadership skill) การ

เสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการเพิ่มแรงใจหรือกำลังใจให้กับเพื่อนร่วมงานหรือตนเอง และในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้าการเสริมสร้างพลังอำนาจยังส่งผลต่อความไว้วางใจในสินค้าของลูกค้า สอดคล้องกับการมุ่งเน้นการให้อำนาจลูกค้า เพราะมีอำนาจการตัดสินใจส่งผลต่อพฤติกรรม สาเหตุของความไว้วางใจบนสื่อสังคมเครือข่ายสามารถช่วยกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารทางการตลาด พบว่าผลกระทบของสื่อสังคมเครือข่ายและการมุ่งเน้นการให้อำนาจที่ลูกค้ามี (consumer empowerment orientation) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ (trust) (Khong et al., 2013)

ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องจะต้องมีความเป็นผู้นำซึ่งความคิดที่เกิดจากประสบการณ์การทำงานสามารถที่จะถ่ายทอดให้พนักงานหรือเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามทักษะผู้นำความคิดมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีและนวัตกรรมในสังคมที่ผู้ประกอบการจะต้องเรียนรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงการทำงานและความคิด ให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตามแนวคิดของตนเอง สอดคล้องกับ แอลฮาดดี (Alhaddi, 2014) แสดงให้เห็นการเชื่อมต่อระหว่างความเป็นผู้นำและนวัตกรรม ในการศึกษาองค์การระดับโลก ได้กำหนดนวัตกรรมไว้เป็นลำดับความสำคัญเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างความมั่นใจในความสำเร็จในระยะยาวขององค์การ การวิเคราะห์สามารถชี้ให้เห็นว่า องค์การสามารถ ผลักดันการเกิดขึ้นของนวัตกรรมนั้น ประกอบด้วยการเป็นผู้นำด้านความคิด การสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง และการนำกลยุทธ์ด้านการสร้างนวัตกรรม องค์การระดับโลกได้กำหนดผู้นำทางความคิดในฐานะผู้ริเริ่มด้วยความสามารถในการคาดการณ์ความต้องการและการออกแบบและจัดหาแนวทางในเชิงรุก

2. รูปแบบการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษา

อาชีพเกษตร การพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตร ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้แนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach) เป็นพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในสมองนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนการกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) โดยการใช้สื่อวิดีโอแสดงเรื่องราวชีวิต แนวคิดการทำงานและสื่อวิดีโอการสัมภาษณ์ของคุณลี อายุ จื่อปาผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบที่ใช้ในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้าร่วมโปรแกรม จากการที่ผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบมีวิถีชีวิตเป็นชาวเขาเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย มีลักษณะของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง ทำให้นักศึกษาที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความตื่นตัว และเกิดความสนใจ ทำให้เกิดการกระตุ้นและแรงบันดาลใจนักศึกษาได้ตั้งประสบการณ์ชีวิตเป็นส่วนที่อยู่ในความจำระยะยาว (Long term memory) เกิดการวิเคราะห์ สร้างความหมายและความรู้ให้กับตัวเองและเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตของผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบด้วยความสนใจ

โดยโครงสร้างความรู้ (knowledge Structure) สามารถที่จะทำการปรับแก้ (modification) ได้ตลอด ความรู้ (knowledge) เกิดได้จากการแปลความหมายของความเป็นจริงในโลกที่ปรากฏ และเข้าไปแทนที่ความรู้ภายในตัวบุคคลในรูปแบบเดิม (Bednar et al., 1995)

ขั้นตอนการแปลงสัญญาณ (Transduction) ผ่านกิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียนที่กลุ่มทดลองได้เรียนรู้ร่วมกัน การกระตือรือร้นความคิดเห็น การประสานงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิก การร่วมกิจกรรมเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายและเป็นการละลายพฤติกรรมของกลุ่มทดลองที่จะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการสัมผัสจากประสาทสัมผัสของร่างกายทำให้เกิดการกระตุ้นของเซลล์ร่างกายจึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในสมอง สมองสอดคล้องกับ การอธิบายถึงการแปลงสัญญาณหมายถึง เซลล์ประสาทแต่ละเซลล์เป็นโครงข่ายความสนใจ (attentional networks) เกิดวงจรระบบประสาท (neural circuits) กระบวนการความสนใจมีองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ (ปรีชญา แก้วแก่น, 2555) คือ 1) ความตื่นตัว (Alert) เป็นขั้นตอนแรกของจุดเริ่มต้นการเกิดโครงข่ายความสนใจ ปรับสภาพให้พร้อมรับสถานการณ์ที่จะเกิดและคงสภาพระดับของการถูกกระตุ้นให้คงอยู่ 2) การจัดเรียง (Orient) การกระตุ้นจากภายนอกจะเป็นข้อมูลที่ถูกละเลือกการจัดเรียงจึงมุ่งนำเข้าสู่ที่สำคัญที่สุด โดยเส้นใยนำสัญญาณประสาทเข้าสู่ระบบประสาทส่วนกลาง (Afferent nerve fiber) 3) ความสนใจขั้นสูง (Executive attention) เป็นความสามารถในการตอบสนองสถานการณ์ที่ซับซ้อน มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนจนได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการทำงานสมองขั้นสูง (Higher brain function) ในการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ร่วมกันและพร้อมรับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่สอดคล้องกับ การจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญจะต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านความคิดและการละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโปรแกรม (Prochaska and DiClemente, 1983)

ขั้นตอนการรับรู้ (Perception) การสร้างความรับรู้ให้กับกลุ่มทดลองด้วยการบรรยายเนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะความรับผิดชอบ ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านสุขภาวะ การเสริมสร้างพลังอำนาจและความกล้าเสี่ยง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการซักถามระหว่างวิทยากรและนักศึกษา ซึ่งกล้าจะแสดงออกมากขึ้นจากผลขั้นตอนการสื่อสารสัญญาณเซลล์ที่กลุ่มทดลองได้ทำกิจกรรมและละลายพฤติกรรม ส่วนทักษะการจัดการเป็นการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานในฟาร์มตัวอย่างเบื้องต้นนักศึกษาได้เรียนรู้จากสถานที่จริงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ประกอบการเกษตรโดยตรง และเป็นการเชื่อมโยงกับสื่อวิดีโอของผู้ประกอบการต้นแบบในขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นด้วยสิ่งเร้า ทำให้นักศึกษาได้รับรู้ในหน่วยความจำของสมอง การเรียนรู้สามารถที่จะกระตุ้นการสัมผัสทางตาให้เกิดการรับรู้และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ สอดคล้องกับ การศึกษาค้นคว้าในประเทศเยอรมัน (ทศพร แสงสว่าง, 2556) พบว่า

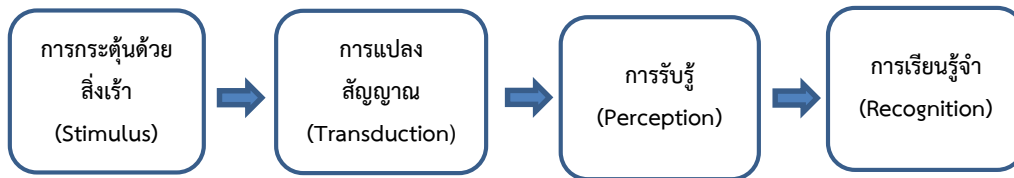
มนุษย์มีการเรียนรู้จากระบบต่างๆ ของร่างกายในระดับที่แตกต่างกันมากที่สุดถึงน้อยที่สุดดังนี้ ร้อยละ 83 เรียนรู้จากการดูการมองเห็น ร้อยละ 11 การเรียนรู้จากการดม ร้อยละ 10 เรียนรู้จากการฟัง จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยต่างๆ มีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ ซึ่งมนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตามากที่สุด เพราะฉะนั้นคนที่สามารถสร้างภาพที่เกิดจากความคิดของตนเองให้ผู้อื่นเห็น และเข้าใจภาพนั้นได้ จะได้เปรียบเพราะคนเห็นภาพนั้นก็จะได้จากความคิดนั้นได้นาน แต่ผลการรับรู้หรือการเรียนรู้นั้นจะคงทนถาวรหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีการได้มาซึ่งความรู้ต่างๆ

ขั้นตอนการเรียนรู้จำ (Recognition) เป็นขั้นตอนที่นำนักศึกษากลุ่มทดลองไปพัฒนาทักษะด้วยการศึกษาดูงานที่ฟาร์มผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบที่มีความปราดเปรื่องมีการดำเนินงานหลายด้านทั้งการผลิตผลการเกษตร และการใช้สื่อช่องทางทางการตลาด และนำความรู้ที่ได้มาจัดทำกรวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ความรู้ที่ได้รับในการศึกษาดูงานเป็นการนำความรู้ที่อยู่ในส่วนของความจำขณะเข้าร่วมโปรแกรม (Working memory) มาแก้ไขปัญหาการเกษตรและความสนใจจากประสบการณ์ชีวิตที่สั่งสมในความจำระยะยาว (Long term memory) มาสร้างเป็นเป็นแรงจูงใจในการเสนอห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจเกษตร ลักษณะการคิดห่วงโซ่อุปทานจึงเป็นการดึงความรู้และประสบการณ์ในส่วนของความจำระยะยาว ถูกนำมาใช้และเกิดการนำความรู้ใหม่ที่ได้รับที่อยู่ในส่วนของความจำทำงานจะถูกแปลผลของความรู้ และนำผลเข้าสู่ความจำของนักศึกษาใหม่อีกครั้ง สอดคล้องกับ การเก็บข้อมูลไว้ในภายหลังสามารถประมวลและเปลี่ยนรูปโดยการเข้ารหัส (Encoding) เพื่อนำไปเก็บไว้ในความจำระยะยาว (Long-term Memory) ความจำระยะยาวมี 2 ชนิด คือ ความจำเกี่ยวกับภาษา (Semantic) และความจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ (Affective Memory) เมื่อข้อมูลที่ได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะยาวจะสามารถเรียกข้อมูลต่าง ๆ ออกมาใช้ได้ และถ่ายทอดออกมาเป็นการพูด การอ่าน การเขียน (ณัฐกานต์ ปัดเกษมและคณะ, 2556)

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัยในขั้นตอนการทบทวนเอกสาร กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยศึกษาและเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีวเกษตร แนวโน้มองค์ประกอบทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่อง โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยแบบอนาคตภาพ (EDFR) รอบที่ 1 และรอบที่ 2 จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 19 คน ประกอบด้วย 10 ทักษะ ประกอบด้วย คือ ทักษะการจัดการ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะผู้นำความคิด ทักษะการประสานงาน ทักษะความไว้วางใจ ทักษะ

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านสุขภาวะ ทักษะความรับผิดชอบ การเสริมสร้างพลังอำนาจ และความเสียง หรือ โมเดล R WIT TEAM 2C การฝึกทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตร ปราดเปรื่องเป็นการฝึกให้ผู้ร่วมทดลองได้สร้างการการเปลี่ยนแปลงทางสมองและความคิดด้วย แนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach)

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการฝึกในโปรแกรมตามแนวคิดทางปัญญา (Cognitive thinking approach)

2. การพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปราดเปรื่องของนักศึกษาอาชีพเกษตรเป็นการสร้างความสามารถให้เกิดความคิดโดยแนวคิดการเรียนรู้ทางปัญญา (Cognitive thinking approach) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) ขั้นตอนการแปลงสัญญาณ (Transduction) ขั้นตอนการรับรู้ (Perception) และขั้นตอนการเรียนรู้จำ (Recognition) กระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนเป็นกระบวนการฝึกเพื่อเกิดการเรียนรู้ด้วยปัญญา เพื่อสร้างความคิดและเป็นผู้ประกอบการเกษตรอย่างปราดเปรื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. การพัฒนาเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรให้กับเกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจในด้านเกษตรกรรม ให้มีความปราดเปรื่องควรมีการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ทางปัญญา โดยการส่งเสริมพัฒนาให้เกิดความจำทำงาน (Working memory) ในกระบวนการพัฒนาเพื่อประยุกต์ใช้ความรู้หรือประสบการณ์ที่อยู่ในความจำระยะยาวของแต่ละบุคคล

2. การเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบจากตัวอย่างผู้ประกอบการเกษตรที่ประสบความสำเร็จอาจจะใช้สื่อหรือการดูงานจากประสบการณ์จริง ทำให้กระบวนการเรียนรู้จากต้นแบบเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบของเซลล์กระจกเงาในสมอง ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้และเลียนแบบการพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการจากผู้ประกอบการต้นแบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การฝึกอบรมพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรให้มีความปรารถนาเร่งรัดการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกษตรกร หรือนักศึกษาที่เข้ารับการอบรม ได้เกิดการเรียนรู้ทางปัญญาอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาในการประกอบการเกษตร

2. การสร้างความสำนึกทางจริยธรรมของความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปรารถนาเร่งรัดสามารถถ่ายทอดด้วยการเรียนรู้ทางปัญญา ด้วยการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบจากต้นแบบที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนของเซลล์กระจกเงาในการฝึกความด้านจริยธรรม ด้วยการเสนอผ่านสื่อการเรียนรู้หรือเชิญผู้ประกอบการเกษตรปรารถนาเร่งรัดมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการกระตุ้นขึ้นในสมอง และทำให้เกิดการทบทวน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรปรารถนาเร่งรัดด้วยแนวคิดการเรียนรู้ทางปัญญา (Cognitive thinking approach) จะต้องสามารถสร้างความจำขณะเข้าร่วมโปรแกรม (Working memory) ให้เกิดขึ้นได้ขณะดำเนินการกระบวนการของโปรแกรม เพราะการเกิดความจำขณะเข้าร่วมโปรแกรมจะเป็นส่วนสำคัญในการดึงความรู้ที่สะสมอยู่ในความจำระยะยาวเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้งานร่วมกันและเป็นการพัฒนาให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดทักษะความสามารถที่เกิดจากปัญญา

2. การพัฒนาโปรแกรมทักษะความเป็นผู้ประกอบการเกษตรปรารถนาเร่งรัดด้วยแนวคิดการเรียนรู้ทางปัญญา (Cognitive thinking approach) ขั้นตอนการกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าโดยใช้สื่อผู้ประกอบการเกษตรตัวอย่างเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ครูผู้สอนที่นำโปรแกรมนี้ไปใช้ควรตั้งคำถามเป็นแนวทางสำหรับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจได้ดีต่อผู้เข้าร่วมโปรแกรม และการเลือกเกษตรกรหรือผู้ประกอบการต้นแบบที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมสามารถทำความเข้าใจและเกิดความสนใจได้ดี

รายการอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2559. แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพฯ.
- กัญญา ศรีสุข. (2558). การพัฒนาชุดการสร้างความรู้ ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เรื่องการสะกดคำในภาษาไทย สำหรับนักเรียน ชั้นชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4. *Journal of Educational Administration, Silpakorn University*, 5(2): 152-159.

- จินางค์กูร โรจนนันต์, (2559). นโยบายประเทศไทย 4.0 กับการผลิตกำลังคนอาชีวศึกษา. วันที่สืบค้น 30 พฤษภาคม 2560, เข้าถึงได้จาก www.dsd.go.th/sdpaa/Region/Download_Doc/11541.
- ชนาธิป พรกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิดทฤษฎีและการนำไปใช้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991) จำกัด.
- ณัฐกานต์ ปัดเกษม และคณะ. (2556). การศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาคุณลักษณะของนิสิตตามมาตรฐานผลการเรียนรู้หมวดวิชาทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 9(1), 44-54.
- ทศพร แสงสว่าง. (2556). การเรียนรู้ของมนุษย์. นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา Education Technology and Innovation กรุงเทพฯ: ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ทรูปลูกปัญญา. (2559). เกษตรขึ้นเทพ. วันที่สืบค้น 29 กันยายน 2560, เข้าถึงได้จาก http://www.truelookpanya.com/new/tv_program_detail/191/เกษตรขึ้นเทพ/
- ไทยพีบีเอส. (2558). รายการ โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก ตอน กาแฟของแม่. วันที่สืบค้น 29 สิงหาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.youtube.com/watch?v=GvQp0lGEUU>.
- จีรุตติ บุญยโสภณ. (2553). แนวทางการพัฒนาการอาชีวศึกษาและเทคโนโลยีของประเทศไทยในทศวรรษหน้า. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 1(1).
- ปรัชญา แก้วแก่น. (2555). กระบวนการความสนใจและการประยุกต์ สำหรับการวิจัยทางวิทยาการปัญญา. วารสารวิทยาการวิจัย และวิทยาการปัญหา, 10(1), 1-10.
- ยิ่งศักดิ์ ไกรพิณิจ, อีระวัฒน์ จันทิก และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560). การจัดการการเกษตรสมัยใหม่ของประเทศไทย. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(2).
- ยิ่งศักดิ์ ไกรพิณิจ, อีระวัฒน์ จันทิก และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2561). วิธีการพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการด้วยเกมของผู้เรียนอาชีวศึกษา. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(3).
- พรธณี ชูทัย เจนจิต. 2538. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ.

ยิ่งศักดิ์ ไกรพินิจ/ธีระวัฒน์ จันทิก/พิทักษ์ ศิริวงศ์

พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2552). แรงงานไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ Thai Workers under Wave of Globalization. *NIDA Development Journal: วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 49(3), 39-74.

วิโรจน์ สารัตนะ. (2554). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา : แนวคิดและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ, อักษราพัฒนา.

ฤทัยชนก จริ่งจิตร. 2556. เจาะลึก “Smart Farmer” แค่แนวคิดใหม่ หรือจะพลิกโฉมการเกษตรไทย. วันที่สืบค้น 29 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://tpso.moc.go.th/img/news/1074-img.pdf>.

สุวิทย์ เมษินธุ์. 2559. *เจาะใหม่ หรือจะพลิกโฉมการเกษตรไทย*. วันที่สืบค้น 29 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://tpso.moc.go.th/img/news/1074-img.pdf>.

เอกชัย ยุทธชัยวรกุล. (2552). *อาชีพเกษตรกร ทางเลือกทางรอดการเกษตรไทย*. วันที่สืบค้น 2 มกราคม 2560, เข้าถึงได้จาก <https://www.trf.or.th/2552/211-2013-12-02-07-33-21>.

Alhaddi, H. (2014). The relationship between thought leadership and innovation: A look at strategy. *Journal of Business Administration and Education*, 6(2).

Atkinson, R. C. & Shiffrin, R. M. 1968. Human memory: A proposed system and its control processes. In *Psychology of learning and motivation*, Vol. 2, pp. 89-195. Academic Press.

Beedell, J. & Rehman, T. (2000). Using social-psychology models to understand farmers' conservation behaviour. *Journal of rural studies*, 16(1), 117-127.

Bednar, A., Cunningham, D. J., Duffy, T. & Perry, D. (1995). *Theory in practice: How do we link* Englewood, CO, Libraries Unlimited.

Dayan, P., Kakade, S., & Montague, P. R. (2000). Learning and selective attention. *Nature neuroscience*, 3(11s), 1218.

FAO. (2014). The State of Food and Agriculture Innovation in family farming. Retrieved September 12, 2017, From <http://www.fao.org/a-i4040e.pdf>.

Godet, M. (2000). From agriculture to ecoculture. *Foresight*, 2(3): 253-256. Ketelaar-de Lauwere, C., Enting, I., Vermeulen, P., & Verhaar, K. (2002). Modern agricultural entrepreneurship. In *International Farm Management Association, 13th Congress* (pp. 7-12).

- Khong, K. W., Onyemeh, N. C. & Chong, A. Y. L. (2013). BSEM estimation of network effect and customer orientation empowerment on trust in social media and network environment. *Expert Systems with Applications*, 40(12): 4858-4870.
- Kozma, R. B. (2005). National policies that connect ICT-based education reform to economic and social development. *Human Technology: An interdisciplinary journal on humans in ICT environments*.
- McElwee, G. (2006). Farmers as entrepreneurs: developing competitive skills. *Journal of developmental entrepreneurship*, 11(03), 187-206.
- OECD. (2003). *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003*. Canongate US, Economic Analysis & Statistics Division.
- Prochaska, J. and C. DiClemente (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51(3): 390-395.

ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

The Result Based Management

Inter-City Motorways Administration in Thailand

อรวรรณ เลี้ยงสุขสันต์ (Orawan Liengsukson)

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Doctor of Philosophy in Public Administration, Graduate College of Management,
Sripatum University

บทคัดย่อ

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยเป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย และเพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย ในการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่าง คือ บุคลากรสังกัดกองทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองจำนวน 384 คน จากการคำนวณด้วยสูตรของเครชีและมอร์แกน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุปัจจัย (Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีช่วงอายุระหว่าง 25-34 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ กลุ่มอำนาจการจราจรและจัดเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทางที่มีอายุราชการต่ำกว่า 5 ปี

2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย จำนวน 6 ด้าน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มึความคิดเห็นสูงสุด คือ การนำองค์กร รองลงมา คือ การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้

การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ตามลำดับ

3) ปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย พบว่า การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการนำองค์กร ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้านสามารถอธิบายผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยได้ร้อยละ 73.5 และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีอำนาจในการทำนายผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยได้ดีที่สุดคือ การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ ($\beta = 0.393$) รองลงมาคือ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ($\beta = 0.204$) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\beta = 0.147$) และการนำองค์กร ($\beta = 0.134$)

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง ปัจจัยการบริหารจัดการ ค้นพบว่า การบริหารด้านการนำองค์กร ยังมีข้อจำกัดทางด้านความพร้อม ด้านกฎระเบียบ ด้านบุคลากร ส่วนการด้านการวางแผนกลยุทธ์ มีการกำหนดนโยบายและแผนที่ชัดเจนในระยะยาวถึง 20 ปี ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการเปิดช่องทางรับเรื่องร้องเรียน เช่น สายด่วนกรมทางหลวง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงาน ส่วนด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีความพยายามพัฒนารูปแบบองค์ความรู้ที่ได้จากผู้เสนอแนะอย่างต่อเนื่อง ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การพัฒนาทักษะ การปฏิบัติงานของบุคคล ยังต้องพัฒนาเพิ่มขึ้น ด้านการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ ยังต้องพัฒนาในเป็นไปตามมาตรฐานสากล ส่วนเรื่องผลสัมฤทธิ์ด้านประสิทธิผลยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก ด้านคุณภาพมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ด้านประสิทธิภาพมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ด้านพัฒนาองค์กรมีการร่วมทุนกับเอกชนเน้นการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพคำนึงถึงความพึงพอใจของประชาชน ผู้รับบริการเป็นสำคัญ

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ทางการบริหาร การบริหารทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง

Abstract

A research on the Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand was the study by Mixed Method between Qualitative and Quantitative research. It aimed to study on 1) the factors of Inter-City Motorways Management in Thailand and 2) to study Results Based Management of Inter-City

Motorways 3) to study the factors of Inter-City Motorways Management influencing Results Based Management of Inter-City Motorways. The research samples were the personnel of Inter-City Motorways Division, Department of Highway For the qualitative research, the researcher used 30 key informants by using in-depth interview in collecting data. For quantitative research, the results of interview were analyzed using Descriptive Statistics and; Inferential Statistics such as Correlation Coefficient and Multiple Regression Analysis. It was found from the results as follows.

The factor of management that influenced on The Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand, it was found that focusing on the operation system, strategic planning, pay attention to the service customers and stakeholders, leading organization had affected on The Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand with the statistical significance at the level of .05. All four aspects of management factor together can explain the variation of The Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand for 73.5 percent. When considering on the independent variables with the authority to best forecasting The Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand which were focusing on the operation system ($\beta = 0.393$), second by strategic planning ($\beta = 0.204$), pay attention on service customers and stakeholders ($\beta = 0.147$) and leading organization ($\beta = 0.134$).

The regression presented the variation of The Results Based Management of Inter-City Motorways Administration in Thailand was $HMA = 0.468 + 0.393FOS + 0.204PLA + 0.147IMP + 0.134ORG$ (FOS = operation system, PLA = Strategic Planning, IMP = Service customers and Stakeholders and ORG = Leading Organization)

For qualitative research, focus on Management Factors, it was found that Leading Organization still has limited in the field of readiness, regulations and personnel, Strategic Planning has a 20 years long term plan clearly, Service customers and Stakeholders has provide a hot line channel to listen to complaints and suggestions in order to adjust and develop ways to meet customers satisfaction, Measurement, analysis and knowledge Management has been developed continuously, personnel skills development has to be developed more and more,

operations has to be up to universal standard. Result Based Management focusing on Effectiveness still has not yet meet the concrete level, Quality, Efficiency, Organization Development need to be developed obviously at the professional level as it has a joint investment with private sector thus services and customer satisfaction needs to be considered strictly.

Keywords: The Result Based Management, Inter-City Motorways Administration

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA) มุ่งเน้นให้หน่วยงานราชการปรับปรุงองค์การอย่างรอบด้านและอย่างต่อเนื่องครอบคลุมทั้ง 7 ด้าน(หมวด) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559) ได้แก่ การนำองค์การ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัดการวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การจัดการกระบวนการ และผลลัพธ์ การดำเนินการ โดยการประเมินผลการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการซึ่งเป็นการนำแนวทางของ Balanced Scorecard มาปรับใช้และครอบคลุมใน 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านประสิทธิผลตามยุทธศาสตร์ มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ และมิติด้านการพัฒนาองค์กร

กองทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองมีภารกิจสำคัญ โดยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการ การให้บริการคมนาคมขนส่งทางบกด้วยระบบโครงข่ายทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (Motorway) ซึ่งเป็นระบบที่มีความสามารถในการให้บริการแก่ภาคการผลิตและบริการ รวมทั้งประชาชนที่ต้องการความสะดวก รวดเร็วในการเดินทางระหว่างเมืองมากยิ่งขึ้น โดยมีวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นหน่วยงานให้บริการระบบโครงข่ายทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองจัดเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทางในระดับแนวหน้าและมุ่งสู่ความเป็น ที่หนึ่งในของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN)

ภายหลังจากการปฏิรูประบบราชการ รัฐบาลได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนา ระบบราชการ (ก.พ.ร.) เป็นหน่วยงานหลัก ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบราชการแทนสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน โดยมีการนำหลักการและเครื่องมือในการพัฒนาองค์การหลายประการมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการหลายประการ ซึ่งก.พ.ร. (2546) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546-พ.ศ. 2550) และมีการ

กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 7 ประเด็น ประกอบด้วย (1) การปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการทำงาน (2) การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน (3) การรื้อปรับระบบการเงินและการงบประมาณ (4) การสร้างระบบบริหารงานบุคคลและค่าตอบแทนใหม่ (5) การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยมของระบบราชการ (6) การเสริมสร้างระบบราชการไทยให้ทันสมัย และ (7) การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สร้างเครื่องมือเพื่อช่วยในการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบ ราชการไทยไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย (1) การตราและบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารราชการที่ดี ตามมาตรา 3/1วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นแนวปฏิบัติแก่หน่วยงานต่างๆ (2) การใช้วิธีสร้างแรงจูงใจในรูปของตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงาน (3) การสร้างกระแสแรงกดดันจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะสื่อมวลชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน องค์กรประชาสังคมและประชาชน เพื่อเร่งรัดให้หน่วยงานปรับปรุงการทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และ (4) การติดตามและประเมินผล โดยจัดทำรายงานประจำปีเสนอคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552, ออนไลน์) ได้กำหนดกรอบการประเมินผลการพัฒนาระบบราชการสำหรับส่วนราชการระดับกรมและระดับจังหวัด เพื่อรับสั่งจูงใจตามข้อตกลงผลการปฏิบัติราชการประจำปี ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบการประเมินผล 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผลตามพันธกิจ มีหลักการให้ส่วนราชการแสดงผลงานที่ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนและผู้รับบริการ เช่น ผลสำเร็จในการพัฒนาการปฏิบัติราชการ (1กรม/ 1 ปฏิรูป) เป็นต้น

มิติที่ 2 มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ มีหลักการให้ส่วนราชการแสดงความสามารถในการปฏิบัติราชการ เช่น การลดค่าใช้จ่าย การลดระยะเวลาการให้บริการ และความคุ้มค่าของการใช้เงิน เป็นต้น

มิติที่ 3 มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มีหลักการให้ส่วนราชการแสดงการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการในการให้บริการที่มีคุณภาพ สร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ

มิติที่ 4 มิติด้านการพัฒนาองค์กร มีหลักการให้ส่วนราชการแสดงความสามารถในการเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงขององค์กร เช่น การลดอัตรากำลังหรือการจัดสรรอัตรากำลัง ให้คุ้มค่า การมอบอำนาจการตัดสินใจ การอนุมัติ อนุญาต ไปยังระดับปฏิบัติการ การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้กับงาน เป็นต้น

ซึ่งภายใต้แต่ละมิติของการจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการ จะประกอบไปด้วย ประเด็น

อรรถพร เลี้ยงสุขสันต์

การประเมินผลตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในแต่ละประเด็นน้ำหนักการให้คะแนน เป้าหมาย และเกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดผลการดำเนินงานแต่ละตัว รวมถึงแนวทางในการดำเนินงาน

การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นวิธีการบริหารจัดการ ที่มุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เป็นการปรับปรุงผลการดำเนินงานขององค์กรที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล มีความรับผิดชอบต่อประชาชนและยกระดับผลการปฏิบัติงานขององค์กรให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้ดียิ่งขึ้น โดยการใช้การสร้างตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมวัดผลการปฏิบัติงานเทียบกับเป้าหมายที่กำหนด ส่วนราชการที่มีการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์สามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพมากกว่าเดิมโดยใช้งบประมาณน้อยลง เป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลงานทั้งทางด้านประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุณภาพ และความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ

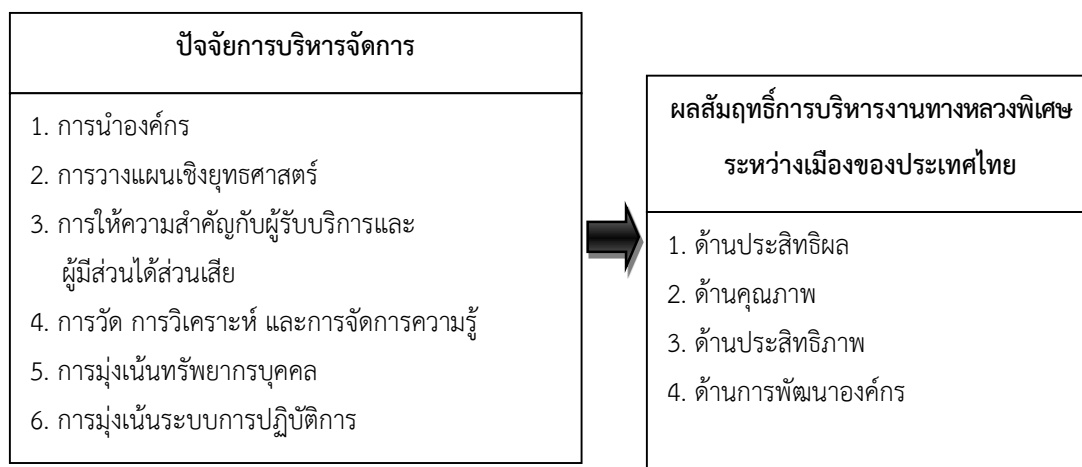
ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย เพื่อพัฒนาการบริหารงานของ Motorways ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

กรอบแนวคิดการทำวิจัย

ปัจจัยทางการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ประสบความสำเร็จอยู่ที่ความเข้าใจแนวคิด วิธีการและประโยชน์ของวิธีการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรวมถึงความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ทุกระดับที่จะสามารถปรับตัวและสามารถทำงานภายใต้ระบบงานที่จะต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ (ทิพา วดี เมฆสวรรค์, 2543 : 39-42)

1. ผู้บริหารระดับสูงมีความเข้าใจและสนับสนุน การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้บริหารระดับสูงมีความเข้าใจและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ คือ สนับสนุนในการจัดทาระบบวัดผลการปฏิบัติงาน การใช้ข้อมูลผลการวัดผลการปฏิบัติงาน การจัดสรรงบประมาณ การสร้างสิ่งจูงใจเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำงานโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ รวมถึงการมอบอำนาจในการตัดสินใจเพื่อแลกเปลี่ยนกับความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน

1.1 การกำหนดพันธกิจและแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน ผู้บริหารขององค์กรจะต้องให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดพันธกิจและแผนกลยุทธ์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการเพื่อให้เกิดผล

1.2 การใช้ข้อมูลผลการปฏิบัติงานในการบริหาร ผู้บริหารจะต้องระลึกเสมอว่าการวัดผลไม่ได้ทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ข้อมูลจากการวัดผลการปฏิบัติงานจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น แก้ปัญหาได้ถูกต้องมากขึ้น ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องเอาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์อย่างรอบคอบเพื่อกำหนดมาตรการที่จะปรับปรุงผลการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นต่อไป

2. การจัดระบบข้อมูลผลการปฏิบัติงาน การจัดทำระบบข้อมูลผลการปฏิบัติงานจะต้องคำนึงเสมอว่า ระบบข้อมูลนั้นสามารถที่จะแสดงถึงระดับการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์สู่เป้าหมายขององค์กรได้ ซึ่งจะต้องจัดทำเพิ่มเติมขึ้นจากระบบข้อมูลเดิม ที่เน้นปัจจัยนำเข้าและกิจกรรม เพื่อให้ผู้บริหารมีข้อมูลในการตัดสินใจได้ดีขึ้น

2.1 การพัฒนาตัวบ่งชี้ การเลือกตัวบ่งชี้ที่จำเป็นต่อการให้บริการและการตัดสินใจนั้น จะต้องเลือกตัวบ่งชี้ให้ครอบคลุมความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องพัฒนาโดยผู้ที่มีประสบการณ์ในงานด้านนั้น ๆ กับผู้มีส่วนได้เสียกับงานนั้น ๆ ด้วย โดยตัวบ่งชี้จะมีทั้งส่วนของปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์ รวมถึงตัวบ่งชี้ที่แสดงความพึงพอใจของผู้รับบริการ แต่ควรจะให้มีตัวบ่งชี้ในจำนวนเท่าที่จำเป็น โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของการจัดทำและรักษาระบบข้อมูลนี้ด้วย

2.2 การวางระบบสารสนเทศเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและประมวลผลข้อมูล ผู้พัฒนาระบบจะต้องมีความเข้าใจเนื้อหาสาระของโครงการหรืองานที่จะวัดผลการปฏิบัติงาน โดยต้องคำนึงถึงการจัดทำรายงานผลซึ่งจะแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่จะรายงานเป็นช่วงเวลาตามกำหนดทุกครึ่งปีหรือหนึ่งปี เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนหรือการจัดทำงบประมาณประจำปี และส่วนที่เป็นารายงานเฉพาะกิจที่สามารถเรียกดูข้อมูลตัวบ่งชี้ได้ทันทีในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้น ซึ่งความสำเร็จในการจัดทำระบบข้อมูลผลการปฏิบัติงานที่ใช้ประโยชน์ได้ จึงอยู่ที่การจัดทำข้อมูลที่สะท้อนผลงานจริง ทันเวลา และมีปริมาณข้อมูลที่เหมาะสม โดยมีค่าใช้จ่ายที่ประหยัด

3. การพัฒนาบุคลากรและองค์กร ผู้บริหารทุกระดับถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องการพัฒนาผู้บริหารไว้ล่วงหน้าให้สามารถปฏิบัติงานที่ต้องรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์ของงาน ภายใต้สภาวะที่มีความคล่องตัวและมีอำนาจในการบริหารเพิ่มขึ้น ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีความรู้ในการวางแผนกลยุทธ์ การวัดผลการปฏิบัติงาน รวมถึงการใช้ข้อมูลผลการปฏิบัติงานเพื่อการตัดสินใจในการทำงานประจำวัน ในขณะที่เดียวกันจะต้องมีระบบการพัฒนาและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความชำนาญที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้มีศักยภาพที่จะสับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ได้ในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเข้าใจเรื่องการวัดและการใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานประจำวันด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพคือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจาก 3 กลุ่มงานคือ กลุ่มกำหนดนโยบาย กลุ่มนำนโยบายมาวางแผนปฏิบัติ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่ศึกษาการพัฒนาทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณคือบุคลากรสังกัดกองทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง กรมทางหลวง จำนวน 384 คน ซึ่งได้จากการคำนวณตามสูตรของเครซีและมอร์แกน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยกำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างตามชั้นภูมิ ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ

ชั้นภูมิ	ประเภทบุคลากร	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนตัวอย่าง (คน)
1	ข้าราชการ	63	11
2	ลูกจ้างประจำ	83	14
3	ลูกจ้างชั่วคราว	2,089	359
รวม	-	2,235	384

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วนคือ ข้อมูลส่วนบุคคล ความคิดเห็นต่อปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย ความคิดเห็นต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยด้วยการหาความตรงเชิงเนื้อหาโดยการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (Cronbach's alpha coefficient)

การวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงตรรกะ เป็นการวิเคราะห์โดยใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้น การ

อรรถธรณ เลี้ยงสุขสันต์

วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุปัจจัย

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

การวิเคราะห์การบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย โดยค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการศึกษาดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ปัจจัยการบริหาร	$\bar{X}$	SD.	แปลผล	ลำดับ
1. การนำองค์กร	3.64	0.75	มาก	1
2. การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์	3.46	0.76	มาก	3
3. การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	3.38	0.87	ปานกลาง	5
4. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้	3.50	1.02	มาก	2
5. การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล	3.04	0.95	ปานกลาง	6
6. การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ	3.38	0.79	ปานกลาง	4
ภาพรวมปัจจัยการบริหาร	3.40	0.85	ปานกลาง	

จากตารางที่ 1.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การนำองค์กร ($\bar{X} = 3.64$) รองลงมา คือ การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ($\bar{X} = 3.50$) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ($\bar{X} = 3.46$) การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ ($\bar{X} = 3.38$) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 3.37$) และการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ($\bar{X} = 3.04$) ตามลำดับ

2) ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย โดยค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการศึกษาดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ผลสัมฤทธิ์การบริหารงาน	$\bar{X}$	SD.	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านประสิทธิผล	3.53	0.75	มาก	2
2. ด้านคุณภาพ	3.62	0.79	มาก	1
3. ด้านประสิทธิภาพ	3.32	0.81	ปานกลาง	4
4. ด้านการพัฒนางองค์กร	3.43	0.80	มาก	3
รวม	3.47	0.79	มาก	

จากตารางที่ 1.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านคุณภาพ ($\bar{X} = 3.62$) รองลงมา คือ ด้านประสิทธิผล ($\bar{X} = 3.53$) ด้านการพัฒนางองค์กร ($\bar{X} = 3.43$) และด้านประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.32$) ตามลำดับ

3) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

การวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริการงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย โดยการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุปัจจัย (Multiple Regression Analysis) มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ORG	หมายถึง	การนำองค์กร
PLA	หมายถึง	การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์
IMP	หมายถึง	การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
MAK	หมายถึง	การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้
HRF	หมายถึง	การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล
FOS	หมายถึง	การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ
HMA	หมายถึง	ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ในการวิเคราะห์การถดถอยพหุปัจจัยครั้งนี้ ไม่ได้ทำการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นในเรื่องของการแจกแจงของความคลาดเคลื่อน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมาก (384 หน่วย) โดยทฤษฎีขีดจำกัดกลาง (Central limit Theorem) ถือว่ากลุ่มตัวอย่างมากพอที่จะทำให้ความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงปกติ

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุปัจจัยแสดงในตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริการงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์การถดถอย		t	Sig.
	B	Beta		
การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการ (FOS)	0.393	0.439	8.142	0.000
การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (PLA)	0.204	0.209	3.449	0.000
การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (IMP)	0.147	0.173	3.221	0.000
การนำองค์กร (ORG)	0.134	0.142	2.781	0.000
a = 0.468 R = 0.857 R ² = 0.735 F = 165.431 Durbin-Watson = 2.11				

จากตารางที่ 1.4 พบว่า ค่า Durbin – Watson ของสมการถดถอยมีค่าเท่ากับ 2.110 ซึ่งค่าอยู่ระหว่าง 1.5 – 2.5 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์ในตัวเอง

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุปัจจัย พบว่า ปัจจัยการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การบริการงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ

การมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติงาน มีค่าสถิติที่เท่ากับ 8.142 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 โดยหากการมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 1 หน่วยจะทำให้ผลสัมฤทธิ์การบริการงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 0.393 หน่วย

การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ มีค่าสถิติที่เท่ากับ 3.449 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 โดยหากการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เพิ่มขึ้น 1 หน่วยจะทำให้ผลสัมฤทธิ์การบริการงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 0.204 หน่วย

การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีค่าสถิติที่เท่ากับ 3.221 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 โดยหากการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มขึ้น 1 หน่วย

จะทำให้ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 0.173 หน่วย

การนำองค์กร มีค่าสถิติเท่ากับ 2.781 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 โดยหากการนำองค์กรเพิ่มขึ้น 1 หน่วยจะทำให้ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 0.134 หน่วย

โดยเมื่อรวมตัวแปรทุกตัวเข้าด้วยกัน จะสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยได้ร้อยละ 73.5 ($R^2 = 0.735$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมในทุกด้าน ยกเว้นด้านการนำองค์กร ถึงแม้ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติของปัจจัยการบริหารจัดการด้านการนำองค์กรจะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$) แต่เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารจัดการของทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยยังไม่มีผู้รับผิดชอบด้านการนำองค์กรที่ชัดเจน รวมทั้งยังไม่มีการบริหารและการดำเนินงานอย่างชัดเจนเช่นกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความพร้อม งบประมาณ การส่งเสริม และการกระตุ้นการบริหารงานด้านนี้ ดังนั้น เพื่อให้การบริหารและดำเนินการด้านการนำองค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองต้องมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการนำองค์กรร่วมกับแผนยุทธศาสตร์ที่เดิมทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองมีการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในระยะยาวถึง 20 ปี

สำหรับการบริหารจัดการด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองมีการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$) ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดการสนับสนุนบุคลากรให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานหรือการพัฒนาตัวเอง รวมทั้งปัญหาจำนวนข้าราชการประจำที่มีจำนวนน้อยกว่าลูกจ้างชั่วคราว ทำให้การบริหารจัดการปัจจุบันอยู่ในรูปแบบการแบ่งงานเป็นส่วนๆ ให้ภายนอกองค์กรเป็นผู้ดำเนินการ (Outsource) แต่ยังไม่คุ้มค่าเมื่อเทียบการคุณภาพการให้บริการประชาชน ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคลทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กร ดังผลงานวิจัยที่ปรากฏของ ปรัชญา ชุ่มนาเสียว (2553) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบกลยุทธ์การจัดองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีใน

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ผลการวิจัย พบว่า หนึ่งในองค์ประกอบการพัฒนารูปแบบกลยุทธ์การจัดการองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี คือ กลยุทธ์การจัดการด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาในระดับบุคคล การพัฒนาในระดับกลุ่มทีม และการพัฒนาในระดับองค์การ

ส่วนการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการภายในทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$) ยังคงประสบปัญหาการขาดระบบการให้บริการผู้ใช้ทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองที่สมบูรณ์ตามมาตรฐานการให้บริการที่เป็นสากล เช่น การจัดการกับรถยนต์ที่ประสบอุบัติเหตุหรือเสียหายภายในระบบ การขาดระบบการบริหารจัดการ การออกแบบด้านเก็บค่าธรรมเนียมที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจในระดับต่ำ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ เพ็ญแข ศิริวรรณ และ แสงหล้า ชัยมงคล (2552) ที่ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมและความต้องการใช้ทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ของผู้ใช้บริการมอเตอร์เวย์ หมายเลข 7 และ 9 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้ใช้บริการมอเตอร์เวย์มีความพึงพอใจต่อการใช้บริการมอเตอร์เวย์ การใช้ทางมีความคุ้มค่ากับค่าธรรมเนียมผ่านทางของมอเตอร์เวย์ ทำให้เห็นถึงความคุ้มค่า การสร้างมอเตอร์เวย์ได้ผลบรรลุเป้าหมาย ประชาชนมีความรู้สึกที่ดีต่อการมีมอเตอร์เวย์ และต้องการให้มีการขยายและเพิ่มเส้นทางมอเตอร์เวย์ต่อไป

2. ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทย

ผลสัมฤทธิ์ด้านประสิทธิผลของการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองของประเทศไทยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) แต่ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก เนื่องจากความเป็นองค์กรภายใต้กรมทางหลวง บุคลากรมักจะให้ความสำคัญกับความภาคภูมิใจเมื่อการดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ แต่ไม่พิจารณาเรื่องการเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลเท่าที่ควร ดังนั้น องค์กรควรมีการกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองตามแผนงานและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน และต้องให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดนั้น ๆ อย่างจริงจัง ผลสัมฤทธิ์ด้านประสิทธิภาพการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$) เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรบุคคลมากเกินไปเกินภาระงาน การบริหารคนจำนวนมากแบบลูกจ้างชั่วคราวไม่ยั่งยืน การเข้าออกของลูกจ้างอยู่ในระดับสูง และผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาองค์กรของทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองในปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.43$) มีการคำนึงถึงประชาชนเป็นสำคัญ การร่วมลงทุนกับภาคเอกชนต้องดำเนินการอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ การพัฒนาองค์กรต้องเน้นให้บุคลากรในระดับบริหารที่เป็นข้าราชการปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ เพิ่มศักยภาพในการบริหารงาน พัฒนาทักษะและเทคนิคการจัดการ และมีการนำนวัตกรรมมาช่วยการบริหารงานทางหลวงพิเศษให้เกิด

ความคล่องตัว โดยคำนึงถึงความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2553, หน้า 222-233) ได้สรุปแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ว่าให้ความสำคัญกับวิธีการบริหารงานแบบเอกชนและเทคนิคบริหารจัดการสมัยใหม่มาปรับใช้กับการบริหารในภาคราชการ เช่น CEO, TQM, Balanced Scorecard หรือ KPI เป็นต้น โดยมุ่งให้ความสำคัญกับประสิทธิผล คุณภาพ และความพึงพอใจของผู้รับบริการ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ ชูศักดิ์ เกวี (2550) ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการก่อสร้างทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง

สำหรับผลสัมฤทธิ์ด้านคุณภาพการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) และเมื่อเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ด้านคุณภาพปัจจุบันกับการบริหารที่ผ่านมาถือได้ว่าการพัฒนามาก ถึงแม้จะมีจำนวนข้าราชการประจำน้อยกว่าลูกจ้าง แต่คุณภาพการบริหารงานยังคงมีคุณภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีคุณภาพต่อประชาชนผู้รับบริการสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฑูรย์ สิมะโชติ (2550) ที่ศึกษาพัฒนาการของนโยบายคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ พบว่า พัฒนาการของนโยบายคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยอาศัยเครื่องมือทางการบริหารจัดการด้านคุณภาพเป็นต้นนโยบายที่จะต้องดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรนำผลการวิจัยฉบับนี้ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองให้ตรงตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2 ควรมีการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการหรือจัดทำเป็นคู่มือการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ที่นำไปเป็นต้นแบบการบริหารทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองทั้งในการดำเนินการเองและการให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อผลักดันการพัฒนาโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองเส้นใหม่ตามแผนแม่บทการพัฒนา

1.3 ควรจัดโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองให้เหมาะสม แทนการยึดหลักการบริหารแบบระบบราชการ เพราะเป็นทางหลวงพิเศษที่มีการเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทาง ซึ่งแตกต่างจากทางหลวงแผ่นดินที่ประชาชนไม่มีค่าใช้จ่ายทางตรงในการใช้เส้นทาง

2. ข้อเสนอแนะการนำไปปฏิบัติ

2.1 จากผลการศึกษาซึ่งพบว่าการมุ่งเน้นระบบการปฏิบัติการเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ดังนั้นจึงควรพัฒนาในด้านดังกล่าว โดยการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยในการปฏิบัติงาน อาทิเช่น การพัฒนาเทคโนโลยีระบบจัดเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทางจะช่วยให้ระบบการปฏิบัติการขององค์กรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ลดการใช้บุคลากร เพิ่มความรวดเร็วในการเดินทางผ่านด่านเก็บค่าธรรมเนียม ทำให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัวมากขึ้น นอกจากนี้ในการปฏิบัติงานยังต้องคำนึงถึงประสิทธิผลและต้นทุนควบคู่กันไป โดยควรพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารงานให้สะท้อนผลการดำเนินงานของทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองที่สะท้อนประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

2.2 จากผลการศึกษาซึ่งพบว่า การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ดังนั้น ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานจึงควรกำหนดการวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน และประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรรับทราบโดยทั่วกัน เพื่อพร้อมใจกันจัดทำแผนปฏิบัติการให้บรรลุตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้

2.2 จากผลการศึกษาซึ่งพบว่า การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ดังนั้น ควรเพิ่มระดับความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ โดยจัดให้มีการติดตามผลว่ามี การแก้ไขข้อร้องเรียน ปัญหาอุปสรรคในส่วนของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เพื่อทำการประชาสัมพันธ์หากสิ่งนั้นได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

รายการอ้างอิง

- ชูศักดิ์ เกวี. (2550). **ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการก่อสร้างทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง**. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร กรุงเทพฯ.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). **การบริหารผลการดำเนินงาน(Performance Management) รวมบทความวิชาการ 100 ปี รัฐประศาสนศาสตร์ไทย**. ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. (2543). **การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์**. สถาบันมาตรฐานสากลภาครัฐแห่งประเทศไทยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
- ปรัชญา ชูมนาสี. (2553). **รูปแบบกลยุทธ์การจัดการองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- เพ็ญแข ศิริวรรณ และแสงหล้า ชัยมงคล. (2552). “พฤติกรรมและความต้องการใช้ทางหลวงพิเศษของผู้ใช้บริการทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 และ 9”. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 17(3), 14-31.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2550). *พัฒนาการของนโยบายคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2549). *การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ: เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ พ.ศ. 2550*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิชั่น พรีเมียม แอนด์ มีเดีย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552, ออนไลน์) Website : <https://www.opdc.go.th/> สืบค้นวันที่ 22/2/2562
- Bland JM. (1996). Comparing several groups using analysis of variance. *BMJ*. 1996 Jun 8;312 (7044) : 1472–1473. [PMC free article] [PubMed]

การพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อ
เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับ
พนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)
ในจังหวัดสมุทรปราการ

A Development of an Integrated Training Package Based on
Buddhist Psychology for Reinforcing Moral Behavior on
Public Mind (MBPM) for Employees of
Small and Medium Enterprises (SMEs)
In Samut Prakan Province.

พลพจน์ เชาว์วิวัฒน์*

Polpojna Chaowiwat

พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน)**

Phramaha Phuen Kittisobhano (Chalermchan)

เรียม ศรีทอง***

Riam Srithong

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Candidate Doctor of Philosophy (Buddhist Psychology)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** ผศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Asst.Prof.Dr., Thesis Advisor

*** รศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Assoc.Prof.Dr., Thesis Advisor

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการ 2) เปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานที่เข้าอบรมด้วยชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาระหว่างก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรม 3) เปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการใช้ชุดฝึกอบรม 4) ศึกษาความคงทนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองหลังการทดลอง 30 วัน และ 5) ศึกษาความคิดเห็นของพนักงานกลุ่มทดลองที่มีต่อชุดฝึกอบรม ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาชุดฝึกอบรมฯ จำนวน 19 คน ประชากรในการวิจัยทั้งหมดเป็นพนักงานจำนวน 80 คน สุ่มอย่างง่าย 40 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแล้วสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ ประเด็นคำถามในการประชุมสนทนากลุ่ม ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะได้ค่าความเชื่อมั่นโดย Cronbach's Alpha เท่ากับ .๙๓ และแบบสอบถามความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการทดลองใช้ค่าสถิติค่าที (t-test) และร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้หลักการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่บูรณาการไตรสิกขากับหลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วมทางกาย ทางอารมณ์ ทางความคิดและทางสังคม ภายใต้กระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ 5 ขั้นตอน และใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างจิตสาธารณะที่สำคัญ ประกอบด้วย บรรยากาศ แหล่งเรียนรู้ ตัวแบบของผู้มีจิตสาธารณะ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดสาระสำคัญในการออกแบบกิจกรรม ชุดฝึกอบรมนี้ประกอบด้วย 10 กิจกรรม ใช้เวลาการฝึกอบรม 49 ชั่วโมง รวม 5 วัน 2) พนักงานที่ได้รับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) พนักงานกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสูงกว่าพนักงานกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) พนักงานกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่วัดทันที และวัดหลังการทดลอง 30 วัน ไม่แตกต่างกัน 5) พนักงานมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมทั้ง

ด้านเนื้อหาการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรม ระยะเวลาและการบริการ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

คำสำคัญ: ชุดฝึกอบรม, พุทธจิตวิทยา, พฤติกรรมเชิงจริยธรรม, จิตสาธารณะ

Abstract

This research has five objectives which are 1) to develop an Integrated Training Package Based on Buddhist Psychology for Reinforcing Moral Behaviors on Public Mind (MBPM) for employees of SMEs in Samut Prakan Province, 2) to compare the MBPM behavior of the experimental SME employees between, before, and after the training sessions, 3) to compare the MBPM between the experimental group versus the controlled group, 4) to study the sustainability of the experimental group after 30 days of training, and 5) to study the overall opinion from the SME employees in the Samut Prakan province toward the training package. This training package was earlier approved by 19 scholars in related fields using a focus group study. Later 40 samples of SME staffs were selected using a simple random method for sampling group out of the total population of 80 employees. Out of this 40 samples, 20 were randomized to be the experimental group, while another 20 became the controlled group. The research methodology used includes the series of question for focus groups, the integrated training package using Buddhist Psychology, the scale of MBPM reliability using Cronbach's Alpha which is equivalent to 0.93, then followed by the quantitative questionnaire towards opinion about the training package. The research statistics were analyzed using mean score, standard deviation, t-test and percentage. The results show that 1) an Integrated Training Based on Buddhist Psychology and developed by the researchers, using the principles of MBPM that the integrated between the Threefold Training (Trisikkha) and principles of the group process focused on engaging the physical, emotional, cognitive, and social. Under the learning process of 5 operating procedure and strategy for Reinforcing MBPM contain important public resources, model of the person who acquires the public mind; including the global and environment change which determine the essence in

designing the activity. This training package consists of 10 activities for the whole training, included 49 hours, for the total of 5 days, 2) the MBPM of SME employees has improved significantly after the training at 0.05 confident level, 3) the MBPM of the experimental group was significantly higher than the controlled group at 0.05 confident level, 4) after 30 days from the training, there was no change in MBPM level of the experimental employees in the follow-up test, and 5) SME employees confirm higher to highest positive opinion towards the training package in all aspects.

Keywords: Integrated Training Package, Buddhist Psychology, Reinforcing Moral Behaviors, Public Mind

บทนำ

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญของประเทศไทย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนจึงควรร่วมมือให้การสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีคุณภาพ มีความสุขในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีจิตสาธารณะของบุคคลจะส่งผลดีต่อสังคม มาตรา 38 พระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ.2543 (ราชกิจจานุเบกษา, 2543: 12-13) ระบุให้มีแผนงาน โครงการ กิจกรรม หรือมาตรการ การพัฒนาความรู้ความสามารถของ (SMEs) ด้านต่างๆ รวมทั้งในวรรค (15) ให้มีการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการด้านอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านสุขอนามัย มีความสุขในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีจิตสาธารณะของบุคคลจะส่งผลดีต่อสังคมด้วย

ประทีป จินฉี (2558: 113) กล่าวว่า สังคมที่ยึดหลักความสมดุลและการพึ่งตนเองเป็นสังคมที่มีคุณภาพ การพัฒนาตนเป็นคนดี คนเก่ง ที่พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย และความรักใคร่ชอบ การมีจิตสาธารณะ มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ ขณะที่อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2553: บทนำ) มีความเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้บุคคลมีความเป็นปัจเจกสูง ยึดตนเป็นศูนย์กลาง ไม่ใส่ใจต่อเรื่องของส่วนรวมมองข้ามความสัมพันธ์ และความเกี่ยวโยงถึงกันของสรรพสิ่งรอบตัวไม่ช่วยกันรักษาสัมบัติ สิ่งของ สถานที่ที่เป็นทรัพย์สินสาธารณะ

สภาพการณ์นี้แสดงถึงการขาดจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญของส่วนรวม จึงทำให้สังคมประสบปัญหาต่างๆ มากมาย

ในโอกาสที่ผู้วิจัยเป็นวิทยากรฝึกอบรมของพนักงานของหน่วยงาน (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการเป็นเวลานาน ได้ทำการศึกษาสำรวจความต้องการและความจำเป็นเบื้องต้นในการพัฒนาองค์การในเดือนมิถุนายน 2559 โดยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารและพนักงานจำนวน 15 คน ทราบว่า มีความต้องการให้หน่วยงานส่งเสริมให้พนักงานมีจิตสาธารณะ โดยเฉพาะ ความรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ เช่น น้ำ ไฟฟ้า การรักษาความสะอาด การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูล ตลอดจนการสื่อสารกันด้วยความรักความเมตตาต่อกัน เป็นจำนวนสูงถึงร้อยละ 70 ของความต้องการของสิ่งต่างๆ สอดคล้องกับพินมูก พชรพิชญ์ (2557: 61-62) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการทำงานเป็นทีมของพนักงาน พบว่า พนักงานต้องการให้มีการส่งเสริมความสามัคคี ความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความต้องการนี้ หมายถึงความต้องการให้มีการส่งเสริมเสริมให้บุคคลในหน่วยงานมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น

จากผลการศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาจิตสาธารณะ สามารถดำเนินการได้ด้วยกิจกรรมหลากหลายผ่านการลงมือฝึกปฏิบัติจริงรวมทั้งกระบวนการกลุ่ม และการใช้หลักธรรมแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการกับแนวคิดของจิตวิทยาตะวันตกได้ (เรียม ศรีทอง, 2553: 42,59) ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาและพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดสมุทรปราการ

คำถามวิจัย

1. ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดสมุทรปราการ มีหลักการและกระบวนการสำคัญอะไรบ้าง
2. ลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาระหว่างก่อนและหลังแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. ลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการฝึกอบรมต่างกันหรือไม่ อย่างไร

พลพจน์ เชาว์วิวัฒน์/ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน)/ เรียม ศรีทอง

4. ลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองทำการวัดหลังการฝึกอบรม 30 วัน จะแตกต่างจากลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่วัดทันทีหลังการอบรมหรือไม่ อย่างไร

5. พนักงานที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดสมุทรปราการ

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานที่เข้าฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาระหว่างก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรม

3. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการใช้ชุดฝึกอบรม

4. เพื่อศึกษาความคงทนของลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรม 30 วัน

5. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพนักงานกลุ่มทดลองที่มีต่อชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา (อยู่ในระยะ R3) จึงกำหนดสมมติฐาน ดังนี้

1. พนักงานที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาที่พัฒนาขึ้นมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะในระยะหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการเข้ารับการฝึกอบรม

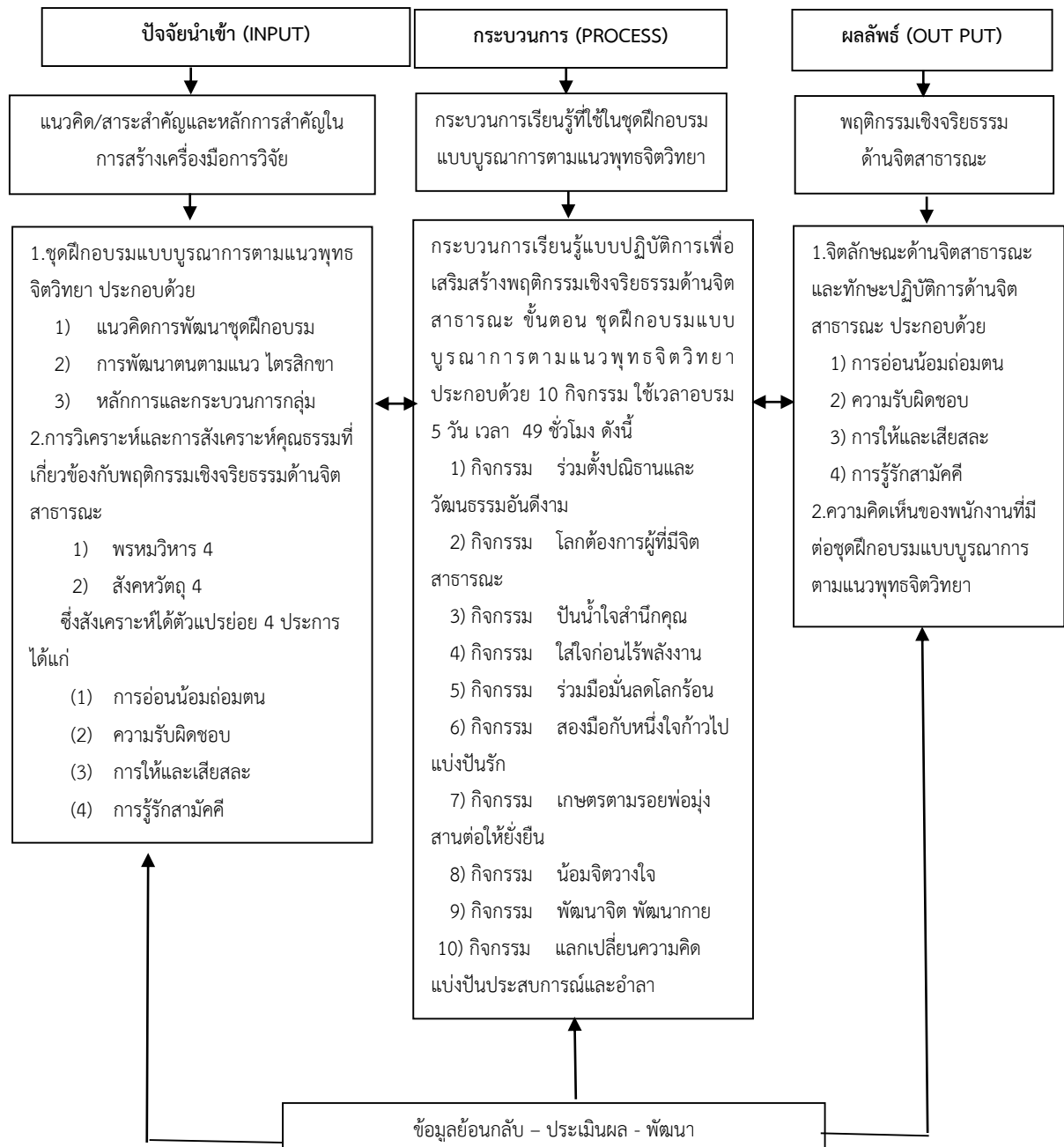
2. พนักงานกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสูงกว่าพนักงานกลุ่มควบคุม

3. พนักงานกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่วัดทันทีหลังการทดลองและวัดหลังการทดลอง 30 วันไม่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

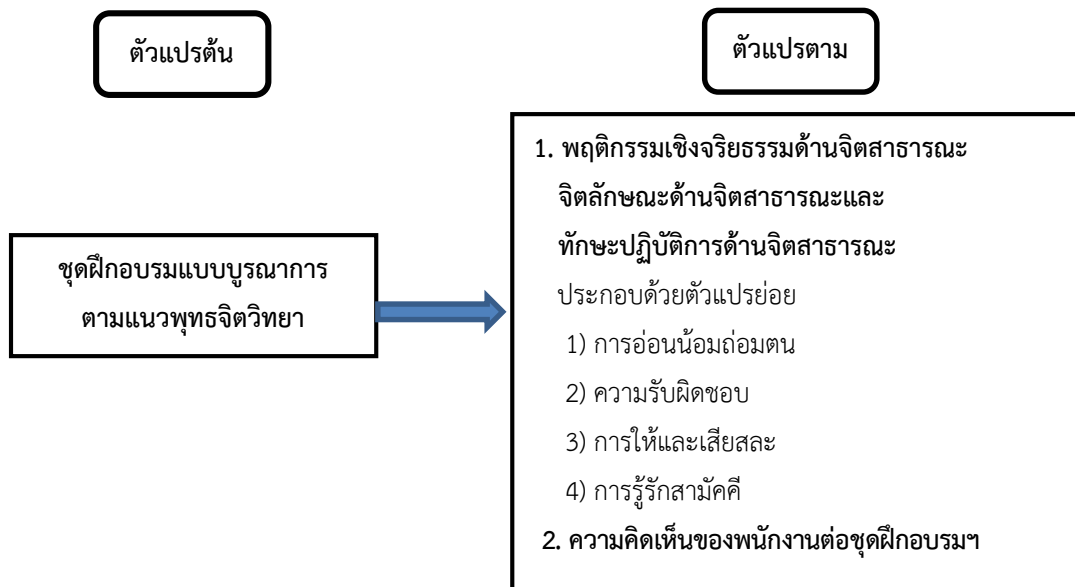
การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสร้างชุดฝึกอบรมวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ทำให้ได้ตัวแปรย่อยเชิงบูรณาการ 4 ประการ ได้แก่ การอ่อนน้อมถ่อมตน ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ และการรู้รักสามัคคี ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ได้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา 10 กิจกรรม สำหรับการอบรมพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ใช้เวลา 5 วัน จำนวน 49 ชั่วโมง ผู้วิจัยจึงเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงระบบ (System Approach) และการวิจัยเชิงทดลองดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2

พลพจน์ เชาว์วิวัฒน์/ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน)/ เรียม ศรีทอง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงระบบ

ผู้วิจัยขยายขอบเขตการวิจัยในขั้นตอน การศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรมฯ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ซึ่งมีตัวแปรต้นเป็นชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา และตัวแปรตาม คือจิตลักษณะ ด้านจิตสาธารณะและทักษะปฏิบัติการด้านจิตสาธารณะ ดังนี้

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

ผู้วิจัยเสนอการทบทวนวรรณกรรมที่สำคัญ ได้แก่ คำสำคัญ 2 ประเด็น คือ ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ดังนี้

1. ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกอบรม ได้แก่ การพัฒนาชุดฝึกอบรม การพัฒนาตนตามแนวไตรสิกขา หลักการและกระบวนการกลุ่มแล้วจึงบูรณาการเป็นชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา รวมทั้งทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุดฝึกอบรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และวาสนา ทวีกุลชัย(2551: 72) ซึ่งให้ความหมายชุดฝึกอบรม (Instructional Package) ว่า หมายถึง สื่อประสมที่มีการจัดระบบเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกันกับเนื้อหาเฉพาะเรื่องที่ต้องการเรียนรู้อย่างสัมพันธ์กัน และมีคุณค่าตาม

วัตถุประสงค์ นอกจากนี้นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์ (2555: 18) ให้ความหมายชุดฝึกอบรมว่า เป็นชุดของสื่อประกอบการฝึกอบรม ที่ได้รับการจัดระบบเพื่อใช้ในการอบรม ประกอบด้วย เนื้อหา วิธีการ และสื่ออุปกรณ์ รวมทั้งการประเมินผล และความเห็นของ สุเทพ หุ่นสวัสดิ์ (2540: 14) ให้ความหมายสอดคล้องกัน โดยระบุว่าชุดฝึกอบรมเป็นระบบการผลิต โดยการนำสื่อประสมที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุดฝึกอบรมเป็นการจัดระบบการเรียนรู้ด้วยสื่อประสมที่หลากหลาย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สำคัญ แนวคิดสำคัญ สื่อการเรียนรู้ต่างๆ การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล

การพัฒนาชุดฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้หลายประการ ดังนี้ 1) ช่วยกำหนดความพร้อมในการอบรมและสร้างความมั่นใจของวิทยากร (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2551: 72) 2) ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว และเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ฐิติชัย รักบำรุง (2558: 26) 3) ช่วยให้ผู้เข้าอบรมมีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจากการจัดระบบการเรียนรู้ของชุดฝึกอบรมและลดเวลาการเตรียมการฝึกอบรม (นิพนธ์ สุขปริดี. 2537: 152)

1.2 การพัฒนาตามแนวไตรสิกขา

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ (2557: 327-328) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาตามแนวไตรสิกขา ว่าเป็นการพัฒนาอบรม กาย ศีล จิต และปัญญา ขณะที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2557: 170) ให้ความหมายของการพัฒนาตามแนวไตรสิกขาว่าเป็นแนวปฏิบัติการเพื่อพัฒนามนุษย์ ด้วยหลักภาวะ 4 ได้แก่ กายภาวะ เป็นการมีสัมพันธ์ทางกายภาพ ศีลภาวะ เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม จิตภาวะ เป็นการทำให้จิตใจเจริญขึ้น งอกงามขึ้น ในความดีงาม และปัญญาภาวะ เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ จนเข้าถึงอิสรภาพ

หลักภาวะ 4 เป็นแนวปฏิบัติพัฒนาตนที่ส่งผลให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม ที่เน้น 1) การฝึกอบรมพัฒนาความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในทางที่เกื้อกูลกัน ด้วยการพูด การฟังด้วยสติและปัญญา รู้จักคุณค่าความพอเพียง ไม่หลงยึดติดในสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดอกุศล 2) การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข มีการใช้วาจา กิริยามารยาท และประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนใคร หรือไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม มีแต่การให้และช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมให้ดี

งาม 3) การได้ฝึกอบรบพัฒนาจิตใจให้เบิกบาน แจ่มใส ร่าเริง เป็นสุข มีคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ มีเมตตา มีความกตัญญูทวาที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติ สมาธิ และแก้ไขปัญา และดับทุกข์ด้วยตนเองได้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวแล้ว เห็นว่า การพัฒนาตนตามแนวไตรสิกขา เน้นการพัฒนาตนให้เป็นคนดีของสังคม สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ อันเป็นตัวแปรสำคัญที่มุ่งศึกษาในครั้งนี้ จึงได้มุ่งที่จะสร้างชุดฝึกอบรบแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา

1.3 หลักการและกระบวนการกลุ่ม

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2522: 14) ให้ความหมายธรรมชาติของกลุ่ม (Nature of Group) หมายถึง การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อทำงานร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสำคัญในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน ทิศนา ขัมมณี (2552: 143-144) ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการดำเนินงานร่วมกัน โดยมีผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มต่างทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม และมีกระบวนการทำงานที่ดี เพื่อนำกลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานกลุ่มที่ดี จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทางสังคม และขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้กว้างขึ้น และทองฟู ศิริวงศ์ (2554: 124) ให้ความหมายของกลุ่มว่าหมายถึงบุคคลสองคนหรือมากกว่า ทำงานร่วมกันและพึ่งพาซึ่งกันและกัน แบ่งปันเป้าหมายและมีการสื่อสารระหว่างกันในระยะเวลาดหนึ่ง บุคคลเหล่านี้มารวมกันเพื่อทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มุ่งหวังเพื่อบรรลุเป้าหมายตามท้องคการกำหนด มีการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อให้เสร็จตามเวลาที่กำหนด คาร์ทไรท์ และ แซนเดอร์ (Cartwright and Zander, 1968: 46-48) ให้ความหมายกลุ่มว่า สมาชิกกลุ่มต้องมีการปฏิสัมพันธ์บ่อยๆ กำหนดตนเองเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีการรวมกลุ่มตามความสนใจของตน มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ และมีการรับรู้ความสามัคคีภายในกลุ่ม แอนเดรช (Andrzej, 1991: 164) ให้ความหมายว่า กลุ่มด้านจิตวิทยา คือจำนวนคนผู้ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และตระหนักถึงคนอื่น และรับรู้ว่ตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

จะเห็นว่าหลักการของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานกลุ่ม โดยเน้น ความเชื่อในการเคารพ ให้เกียรติ ยอมรับบทบาท ร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ผลสำเร็จของงานกลุ่มอาศัยความสามารถของสมาชิกทุกคน และภาวะผู้นำ มีการสื่อสารโดยทั่วถึง มีความชัดเจนทุกคน

หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วม ทางกาย อารมณ์ ความคิด และสังคม เพื่อให้งานสำเร็จ จาก ทิศนา ขัมมณี (2552: 119–121)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการกลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาเพื่อดำเนินงานหรือกิจกรรมร่วมกัน มีการปรับตัวให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน ร่วมกันทำงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ภายในกลุ่มประกอบด้วยผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกัน โดยที่สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และประเมินผล ภายใต้การปฏิสัมพันธ์กันทั้งด้านร่างกาย ความคิด อารมณ์ และสังคม และมีส่วนร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นในการทำงานร่วมกัน ผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่าการพัฒนาชุดฝึกอบรมตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มุ่งเน้นศึกษาหาวิธีการสร้างชุดฝึกอบรมที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่อาศัยความสัมพันธ์อันดีงามของหมู่คณะร่วมกันเสริมสร้างจิตสาธารณะที่สำเร็จได้ด้วยพลังกลุ่ม จึงได้บูรณาการกิจกรรมการฝึกอบรมด้วยอาศัยหลักการและกระบวนการกลุ่มด้วย

จากการศึกษาการพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาที่ประกอบด้วย แนวคิดการพัฒนาชุดฝึกอบรม การพัฒนาตนตามแนวไตรสิกขา หลักการและกระบวนการกลุ่ม สรุปได้ว่า ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึง สื่อประสมที่สร้างและพัฒนาขึ้นตามกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ โดยบูรณาการสาระสำคัญตามแนวพุทธจิตวิทยาที่เน้นไตรสิกขา ใช้หลักการกระบวนการกลุ่ม ชุดฝึกอบรมประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ สาระสำคัญของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรม โครงสร้างกิจกรรมการฝึกอบรม กำหนดการจัดกิจกรรม และการประเมินผลการฝึกอบรม ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการนี้ ได้รับการรับรองเห็นชอบจากคณะผู้เชี่ยวชาญในการประชุมสนทนากลุ่ม

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม อันมีจิตลักษณะหลายประการ และเป็นสาเหตุของพฤติกรรม คนดี คนเก่ง และมีความสุขของคนไทย ซึ่งได้เสนอแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมทำความดีขึ้นอยู่กับสาเหตุทั้งภายใน

และภายนอก สาเหตุภายใน หมายถึง ลักษณะทางจิตใจต่างๆ เช่น การเห็นแก่ส่วนรวม การมุ่งอนาคต และความสามารถควบคุมตนเอง ความเชื่อว่าทำความดีจะนำไปสู่ผลดี รวมทั้งลักษณะทางใจอื่นๆ คือ ความพอใจ เห็นด้วยกับความดี ความซื่อสัตย์ การเคารพระเบียบ กฎหมาย ความสามัคคี สาเหตุภายนอกตัวบุคคล หมายถึง คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ในขณะที่บุคคลประสบอยู่ รวมทั้งบรรยากาศทางสังคม และวัฒนธรรมของ ดวงเดือน พันธมนาวิน (ออนไลน์: 2560) นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2543: 53–54) ได้เสนอแนวคิดด้านพฤติกรรมศาสตร์ และด้านจิตวิทยาว่า จิตสาธารณะเป็นเรื่องของพฤติกรรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเกิดพฤติกรรม 2 ประการ ได้แก่ สาเหตุภายนอกตัวบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสาเหตุในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ การรับรู้ต่างๆ และบุคลิกภาพของประทีป จิณี (2557: 46)

สำหรับแนวทางปลูกจิตสำนึกจิตสาธารณะของมูลนิธิพุทธรณีนี้อัจฉริยะ พระเดิมแท้ ชาวหินฟ้าและคณะ (2550: 23–25) ได้กล่าวถึงมูลนิธิพุทธรณีนี้อัจฉริยะ (The Buddhist Compassion Relief Tzu Chi Foundation) ว่าเป็นชุมชนชาวพุทธมหายาน นิกายสุขาวดี ก่อตั้งโดยภิกษุณีธรรมาจารย์เจิ้งเหยียน (Venerable Dhama Cheng Yen) เมื่อ พ.ศ.2509 ที่เมือง ฮวาเหลียน (Hualien) ก่อตั้งด้วยหลักการ “ช่วยคนจน สอนคนมี” เพราะคนจนขาดปัจจัย ส่วนคนรวยขาดอาหารใจ และปัจจุบันปรับเป็น “สอนคนรวย ช่วยคนจน” เพราะปัจจุบันคนรวยมีปัญหา จึงต้องสอนคนรวยควบคู่ไปกับการช่วยคนจน มีการดำเนินการกิจ 8 ประการ คือ การกิจการกุศล การกิจการรักษายาบาล การกิจการด้านการศึกษา การกิจการด้านมนุษยธรรม-จริยศิลป์ การกิจการบรรเทาทุกข์ระหว่างประเทศ การกิจการด้านการบริจาคไช้กระดูก การกิจการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการกิจการด้านอาสาสมัครชุมชน เกิดความใกล้ชิดสมานสามัคคีของผู้คนในชุมชนใช้หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา Compassion) เป็นการช่วยอย่างไร้พรหมแดน ไร้ขีดจำกัด ด้านชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ช่วยเหลือผู้ยากไร้ทั่วโลก กรุณา (Kindness) เป็นการช่วยด้านสุขภาพ ความเจ็บป่วย สร้างโรงพยาบาล เป็นกิจกรรมรักษายาบาลด้วยหัวใจ มนุษย์ถือผู้ป่วยเป็นอาจารย์ มุทิตา (Joyful) คือ การยินดีช่วยอย่างมีความสุข ให้การศึกษา สร้างสถานศึกษาต้นแบบที่เพียบพร้อมทั้งคุณธรรมและคุณภาพ มีเป้าหมายให้ชาวฉือจี้เข้าถึงหลักธรรม 3 ข้อ ความรู้สำนึกคุณผู้อื่น เคารพยกย่องให้เกียรติผู้อื่น รักเพื่อนมนุษย์ และอุเบกขา (Unselfish Giving) เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ลงทุนทำสื่อสีขาวหลายชนิด สอนคุณธรรมแก่คนทุกระดับอย่างประณีต กระตุ้นมวลมนุษย์ให้เปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส เปลี่ยนปัญหาเป็นปัญญา ไม่คำนึงถึงผลตอบแทน เชื่อมมั่นในบุญนิยมว่า “ยิ่งให้ไป ยิ่งได้มา” หลักธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ แนวคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา หรือพุทธจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญในการเอื้อเพื่อให้บุคคลมีจิตสาธารณะ

พลพจน์ เชาววิวัฒน์/ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน)/ เรียม ศรีทอง

ด้านแรงจูงใจภายใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), (2551: 142-143) เรื่อง พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และการลงมือทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีปัจจัยสำคัญตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ มีองค์ประกอบย่อย 2 ประการ คือ จิตลักษณะด้านจิตสาธารณะ และทักษะปฏิบัติการด้านจิตสาธารณะ ซึ่งได้นำ หลักธรรมพรหมวิหาร 4 กับหลักสังคหวัตถุ 4 และสังเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นตัวแปรย่อย คือ การอ่อนน้อมถ่อมตน ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ และการรู้รักสามัคคี ดังนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ จึงหมายถึง การแสดงออกของบุคคลที่ประกอบด้วยจิตลักษณะด้านจิตสาธารณะและทักษะปฏิบัติการด้านจิตสาธารณะโดยมีความตระหนักรู้ มีความรู้สึก มีความเชื่อในการทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและโลก รวมทั้งมีความสามารถในการประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหา จัดการภารกิจในการป้องกันรักษาสาธารณสมบัติและทรัพยากรธรรมชาติที่บุคคลใช้ร่วมกันให้ยั่งยืนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ภายใต้พฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตน ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ และการรู้รักสามัคคี พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยที่วัดได้จากการใช้แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วิธีการวิจัย

ตารางที่ 1 การพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดสมุทรปราการ มีการเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและแสดงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบสำคัญและผลลัพธ์

วัตถุประสงค์	แนวคิดพุทธจิตวิทยา ประกอบกระบวนการ การกลุ่ม	ชื่อกิจกรรม การฝึกอบรม	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
1. สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล 2. ใช้ชีวิตที่มีคุณค่า 3. ฝึกฝนการทำความดีร่วมกัน	 ภาพนา 4 - กายภาพนา - สีสภาพนา - จิตตภาพนา - ปัญญาภาพนา - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ร่วมทำงานเป็นทีม 	กิจกรรมที่ 1 ร่วมตั้งปณิธานและ วัฒนธรรมอันดีงาม	การอ่อนน้อมถ่อมตน การให้และเสียสละ การรู้จักสามัคคี
1. ตระหนักรู้โลกต้องการคนมีจิตสาธารณะ 2. ฝึกบทบาทตามหน้าที่ผู้ช่วยพิทักษ์โลก		กิจกรรมที่ 2 โลกต้องการผู้มีจิต สาธารณะ	การรู้จักสามัคคี ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ
1. ฝึกบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม 2. สะอาดใจด้วยการจัดการความสะอาด ภายนอก 3. ร่วมมือด้วยรักและสามัคคี		กิจกรรมที่ 3 ปันน้ำใจสำนึกคุณ	การให้และเสียสละ ความรับผิดชอบ การอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักสามัคคี
1. ตระหนักรู้คุณค่าพลังงาน 2. ร่วมมือใช้พลังงานอย่างถนอม 3. ฝึกใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า		กิจกรรมที่ 4 ใส่ใจก่อนไร้พลังงาน	ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี การให้และเสียสละ
1. ตระหนักรู้ขยะล้นโลก 2. ร่วมหาวิธีจัดการขยะ 3. ฝึกจัดการขยะอย่างถูกต้อง ปลอดภัย และมีคุณภาพ		กิจกรรมที่ 5 ร่วมมือมันลดโลกร้อน	ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี การให้และเสียสละ
1. มอปรักและปรารถนาดี 2. การเป็นผู้ให้ที่ดี 3. ฝึกทักษะการดูแลและช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์		กิจกรรมที่ 6 สองมือกับหนึ่งใจก้าวไป แบ่งปันรัก	ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ การอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักสามัคคี
1. ร่วมสร้างพื้นที่สีเขียว 2. ดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง 3. ร่วมปลูกป่าชุมชน		กิจกรรมที่ 7 เกษตรตามรอยพ่อ มุ่งสานต่อให้ยั่งยืน	ความรับผิดชอบ การให้และเสียสละ การรู้จักสามัคคี
1. ทบทวนการปฏิบัติตนในการทำมาดี 2. อยู่อย่างวิถีไตรสิกขาของขรรษา		กิจกรรมที่ 8 น้อมจิตวางใจ	ความสงบทางจิตใจ การอ่อนน้อมถ่อมตน
1. เสริมสมรรถภาพทางจิตให้สงบและตื่นรู้ 2. ส่งเสริมสุขภาพกายให้แข็งแรง		กิจกรรมที่ 9 พัฒนาจิต พัฒนากาย	สงบทางจิตใจและตื่น รู้ เพิ่มความแข็งแรงของ ร่างกาย
เสริมคุณธรรมด้านความกตัญญู ความซื่อสัตย์ และเมตตา กรุณา		กิจกรรมที่ 10 แลกเปลี่ยนความคิด แบ่งปันประสบการณ์ และอำลา	กตัญญูรู้คุณ เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์

พลพจน์ เชาว์วิวัฒน์/ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน)/ เรียม ศรีทอง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

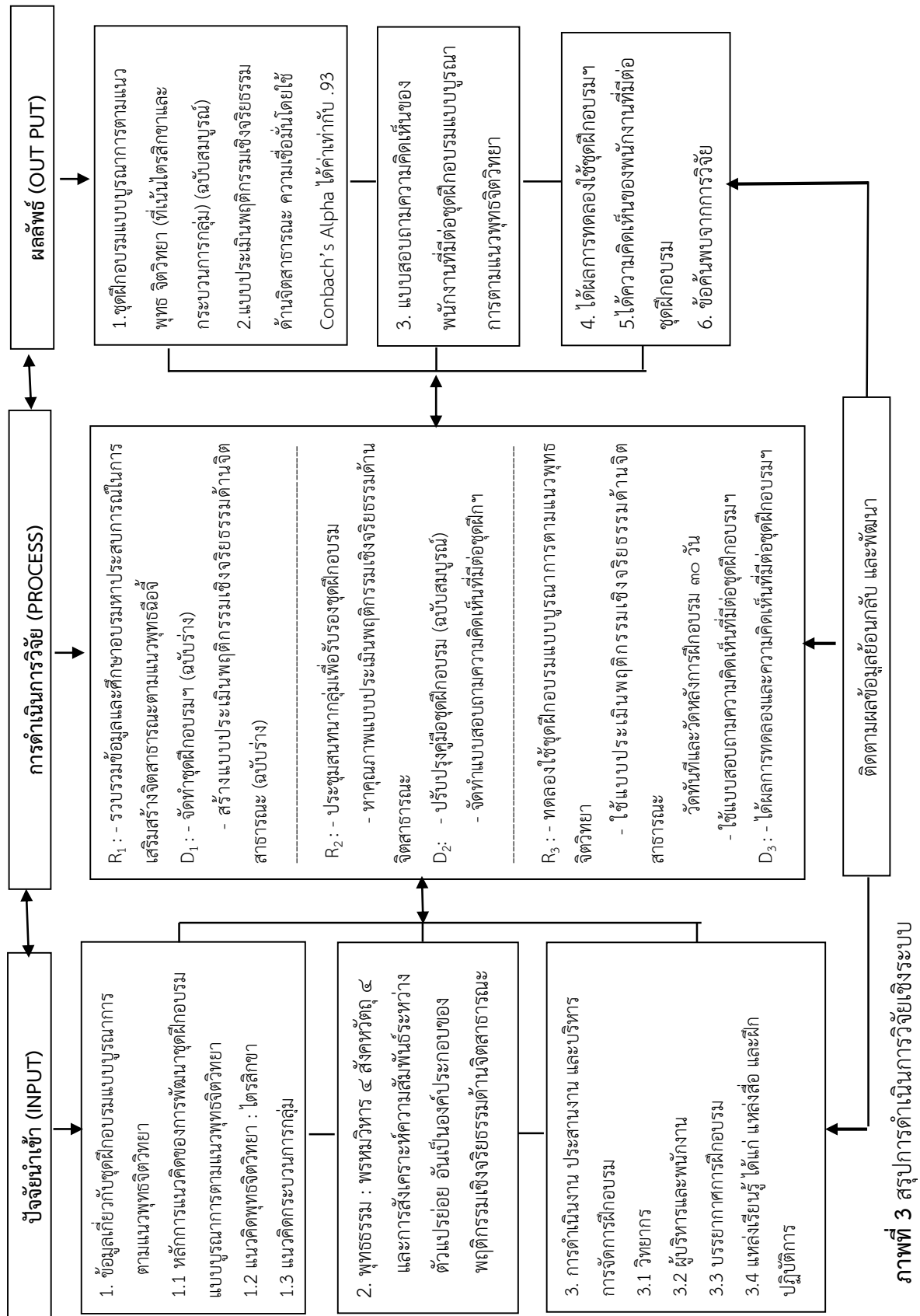
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลต่างๆ จากปัจจัยนำเข้านำมาบูรณาการสร้างชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและร่างชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับพนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังตารางที่ 1 จัดทำและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ ประเด็นการประชุมสนทนากลุ่ม แบบบันทึกผลการประชุมสนทนากลุ่ม จัดทำแบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อชุดฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 2 จัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารและตัวแทนพนักงานองค์กรวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) นักวิชาการด้านการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะและการประเมินผล นักวิชาการด้านหลักสูตรและการสอน นักวิชาการด้านการฝึกอบรม และอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย หาคูณภาพแบบประเมินฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับตัวชี้วัด หาความเชื่อมั่นของแบบประเมินโดย Cronbach's Alpha ได้ค่าเท่ากับ .93 รวมทั้งทดลองใช้ชุดฝึกอบรมก่อนทดลองจริงกับพนักงานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา ประชากร เป็นพนักงานชายและหญิง 80 คน ได้สุ่มอย่างง่ายจากที่สมัครใจเข้าร่วมจำนวน 40 คน และสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน รวมทั้งศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้าฝึกอบรมที่มีต่อชุดฝึกอบรมฯ

วิธีการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

การดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3 สรุปการดำเนินการวิจัยเชิงระบบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ได้ชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยใช้หลักการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่บูรณาการไตรสิกขากับหลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วมทางกาย ทางอารมณ์ ทางความคิดและทางสังคม ภายใต้กระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ 5 ขั้นตอน และใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างจิตสาธารณะที่สำคัญ ประกอบด้วย บรรยายภาค แห่ลงเรียนรู้ ตัวแบบของผู้มีจิตสาธารณะ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดสาระสำคัญ ชุดฝึกอบรมนี้ ประกอบด้วย 10 กิจกรรม เพิ่มผลการพิจารณาของสนทนากลุ่มแล้วจึงสรุปว่าได้ 10 กิจกรรม โดยความเห็นชอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้เวลาการฝึกอบรม 49 ชั่วโมง รวม 5 วัน

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงาน SMEs ที่เข้าฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมระหว่างก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรม และวัดหลังการฝึกอบรม 30 วัน ผลการศึกษาปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะภาพรวม
วัดก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมฯ ของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	sig.
ก่อนการฝึกอบรม	20	4.55	.58	-6.38	19	.000*
หลังการฝึกอบรม	20	5.12	.46			

* แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านของพนักงาน SMEs หลังการฝึกอบรม ($\bar{x}$ =5.12) มีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยวัดก่อนการฝึกอบรม ($\bar{x}$ =4.55) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ระหว่าง
กลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมวัดหลังการฝึกอบรม

หลังการฝึกอบรม	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	sig.
กลุ่มทดลอง	20	5.12	.46	5.71	38	.000*
กลุ่มควบคุม	20	4.35	.38			

*แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะภาพรวมของพนักงาน SMEs กลุ่มทดลอง ($\bar{X} = 5.12$) สูงกว่ากลุ่มควบคุม ($\bar{X} = 4.35$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะภาพรวมของพนักงาน SMEs ระหว่างวัดหลังการฝึกอบรมทันทีกับวัดหลังการฝึกอบรม 30 วัน

กลุ่มทดลอง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	df	sig.
วัดหลังการอบรมทันที	20	5.12	.46	2.07	19	.052
วัดติดตามผล 30 วัน	20	4.97	.47			

จากตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงาน SMEs กลุ่มทดลอง วัดหลังการฝึกอบรมทันที ($\bar{X} = 5.12$) กับวัดหลังการฝึกอบรม 30 วัน ($\bar{X} = 4.97$) ไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของพนักงานกลุ่มทดลองที่มีต่อชุดฝึกอบรมฯ จำนวน 20 คน

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาการฝึกอบรมของพนักงาน SMEs กลุ่มทดลอง (n = 20)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. เป็นเรื่องที่สำคัญต่อทุกคน	4.90	.30	มากที่สุด
๒. ได้ประโยชน์จากการฝึกอบรม	4.65	.48	มากที่สุด
๓. เป็นเรื่องที่ควรเผยแพร่ไปยังผู้เกี่ยวข้อง	4.80	.41	มากที่สุด
รวมเกี่ยวกับเนื้อหาการฝึกอบรม	4.78	.40	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยตามความคิดเห็นของพนักงาน SMEs เกี่ยวกับเนื้อหาการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.78

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม
ของพนักงาน SMEs กลุ่มทดลอง (n = 20)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.40	.59	มาก
2. กิจกรรมน่าสนใจ	4.70	.57	มากที่สุด
3. วิธีการสื่อสารเข้าใจง่ายและมีความชัดเจน	4.70	.47	มากที่สุด
4. บรรยากาศการฝึกอบรมน่าเรียนรู้	4.90	.30	มากที่สุด
รวมเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม	4.67	.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า ค่าเฉลี่ยตามความคิดเห็นของพนักงาน SMEs เกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.67

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาและการบริการ
ของพนักงาน SMEs กลุ่มทดลอง (n = 20)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
๑. เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมเหมาะสม	4.35	.87	มาก
๒. การแนะนำ-ชี้แจง มีความชัดเจน	4.65	.48	มากที่สุด
๓. อาหารและน้ำดื่มมีความเหมาะสม	4.95	.22	มากที่สุด
รวมเกี่ยวกับระยะเวลาและการบริการ	4.65	.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 พบว่า ความคิดเห็นของพนักงาน SMEs เกี่ยวกับระยะเวลาและการบริการ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.65

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา ที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น ได้รับความเห็นชอบจากคณะผู้เชี่ยวชาญทั้ง 19 คน รวม 7 ประเด็น มีความเห็นชอบว่าเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยตั้งแต่ร้อยละ 94.73-100 ทั้งนี้ เนื่องมาจากชุดฝึกอบรมฯ ใช้หลักการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะที่บูรณาการไตรสิกขา กับหลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่ม สอดคล้องกับ ไตรสิกขาเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาของบุคคลให้งดงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553: 107) อันเป็นลักษณะเบื้องต้น

ที่จำเป็นของผู้ที่มีจิตสาธารณะ จำเป็นต้องทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม ความสำเร็จของงานเกิดจากความรู้จักสามัคคี คือการร่วมมือร่วมใจ ร่วมความคิดและร่วมอุดมการณ์ อันเป็นหลักการสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ จึงต้องอาศัยการบูรณาการร่วมด้วยหลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบกิจกรรมให้บุคคลเรียนรู้ในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ผู้วิจัยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นปฏิบัติการรวม 5 ขั้นตอน ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้อบรมได้สัมผัสประสบการณ์จริงทางกาย สัมผัสความรู้สึกทางอารมณ์ ความคิดและสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดี เป็นที่ยอมรับและเห็นชอบร่วมกันว่าหลักการที่ใช้ในการพัฒนาชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสม ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างจิตสาธารณะที่มีประสิทธิผลในการกำหนดสาระสำคัญในการจัดกิจกรรมโดยเฉพาะบรรยากาศ แหล่งเรียนรู้ ตัวแบบ ผู้ที่มีจิตสาธารณะ และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ช่วยให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดการตระหนักรู้ และสำนึกจิตสาธารณะดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภวรรณ เล็กวิไล และ เรียม ศรีทอง (2559: 89-90) เรื่องการใช้กลยุทธ์ที่มีประสิทธิผลในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาระสำคัญในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดหาแหล่งเรียนรู้ วิทยาการเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม

นอกจากนั้น ในประเด็นของการใช้สื่อที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาใช้ประกอบการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ เป็นสื่อที่ช่วยให้เกิดความสะเทือนใจ ประทับใจ และความเข้าใจง่าย ซึ่งการประเมินผลการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ใช้ทั้งการทั้งประเมินผลย่อย คือการประเมินตนเอง และการประเมินผลรวม ซึ่งช่วยสะท้อนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะได้ตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธีที่ส่งเสริมให้มีระบบการทำงานเป็นทีมเพื่อให้ทุกคนศึกษาและทำงานร่วมกัน มีความรัก ความเอื้ออาทรกัน และเพื่อแผ่ออกไปให้กว้างไกลมากขึ้น โดยเน้นย้ำการรักษาศีล 5 และเพิ่มการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่มีผลต่อสังคมในวงกว้าง และเน้นการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น การทำงานด้านจิตสาธารณะย่อมต้องใช้เวลาในการฝึกฝนอบรมอย่างต่อเนื่องกัน จึงกำหนดเวลาในการฝึกอบรมถึง 5 วัน รวม 49 ชั่วโมง ซึ่งแม้ผู้เข้าฝึกอบรมจะอดอัดใจในตอนแรกที่ต้องใช้เวลาฝึกอบรมหลายวัน แต่เมื่อได้เข้ามารับการฝึกอบรมแล้ว เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการใช้ชีวิตที่มีคุณค่าในการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงเห็นความสำคัญและยอมรับการใช้เวลาในการพัฒนาพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานที่เข้ารับการฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมแบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา ระหว่างก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรม ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานกลุ่มทดลองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ในตารางที่ 2) สอดคล้องกับผลการศึกษาที่เน้นปัจจัยแวดล้อมการเสริมสร้างจิตสาธารณะทั้งสถานที่ ตัวแบบที่ดี รวมทั้ง การเรียนรู้การเสริมสร้างจิตสาธารณะ (อ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2553: 1070-124 ; ศุภวรรณ เล็กวิไล, 2557: บทคัดย่อ ; ศุภวรรณ เล็กวิไล และเรียม ศรีทอง, 2559: 89-90) ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการปฏิบัติการจริง ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนเจตคติต่อการปฏิบัติที่ดี ส่งเสริมพฤติกรรมจากการเป็นผู้รับกลายเป็นผู้ให้ การฝึกปฏิบัติตนและเห็นตัวแบบที่ดีของผู้มีจิตสาธารณะ ช่วยให้เห็นคุณค่าของการรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และความเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อต่อกันได้ดี

3. ผลจากการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานกลุ่มทดลอง สูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มควบคุม มีความสอดคล้องกับชุดฝึกอบรมฯ ที่ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ และได้นำมาเป็นหลักสำคัญในการฝึกอบรม ประกอบด้วย การส่งเสริม การตระหนักรู้คุณค่าของความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อต่อกัน ความรักอย่างจริงจัง การมีค่านิยมในการใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมได้อบรมบ่มเพาะ กล่อมเกลานิสสัยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในการอบรม ชุดฝึกอบรมแต่ละกิจกรรมเน้นการตระหนักรู้คุณค่าของการพัฒนาตน ฝึกการเป็นผู้มีจิตสาธารณะในการกิจชีวิตทุกด้านเป็นไปตามแนวคิด หลักการสำคัญ ของการพัฒนาตนตามแนวไตรสิกขาและคุณธรรมด้านจิตสาธารณะ

4. ภายหลังจากการฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมฯ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของกลุ่มทดลองที่วัดทันที กับที่วัดหลังการฝึกอบรม 30 วัน มีค่าไม่แตกต่างกัน แสดงว่ามีความคงทนของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของพนักงานอยู่ในช่วงนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ จินตนา เทียมทิพร, ธันยพร ชินชบา, จันทรี กฤติบวร และประยุทธ เรืองเทพ (2559: 104) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะในภาพรวม ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะพนักงานผู้ได้รับการฝึกอบรมมีความใส่ใจในการฝึกอบรมจนเข้าใจ เห็นด้วย ยอมรับว่าเรื่องจิตสาธารณะเป็นเรื่องที่ดี มีคุณค่าทำให้เกิดความรัก ความเอื้ออาทร เกิดความสามัคคี และส่งเสริม

ความรับผิดชอบของทุกคนที่มีต่อส่วนรวม พิจารณาได้จาก ความร่วมมือ และการให้ความสนใจใน ขณะที่ฝึกอบรม อันเนื่องมาจากชุดฝึกอบรม ประกอบด้วยกิจกรรมที่ให้ประโยชน์นำไปใช้พัฒนาตน และชีวิตได้ โดยเฉพาะสื่อการเรียนรู้เป็นสิ่งแปลกใหม่ที่พนักงานไม่เคยได้รับรู้มาก่อน และจากการ ประเมินจากความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมแต่ละเรื่องอยู่ในเกณฑ์มากถึงมากที่สุด รวมทั้งการแสดง ความคิดเห็นจากการสอบถามเพิ่มเติมภายหลังที่ผู้วิจัยได้สนใจติดตามผลเยี่ยมเยียนสร้างสัมพันธ์อัน ดีต่อพนักงาน ที่สำคัญที่สุดคือ การตระหนักรู้คุณค่าของการฝึกอบรมของพนักงานเองขณะฝึกอบรม ทั้ง 10 กิจกรรม ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี สะท้อนให้ได้คิดว่า การสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นมีชีวิตที่มีคุณค่า รวมทั้งอีกประการหนึ่งคือ บรรยายการฝึกอบรมที่มีความเป็นกันเอง มีความ จริงใจ และความห่วงใย ส่งเสริมให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความกระตือรือร้นที่จะร่วมฝึกพัฒนาอย่างเต็ม ใจ

5. ผลการศึกษาความคิดเห็นของพนักงานที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อชุดฝึกอบรมแบบ บูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา ในทุกประเด็นทั้งด้านเนื้อหาการฝึกอบรม กระบวนการฝึกอบรม ระยะเวลาและการบริการ หรือบริหารจัดการ พนักงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เป็นเพราะในกระบวนการสร้างและพัฒนาชุดฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักการที่ถูกต้อง และเหมาะสม ผู้วิจัยได้ ดำเนินการวิเคราะห์ ทั้งเนื้อหา กำหนดความคิดรวบยอด วางแผนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการรู้แบบปฏิบัติการที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ ได้จัดหาสื่อที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายใกล้กับชีวิต โดยเฉพาะได้อ้างอิงสื่อสีขาวที่ ทันสมัยของมูลนิธิพุทธฉือจี้ได้หวนในประเทศไทยมาใช้ประกอบการฝึกอบรม

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานหรือองค์กรทั้งหลาย ต้องมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Corporate Social Responsibility: CSR) อยู่แล้ว งานการเสริมสร้างจิตสาธารณะเป็นพื้นฐานและเป็น กิจกรรมที่เหมาะสมกับ CSR ที่องค์กรมีนโยบายไว้ชัดเจน มิใช่ทำเพื่อสาธารณะเท่านั้น แต่เป็น กระบวนการ พัฒนาคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้จริง

2) หน่วยงานควรมีนโยบายพัฒนาผู้บริหารให้เป็นตัวแบบของผู้ที่มีจิตสาธารณะที่ดี ต่อพนักงานให้ได้ก่อน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) จากวิจัย ผู้วิจัยได้พบข้อสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม และบุคลากร เช่น ยอมรับว่าเห็นความสำคัญของการนำความรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับจิตลักษณะไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นว่าการเสริมสร้างจิตลักษณะมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลทุกวัย ทั้งก่อนเรียนจนถึงวัยทำงาน

2) จากการใช้ชุดฝึกอบรมที่บูรณาการพุทธจิตวิทยา ช่วยให้ผู้เข้าอบรมตระหนักรู้การพัฒนาคุณธรรมโดยเน้นพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 โดยเห็นความสำคัญของการพัฒนาจิตเจตนา นั้น ในการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านจิตสาธารณะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นเรื่องสำคัญ

3) จากการวิจัยพบว่าผู้เข้าอบรมสามารถเข้าใจ ยอมรับค่านิยมการมีชีวิตที่มีคุณค่า และเป็นคนดีด้วยการเปลี่ยนแปลงนิสัย การพัฒนาพฤติกรรมใดๆ ก็ตามควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการฝึกที่เหมาะสม

3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัย เรื่องการเสริมสร้างจิตสาธารณะด้วยวิธีการอื่น เช่น วิธีการพัฒนาแบบร่วมมือกับชุมชน

2) ควรศึกษาวิจัย เรื่องการเสริมสร้างจิตสาธารณะในองค์กร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นทั้งผู้บริหารในแต่ละระดับขององค์กร

3) ควรศึกษาวิจัย เรื่องการเสริมสร้างจิตสาธารณะในสถานศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนอาชีวศึกษา

รายการอ้างอิง

คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2522). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.

จินตนา เทียมทิพร, ธัญพร ชินคชบาล, จันทรี กฤติบวร และประยุทธ เรืองเทพ. (2559). *การพัฒนา
รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทย*. รายงานการวิจัย, คณะศึกษาศาสตร์: สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตกรุงเทพ.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และวาสนา ทวีกุลชัย. (2551). *คู่มือการใช้ชุดฝึกอบรม มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 72 วันที่สืบค้นข้อมูล 10
มกราคม 2561. เข้าถึงได้จาก ird.stou.ac.th/dbresearch/tcheckC.php?flD=34

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2543). *ทฤษฎีต้นไม้ง่ายธรรม: การวิจัยและพัฒนาบุคคล*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองฟู ศิริวงศ์. (2555). *พฤติกรรมองค์การ (Organization Behavior)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัท จามจุรีโปรดักส์ จำกัด.
- ทิตินา แคมณี. (2552). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์. (2555). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับอาสาชวยุวกาชาด*. (ปริญญาดุขฎฐิบัณฐิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ประทีป จินฉี. (2557). *การพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา*. (ปริญญาดุขฎฐิบัณฐิต, บัณฐิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- _____. (2558). *การพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา*. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 21(1), 112–113.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 (2543, 17 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. 117 (ตอนที่ 9ก), 12-13.
- พระเดิมแท้ ชาวหินฟ้า และคณะ. (2550). *รายงานการศึกษาแนวทางการปลูกจิตสำนึกคุณธรรมผ่านระบบการศึกษา : กรณีศึกษามูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวัน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะ 4 เกลอ พุทธวิธีชนะความทุกข์*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.
- _____. (ม.ม.ป.). *วิธีแก้ปัญหาชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง จำกัด.
- _____. (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 19, กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 27, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิพิธธรรม, พระครูสุมนธรรมธาดา, เกื้อ ชัยภูมิ และภูวเดช สันทับศาล. (2557). *แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท*. รายงานการวิจัย, วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พลพจน์ เขาวีวัฒน์/ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน)/ เรียม ศรีทอง

พิมพ์ก พชรพิชญ์. (2557). *ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการทำงานเป็นทีม*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต, คณะพัฒนาศาสตร์มนุษยศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

เรียม ศรีทอง และคณะ. (2553) *มนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

วิชิต สงวนไกรพงษ์. (2557). *พัฒนาการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท*.

(ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ศุภวรรณ เล็กวิไล และเรียม ศรีทอง. (2559). *การพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้
กลุ่มพื้นฐานวิชาชีพครู : กรณีศึกษาการเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักศึกษาครู*.

รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ศุภวรรณ เล็กวิไล. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงสำหรับนักศึกษาครู*. รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

สุเทพ หุ่นสวัสดิ์. (2540). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ สำหรับ
นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค*. ดุสิตนิพนธ์การศึกษาดุษฎี
บัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2541). *หลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า
พิมพ์ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2553). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลา
นครินทร์*. รายงานการวิจัย, สถาบันวัฒนธรรมศึกษาภัฏยาณินวัฒนา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

Cartwright, Dorwin & Zander, Alvin, (1968). *Group Dynamic: Research and Theory*.
New York: Harper & Row, 46,48.

Huczynsky, Andrzej. (1991). *Organization behavior*. Prentice Hall Internation (UK) Ltd,
164.

การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็น
ศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน
THE STUDY OF MAIN FACTORS DRIVING STRATEGIES FOR
THAILAND AS DENTAL HUB IN THE ASEAN, REGION

ลดารัตน์ บุญสุข (Ladarat Boonsuk)¹

บรรพต วิรุณราช (Banpot Wiroonrath)²

¹นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ

Ph.D.Candidate, Doctor of Philosophy Program in Public Enterprise Management

²รศ.ดร., ที่ปรึกษาหลักคุณวุฒิพนธ์, วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Thesis Advisor, Assoc. Prof. Dr., Graduate School of Commerce, Burapha University

E-mail: ladaratb@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการใช้บริการทันตกรรมในประเทศไทย และ 3) ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 22 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรมจริงในโรงพยาบาลจำนวน 5 คน และผู้บริหารโรงพยาบาล ทันตแพทย์ นักธุรกิจ นักลงทุนจำนวน 6 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเก็บแบบสอบถามนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่มารับบริการทันตกรรมในโรงพยาบาล หรือคลินิกทันตกรรม จำนวน 480 คน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนที่บวก-ลบ ร้อยละ 5

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ได้แก่ 1) นโยบายรัฐบาล 2) การสื่อสารทางการตลาด

3) กลยุทธ์การตลาด 4) กลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ แบ่งออกเป็น ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการจัดการ 5) มาตรฐานทันตกรรม ประกอบด้วย ด้านทันตแพทย์ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยี ด้านสถานที่ให้บริการ ด้านทักษะด้านภาษา ด้านราคา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการแสดงออกถึงน้ำใจไมตรี 6) การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พบว่า มาตรฐานด้านทันตกรรม อยู่ในระดับดี *คุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ อยู่ในระดับดี* และการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย พบว่า จุดได้เปรียบในการแข่งขันส่งผลต่อมุมมองภาพรวมทันตกรรมประเทศไทย การรับรู้จุดได้เปรียบในการแข่งขันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรับรู้มาตรฐานทันตกรรม และการรับรู้การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ MBNQA มีความสัมพันธ์เชิงลบ

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์/ ศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม/ อาเซียน

ABSTRACT

This research article aims to 1) study the main factors that can be driven strategically of Thailand to become a dental center in Asia. 2) Study the opinions of foreign tourists on the use of dental services in Thailand and 3) Study the development of dental competency in Thailand. Mixed research consists of qualitative research with in-depth interviews 22 key informants and foreign tourists who receive dental care. There are five physicians in the hospital, six hospital managers, dentists, business people, investors and quantitative research. The questionnaire was used to collect 480 of foreign tourists (Yamane, 1973) who received dental care in the hospital or dental clinics.

The result indicated that main factors that can be driven strategically of Thailand to become a dental center in Asia are 1) Government policy 2) Marketing communication 3) Marketing strategy 4) Strategic driven mechanism is divided into staffs, budgetary, technology and management. 5) Dental standards consist of dentists, tools and technology, place, language skills, price, facility and expression of kindness. 6) Development of service quality of health service organizations. The

opinion of foreign tourists is that the standard of dentistry stay in good. Quality of service in health service organizations stay in good and the development of Thai dental competency has found that the competitive advantage has an impact on the dental vision of Thailand. Perceived competitive advantage was positively correlated with perception of dental standards.

Keywords: Strategic driving / Dental Health Centers / ASEAN

บทนำ

ในห้วงปัจจุบันการท่องเที่ยวในหลาย ๆ ประเทศ ได้รับความนิยมอย่างสูง และเป็นแหล่งรายได้หลักให้กับประเทศเหล่านั้น โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้มีการคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2563 ทั่วโลกจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศกว่า 1,360 ล้านคน ก่อให้เกิดรายได้มากกว่า 100 ล้านล้านบาท และมีจำนวนนักท่องเที่ยวอยู่ระหว่าง 160-200 ล้านคน โดยเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมษายน 2554, หน้า 5) สำหรับประเทศไทย นิตยสารทราเวล แอนด์เลเชอร์ (Travel & Leisure Magazine) ได้จัดอันดับให้กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ในระหว่างปี พ.ศ. 2555- 2558 (การท่องเที่ยวสำนักงานวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, 2554, หน้า 2) โดยในปี พ.ศ. 2551 รายรับที่ได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 1 ของภูมิภาคอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 9 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554, หน้า 2) และหากพิจารณาในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้ประเทศไทย เป็นผู้นำด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ในด้านจำนวนคนใช้ต่างชาติโดยรวม เนื่องจากมีชื่อเสียงด้านการบริการและด้านราคา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพการบริการในเรื่องความเป็นมิตร เป็นที่ยอมรับในระดับโลก และได้รับความนิยมจากคนใช้ชาวตะวันออกกลางเป็นส่วนใหญ่ (Economic Intelligence Center, 2555, หน้า 32) พบว่าประเทศไทย เป็นอันดับสองมีส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพของไทย เป็นสัดส่วนร้อยละ 26 คิดเป็นมูลค่าประมาณ 70,000 ล้านบาท โดยอันดับหนึ่ง คือ ประเทศสิงคโปร์ที่มีสัดส่วนร้อยละ 33 คิดเป็นมูลค่าประมาณ 90,000 ล้านบาท (ศูนย์การวิจัยกสิกรไทย, 2555, หน้า 6)

การดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน เป็นส่วนหนึ่งของการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งสำหรับประเทศไทย ได้มีการจัดบริการสุขภาพช่องปากและฟัน ทั้งในมิติส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสุขภาพ โดยยึดหลักการของเวชศาสตร์ครอบครัว และจากยุทธศาสตร์ประเทศ (Country

strategy) ปี พ.ศ. 2560-2064 รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ด้านการบริการสาธารณสุข พบว่า มีการเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่สูง ทั้งจำนวนรายได้และผู้มารับบริการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ผู้วิจัยเล็งเห็นศักยภาพทางการแพทย์ของประเทศไทยที่มีความเฉพาะเจาะจง มีความโดดเด่น สามารถทำให้ชาวต่างชาติรับรู้และเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญได้ คือ บริการทางด้านทันตกรรม มีความพร้อมในการมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมด้วยปัจจัยต่าง ๆ อาทิ แพทย์ไทยมีความสามารถในวิชาชีพทันตกรรมและความชำนาญในระดับสูง มีคุณภาพมาตรฐานในการรักษาพยาบาลในระดับสากล มีโรงพยาบาลที่ได้มาตรฐาน และที่สำคัญค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในประเทศไทย ต่ำกว่าในประเทศอื่น ๆ อาทิเช่น ค่าใช้จ่ายต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์ ประมาณ 2-3 เท่า โดยต่ำกว่าประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป 4 เท่า และประเทศอเมริกา 8 เท่า โดยข้อดีของคนไทย อุปนิสัยพื้นฐาน มีความสุภาพอ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอัธยาศัยดี พร้อมให้บริการเหมาะกับธุรกิจด้านบริการ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย และด้วยความร่วมมือที่ดีระหว่างนโยบายภาครัฐและการดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน ที่จะร่วมกันในการส่งเสริมและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จากปัจจัยต่าง ๆ ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียนได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการทันตกรรมในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาลเกี่ยวกับศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม

ในห้วงปัจจุบัน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญด้านการจัดการสุขภาพในระดับเขต เน้นการป้องกันโรค รวมถึงทำการปรับระบบการจ้างงาน การกระจายบุคลากรและทรัพยากรสาธารณสุขให้เหมาะสมกับท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมให้ภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการจ้างบุคลากรด้านบริการสาธารณสุข พัฒนาระบบสาธารณสุขภาคเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยกระทรวงสาธารณสุข เป็น

หน่วยงานหลักในการบริหารขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย ให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ เพื่อนำไปสู่การเป็นประเทศชั้นนำด้านการแพทย์เชิงท่องเที่ยว ส่งผลต่อเนื่องกับระบบสาธารณสุขภายในประเทศ ทำให้ค่าบริการทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้น เกิดภาวะความขาดแคลนแพทย์ โดยการแพทย์เชิงท่องเที่ยวจะส่งผลในระยะยาวกับประเพณีการรักษาพยาบาล จากเดิมแพทย์ไทยจะคุ้นชินกับการตรวจรักษาโรค แต่ทว่าระบบการรักษาพยาบาลคนไข้ต่างชาตินั้น มักจะเน้นให้คำปรึกษา และเสนอทางเลือกให้คนไข้และญาติ เพื่อทำการตัดสินใจเลือกมาตรฐานการรักษาพยาบาล ตลอดจนการเลือกไข้ยา เชื่อว่าการแพทย์เชิงท่องเที่ยว นั้น จะสามารถยกระดับมาตรฐานการรักษาพยาบาลและการใช้ยาของประเทศในระยะยาว ก่อให้เกิดการรักษาพยาบาลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ ทำให้เกิดนวัตกรรมทางการแพทย์ใหม่ ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎเคร่งครัด ห้ามกระทำการทดลองทางการแพทย์ในบางสาขา ที่ยังไม่มีกรยืนยันผลชัดเจน

โดยธรรมชาติแล้ว นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ จะตัดสินใจไปรับบริการจากโรงพยาบาลใด ในประเทศใด ต้องเกิดความมั่นใจในความสามารถของแพทย์ในบริการของโรงพยาบาล รวมถึงความสะอาดปลอดภัยในทุก ๆ ด้านของประเทศนั้น ต้องมีคุณภาพมาตรฐานต่าง ๆ เหนือกว่าประเทศอื่น ๆ ที่ให้บริการในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งมีมาตรฐานใกล้เคียงกับบริการที่มีอยู่ในประเทศของตน ในการเปรียบเทียบ สิ่งนี้นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ส่วนใหญ่จะทำ คือ การเปรียบเทียบกับมาตรฐานทางการแพทย์ที่มีในประเทศของตนเป็นหลัก เพราะเป็นสิ่งที่ตนเองรู้จัก และคุ้นเคยอยู่แล้ว สำหรับประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดมาตรฐานทางการแพทย์และสถานพยาบาลไว้หลายระดับ อาทิเช่น นายแพทย์ทุกท่าน ต้องมีใบประกอบโรคศิลป์ และอยู่ภายใต้การควบคุมของแพทย์สภา กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดมาตรฐานและมีการตรวจสอบเพื่อออกใบรับรอง โรงพยาบาลคุณภาพหรือ Hospital Accredited (HA) นอกเหนือมาตรฐานข้างต้นแล้ว โรงพยาบาลในประเทศไทยหลายแห่ง ที่ให้บริการกับชาวต่างชาติจากประเทศต่าง ๆ ที่หลากหลาย จำเป็นต้องมีการจัดทำมาตรฐานอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการจากประเทศนั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันโรงพยาบาลเอกชน 7 แห่ง ในประเทศไทย ได้รับมาตรฐานจากองค์กร Joint Commission International (JCI) และมีโรงพยาบาลเอกชนมากกว่าอีก 10 แห่ง ที่กำลังอยู่ในกระบวนการตรวจสอบ เพื่อขอรับมาตรฐาน JCI และคาดว่าจะมีจำนวนโรงพยาบาลที่กำลังเตรียมตัว เพื่อขอรับมาตรฐาน JCI นี้ จะเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. การพัฒนาการตลาดด้านทันตกรรม

พฤติกรรมผู้บริโภคมักจะอ้างอิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่มีความเชื่อว่า ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการด้วยตนเอง โดยการพิจารณาจากผลประโยชน์ที่จะได้รับอย่างมีเหตุผล และ

จะต้องได้รับผลประโยชน์สูงสุด จึงจะทำการตัดสินใจซื้อ แต่ในภายหลังพบว่า การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคไม่ได้ตัดสินใจซื้อด้วยตนเองเท่านั้น แต่ยังได้รับอิทธิพลจากครอบครัว เพื่อน สื่อ และบุคคลต้นแบบ รวมทั้งการตัดสินใจซื้อเกิดจากอารมณ์และสถานการณ์ด้วย (นภวรรณ คณานุรักษ์ 2556) โดยโมเดลการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค (Model of consumer decision making) ที่แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นนำเข้า (Input stage) ขั้นกระบวนการ (Process stage) และขั้นผลลัพธ์ (Output stage) (Schiffman and Kanuk, 2007) ในขณะที่ Kotler, Kartajaya and Setiawan (2013) กล่าวว่า การตลาด 3.0 มี 3 ส่วนคือ 1) แนวโน้ม (Trends) จะมาเน้นความสัมพันธ์กับมนุษย์ (Human centricity) เกิดจากเทคโนโลยีคลื่นลูกใหม่ 2) กลยุทธ์ (Strategy) กล่าวถึงพันธกิจส่งไปยังผู้บริโภค และ 3) ประยุกต์ใช้ (Application) แรงขับเคลื่อนสองประการ ที่ทำให้บริษัทเติบโตเต็มที่ จะต้องผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องขยายการเติบโตในอนาคต และสร้างจุดแตกต่างที่โดดเด่น Kevin Lane Keller (2003) ได้สร้างโมเดล Customer Based Brand Equity Model ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายถึงการเกิดแบรนด์อิควิตี้ โดยเน้นที่ผู้บริโภคเป็นสำคัญ จากหลักการที่ว่าแบรนด์ จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคเสียก่อน แต่จะต้องมีการสื่อสารทางการตลาด เป็นกระบวนการที่บริษัทสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายทั้งภายในและภายนอกของบริษัท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบอกกล่าว เพื่โน้มน้าวใจ และเพื่อทำให้นักถึงกิจกรรมที่ประกอบขึ้น เป็นส่วนประสมการสื่อสารทางการตลาด ได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การขายโดยบุคคล และการสนับสนุนกิจกรรม (สิทธิ์ ชีรสรณ์, 2552) ในส่วนการตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์ในภูมิภาคเอเชีย โดยปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญ ได้แก่ การมีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัยและแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ การที่เดินทางเข้าประเทศได้อย่างไม่ลำบาก ค่าใช้จ่ายที่ไม่แพง และความมีอัธยาศัยดีจากผู้ให้บริการ

3. ความได้เปรียบในการแข่งขัน

Porter (1998) กล่าวว่า ความสำเร็จในการแข่งขันของประเทศ จะมีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมในระดับประเทศ การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นเป้าหมายหลักของกลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน (Carpenter, Glazer and Nakamoto, 1994) กลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ของผู้ซื้อ 3 ประการ ได้แก่ วิธีการรับรู้เกี่ยวกับแบรนด์ วิธีการให้คุณค่ากับความแตกต่างระหว่างแบรนด์ และวิธีการตัดสินใจเลือกจากทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ Porter (2008) กล่าวว่า กิจกรรมมากมายนับไม่ถ้วน ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ การผลิต การขาย และการส่งมอบสินค้าหรือบริการนั้น ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน ประเทศที่พัฒนาแล้วได้นำระบบมาตรฐานการบริหาร

จัดการมาใช้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศดังกล่าว สามารถพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมั่นคง กลายเป็นผู้นำระดับโลกได้ตลอดมา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2553)

4. การวิเคราะห์สายโซ่แห่งคุณค่าในการจัดบริการสุขภาพด้านทันตกรรม

การวิเคราะห์สายโซ่แห่งคุณค่า เป็นเครื่องมือเพื่อพิจารณาศักยภาพความสามารถจากองค์ประกอบต่าง ๆ ในเชิงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การกำหนดจุดแข็ง หรือจุดอ่อนทางกลยุทธ์ โดยทำการตรวจสอบทรัพยากรและสมรรถนะความสามารถภายในองค์กร ด้วยความมุ่งหมายที่จะทำให้ ผู้บริหารได้ทราบและตระหนักถึงสมรรถนะหลักขององค์กร และใช้จุดแข็งชี้นำกิจกรรม เพื่อผลักดันให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive advantage) ด้วยการเพิ่มคุณค่า (Value added) หรือสร้างคุณค่า (Value creation) แก่ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่องค์กรสรรค์สร้างขึ้น (Porter, 2013)

5. การจัดการด้านทันตกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

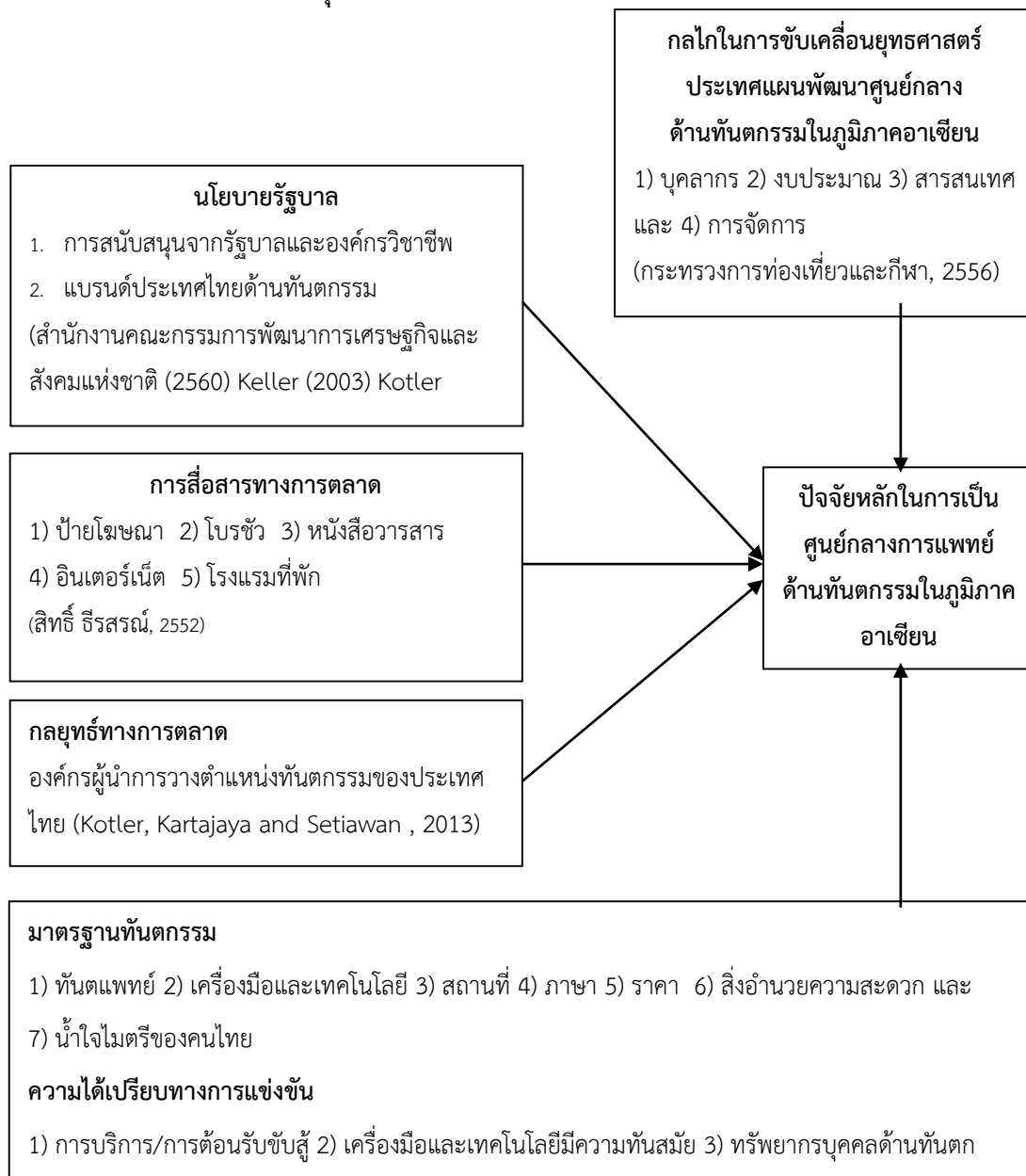
กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสารสนเทศสุขภาพของประเทศในปี พ.ศ. 2556 องค์การอนามัยโลก และสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ ได้เสนอกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ประเทศควรดำเนินการ ให้เกิดการประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เกิดการทำงานร่วมกันของ 7 องค์ประกอบสำคัญ ของระบบสารสนเทศสุขภาพ และเทคโนโลยีสารสนเทศสุขภาพ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ชั้น คือ 1) ส่วนรากฐานที่จำเป็นกับการพัฒนา 2) ส่วนสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการตามนโยบายและยุทธศาสตร์ 3) ส่วนการบริการสารสนเทศ สำนักงานประสานงานแห่งชาติ เพื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านสุขภาพ ได้กำหนดคุณสมบัติของระบบสารสนเทศสุขภาพที่ดี กล่าวคือ ต้องเป็นระบบที่ทำหน้าที่และสามารถตอบสนองการทำงานและความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลได้ทุกระดับ ได้แก่ 1) ตอบสนองความต้องการในระบบบริการสุขภาพ 2) ตอบสนองความต้องการงานด้านสาธารณสุข 3) ตอบสนองความต้องการในระบบข้อมูลสำหรับประชาชน

กรอบคิดการวิจัย

จากเหตุผลของการทำวิจัยการศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารภูมิหลัง

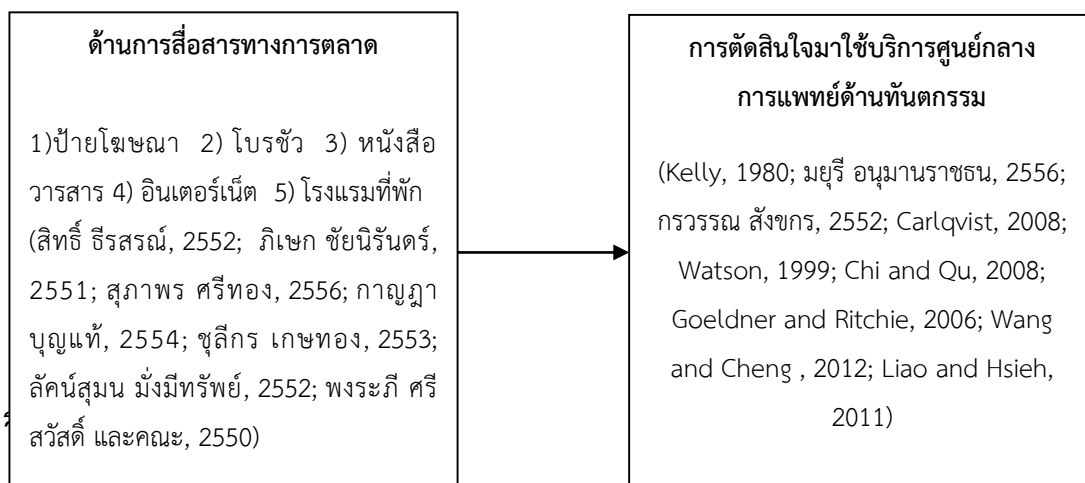
เกี่ยวกับทันตกรรมในประเทศไทย นโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาล เกี่ยวกับศูนย์กลางการแพทย์ ด้านทันตกรรม การพัฒนาการตลาดด้านทันตกรรม พฤติกรรมผู้บริโภคในการตัดสินใจเลือกใช้ บริการ กลยุทธ์การตลาด การสื่อสารการตลาด ความได้เปรียบในการแข่งขัน มาตรฐานทันตกรรม ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรทันตกรรม เครื่องมือและเทคโนโลยี สถานที่ ภาษา ราคา สิ่งอำนวยความสะดวก น้ำใจไมตรีของคนไทย กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย องค์กรและการจัดการ บุคลากร งบประมาณ ระเบียบกฎเกณฑ์และกฎหมาย ระบบสารสนเทศ วิจัยวิทยาการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแง่มุม 7 ด้าน คือ นโยบายรัฐบาล กลยุทธ์ทางการตลาด การสื่อสารทางการตลาด มาตรฐานทางทันตกรรม จุดได้เปรียบในการแข่งขัน การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กร ด้านบริการสุขภาพ กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โดยทำการวิจัยเชิงคุณภาพในการหาคำตอบของการศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม ในภูมิภาคอาเซียน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในการทำการวิจัยเชิงปริมาณ คือยุทธศาสตร์ในการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม ในมุมมองนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ แล้วมีการต่อยอดผลการวิจัยที่สรุปอีกครั้ง ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม ในภูมิภาคอาเซียนโดยการจัดประชุมกลุ่ม แต่เนื่องด้วยการรวมกลุ่ม ค่อนข้างยาก จึงดำเนินการต่อไปเป็นลักษณะ การเข้าสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรมจริงในโรงพยาบาล

กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ

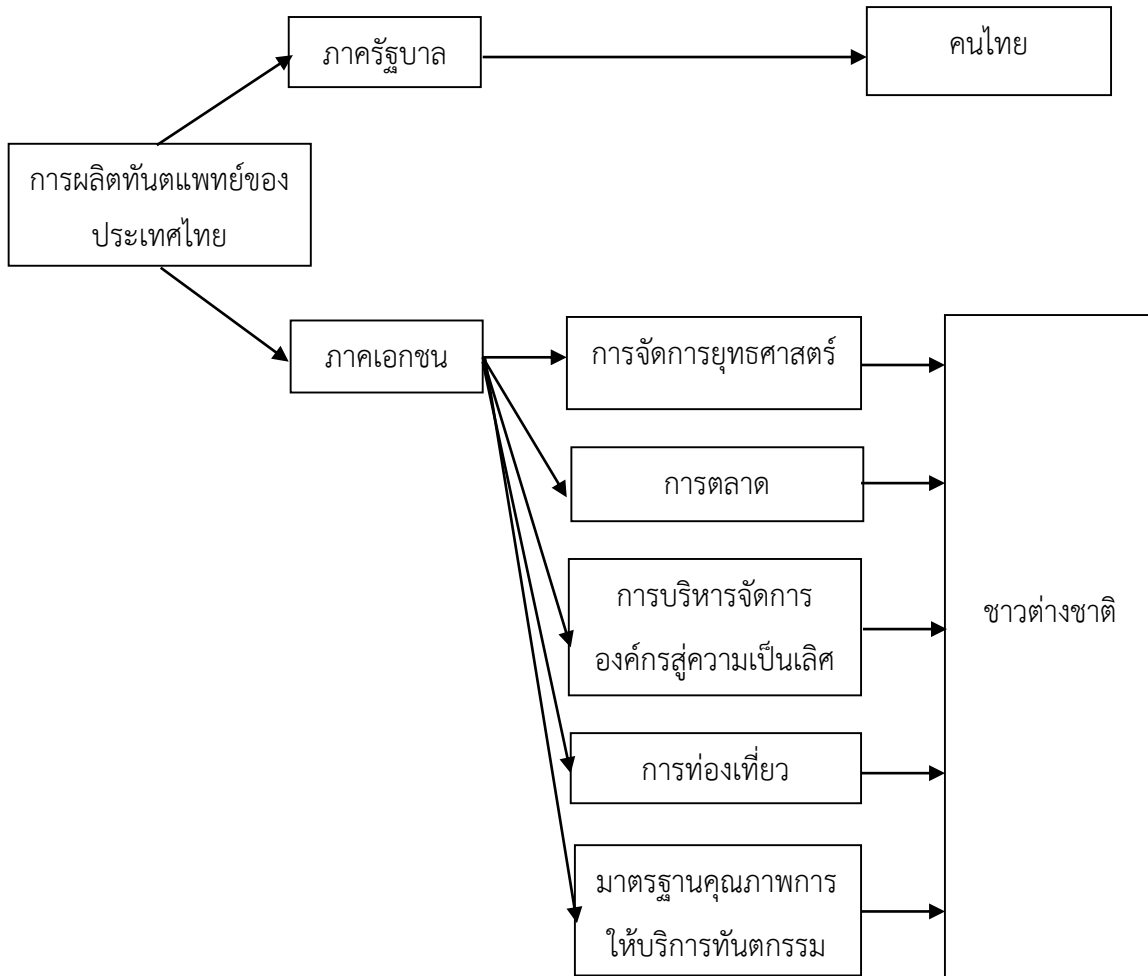
ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบผสมวิธี (Mixed research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักระดับผู้บริหารและผู้นาองค์กรด้านกระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลทั้งภาคเอกชนและรัฐบาลที่มีความชำนาญด้านการบริหารกลยุทธ์ด้านโรงพยาบาลและบริการทันตกรรมเป็นอย่างดี จำนวน 22 คน และยืนยันผลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรมจริงในโรงพยาบาลจำนวน 5 คน และผู้บริหารโรงพยาบาล ทันตแพทย์ นักธุรกิจ นักลงทุนจำนวน 6 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บแบบสอบถามเกี่ยวกับมาตรฐานด้านทันตกรรม กลยุทธ์การตลาดด้านทันตกรรม จุดได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศไทยในการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม คุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพทันตกรรม ในมุมมองจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรมจริง จำนวน 480 คน โดยการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างตามพื้นที่ (Multistage area sampling) แล้วจึงนำข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลเชิงปริมาณจากการเก็บแบบสอบถาม มาทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปผลการวิจัยและจัดทำข้อเสนอแนะจากการวิจัยในตอนขึ้นตอนสุดท้าย โดยผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 1989) การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2553 หน้า 31-33)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ภาพที่ โซ่อุปทาน Dental hub model แบบบูรณาการ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ประกอบด้วย

1.1 ด้านนโยบายรัฐบาล ปัจจุบันพบว่า รัฐบาลมีนโยบายการดำเนินงานในการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลาง Medical and Wellness Tourism ผลจากนโยบายการเปิดศูนย์กลางบริการสุขภาพ โดยมีผู้รับบริการชาวต่างชาติ เข้ามาใช้บริการสุขภาพมากขึ้น แต่การพัฒนาศูนย์กลางด้านทันตกรรมยังไม่มี ยังเป็นส่วนหนึ่งของด้านสุขภาพทั่วไป

1.2 ด้านการสื่อสารทางการตลาด ปัจจุบันพบว่า การสื่อสารทางการตลาดด้านทันตกรรม เพื่อให้ชาวต่างชาติได้เห็นภาพรวมและจุดเด่นด้านทันตกรรมของประเทศไทยยังมีน้อยมาก ในส่วนของ การท่องเที่ยวประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำ Road show ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประเทศไทยในต่างประเทศ แต่ยังไม่ได้มีการทำด้านทันตกรรม ภาคเอกชนมีการโฆษณาส่งเสริมการตลาดศูนย์ทันตกรรม แต่ภาครัฐยังไม่มี

1.3 ด้านกลยุทธ์การตลาด ปัจจุบันพบว่า การทำการตลาดด้านทันตกรรมยังไม่มี ซึ่งในส่วนของ ททท. ได้จัดทำ Road Show แต่ยังไม่มีการจัดทำกลยุทธ์ทางการตลาดด้านทันตกรรม ส่วนทางด้านภาคเอกชน มีการจัดวางตำแหน่งของโรงพยาบาลในการรองรับชาวต่างชาติ

1.4 กลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศไทย ด้านแผนพัฒนาศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียนประกอบด้วย

1.4.1 บุคลากร ปัจจุบันพบว่า กระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่หลักการดูแลกลุ่มงานทันตกรรมของประเทศไทย แต่ในเรื่องการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม ยังไม่มีหน่วยงานใดที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักหรือเจ้าภาพที่ชัดเจน

1.4.2 งบประมาณ ปัจจุบันพบว่า งบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุนเพื่อการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ยังไม่มีงบประมาณด้านนี้โดยตรง

1.4.3 เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจุบันพบว่า ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่รองรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมยังมีน้อยมาก ยังไม่มีระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมต่อกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ภาคท้องถิ่นและภาคมหาวิทยาลัย ข้อมูลทางด้านทันตกรรม มีมากแต่ยังไม่มีการนำมาวิเคราะห์อย่างจริงจัง ซึ่งสามารถที่จะเกิดการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จริงในอนาคต

1.4.4 การจัดการ ปัจจุบันพบว่า การจัดการต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ประเทศไทยในการเป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียนยังไม่มี ผลการวิจัย ระบุว่า ต้องมีการจัดหน่วยงานให้สมดุล ในเรื่อง การบริการทันตกรรมของประเทศไทย และมีหน่วยงานรองรับการดูแลการเป็นศูนย์กลางทันตกรรมให้ชัดเจน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ให้เกิดเป็นสองมาตรฐาน

1.5 ด้านมาตรฐานทันตกรรม ประกอบด้วย

1.5.1 ทันตแพทย์ ปัจจุบันพบว่า หลักสูตรการเรียนการสอนด้านทันตกรรมเข้มข้น มีการสอบใบประกอบโรคศิลป์ ทำให้ทันตแพทย์เก่ง ฝีมือดีมีมาตรฐานสากล

1.5.2 เครื่องมือและเทคโนโลยีด้านทันตกรรม ปัจจุบันพบว่า เครื่องมือและเทคโนโลยีด้านทันตกรรม มีความหลากหลาย ทันสมัย สะดวกสบาย โดยที่เครื่องมือเทคโนโลยีในภาครัฐยังไม่เพียงพอ

1.5.3 สถานที่ให้บริการด้านทันตกรรม ปัจจุบันพบว่า สถานที่ให้บริการ ในภาครัฐคับแคบ สาธารณูปโภค เครื่องมือเครื่องใช้ไม่เพียงพอ กับจำนวนทันตแพทย์ สถานที่ให้บริการภาคเอกชน สวยงามทันสมัย สถานที่ให้บริการแบบ One stop service ทำให้สะดวกในการรักษาในทีเดียว

1.5.4 ทักษะด้านภาษาของบุคลากรที่ให้บริการด้านทันตกรรม ปัจจุบันพบว่า ในด้านภาษาอังกฤษทั้งทันตแพทย์ และ ผู้ช่วยทันตแพทย์ต้องพัฒนาทักษะด้านนี้ ปัจจุบันอาจจะต้องเพิ่มทักษะภาษาที่สามเพิ่ม เช่น ภาษาญี่ปุ่น จีน ทักษะภาษาที่สอง คือภาษาอังกฤษ ทันตแพทย์มีทักษะที่ดีอยู่แล้ว ทักษะภาษาที่สาม ควรมีล่ามช่วยทันตแพทย์แปล

1.5.5 ราคาค่าบริการด้านทันตกรรม ปัจจุบันพบว่า ราคาของภาครัฐค่อนข้างเหมาะสม เพราะทางกรมบัญชีกลาง หรือกระทรวงสาธารณสุข มีการวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยบริการ มีทันตแพทย์คอยวิเคราะห์อยู่เป็นระยะ ราคาของภาคเอกชน ไม่มีราคากลางขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของทันตแพทย์ พื้นที่ ๆ ตั้ง ราคาจะต่างกัน จะพบว่าราคาของภาคเอกชนสูงกว่าภาครัฐ เพราะมีต้นทุนที่สูงกว่า

1.5.6 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านทันตกรรม ปัจจุบันพบว่า การนัดหมายทางอินเทอร์เน็ตในภาครัฐยังมีน้อย ส่วนใหญ่มีการใช้โทรศัพท์และใบนัด ระบบการนัดหมายของประเทศไทยในฐานข้อมูล ยังอยู่ระหว่างพัฒนา ระบบการนัดหมายของภาคเอกชน มีการโทรแจ้งและเป็นไปตามเวลานัดหมาย

1.5.7 การแสดงออกถึงน้ำใจไมตรี ของคนไทยต่อนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ปัจจุบันพบว่า คนไทยมีกิริยามารยาทโอ้อวดอารี เป็นสยามเมืองยิ้ม มีอัยาศัยน้ำใจไมตรีดี มีการต้อนรับภาคเอกชนมีการอบรมด้านการบริการมาอย่างดี มีอัยาศัยดี ภาครัฐมีการให้บริการรับคนไข้จำนวนมาก จึงเป็นผลทำให้อัยาศัยไมตรีภาครัฐอาจลดลงกว่าภาคเอกชน

1.6 ด้านจุดได้เปรียบในการแข่งขันทันตกรรมของประเทศไทย ทันตแพทย์ไทยมีฝีมือดี ประณีตมีคุณภาพสูง ราคาค่าบริการด้านทันตกรรมในประเทศไทยไม่สูง เมื่อเปรียบเทียบกับยุโรป อเมริกา

1.7 คุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ ในประเทศไทย ในการเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ปัจจุบันพบว่า โรงพยาบาลที่มีคุณภาพ สร้างความมั่นใจแก่ผู้มารับบริการได้ จำเป็นต้องมีการรับรองมาตรฐาน HA (Hospital Accreditation)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในการใช้บริการทันตกรรมในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ความคิดเห็นเรื่องมาตรฐานด้านทันตกรรมของประเทศไทยภาพรวม อยู่ในระดับดีตามลำดับดังนี้

2.1.1 เครื่องมือและเทคโนโลยีทันสมัย

2.2.1 ทันตแพทย์มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพเป็นอย่างดี

2.1.3 เครื่องมือและเทคโนโลยีทันตกรรม มีการควบคุมการปลดปล่อยเชื่อมั่นได้

2.1.4 สถานที่ให้บริการด้านทันตกรรม มีความสะอาด กว้างขวาง สบายงาม

2.1.5 บุคลากรทันตกรรม มีความพร้อมในการให้บริการกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

2.1.6 บุคลากรทันตแพทย์ สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวที่มารับบริการได้

2.1.7 ราคาค่าบริการทันตกรรม มีราคาเหมาะสมกับคุณภาพการรักษา

2.1.8 ราคาค่าบริการทันตกรรมของประเทศไทย มีราคาไม่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ

2.1.9 การนัดหมายเข้ารับบริการทันตกรรมในประเทศไทยมีหลายช่องทาง สะดวกและรวดเร็ว 2.2 ความคิดเห็นเรื่องการสื่อสารทางการตลาดด้านทันตกรรมของประเทศไทย ในมุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติ มีการพบเห็นสื่อสารทางการตลาดด้านบริการสุขภาพทันตกรรมที่ชัดเจน ทั้งทางหนังสือและวารสาร

2.3 ความคิดเห็นคุณภาพบริการขององค์กร ด้านบริการสุขภาพที่สร้างความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ มีปัจจัยย่อย คือ ประเทศไทยมีสถานพยาบาลที่ได้รับรองมาตรฐานสามารถสร้างความเชื่อมั่นการเข้ารับบริการการรักษาแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ อยู่ในระดับดี

2.4 ทันตกรรมของประเทศไทยในมุมมองนักท่องเที่ยวต่างชาติ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันด้านทันตกรรมของประเทศไทย ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า

3.1 จุดได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศไทย ในการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในระดับดี เรียงตามลำดับดังนี้

3.3.1 ด้านการบริการ/ การต้อนรับขับสู้

3.3.2 ราคาบริการทันตกรรมในประเทศไทย มีความเหมาะสมกับคุณภาพการบริการ

3.3.3 อุปกรณ์และเทคโนโลยีด้านทันตกรรม

3.3.4 การประชาสัมพันธ์ด้านทันตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.5 มีการรองรับบริการทันตกรรมหลากหลาย

3.3.6 ทรียากรบุคคลด้านทันตกรรมของประเทศไทยมีคุณภาพสูง

3.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการตลาด เพื่อการเป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมประเทศไทย ต่อมุมมองภาพรวมทันตกรรมประเทศไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มารับบริการทันตกรรม ที่มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการตลาด เพื่อการเป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรมประเทศไทย แตกต่างกันต่อมุมมองภาพรวมทันตกรรมประเทศไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3.3 ผลการหาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้มาตรฐานทันตกรรม (Standard) การรับรู้จุดได้เปรียบในการแข่งขัน การรับรู้การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ Application of Malcom Baldrig National Quality Award (MBNQA) พบว่า การรับรู้จุดได้เปรียบในการแข่งขันมีความสัมพันธ์เชิงบวกที่นัยสำคัญ 0.01 การรับรู้มาตรฐานทันตกรรม (Standard) และการรับรู้การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ MBNQA มีความสัมพันธ์เชิงลบ

3.4 ผลการหาความสัมพันธ์จุดได้เปรียบในการแข่งขัน ส่งผลต่อมุมมองภาพรวมทันตกรรมประเทศไทยนัยสำคัญ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม ดังนี้ 1) ด้านมาตรฐานทันตกรรม ประกอบด้วย ด้านบุคลากรทันตแพทย์ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยี ด้านสถานที่ ด้านภาษา ด้านราคา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านน้ำใจไมตรีของคนไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ Carlqvist (2008) กล่าวถึงเรื่องทางการแพทย์และทันตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงเวลาการรอคอยที่นาน และค่าใช้จ่ายที่สูง แต่ยังให้บริการไม่เพียงพอ ปัจจัยสำคัญที่มีการรักษาความปลอดภัย และความคล้อยคลึงกันทางวัฒนธรรม แต่ยังไม่ให้การบริการและการตลาด สอดคล้องกับ พิมพาภรณ์ สุวดีกุล (2551) ที่กล่าวว่า คนไทยที่ให้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ยังไม่ดีมาก แต่เมื่อมีการใช้ภาษาท่าทาง หรือกลวิธีการสื่อสารอื่น ๆ การรับรู้ในคุณภาพของการบริการและผลิตภัณฑ์มีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า โดยการเอาใจใส่ในเรื่องการบริการเป็นมิติที่สำคัญที่สุด ที่

มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เช่นเดียวกับ Liao and Hsieh (2011) ที่กล่าวว่า คุณภาพการให้บริการ มีผลทางอ้อม ต่อความจงรักภักดีของลูกค้าผ่านทางความพึงพอใจ ซึ่งความเป็นรูปธรรมของบริการ ความเชื่อถือไว้วางใจได้ การตอบสนองต่อลูกค้า การให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า การรู้จักและเข้าใจลูกค้า เป็นตัวแปรที่เหมาะสม ทำให้เกิดความพึงพอใจของลูกค้า โดยในขณะที่ Goeldner and Ritchie (2006) มองว่า หากแหล่งท่องเที่ยวมีความโดดเด่น จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมา ท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ แหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจถือเป็นสถานที่ ที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นที่พักผ่อน หย่อนใจ สำหรับประชาชนทั่วไปและเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย และเป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีการจัดสถานที่ให้สวยงาม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก ครบครัน

2. ด้านจุดได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศไทย ประกอบด้วยบริการการต้อนรับ ขับสู้ ราคา เครื่องมือเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก และบุคลากรด้านทัศนกรรมตามลำดับ สอดคล้องกับ Porter (2008) ที่เสนอว่า สิ่งที่มีความหมายต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างแท้จริง คือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) และปัจจัยที่จะกำหนดความได้เปรียบในการแข่งขันมี 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) กลยุทธ์ธุรกิจ 2) อุปสงค์ 3) ภาวะของอุตสาหกรรมสนับสนุนและอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่อง และ 4) ปัจจัยการผลิตของประเทศที่มีอยู่ สอดคล้องกับ Carpenter, Glazer and Nakamoto (1994) พบว่า กลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน ประกอบไปด้วย การกำหนดตลาดเป้าหมาย การวางตำแหน่งของแบรนด์ สินค้าที่นำเสนอต่อผู้บริโภค การเรียกร้องยี่ห้อที่ใช้ในการโฆษณา และการกำหนดราคาที่เหมาะสม โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้ซื้อ สอดคล้องกับ Schermerhorn. (2005) ที่กล่าวว่า การกำหนดกลยุทธ์ ต้องยึดหลักโอกาสจากการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน ซึ่งต้องพิจารณา 1) ต้นทุนและคุณภาพ 2) ความรู้และความรวดเร็ว 3) อุปสรรคที่จะเข้าสู่ตลาด และ 4) ทรัพยากรด้านการเงิน

3. คุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพบริการขององค์กรด้านบริการสุขภาพ โรงพยาบาลมีคุณภาพสร้างความมั่นใจแก่ผู้มารับบริการได้ ต้องมีการรับรองมาตรฐาน HA (Hospital Accreditation) โรงพยาบาลที่สร้างความเชื่อมั่น และมีมาตรฐานระดับนานาชาติ เพื่อความมั่นใจของผู้มารับบริการ ชาวต่างชาติต้องได้รับรองมาตรฐาน JCI (Joint Commission International Quality Approval) สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2553) ประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้นำระบบมาตรฐานการบริหารจัดการมาใช้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ พิมลพรรณ คุณสิทธิ์ (2549) การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับ การพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะประเด็นต่อไปนี้

1. การดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน ของคนไทยให้ได้รับบริการพื้นฐานเพียงพอ ให้ดีระดับหนึ่งก่อน แล้วต่อจากนั้น จึงส่งเสริมการพัฒนาในการเป็นศูนย์กลางด้านทันตกรรม
2. กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้จัดทำกำหนดมาตรฐานโรงพยาบาล/ คลินิกทันตกรรม และมีการตรวจสอบ เพื่อกำหนดเป็นโรงพยาบาล/ คลินิกทันตกรรม ที่ได้มาตรฐาน เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่น
3. กระทรวงสาธารณสุข ต้องมีการประสานการทำงานร่วมกันกับภาคเอกชน ในการพัฒนาความรู้ ความทันสมัยทางด้านการรักษาทันตกรรม ที่ต้องอาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีที่มีนวัตกรรมสูง
4. ภาครัฐบาลควรจัดทำเอกสารทางการตลาดด้านทันตกรรม โดยการจัดหาหน่วยงานที่จะพัฒนาการทำสื่อสารด้านทันตกรรม ที่เป็นผู้รวบรวมข้อมูลทางทันตกรรมทั่วประเทศไทย
5. รัฐบาลควรมีการจัดทำเรื่องกลยุทธ์ทางการตลาดในการวางตำแหน่งด้านทันตกรรม เพื่อให้ชาวต่างชาติได้มองเห็นภาพรวม และจุดเด่นด้านทันตกรรมของประเทศไทยให้ชัดเจน
6. มอบหมายให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดูแลชาวต่างชาติ ภาครัฐเป็นผู้ดูแลประชาชนคนไทย
7. รัฐบาลควรมีการส่งเสริมจัดทำเป็นศูนย์อบรม (Training) ด้านทันตกรรม
8. โรงพยาบาล/ คลินิกทันตกรรม ที่เป็นผู้ดูแลชาวต่างชาติ ต้องมีความพร้อมทั้งมาตรฐานการรักษา ด้านทันตกรรมและมีการบริการที่เป็นเลิศรองรับ และสามารถติดตามประเมินผลหลังการรักษาได้
9. รัฐบาลควรมีการกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาคอาเซียน
10. รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณ ในการผลิตทันตแพทย์ เพื่อให้ทันตแพทย์ เป็นผู้ที่มีคุณภาพ และจำนวนที่เพียงพอ กับประชาชนชาวไทย และชาวต่างชาติ
11. รัฐบาลควรให้องค์กรที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ดูแล ช่วยกระทรวงสาธารณสุขทำหน้าที่ในการเบิกจ่ายงบประมาณ เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขภาระงานมาก การเบิกจ่ายงบประมาณ อาจจะล่าช้า ไม่ทันการณ์ในการดำเนินงาน

12. รัฐบาลควรเป็นผู้นำในการรวบรวมระบบฐานข้อมูล ที่เชื่อมต่อกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ภาคท้องถิ่นและภาคมหาวิทยาลัย ต้องมีการตราเป็นกฎหมาย และต้องจัดให้มีองค์กรที่ดูแล
13. รัฐบาลควรทบทวนในเรื่องทันตกรรม เพราะการแพทย์ด้านทันตกรรมของประเทศไทย พบว่า มีศักยภาพสูง ในการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรม จะมีความสำเร็จสูง
14. รัฐบาลควรจัดระบบการดูแลให้เกิดความสมดุล ระหว่างประชาชนคนไทยและชาวต่างชาติ ในด้านบริการทันตกรรมประเทศไทย และมีระบบที่ดูแลในการเป็นศูนย์กลางการแพทย์ด้านทันตกรรมในภูมิภาค
15. การดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ควรมีความต่อเนื่องและชัดเจน ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลเป็นชุดใด ผู้ปฏิบัติงานจะได้ทำงานอย่างต่อเนื่องและชัดเจน
16. รัฐบาลต้องส่งเสริมการทำวิจัยและพัฒนาด้านการตลาดทันตกรรม เพื่อเน้นภาพลักษณ์ ของคุณภาพทางด้านการวิชาการด้านทันตกรรมที่มีศักยภาพสูง
17. รัฐบาลต้องพิจารณาการส่งเสริมการลงทุนด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีทันตกรรม
18. รัฐบาลต้องมีการแก้ไขกฎระเบียบบางข้อ เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน เช่น เรื่องการส่งเสริมสนับสนุนด้านทันตกรรม ให้มีคุณภาพและความพร้อมสู่การรับรู้ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
19. รัฐบาลส่งเสริมการผลิตทันตแพทย์ให้พอเพียงกับประชาชนคนไทย และผลิตทันตแพทย์ เพื่อรองรับชาวต่างชาติ โดยอาจให้หน่วยงานภาคเอกชนดูแลในการผลิตทันตแพทย์สำหรับชาวต่างชาติ
20. รัฐบาลสนับสนุนการผลิตทันตแพทย์เฉพาะทางเพิ่มขึ้น เพราะการเป็นทันตแพทย์เฉพาะทาง เป็นการพัฒนาหลักสูตรวิชาการ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในด้านวิชาการทันตกรรม เป็นการสร้างชื่อเสียงทางการทันตกรรมให้ต่างประเทศ ได้รับรู้ถึงมาตรฐานการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับระดับสากล
21. รัฐบาลสนับสนุนการลงทุนการผลิตเครื่องมือด้านทันตกรรมในประเทศไทย ทำการสนับสนุนทั้งนักลงทุนชาวไทยและต่างชาติ
22. รัฐบาลจัดตั้งหน่วยงานที่ต้องทำหน้าที่ดูแลตรวจสอบมาตรฐานของเครื่องมือ ทั้งด้านความปลอดภัยในการใช้งานและการสะอาดปราศเชื้อโรคต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของคนไข้ที่มารับบริการทันตกรรม

23. รัฐบาลจัดความพร้อมของสถานที่ทันตกรรมให้เพียงพอและสะดวกสบายแก่คนใช้ทันตกรรม ที่เป็นคนไทยและชาวต่างชาติ โดยมีหน่วยงานเข้ามาช่วยทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลมาตรฐาน

24. รัฐบาลส่งเสริมการจัดฝึกอบรมความรู้ความสามารถ ด้านภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นให้กับทันตแพทย์ และบุคลากรทันตแพทย์

25. รัฐบาลมอบหมายหน้าที่ให้กระทรวงสาธารณสุข ดูแลด้านราคาที่เหมาะสมทางด้านราคา สำหรับคนไทยและราคาสำหรับชาวต่างชาติ โดยคิดวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยบริการที่เป็นจริงเพื่อการคำนวณราคาที่เหมาะสม

26. รัฐบาลควรมีการมอบหมายหน้าที่ให้หน่วยงานด้านการดูแลระบบสารสนเทศ จัดทำและรวบรวมข้อมูลด้านทันตกรรม เพื่อเป็นข้อมูลกลางสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

27. รัฐบาลควรมอบหมายหน้าที่ให้กระทรวงวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยรับรู้ และเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าในการแสดงถึงเอกลักษณ์ของคนไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกในอาเซียน ได้มีการเตรียมความพร้อมและรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปเป็นการศึกษาด้านความพร้อมทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพื่อเป็นการรับรู้ถึงความพร้อมด้านการท่องเที่ยวและศักยภาพ ความพร้อมด้านทันตกรรมที่ควบคู่กันในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย สามารถแข่งขันและรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างดีเลิศ สามารถแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ในสมาชิกอาเซียนจนถึงระดับโลกได้ต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรวรรณ สังขกร. (2552). *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). *สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว มกราคม-กันยายน 2556*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยว.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: กรม การท่องเที่ยว.

ลดารัตน์ บุญสุข/ บรรพต วิรุณราช

กองการท่องเที่ยวสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. (2555). รายงานฉบับ
สมบูรณ์แผนพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร 2554-2558. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

กาญจนา บุญแท้. (2554). การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวเชียงใหม่ที่
มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต, สาขาวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชุลีกร เกษทอง. (2553). การรับรู้การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการที่มีผลต่อกระบวนการ
ตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการในสังคมเครือข่ายออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการตลาด, วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

นภวรรณ คณารักษ์.(2556). พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ. ซีวีแอลการพิมพ์.

พระภิกษุ ศรีสวัสดิ์ ประชุมพร รังสิวงศ์ และเจษฎาภรณ์ ยานุพรหม. (2550). การศึกษากลไกและ
ศักยภาพการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอ
เกาะช้าง จังหวัดตราด. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพฯ.

พิมพ์ภรณ์ สุวดีกุล.(2551). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม: ปัจจัยเสริมการท่องเที่ยวไทย เนะ
ญาตินำร่องหนุนชาวบ้านฝึกภาษาและการสื่อสารมัลติมีเดียนักท่องเที่ยว. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก <http://www.yes-wedo.com/trf/trf26.htm>.

พิมพ์พรรณ คุณสิทธิ์ (2549). ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยจูงใจ กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและ
รับรองคุณภาพโรงพยาบาลของ พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดน่าน.
วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภิเชก ชัยนิรันดร์. (2551). บันทึกความสำเร็จธุรกิจดอทคอม e-Commerce Success Case
Study มุมมองการตลาดและกรณีศึกษาเว็บไซต์ไทย. กรุงเทพฯ: พงษ์วารินการพิมพ์.

ลัคน์สุนัน มั่งมีทรัพย์. (2552).สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจ ในการท่องเที่ยวของนิสิต
นักศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มยุรี อนุมานราชชน. (2556). นโยบายสาธารณะ Public Policy. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

ศูนย์การวิจัยกสิกรไทย. (2555). บริการบทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก
<https://www.kasikornresearch.com/th/K-EconAnalysis/Pages/Search.aspx>

- สุภาพร ศรีทอง. (2556). *การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนจังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ์ ชีรสรณ์. (2552). *การสื่อสารทางการตลาด*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2553). *ชุดเครื่องมือการเรียนรู้ เรื่อง การบริหารการเปลี่ยนแปลง*. กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2554). *ยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420.
- Carlqvist, L. (2008). *The European Union and Turkey: The conditions of accession and the challenge of future enlargement*. Faculty of Law, University of Lund, Sweden. Master's thesis.
- Carpenter G. S., Glazer R., Nakamoto K. (1994). *Meaningful Brands from Meaningless Differentiation: The Dependence on Irrelevant Attributes*. Journal of Marketing and Research. 31 (August), 339-350.
- Chi, C., and Qu, H. (2008). Examining the structural relationships of destination image, tourist satisfaction and destination loyalty: an integrated approach. *Tourism Management*, 29, 624-636.
- Economic Intelligence Center. (2555). *ค้าขายแดน...โอกาสใกล้ตัวที่ไม่ควรมองข้าม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.scbeic.com/THA/document/topic_border_trade/SCB Biz Circle 3/2012.
- Goeldner, C.R. and Ritchie, J. R. B. (2006). *Tourism: principles, practices, philosophies*. NJ: John Wiley and Sons.

- Kelly. (1980). *Organizational behavior*. Illinois: Richard D. Irwin.
- Kevin Lane Keller. (2003). *Strategic brand management: Building, measuring, and managing brand equity*. (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Kotler. (2008). *Principles of marketing*. New York: Pearson Education.
- Kotler, P., Kartajaya, H., and Setiawan, I. (2013). *Marketing 3.0*. Bangkok: Nation Books.
- Liao, K. H., and Hsieh, M. F. (2011). *Statistic exploring the casual relationships between service qualities, brand Image, customer satisfaction and customer loyalty on the leisure resort industry*. The 2nd International Research Symposium in Service Management, (26 –30), 506-515.
- Porter M. E. (1998). *On Competition*. Boston: Harvard Business School.
- _____. (2008). *The Five Competitive Forces That Shape Strategy*. Harvard Business Review. P.79-93.
- Schermerhorn, J. R. (2005). *Management*. New York: John Wiley & Sons.
- Schiffman, L. G. and Kanuk, L. L. (2007) *Consumer Behavior*. (9th ed). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Watson, J. (1999). *Nursing: Human Science and Human Care*. A Theory of Nursing. Boston: National League for Nursing.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. Third edition. New York: Harper and Row.

พฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี Cockfight Gambling Behavior among people in Chonburi Province

หัสรา ทองกลาง (Hassara Thongklang)

นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง

Student, Master of Political Science Program in Security Resource Management

อมรทิพย์ อมราภิบาล (Amornthip Amaraphibal)

ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์

Dr., Department of Public Administration

อนูรัตน์ อนันตนาธร (Anurat Anantanatorn)

ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์

Dr., Department of Public Administration

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of political Science and law, Burapha University

จีระ ประทีป (Chira Prateep)

รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Assoc.Prof.Dr., School of Management Science, Sukhothai Thammathirat

Open University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเล่นการพนันของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และสถิติอ้างอิง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ภาพรวม ระดับมาก ($\bar{X} = 2.73$) โดยพฤติกรรมที่พบมากที่สุด มีพฤติกรรมต้องเพิ่มเงินเดิมพันพนันชนไก่เพื่อเพิ่มความตื่นเต้น มีพฤติกรรมเคยหยิบยืมเงินคนอื่นหรือจำนำจำนองของมีค่าของตนเพื่อให้ได้เงินไปเล่นพนันชนไก่

หัตตรา ทองกลาง/ อมรทิพย์ อมราภิบาล/ อนุรัตน์ อนันทนาธร/ จีระ ประทีป

และต้องหวนกลับไปเล่นพนันแก้มือเสมอ ($\bar{X}=2.82, 2.73, 2.37$) ตามลำดับ พบว่า มีพฤติกรรมเล่นพนันในอดีต เฉลี่ย 2.61 วัน/เดือน มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพนันชนไก่ ระดับมาก ($\bar{X}=3.25$) มีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมตนเองระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.42$) มีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.38$) และมีความปรารถนาหรือแรงขับภายในตนเองให้เกิดความต้องการเล่นพนันระดับมาก ($\bar{X}=3.15$)

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (MRA) พบว่า มี 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถควบคุมขนาดอิทธิพล 0.247 รองลงมาคือ ความปรารถนา การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และทัศนคติต่อพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ขนาดอิทธิพล 0.245, 0.223 และ 0.143 ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยอายุและพฤติกรรมเล่นพนันในอดีต ไม่มีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเล่นพนัน ผลการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเล่นพนัน จากปัจจัยส่วนบุคคลทั้งหมด 5 ปัจจัย ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า ปัจจัยรายได้เพียงปัจจัยเดียวเท่านั้นมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรม โดยกลุ่มผู้มีการมีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท และกลุ่มรายได้ 5,001-10,000 บาท มีพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่น้อยกว่ากลุ่มผู้มียาได้สูงกว่า

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเล่นพนัน / ทัศนคติต่อพฤติกรรมการเล่นพนัน / การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม / การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง / ความปรารถนา

Abstract

The purpose of this research was to investigate the factors affecting gambling behavior of people in Chonburi province. This study was quantitative approach with 400 case of samples. The questionnaire was utilized as research instrument. The data were analyzed by using the descriptive and inferential statistics.

The research findings indicated that the cockfight gamblers committed cockfight gambling behavior in high level ($\bar{X}=2.73$). The common behaviors were mostly increasing a large stake in gambling to increase excitement, borrowing money or pledge/mortgage their valuables to get money to gamble with the cockfight gambling, and always returning to gamble after losing with hope to get evenly ($\bar{X}=2.82, 2.73, 2.37$, respectively). The gambling behavior in the past was average at

2.61 times per month. The positive attitudes on cockfight gambling has shown in high level ($\bar{X} = 3.25$). The perceived behavioral control was in middle level ($\bar{X} = 2.42$) The subject norms was in middle level, the average was $\bar{X} = 2.38$. The aspirations or internal drives for gambling desire were in high level ($\bar{X} = 3.15$).

The results of multiple regression analysis (MRA) revealed 4 factors influencing the cockfight gambling behavior. The most influential factor was the perceived ability to control, by the effect size 0.247, followed by the desire for gambling, the subject norms, and the attitude towards cockfight gambling, by the effect size 0.245, 0.223 and 0.143, respectively. While the age factor and the gambling behavior in the past were not significant for gambling behavior. The analysis of the relationship between individual factors and the gambling behaviors showed that, among 5 individual factors; namely, age, marital status, education, occupation and income, the income was only one significant factor for gambling behavior. The lower income group with less than 5,000 baht and 5,001-10,000 baht had less gambling behavior than the higher income group.

Keywords: Cockfight Gambling Behavior / Attitude towards the Behavior / Subject Norms / Perceived Behavioral Control / Desire

บทนำ

มุมมองของสังคม แม้ว่าคนส่วนใหญ่เห็นว่าการพนันทุกประเภท รวมทั้งชนไก่ เป็นอบายมุข ผิดศีลธรรม และการเล่นพนันยังส่งผลให้เกิดอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย ขายยาเสพติด หรือค้าประเวณี หรือแม้แต่ทำร้ายตัวเอง (ศูนย์วิจัยความสุขชุมชนมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2553) “การพนัน” เป็นกิจกรรมละเล่นที่ผูกพันอยู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต โดยมักเล่นกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลหรือตามเทศกาลต่างๆ เพื่อสันทนาการและสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สมาชิกชุมชนมาพบปะแลกเปลี่ยน ปรับปรุงสายพันธุ์ไก่ชนระหว่างผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่อยู่ในวิถีของสังคมเกษตรกรรม ประกอบกับธรรมชาติของคนส่วนหนึ่งที่ชอบความตื่นเต้นจากการเสี่ยงโชคลงเงินเดิมพัน ทำให้มีการเล่นพนันจนถึงขั้นลุ่มหลงเมามัว สร้างความเดือดร้อนต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคมโดยรวม (ศูนย์วิจัยความสุขชุมชนมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2553)

แม้การพนันชนไก่ ถูกกำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายนับตั้งแต่ปี 2478 จนถึงปัจจุบัน รวมเป็นเวลา 82 ปี แต่ก็ไม่สามารถควบคุมการพนันประเภทนี้ได้ และนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันบ่อนชนไก่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากโดยมีทั้งประเภทของอนุญาตอย่างถูกกฎหมายที่เรียกว่า “บ่อนเมือง” และ “บ่อนบ้าน” รูปแบบผิดกฎหมายเลี่ยงกฎหมาย เรียกว่า “บ่อนป่า” (นวน้อย ตรีรัตน์, 2557) ปัจจุบันประเทศไทย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยการพนันชนไก่และการกีดปลา พ.ศ. 2552 อนุญาตให้เปิดบ่อนเล่นการพนันชนไก่เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ที่ไม่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันสำคัญทางศาสนา ส่งผลให้การพนันชนไก่เต็มรูปแบบสามารถเล่นได้อย่างถูกกฎหมาย สามารถเดิมพันด้วยเงินจำนวนมาก ส่งผลให้ของคนบางกลุ่มแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ กลายเป็นการพนันเชิงธุรกิจที่มีเครือข่ายโยงใยของผู้มีอิทธิพลรวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น มีผลกระทบขาดมิติทางสังคม เกิดผลเชิงลบทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน (แมนวาด กุญชร ณ อยุธยา, 2555)

อีกมุมมองเชิงวิวัฒนาการพนันบ้าน มีทัศนคติว่าไม่มีผลกระทบมาก คนเล่นการพนันไม่ใช่คนเลวถ้าเล่นเพื่อความสนุกสนานเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน หรือเล่นเพื่อเสี่ยงโชค และการพนันชนไก่เป็นกิจกรรมที่ผู้เล่นสามารถควบคุมได้ ผู้เล่นเลือกเล่นด้วยจำนวนเงินที่ไม่มาก จบต่อครั้งแล้วจบเลย วันที่เปิดจึงเริ่มเล่นใหม่ จึง

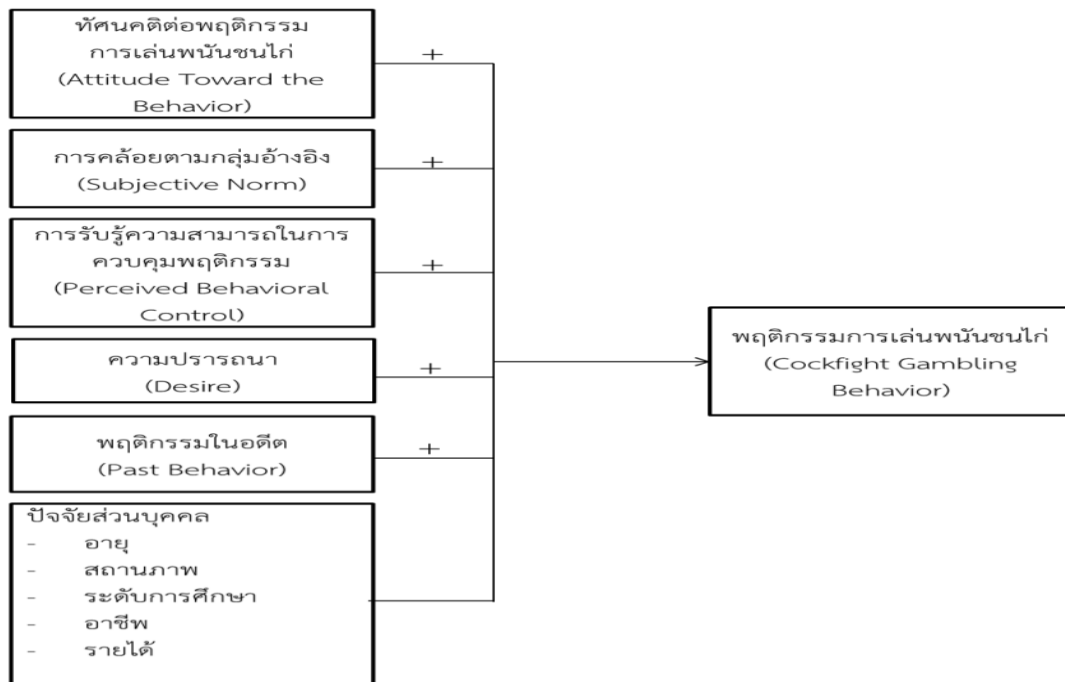
องค์การอนามัยโลกและสมาคมจิตวิทยาแห่งอเมริกาคำหนดให้พฤติกรรมติดการพนันเป็นความผิดปกติทางจิตชนิดหนึ่ง เรียกว่า Pathological Gambling จัดโรคติดการพนันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกับโรคติดสารเสพติด เรียกว่าป่วยเป็นโรค Gambling Disorder ซึ่งจะต้องได้รับการบำบัดรักษา (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2559)

จังหวัดชลบุรี มีลักษณะทางภูมิศาสตร์แบบผสมผสาน เป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนชายทะเลที่มีชื่อเสียงหลายแห่งอาชีพหลักของคนในชลบุรี คือ อาชีพเกษตรกรรม ปศุสัตว์ ประมง อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะความเป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ทำให้ในปี 2553 มีนิคมอุตสาหกรรม 5 แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมเหมราชชลบุรี นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (แหลมฉบัง) และนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง และมีโรงงานอุตสาหกรรม ที่ตั้งอยู่ภายในและนอกนิคมอุตสาหกรรม จำนวนทั้งสิ้น 3,853 แห่ง สังคมส่วนใหญ่คงมีวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมทั้งมีแรงงานที่เดินทางเข้ามาทำงานและพักอาศัยเป็นประชากรแฝงอยู่เป็นจำนวนมาก ในการละเล่นคู่ขนานคือ การเล่นพนันไก่ชนและบ่อนไก่ชนจำนวนมากตามไปด้วย เฉพาะบ่อนที่ขออนุญาตเปิดให้เล่นการพนันอย่างถูกกฎหมายมีจำนวนทั้งหมด 24 บ่อน แบ่งเป็นบ่อนเมือง 12 บ่อน บ่อนบ้าน 12 บ่อน กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ซึ่งไม่รวมบ่อนผิดกฎหมายหรือเรียกว่าบ่อนป่าอีกจำนวนหนึ่ง(สำนักงานจังหวัดชลบุรี ,2559) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันไก่ชนโดยเลือกศึกษาในพื้นที่จังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีบ่อนพนันไก่ทั้งแบบถูกกฎหมายและผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ภายในของบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมเล่นการพนันของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดการทำวิจัย

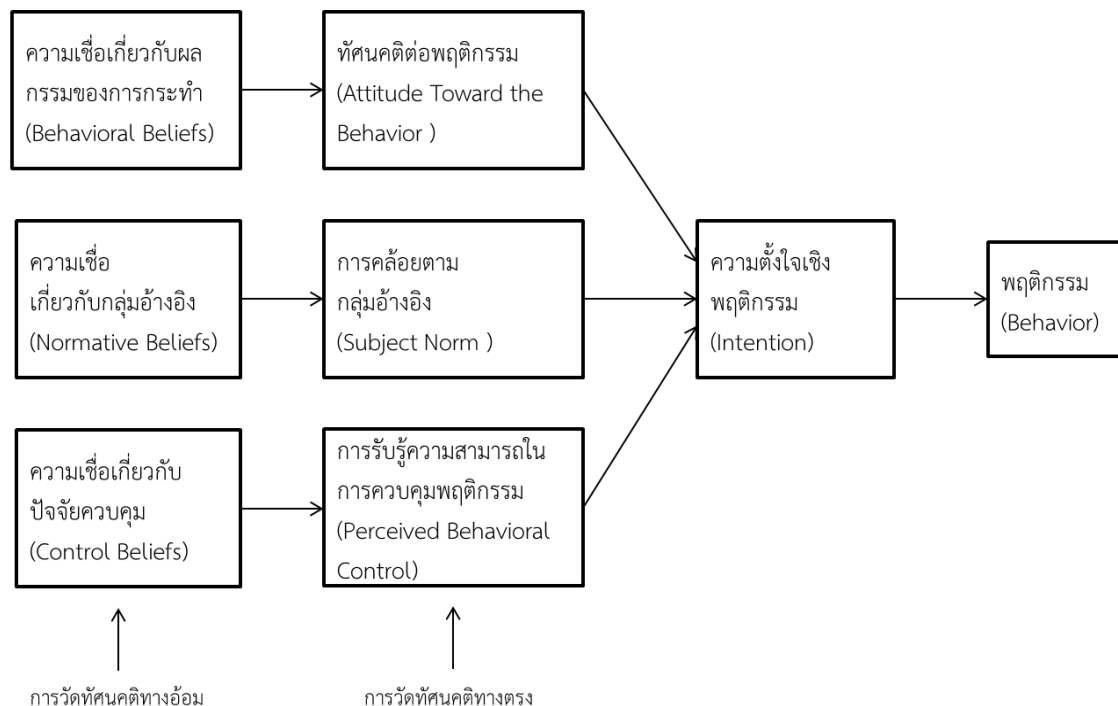
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (The Theory of Planned Behavior-TPB) (Ajzen:1985)

เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม (Social psychology) ที่พัฒนาต่อมาจากทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) (Fishbein :1979) หลักการสำคัญคือ การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดจากมีความตั้งใจหรือเจตนาที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น โดยความตั้งใจเกิดจากความเชื่อ 3 ประการ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavioral beliefs) ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Normative beliefs) และความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุม (Control beliefs) ส่งผลต่อเจตนาหรือความตั้งใจที่มีพฤติกรรม และมีพฤติกรรม(Ajzen:1991) โดยสรุป TBP เป็นความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมยังสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมได้โดยตรงโดยไม่ต้องมีเจตนาที่จะมีพฤติกรรมนั้นมาก่อน

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมดของ TPB สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมดของ TPB
(Ajzen:1985, 1991, 2007)

แนวคิดพฤติกรรมโดยมีเป้าหมายเป็นตัวกำหนด (Goal Directed Behavior – GDB)

Perugini and Bagozzi (2001) ได้นำแนวคิด GDB มาพัฒนาเป็นโมเดลทฤษฎีพฤติกรรมมีเป้าหมายเป็นตัวกำหนดเชื่อว่า กระบวนการเกี่ยวกับแรงจูงใจจะทำให้เข้าใจที่มาของเจตนาเชิงพฤติกรรมได้ดีอย่างสมบูรณ์ขึ้น เขาจึงได้เสนอปัจจัย “ความปรารถนา” (Desire) ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจจากภายใน ซึ่งความปรารถนาเป็นผลมาจากการคาดการณ์ทางบวกและทางลบหากอันเกิดจากความสำเร็จหรือความล้มเหลวของพฤติกรรมเพิ่มเติมเข้ามาในโมเดลการวิเคราะห์

สามารถสรุปได้ว่า การใช้ TPB ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นพนัน ลอตเตอรี่ของนักศึกษา(Miller, R., & Howell, G:2005) การใช้ MGDB ศึกษาการเกิดเจตนาเชิงพฤติกรรมในการเล่นพนันในคาสิโนของ Song, Lee, Norman and Han (2012) การใช้ MGDB ศึกษาระดับความต้องการการเล่นพนันในบ่อนคาสิโน(Oh and Hsu:2001) การใช้ TRA และ TPB ศึกษาเรื่องบทบาทของแรงจูงใจและกระบวนการรับรู้ที่บิดเบือนต่อการเล่นพนันในกลุ่มนักศึกษาของ Shin and Montalto (2015) ในประเทศไทยก็มีการใช้ TBP ศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันบอลของนักศึกษาใน

หัตถา ทองกลาง/ อมรทิพย์ อมราภิบาล/ อนุรัตน์ อนันตนาธร/ จีระ ประทีป

กรุงเทพมหานคร(อัจฉราพรรณ กัลลายุ, เสกสรรค์ ทองคำบรรจง และวาสนา ประवालพฤกษ์ (2551))

แนวคิดพฤติกรรมการเล่นพนัน

พฤติกรรมติดการพนันเป็นความผิดปกติทางจิตชนิดหนึ่ง เรียกว่า Pathological Gambling สมาคมจิตวิทยาแห่งอเมริกัน (APA - American Psychological Association) จัดโรคติดการพนันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกับโรคที่เกี่ยวกับการเสพติด เป็นความเจ็บป่วยที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้เล่นพนันชนไก่ในบ่อนชนไก่ในจังหวัดชลบุรี สถานที่บ่อนประเภทถูกกฎหมาย ได้แก่ บ่อนเมืองหรือบ่อนเชิงธุรกิจ และบ่อนบ้าน จำนวน 2 บ่อน สำหรับบ่อนไม่ถูกกฎหมาย ได้แก่ บอนป่า ไม่ถูกเลือกเนื่องจากเป็นบ่อนที่มีความเคลื่อนที่และเวลาไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคและส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา

วิธีการเลือกตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และความสมัครใจของผู้ตอบ (Sampling Random and voluntary Sampling) และเลือกตัวอย่างด้วยวิธีบอกต่อ (Snowball) ขนาดตัวอย่าง จำนวน 400 คน

เครื่องมือวิจัย

เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 7 ส่วน 5 ส่วนหรือ 7 ส่วน ประกอบด้วย 1. พฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ 2. ทศนคติต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ 3. การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง 4. การรับรู้ความสามารถในการควบคุม 5. ความปรารถนา 6. ประสพการณ์การเสี่ยงโชคในอดีต 7. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ใช้ Index of item objective (IOC) พบว่ามาตรวัดมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 สรุปได้ว่าทุกมาตรวัดมาตรวัดมีความตรงเชิงเนื้อหา

ความเชื่อมั่น (Reliability)

วิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาร์ค (α – Cronbach) ดังนี้

ส่วนที่1 พฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ (จำนวน 4ข้อ)	$\alpha = 0.71$
ส่วนที่2 ทศนคติต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ (จำนวน 5ข้อ)	$\alpha = 0.70$
ส่วนที่3 การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (จำนวน 3 ข้อ)	$\alpha = 0.71$
ส่วนที่4 การรับรู้ความสามารถในการควบคุม (จำนวน 4ข้อ)	$\alpha = 0.66$
ส่วนที่5 ความปรารถนา (จำนวน 3 ข้อ)	$\alpha = 0.62$

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแจกแบบสอบถามให้ผู้ตอบเขียนตอบเอง (Self-administration questionnaire) จำนวน 400 คน ในระหว่างวันที่ ๑๕ กรกฎาคม – ๑๕ สิงหาคม พ. ศ. ๒๕๖๐ รวมใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 เดือน ณ สถานที่ ศึกษาในบ่อนที่ได้รับอนุญาตให้เล่นได้อย่างถูกกฎหมายในจังหวัดชลบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูป ได้แก่

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ Multiple Regression Analysis (MRA)

กรณีตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ โดยทำการวิเคราะห์ 2 โมเดล ได้แก่

โมเดลที่ 1

ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการเล่นพนัน

อิสระ 6 ตัวแปร ประกอบด้วย

ทัศนคติต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม

ความปรารถนา

พฤติกรรมเล่นพนันในอดีต

อายุ

โมเดลที่ 2

ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมในอดีต (จำนวนวันของการเล่นต่อเดือนโดยเฉลี่ย)

อิสระ 5 ตัวแปร ประกอบด้วย

ทัศนคติต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม

หัสรา ทองกลาง/ อมรทิพย์ อมราภิบาล/ อนุรัตน์ อนันทนาธร/ จีระ ประทีป

ความปรารถนา

อายุ

2. วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ด้วย ANOVA กรณีตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพและตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ได้แก่

1) วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเล่นพนันจำแนกตามสถานภาพในการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ ได้รวมกลุ่มสถานภาพหย่าร้าง หม้าย และกลุ่มแยกกันอยู่ไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน ด้วยเหตุผลเนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะใกล้เคียงกัน

2) วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเล่นพนันจำแนกตามระดับการศึกษาในการ

จัดเตรียมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ ได้รวมกลุ่ม ไม่ได้เรียนหนังสือเข้าไว้กับกลุ่มระดับประถมศึกษา และรวมกลุ่มระดับปริญญาตรีและสูงกว่าเข้าไว้ด้วยเหตุผลเนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะใกล้เคียงกัน

3) วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเล่นพนันจำแนกตามอาชีพในการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ ตัดกลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มอาชีพอื่นๆออกจากการวิเคราะห์ เนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ

4) วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเล่นพนันจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างมีอายุน้อยที่สุด 14 ปี และมากที่สุด 80 ปี โดยช่วงอายุ 31-40 ปีมีจำนวนมากที่สุด(ร้อยละ 29.8) สถานภาพสมรสมากที่สุด (ร้อยละ 72.0) ระดับการศึกษานุปริญญา/ปวส.มากที่สุด (ร้อยละ 27.5) ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด (ร้อยละ 40.3) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 25,000 บาท มากที่สุด(ร้อยละ 41.8)

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่

กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่อยู่ในระดับมาก ($= 2.73$) พบว่า เคยเสี่ยงโชคกับพนันชนไก่โดยใช้เงินจำนวนมาก ระดับมาก ($= 3.00$) รองลงมา ต้องเพิ่มเงินเดิมพันพนันชนไก่เพื่อเพิ่มความตื่นเต้น ระดับมาก ($= 2.82$) คุณเคยหยิบยืมเงินคนอื่นหรือจำนำ/ จำนองของมีค่าของตนเพื่อให้ได้เงินไปเสี่ยงโชคกับกีฬาชนไก่ ระดับมาก ($= 2.73$) และต้องหวนกลับไปแก้มือเสมอเพราะหวังว่าจะได้ทุนคืนน้อยที่สุด ระดับปานกลาง ($= 2.37$)

ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเล่นพนันในอดีตเฉลี่ยคนละ 2.61 วัน/เดือน และจากข้อมูล การได้รับอนุญาตให้ตีตัวเปิด โดยแต่ละบ่อนเปิดได้เดือนละ 2 วัน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเวียนเล่นตามสนามต่างๆหรืออาจมีการลักลอบเล่นแบบผิดกฎหมายตามบ่อนบ้านและบ่อนป่าหรือบ่อนวังด้วย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของประชาชนในจังหวัดชลบุรี (n=400) พฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ
1. คุณเคยเสี่ยงโชคกับพนันชนไก่โดยใช้เงินจำนวนมาก	3.00	0.83	มาก
2. คุณต้องเพิ่มเงินเดิมพันพนันชนไก่ เพื่อเพิ่มความตื่นเต้น	2.82	0.80	มาก
3. คุณต้องหวนกลับไปแก้มือเสมอเพราะหวังว่าจะได้ทุนคืน	2.37	1.07	ปานกลาง
4. คุณเคยหยิบยืมเงินคนอื่น หรือจำนำ/ จำนองของมีค่าของตนเพื่อให้ได้เงินไปเสี่ยงโชคกับกีฬาชนไก่	2.73	0.76	มาก
รวม	2.73	0.76	มาก
พฤติกรรมเล่นพนันในอดีต (ความถี่ของการเล่นพนันชนไก่ จำนวนวัน/ต่อเดือนโดยเฉลี่ย)	2.61	1.20	-

1. ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple Regression

Analysis: MRA)

พบว่า มี 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ ทศนคติ ๓ การรับรู้ความสามารถควบคุม ๓ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ความปรารถนา โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถควบคุม ขนาดอิทธิพล .247 ($\beta = .247^{**}$) รองลงมาคือ ความปรารถนา การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และทศนคติ ๓ ขนาดอิทธิพล .245, .223 และ .143 ตามลำดับ ($\beta = .245^{**}, .223^{**}, .143^{**}$) ตามลำดับ ส่วนอีก 2 ปัจจัย คือ อายุ และพฤติกรรมการเล่นพนันในอดีต ไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมเล่นพนันในปัจจุบัน แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสถิติจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ ($n = 400$)

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients (B)	Standardized Coefficients (β)	t	Sig
ค่าคงที่	-.04	-	-.19	.84
1. ทักษะติดต่อพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่	.21	.143**	2.99	.00**
2. การรับรู้ความสามารถควบคุม	.29	.247**	5.34	.00**
3. การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง	.20	.223**	5.00	.00**
4. ความปรารถนา	.29	.245**	5.08	.00*
6. อายุ	-.00	-.066	-1.51	.13
7. พฤติกรรมเล่นพนันในอดีต	.04	.077	1.98	.09

$R = .60$, $R^2 = .36$

หมายเหตุ * * $p\text{-value} < 0.01$

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ ด้วยวิธี Enter Method ด้านประสิทธิภาพของโมเดล พบว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ได้ร้อยละ 36.3 ($R^2 = .364$)

จากผลการวิเคราะห์ MRA สรุปได้ว่า บุคคลมีการรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถในการควบคุมการเล่นชนไก่ได้มาก มีความปรารถนา มีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมาก มีทัศนคติที่ดีต่อการเล่นพนันชนไก่ จะมีพฤติกรรมการเล่นพนันมาก ส่วนอายุและพฤติกรรมเล่นพนันในอดีต ไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันแต่อย่างใด

2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของพฤติกรรมการเล่นพนันชนไก่ของผู้มีปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการทดสอบด้วยสถิติ $F\text{-test}$ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ระดับนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 พบว่า กลุ่มสถานภาพสมรสต่างกันมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเล่นพนันไม่แตกต่างกัน ($p\text{-value} = 0.27$) กลุ่มระดับการศึกษาต่างกันมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเล่นพนันไม่แตกต่างกัน ($p\text{-value} = 0.18$) อาชีพต่างกันมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเล่นไม่แตกต่างกัน ($p\text{-value} = 0.86$) มีเพียงกลุ่มที่รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่างกันเท่านั้นที่มีพฤติกรรมการเล่นพนัน แตกต่างกัน ($p\text{-value} < .01$) แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย พฤติกรรมเล่นพนันชนไก่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

	พฤติกรรมเล่นพนันชนไก่				
สถานภาพสมรส	N	$\bar{x}$	SD	F	p-value
โสด	55	2.59	.84	1.28	.27
สมรส	288	2.74	.76		
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	57	2.80	.67		
ระดับการศึกษา	N	$\bar{x}$	SD	F	p-value
ไม่ได้เรียน/ประถม	44	2.55	1.01	1.51	.18
มัธยมศึกษาตอนต้น	95	2.68	.66		
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	94	2.70	.79		
อนุปริญญา/ปวส	110	2.80	.77		
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	57	2.73	.62		
อาชีพ	N	$\bar{x}$	SD	F	p-value
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	47	2.70	.71	0.31	.86
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	161	2.79	.72		
เกษตร/ประมง	102	2.69	.76		
พนักงานบริษัท	60	2.73	.82		
รับจ้าง/ก่อสร้าง	20	2.70	.77		
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	N	$\bar{x}$	SD	F	p-value
ไม่เกิน 5,000 บาท	31	2.09	.89	7.61	.00**
5,001-10,000 บาท	48	2.56	.83		
10,001-15,000 บาท	44	2.91	.63		
15,001-20,000 บาท	96	2.68	.72		
20,001-25,000 บาท	14	3.10	.79		
มากกว่า 25,000	167	2.85	.69		

*** $p - value < 0.01$

หัตตรา ทองกลาง/ อมรทิพย์ อมรภิบาล/ อนุรัตน์ อนันทนาธร/ จีระ ประทีป

เปรียบเทียบรายคู่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท แตกต่างจาก 4 กลุ่ม ($F = -.82^*, -.59^*, -1.00^*, -.76$) และเมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ย ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท ช่วง รายได้ 5,001-10,000 บาท ต่ำกว่า 4 กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนคู่อื่นพบว่า ค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน สรุปได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ทางด้านรายได้ส่งผลให้มีพฤติกรรมเล่นพนันแตกต่างกัน พบว่า หากรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท และ กลุ่มรายได้ 5,001-10,000 บาท มีพฤติกรรมเล่นพนันช่นกันน้อยกว่ามีรายได้สูงกว่า และยังพบอีกว่า หากรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท มีพฤติกรรมเล่นพนันแบบมีปัญหาน้อยกว่าผู้ที่มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท แสดงในตารางที่ 4 จึง

ตาราง 4 แสดงผลวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	5,001-10,000	10,001-15,000	15,001-20,000	20,001-25,000	>25,000
ไม่เกิน 5,000 บาท	-	-.82*	-.59*	-1.00*	-.76
5,001-10,000 บาท	-	-	-	-	-
10,001-15,000 บาท	-	-	-	-	-
15,001-20,000 บาท	-	-	-	-	-
20,001-25,000 บาท	-	-	-	-	-
มากกว่า 25,000 บาท	-	-	-	-	-

อภิปรายผล

1. กลุ่มตัวอย่าง มี อายุเฉลี่ย 41 ปี แสดงให้เห็นว่าการพนันช่นกันเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่ม อายุกลางคนซึ่งวัยแรงงาน ส่วนใหญ่ ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น - อนุปริญา/ปวส. แสดงให้เห็นว่ากลุ่มแสดงให้เห็นว่าผู้เล่นพนันช่นกันมีระดับการศึกษาระดับกลางๆ ด้านอาชีพพบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพอิสระ คือ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมาก รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร/ประมง และอาชีพราชการและรัฐวิสาหกิจ ด้านรายได้ พบว่า มีรายได้มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 41.8 แสดงให้เห็นว่าการพนันช่นกันได้แพร่ขยายไปในวงกว้าง ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มเกษตรกรหรือผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับ อัจฉรา พงษ์ศิริธ. (2542). และพินิจ ลาภธนานนท์และคณะ. (2554).

2. กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะพฤติกรรมการเล่นกีฬาช่นกันอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดคือ การเล่นพนันโดยใช้เงินจำนวนมาก การเพิ่มเงินเดิมพันมากขึ้นเพื่อเพิ่มความตื่นเต้น และการหวนกลับไปแก้มือ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อคำถามในเครื่องมือคัดกรองการเสพติดพนันของกรมสุขภาพจิต การมีพฤติกรรมเล่นช่นกันในระดับมากแสดงให้เห็นว่าผู้เล่น

พืชนั้นไม่มีการเล่นแบบเสี่ยงต่อการการเล่นพืชนั้นค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณา
ร่วมกับความถี่ของการเล่นซึ่งสูงถึง 2.61 วันต่อเดือน ซึ่งมากกว่าที่แต่ละสนามได้รับอนุญาตให้เปิด
แสดงให้เห็นว่าผู้เล่นมีการเวียนเล่นตามสนามต่างๆหรืออาจมีการลักลอบเล่นแบบผิดกฎหมายตาม
บ่อนบ้านและบ่อนป่าหรือบ่อนวังด้วย ความพยายามในการแสวงหาที่เล่นพืชนั้นเช่นนี้ยังเป็นการ
ยืนยันว่าผู้เล่นพืชนั้นไม่มีความเสี่ยงที่จะเสพติดการพืชนั้นมากขึ้น

3. ทศนคติต่อพฤติกรรมเล่นพืชนั้นไม่ มีลักษณะความคิดเห็นเชิงบวกและการยอมรับ
พฤติกรรมเล่นพืชนั้นไม่สอดคล้องกับ การศึกษาของ Canale, Vieno, Pastore, Ghisi and
Griffiths. (2016) และบุพผา ลาภะวัฒนาพันธ์ (2556) และพบอีกว่า ผู้เล่นพืชนั้นไม่มิตศนคติที่ดี
มากต่อกิจกรรมพืชนั้น และ ยอมรับว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ทำ
ให้เกิดการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยด้วยการพัฒนาสายพันธุ์ไม้ในระดับมากที่สุด และยังเป็นการสร้าง
งานสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรวัต สิงห์เรือง. (2555). สุวรรณ
กลิ่นแสง (2555) และ บุญยืน วงศ์สงวน (2555)

สรุปได้ว่า แกไขทศนคติการพืชนั้นไม่ด้วยการควบคุมกิจกรรมสนามพืชนั้นไม่ตาม
กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ผล สิ่งที่น่าจะต้องทำควบคู่กันไปคือการสร้างค่านิยมที่เหมาะสม
เกี่ยวกับการพืชนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพืชนั้นประเภทวิถีชุมชน

1. การรับรู้ความสามารถในการควบคุมเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลมากที่สุดต่อ
พฤติกรรมเล่นพืชนั้นแบบเสี่ยงและส่งผลต่อความถี่ของการเล่นพืชนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ
Hogarth, Chase, & Baess. (2012). และ Song, Lee, Norman and Han (2012).

2. การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมเล่นพืชนั้นแบบเสี่ยง ผล
การศึกษา พบว่า ผู้เล่นพืชนั้นไม่มีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงอยู่ในระดับกลาง สอดคล้องกับ
การศึกษาของ Shin & Montalto (2015). คงฤช เล็กศรีนาค, ณรงค์ พลอยดณัย และ วิเชียรโชติ
สุโขศิริรัตน์. (2555). การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ว่าคุณค่าและ
มีความสำคัญเห็นว่าการเล่นพืชนั้นไม่เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ รวมถึงไม่คัดค้าน และไม่ตำหนิหากตนเอง
จะเล่นพืชนั้น ผลการวิจัยพบว่า

3. ความปรารถนาส่งผลต่อพฤติกรรมเล่นพืชนั้นแบบเสี่ยง ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัย
การรับรู้ความสามารถในการควบคุมก็เป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อพฤติกรรมมากเป็นอันดับสองรอง
จากปัจจัยการรับรู้ความสามารถในการควบคุม สอดคล้องกับการวิจัยของ Gerdner and
Svensson (2003). คงฤช เล็กศรีนาค, ณรงค์ พลอยดณัย และ วิเชียรโชติ สุโขศิริรัตน์. (2555).
ความปรารถนาหรือแรงขับภายในที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการเล่นพืชนั้นของกลุ่มตัวอย่างอยู่ใน
ระดับมาก

4. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้มีผลต่อพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มผู้มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท มีพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่น้อยกว่ากลุ่มผู้มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำมีการเล่นแบบเสี่ยง คือควบคุมตัวเองได้มากกว่า และมีการหมกมุ่นน้อยกว่าผู้มีรายได้สูง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุปผา ลาภะวัฒนาพันธ์ (2556)

5. โมเดลพฤติกรรมเล่นพนันแบบเสี่ยง มีประสิทธิภาพการทำนายสูงกว่าโมเดลความถี่พฤติกรรมการเล่นแสดงให้เห็นว่าการศึกษาปัญหาการเล่นพนันชนไก่จากความถี่พฤติกรรมอย่างเดียวอาจไม่ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจน ดังนั้นควรศึกษาจากลักษณะการเล่นแบบเสี่ยงหรือการหมกมุ่น มั่วเมา และการควบคุมตัวเองของผู้เล่นจะสะท้อนปัญหาการเล่นได้มากกว่า

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษาวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรมีการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์การพนันชนไก่ และส่งเสริมกิจกรรมการเลี้ยงและพัฒนาสายพันธุ์ไก่ชนและกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน เพื่อให้มีความสามัคคี เพิ่มกิจกรรมสันทนาการในพื้นที่ชุมชน และจัดระเบียบการพนันไก่ชน ต่อไป

2. เพิ่มการควบคุม กำกับ ประเด็นการทำลายพันธุ์กรรมไก่พื้นเมืองของไทย การผูกขาดสายพันธุ์ไก่ฟาร์มโดยกลุ่มทุนการเกษตร และควรแยกกฎหมายควบคุมการพนันออกจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

3. ควรองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการควบคุมบ่อนชนไก่ ในลักษณะการควบคุมร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ่อนชนไก่แบบบ่อนป่าและบ่อนบ้าน อาจให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในการดูแลและติดตามตรวจสอบ จัดสรรผลประโยชน์สู่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมการเลี้ยงไก่ การออกกฎหมายธรรมนูญชาวบ้านชุมชนโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตจารีตประเพณีของชุมชน

4. เพิ่มบทลงโทษลักลอบเล่นพนันชนไก่ในบ่อนเถื่อน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

1. การสร้างค่านิยมที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพนันไก่ชนไปในวิถีชุมชน

2. ควรให้บุคคลใกล้ชิด กรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำป้ายประกาศผลเสียและความเสียหายในการเล่นการพนันไก่ชน

3. ควรมีศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาการพนันไก่ชนและการพนันอื่นๆ

4. ควรสนับสนุนและเพิ่มความหลากหลายกิจกรรมสันทนาการที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีอายุ 30 – 50 ปี เป็นทางเลือกที่ก่อประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกายและทรัพย์สิน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาแนวทางการปรับปรุงพระราชบัญญัติการพนันการกฎหมายที่มีอยู่เดิมให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง และศึกษาแนวทางออกกฎระเบียบเฉพาะสำหรับการพนันที่บ้าน
2. ควรศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการควบคุมทั้งแบบเป็นทางการ (กฎหมาย พระราชบัญญัติ และระเบียบต่างๆ) และแบบไม่เป็นทางการ (การควบคุมทางสังคม)
3. การศึกษาครั้งนี้เน้นปัจจัยภายในของบุคคล การวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวแปรเชิงสังคมและตัวแปรเชิงโครงสร้างเข้ามาในกรอบแนวคิด
4. ประยุกต์ใช้โมเดลของการวิจัยครั้งนี้ ในการศึกษาพฤติกรรมเล่นพนันชนไก่ในกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ กลุ่มสตรี เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2559). การวัดพฤติกรรมเล่นพนันแบบทดสอบ DSM-IV-TR (APA2000). จาก <http://www.dmh.go.th/newdmh>.
- คงกริช เล็กศรีนาค, ณรงค์ พลอยदनัย และ วิเชียรโชติ สุขโขติรัตน์. (2555). พฤติกรรมการเล่นพนันของเยาวชน : กรณีศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัย มข. (บศ.) 12 (4).
- นวลน้อย ตรีรัตน์. (2543). พนันบอลต้องแก้ที่ทัศนคติของคนไทย. Thailand Education. 1(5), 8-9.
- บุญยืน วงศ์สงวน (2555). การพนันชนไก่ชนพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. การประชุมวิชาการเรื่อง "การพนันรอบบ้าน : ปัญหาที่สังคมไทยไม่อาจมองข้าม". ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- บุปผา ลาภะวัฒนาพันธ์ (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับทัศนคติ และพฤติกรรมการเล่นการพนันของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ. โครงการพัฒนาเครือข่ายอาจารย์สื่อสารมวลชน เพื่อขับเคลื่อนสังคมลดปัญหาการพนัน สนับสนุนโดย แผนงานศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ (2554). การศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แม่นวาท ภูยธร ณ อยุธยา (2556). วิถีชีวิตไก่ชนสู่การพนันชนไก่. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หัตตรา ทองกลาง/ อมรทิพย์ อมราภิบาล/ อนุรัตน์ อนันทนาธร/ จีระ ประทีป

เรวัต สิงห์เรือง (2555). *วิถีไถ่ชนสู่การพนันในสังคมไทย : กรณีศึกษาชุมชนภาค*

ตะวันออกเฉียงเหนือ. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

ศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. (2553). *รายงานการวิจัยพฤติกรรมและทัศนคติต่อ*

การเล่นพนันฟุตบอลโลก 2553 : กรณีศึกษาประชาชนอายุ 12 – 60 ปี ในเขต

กรุงเทพมหานคร และหัวเมืองใหญ่. ศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัย

ความสุขชุมชน. สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สุวรรณ กลั่นแสง (2555). *การพนันชนไก่พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม*. การประชุมวิชาการเรื่อง "การ

พนันรอบบ้าน : ปัญหาที่สังคมไทยไม่อาจมองข้าม" ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน สนับสนุน

โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักงานจังหวัดชลบุรี (2559). *ทะเบียนสถานที่เล่นพนันชนไก่ (บ่อนไก่) จังหวัดชลบุรี ปี 2559*.

ชลบุรี: สำนักงานจังหวัดชลบุรี.

อัจฉรา พงษ์ศิริธร (2542). *ความชุกของโรคติดการพนันในบุคลากรของโรงพยาบาลนครปฐม*.

การประชุมวิชาการกระทรวงสาธารณสุข ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2542.

อัญญาพรรณ กัลลายุ, เสกสรรค์ ทองคำบรรจง และวาสนา ประवालพฤกษ์. (2551). *การศึกษา*

ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลเชิงสาเหตุของการเล่นพนันฟุตบอล ตามทฤษฎีพฤติกรรม

ตามแผน ของนักศึกษา ระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 31 ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม 2551.

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of*

Mental Disorders: DSM-IV. 4 th ed. pp. 615-8. Washington DC: American

Psychiatric Press.

Ajzen, I. (1985). *From intentions to actions: A theory of planned behavior*. In *Action*

control (pp. 11-39). Springer Berlin Heidelberg.

Ajzen, I. (1991). *The theory of planned behavior*. *Organizational Behavior and*

Human Decision Processes. 50, 179–211. Available from;

(http://www.childfinanceinternational.org/index.php?option=com_mtree&task=att_download&link_id=428&cf_id=200)

Canale, N., Vieno, A., Pastore, M., Ghisi, M., & Griffiths, M. D. (2016). *Validation of the*

8-item Attitudes Towards Gambling Scale (ATGS-8) in a British population

survey. *Addictive behaviors*. 54, 70-74.

- Fishbein, M. (1979). *A theory of reasoned action: some applications and implications*. Nebraska Symposium on Motivation. Vol 27, 1979, 65-116.
- Gerdner, A., & Svensson, K. (2003). *Predictors of gambling problems among male adolescents*. International Journal of Social Welfare, 12(3), 182-192.
- Geffner, E. (2003). South Oaks Gambling Screen (SOGS). Available from; http://www.stopgamblingnow.com/sogs_print.htm
- Hogarth, L., Chase, H. W., & Baess, K. (2012). *Impaired goal-directed behavioral control in human impulsivity*. The Quarterly Journal of Experimental Psychology, 65(2), 305-316.
- Miller, R., & Howell, G. (2005). *A test of the theory of planned behavior in underage lottery gambling*. In ANZMAC 2005 conference: Broadening the boundaries (pp. 218-211).
- Oh, H., & Hsu, C. H. (2001). *Volitional degrees of gambling behaviors*. Annals of Tourism Research, 28(3), 618-637.
- Perugini, M., & Bagozzi, R. P. (2001). *The role of desires and anticipated emotions in goal-directed behaviors: Broadening and deepening the TPB*. British Journal of Social Psychology, 40(1), 79-98.
- Shin, S. H., & Montalto, C. P. (2015). *The role of impulsivity, cognitive bias, and reasoned action in understanding college student gambling*. Journal of Youth Studies, 18(3), 376-395.
- Song, H. J., Lee, C. K., Norman, W. C., & Han, H. (2012). *The role of responsible gambling strategy in forming behavioral intention: An application of a model of goal-directed behavior*. Journal of Travel Research, 51(4), 512-523

ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่ง ทะเลตะวันออก

Leadership and Organizational Culture of Thai Government Agencies in the Eastern Seaboard Region

ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน (Passanan Phuangthuean)

อาจารย์ ดร., ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer, Ph.D., Department of Public Administration, Faculty of Political Science
and Law, Burapha University

E-mail: <passanan@buu.ac.th>

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ทั้งหน่วยงานส่วนภูมิภาคและหน่วยงานท้องถิ่น 2) ศึกษาแบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการ และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การที่เกิดขึ้น โดยเป็นการวิจัยรูปแบบผสมผสาน ที่นำวิธีการวิจัยเชิงสำรวจมาใช้ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม จำนวน 330 ชุด ทำการเก็บจากกลุ่มตัวอย่างใน 8 หน่วยงาน แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า 1) หน่วยงานราชการที่ศึกษามีรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นภายนอกมากที่สุด ได้แก่ การแสดงถึงพฤติกรรมด้านการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ และการเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์หน่วยงาน รองลงมาคือ พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน เนื่องจากผู้บริหารจะมีการวางแผนและติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ 2) แบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการที่ศึกษาเป็นแบบเน้นบทบาทมากที่สุด โดยมีลักษณะการยึดหลักความถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับเป็นแนวทางการปฏิบัติงานและสำหรับการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การ พบว่า การที่

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

หน่วยงานราชการมีผู้บริหารที่แสดงพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกมีส่วนสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ เนื่องจากผู้บริหารต้องพยายามประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามาช่วยให้โครงการหรือกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จ ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ขณะที่พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงานมีส่วนในการเกิดวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท เนื่องจากบุคลากรต่างยึดถือบทบาทตามตำแหน่งงาน อำนาจหน้าที่ และขอบเขตของงานตามระเบียบ โดยมีผู้บริหารดำรงสถานะเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตำแหน่ง ภารกิจจึงเป็นไปตามกิจวัตรหรือตามที่กำหนดในแผนงาน ทั้งนี้ ผู้บริหารมีบทบาทในฐานะกลไกการฝังตรึงวัฒนธรรมผ่านบุคลิกลักษณะส่วนตัว การมอบหมายงาน วิธีการจูงใจและให้รางวัล ทำให้บุคลากรรับรู้และเรียนรู้จนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและค่านิยม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ / วัฒนธรรมองค์การ / ผู้บริหารหน่วยงานของรัฐ

Abstract

This research is aimed to study 1) the leadership styles of Thai government agencies' public administrators, including both regional organizations and local administrative organizations, in the Eastern seaboard region which consists of Chonburi, Rayong, Chantaburi and Trat; 2) the patterns of organizational culture of Thai government agencies; and 3) the relationship between leadership behaviors and the occurred patterns of organizational culture. The research design is the mixed-methodology which integrated survey method with qualitative method. The research instruments consist of 330 questionnaires to collect data from 8 sample groups, semi-structured interviews from 16 key informants and unparticipatory observation.

The research results show that 1) the sample government agencies most adopted the external leadership behaviors i.e. behavioral expression to build connection with other agencies or networking and to represent the organization. The second most-adopted behavior is task-oriented leadership since the public administrators regularly launch strategic plans and conduct follow-up assessment, 2) the most common pattern of organizational culture is role-oriented which values righteousness according to rules and regulations as the criteria for practice and

interaction amongst members in the organization, 3) it is found that, with regard to the relationship between leadership and organizational culture, external leadership behaviors expressed by public administrators are significantly related to achievement organizational culture due to the fact that the public administrators must coordinate with other organizations in order to achieve the project or campaign goals as well as coping with possible difficulties. On the contrary, task-oriented leadership contributes to role-oriented organizational culture because the personnel rely on the roles according to positions, authorities and scope of responsibilities which generally accept public administrators as directors by position; as a consequence, the tasks are operated based on daily routine and strategic plans. Specifically, public administrators play a crucial role as a culture-embedding mechanism through personal characters, task distribution, motivation and incentive schemes that encourage learning and recognition amongst the personnel regarding common practice and organizational value.

Keywords: Leadership / Organizational Culture / Public Administrator

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดินไทยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและบริบทแวดล้อม แต่โครงสร้างหลักของการบริหารราชการที่ประกอบด้วยการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ก็ยังคงเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศและดูแลทุกข์สุขของประชาชน โดยมีภาคส่วนอื่นๆ เข้ามามีบทบาทร่วมเพื่อบูรณาการแผนงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์ ซึ่งภาครัฐเองไม่ว่าจะเป็นส่วนงานใดจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติงานบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารที่ถูกต้อง จึงจะอำนวยให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามที่คาดหวัง องค์ความรู้ด้านการบริหารประกอบด้วยหลายส่วนหลายปัจจัยประกอบกันขึ้นมาเพื่อสร้างนักบริหารที่มีศักยภาพในการนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารของหน่วยงานราชการจึงถือเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมต่อระหว่างแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาลสู่การลงมือปฏิบัติของผู้ใต้บังคับบัญชา การศึกษาเกี่ยวกับผู้บริหารของหน่วยงานต่างๆ จึงเกิดขึ้นมาจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะการศึกษาถึง

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

ภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งมีรากฐานทางทฤษฎีและแนวคิดมานานับร้อยปี และทำให้เกิดการยอมรับกันทั่วไปว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์การ

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำมีหลากหลายมุมมองทั้งภาวะผู้นำเกิดจากคุณลักษณะ (Trait) เกิดจากอำนาจและอิทธิพล (Power and Influence) ไปจนถึงการแบ่งภาวะผู้นำออกเป็นรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยเชิงพฤติกรรมหรือเชิงสถานการณ์ ทำให้องค์การต่างๆ พยายามพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นในหมู่นักบริหารและบุคลากรของตน เพราะต่างเห็นพ้องว่า ภาวะผู้นำจะทำให้้องค์การมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นั่นเอง (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยจึงมีความสนใจในเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานราชการไทยว่ามีลักษณะเช่นใด และหากพิจารณาในด้านหนึ่งจะพบว่า ภาวะผู้นำมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์อีกแนวทางหนึ่งเช่นเดียวกัน ทั้งภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การต่างได้ถูกศึกษาในฐานะตัวแปรต่อความสำเร็จขององค์การ แต่การศึกษาของ Edgar H. Schein (2010) ได้สะท้อนมุมมองที่น่าสนใจว่า แท้จริงแล้วภาวะผู้นำมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์การ ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของสองปัจจัยนี้กับกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ในการบริหารราชการไทย เพื่อให้เกิดความชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม อันจะช่วยก่อองค์ความรู้สำหรับการปรับปรุงพัฒนาให้การบริหารราชการไทยประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นไป

อีกทั้งการปฏิรูประบบราชการในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้นำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) มาเป็นกรอบแนวทางสำหรับการบริหารงานในระบบราชการที่ให้ความสำคัญกับผลงานและประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยมของข้าราชการให้พร้อมต่อการรับผิดชอบ (Accountability) และการให้บริการประชาชน ซึ่งหากหน่วยงานราชการไทยเกิดวัฒนธรรมองค์การที่สอดคล้องกับหลักการประชาชนเป็นศูนย์กลางก็ย่อมจะทำให้การปฏิรูประบบราชการเกิดประสิทธิผลตามเป้าหมาย ซึ่งกลไกภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานราชการจึงมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าว

ทั้งนี้ การศึกษาได้เลือกจังหวัดที่แบ่งโดยการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ตามกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก อันประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ซึ่งเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นฐานการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะตัว โดยมุ่งตรวจสอบและวิเคราะห์ถึงสภาพการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารองค์การ (ภาวะผู้นำ) กับสมาชิกองค์การในรูปแบบค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน (วัฒนธรรมองค์การ) อันจะส่งผลไปยังความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานราชการในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ทั้งหน่วยงานส่วนภูมิภาคและหน่วยงานท้องถิ่น
2. ศึกษาแบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการในเขตชายฝั่งทะเลตะวันออก
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การที่เกิดขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ใน 4 จังหวัดคือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด โดยเลือกหน่วยงานตัวอย่างทั้งหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ส่วนขอบเขตด้านเนื้อหาได้กำหนดกรอบการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำพิจารณาถึงลักษณะพฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกมาในการรับรู้ของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยอาศัยแนวคิดของ Gary Yukl (2010) ที่เรียกว่า Managerial Practices Survey (MPS) ซึ่งจำแนกพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 4 แบบและในแต่ละแบบก็ประกอบด้วยพฤติกรรมทางการบริหารต่างๆ ที่มีการจำแนกตามลำดับชั้นแยกย่อยออกมา (The Hierarchical Taxonomy) ได้แก่ พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน (Task-oriented) พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ (Relation-oriented) พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งการเปลี่ยนแปลง (Changed-oriented) และพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอก (External)

ส่วนการศึกษาวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยจะศึกษาถึงแบบแผนวัฒนธรรมองค์การที่จัดจำแนกตามแนวคิดของ Roger Harrison (1972) ร่วมกันแนวคิด Charles Handy (1981) โดยแบ่งวัฒนธรรมองค์การออกเป็น 4 แบบ ประกอบด้วย วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นอำนาจ (Power-Oriented) วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท (Role-Oriented) วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ (Achievement-Oriented) และวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (People-Oriented)

ส่วนแนวคิดที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การได้นำแนวคิดแหล่งกำเนิดที่มาของวัฒนธรรมองค์การตามทัศนะของ Edgar H. Schein (1992) ซึ่งผู้นำโดยเฉพาะผู้ก่อตั้งองค์การสร้างวัฒนธรรมองค์การผ่านการกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization) บุคลิกลักษณะส่วนตัว (Charisma) และการกระทำต่างๆ (Deliberate Action) โดยวัฒนธรรมองค์การจะฝังรากลึกในองค์การได้ยาวนานเพียงใดจะขึ้นอยู่กับกลไกการฝังตรึงวัฒนธรรม (Culture-Embedding Mechanism) ซึ่งได้แก่ เกณฑ์การจัดสรรทรัพยากรและความดีความชอบ ธรรมเนียมปฏิบัติ ขั้นตอนการทำงาน เป็นต้น

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นการวิจัยรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ที่นำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาใช้ร่วมกับการวิจัยสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้คำตอบการวิจัยที่สมบูรณ์ เชื่อถือได้ และสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

ประชากรในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่ปฏิบัติราชการในจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด รวม 28 หน่วยงาน และ 2) หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น จากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างหน่วยงานราชการแบบโควตา (Quota Sampling) ให้แต่ละจังหวัดมีหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค 1 หน่วยงานและหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น 1 หน่วยงาน จากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) เลือกหน่วยงานให้อยู่ในเขตอำเภอเมืองในทุกจังหวัด แล้วจึงสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคด้วยลักษณะการทำงานที่ใกล้ชิดและมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารสูงสุด ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจากหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาครวมทั้งสิ้น 4 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชลบุรี สำนักงานจังหวัดระยอง สำนักงานจังหวัดจันทบุรี และสำนักงานจังหวัดตราด ส่วนหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดละ 1 หน่วยงาน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างอีก 4 หน่วยงาน คือ เทศบาลเมืองแสนสุข เทศบาลเมืองมาบตาพุด เทศบาลเมืองจันทบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมกลัด การวิจัยนี้จึงมีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 8 หน่วยงาน

การวิจัยสำรวจใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 (รูปแบบภาวะผู้นำ) และข้อที่ 2 (แบบแผนวัฒนธรรมองค์การ) ซึ่งแบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้ค่า IOC

(Index of Item Objective Congruence) = 1 และนำไปทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) กับประชากร จำนวน 30 คน ได้ค่า Cronbach's Alpha = .980 เมื่อใช้การสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (1973, p. 549) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 330 คน ซึ่งจะเก็บข้อมูลด้วยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การของกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าสูงสุดและลำดับรองลงไป

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะนำมาสนับสนุนข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 รวมถึงนำมาตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การที่เกิดขึ้น โดยอาศัยเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งได้แก่ผู้บริหารหน่วยงาน (ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรี และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล) และผู้ได้บังคับบัญชา จำนวนรวมทั้งสิ้น 16 คน ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Unparticipatory Observation) ด้วยบันทึกการสังเกต ทั้งนี้ เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพได้นำมาหาความเที่ยงตามเนื้อหาโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยอาศัยการตรวจสอบข้อมูลเชิงปริมาณโดยพิจารณาความครบถ้วนและสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถาม ส่วนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพอาศัยวิธีการสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2549)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก 3) แบบแผนวัฒนธรรมองค์การ และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง 330 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 71.5 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.6 และมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 60.9 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด คิดเป็น

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

ร้อยละ 48.5 สถานภาพการจ้างงานส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามกรณีหน่วยงานส่วนภูมิภาค เป็นข้าราชการ ร้อยละ 12.4 และผู้ตอบแบบสอบถามกรณีหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นเป็น ข้าราชการ/พนักงานส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40.3 นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลา การทำงาน 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 52.1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สมรส สถานภาพการจ้างงาน และระยะเวลาการทำงาน

(n = 330)

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		ร้อยละ	จำนวน
เพศ			
ชาย		28.5	94
หญิง		71.5	236
อายุ			
21 - 30 ปี		22.7	75
31 - 40 ปี		30	99
41 - 50 ปี		30.6	101
51 - 60 ปี		16.7	55
ระดับการศึกษา			
ต่ำกว่าหรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		7.3	24
ปวส. / อนุปริญญา		17.9	59
ปริญญาตรี		60.9	201
ปริญญาโท		13.9	46
ปริญญาเอก		0	0
สถานภาพสมรส			
โสด		48.5	160
สมรส/อยู่ด้วยกัน		40.9	135
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่		10.6	35
สถานภาพการจ้างงาน			
<u>กรณีหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค</u>			
ข้าราชการ		12.4	41
พนักงานราชการ		4.5	15
ลูกจ้าง		9.4	31
<u>กรณีหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น</u>			
ข้าราชการ/พนักงานส่วนท้องถิ่น		40.3	133

ลูกจ้างประจำ	10	33
พนักงานจ้าง	23.3	77
ระยะเวลาการทำงาน		
น้อยกว่า 1 ปี	11.5	38
1 – 3 ปี	14.2	47
4 – 6 ปี	12.7	42
7 – 9 ปี	9.4	31
10 ปีขึ้นไป	52.1	172

ส่วนที่ 2 รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า มีรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกมากที่สุด รองลงมาคือ รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำ

ประเด็นรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำ	$\bar{X}$	SD	แปลความหมาย	ลำดับที่
1. ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน	3.75	.606	สูง	2
2. ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์	3.63	.654	สูง	4
3. ภาวะผู้นำแบบมุ่งการเปลี่ยนแปลง	3.66	.643	สูง	3
4. ภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอก	3.88	.611	สูง	1
รวม	3.73	.572		

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นต่อรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำ ซึ่งอยู่ในระดับสูงทั้งหมด ($\bar{X} = 3.73$; $SD = .572$) เมื่อพิจารณาเป็นรายรูปแบบเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด พบว่า รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.88$; $SD = .611$) รองลงมา คือ รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ($\bar{X} = 3.75$; $SD = .606$) รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 3.66$; $SD = .643$) และ รูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ($\bar{X} = 3.63$; $SD = .654$) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำมีพฤติกรรมที่มุ่งภายนอก (External Leadership Behaviors) ถือเป็นรูปแบบภาวะผู้นำรูปแบบใหม่ที่ Yulk (2012) เพิ่มเติมขึ้นมาจากสามรูปแบบแรก หลังจากทบทวนการศึกษาด้านภาวะผู้นำที่ผ่านมากกว่า 50 ปี จึงได้มีการปรับกลุ่มพฤติกรรมภาวะผู้นำออกเป็นสี่กลุ่ม โดยภาวะ

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

ผู้นำรูปแบบนี้มีลักษณะที่ผู้นำสามารถนำข้อมูล ทรัพยากร และความช่วยเหลือจากภายนอกมาสู่องค์กร ทำให้องค์การบรรลุความสำเร็จจนสร้างชื่อเสียงแก่องค์การให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอก พฤติกรรมสำคัญในรูปแบบนี้จึงประกอบด้วยการสร้างเครือข่าย (Networking) การติดตามข่าวสารภายนอก (External Monitoring) และการเป็นตัวแทนองค์กร (Representing) ในการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แก่องค์การ (Lobbying) ตลอดจนสร้างภาพลักษณ์ชื่อเสียงแก่องค์การ ทำให้ผู้บริหารถูกมองว่า มักจะแสดงบทบาทเป็นนักสนับสนุนส่งเสริม (Promoter) นักการทูต (Ambassador) หรือนักประสานงานภายนอก (External Coordinator) เสมอ

เมื่อพิจารณารายละเอียดของพฤติกรรมภาวะผู้นำแต่ละรูปแบบในทั้งสี่รูปแบบนั้นจะมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมย่อยรวมสิบห้าพฤติกรรม โดยพบว่า กลุ่มพฤติกรรมภาวะผู้นำที่พบมากที่สุดสองอันดับแรกอยู่ในรูปแบบภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอก ได้แก่ การสร้างเครือข่ายและการเป็นตัวแทนองค์กร ตามลำดับ แต่มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ระดับพฤติกรรมที่เป็นอันดับสามและสี่จัดอยู่ในพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน (Task-Oriented) ได้แก่ การวางแผน (Planning) และการติดตามการปฏิบัติงาน (Monitoring Operations) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำจำแนกตามประเด็นกลุ่มพฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

ประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำ	$\bar{X}$	SD	แปลความหมาย	ลำดับที่
พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน				
1. การวางแผน	3.89	.661	สูง	3
2. การอธิบายชี้แจง	3.65	.704	สูง	9
3. การติดตามงาน	3.80	.692	สูง	4
4. การแก้ไขปัญหา	3.64	.702	สูง	10
พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์				
5. การสนับสนุน	3.60	.767	สูง	12
6. การพัฒนา	3.77	.677	สูง	5
7. การยกย่องยอมรับ	3.50	.766	สูง	13
8. การให้อำนาจ	3.67	.696	สูง	8
พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งการเปลี่ยนแปลง				
9. การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง	3.67	.691	สูง	8
10. การทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลง	3.63	.695	สูง	11

11. การส่งเสริมนวัตกรรม	3.68	.738	สูง	7
12. การสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน	3.67	.706	สูง	8
พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอก				
13. การสร้างเครือข่าย	3.97	.705	สูง	1
14. การติดตามข่าวสารภายนอก	3.74	.666	สูง	6
15. การเป็นตัวแทน	3.92	.703	สูง	2
รวม	3.72	.574		

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นว่า บุคลากรของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานตนเองว่า ลักษณะที่โดดเด่นในด้านหลักการทำงานคือ การให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ทั้งที่ร้องเรียนหรือไม่ได้ร้องเรียนมายังหน่วยงานก็ตาม ซึ่งในการตอบสนองต่อนโยบายหรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ นั้น ผู้บริหารต่างต้องมีทักษะการเจรจาต่อรองและเป็นนักประสานงานที่ดี มีความสามารถในการติดต่อกับภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนองค์กรเอกชนให้มาร่วมมือกับหน่วยงานราชการจัดทำโครงการ กิจกรรม หรือแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ผู้บริหารเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกและเป็นที่เคารพของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และเป็นสัญลักษณ์ขององค์กรในฐานะประธานในพิธีหรือตัวแทนหน่วยงานร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ทำให้ผู้บริหารไม่ได้ใช้เวลาอยู่ภายในหน่วยงานของตนตามเวลาราชการ ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้ สะท้อนถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกในด้านการสร้างเครือข่ายและการเป็นตัวแทนเป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน เมื่อผู้บริหารใช้เวลาอยู่ในสำนักงาน พบว่า โอกาสในการพบปะกับผู้ใต้บังคับบัญชา จะเป็นช่วงการประชุมเพื่อมอบหมายงานหรือสั่งการตามนโยบายหรือยุทธศาสตร์ต่างๆ ให้แก่ผู้รับผิดชอบตามสายงาน และคอยติดตามงานที่ได้มอบหมายไปแล้วว่ามีความคืบหน้าหรือผลสำเร็จเพียงใด ผู้บริหารของหน่วยงานราชการจึงอาศัยตัวชี้วัดผลสำเร็จของงาน (KPIs) เป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาความดีความชอบ แม้ว่าหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคจะได้รับการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์มาจากส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นจะมีผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้วยตนเองเป็นสำคัญ แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งสองส่วนราชการต่างมองตรงกันว่า เป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดทิศทางและอนาคตของหน่วยงานในรูปของแผนงาน พร้อมถ่ายทอดเป้าหมายตามแผนงานนั้นไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องให้นำไปดำเนินการต่อ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารมักจะติดตามงานที่ได้มอบหมายไปแล้วนั้นเสมอ

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

ทั้งในการประชุมส่วนงาน การสอบถามโดยตรง หรือในวิธีการอื่นๆ ซึ่งเป็นเพราะผู้บริหารให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมายอันเป็นประโยชน์กับประชาชนและพื้นที่ที่รับผิดชอบดูแลอยู่ ภาวะผู้นำภายใต้การรับรู้ของบุคลากรจึงแสดงถึงพฤติกรรมในด้านการวางแผนและการติดตามงานในระดับมาก อันเป็นพฤติกรรมของภาวะผู้นำในแบบมุ่งงาน นั่นเอง

ส่วนที่ 3 แบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทมากที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบแผนวัฒนธรรมองค์การ

คุณลักษณะองค์การ	$\bar{X}$	SD	แปลความหมาย	ลำดับที่
1. วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นอำนาจ	3.66	.620	สูง	3
2. วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท	3.84	.616	สูง	1
3. วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ	3.72	.618	สูง	2
4. วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสัมพันธ์	3.59	.670	สูง	4
รวม	3.70	.546		

ตารางที่ 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในภาพรวมเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นด้านวัฒนธรรมองค์การ ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.70$; $SD = .546$) เมื่อพิจารณาเป็นรายแบบแผนวัฒนธรรมองค์การเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ คุณลักษณะหน่วยงานที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท ($\bar{X} = 3.84$; $SD = .616$) มากที่สุด รองลงมา คือ คุณลักษณะหน่วยงานที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ ($\bar{X} = 3.72$; $SD = .618$) คุณลักษณะหน่วยงานที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นอำนาจ ($\bar{X} = 3.66$; $SD = .620$) และคุณลักษณะหน่วยงานที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสัมพันธ์ ($\bar{X} = 3.59$; $SD = .670$) ตามลำดับ

แบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะแบบเน้นบทบาทมากที่สุด (Role-oriented) พบลักษณะสำคัญคือ สมาชิกในองค์การให้ความสำคัญกับบทบาทตามหน้าที่ ตำแหน่งงาน และความรับผิดชอบต่องานตามขอบข่ายของตำแหน่งงานที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน การติดต่อสื่อสารจะใช้วิธีการรับ-ส่งเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร โครงสร้างและระบบการทำงานมีความชัดเจน สามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล กระบวนการทำงานเป็นไปตามระเบียบขั้นตอนที่บัญญัติไว้ การสั่งการเป็นไปตามสาย

การบังคับบัญชามากกว่าจะยึดหลักตัวบุคคลหรือทีมงาน องค์การที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทนี้จึงมีระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่พบว่า หน่วยงานราชการทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นต่างยึดถือระเบียบกฎหมายอย่างเคร่งครัด เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ตระหนักดีว่า หากตนเองหรือส่วนงานปฏิบัติงานโดยละเมิดหรือขัดกับระเบียบข้อบังคับแล้ว จะส่งผลเป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษทั้งทางวินัย อาญา และแพ่ง กระทั่งต่อสถานะความมั่นคงในตำแหน่งงานได้ ดังนั้น ภายใต้เป้าหมายในการบรรลุภารกิจหรืองานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา บุคลากรของหน่วยงานราชการต่างต้องพึงระมัดระวังและศึกษากฎหมายข้อบังคับให้เกิดความเข้าใจ หรือทำตามกรอบของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้น การแสดงวิสัยทัศน์หรือความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ยาก แม้ว่าผู้บริหารบางคนต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาของตนมีส่วนร่วมในการนำเสนอทางออกของปัญหาต่างๆ บ้างก็ตาม นอกจากนี้ การยึดถือบทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งงานของหน่วยงานราชการสะท้อนได้จากมุมมองที่ว่า แต่ละตำแหน่งงานมีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ดีพอที่จะได้รับมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งงานและส่วนงานของตนแล้ว จึงถือเป็นเรื่องปกติที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะพิจารณาขอบข่ายภาระงานจากความเกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ เป็นลำดับแรก วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทนี้ทำให้ผู้บริหารที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในหน่วยงานนั้นๆ ต่างตระหนักถึงค่านิยมของผู้ใต้บังคับบัญชาตนเองเป็นอย่างดี และเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารเหล่านั้นก็ยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมองค์การนั้น โดยอาศัยหลักความยืดหยุ่นแต่สามารถบรรลุเป้าหมาย เช่น การปรับเปลี่ยนวิธีการ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เกิดความหวาดระแวงหรืออึดอัดใจในการทำงาน

ขณะเดียวกัน หน่วยงานราชการราชการไทยในภาคตะวันออกยังมีแบบแผนวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จ (Achievement-oriented) เป็นวัฒนธรรมรอง โดยเฉพาะในด้านการนำวิธีการติดต่อสื่อสารที่หลากหลายทั้งการพูดคุย การเขียนโน้ต การส่งข้อความ มาผสมผสานใช้ภายในหน่วยงานตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือ เพื่อส่งข้อความอย่างไม่เป็นทางการให้ผู้รับสารได้รับทราบข้อความก่อนอย่างรวดเร็ว ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า แอปพลิเคชันไลน์และเฟสบุ๊กถูกนำมาใช้ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานและส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน เช่น การนัดหมายการประชุม การแจ้งกำหนดการต่างๆ การอวยพรวันเกิด หรือการแสดงความเป็นตัวแทนเยี่ยมอาการป่วยของสมาชิกคนหนึ่งคนใด นอกจากนี้ มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ขณะที่วัฒนธรรมองค์การหลักเป็นแบบเน้นบทบาท แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ยึดถือระเบียบกฎหมายเป็นหลักในการปฏิบัติงานกลับมีความคิดเห็นว่า พวกเขาอยากได้รับความสามารถเฉพาะตัว

และความคิดสร้างสรรค์ของผู้บริหารเป็นอย่างมาก กล่าวคือ สมาชิกของหน่วยงานราชการไทยเห็นว่า ผู้บริหารสูงสุดของตนต้องมีทักษะและความสามารถที่จะหาทางออกให้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่หน่วยงานต้องเผชิญได้เป็นอย่างดี ซึ่งในบางครั้งสถานการณ์เหล่านั้นมีอาจแก้ไขได้ด้วยข้อกฎหมาย เช่น การใช้ทักษะด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ความสามารถในการเจรจาต่อรองหรือยุติข้อขัดแย้งโดยเฉพาะกับประชาชน ขณะที่ผู้บริหารเองก็ให้ข้อมูลว่า ตนเองแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อยู่เสมอ โดยถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะทำให้หน่วยงานของตนทำงานเดินหน้าต่อไปได้

ส่วนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำกับแบบแผนวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแสดงระดับของรูปแบบภาวะผู้นำในส่วนที่ 2 และแบบแผนวัฒนธรรมองค์การในส่วนที่ 3 ข้างต้น ได้สะท้อนไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งหากนำระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดสี่อันดับแรกในแต่ละส่วนมาพิจารณา จะแสดงผลดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำและแบบแผนวัฒนธรรมองค์การในสี่อันดับแรก

รูปแบบภาวะผู้นำ	แบบแผนวัฒนธรรมองค์การ
1. ภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกด้วยการสร้างเครือข่าย ($\bar{X} = 3.97$)	1. วัฒนธรรมแบบเน้นบทบาทที่การตัดสินใจ ยึดหลักความถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับ ($\bar{X} = 3.95$)
2. ภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกด้วยการเป็นตัวแทน ($\bar{X} = 3.92$)	2. วัฒนธรรมแบบเน้นบทบาทที่งานดำเนินไปตามแผนประจำปีหรือกิจวัตรประจำวัน ($\bar{X} = 3.89$)
3. ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานด้วยการวางแผน ($\bar{X} = 3.89$)	3. วัฒนธรรมแบบเน้นบทบาทที่ผู้บริหารคือผู้บังคับบัญชาโดยตำแหน่งซึ่งอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ($\bar{X} = 3.84$)
4. ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานด้วยการติดตามงาน ($\bar{X} = 3.80$)	4. วัฒนธรรมแบบเน้นความสำเร็จที่ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารแบบผสมผสานเพื่อให้ทราบข้อมูลโดยเร็ว ($\bar{X} = 3.81$)

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมโดยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างนี้สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของนักวิจัยที่พบว่า วัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยมีค่านิยมในการยึดถือระเบียบข้อบังคับและบุคลากรประพฤติปฏิบัติตนตาม

กรอบของหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามเอกสารลายลักษณ์อักษรหรือที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น การสร้างความแตกต่างหรือการเสนอแนวทางใหม่ๆ เชิงนวัตกรรมจะพบได้ยากยิ่งในหน่วยงานราชการ เช่นเดียวกับการปรับตัวต่อสถานการณ์ภายนอกก็มีน้อยเช่นกัน ดังเช่น ความเห็นที่ว่า การทำงานในแต่ละพื้นที่ไม่แตกต่างกัน ล้วนเป็นงานประจำที่ผู้บริหารมอบหมายไปตามขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ แล้วยึดกฎหมายเป็นหลักในการทำงาน อันเป็นการสะท้อนวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทอย่างชัดเจน หากแต่สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุดในการทำงานคือ การนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้อำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งใช้ทั้งความสัมพันธ์ในแนวดิ่งสำหรับการติดตามการทำงานและการรายงานผลงานระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา และความสัมพันธ์แนวราบระหว่างสมาชิกหน่วยงานที่จะประสานข้อมูลซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเข้าใจที่รวดเร็ว ลดอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารในอดีตที่ยึดตามเอกสารลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ หน่วยงานราชการยังมีค่านิยมที่ยกย่องให้ผู้บริหารเป็นผู้นำพาองค์การสู่อนาคตและทำหน้าที่ตัดสินใจในกรณีสำคัญต่างๆ เนื่องจากมองว่า แม้ผู้บริหารดำรงตำแหน่งจากการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งมาก็ตาม ผู้บริหารก็คือผู้บังคับบัญชาที่เข้ามาเป็นผู้นำองค์การตามกรอบอำนาจที่มี และต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์การ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะบุคคลและความคิดสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่จะหาทางออกให้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้หรือไม่ ทำให้มีลักษณะวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความสำเร็จเข้ามาเป็นวัฒนธรรมรอง

การเสนอบทบาทให้ผู้บริหารสูงสุดเป็นผู้นำพาองค์การสู่ความสำเร็จ เนื่องจากผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของผู้บริหารอันเป็นเกณฑ์ที่บ่งชี้ถึงวัฒนธรรมแบบเน้นความสำเร็จซึ่งเป็นวัฒนธรรมรอง ขณะที่วัฒนธรรมองค์การหลักเป็นแบบเน้นบทบาทนั้น ทำให้ผู้บริหารมีโอกาสแสดงออกถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำได้อย่างชัดเจนและโดดเด่น โดยเฉพาะในด้านการติดต่อประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานภายนอก เนื่องจากบุคลากรต่างยึดถือค่านิยมความถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์จนไม่สามารถริเริ่มหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานได้มากนัก การขับเคลื่อนองค์การและการกิจจึงตกเป็นภาระความรับผิดชอบและหน้าที่ของผู้บริหาร หน่วยงานราชการนั้นโดยสิ้นเชิง ผู้บริหารจึงเป็นตัวแทนองค์การในการที่จะหาพันธมิตรเข้ามาช่วยงานหรือคลี่คลายสถานการณ์โดยไม่ขัดกับข้อกฎหมาย เช่น การจัดกิจกรรมด้านการกีฬา การแก้ไขปัญหาชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ป่า เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกจึงเกิดขึ้นในลักษณะที่ผู้บริหารมีบทบาทในฐานะผู้นำทางความคิดและนำชุดความคิดของตนไปสอนสมาชิกองค์การทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ จนสร้างเป็นแนวปฏิบัติที่ทุกคน

ยอมรับ และกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การในที่สุด วิธีการในการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านตัวผู้บริหารที่พบ ได้แก่

1. คุณลักษณะผู้นำ (Traits) หรือบุคลิกส่วนตัว (Charisma)

การปรากฏของพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นภายนอกและมุ่งเน้นงานเกิดขึ้นจากหลักการทำงานของผู้บริหารที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ผู้บริหารมีบุคลิกที่เป็นมิตรเข้ากับทุกฝ่ายได้ดี ปรับตัวกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน มีทักษะด้านการเจรจาต่อรองหรือวาทีศิลป์ รวมถึงความสามารถด้านการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ในเวลาเดียวกันก็มีความเด็ดขาดน่าเกรงขาม เอาจริงเอาจัง และคอยติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ ให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา มีความใส่ใจในรายละเอียดของงาน เช่น การเป็นประธานเปิดงานต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับงานนั้นๆ ดีเพียงพอ และใส่ใจในตัวผู้บังคับบัญชา เช่น มีการถามไถ่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ หรือครอบครัวบ้าง ส่วนความแตกต่างที่พบในบุคลิกลักษณะของผู้บริหารคือ ด้านการพูดคุยที่ผู้บริหารบางคนจะมีลักษณะพูดน้อย ด้านกิจกรรมสันทนาการที่ชื่นชอบ ด้านความรวดเร็วในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ประเด็นด้านภูมิหลังของผู้บริหารนั้นพบว่า มีความเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดแนวคิดไปยังผู้บังคับบัญชาไม่มากนัก แม้ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะทราบประวัติภูมิหลังและประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้บริหารเป็นอย่างดี แต่จะไม่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ภูมิหลังนั้น จนนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติตนมากเท่ากับการสัมผัสกับบุคลิกลักษณะของผู้บริหารโดยตรงขณะดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารหน่วยงานนั้นๆ มากกว่า โดยบุคลากรของหน่วยงานจะรับรู้ถึงหลักการทำงานเพื่อประชาชนของผู้บริหารเป็นอย่างดีทำให้กลายเป็นเป้าหมายในการทำงานและไม่เกิดการต่อต้านเมื่อได้รับมอบหมายงาน อีกทั้งจะทำให้มีความระมัดระวังตนไม่แสดงสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติออกมา เช่น การจัดสรรเวลา ปฏิสัมพันธ์กับประชาชนที่มาติดต่อกับหน่วยงาน

การเรียนรู้ผ่านคุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้บริหารนี้ทำให้หน่วยงานราชการมีค่านิยมในเชิงของการรักษาระเบียบปฏิบัติและแบบแผนของการเป็นข้าราชการที่ดี การเคารพซึ่งกันและกันจนทำให้มีระยะห่างในความสัมพันธ์ที่จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของงาน และการอยู่ในบทบาทผู้ตามจนทำให้การทำงานมีลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก

2. การมอบหมายงาน (Assignment)

หากเป็นสภาวะปกติหรืองานทั่วไป ผู้บริหารจะมอบหมายงานตามสายการบังคับบัญชาโดยสั่งการไปยังหัวหน้าส่วนงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานนั้นๆ มากที่สุดก่อน ซึ่งก็คือหลักการแบ่งงานกันทำที่คนเกี่ยวข้องมากที่สุดต้องรับผิดชอบมากที่สุด การมอบหมายจะอยู่บนความเป็นทางการ

ด้วยการออกเป็นคำสั่ง มีการประชุมหารือ หลังจากนั้นจะให้ระยะเวลาไปดำเนินการ แล้วผู้บริหารจึงคอยติดตามงานเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม โดยที่จะไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือล่วงล้ำขณะดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารจะติดตามงานทุกๆ งานที่มีการมอบหมายไปทั้งโดยการประชุมหรือโดยการถามส่วนบุคคล

การมอบหมายงานของผู้บริหารพบว่ามีประเด็นช่องว่างระหว่างความคาดหวังกับผลลัพธ์ที่ต้องการ กล่าวคือ ผู้บริหารมีความคาดหวังต่อผลสำเร็จของงานค่อนข้างสูง อีกทั้งหลายกิจกรรมหรือหลายงานมีความยาก ซับซ้อน และท้าทายความสามารถ ทำให้ผู้บริหารเกิดความคาดหวังต่อศักยภาพของบุคลากรตามไปด้วย แต่ในอีกด้านที่บุคลากรติดอยู่ในกรอบของระเบียบร่วมกับการขาดความกระตือรือร้นในการบรรลุเป้าหมายส่งผลให้การทำงานเกิดความล่าช้า ทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องอยู่ในสภาวะพบกันครึ่งทาง กล่าวคือ ผู้บริหารต้องปรับลดเป้าหมายลงพร้อมกับเปิดโอกาสในบุคลากรเรียนรู้กับโจทย์งานใหม่ๆ โดยที่ไม่ขัดแย้งกันซึ่งกันและกัน

การเรียนรู้ผ่านการมอบหมายงานของผู้บริหารนี้ทำให้เกิดนิยามในเรื่องการอยู่ร่วมกันแบบประนีประนอม และพร้อมที่จะเรียนรู้ทำความเข้าใจอีกฝ่ายโดยที่ไม่สูญเสียทั้งผลงานและความถูกต้องตามระเบียบกฎหมายไป

3. วิธีการจูงใจและให้รางวัล (Motivation and Reward)

ขวัญกำลังใจของบุคลากรหน่วยงานราชการที่ศึกษาวิจัยภาพรวมอยู่ในสภาพดี เนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นเพราะสถานการณ์ภาพการจ้างงานในกลุ่มของข้าราชการที่มีความมั่นคง แต่ประเด็นหลักพบว่า ขวัญกำลังใจส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ถูกกดดันจากผู้บริหาร และผู้บริหารมีความเข้าใจในเรื่องการรักษาภาวะเยียบของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บริหารมีวิธีการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจที่อาศัยการประเมินผลงานนำมาเป็นความดีความชอบ ซึ่งผู้บริหารจะให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดผลงานที่จะนำมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน ทั้งนี้ ผู้บริหารจะกระจายอำนาจให้ผู้บังคับบัญชาระดับส่วนงานเป็นผู้ตัดสินใจเนื่องจากมีความใกล้ชิดและรับทราบการทำงานของบุคลากรในส่วนงานของตนเป็นอย่างดี เมื่อหัวหน้าส่วนงานรับทราบนโยบายการยึดผลงานตามตัวชี้วัดแล้วนำมาเสนอเพื่อพิจารณาเป็นขั้นตอนสุดท้ายร่วมกับผู้บริหารสูงสุด ระบบการประเมินผลงานที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้มีความโดดเด่นหรือพิเศษแตกต่างจากหน่วยงานราชการอื่น เพียงแต่เป็นระบบที่บุคลากรส่วนใหญ่ยอมรับ ทำให้ผลการประเมินที่ออกมาไม่เกิดการโต้แย้งคัดค้าน แม้ว่าบุคลากรบางคนอาจเห็นต่างบ้างก็ตาม ขณะที่การลงโทษเกิดขึ้นเมื่อมีการร้องเรียน แล้วจึงตั้งคณะกรรมการตามหลักเกณฑ์ขั้นตอนที่กำหนดไว้จนนำมาสู่การลงโทษ ซึ่งกรณีการลงโทษขั้นรุนแรงพบได้น้อยมาก

การสร้างขวัญและกำลังใจด้วยวิธีการอื่นๆ ของหน่วยงานราชการที่ศึกษาพบว่า มีน้อยและไม่ได้มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรม เช่น บางหน่วยงานจัดสัมมนานอกสถานที่ประจำปี การให้ของขวัญหรือกำลังใจจากผู้บริหารโดยตรง เช่นเดียวกับการลงโทษที่พบว่าการลงโทษ

ทางอ้อมบ้าง อาทิ บางหน่วยงานผู้บริหารเลือกใช้วิธีการไม่มอบหมายงาน ทำให้ขาดคุณสมบัติในการรับความดีความชอบ การเพิกเฉยหรือการลดบทบาทต่อผู้ที่ทำงานด้วยความเอื้อยชา

วิธีการสร้างขวัญและกำลังใจหลักของหน่วยงานราชการอยู่ที่ระบบการประเมินความดีความชอบตามผลงานทำให้เกิดการเรียนรู้ไปยังบุคลากรของหน่วยงานว่า ความก้าวหน้าในเส้นทางการรับราชการและการเลื่อนขั้นเงินเดือนมาจากความรับผิดชอบในภาระงานของบุคลากรคนนั้นๆ เป็นสำคัญ จึงเป็นทางเลือกของปัจเจกบุคคลที่จะกำหนดความก้าวหน้าของตนเอง ผู้บริหารแม้ว่าจะเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย แต่จะไม่ได้มีอิทธิพลในฐานะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความกระตือรือร้นต่อการสร้างผลงาน บทบาทของผู้บริหารจึงเสมือนผู้ให้ความยุติธรรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การยึดมั่นต่อความสำเร็จในการกิจจึงไม่ได้เป็นค่านิยมหลักเท่ากับการรักษาระเบียบแบบแผนที่เคยปฏิบัติมาจนเคยชินนั่นเอง

การอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก” สามารถนำมาอภิปรายร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. **คุณลักษณะของภาวะผู้นำ** แม้ว่าการศึกษเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคหลังจะมองว่าภาวะผู้นำคือสิ่งที่สามารถพัฒนาตัวตนของผู้นำขึ้นมาได้ แต่หลายการศึกษาเองก็ยังไม่สามารถปฏิเสธคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำที่มีการศึกษามาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มถึงคุณลักษณะเฉพาะบางอย่างของผู้นำ เรียกว่า ทฤษฎีคุณลักษณะ (Traits Theory) ซึ่งวิเคราะห์ถึงลักษณะทั้งทางกายภาพ บุคลิกภาพ แรงจูงใจ และทักษะความสามารถของบุคคลที่โดดเด่นผ่านการพิสูจน์ในการทำงาน คุณลักษณะเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นในการเป็นแรงดึงดูดการเข้าร่วมของผู้ตามและสร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตามไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม ดังนั้น หากพิจารณาถึงผู้บริหารในหน่วยงานราชการที่ศึกษาจะพบว่ามีคุณลักษณะร่วมบางประการที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจำแนกตามแนวคิดผู้นำที่ประสบความสำเร็จของ Dubrin (2001) จะแบ่งออกเป็นคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพทั่วไป ได้แก่ มีความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) มีความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) มีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่างๆ (High Tolerance for Frustration) เป็นคนเปิดเผยและแสดงตัวต่อสาธารณะ (Extroversion) และตระหนักรู้ถึงจุดอ่อน-จุดแข็ง และเป้าหมายของตนเอง (Self-Awareness and Self Objectivity) และคุณลักษณะด้านที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ สามารถเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น (Sensitivity to others and empathy) มีความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Stogdill (1974)

เช่น มีความมุ่งมั่นที่จะรับผิดชอบต่องานและทำให้งานสำเร็จครบถ้วนและมีความสามารถที่จะจัดการกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกับแนวคิดของ Rowe และ Guerrero (2011) ที่กล่าวว่าผู้นำต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการคือ ความฉลาดหลักแหลม ความมั่นใจในตนเอง ปณิธานความมุ่งมั่น ความซื่อตรง และความสามารถในการเข้าสังคม คุณลักษณะดังกล่าวนี้นำมาสู่การแสดงพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีทั้งพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกและมุ่งงาน สอดคล้องกับการศึกษาของซูตระกูล ไชยเสนา และคณะ (2560) เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับวัฒนธรรมองค์กรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า ผู้บริหารของ อบจ. สิงห์บุรีมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับที่สูง ซึ่งด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านลักษณะพิเศษหรือพรสวรรค์

2. **รูปแบบภาวะผู้นำเชิงผสมผสาน** ภาวะผู้นำในผู้บริหารคนหนึ่งๆ ไม่จำเป็นต้องมีเพียงรูปแบบเดียว เพราะการมีรูปแบบเดียวเกิดขึ้นอย่างได้ผลกับสถานการณ์เดียว ซึ่งผลการวิจัยสามารถสะท้อนได้ว่าผู้บริหารของหน่วยงานราชการที่ศึกษามีลักษณะภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) ตามแนวคิดของ Burn (1978) และ Bass (1985) ที่ผู้นำจะใช้วิธีการจูงใจลูกน้องด้วยรางวัล (Reward) เป็นหลัก โดยผู้นำจะให้ความสำคัญกับความชัดเจนในบทบาท เน้นกิจกรรมและงานประจำ ส่วนลูกน้องก็มุ่งแสวงหาความมั่นคงในอาชีพและการตอบสนองความต้องการของตนเองในเรื่องการป้องกันความผิดจากการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ขณะเดียวกันก็มีรูปแบบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ในด้านที่ผู้นำมีทั้งอำนาจจูงใจ วิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่ม และความสามารถในการจูงใจลูกน้องปฏิบัติงานควบคู่ไปกับคอยดูแลติดตามให้พวกเขาได้พัฒนางานและคุณภาพชีวิตตนเองได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของซูตระกูล ไชยเสนา และคณะ (2560) ที่พบว่านอกจากผู้บริหารหน่วยงานที่ศึกษาจะมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแล้ว ยังมีลักษณะภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการนำองค์กรด้วยการบริหารงานอย่างมีชั้นเชิงตามสภาพแวดล้อมและสถานการณ์

3. **แหล่งกำเนิดวัฒนธรรมองค์กร** การศึกษานี้มุ่งพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นอิทธิพลสำคัญต่อการเรียนรู้ของสมาชิกจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร แต่แท้จริงแล้ววัฒนธรรมองค์กรเกิดขึ้นมาจากหลายแหล่งกำเนิดด้วยกัน ทั้งแหล่งกำเนิดภายในองค์การ ได้แก่ ลักษณะงาน ประสิทธิภาพการทำงานของสมาชิก ค่านิยมและความเชื่อของผู้ก่อตั้งจนถึงผู้บริหารรุ่นต่อๆ มา และทั้งแหล่งกำเนิดภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรมของสังคมในระดับต่างๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานขององค์การ (Alvesson and Berg, 1992; Trice and Beyer, 1993) การวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน (2554) เรื่อง วัฒนธรรมองค์กรขององค์การบริหารส่วนจังหวัด: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสองแห่งในภาคตะวันออก ที่

แสดงถึงแหล่งที่มาของวัฒนธรรมองค์การว่าประกอบด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัด นโยบายและระเบียบของรัฐ โครงสร้างอำนาจและการเมืองท้องถิ่น ผู้ก่อตั้งและผู้บริหารรุ่นต่อมา และประสบการณ์การทำงานร่วมกันของสมาชิก โดยอิทธิพลของผู้บริหารทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่มีส่วนสำคัญที่สุดต่อประสบการณ์การทำงานของสมาชิกจนเกิดการเรียนรู้ ปรับตัว และยึดถือเป็นค่านิยม เช่นเดียวกับการศึกษาของซูตระกูล ไชยเสนา, ชูเกียรติ รอดวงษ์ และรัชดากร ทมินเหมย (2560) ที่กล่าวถึงผู้นำองค์การเป็นผู้มีความสำคัญในการนำองค์การและมีอิทธิพลต่อแนวคิดและความประพฤติ ที่จะผลักดันเป็นภาพรวมขององค์การหรือวัฒนธรรมองค์การต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาของตระกูล ไชยเสนา และคณะ (2560) นี้แสดงความแตกต่างกับการวิจัยนี้ในเรื่องรูปแบบ วัฒนธรรมองค์การภาพรวม เนื่องจากการศึกษาวัฒนธรรมองค์การของอบจ.สิงห์บุรี กลับพบว่า มีลักษณะวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุก มุ่งเน้นผลสำเร็จของงาน รวมถึงวัฒนธรรมองค์การแบบแข่งขัน แบบทำงานเป็นทีมหรือแบบเครือข่าย กล่าวโดยสรุปคือ มีวัฒนธรรมองค์การในรูปแบบผสมผสาน ซึ่งพิจารณาได้ว่า แหล่งที่มาของวัฒนธรรมองค์การด้านอื่นๆ มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมองค์การของ อบจ.สิงห์บุรีในระดับมาก อาทิ ภาวะวิกฤติขององค์การ คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การแข่งขันต่อสู้ของการเมืองท้องถิ่น จึงเป็นสาเหตุของการหล่อหลอมวัฒนธรรมของอบจ.สิงห์บุรีให้แตกต่างออกไป ทั้งนี้ ความเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับบนของอบจ.สิงห์บุรี มีส่วนสำคัญต่อการมีสภาวะการทำงานเฉพาะตัว ซึ่งอาจต่างจากหน่วยงานราชการทั่วไป ดังที่การศึกษาของ พรพนทิภา นิลโสภณ (2552) เรื่อง วัฒนธรรมองค์การและปัจจัยที่กำหนด: ศึกษากรณีหน่วยงานของรัฐ พบว่าปัจจัยสำคัญที่กำหนดวัฒนธรรมองค์การคือ ปัจจัยด้านความเป็นส่วนราชการ ปัจจัยจากวัฒนธรรมของสังคมระดับชาติ และปัจจัยด้านผู้มีอำนาจในองค์การ ทำให้หน่วยงานราชการที่ศึกษามีวัฒนธรรมหลักแบบอพอโลหรือแบบเน้นตำแหน่ง ขณะที่วัฒนธรรมย่อยแบบไดอานิสหรือแบบเน้นตัวตน

4. การแสดงออกของวัฒนธรรมองค์การ การศึกษาด้านวัฒนธรรมองค์การแบ่งระดับ วัฒนธรรมองค์การออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับสิ่งแสดงภายนอก (Artifacts) ซึ่งเป็นระดับพื้นผิวที่สุด สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ 2) ระดับค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน (Espoused Values) เป็นระดับที่แสดงถึงเป้าหมาย หลักการ และมาตรฐานทางสังคมขององค์การว่าให้ความสำคัญกับสิ่งใด และ 3) ระดับฐานคติ (Assumptions) ที่เป็นวัฒนธรรมในระดับลึกที่สุดและแสดงออกให้เห็นได้ยากหากไม่ได้พิจารณาผ่านระดับค่านิยมและสิ่งแสดงภายนอก เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมองค์การของหน่วยงานราชการไทยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกก็พบว่า วัฒนธรรมองค์การระดับสิ่งแสดงภายนอกมีความคล้ายคลึงทั้งในด้านการแต่งกาย ลักษณะสำนักงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ เมื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสำรวจโดยแบบสอบถามจึงจะสามารถสืบค้น

ความรู้สึกนึกคิดในระดับค่านิยมได้ว่ามีลักษณะยึดถือระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ตามตัวบทกฎหมาย ทำให้มีรูปแบบวัฒนธรรมเน้นบทบาทมากที่สุด ดังนั้น หากจะวิเคราะห์ไปยังฐานคติของหน่วยงานราชการที่ศึกษาจากวัฒนธรรมสองระดับที่ค้นพบ ก็สามารถพิจารณาได้ว่าหน่วยงานราชการที่ศึกษามีฐานคติที่ต้องการรักษาแบบแผนดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาและไม่เสี่ยงต่อความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน (2554) เรื่อง วัฒนธรรมองค์การขององค์การบริหารส่วนจังหวัด: กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสองแห่ง ในภาคตะวันออก ที่พบว่า อบจ.แห่งแรกมีวัฒนธรรมองค์การระดับฐานคติในแบบความมั่นคงปลอดภัยในหน้าที่และอบจ.แห่งที่สองเป็นแบบการปรับตัวเพื่อดำรงสถานะของตนให้สืบทอดต่อไป

5. **ความเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำกับวัฒนธรรมองค์การ** การศึกษาที่ผ่านมาหลายการศึกษาชี้ให้เห็นอิทธิพลของภาวะผู้นำหรือค่านิยมและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในฐานะเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมองค์การ ตามแนวคิดของ Schein (1992) นั้น ความคิดและการกระทำที่แสดงออกมาจะทำให้สมาชิกรับรู้และเรียนรู้ถึงแนวทางปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับฐานคติของผู้นำ เกิดเป็นบรรยากาศขององค์การ ซึ่ง Schein เรียกว่า กลไกการฝังตรึงวัฒนธรรม ซึ่งจะมีสองส่วนคือ กลไกการฝังตรึงขั้นต้น (Primary Embedding Mechanism) อันสอดคล้องกับการศึกษาในที่พบว่า ผู้บริหารจะแสดงบทบาทตนเองอย่างตั้งใจในการเป็นตัวอย่างที่ดี (Modeling) ให้การสอนและฝึกสอนงาน (Teaching and Coaching) แก่บุคลากรของหน่วยงานเพื่อยึดประชาชนเป็นเป้าหมายในการทำงาน การจัดสรรรางวัลและความก้าวหน้าก็ให้อำนาจหัวหน้าส่วนงานพิจารณาก่อนส่งขึ้นมาตามสายการบังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะยึดหลักความยุติธรรมตามผลงานเป็นเกณฑ์พิจารณา รวมถึงการให้ความสนใจและความสำคัญกับการวางแผนและการติดตามงาน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กลไกการฝังตรึงขั้นต้นที่จะสร้างวัฒนธรรมได้นั้นมาจากบทบาทของผู้บริหารที่จะนำพาองค์การในทางหนึ่งทางใด ขณะที่กลไกการฝังตรึงขั้นที่สองเป็นการเชื่อมโยงและเสริมสร้างให้วัฒนธรรมมีความเด่นชัดขึ้นมา (Secondary Articulation and Reinforcement Mechanism) ซึ่งมาจากการออกแบบโครงสร้าง ระบบงาน พื้นที่และการตกแต่งทางกายภาพ เรื่องเล่า และปรัชญาความเชื่อต่างๆ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การเปรียบเทียบระหว่างหน่วยงานที่มีบริบทองค์การแตกต่างกัน เช่น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานขนาดเล็กและหน่วยงานขนาดใหญ่ หรือหน่วยงานในพื้นที่ที่เศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน เพื่อพิจารณาปัจจัย

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน

แวดล้อมที่อาจมีความสำคัญร่วมกับบทบาทภาวะผู้นำองค์การในก่อเกิดวัฒนธรรมองค์การในแบบแผนที่แตกต่างกันออกไป

2. การศึกษาเพื่อถอดบทเรียนภาวะผู้นำต้นแบบที่สามารถขยายผลให้มีการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐให้ส่งเสริมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องต่อทิศทางการพัฒนาระบบราชการในอนาคต เพื่อให้ระบบราชการเป็นกลไกหลักสำคัญในการพัฒนาประเทศ

3. การส่งเสริมให้ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีภาวะผู้นำเพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะมีส่วนช่วยผลักดันนโยบายและยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศอย่างได้ผล โดยสามารถจำแนกตามระดับการบริหาร เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารระดับสูงมีลักษณะพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งภายนอกและมุ่งมั่น อันมีความสัมพันธ์ต่อวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทและแบบเน้นความสำเร็จ ส่วนผู้บริหารระดับกลางและระดับต้นควรได้รับการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่จะช่วยสนับสนุนให้หน่วยงานบรรลุผลสำเร็จตามพันธกิจ พร้อมกับสร้างความสัมพันธ์อันดีในหมู่บุคลากร เพราะผู้ปฏิบัติงานทั่วไปของหน่วยงานจะเรียนรู้ค่านิยมแล้วสร้างเป็นวัฒนธรรมองค์การได้จากผู้บริหารระดับต้นและระดับกลางอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งยึดแนวทางการทำงานที่มีศักยภาพจากผู้บริหารระดับต้นและระดับกลางที่เป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตนเองได้ง่ายกว่าผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป

รายการอ้างอิง

ชูตระกูล ไชยเสนา, ชูเกียรติ รอดวงษ์ และรัชดากร ทมินเหมย. (2560). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับวัฒนธรรมองค์การขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*. 11(มกราคม-มิถุนายน): 46-59.

พรณทิกา นิลโสภณ. (2552). *วัฒนธรรมองค์การและปัจจัยที่กำหนด: ศึกษากรณีหน่วยงานของรัฐ*. สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงาน ก.พ.

ภัสรินทร์ พ่วงเถื่อน. (2554). *วัฒนธรรมองค์การขององค์การบริหารส่วนจังหวัด : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสองแห่งในภาคตะวันออก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาวค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Alvesson, M., and Berg, P. O. (1992). *Corporate culture and organizational symbolism*. Berlin: Walter de Gruyter.

Bass, B.M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York: Free Press.

Burn, J.M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.

Dubrin, J.A. (2001). *Leadership: Research findings, practice and skills*. Massachusetts: Houghton Mifflin company.

Handy, C. (1981). *Understanding organizations*. Penguin Books, Harmondsworth.

Harrison, R. (1972). Understanding your organization's character. *Harvard Business Review*. 5. 119-128.

Rowe, W. G. and Guerrero, L. (2011). *Cases in Leadership*. 2nd ed. London: SAGE Publication Ltd..

Schein, H. E. (1992). *Organizational culture and leadership*. 2nd ed.. San Francisco, Calif.: Jossey-Bass Publishers.

Schein, H. E. (2010). *Organizational culture and leadership*. 4th ed.. San Francisco, Calif.: Jossey-Bass Publishers.

Stogdill, R. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introduction analysis*. 3th ed.. New York: Harper & Row.

Trice, H. M., and Beyer, J. M. (1993). *The culture of work organizations*. Englewood Cliffs, New York: Prentice-Hall.

Yulk, G. A. (2012). *Leadership in organizations*. 8th ed.. Harlow, United Kingdom: Pearson.

แบบนำเสนอบทความ

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

1. ชื่อบทความ

ภาษาไทย.....

.....

ภาษาอังกฤษ.....

2. ประเภทบทความ

☐ บทความวิจัย

☐ บทความวิชาการ

☐ บทความหนังสือ

☐ บทความปริทัศน์

3. ชื่อ-สกุล ผู้เขียนบทความ

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

4. สถานที่ติดต่อเจ้าของบทความ (กรุณากรอกให้ชัดเจนด้วยตัวบรรจง)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ บ้านเลขที่..... หมู่..... ถนน.....

ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-mail.....

5. บุคคลที่สามารถติดต่อได้/ผู้ประสานงาน.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-mail.....

6. การรับรองบทความ

☐ ขอรับรองว่าบทความต้นฉบับนี้ยังไม่เคย ได้รับการเผยแพร่และตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

7.ลายมือชื่อเจ้าของบทความร่วมในการยินยอมให้นำส่งบทความ

(กรุณาลงรายชื่อให้ครบทุกคน)

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย ตัวบรรจง)	ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย ตัวบรรจง)	หน่วยงาน	โทรศัพท์	E-mail

8.เอกสารนำส่ง

- ☐ บทความต้นฉบับพร้อมชื่อบทความและเจ้าของบทความ และเจ้าของบทความร่วม (ถ้ามี)
จำนวน 3 ชุด
- ☐ ซีดีรอมบันทึกบทความที่นำส่งเรียบร้อยแล้ว จำนวน 1 แผ่น

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ใบสมัครสมาชิก (SUBSCRIPTION FORM)
วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย
(Journal of Politics, Administration and Law)

ชื่อ (Name)

ที่อยู่ (Address).....

ขอสมัครสมาชิก :

Wish to Subscribe to Journal :

1. ☐ 1 ปี 900 บาท (รวมค่าส่ง)
at 900 Baht for 1 year (postage included)
2. ☐ 3 ปี 2,500 บาท (รวมค่าส่ง)
at 2500 Baht for 3 year (postage included)

เริ่มตั้งแต่ปีที่ (Starting Vol.)..... ฉบับที่ (No.).....

และได้ส่งค่าสมัครเป็นเงิน (and send to subscription fee amount).....

บาท (Baht)

โดย (by) ☐ เงินสดโดยตรงที่สำนักงาน (cash directly at the editorial office)

☐ ธนาคาติ สั่งจ่ายถึงบรรณาธิการวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย

(money order made payable to the “Editor of Journal of Politics,
Administration and Law”)

ลงนาม (Signed).....

(.....)

วันที่ (Date)...../...../.....

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
วิสัยทัศน์ และพันธกิจ

วิสัยทัศน์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ เป็นขุมปัญญาด้านการเมือง การปกครอง
การบริหาร กฎหมายแห่งภาคตะวันออก

พันธกิจ

1. สร้างบัณฑิตให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ คุณธรรม ออกไปสร้าง
ประโยชน์แก่สังคม
2. ผลงานวิชาการให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ
หรือการปฏิบัติงานสาธารณะ
3. บริการวิชาการตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยคำนึงถึง
ความรับผิดชอบต่อสังคม
4. สืบทอด ประยุกต์วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง การบริหาร กฎหมายไทย
ให้คงอยู่คู่สังคมไทย ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Faculty of Political Science and Law,
Burapha University

Vision & Misson

Vision

Faculty of Political Science and Law is the Wisdom of
Politics, Governance, Administrations,
and Law of the Eastern Region

Missions

1. To deliver graduate students as valuable human resources who occupy knowledge and ethics to provide public services
2. To create qualified academic publications which contribute to academic purpose and public services
3. To provide academic services which meet local and social demands concerning social responsibility
4. To cultivate cultural, politic, governance, and legal dimensions strengthening Thai society in circumstances of social change